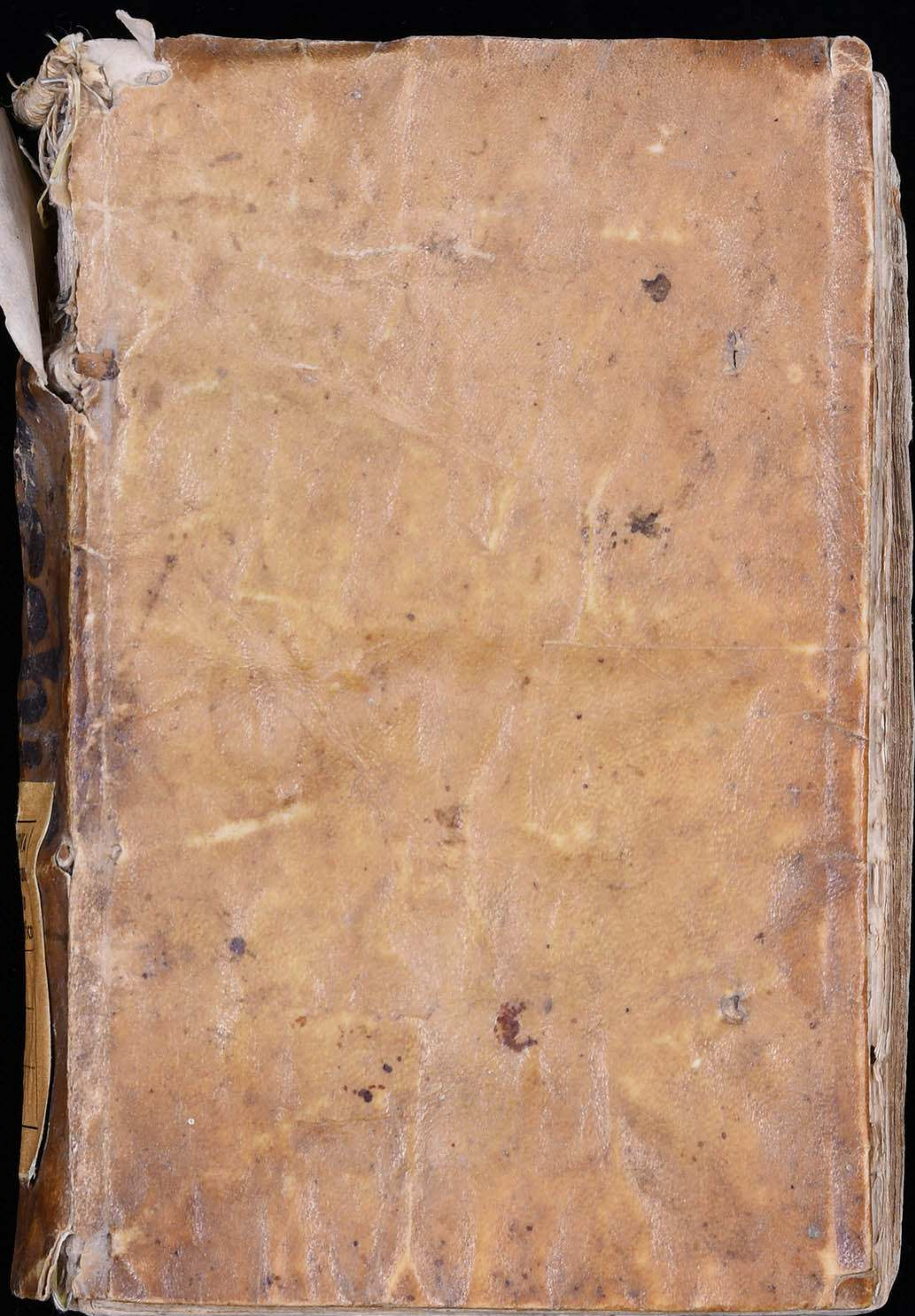

Casalnovo 1664

Giuseppe Bari

28 febraro

10x10

CATECHISMVS

Ex Decreto

SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI

Iussu Pij V. Pont. Max. Editus.

Nunc primum in Capita, Sectionesq; distinctus, uariisq; Patrum sententiis, & auctoritatibus munitus.

Accessere Duo Indices,

Quorum alter docet, qua ratione ea, quę in hoc opere traduntur, ad Euangelia Dominicalia, & aliorum aliquot Festorum, posſint accommodari:

Alter rerum est longè ijs locupletior, & ordinatior, qui hactenus editi sunt.

Venetijs, Georgius Angelerius. 1592

4503
UNIVERSITA PADOVA

PIIS LECTORIBVS TYPOGRAPHVS S.

HOc à me certè quidem superioribus annis effectum est, vt Catechismus tum latina sua, tum vulgari oratione factus meis sæpius exierit typis quā maxima diligentia mea perspecta. Nam præterquā quòd nulla inhæsit corruptela, nullaq; verborum labes, ut aliàs hac in arte solet, illum etiam elegantibus figuris, ac imaginibus ornaui, quæ suis opportunis distinctæ locis fuere. Hāc ego curam & operā meam scio gratam Lectoribus, approbatamq; fuisse. Verum cum eum modò Catechismum viderim, qui aliàs Lugduni, Venetijs etiam, atque alibi excusus est, cognoui quasdam illi accessisse declarationes, auctoritatumq; testimonia, atq; vberrimos Indices, quæ omnia intellexi maximo esse vsui Concionatoribus, Curatis quoque, & clericis, cæterisq; religiosis viris, atq; etiam pijs christianisq; ijs, qui veram student Orthodoxamq; viuendi rationem sequi, cuius vsu diuina possit obtineri gratia. Quare talem censui denuò edēdum mihi Catechismum, illismet scilicet decoratum Annotationibus, atq; Indicibus, & icones nihilominus,

signaq; illa mea apparere volui. Quibus in rebus laboraui quidem, vt percommodè, vt dignè, vt scitè omnia disponerentur, sibiq; Lectorum conciliarent assensum, quorum gratia maiora etiam, pluraq; velim præstare posse. At vos quæ potui, quæque in mea posita sunt cura & industria, benignè accipite benigni Lectores: quos nempe rogo atque obsecro, vt votum, vt conatum, vt sedulitatem mei animi ametis, fauoreque prosequamini, cum meam omnem voluntatem, omnemq; operam eò converterim, vt quamdiu viuam, ex officina mea semper ad studia vestra perueniat emolumentum & decus. Valete.

INDEX CAPITVM, ET SECTIONVM HVIVS OPERIS.

PARS PRIMA.

PARS SECVNDA.

PARS

PARS TERTIA.

PARS QVARTA.

DEO GRATIAS.

INDEX
EVANGELIORVM
DOMINICALIVM,
Et aliquorum Festorum dierum.

Quo demonstratur, quodnam huius Catechismi argumentum, ad quam partem cuiuslibet Euangelij referri & accommodari posit, iuxta id quòd ab ijs, qui hunc Catechismum cõsuluerunt præcipitur, iam quidem ab ijs editus, qui Burdegalæ huius Catechismi Latino Gallici edendi auctores fuerunt, nunc verò additis nonnullis alijs Euangelijs ad Romanæ Ecclesiæ vsum Tridentini Concilij decreto emẽdatum accommodatus: & magna locorum Euangelij, & Catechismi accessione longè copiosior effectus.

Dominica prima Aduentus.

ERVNT signa in Sole, & Luna, &c. Luc. 21. *Hoc Euangelium ad argumentum de iudicio generali traducendum est. Quare hic recurrat parochus ad articulum Symboli.* Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos, *pag.* 95. *& sequen. prout faciendum præcipitur pag.* 11. *vel secundum aliarũ Ecclesiarum ritum.*

Ecce rex tuus uenit tibi, &c. Matth. 21. *Hic opportune tractabit parochus ea, quæ de incarnatione, & causis aduentus Christi Domini nostri habentur art.* 2. *&* 3. *Symboli Apostolici pag.* 31. 38. *&* 49. 54. 55.

Inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite, &c. *D. Athanasius in sermone de verbis huius Euangelij ostendit ex hoc loco Apostolis, & eorum successoribus factam esse potestatem soluendi eos, qui instar asinorum, peccatorum pondere pressi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet parochus, quæ habentur de confessione. pag.* 345. *& sequen. & absolutione pag.* 329. *& de potestate remittendi peccata in Ecclesia. pag.* 138. *&* 139.

Domi-

Dominica secunda.

Cum audisset Ioannes in uin culis, &c. Tu es qui uenturus es, &c. Matth. 11. *Ista Ioannis interrogatio tam sedula, ostendit quanto cum studio curare debeamus, vt de rebus fidei, & nos, & ij, qui nobis subsunt ritè, & à Catholicis doctoribus instruamur. Vide quæ huic argumento inseruiunt initio Catechismi vsque ad primum Symboli articulum.pag.3.5.6.&seq.*

In vinculis. *Fides usque ad vincula, immò ad necem vsque, cùm opus est, & à iudice vrgemur, profitenda est, nec satis eam pectore inclusam habere, quantũ uis rectam & sinceram, ut ostenditur.pag.16.& 17. vel* Erunt signa in Sole,& Luna,&c.*vt Dominica præcedenti.*

Dominica tertia.

Confessus est,& non negauit. Ioan. 1. *Ex hoc loco simpliciter uerum fateri docemur, nec intermiscere iusiurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum. pag. 476. & sequentibus.*

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? &c. *Agendum hic [illegible] ministris baptismi, de quo pag. [illegible]0. & 211. Et quomodo sese habeant in dispensatione sacramentorum Christus Dominus, & minister, quantum ad effectum sacramenti ex pagina* 188. & 189.

Cuius ego nõ sum dignus,&c. *Hic monere parochus populũ sibi creditum debet, ut sese pro festis natalitijs ad sacrã synaxim præparet, & agere de condigna tanti hospitis (cuius corrigiam calceamenti soluere indignum se Ioãnes Baptista censet) susceptione. Vide de præparatione ad Eucharistiã, pag.302.& 303. vel,* Cum audisset Ioannes in uinculis, *ut in Dominica præcedenti.*

Dominica quarta.

Anno decimotertio Imperij Tiberii Cæsaris,&c. Luc.3. *Cur hic principum mundi fiat mẽtio, eadem ratio afferri potest, quæ affertur, pag. 60. de eodem Pontio Pilato.*

Factum est uerbum Domini super Ioannem,&c. *Quoniã Ioannes, nonnisi à Deo legitimè uocatus officium uerbi Dei prædicandi exercuit, ideo hic de legitima uocatione ministrorum Ecclesiæ parochus disseret. ex pag.* 408. & 410. *& sequen. legitimosq; eos ministros non esse, dicet qui missi non sunt, ut traditur pag. 3.*

In deserto. *Hic de probitate & morum integritate ministrorum uerbi (qui sunt sacerdotes)*

aga-

agatur ex pag. 414. & de castitate, quæ eis quando fiunt subdiaconi, īdicitur, ut habetur pa. 405

Prædicans baptismum pœnitétiæ. *Quomodo adulti, qui baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, & præterita eos uitæ pœnitere, traditur pag. 220. & 221. quomodo hic baptismus Ioannis repeti debuit. pag. 190.*

Parate uiam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. *Hic de præparatione ad Eucharistiam, de qua in superiori Dominica, & de necessaria mandatorum Dei obseruantia, de qua pag. 446. uel,* Et confessus est & non negauit, *vt in Dominica præcedenti.*

In die Natiuitatis Domini

Peperit primogenitum filiū suum, &c. Luc. 2. *Explicetur articulus Symboli*, Natus ex Maria Virgine. *Quia est huius loci maximè proprius, de quo pagina 53. cum seq.*

Eodem die ad Missam maiorem.

In principio erat Verbum, & Verbum erat, &c. Ioan. 1. *Quoniam hic locus, dum agitur de æterna Christi Domini generatione adducitur pag. 43. Hinc parochus petet huius loci expositionē.*

Et Verbum caro factum est. *Hic exponatur mysterium incarnationis, prout habetur pag. 49. & 50.*

Gloriam quasi unigeniti à Patre. *Quomodo hic unigenitus sit etiam frater noster, vide pa. 630.*

Dominica infra Octauam Natiuitatis.

Tuam ipsius animam pertransibit glaudius, &c. Luc. 2. *Ex hac Simeonis prædictione ansam sumere poterit parochus explicādi, cur Deus fideles iam baptizatos, quos filios habet carissimos, nō eximat ab incommodis uitæ huius, qua de re agitur pag. 228. Et quò confugiendum tunc sit, de qua pag. 601. 602. 603. 669. & 719.*

Non recedebat à templo ieiuniis, & orationibus, &c. *De priuata & publica oratione habes pag. 724. Quomodo ad orationem, ieiunium & eleemosyna iungenda sint. pa. 619. Et quomodo ista tria conducant ad satisfactionem peccatorum. pag. 372. 373. & seq.*

In Circuncisione Domini.

Et postquam cōsummati sunt dies octo, ut circuncideretur puer, &c. Luc. 2. *Quoniam circuncisioni successit baptismus, hic in genere dici poterit de ui, & efficiētia sacramentorum nouæ leg[...] pra antiquæ legis sacram[...]a, u[...]*

In die Epiphaniæ.

Dominica infra octauam Epiphaniæ.

Dominica secunda post Epiphaniam.

Dominica tertia post Epiphaniam.

uerò sint censendi hæretici, & qui à castris Ecclesiæ, ut olim leprosi eijciēdi, habetur pag. 115. et 163.

Vade, ostende te Sacerdoti. *De honore sacerdotibus Domini, & Ecclesiæ præfectis exhibendo, uide pag. 513. & 514.*

Vade ostende te Sacerdoti, &c. *Longè excellentiorem uirtutem nostris Sacerdotibus tributā docet Chrysostomus lib. 3. de Sacerd. quam Mosaicis: quod illi oblatos sibi leprosos non mundarent, sed mundatos tantùm esse declararent, nostri uerò hominem peccati lepra maculatum, dum absolutionis beneficium ritè præparato impendunt, uerè emundant, & perfectæ sanitati restituunt. Hic de potestate clauium Sacerdotibus cōcessa, ut habetur pag. 331. & 332.*

Dominica quarta.

Ascendente IESV in nauiculam. Matth. 8. *Inter multa, quæ Ecclesiam repræsentant est nauicula illa seu arca Noè, de qua pag. 120. Hic ergo de Ecclesia Catholica, & notis, quibus internoscitur, parochus agere poterit: prout habetur pag. 123. & seq.*

Domine salua nos perimus. *Quoniam nullum est tempus, in quo ita hominum uita, quam in propinquo animæ exitu, periclitetur: ideo parochus ex hoc loco hortari poterit suos subditos, ut cum mortis dies instabit, ad Deum maximè recurrant, & extremæ unctionis sacramentum accipiāt, de quo pag. 378. & seq.*

Qualis est hic, quia uenti & mare obediunt ei. *Quomodo creaturæ omnes eum, quem à Deo ab initio acceperunt cursum teneant homine dempto, uide pag. 656.*

Dominica quinta.

Inimicus homo superseminauit zizania. Matth. 13. *In Ecclesia duo sunt hominū genera, boni, qui tritici nomine designātur, improbi nomine Zizaniorum, uide pag. 119. & seq. Vel per Zizania intelliguntur odia, atque rixæ, quas pater dissensionis Diabolus seminare conatur in agro filiorū pacis, cuius morbi remedium habes pag. 44. 45. 630. 631. et 632.*

Inimicus homo hoc fecit. *De odio dæmonum in nos, & ad tentandum audacia & peruersitate, uide pag. 706. 707. & ut omnis mali culpæ auctor, mali uerò pœnæ sit exactor, uide pag. 725.*

Dominica sexta post Epiphaniam.

Simile est regnum cœlorum grano sinapis: *Quoniā iuxta Doctores per granum sinapis fides intelligitur: hic tractanda sunt, quæ de eius necessitate habentur [...] 12. & quō scrutanda non [...]t ea [...]*

quæ

quæ fide credenda proponuntur, pag. 16. & eius excellētia, & quantum differat Christiana de Deo sapientia, à philosophica diuinarū rerum notitia. pag. 17. & 18.

Cum autem creuerit. *Fidem augeri posse traditur pag. 615.*

Iterum simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier. *Hanc mulierem Ecclesiā interpretantur, quæ in doctrina fidei, aut morum (per fermentum designata) errare non posse traditur pag. 126.*

Donec fermentatum est totum. *Hic de cōione Sanctorū, et meritorum participatione explicari possunt, q̄ sunt pag. 133. & 134.*

Dominica ī Septuagesima.

Simile est regnum cœlorum Homini Patrifamilias. Matth. 20. *Hic paterfamilias est Deus, qui cur pater dicatur, habes pag. 24. & 648.*

Receperunt ipsi singulos denarios. *Denarij nomine cœlestis beatitudo designatur, quam hic Pater-familias alacriter, & sincere in uinea sua, id est in cultura mādatorum diuinorum laborātibus præstat. De hoc uitæ æternæ denario, lege quæ diffusè tradūtur pag. 160. & seq. & 649. Huius uerò beatitudinis consequendæ certam uiam ac rationē habes pag. 169. ...652. & 653. Item exhortatio ad ...lendam hāc uineam mādatorū illustris habetur pag. 444. 445. & 446.*

Singulos denarios, etc. *In cœlo tamen uarietas est mercedis & gloriæ, pro ratione laboris & affectus, quo quis operatur. pag. 158. & 169.*

Dominica in Sexagesima.

Exiit qui seminat seminare semen suum, etc. Luc. 8. *Semen hoc in terram sparsum, est uerbum Dei exponente Domino, de quo uide pag. 681. & quomodo sit audiendum. pag. 2.*

Venit Diabolus, etc. *De dæmonis conatu, & impugnatione habes pag. 705. & seq.*

Et a sollicitudinibus et diuitiis, etc. *Quantum diuitiæ, & effrenes rerum temporaliū cupiditates impediāt huius diuini seminis fructum, habes pag. 586. ubi hæc ipsa uerba habentur.*

Dominica in Quinquagesima.

Tradetur enim gentibus, et illudetur, etc. Luc. 18. *Vt Christi milites eius crucem tanquam uexillum sui ducis contuentes, ad arma pœnitentiæ sumenda extimulentur: ideo hoc euangelium ineunte Quadragesima legitur, quod passionis dominicæ summam complectitur: quo loco non importunè parochus exponet, quæ de passione*

Domini fusè traduntur pag.58. Vel si in aliud tempus cõmodius differre malit hoc argumentum: hodie alteram euangelij partem pertractabit, ut sequitur.

Cæcus quidam sedebat secus uiam. *Hic cæcus genus humanum denotabat, de cuius post peccatũ statu misero, uide pag. 656. & 657.*

Iesu fili Dauid miserere mei. *Hic quomodo Deum aliter oremus ac sanctos ex hac formula demonstrabis, ut habes pag. 610. Porrò si angustijs, aut tribulationibus premimur, aut re aliqua indigemus, ad Dominũ cũ hoc cæco nobis recurrendũ est, precibusq; sollicitãdus Deus, ut nobis adsit. Vide de necessitate, & utilitate orationis pag. 592. 593. & 594.*

Quid tibi uis faciam. *Hic causas, ob quas clementissimus Deus uult à nobis rogari, etiam si sciat quibus rebus indigeamus, ex pag. 597. proferes.*

Feria quarta cinerum.

Cum ieiunatis, etc. Matth. 6. *Cum quadragesimæ Ieiunium eo nomine sit institutum, ut totius anni peccata hac quasi solemni multa redimeremus: hodie parochus excitare fidelem populm debebit ad pœnitentiam amplectendã, de cuius necessitate scribitur pag. 137. & 320. & docere quibus gradibus ad pœnitentiam liceat ascendere. pag. 324. & 325. Et quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus. pag. 373. & sequentibus.*

Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra. *Vide aduersus eos qui opes congerere undequaq; student. pag. 547. & seq. & 572. & 584.*

Thesaurizate uobis thesauros in cœlo. *Quoniam parochi frequenter fidelem popolum ad eleemosynas pauperibus erogãdas excitare debent: hic hoc studiosè præstabunt ex his, quæ habentur pag. 553. 554. & pag. 101. & 700. & 701.*

Dominica prima Quadragesimæ.

Vt tentaretur à Diabolo, etc. Matth. 4. *Cum sit tentatio uita hominis super terram, ut dicit Iob 7. hic de tentatione agendũ, de generibus tẽtationum. ad quid permittãtur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendum, &c. huiusmodi, quæ habentur pag. 702. & sequen.*

Non in solo pane uiuit homo. *De pane spiritali, de quo hic agit Christus Dominus, uide pag. 681 & 682.*

Angelis suis Deus mandauit, etc. *De Angelorum custodia erga homines. pag. 621. & 622.*

Domini

Dominum Deum tuum adorabis. *De adoratione Dei, quæ fide, spe, & caritate perficitur, vide pag.454.*

Dominica secunda Quadragesimæ.

Assumpsit Iesus Petrum & Iacóbum, & Ioannem, & dixit eos, &c. Matth. 17. *Hic afferti possunt ea, quæ de loco & tempore quo homines ad diuina contemplanda aptiores sunt, habentur. pag.450. & 451.*

Bonum est nos hic esse. *Hic tractari possunt, quæ de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur pag.662. Vel de intimis hominũ sanctorum gaudijs. p.693 Poterunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere sermonem, de quo pag.160.*

Hic est filius meus dilectus, &c. *Hic de æterna filij generatione latissimus sese offert dicẽdi campus, de qua pag.43. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum*

Miserere mei fili Dauid. Matth. 15. *Hic typum habes perfectæ orationis, quantũ spectat ad duas conditiones, quæ in oratione maximè desiderantur, fidem videlicet, & perseuerantiam, de quibus pag.615. 618. & 619.*

[Fi]lia mea malè torquetur à Dæ[mo]nio, &c. *Huius mulieris exemplo, Parentes monentur diligentem liberorum curam gerere: de qua pag.518. & 519.*

Dimitte eam, quia clamat post nos, &c. *Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se sollicitі pro Chananea interpellant, & exaudiuntur, in cœlo mutire non audebunt? Inquit D. Hieron. contra Vigilantium. Hic de intercessione Sanctorum, prout habetur pag. 456. & 457.*

Dominica tertia.

Erat IESVS eiiciens Dæmonium, & illud erat mutum, &c. Luc. 11. *Dæmonis propriũ est eũ, quem possidet, reddere mutum. i. à confessione peccati reuocare. Sed tamen non est alia ratio eyciendi Dæmonis, quam vt linguam soluas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur pag. 345. & sequent.*

Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. *Ecclesia est Christi regnum, vt habetur pag. 650. Id autem ut in seipsum nõ sit diuisum, unũ esse necesse est, vnde hic de unitate Ecclesiæ agendum est ex pag. 123. 124. & sequent.*

Reuertar in domum meam. *De relabentium in peccata grauitate. pag.67. Et quid post confessionem agendum. pag.376.*

Tunc assumit alios septem spi-

ritus nequiores se. *Hic locus pag 706. inducitur ad probandum nõ unum tantum dæmonem, sed plures etiam interdum hominẽ tentare: patet autem ex hoc loco Dæmonem acrius eos tentare, qui ab eo defecerunt, ut est pag. 702.*

Beatus uenter qui te portauit. *Glorificatione B. Mariæ Virginis hoc Euangelium concluditur, de qua habes pag. 51. 54. 608. et 613.*

Dominica quarta.

Vnde ememus panes, ut manducent hi, etc. Ioan. 6. *Hic apte explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis.* Panem nostrum quotidianum da nobis. *pag. 659. & sequent.*

Notandum præterea quòd panis iste vim etiam habebat sedandi sitim, vt tenent doctores: Ita & panis Eucharistiæ laicis pro calice est. Lege de communione sub vna specie. pag. 309 & 310.

Hoc autẽ dicebat tentãs eum. *Quomodo Deus hominem tentet, uide pag. 709. & 710.*

Distribuit discumbentibus. *Christus non distribuit, sed dedit Apostolis & illi distribuerunt turbæ. Matt. 14. 19. sic à mundi initio per Patriarchas et Prophetas, & postea per Apostolos eorumq; successores Deus verbum Dei & sacramenta subministrat, vt habetur. pagina 2. & 3. & 188. Christus tamen est qui hæc omnia præcipue efficit. pag. 188. & 189.*

Hic est uerè Propheta. *De gratiarum actione. pag. 599. & 608.*

Dominica in passione.

Quis ex uobis arguet me de peccato? Ioan. 8. *Innocentia Christi in hodierno Euangelio conueniẽter profertur in medium, ut in promptu sit nobis causa Dominicæ passionis, quam hodie repræsentare incipit Ecclesia, nimirum nõ propria illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi habes pag. 66. & 67.*

Si ueritatem dico uobis. *Hic à mendacio cauere docemur, de quo multa. pag. 568. 569. & 676.*

Qui ex Deo est, uerba Dei audit, etc. *De verbo Dei audiendo. pag. 3. 9. & 577.*

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus, etc. *Ex hoc loco Parochus ansam poterit arripere ad excitandos suos fideles ad iniurias condonandas, qua de re multa habentur pag. 529. 530. & 531. & 612. & 694. & alibi.*

Sed honorifico Patrem, & uos inhonorastis me. *Christus sæpe, & à multis grauiter inhonoratur sed ab ijs maxime, qui eius verbũ uel male interpretando, uel ad uana conuertendo polluunt [illegible] quo pag. 485.*

fides in

Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. *Ex hoc loco perspici potest, & tempus & genus mortis à Christo delectum fuisse, qua de re pag. 59. 61. 63.*

Dominica in Ramis Palmarum.

Euangelium ut in prima Dominica Aduentus, de quo ibidē. Cæterum quoniam ad Eucharistiam percipiendam ex præcepto Ecclesiæ eo tempore omnes discretione præditi obligantur, ideo ex his Euangelij uerbis: Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus, *ad eius sumptionem fideles hortari poterit Parochus, ex his quæ habētur pag. 262. 263. 272. 302. & 303. & deinceps, & quoniam parentes, ut plurimum, negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiæ perceptionem repræsentandos; ideo eis maximè Parochus inculcabit, quæ de ætate ad quam pueri ad eam percipiēdam tenentur, habentur pag. 308.*

In die sancto Parasceues.

Hoc die quoniam solemnis de mysterio passionis Domini nostri Iesu Christi concio haberi solet: ideo præter ea, quæ in expositione artic. 4. Symboli habentur pag. 59. & sequentibus: hæc insuper Vo[...] *tractari posse uidentur. De singulari amore, quo Deus genus humanum prosecutus est, cū illud morte unigeniti filij sui redimere uoluerit, de quo pag. 627. De primi parentis lapsu, & miserijs, quæ illum consecutæ sunt, de quibus pag. 36. 656. & sequen. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo pag. 685. & 143. & proinde omnia sacramenta ex hac Christi passione uirtutem acceperūt, ut est pag. 181. De sacrificio Christi tam cruēto, quàm incruento ex pag. 316. De satisfactione & merito Christi, de quo pag. 372. Denique quomodo nulli unquam patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum cœlorum sine hac de redemptionis humanæ per Christum fide, ut est pag. 36. idq́ esse summam, & cardinem totius Christianæ religionis, scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, ut habetur pag. 6.*

Dominica Paschæ.

Surrexit non est hic, etc. Mar, ultimo. *De resurrectione Domini exponetur art. Symb. Apostolici.* Tertia die resurrexit à mortuis, *pag. 79. & seq.*

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Iesu ibant

ipsa die in castellum, etc. Luc. 24. *Quoniam fieri uix potuit, ut Parochus omnia, quæ ad resurrectionem Christi pertinent, pridie explicuerit, ideo hoc die poterit ea, quæ prætermisit ex eo loco repetere.*

Oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam. *Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur pag. 82. & exemplo Christi fideles hortandi, ut omni studio incumbant, ut cœlesti regno potiantur, quod habetur pag. 653. & de commodis tribulationis. pag. 726.*

Et factum est, dum recumberet cum eis accepit panem. *Hic locus proprius est ad probandum utramque Eucharistiæ speciem laicis necessario non exhibendam, de quo multa pag. 308.*

Feria tertia post Pascha.

Stetit Iesus in medio discipulorum suorum. Luc. 24. *Hic de quatuor dotibus corporis gloriosi agi potest, ut habetur pag. 155. 156. & 157.*

Pax uobis. *Quoniam regnum Dei teste Apostolo pax est, & gaudium in Spiritu sancto: hic quale sit regnum Christi in pios tractari potest, ut habetur pag. 647. & 648.*

Prædicari in nomine eius pœnitentiam et remissionem peccatorum. *Quomodo pœnitentiæ prædicatio à Christo Apostolis iniuncta sit ex hoc ipso loco probatur. pag. 137. Vnde potes tam expositione articuli de remissione peccatorum, quàm ex his quæ de sacramento pœnitentiæ hic habentur longissimam habere concionem.*

Dominica prima post Pascha.

Cum sero esset die illa vna sabbathorum. Ioan. 20. *Christi resurrectio nostræ est resurrectionis exemplar: quam maxime stabilire necesse fuit, vt pariter nostra stabiliretur: quibus autem tum scripturis, tum rationibus nostra stabiliatur resurrectio, uide pag. 147. & sequen. Vna sabbathorũ autem quid sit, uide pag. 494.*

Quorum remiseritis peccata, &c. Ioan. 20. *De potestate clauium sacerdotibus concessa. pag. 347. & sequen. & 138. & sequentibus.*

Mitte digitum tuum in loca Clauorum, &c. *Qualia futura sunt corpora post resurrectionem, & cur Christus, & martyres cicatrices retinebunt, habes pag. 152. & seq.*

Dominica secunda post Pascha.

Ego sum Pastor bonus, &c. Ioan. 10. *Pastorum nomine comprehenduntur non tantùm Episcopi, & animarum rectores, sed etiam Reges, Magistratus, parentes, & magistri. Quid verò Pastores eiusmodi ouibus debeant, & quid vicissim oues pastoribus, habes pag. 513. 514. & 515.*

Mercenarius autem, & qui non est Pastor. *Quis sit iste mercenarius, & non pastor, vide pag. 394.*

Et fiet unum ouile & unus Pastor. *Hic de vnitate Ecclesiæ, de qua pagina 123. 125. & 126. & Vnoq; uniuersali Ecclesiæ pastore D. Petro, & D. Petri successore Romano Pontifice, de quo pagina. 123. & sequent & 411. & 412.*

Dominica tertia post Pascha.

Modicum, & non uidebitis me, &c. Ioan. 16. *Efficax consolationis genus, dum temporarius mœror pro Christo susceptus æternis gaudijs compensatur. Vide quæ de vita æterna habentur. [illegible]o. & sequen.*

D[illegible] rò contristabimini, mundus autem gaudebit. *Quare peruersi minus, pij verò acriùs à dæmonibus infestentur: & proinde illi gaudeant, isti verò tristentur, uide pag. 707.*

Tristitia uestra uertetur in gaudium, &c. *Spe futurorum bonorum quomodo alacri & constanti animo aduersa omnia tolerare debeamus, vide pag. 160. Et cur Deus sinat affligi bonos. pag. 704. & 705.*

Dominica quarta.

Si non abiero paracletus non ueniet, &c. Ioan. 16. *De Spiritu sancto, deq; admirandis eius effectibus, & donis, habes pag. 106. & sequen.*

Arguet mundũ de peccato, &c. *Spiritus sancti proprium munus est, corda ad compunctionem mouere, & peccantem intrinsecus arguere. Quæ autem contritio uera sit, quasq; res eam habere debeat. pag. 337. & sequent. Huc etiam referri possunt, ea quæ de peccatis, quæ remitti non possunt habentur pag. 332.*

Dominica quinta.

Si quid petieritis patrem in nomine meo, &c. Ioan. 16. *De oratione, & eius adiunctis hic proprius est dicẽdi locus, de qua pag. 521. & seq.*

Vsque

Vsque modo nō petistis quicquam, &c. *His propriè de modo quo Deum per Christum orare debemus, de quo pag. 721. Hic etiam locus. pag. 619. Adducitur ad probandum in nomine Christi orandum esse.*

In festo Ascensionis Domini.

Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei, &c. Marc. 16. *Hoc in loco articul. Symb. Apostolici. qui de Ascensione est explicabitur, ut habetur pag. 88. & sequen.*

Dominica post Ascensionem.

Cum uenerit paracletus, qui à Patre procedit. Ioan. 15. *Hic de processione Spiritus sancti à Patre & filio, ex pag. 111. & 112.*

Vt omnis qui uos interficit, &c. Ioan. 16. *Hic praceptum Decalogi,* Non occides, *exponi poterit, de quo pag. 511. & seq.*

Arbitretur se obsequium, &c. *De omnibus aduersis & calamitatibus huius uita idem iudicandum est, quod de his, qua Christi causa patimur, nempe eas esse magnum Dei in nos beneuolentia signum, ut habetur pag. 627.*

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, &c. Ioan. 14. *Spiritus sanctus ideo credentibus datur, ut sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, seruare possint, ad quam rem, ut promptiores sint, adferat Parochus qua habentur initio explicationis Decalogi. pagina 449. & sequentibus. Vel quoniam hic locus adducitur, ad probandum Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget ex pagina 445. & 446.*

Vel hodie exponet qua traduntur de Confirmationis Sacramento. pag. 243. & sequentibus. Quādoquidem tali die Apostolos à Spiritu sancto confirmatos fuisse docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Ioan. 3. *Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, qua de eximia caritate cœlestis Patris in genus humanum, in creatione, & gubernatione demonstrata, sed multo magis in redēptione habentur pag. 621. 623. & seq.*

Vt omnis qui credit [illegible] non pereat. *Hic quom[illegible] fides*

in Christum omnibus hominibus ab omni æuo necessaria fuerit, docendum est ex pag. 36. 37. & 38.

Qui credit in eum non iudicatur. *De uerbo credere habes. pag. 15. quæ hic accommodare poteris: ex qua etiam dicendi forma Filium Dei verè Deum esse demonstrabis, ex pag. 108. & 132.*

Quia non credit in nomine unigeniti filij. *Quomodo Dei filius sit unigenitus poteris declarare ex his, quæ habētur pag. 45. & contra, qua ratione hic unigenitus fratres habeat, uide pagina 630.*

Feria tertia post pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ouile Ouium, etc. Ioan. 10. *Hic locus proprius est ad ea explicanda, quæ de legitima ordinatione ministrorum Ecclesiæ habentur pag. 393. 394. 395. & de legitimo ministro sacramenti ordinis. pag. 40.*

Et oues uocem eius audiunt. *De obedientia & honore, qui debetur Episcopis & sacerdotibus, agitur pag. 513. & 514.*

Alienum autem non sequuntur. *Hæreticorum Ministros non esse sequendos, uide pag. 3. qui au-* D... *sequuntur non oues, sed hœdi ... pag. 710.*

In festo sanctissimæ Trinitatis.

Data est mihi potestas in cœlo & in terra. Matth. 28. *Hic explicanda sunt quæ de regno Christi in pios, & ratione qua regnat in suis fidelibus habentur pag. 647. & 648. de regno etiam gloriæ eiusdem, pag. 649. item de potestate ipsius in sacramentis tam instituendis quàm conferendis pag. 188. & de potestate item clauium eiusdem, quæ remittuntur peccata, pag. 142.*

Baptizantes eos. *Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore baptismus obligare cœperit. pag. 209. & ideo de necessitate eiusdem, & præsertim in infantibus ea proferri possunt, quæ habētur. p. 216. & 217. & deinceps.*

In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. *Hic de materia & forma baptismi, quæ sunt pag. 200. & 201. & sequen. accuratè agendum est. Hic etiam de Sanctissima & gloriosissima Trinitatis mysterio poterunt agere Parochi, de quo pag. 22. 23. & 24. docebunt autem præsertim uulgus imperitum Sanctissimam Trinitatem pingi & formari non posse, atque, adeo, si quando pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, vt habetur pag. 462. 463. & 464.*

Docentes eos seruare quæcunque mandaui. *Hic de necessitate, & possibilitate seruandæ legis diuinæ proferentur, quæ habentur pag. 444.*

In eadem Dominica.

Estote misericordes sicut et Pater uester cœlestis, etc. Luc. 6. *De hoc Euangelio in Dominica 4. iuxta aliarum Ecclesiarum morem.*

Date et dabitur uobis. *Hic de communicandis cum proximis huius uitæ subsidijs produci possunt quæ habentur pag. 680. & 681. vel de eleemosynis, pag. 612. 613. & 619.*

Hypocrita, eiice primum trabem. *De hypocritis, quorum orationes Dominus reijcit, habes pagina 594. Item secundum aliquos.*

Nisi quis renatus fuerit, etc. Ioan. 3. *Hic de necessitate baptismi, qui in nomine sanctissimæ Trinitatis confertur, de eius effectis, & in vniuersum quicquid de eo habetur pag. 196. sequentibus explicabit.*

In festo Corporis Christi.

Caro mea uerè est cibus, &c. Ioan. 6. *De Eucharistiæ sacramento. pag. 264. & seq.*

Dominica secũda post Pentecosten, quæ est infra octauã corporis Christi.

Homo quidam fecit cænam magnam, &c. Luc. 14. *Cœna nomine, quæ sub finem diei sumitur, cœlestis gloria nobis significatur, quam hic paterfamilias in ipsa uitæ clausula beatis donabit: In hoc argumentum, uide quæ ponuntur pag. 158. & 624. Vel cœna nomine cum Paulo. 1. Cor. 11. intelligitur Sacrosanctum Christi corpus in sacramento altaris: de quo uide, ut supra, pag. 364.*

Et cœperunt omnes simul excusare. *Quoniam omnes hæ excusationes ex mala concupiscentia proueniunt: ideo hic aduersus concupiscentias prauas agendum erit ex pag. 582. & seq. Simulq; miseria nostra ob oculos ponenda, qui ea respuimus, quæ salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus, vt hi fecerunt, uide pag. 657. & 658.*

Villam emi. *Vide in superbos, & ambitiosos, qui per hunc designantur, quæ habentur pag. 632.*

Iuga boum emi quinque. *Vide in auaros. pag. 546. 547.*

Vxorem duxi. *Hic detestanda libido & commendanda continentia & castitas, quæ aditum [illegible] ad cœlorũ regnũ faciliẽ p[illegible]et uide pag. 538. 539. uel se[illegible] alios.*

Homo quidam erat diues qui induebatur, &c. Luc. 16. *De uanitate in uestibus fugienda, uide quæ habentur pag. 541. Et quomodo necessarijs tantum rebus ad uictum & uestitum pertinentibus contenti esse debeamus. pag. 676.*

Sepultus est in inferno. *Ecce quæ pœna maneat improbos, qui morte præoccupati sceleribus pleni decedũt, de qua uide pag. 102.*

Vt portaretur ab Angelis. *Inter Angelorum officia hoc non postremum est, uide pag. 622.*

In sinum Abrahæ. *De receptaculis animarum post mortem habes pag. 75. 76. & 77.*

Dominica tertia post Pentecosten.

Gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitẽtiam agente, &c. Luc. 15. *Inter cætera, quæ ad pœnitentiam agendam peccatorem exstimulare debent, est ista cœlitum lætitia, qua perfruuntur ob peccatoris conuersionem. Plura habes in hanc sententiã pag. 138. & seq. 318. & seq. & 685. & seq. uel,* Homo quidam fecit. *Vt in Dominica præcedenti.*

Dominica quarta post Pentecosten.

C[illegible] turbæ irruerent in IESVM ut audirent uerbum, &c. Luc. 5. *Vide exhortationem ad audiendum diligenter uerbum Dei. pag. 2. & 3. & 6. Et quomodo pro captu cuiusque tradenda sit doctrina Euangelij. pag. 8. & 9. Idq́ præsertim diebus festis audiendum. pag. 501.*

Ascendens in unam nauem, quæ erat Simonis, &c. *Petri nauem non alterius ex Apostolis ingressus est Christus: ut hoc suo facto insinuaret Petrum cum successoribus caput esse, & principem pastorum Ecclesiæ: de hac re, uide pag. 123. & seq. & 411. & seq.*

Exi à me Domine. *Qui ad sacram synaxin accedunt, hoc Petri exemplo & Centurionis, Math. 8. agnoscant esse se tanti hospitis præsentia indignissimos. Vide quæ de præparatione Eucharistiæ traduntur pagina 302. & seq. uel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.*

Estote misericordes sicut & pater, &c. Luc. 6. *Vt Christus nobis condonet, prius condonare ipsi debemus ijs, à quibus læsi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis,* Dimitte nobis debita nostra, etc. *pag. 686. & sequen. Vide item de hoc Euang. in com. Trin.*

Dominica quinta post Pentecosten.

Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, etc. Matth. 5. *Huius loci erit hoc decalogi praeceptum exponere, prout habetur pag. 520.*

Ego autem dico uobis, omnis qui irascitur. *Hæc uerba exponuntur pag. 525.*

Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis, etc. *Hic similiter exponatur hoc praeceptum, de quo habetur pag. 534. uel*, Cum turbæ irruerent in IESVM. *Vt suprà.*

Dominica sexta.

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me. Mar. 8. *Præter ea, quæ notata sunt in Dominica quarta Quadragesimæ, poterit Parochus eahuc proferre, quæ de paterna Dei de hominibus cura, habentur pag. 624. 625. & 626.*

Si dimisero eos ieiunos deficient in uia. *Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum sine adiumento Dei possunt instituere agendum est, ut habetur pag. 669. vel*, Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, *ut suprà.*

Dominica septima post Pentecosten.

Attendite à falsis prophetis, &c. Matth. 7. *Hic cauendum præcipitur ab hæreticis. Quis uero censendus sit hæreticus, habes pagina 115. Quomodo autem hi cum in Ecclesia non sint ab ea puniri possint, habes pag. 121. Quibus autem artibus hi falsi prophetæ utantur ad impia sua dogmata infundenda, habes pag. 4.*

In ignem mittetur, etc. *De hoc igne infernali pag. 102.*

Sed qui facit uoluntatem Patris mei, &c. *Hæc sententia est ueluti methodus breuissima, docens qua ratione ad regnum cœlorum peruenire possimus. Quare quicunque cupimus illud adipisci hanc sententiam præ oculis habere debemus, uide pag. 655. Et deinceps, ubi hæc tertia petitio*, Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra, *explicatur. Vel*, Misereor super turbam, *ut in præcedenti Dominica.*

Dominica octaua post Pentecosten.

Redde rationem uillicationis tuæ. Luc. 16. *De ratione reddenda, cum unusquisque migrat è uita, uide pag. 96. & 97.* [illegible]

Facite uobis amicos de mam-

mona

mona iniquitatis. *Ideo diuites à Deo bonis cumulantur, vt pauperibus ea erogent. pag. 683. Hic ad eleemosynas suos poterit exhortari Parochus, prout est pag. 553. 554. 612. Hic etiam locus pro intercessione Sanctorum facit, de qua pag. 456. 457. & 609. Vel,* Attendite à falsis prophetis, *vt in præcedenti Dominica, sicq; deinceps omnia Euangelia, quæ consequenter in reliquis Dominicis proponuntur, in quibusdam Ecclesiis in præcedenti Dominica legi consueuerunt, quod notare supersedebimus.*

Dominica nona post Pentecosten.

Fleuit super illam. Luc. 19. *Flet Christus, vt nos flere doceat, quomodo vero in pœnitudine erratorum sint adhibendæ lachrymæ, & quam diligenter procurandæ, habes pag. 335. Vbi de contritione agitur.*

Quia si cognouisses, & tu. *Summa est status nostri miseria, nostram miseriam non agnoscere, uide pag. 657.*

Quia uenient dies in te, & circundabunt te, &c. *Hierusalem in exemplum ponitur eius hominis, qui multis à Deo beneficijs orna- [illegible] male eis in sui perniciem abu- [illegible] uide pag. 711.*

Dominica decima.

Hæc apud se orabat. Luc. 18. *Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata, vt Deo placeat, & ab eo exaudiatur, uide pag. 611. 613. & 615. & seq.*

Deus propitius esto mihi peccatori. *Hoc ueri pœnitentis exemplum inter alia proponitur pag. 699. Quare cum istius tum aliorum exemplo, qui habentur ibidem, & 339. Ad ueram pœnitentiam Parochi fideles excitabunt. Est præterea exemplum eorum, qui cum peccatores sint, Deum orant, & exaudiuntur. pag. 602. Denique quanta humilitate ad Deum precaturi accedere debeamus hic demonstrat pag. 611.*

Qui se exaltat, humiliabitur. *Christi humilitatis exemplum maximum pondus habet ad nostram superbiam deprimendam. pag. 55.*

Dominica vndecima.

Et deprecabantur eum, ut illi imponat manum. Mar. 7. *Istorum exemplo, qui Christum pro muto & surdo, ad eum adducto, vt sanaretur interpellant, monemur pro alijs orare. Quomodo vero id faciendum, & pro quibus orandum, habes pagina 605.*

Misit digitos in auriculas eius. *Christi exemplo pueris in baptismo aures, oculi, pectus, humeri signo crucis rectè insigniuntur. Vide de his, & alijs baptismi ceremonijs, & earum significatione pag. 237. & seq.*

Suspiciens in cœlum ingemuit, &c. *Cum Deus sit ubique, cur potius in cœlum quam alio oculos conuertamus, & cur in cœlis esse dicatur, pag. 633. Praterea quoniam sacra littera nos surdos & cæcos, & omnibus membris captos sæpè appellant: ut habetur pag. 690. Hic de malis qua peccatum inuehit, ut ibidem habetur differere Parochus commodè poterit.*

Dominica duodecima.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Luc. 10. *In hanc sententiam populo proponantur, qua habentur initio explicationis Decalogi, pag. 452. Vsque ad secundum præceptum, uel quia hoc Euangelium concurrit cum Dominica decimaseptima, posteriorem huius Euangelij partem priori pratermissa exponet.*

Homo quidam descendebat ab Hierusalem, in Hierico, &c. *Hominis huius ita miserabiliter à latronibus uulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Ada lapsum, qua, quot, qualia, & quanta uulnera acceperit, habes pag. 35. 36. & pag. 645. 646. 656. 657. 658. 672. & sæpe alias.*

Samaritanus autem infundens oleum, &c. *Hic de sacramentis agat Parochus, qua à nostro Samaritano, id est, à Christo instituta sunt, tamquam remedia contra uulnera humana natura per Ada lapsum inflicta, ut habetur pag. 181.*

Curam illius habe. *Nota genus humanum, & Ecclesiam uni homini à Christo cōmissam, qua de re, uide pag. 123. & sequentibus.*

Quis horum tibi uidetur fuisse proximus? *Ex hoc loco quis sit proximus explicatur pagina 562.*

Dominica decimatertia.

IESV præceptor, miserere nostri, Luc. 17. *De nomine IESV, uide pag. 39.*

Ite ostendite uos Sacerdotibus, &c. *Vide qua in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda post Epiphaniam, uide praterea pag. 348. Vbi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur, ex hoc [illegible] probatur. pag. 343. Qu[illegible]men[illegible] con-

ut in baptismo infantes regenerationis fiant participes, non quia mentis suæ assensione credant, sed quia susceptorum, uel parentum, (si fideles fuerint) sin minus Ecclesiæ Catholicæ (ut ait Augustinus) fide muniantur.pag.219. & de patrinis. pag. 215.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. *Christum ut hominem primũ omnium potestatem remittendorum peccatorum habuisse ex hoc loco probatur pag. 142. Porrò dum sacerdos iurisdictionem habens uel ordinariam, uel delegatam, ritè pœnitenti peccata remittit, non minus absoluitur, quàm hic paralyticus, quantum est ex parte sacramenti. De forma absolutionis habes pag. 327. & 329.*

Hic blasphemat, &c. *De blasphemia habetur pagina 468. Et de iuramento. pagina 475. & sequent.*

Dominica decimanona.

Qui nuptias fecit filio suo, &c. Matth. 22. *Quibus de causis uir & mulier coniungi debeant, uide pagina 424. Et quæ sponsæ magis sint quærendæ pag. 426. Et de mutuis uiri, & mulieris officijs. pag. 435. Et quod Deum orandi causa certis temporibus à matrimonij officio abstinere debent. pagina 439. Item de tribus matrimonij bonis. pagina 433.*

Contumeliis affectos occiderunt, &c. *De contumelia, detractione, murmuratione, cæterisq; uitijs, quibus proximus læditur, uide pag. 565. & seq.*

Non habens uestem nuptialem. *Vestem hanc nuptialem uestis cãdida, uel sudariolum, quod baptizatis datur designat, de quo pag. 236.*

Mittite in tenebras exteriores, &c. *De sententia, & pœna damnatorum. pagina 207. & sequentibus.*

Dominica vigesima.

Erat quidam Regulus cuius filius infirmabatur. Ioan. 4. *Vnde tot miseriæ & aduersitates, & quæ quotq; illa sint. pagina 672. 673. Quo in malis, & rebus aduersis confugiendum pagina 718. 719. Hic exponi poterit ultima petitio Dominicæ orationis,* Sed libera nos à malo. *pag. 717. & seq.*

Dominica vigesimaprima.

Redde quod debes, &c. Matth. 18. *Restitutio pœnitenti est necessaria antequam absoluatur, quia non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum, ut inquit Augustinus. Vide de restitutione pag. 580. & 547. [illegible] de*

de furto, rapina, usuris, & alijs illicitis rerum usurpationibus pagina. 548. 549. *& seq.*

Si non remiseritis, &c. *Hic exponatur petitio illa orationis Dominicæ,* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. *pag.* 635. *& seq.*

Dominica vigesimasecunda.

Magister scimus quie uerax es, &c. *Genus assentationis pessimum, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. De adulatione habes pag.* 566.

Quia uerax es, etc. *De mendacio, uide pag.* 565. *&* 566. *Vbi notatur hoc ipsum testimonium, ex hoc Euangelio decerptum.*

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, etc. *Vide quæ debentur principibus, & superioribus in potestate constitutis. pag.* 513. *&* 514.

Dominica vigesimatertia post Pentecost.

Ecce princeps unus accessit, et adorabat eum, dicens, etc. [illegible]h. 9. *Hic de differentia, qua infi[illegible] & Christiani à morbis liberari cupiunt, de qua* 720. *& quomodo in morbis ad Deum, non ad præstigiatorum incantationes sit recurrendum. ibidem, & pag.* 721.

Filia mea modo defuncta est. *Hic de morte & nouissimis, de quibus sæpè ad populum agendum esse præcipitur. pag.* 103. *&* 378.

Si tetigero tantum fimbriam uestimenti. *Hic de reliquijs Sanctorum, & cultu, & ueneratione earum aget Parochus ex pagina* 460. *&* 461.

Et cum uenisset IESVS in domum principis, etc. *Hic de ratione iuuandi mortuos per sacrificium Missæ & orationes, de qua pag.* 317. *&* 607. *Vel in quibusdam Ecclesijs legitur Euangelium Dominicæ Quartæ Quadragesimæ, de quo ibidem. Si plures sint Dominicæ inter Pentecosten & Aduentum, seruetur quod de his in breuiarij rubricis habetur.*

Dominica vigesimaquarta post Pentecosten.

Cum uideritis abominationem desolationis stantem in loco. Matth. 24. *Hic de signis præcedentibus diem iudicij agendum est, de quibus pag.* 101.

Orate autem ne fiat fuga ue

stra, etc. *Hic locus ad probandū temporalia à Deo peti posse inducitur pag. 675. unde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt: de quo tum ibidem, tum pag. 604. agitur.*

Sed propter electos breuiabuntur dies illi. *Hic de dæmonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, & quandiu volunt, homines tentare non possunt, ut habetur pag. 707. & 708.*

LAVS DEO.

Credidi, propter quod locutus ſum. Pſal. CXV.

Credimus, propter quod & loquimur. 2. Cor. IIII.

INDEX IN CATECHISMVM, ijs longe copiosior, qui hactenus editi sunt.

A

C

Ca-

D

Dei

Eucha-

F

neceſ-

G

IESV-

I

In-

Ma.

N

Ne-

Petere

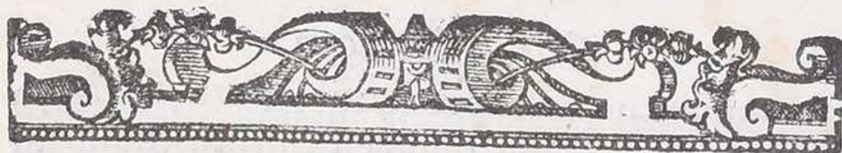
&

R

Satis-

Verbi

Deo Iesu Christo æterno Deo æternique Dei Filio laus & gloria.

CATECHISMI ROMANI,

Præfatio.

Agens de Paſtorum in Eccleſia neceſſitate, auctoritate, officio, & præcipuis doctrinæ Chriſtianæ capitibus.

SECTIO PRIMA.

Homo non poteſt ſuis relictus viribus veram ſapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes conſequi.

A eſt humanæ mentis, & intelligentię ratio, vt cùm alia multa, quæ ad diuinarũ rerũ cognitionẽ pertinẽt, ipſa per ſe, magno adhibito labore & diligentia, inueſtigauerit, ac cognouerit, maximam tñ illorum partem, quibus æterna ſalus cõparatur, cuius rei in primis cauſa homo cõditus, atq; ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei creatus eſt, naturæ lumine illuſtrata cognoſcere, aut cernere nunq̃ potuerit.[a] Inuiſibilia quidem Dei, vt docet Apoſtolus, à creatura mũdi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur: ſempiterna quoq; eius uirtus & diuinitas: verùm [b] myſteriũ illud, quod abſconditũ eſt à ſeculis, & generationibus, ita humanã intelligentiam ſuperat, vt, niſi manifeſtum fuiſſet ſanctis, quibus uoluit Deus ſi-

Homo ſibi relictus ueræ ſapiẽtiæ faſtigiũ conſcẽdere nõ potuit.

Conſulatur ſexta ſectio primi artic. ſymboli, & 3. ſect. 12. cap. de oratione Dominica.

a Rom. 1. 20

b Col. 1. 26. Dei gratia fideiq; munere hãc uerã ſapientiã cõſequitur.

dei munere notas facere diuitias gloriæ ſecramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, nullo ſtudio homini ad eã ſapientiam aſpirare licuiſſet.

2 *Vnde tam præclarum fidei munus concipiatur.*

a Ro.10.17.

b Rom.10. 14. 15.

c Heb.1.a. Prophetæ. Deus miniſterio docẽtium fidem animis hominum inſtillat. Hoc luculẽter docet B. Auguſt. in libris de doctrina Chriſtiana.

CVM autem [a] fides ex auditu cõcipiatur, perſpicuum eſt, q̃ neceſſaria ſemper fuerit ad æternam uitam conſequẽdam doctoris legitimi fidelis opera, ac miniſterium: ſi quidem dictum eſt, [b] *Quomodo audient ſine prædicante? quomodo uerò prædicabunt, niſi mittantur?* & quidem ab ipſius mundi origine, [c] multifariè, multisq; modis locutus eſt Patribus in Prophetis, eiſque pro temporum conditione ad cæleſtẽ beatitudinem certum, ac directum iter monſtrauit.

3 *Chriſtus in hunc mundum venit ad docendã fidem, quam poſtea Apoſtoli & ſucceſſores eorum propagarunt.*

d Iſa. 40. 6

e Heb. 1.2. Chriſtus is eſt.

f 2.Pet.1.17

g Ad Eph. 4. 11. Apoſtoli, & diſcipuli quorũ legitimi ſucceſſores sũt Eccleſiarũ Paſtores hi sũt. Videaẽ principiũ ſeſſionis quintæ Conc. Trid.

h Eph.4.14.

i Eph.2.22.

k Theſ.2.13

SED quoniam prędixerat daturũ ſe doctorem iuſtitiæ [d] in lucem gentiũ, ut eſſet ſalus eius uſq; ad extremum terræ, [e] nouisſimè locutus eſt nobis in filio, quem ẽt uoce è cęlo delapſa à magnifica gloria, iusſit, [f] vt oẽs audirent, eiuſq; p̃ceptis obtẽperarent. Deinde uerò filius alios [g] dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores, & doctores, qui uerbũ uitæ annũciarẽt, [h] ne circũferremur tãquam paruuli fluctuantes omni uento doctrinæ, ſed firmo fidei fundamento adhærentes, [i] coædificaremur in habitaculũ Dei, in ſpiritu sãcto.

4 *Quomodo verba Paſtorum Eccleſiæ ſint recipienda.*

AC ne quis [k] uerbum auditus Dei ab Eccleſiæ miniſtris, tamquam uerbum hominum, ſed ſicut uerè eſt, uerbum Chriſti acciperet, ille ipſe Saluator

uator noſter tantam auctoritatem eorum magiſterio tribuendã eſſe ſtatuit, ut diceret: [a] *Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit.* quod quidem non de ijs tantùm quibus cum ſermo habebatur, intelligi uoluit, uerùm de omnibus ẽt, qui legitima ſucceſſione docendi munus obirent, [b] quibus ſe omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſæculi affuturũ eſſe pollicitus eſt.

a Luc.10.16
Quanta ſit auctoritas euãgelizantium. Concilium Tridentinũ Seſſione 23. c. 4. in decreto de ſacro ordinis.
b Matt. 28. 20.

5 *Veritate iam manifeſtata, hodie etiam neceſſum eſt Paſtores verbum Dei prædicare.*

At vero cùm hęc diuini uerbi prædicatio nũquã intermitti in Eccleſia debeat, tũ certè hoc tpe maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, ut ſana, & incorrupta doctrina, tanquã pabulo uitę, fideles nutriantur, & confirmentur. [c] exierũt. n. falſi Prophetæ in mundũ, de quibus dicit Dñs: *Nõ* [d] *mittebam Prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant:* vt [e] uarijs doctrinis, & peregrinis Chriſtianorum animos deprauarent. Qua in re illorũ impietas, omnibus Satanæ artibus inſtructa, tam lõgè progreſſa eſt, ut nullis ferè certis finibus cõtineri poſſe uideatur, ac niſi Saluatoris noſtri pręclara illa promiſſione niteremur, qui ſe adeo ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentum poſuiſſe affirmauit, [f] vt portæ inferi aduerſus eam præualere nunquam poſſint: maximè uerendũ eſſet, ne hoc tpe, tot undiq; hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata concideret. Nã, ut omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim ueram, & Catholicam religionem, quã à maioribus acceperant, piè, & ſanctè retinebãt,

Verbi Dei perpetua eſſe debet in Eccleſia prędicatio.

c 1. Io. 4. 1.
Infra de Sacramẽto ordinis ſectione 3. & 4.
d Hier. 23. 21
e Heb. 13. 9.

f Matt. 16 18.

Hęreſis q̃ latè ſerpſerit.

nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo ſe maximè pietatem colere palàm profitentur, quòd à patrum ſuorum doctrina quàm longisſimè receſſerunt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reipub. angulus inueniri poteſt, quò hæc peſtis occultè irrepere non tentarit.

6 *Catechiſmis potisſimùm hæretici Christianorum animos deprauare ſtuduerunt.*

Quo aſtu hæretici ſint uſi ad impia eorum dogmata infundenda.

QVI enim fidelium mentes corrumpere ſibi propoſuerunt, cùm fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut cum omnibus coràm colloquerētur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idē alia ratione aggreſſi, multò faciliùs ac latiùs impietatis errores diſſeminarunt. Nam præter illa ingentia uolumina, quibus Catholicam fidem euertere conati ſunt (à quibus tamē cauere, cùm apertam hæreſim continerent, non magni fortaſſe laboris ac diligentiæ fuit) infinitos etiam libellos conſcripſerūt: qui cùm pietatis ſpeciem præ ſe ferrent, incredibile eſt, quàm facilè incautos ſimplicium animos deceperint.

Catechiſmorū apud hæreticos pnicies.

7 *Peſtilentibus Pſeudoprophetarum uocibus, & ſcriptis occurrendum S. Synodus rectè ſtatuit.*

Trid. Syn. Seſſ. vlt. ſub fin.

Duplex antidotum peſtis graſſantis.

Primum.

Secundum.

QVAMOBREM Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cùm tanto, & tam pernicioſo huic malo ſalutarem aliquam medicinā adhibere maximè cuperent, non ſatis eſſe putarunt, grauiora Catholicæ doctrinæ capita, contra noſtri temporis hæreſes decernere: ſed illud præterea ſibi faciendum cenſuerunt, ut certam aliquam formulam,

lam, & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus Ecclesijs illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset.

8 *Necesse fuit etiã Oecumenici Concilij studio summiq; Pontificis auctoritate, post tot doctrinæ Christianæ cõscriptas institutiones, nouum Catechismũ pastoribus proponere.*

MVLTI quidem adhuc in hoc scriptionis genere, cum magna pietatis, & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamẽ Patribus uisum est maximè referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atq; depromere ad fidelium ædificationem possint: Vt quemadmodum [a] unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaq; pietatis officia populum Christianum erudiendi communis regula, atque prescrptio.

Cõparatio huius Catechismi cum aliis Catholicorum Catechismis.

Editionis huius Catechismi ratio

Vide secundam sectionem primi c. de symb. Apost

a Ephes. 4.5

9 *Non sunt exactè uniuersa nostræ religionis dogmata hic discussa.*

ERGO cùm multa sint, quæ ad Christianę religionis professionẽ pertinere uideantur, nemo existimet, illud Sanctę Synodi propositum fuisse, ut omnia Christianę fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id. n. & infiniti operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam parochos sacerdotesque animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis mu-

Pastoribus pcipuè seruit hæc instructio, &

per eorũ miniſteriũ omnibus Chriſtianis.

Multa, quæ ad Paſtoris officiũ pertinent tractantur ferè poſteriori parte cuiuſq; ſeſſ. Cõc. Trid. ubi agitur de reformatione.

neris maximè propriæ ſunt, & ad fidelium captũ accommodatę, ea tantùm in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium paſtorum ſtudium, ſi in difficilioribus diuinarum rerum diſputationibus non ita uerſati fuerint, adiuuare poſſent. Quę cũ ita ſint, antequam ad ea ſigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ ſumma continetur, inſtitutæ rei ordo poſtulat, ut pauca quædam exponantur, quę paſtores conſiderare, ſibique ante oculos proponere in primis debent.

10 *Cũ Paſtores animarũ hic inſtituendi ſuſcipiãtur, quid illis potiſſimũ ut ritè ſuo fungãtur munere ſit cõſiderãdũ.*

Paſtores omnem ſuã doctrinam eò debent primùm referre, ut oẽs intelligãt quãtum beneficium Deus generi humano per Chriſtũ præſtiterit.

a Ioan. 17. 3

b 1. Cor. 2. 2.

c Act. 4. 12.

d 1. Io. 2. 2.

e 1. Io. 2. 3.

IGITVR, Vt ſciant quonam ueluti ad finem omnia eorum conſilia, labores, & ſtudia referenda ſint, quove pacto id quod uolunt facilius conſequi & efficere poſſint, illud primũ uidetur eſſe, ut ſemper meminerint, omnem Chriſtiani hominis ſcientiam hoc capte comprehendi, uel potius, quemadmodum Saluator noſter ait:[a] *Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.* Quamobrem in eo præcipuè Eccleſiaſtici doctoris opera uerſabitur, vt fideles ſcire ex animo cupiant,[b] Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: ſibique certò perſuadeant, atq; intima cordis pietate, & religione credant[c] aliud nomen non eſſe datum hominibus ſub cælo, in quo opporteat nos ſaluos fieri:[d] ſiquidem ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris. At uerò[e] quia in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruemus, proximum eſt, & cum eo, quod diximus, maximè

con-

coniunctum, ut ſimul etiam oſtendat vitam à ſidelibus non in otio, & deſidia degendã eſſe, uerùm oportere, ut [a] quemadmodum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, [b] ſectemurq́; omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem, caritatem, mãſuetudinem: dedit enim [c] ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorũ operum, quæ Apoſtolus Paſtoribus præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Cùm autẽ Dominus, ac Saluator noſter non ſolùm dixerit, ſed etiam exemplo ſuo demonſtrarit, [d] Legem, & Prophetas ex dilectione pendere Apoſtolus deinde confirmarit, [e] caritatem eſſe finem præcepti, ac [f] legis plenitudinem, dubitare nemo poteſt, hoc tanquam præcipuũ munus, omni diligentia curandum eſſe, ut fidelis populus ad immenſam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incenſus, ad ſummum illud, & perfectiſſimum bonum rapiatur, cui adhærere, ſolidam, & ueram felicitatem eſſe is planè sẽtit, qui illud Prophetæ dicere poterit, [g] *Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid uolui ſuper terram?* Hæc nimirum eſt uia illa excellentior, quam idem [h] Apoſtolus demonſtrauit, cùm omnem doctrinæ & inſtitutionis ſuæ rationem ad caritatem, quæ nunquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, ſiue ſperandum, ſiue agẽdum aliquid proponatur, ita in eo ſemper caritas Domini noſtri commendari debet, ut quis perſpiſpiciat, omnia perfectè Chriſtianæ uirtutis ope-

Scdm quò Paſtores docẽdo debẽt reſpicere, sũt mãdata Chri, ad q̃ ſubditi sũt excitandi.

a 1. Io. 2. 6.

b 1. Tim. 2. 22.

Opera eſſe fidei adiungenda, nec quenquã in hac ſola ſibi dẽre blãdiri clare oſtẽditur c. 11. ſeſſionis 6. Conc. Trid. & can. 20. eiuſdem.

Paulus p̃cipit Paſtoribus, ut fideles excitent ad pietatis opera.

c 1. ad Ti. 2. 14.

d Matt. 22. 40.

e 1. Ti. 1. 5.

f 1. Ro. 13 11

Solida felicitas hoĩs eſt Deo intẽgre p̃ amorẽ adhęrere.

g Pſ. 72. 25.

h 1. Cor. 12. 21. 13. 8.

Oĩs doctrina Catholico doctori ad caritatẽ dirigenda.

Declaratur quo plenitudo legis ſit dilectio.
Virtus nulla perfecta ſine caritate

ra, non aliunde, quàm à dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem ferenda eſſe.

11 *Non ſatis eſt Paſtores ad duos illos fines inter docendũ reſpicere, ſed ſe ad captum cuiuſq; debent accommodare.*

Paſtori auditorũ circunſtantiæ conſiderandæ, & inter docendum ad captum cuiuſq; reſpiciendum.
a 1. Cor. 9. 19. 22
b 1. Cor. 4. 1. 2.
c Mat. 25. 23

CVM autem in omni re tradenda plurimùm interſit, utrum hoc, an illo modo aliquid doceas, tum uerò hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruãda eſt enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio, ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus [a] efficiatur, ut & omnes Chriſto lucrifaciat, & [b] ſeipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſſit, ac [c] ueluti ſeruus bonus & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur à Domino. Neque uerò unius tantùm generis, homines fidei ſuæ commiſſos, eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æquè omnes fideles poſſit: ſed cùm [d] alij ueluti modò geniti infantes ſint, alij in Chriſto adoleſcere incipiant, nonnulli uerò quodã modo confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſiderare, quibus [e] lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimẽta præbere, quæ ſpiritum augeant, [f] donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in uirum perfectũ in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id uerò Apoſtolus in ſeipſo omnibus obſeruandum indicauit, cùm [g] dixit ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe:

d 1. Pet. 2. 2.
e 1. Cor. 3. 2. Heb. 5. 12.
f Eph. 4. 13.
Paulus ueri Paſtoris exẽplar.
g Ro. 1. 14.

eſſe: vt videlicet intelligerent, qui ad hoc miniſte rium vocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac vitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiam accommodari oporte re: vt cùm eorum animos, qui exercitatos ſenſus habent, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, vt[a] qui panem pe tant, & non ſit qui frãgat eis. Neque verò cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet propterea quòd interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores & humiliores videntur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſi mum tractari ſolẽt, quorum animus in ſublimiũ rerum contemplatione verſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſa eterni patris ſapientia in terras deſcẽ dit, vt in carnis noſtræ humilitate, cęleſtis vitæ pręcepta nobis traderet, quem non compellat caritas Chriſti, [b] vt paruus fiat in medio fratrum ſuorum, & tanquam nutrix fouens filios ſuos, ita cupidè proximorum ſalutem deſideret, vt, quod de ſeipſo Apoſtolus teſtatur [c] eis velit non ſolùm Euangelium Dei, ſed etiam animam tradere?

a Thren. 4. 4.

Non eſſe hoc exercitium ob rerum leuitatem cõtemnendum.

Ab exẽplo Chriſti.

b 1. Theſ. 2. 7.

c ibid. 8.

12 *Cùm Deus uiſibilem ſui præſentiam nobis ſubduxerit, Paſtores eius verbum hauriẽt ex Scriptura & traditionibus.*

OMNIS autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, verbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditionesq; diſtributum eſt: itaq; in harum rerum meditatione Paſtores dies, noctesque verſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicunque animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere

Doctrina fidei Catholicæ ſcriptura & traditionibus, cõtinetur.

tinere

tinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hũc modum:[a] Attende lectioni, exhortationi, & doctrinę; eſt enim[b] omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis ad docẽdum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerũt, multa ſunt & varia, vt nec ita facilè aut animo cõprehendi, aut etiam mente comprehenſa, memoria teneri poſſint, vt cùm ſe obtulerit docendi occaſio, eorum parata ſit, & prompta explicatio, ſapientiſſimè maiores noſtri totam hanc vim, & rationem ſalutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam, diſtribuerunt, Apoſtolorum Symbolum, Sacramenta decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Chriſtianę fidei diſciplina tenenda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineāt, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tanquam inſtrumenta, ad diuinam gratiam conſequendam, hęc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam verò quæ ad leges referuntur,[c] quorum finis eſt Caritas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, Dominica precatione cõprehenditur. Quare ſequitur, vt, explanatis quatuor his, quaſi cõibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcẽda ſũt, deſiderari poſſit.

a 1. Tim. 4. 13.
b 2. Tim. 3. 16. 17.
De verbo Dei ſcripto & non ſcripto extat peculiare decretum ſeſſione 4 Cõcil. Trid.
Traditionũ Eccleſiæ varietas.
Traditiones in quatuor capita diſtributæ. Primum.
Secundum.
Tertium.
c 1. Ti. 1 5.
Quartum.
Traditionũ quatuor capita ſunt veluti cõmunes ſcripturæ loci, ad quorum aliquod oĩs labor docentis reſpicere debet.

Qua

13 *Qua methodo Parochi explicationem Euangelij cum Catechiſmi explicatione coniungent.*

ITAQVE viſum eſt monere parochos, vt quoties vſu venerit, vt illi aliquē interpretentur Euāgelii, vel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locū, intelligant, eius loci, quicunque is fuerit, ſententiam cadere ſub vnum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tanquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, confugiēt. exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud Euangelium primæ Dominicę Aduentus: [a] *Erunt ſigna in Sole, & Luna, &c.* quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli articulo, *Venturos eſt iudicare viuos, & mortuos*: quibus inde aſſumptis Paſtor vna, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuerſam diuinæ ſcripturæ uim atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis & tempori accommodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto Domino, & in eius diſciplina inſtruendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

Vide indicē nouū, quē huic operi adiūximus.

a Lu. 21. 25.

Paſtores Ecleſiarum debere ſuas cōciones iuxta huius Catechiſmi doctrinam inſtituere ſtatuitur. c. 7. Decreti de reformatione ſeſſionis 24. Concil. Trid.

A fidei doctrina inciendum.

De fide, & ſymbolo fidei pars prima.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Prima.

DE FIDE, ET SYMBOLO FIDEI. Cap. I.

1 *Quid sit Fides hoc loco, & quæ eius ad salutem necessitas.*

a Ad Heb. 11.6. Quàm sit fides ad iustificationem & salutem consequendam necessaria repetatur ex sess. 6. Cõc. Triden. Decreto de iustificatione, præsertim c. 6. 7. & Fidei definitio illustratur. Quod autẽ sit Ecclesię le verosensu scripturarum, et verbi Dei iudicare sessio. 4. Conc. Trid. Decreto de editione & vsu sacrorũ librorum ostenditur.

b Ioã. 14.6. Fides Catholica etsi vna sit, tamen ex personarum qualitate diuersos habet gradus.

SED quoniam in diuinis literis multiplex est fidei significatio: nos hic de ea loquimur, cuius vi omnino assentimur iis, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendã esse necessariam, nemo iure dubitabit, præsertim cùm scriptum sit: [a] *Sine fide impossibile est placere Deo*. Cùm enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm vt humanæ mẽtis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id ratum habeamus, quòd à Deo traditum esse sanctissimę matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit: nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in iis, quorum Deus auctor est, [b] qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quamquam latè pateat, & magnitudine, ac dignitate differat (est enim sic in sacris lite-

ris,[a] *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* &[b] *Magna eſt fides tua:* &,[c] *Adauge nobis fidem:* item,[d] *Fides ſine operibus mortua eſt:* &,[e] *Fides, quæ per caritatem operatur:* tamen eſt idem genere, & diuerſis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quàm verò fructuoſa ſit, & quantam ex ea vtilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur.

a Matt. 14. 31.
b Luc. 17. 5.
c Mat. 15. 18.
d Ad Gal. 5. 6
e Iacob. 2. 17. 20.

2 *Quando, & qua de cauſſa, hæc duodecim fidei capita ab Apoſtolis ſint tradita.*

QVÆ igitur primùm Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces, doctoresq; ſancti Apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim Symboli articulis diſtinxerunt. Nam cùm mandatum à Domino accepiſſent,[f] vt pro ipſo legatione fungentes, in vniuerſum mundum proficiſcerentur,[g] atque omni creaturę Euangelium prędicarent, Chriſtianæ fidei formulam componendam cenſuerunt, vt ſcilicet[h] idipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neq; vlla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei vnitatem vocaſſent, ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadem * ſententia.

f Mat. 28. 20
g Mar. 16. 15
h 1. Cor. 10.
* Quamuis vulgata editio habeat ſciētia, Grę ca tamen, & Syriaca, & Manuſcripta exēplaria habent ſententia.

3 *Symbolum vnde ſit dictum.*

HANC autē Chriſtianæ fidei & ſpei profeſſionem à ſe compoſitam, Apoſtoli Symbolum appellarūt, ſiue quia ex variis ſententiis, quas ſinguli in cōmune contulerunt, conflata eſt, ſiue, quia ea veluti nota, & teſſera quadam vterentur, qua deſertores,[i] & ſubintroductos falſos fratres, q Euā geliū adulterabāt, ab ijs, qui verè Chriſti militię ſacramēto ſe obligarēt, facilè poſſent internoſcere.

i Gal. 2. 4.

Quæ

4 *Quæ Symboli huius ſit neceſſitas, & quot in partes diuidatur.*

Chriſtiano pcipue credendum eſt quod Deus ſit trinus & unus.

Credo in Deum. Cùm multa in Chriſtiana religione fidelibus proponãtur, quorum ſigllatim, uel uniuersè certam & firmã fidem habere oportet, tũ uerò illud primò, ac neceſſariò omnibus credendum eſt, quòd ueluti ueritatis fundamentum, ac ſumma, de diuinæ eſſentiæ vnitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumq; actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuũtur, Deus ipſe nos docuit. Huius myſterij doctrinam breuiter in ſymbolo Apoſtolorum compreheſam eſſe, Parochus docebit. Nam, ut maiores noſtri, qui in hoc argumento piè & accuratè uerſati ſunt, obſeruauerunt, in tres potisſimum partes ita diſtributum uidetur: ut in una, diuinæ naturæ prima perſona, & mirum creationis opus deſcribatur: in altera ſecunda perſona, & humanæ redemptionis myſteriũ: in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, uarijs, & aptisſimis ſententijs concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam à Patribus noſtris frequenter uſurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguuntur: ita etiam in hac fidei confesſione, quidquid diſtinctè, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, rectè, & appoſitè articulum dicimus.

Symboli Apoſtolici tres partes tribus perſonis diuinis ſunt accommodatæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ ſymboli ſẽtentiæ, quæ ſunt ueluti fidei Apoſtolicę decreta, cur articuli uocati.

Quid articulus.

DE

CAP. II.

P E T R V S.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.

1 *Explicatur breuiter primus articulus.*

HIs uerbis ea ſententia ſubiecta eſt: certò credo, ac ſine vlla dubitatione profiteor, Deũ Patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, [a] qui ſua omnipotenti virtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur,

Primi articuli breuis expoſitio, q̃ poſtea minutim examinatur.

a Gen. 1. 1. & ſequen. Pſal. 32. 6. 135. 5. Act. 14. 15. 17. 24.

tur,

tur, ac regit: neque eum ſolùm corde credo, & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illum, veluti ſummum & perfectiſsimum bonũ, contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli comprehenſio. Sed quoniam magna myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda ſunt: vt quantũ Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremorę fidelis populus accedat.

Sĩgula Symboli verba diligenter ſunt exponenda.

2 *Credendi verbum quid ſignificet.*

Verbi huius, Credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſsio.

Conferantur hæc cũ ſectione 1. ſuperioris capitis.

IGITVR credendi vox, hoc loco putare, exiſtimare, opinari, non ſignificat, ſed, vt docent ſacrę literę, certisſimę aſſenſionis vim habet, qua mẽs Deo, ſua myſteria aperienti, firmè cõſtanterq; aſſentitur. Quamobrẽ is credit (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine vlla hęſitatione, certum, & perſuaſum eſt. Neque verò exiſtimare quiſquã debet, fidei notitiam minus certam eſſe, quod ea nõ cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim diuinum lumen, quo ea pcipimus, tametſi rebus perſpicuitatem nõ afferat, nos tamen de his dubitare non ſinit. Deus enim,[a] qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, [b] vt non ſit nobis opertum Euangelium, ſicut iis qui pereunt.

Fidei notitiam, propter infallibilem quę à Deo mentibus infunditur veritatẽ, eſſe certam.

a 2. Cor. 4. 6
b ibid. 3.

3 *Quæ in Symbolo proponuntur non curioſè ſcrutanda, ſed ſimpliciter aſſerenda ſunt.*

Curioſus veritatis indagator eſt inodicæ fidei.

IAM uerò ex iis quæ dicta ſunt, cõſequitur eũ, q cęleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitatę liberũ eſſe. Deus enim cũ iuſsit

nos

nos credere, nō diuina iudicia ſcrutanda, eorumq́; rationem, & cām perquirendam nobis propoſuit, ſed immutabilē fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternę ueritatis notitia cōquieſcat. Ac profectò cū Apoſtolus teſtetur:[a] *Deus uerax eſt,*[b] *omnis autē homo mendax:* ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui ac ſapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea vrgere, vt quod dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atq; adeò ſtultitię fuerit, Dei voces audientem cæleſtis, ac ſalutis doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, ſecluſa omni nō ſolùm ambiguitate, ſed etiā demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt.

a Ad Rom. 3. 4.
b Pſ. 115. 11.
A minori ad maius.
Fides non fert ambiguitatē, nec demonſtrationē requirit.

4 *Non ſufficit ad ſalutem credere, ſed etiam fidem profiteri neceſſarium eſt.*

Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit Credo, præterquam ꝙ intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id quod animo incluſum habeat, aperta fidei profesſione præ ſe ferre, ſummaq́; alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit:[c] *Credidi, propter quod locutus ſum:* imitari Apoſtolos, qui ad principes populi reſponderunt:[d] *Nō poſſumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui:* Diui Pauli præclara illa voce excitari,[e] *Non erubeſco euangelium: Virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti.* Item, quo maximè huius ſententiæ ueritas confirmatur,[f] *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confesſio fit ad ſalutem.*

Fidei actus interior & exterior.
Actio fidei interior uoce declaranda.
c Pſ. 115. 10.
d Act. 4. 20.
e Ad Rom. 1. 16.
f Ad Rom. 10. 10.

5 *Fidei Chriſtianæ excellentia:*

Chriſtianæ ſapientiæ, q̄ fide, ſpe, & caritate perficitur, dignitas.

In Deum. Hinc iam Chriſtianæ ſapientię dignitatem, & præſtantiam, ex eaq́ue, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſsimę, maximeq́; expetendę cognitionē quaſi fidei gradibus aſcēdere.

6 *Quantùm differat Chriſtiana de Deo ſapientia, à Philoſophica rerum diuinarum notitia.*

Profuerit hęc cōferre cum ijs quę de cęleſti & perfectiori Dei cognitione, ſectione 6. art. 12. explicātur.

a Rom.1.20

Obſcuram quādā Dei cognitionē philoſophia uix præſtat.

Chriſtiana ſapiētia ad certam Dei notitiā adducit.

Fidei ſumma Symbolo compreheńſa.

b 1 Pet.2.9.

c 1.Pet.1 8

d Ier.32.19.

e 1.Ti.6.16.

f Exo.33.20

In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana Philoſophia, & huius ſæculi ſapiētia, quòd hæc quidē naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt lōgos labores, vix tandē [a] inuiſibilia Dei contēplatur, primamq́; oīum rerum cauſam & auctorē agnoſcit, atq; intelligit: contrà uerò illa humanæ mentis aciē ita exacuit, ut in cælū nullo labore penetrare poſsit, atq; diuino ſplendore colluſtrata, primùm quidē æternum ipſum luminis fontē, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri [b] vt nos uocatos eſſe de tenebris in admirabile lumē, quod eſt apud Apoſtolorum principem, cū ſumma animi iucunditate experiamur, [c] & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò ſe in Deū credere profitētur, cuius maieſtatē, ex [d] Ieremiæ ſententia, incomprehenſibilem eſſe dicimus: [e] *Lucem enim*, ut ait Apoſtolus, *inhabitat inacceſsibilem, quem nullus hominum uidit, ſed nec uidere poteſt*: cùm enim ad Moyſen loqueretur, [f] *Non uidebit me*, inquit, *homo, & viuet*. Nam ut mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat ne-

ceſſe eſt eam omnino à ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, [a] *Non reliquit tamen Deus*, ut inquit Apoſtolus, *ſemetipſum ſine teſtimonio, benefaciens, de cælo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum.* Quæ cauſa fuit Philoſophis, nihil abiectum de Deo ſentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſſimè remouendi, cui etiam bonorum omnium perfectam uim & copiam tribuerunt, ut ab eo, tanquam à perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia, ad omnes creatas res, atque naturas, perfecta bona dimanent: quem ſapientem; ueritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſſimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cuius immenſam & infinitam uirtutem omnem cõplentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longè meliùs conſtat, & illuſtriùs, ut illo loco, [b] *Spiritus eſt Deus:* item, [c] *Eſtote uos perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt:* tum, [d] *Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius:* & illud, [e] *O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei:* deinde, [f] *Deus verax eſt:* &, [g] *Ego ſum via, & veritas, & vita:* preterea, [h] *Iuſtitia plena eſt dextera tua:* denique, [i] *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione:* poſtremò, [k] *Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?*

a Act. 14. 16. Deus ſuam excellentiã & bonitatẽ Ethnicis, quo ſe magis a terrenis ſenſibus abduceret, per ea quæ facta ſunt, oſtentauit.

Certius & clariꝰ ſe Deꝰ hominibus cognoſcendum pbuit ſuo uerbo.

b Io. 4. 24.
c Mat. 5. 48.
d Heb. 4. 13.
e Ro. 11. 33.
f Rom. 3. 4.
g Ioan. 14. 6.
h Pſal. 47. 11.
i Pſ. 144. 16.
K Pſal. 138. 7. 8. 9.

giam? Et, *Si ascendero in cælum, tu illic es: si de-
scendero in infernum, ades: si sumpsero pen-
nas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-
ris, &c.* Et, [a] *Nunquid non cælum, & terram ego
impleo, dicit Dominus?* Magna & præclara hæc
sunt: quæ de Dei natura sacrorum librorum au-
ctoritate consentanea & consequentia ex rerum
effectarũ inuestigatione Philosophi cognouerũt:
quamquam in eo etiam cælestis doctrinæ necessi-
tatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem nõ
solùm hoc præstare, quemadmodũ suprà dictum
est, vt quæ viri tantùm sapientes longo studio cõ-
secuti sunt, ea rudibus quoque & imperitis homi-
nibus statim pateant, atque in promptu sint: ve-
rùm ut rerum notitia, quæ fidei disciplina com-
paratur, multo certior, atque ab omni errore pu-
rior in mentibus nostris insideat, quam si eas ip-
sas res, humana scientia comprehensas, animus
intelligeret. Sed quantò præstantior diuini numi-
nis cognitio censenda est, ad quam non commu-
niter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè
credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc au-
tem Symboli articulis continetur, qui nobis diui-
næ essentiæ unitatem, & trium personarum distin-
ctionem, tum uerò ipsum Deum esse ultimum ho-
minis finem aperiunt, a quo cælestis, æternaq; bea-
titudinis possessio expectanda sit; siquidem à Di-
uo Paulo didicimus, [b] Deum inquirentibus se re-
muneratorem esse. Hæc quanta sint, & an eius ge-
neris sint bona, ad quæ humana cognitio aspira-
re potuerit, multò ante eũdem [c] Apostolum Isaias

Pro-

a Hier. 23. 24.

Ad Philosophicam de Deo notitiã cur necessaria fuerit fidei doctrina.

b Heb. 11. 6.

c 1. Cor. 2. 9.

Propheta his uerbis oſtendit:[a] *A ſæculo non audie runt, neque auribus perceperunt: oculos non uidit Deus abſq; te, quæ præparaſti expectantibus te.* a Iſa. 64. 4.

7 *Vnum Deum eſſe, non plures Deos confitendum eſt.*

SED ex his quæ diximus, vnum etiam Deum eſſe non plures Deos confitendum eſt: Nam cùm Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, ut id quod ſummum atque abſolutisſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt: quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis ſacrarum litterarum locis comprobatur, ſcriptum eſt enim, [b] *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus unus eſt.* præterea eſt Domini iuſſum: [c] *Non habebis Deos alienos coram me.* deinde per Prophetam ſæpe admonet:[d] *Ego primus, & ego nouisſimus, & abſque me non eſt Deus.* Apoſtolus etiam palàm teſtatur, [e] *Vnus Dominus, una Fides, unum Baptiſma.*

b Deut. 6. 4. c Exo. 20. 3. d Iſa. 44. 6. & 48. 2. & 47. 4. Apoc. 1. 18. & 21. 13. e Eph. 4. 5.

8 *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur: ſed impropriè.*

NEQVE verò nos moueat, quòd interdum ſacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt. Nam quòd [f] prophetas, & iudices Deos appellarunt, non gentium more factum eſt, quæ ſibi plures Deos ſtultè & impiè finxerunt, ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare uoluerunt excellentem aliquam virtutem, uel functionem, quę Dei munere illis conceſſa ſit. Deum igitur, natura, ſubſtantia, eſſentia unum, quemadmodum ad confirmandam ueritatem in [g] Symbolo Nicæni

f Exo. 7. 1. & 22. 28. Pſal. 31. 6. Prophetę & iudices interdum Dij uocati propter excellentem quandam uirtutem, quæ in illis elucebat. Vide ſect. 6. ult. art. g Sym. Nic. apud Ruff. lib. 1. c 7.

Concilij dictum eſt, Chriſtiana fides credit, & profitetur, ſed altius etiam aſcendens ita unum intelligit, [a] ut unitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate ueneretur: de quo nobis myſterio nunc dicere incipiendum eſt.

a Athan. in Symbol.

9 *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Chriſtianorum pater dicitur.*

Deus primaria & generali ratione dicitur hominũ pater, quia eos, ut res cæteras produxit, & ſingulari ꝓuidentia gubernat.

Hac de re plura initio c. 9. de oratione Dominica.

SEQVITVR enim in Symbolo, *Patrem*. ſed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, à qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, ſuumq; ordinem, & ſtatum conſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quémadmodum eum, à quo familia propagata eſt, cuiuſque conſilio, & imperio regitur, patrem uocabant: Ita hac ratione factum eſt, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari uoluerint. Eodem nomine ſacræ etiam litteræ uſæ ſunt, cùm de Deo loquentes uniuerſorum creationem, poteſtatem, admirabilemq́ue prouidentiam ei tribuendam indicarent. legimus enim: [b] *Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?* & alibi: [c] *Nunquid non Pater unus omnium noſtrũ? Nunquid non Deus unus creauit nos?* At uerò multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præſertim in noui Teſtamenti libris, Deus Pater Chriſtianorum dicitur, qui [d] non acceperunt ſpiritum

b Deut. 23. 6

c Mal. 2. 10.

Deus ſecundo peculiarius dicitur pr̃ fidelium ꝓpter adoptionem.

d Ro. 8. 15.

ritum ſeruitutis in timore; ſed acceperũt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: [a] eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & ſimus: [b] quòd ſi filij & heredes, heredes quidem Dei, coheredes aũt Chriſti: [c] qui eſt primogenitus in multis fratribus: [d] nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, meritò, fideles Deum Patrem ſe credere profitentur.

Quæ obiter hic attingũtur, latius ſect. 7. deprecatione Dominica explicabũtur.
a 1.Ioã.3.1.
b Ro.8.17.
c Ibid.29.
d Heb.2.11.

10 *Ex hac uoce Patris quæ colligenda myſteria, & de diſtinctione perſonarum in diuinis.*

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis: & de perſonarum proprietatibus.
e Tim.6.16.

VERVM, præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito ad altiora myſteria mẽtem exigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim [e] in luce illa inacceſſibili, quam inhabitat Deus magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in una diuinitatis eſſentia non unam tantùm perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in una diuinitate perſonæ: Patris, qui à nullo genitus eſt: Filij, qui ante omnia ſæcula à Patre genitus eſt: Spiritusſancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui, Pater eſt in una diuinitatis ſubſtantia prima perſona, qui cum unigenito Filio ſuo, & Spiritu ſancto, unus eſt Deus, unus eſt Dominus, non in unius ſingularitate perſonæ, ſed in unius Trinitate ſubſtantiæ. Iam uerò

Tertio Pr̃is nomẽ uni⁹ eſſentiæ plures eſſe pſonas arguit.

Præfat. Miſſæ de S. Trinit.

Trinitas nõ ex diſſimilitudine eſſentiæ, ſed

ex terna di ſtinctione ꝓprietatũ, quæ in perſonis diuinis inueniũtur, exiſtimanda eſt. in Trinitate nihil maius, aut minus. Symb. Athan.

hæ tres perſonæ, cùm in ijs quidquam diſsimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tantummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius à Patre genitus: Spiritus ſanctus ab utroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur, ut in confesſione ueræ, ſempiternęq; Deitatis & in perſonis proprietatem, & in eſſentia unitatem, & in trinitate æqualitatem piè, & ſanctè colendam credamus. Nam quòd Patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiẽdum eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius aut poſterius, maius aut minus cogitemus, abſit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cùm eandem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prædicet. Sed

Primę Trinitatis perſonæ cur Patris nomen tribuatur.

Patrem propterea, quòd ipſe ſit principium ſine principio, primam eſſe perſonam, verè, & ſine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem uti Patris proprietate diſtincta eſt, ita in unam illam præcipuè hoc conuenit, quòd Filium ab æterno ge-

Patris proprietas filiũ ab æterno genuiſſe.

nuerit: ſemper enim Deum ſimul & Patrem fuiſſe nobis ſignificatur, cùm Dei & Patris nomina con iuncta in hac confesſione pronuntiamus. Verùm, quoniam in nullius rei, quàm huius omnium altisſimæ, aç difficillimæ notitia, atque explicatio-

Diuinitatis unitas in eſſentia, Trinitas in perſonis admittenda.

ne, aut periculoſius uerſari, aut grauius errare poſſumus, doceat Parochus, religioſè retinenda eſſe eſsentiæ & perſonæ propria vocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, & ſciant fideles vnitatem eſse in eſsentia, diſtinctionem autem in perſonis.

Sed

Sed hęc ſubtiliùs exquirere nihil oportet, cùm meminerimus illius uocis:[a] *Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria:* ſatis enim uideri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non aſsentiri, extremæ ſtultitiæ, atque miſeriæ eſt) ita edoctos eſse. [b] *Docete,* inquit, *omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* rurſus: [c] *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt.* oret tamen aſsiduè, ac precetur Deum & Patrem, qui uniuerſa ex nihilo condidit, [d] diſponitq́; omnia ſuauiter, qui [e] dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, qui Trinitatis myſteriū humanæ menti patefecit, oret, inquam, ſine intermiſsione qui diuino beneficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus ſit, qui uideat, quæ tanta ſit Dei Patris fœcunditas, ut ſeipſum intuens, atque intelligens, parem & æqualem ſibi filium gignat: quove modo duorum idem planè & par caritatis amor, qui Spiritus ſanctus eſt, à Patre & Filio procedens, genitorem, & genitū ęterno, atq; indiſsolubili uinculo inter ſe connectat: atque ita diuinæ Trinitatis una ſit eſsentia, & trium perſonarum perfecta diſtinctio.

a Prou. 25. 27.

b Matt. 28. 19.

c 1. Io. 5. 7.

Precibus agendum apud Deum, ut altisſimū Trinitatis myſterium fide hic tm̄ comprehēſum aliquā do re ipſa deguſtem⁹.

d Sap. 8. 1.

e Ioā. 1. 12.

11 *Nomine omnipotentis quid hic intelligamus.*

Omnipotentem. Solent ſacræ litteræ multis nominibus Dei ſummam uim, & immenſam maieſtatem explicare, vt oſtendant quanta religione, & pietate illius ſanctiſsimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem

Dei maieſtas multis nominibus ī ſcripturis exponitur.

tem

Omnipotentia Deo frequẽtius tribuitur.
a Gen.17.1
b Ge. 43.14
c Apoc. 1.8
* Apoc.16. 14.

tem uim frequentisſimè tribui. Ipſe enim de ſe dicit: [a] *Ego Dominus omnipotens.* & rurſus Iacob, cùm filios ad Ioſèph mitteret, ita illis precatus eſt: [b] *Deus autem meus omnipotens faciat uobis eum placabilem:* deinde uerò in Apocalypſi ſcriptum eſt: [c] *Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui uenturus eſt omnipotens.* & alibi * *Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.* Nonnunquam etiam pluribus uerbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet quod dicitur, [d] *Non erit impoſſibile apud Deum omne uerbum.* [e] *Nunquid manus Domini inualida eſt?* item: [f] *Subeſt tibi, cùm uolueris poſſe:* & alia generis eiuſdem, ex quibus uarijs dicendi formis id percipitur, quòd uno omnipotentis uerbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat: etenim non ſolùm hæc, quæ tametſi maxima ſunt aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente exiſtant, uerùm etiam multo maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti & intelligentiæ ſuſpicari non licet.

d Luc. 1.37.
e Nu. 11. 23.
f Sap. 12. 18
Omnipotẽs ideo Deus cẽſetur, q̃a omnia pot, quę ſummę eius perfectioni non repugnant.

12 *Cùm Deus ſit omnipotens peccare tamen, uel falli non poteſt.*

Mentiri fallere, ignorare, uel peccare ſunt actiones imbecillitatis, nõ potẽtiæ.

NEQVE uerò, cùm omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. Hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus uerò, cuius perfectisſima ſemper eſt actio, ideo

hæc

hæc non posse dicitur, quia posse ea infirmitatis est, non summæ & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longè omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maximè coniuncta, & conuenientia non sunt.

13 *Cur alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermisit solius omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio, quæque sint eius fidei utilitates.*

Recte autem sapienterque factum Parochus ostendat, ut prætermissis alijs nominibus quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendū in Symbolo proponeretur. Nam cùm Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiā fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia itē eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cùm uerò omnia ab eo fieri posse, non dubitemus, consequens omnino est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus, quę si desint, quo modo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem & spem nostram confirmandam ualet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse: quidquid.n. deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facilè humana ratio, postquā Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quòd si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei

Omnipotentiæ uox quā multa suo ambitu concludat.

Omnipotentiæ persuasio fidem & spem maximè confirmat.

magni-

magnitudine, quam exoptat, frangitur, ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quòd ab omnipotenti Deo effici non poſſit.

Fides omnipotentiæ quando ſic maximè neceſſaria.

Quare hac fide præcipuè munitos nos eſſe oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum uſum, & utilitatem edere cogimur, uel cùm à Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cùm Apoſtolis incredulitatem obiiciens diceret: [a] *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit uobis.* De altero autem Sanctus Iacobus ita teſtatus eſt, [b] *Poſtulet in fide, nihil hæſitans, qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à uento mouetur, & circumfertur, non ergo æſtimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino.* Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet: in primis uerò ad omnem animi modeſtiam & humilitatem nos inſtituit: ſic enim inquit Princeps Apoſtolorum: [c] *Humiliamini ſub potenti manu Dei:* monet etiam non eſſe trepidandum, ubi non ſit timor, ſed unum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraque omnia poſita ſint, inquit enim Saluator noſter: [d] *Oſtendam uobis, quem timeatis, Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.* Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non poteſt, quin ſæpius exclamet: [e] *Fecit mihi magna, qui potens eſt.*

a Matt. 17. 20.

b Iacob. 1. 6. 7.

Omnipotentiæ fides humilitatem & confidentiam bonã præſtat.

c 1. Pet. 5. 6.

d Luc. 12. 5.

Omnipotentiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

e Luc. 1. 6. 4

Omni-

14 *Omnipotentiæ uox non ita Patri hic tribuitur, ut de Filio, uel Spiritu sancto etiam non dicatur.*

SED quòd Patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributũ esse, ut Filio etiam, & Spiritui sancto commune non sit. Nam [a] quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum; neque tamen tres Deos, sed vnum Deum esse dicimus: ita æquè Patrem, ac Filium & Spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At uerò præcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine uocamus, uti etiã Filio, qui ęternum Patris uerbum est, sapientiam, & Spiritui sancto, qui vtriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamuis hęc & alia huiusmodi nomina, communiter de tribus personis, ex Catholicę fidei regula, dicantur.

a Athan. in Symb.

15 *Quo pacto, quaque de causa Deus cælum & terram creauerit.*

Creatorem cæli & terræ. Quàm necessarium fuerit, omnipotẽtis Dei cognitionem paulò antè fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de uniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum faciliùs creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundũ fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & voluntate instituit. Neque verò ulla alia fuit cau-

Deus ut suam bonitatem aliis cõmunicaret, mũdum ex nihilo creauit.

sa,

ſa, quæ illum ad opus creationis impelleret, niſi ut rebus, quę ab ipſo effectæ eſſent, bonitatem ſuam impertiretur, nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſſima, nullius rei indigens eſt, ut inquit Dauid: [a] *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorũ meorum non eges.* Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, [b] quæcunque uoluit, fecit, ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra ſe poſita eſſet, cùm uniuerſa conderet, ſecutus eſt: Verú quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id ſummus artifex in ſeipſo intuẽs, ac ueluti imitatus, ſumma ſapientia & infinita uirtute, quæ ipſius propria eſt, rerum uniuerſitatem initio procreauit: [c] *Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.*

a Pſ. 15.2
Deus in rerum creatione nulla idea extrinſeca uſus ẽ, ſed ex ſeipſo exẽplar ſumpſit.
b Pſ. 113.3
c Pſ. 148.5

16 *Quid per cælum & terram hoc loco intelligendum ſit.*

VERVM cæli & terræ nomine, quidquid cælú & terra complectitur, intelligendum eſt. Ná præter cælos, [d] quos opera digitorum eius Propheta appellauit, Solis etiam ſplendorem, lunæque, & cæterorum ſiderum ornatum addidit, atque, [d] ut eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos, ita cęlorum orbes certo, & conſtanti curſu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuerſione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri poſſit.

d Pſal. 8.4
e Gen. 1.14.

17 *De creatione cælorum ſpiritualium, id eſt Angelorum.*

PRAETEREA ſpiritualem naturam, innumerabileſque angelos, qui Deo miniſtrarent, atque aſſiſterent, ipſe ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ ſuæ, & poteſtatis munere auxit, atque ornauit. Nam cùm illud ſit in diuinis litteris,

Diabo-

[a] Diabolum in ueritate non stetisse: perspicuum est eũ reliquosque desertores Angelos, ab ortus sui initio gratia præditos fuisse, de quo ita est apud Sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creauit, simul in eis, & condens naturam & largiens gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hoc est, Dei amore, nunquam sanctos Angelos fuisse credendũ est. Quòd aũt ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimoniũ: [b] *Tu Domine mi rex, sapiens es sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.* Potestatem deniq; eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis. [c] *Potentes uirtute, facientes uerbum illius.* atque ob eam rem sæpe in sacris litteris [d] uirtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus doni ornati fuerint, plurimi tamen qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt, de quibus princeps Apostolorum scribit in hunc modum: [e] *Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.*

a Ioan. 8. 44. Angeli omnes in gratia creati. August. lib. 12 de ciuit. Dei. cap. 9. Sapientes Angeli.

b 2. Reg 14. 20.

c Ps. 102. 20. Angeli cur uirtutes, uel exercit⁹ Domini dicantur.

d Ps. 23. 10. & 45. 8. & 58. 6. Na. 6. 3. Angeli apostatę in ęternas pœnas coniecti.

e 2. Pet. 2. 4.

18 *De terræ creatione.*

At uerò, [f] terram etiam super stabilitatẽ suam fundatam, Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque [g] ut ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac ne aquarum uis illam inundaret, termi-

f Ps. 103. 5. Terra orbis centrum.

g Ibid. 8.

Terræ ornatus & plantis & animantibus.
a Ge. 1. 27. 28. & 2. 7.
Homo immortalis, & ipassibilis creatus, ēt secundum corpus.
Hominis anima liberi arbitrij particeps creata, & in illa ratio dominatio sensitiui appetitus instituta.
Anima cū originali iustitia creata
An amissa post Adæ peccatū iustitia, etiam liberum hominis arbitrium sit extinctum, declarat Sess. 6. coc. Trid. cān. 4. 5. & 6. de iustificatione.
b Ps. 88. 12.
Cęli & terræ nomine omnia uisibilia & inuisibilia denotantur.
Symb. Nic. apud Ruff. lib. 1 c. 7. & in gestis cōcilij.

num posuit, quem non transgredientur, neq; conuertentur operire terram. Deinde non solùm arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit.

19 *De creatione hominis.*

POSTREMO Deus ex limo terræ [a] hominem sic corpore effectum, & constitutum effinxit, vt non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quòd autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq; ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facilè erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere.

20 *Cæli & terræ uisibilia omnia & inuisibilia comprehenduntur.*

HAEC igitur de uniuersorum creatione, cæli & terræ uerbis intelligenda sunt, quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus est, illis uerbis: [b] *Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti:* sed multo etiā breuiùs Patres Niceni Concilii, additis in Symbolo duobus illis uerbis, *visibilium & inuisibilium,* significauerunt. Quæcunque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse

confite-

confitemur, ea uel sub sensum cadunt, & uisibilia dicuntur, uel mente & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur.

21 *Res Dei uirtute condita citra ipsius gubernationem, & prouidentiam subsistere non possunt.*

Nec uerò ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus perfecto absolutoque opere, ea quæ ab ipso effecta sunt, deinceps, sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodum omnia ut essent creatoris summa potestate, sapientia & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent, Atque id Scriptura declarat, cùm inquit: [a] *Quomodo posset aliquid permanere nisi tu uoluisses? aut quod à te uocatum non esset, conseruaretur?*

Res cōditæ Dei uirtute & prouidentia subsistūt & gubernātur.

Plura de Dei prouidentia dicentur Sect. 16. cap. 9. de precatione Dominica, & Sect. 4. secundę petitionis.

a Sap. 11. 26.

22 *Deus sua gubernatione secundarum causarum uim non euertit.*

Non solùm autem Deus uniuersa quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atq; administrat, uerùm etiam quę mouentur, & agunt aliquid intima uirtute ad motum atque actionem ita impellit, ut quamuis secundarum causarū efficientiam non impediat, præueniat tamen, cùm eius occultissima uis ad singula pertineat, & quemadmodū Sapiens testatur, [b] *Attingat à fine usque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter.* Quare ab Apostolo dictum est, cùm apud Athenienses

Deus ita res à se conditas gubernat, ut tantum secundarum causarum uirtutem non euertat, sed quod hanc etiam præueniat.

Conferatur hic locus cū Sect. 3. primæ petitionis Dominicæ orationis.

b Sap. 8. 1.

annunciaret Deum, quem ignorantes colebant: [a] *Non longè eſt ab unoquoque noſtrum, In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus.*

a Act. 17. 27 28.

23 *Rerum creatio ſoli Patri tribuenda non eſt.*

Creationis op⁹ toti Trinitati commune eſt. Vide Sect. 3 ar. tertij.

ATQVE hæc de primi articuli explicatione ſatis fuerint, ſi tamen illud etiam admonuerimus creationis opus omnibus ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis perſonis commune eſſe: Nam hoc loco ex Apoſtolorum doctrina, Patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in ſcripturis ſacris legimus de Filio, [b] *Omnia per ipſum facta ſunt:* & de Spiritu Sancto, [c] *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas:* & alibi, [d] *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum.*

b Ioan. 1. 3
c Gen. 1. 2.
d Pſ. 32. 6.

DE SE-

Cap. III.

ANDREAS.

Et in Iesum Christum Filium eius vnicum Dominum nostrum.

1 *De secundo articulo. & de professionis eius utilitate.*

MIRIFICAM, & vberrimã esse vtilitatem quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Ioãnis testimonium ostendit: [a] *Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo:* & beatitudinis præconium

Cõfessio æternæ Christi Natiuitatis, est nſæ salutis fundamẽtum.
a 1. Io. 4. 15

niũ declarat, quod à Chriſto Domino tributum
a Mat.16 17 eſt principi Apoſtolorum: [a] *Beatus es Simon Bariona, quia caro et ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt*. Hoc.n.fundamẽtum firmiſsimum eſt noſtræ ſalutis, ac redemptionis.

Iuſtitia originalis deperdita per ſolum Dei filium recuperata.

De peccato originali pluribus diſſerẽ in tertia petitione orationis Dñcę, & initio quartæ petitionis.

b Gen. 2. 19. 27.

Tridẽt. Syn. Seſſ. 5. ca. 1. & 2. & Seſſ. 6. c. 1.

Peccatũ Adæ ad poſteros eſt propagatum. Conc. Trid. Seſſ. 5. ca. 2. & 3.

2 *Vnde magnitudo beneficij hoc articulo propoſiti potiſſimùm cognoſcatur.*

Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maximè ex fęliciſsimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miſeriarum, & ærumnarũ cauſam cognoſcant. Cùm enim à Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumq́; violaſſet illud, [b] *Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali, ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris:* in ſummam illam incidit calamitatem, ut ſanctitatem & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala, quę ſancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uerò peccatũ, & peccati pœnam in uno Adam non conſtitiſſe commemorabit, ſed ex eo tanquam ex ſemine, & cauſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe.

Genus humanum nõ potuit ullius creaturæ uiribus reſtitui. Vide Conc. Trid. Seſſ. 6. ca. 1. & 2.

c Io. 1. 29.

3 *Nullus præter Chriſtum genus humanum potuit reſtaurare.*

Cvm igitur ex altiſsimo dignitatis gradu cõcidiſſet noſtrũ genus, ſubleuari inde, & in priſtinũ locũ reſtitui nullo mõ poterat, hoĩum, aut Angelorũ uiribus: quare reliquũ erat illud ruinæ, & malorũ ſubſidiũ, ut Dei filij infinita uirtus, aſsumpta carnis noſtræ imbecillitate, [c] infinitã tolleret pec-

cati

cati uim,[a] & nos recõciliaret Deo in sãguine suo. a Rom.5.10

4 *Citra redemptionis fidem nullus unquam saluari potuit, & propterea Christus à mũdi initio sæpe prænũciatus est.*

Hvivs autem redemptionis fides & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperq; fuit, quã Deus initio præmonstrauit: nam in illa damnatione humani generis, quę statim peccatum consecuta est, ostẽsa etiam fuit spes redemptionis illis uerbis, quibus propriũ Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciauit: [b] *Inimicitias ponam inter te, & mulierem: semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius:* & deinceps eandem promissionem sæpe confirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs præsertim hominibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiã præstare, inter cęteros uerò, cùm [c] Patriarchę Abrahæ sępenumero hoc mysteriũ significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cùm ille Dei iussis obediens, filium suum unicum Isaac immolare uoluit. inquit enim: [d] *Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito,* * *benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum; & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ.* Ex quibus uerbis facilè colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurũ, qui omnibus ab immanissima Satanę tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei filium, na-

Redemptionis fides ad salutẽ semper necessaria, & mox post hominis lapsum diuinitus fuit ostensa.

Primũ sub lege naturę

b Gen.3.15.

c Gen.12.3. & 17.19. & 18.18.

d Gen.22. 17.18.

* Propter me, est in vulgata editione, quãuis in MS. Hebre. & Cald. exemplaribus nõ sit, sed in Gręcis hoc reperiatur.

tum ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem, fore neceſse erat. Non ita multò pòſt Dominus, ut eiuſdem promiſsionis memoria conſeruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote ſanciuit: [a] nam cùm ille in ſomnis uidit ſcalam ſtantem ſuper terrã, & cacumen illius tangens cælos. Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, ut teſtatur Scriptura, audiuit etiam Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: [b] *Ego ſum Dominus Deus Abrahã patris tui, & Deus Iſaac: terram in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo; eritq́; ſemen tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis ad orientem & occidentem, & ſeptemtrionẽ, & meridiem, & benedicentur in te & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ.* Neque poſtea deſtitit Deus eadem ſui promiſsi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Saluatoris expectationẽ commonere: ſiquidem Iudæorum republica, & religione conſtituta, notior populo ſuo fieri cœpit. nam & mutæ res ſignificarunt, & homines prædixerũt, quæ & quanta nobis bona Saluator ille, & redemptor noſter Chriſtus Ieſus allaturus eſset. Ac [c] Prophetę quidem, quorum mẽs cœleſti lumine illuſtrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, conſuetudinẽ, mortem, reſurrectionem, cæteraq́; eius myſteria hęc omnia, quaſi tum adeſsent, palam docentes, populo prænunciarunt: ita ut ſi futuri, & præteriti temporis tollatur diuerſitas, nihil iam inter Prophetarum prædicta, & Apoſtolorum prędicationem,

a Ge. 28. 12.

b Gen. 28. 13. 14.

Sub lege ſcripta ſæpius memoria redemptionis humanæ renouata, per ſacrificia, typos & predictiones Prophetarum.

c Pſal. 2. & 21. & 68. & 109. Iſa. 7. 15. 8. 3. 9. 6. 11. 1. 53. per totũ Ier. 23. 5. 30. 9. Dan 7. 13. 9. 24. & alij. paſsim.

Patriarcharũ, Prophetarum, & Apoſtolorum fides ſola tẽ

nem nihil inter ueterum Patriarcharum fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum videtur.

poris circũstantia differt.

Videatur Sect.1. de fide & Symbolo c.1.

5 *De Iesu nomine, & quòd Christo propriè conueniat.*

Iesvs proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod Saluatorem significat, nõ quidem fortuitò, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: [a] *Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum.* Ac deinde Ioseph virginis sponso non solùm, ut eo nomine puerum appellaret, pręcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit, inquit enim. [b] *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuã: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet aũt filium, et uocabis nomen eius* Iesvm: *ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

Iesus nomẽ humani generis redẽptori Dei p̃cepto fuit impositum.

a Lucæ 1.31

b Matth.1 20.21.

6 *Non est eadem ratio, cur alijs quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Mvlti quidem eo nomine fuerunt in diuinis litteris: nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum à Moyse ex Aegypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine Iosedech sacerdotis filius appellatus est. Sed quãto ueriùs Saluatorem nostrũ hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed uniuersis omnium ętatũ hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco uel Babylonico dominatu opresis, sed in [c] umbra mortis seden-

Iosue filius Nun a 70. dicitur passim Iesus.

Iesus filius Iosedech apud Esdrã, Aggęum & Zachariam sæpe.

Iesus nomẽ propriissimè Christo conuenit.

c Isa.9.2.

tibus, & durisſimis peccati, & diaboli uinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit: qui eis cæleſtis regni ius, & hæreditatem acquiſiuerit: qui eos Deo Patri reconciliauerit: In illis Christum Dominum obumbratum uidemus, à quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum eſt genus humanum. Quæ præterea nomina [a] prædicta sũt Dei filio diuinitus imponenda, ad unũ hoc Ieſu nomen referuntur: cùm enim cætera ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum uniuerſę ſalutis humanæ uim, rationemque complexum eſt.

a Iſa. 7. 14. & 9. 6. Zac. 6. 12.

Ieſu nomen ſua amplitudine quicquid alijs nominibus per Prophetas Christo fuit attributum complectit.

7 *Quid ſibi hic uelit Chriſti nomen, & quot rationibus Ieſu noſtro conueniat.*

Christus eſt officij & dignitatis nomen.

IESV nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod unctum ſignificat, & honoris, & officij nomen eſt, nec unius rei proprium, ſed cõmune multorum: nam ueteres illi [b] patres noſtri Chriſtos appellabant ſacerdotes [c] & reges, quos Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt: ad eoſque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulciſci. Quoniam igitur utraque harum functionũ Dei maieſtatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad ſacerdotale munus obeundum delecti erant, [d] unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi [e] mos fuit, qui Dei immortalis

b 1. Reg. 12. 3. 15. 6. 24. 7. 26. 9. 1. Par. 16. 22. Pſal. 104. 15.

Sacerdotũ officium.

c Exo. 29. 6. & 40. 13. 1. Reg. 9. 16.

Regum officium.

d Luc. 8. 11. 12. Num. 3. 3. 1. Reg. 10. 1. & 16. 22. 13. 2. Reg. 4. 3.

e 3. Reg 19. 15.

talis interpretes, & internuncij cæleſtia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores ſalutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati ſunt. At uerò cùm Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mundum uenit, trium perſonarum partes, & officia ſuſcepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis, atque ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, & unctus ad illorum munerum functionem, nõ quidem alicuius mortalis opera, ſed cæleſtis Patris uirtute, non terreno unguento, ſed ſpirituali oleo: quippe cùm in ſanctiſſimam eius animam Spiritus ſancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effuſa ſit, quàm ulla alia creata natura capere potuerit, atque id præclarè Propheta oſtendit, cùm redemptorem ipſum affatus diceret: [a] *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea, unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*. Idem etiam ac multo apertius Iſaias ijs verbis demonſtrauit, [b] *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxerit Dominus me, ad annunciandum manſuetis miſit me*. Itaq; Ieſus Chriſtus [c] ſummus Propheta & magiſter fuit, qui nos Dei uoluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum Patris cæleſtis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac pręſtantius conuenit, quòd omnes quicunque prophetę nomine dignati ſunt, eius diſcipuli fuerunt, atque ob illam prę̨cipuè cauſam miſſi, ut Prophetam hunc, qui ad ſaluandos omnes uenturus erat, pręnunciarent. Chriſtus itẽ ſacerdos fuit, non quidẽ ex ordine, ex quo in ueteri lege

Leui-

Sacerdotes & Reges quare ſoliti ſint inungi. Prophetę in uncti.

Filius Dei incarnatus trium perſonarum officia quia ſuſcepit, ideo Chriſtus dictus eſt.

Chriſtus nõ humano auxilio ad ternas illas dignitates eſt euectus, nec terreno unguento inũctus.

a Iſa. 44.8. Heb. 1.8.

b Iſa 61.1. Luc. 4.18.

Chiſtus prophetarũ ſũmus.

c Deut. 18.15

Chriſtus ſacerdos.

Leuiticæ tribus ſacerdotes extiterunt, uerùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit, [a] *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Cuius rei argumentum Apoſtolus ad [b] Hebreos ſcribens, accuratè perſecutus eſt. Sed Chriſtum non ſolùm ut Deus, uerùm ut homo, ac noſtræ naturæ particeps eſt, regem etiam agnoſcimus: de quo Angelus teſtatus eſt: [c] *Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*: quod quidem Chriſti regnum ſpirituále eſt. atque æternum, in terriſque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia ſuæ præſtat Eccleſię: Ipſe eam regit, ipſe eam ab hoſtiũ impetu, atque inſidijs tuetur. ipſe ei leges præſcribit: ipſe nõ ſolùm ſãctitatem & iuſtitiam largitur, uerùm etiam ad perſeuerandum facultatem, & uires præbet. quanquam autem huius regni finibus tam boni, quàm mali cõtineantur, atque adeò omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen præ cæteris ſummam regis noſtri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neq; uerò hoc illi regnũ hæreditario, aut humano iure obtigit, tametſi genus [d] à clariſſimis regibus duceret, ſed Rex fuit, propterea quòd Deus in illum hominem contulit, [e] quidquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mũdi regnum tradidit, eique, omnia, quod iam fieri cœptum eſt, plenè, [f] perfecteque in die iudicij ſubijcientur.

a Pſ. 109. 4
b Heb. 5. 6. 7. 3. 6. 10. & 7. 17. 18. 22. 23

Chriſtus iuxta utrãque naturam eſt Rex.

c Luc. 1. 33

Chriſti Regnum ſpirituale eſt, qđ paulò poſt art. 6. Sect. 5 oſtendetur.

Chriſtus q̃bus modis regis officium obeat. Videatur ſecunda petitio Dominicæ oration.

Oẽs homines ad Chriſti regnũ generali quadam ratione p̃tinent, peculiarius tñ ſoli boni.

Chriſtus iure diuino ſecũdũ humanam ẽt naturã, totius mũdi Rex.

d Matth. 1. 6. 7. 8. Luc. 3. 31.
e Mat. 28. 18
f Ioã. 7. 46. & 17. 2. Apoc. 17. 14. & 19. 16. 1. Cor. 15. 27. 28.

Quo

8 *Quo pacto Iesum Christum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conueniat.*

Filium eius unicum. His uerbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & uerum Deũ, sicuti Pater est, qui eum ab æterno genuit. Præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis, aut esse, aut fingi animo debet, cùm unam omnium essentiam, uolũtatem, potestatem agnoscamus: quod cùm multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit Sancti Ioannis testimonium: [a] *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Sed cùm Iesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est: Verùm ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filiũ genuit, quem ratione percipere, atq; perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & sũma animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cũ Propheta dicere; [b] *Generationẽ eius quis enarrabit?* Hoc igitur credendũ est, Filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cũ Patre, ut in Symbolo Niceno explicatius cõfitemur: inquit.n. *Et in Iesum Christũ, filium eius unigenitum, & ex patre natũ ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum nõ factũ, cõsubstantialẽ Patri, per quem omnia facta sunt.*

Filius Dei uerus Deus est, & aliis duabus personis omnino æqualis.

a Ioan. 1.1.

Spũalis filij Dei ex Patre Natiuitas, admirãda potius q̃ scrutanda.

b Isa. 53.8.

Symb. Nic. apud Ruff. & in gestis Conc.

Sectio.

9. Sectio.

Modus ęternæ Christi generationis similitudine declaratus.
c Io. 1.1.

Ex omnibus aũt, quæ ad indicandum modũ, rationemq́ue æternæ generationis, similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione, sumitur, quamobrem Sanctus Ioannes filium eius[a] Verbum appellat. Vt enim mens nostra seipsam quodã modo intelligens, sui effingit imaginem, q̃ Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantùm tamen diuinis humana conferri possunt, seipsum intelligens, Verbum æternum generat, & si præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium seculorum ætates, ex Patre: vt hominem uerò natum in tempore, ex matre Maria Virgine. Et quamquàm duplicem eius natiuitatem agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam diuina & humana natura conuenit.

Duplex Xp̃i natiuitas nõ facit duos filios.
Athanas. in Symb.

10 *Quomodo Christus fratres habere, uel non habere censendus sit.*

Pluribꝰ hæc explicantur Sect. 9 c. noni, de oratione Dominica.
b Isa. 64.8.
c Heb. 2.12.
Fratres Xp̃i qui sint.

Et, quòd ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cùm ipse Patris unicus Filius,[b] nos uerò homines, figmentum, & opus manuũ eius simus. At si humanum ortum consideremus,[c] multos ille non solùm fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unà cum eo paternæ hęreditatis gloriã adipiscantur: ij sunt, qui fide Christum Dominũ receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re

ipsa

ipſa & caritatis officijs præſtant: quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo vocatur. Ad Rom. 8. 29.

11 *Chriſtus ſecundùm vtramque naturam Dominus noſter dicitur.*

Dominum noſtrum. Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicuntur: quorum alia, vt Deus eſt, alia, vt homo, ipſi cõuenire perſpicuum eſt, quoniam à diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum, quod à diuina natura habet. Rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe, quę naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verùm præter hæc quædam alia vtrique naturę congruunt, vt hoc loco, cùm Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad vtramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noſter prædicandus eſt. Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, vti Pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus eſt, ac Pater: & quemadmodum ipſe, & Pater non eſt alius, atque alius Deus, ſed idem planè Deus, etiam ipſe, & pater non eſt alius atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, vt homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primùm quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, vt verè Dominus noſter eſſet, ac diceretur: ita enim Apoſtolus docet:[a] *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen*

Diuerſę proprietates iuxta diuerſas naturas Chriſto tribuuntur.

Communicatio Idiomatum eſt in Chriſti pſona ratione diuerſarum naturarum.

Chrs iuxta utranq; naturam noſter eſt Dominus.

Symb. Ath.

a Ad Phil. 2. 9 10.

men, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem;[a] *Data eſt,* inquit, *mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quòd in vna perſona duæ naturæ, diuina & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili coniunctione meruit, vt quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamen Dominus conſtitueretur, communiter qui dem omnium rerum, quæ conditæ ſunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque ſummo animi ſtudio inſeruiunt.

a Matt. 28. 18.

Vnio hypoſtatica cauſa eſt cur Chriſtus Dominus dicitur.

12 *Chriſtiani ſe totos Ieſu Chriſto, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Chriſtianus Chriſto debeat.

QVOD igitur reliquum eſt, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, vt ſciat æquiſsimum eſſe præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſumus, ob id maximè, quòd eius munere hæc omnia fide intelligimus æquũ eſſe, inquam, nos ipſos, non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, & domino in perpetuum addicere, & conſecrare. Et quidem cùm baptiſmo initiamur, ante Eccleſiæ fores id profeſsi ſumus: declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renũciare, Et Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, vt Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tam ſancta, & ſolemni profeſsione nos ipſos Domino noſtro

Quanta ſit indignitas poſt quam nos Deo ad

nostro deuouimus, quo supplicio digni erimus, si, postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognouimus, postquam sacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis ac legibus vixerimus, perinde ac si cùm baptismo abluti sumus, mundo & Diabolo, non Christo Domino, ac redemptori nomen dedissemus? sed cuius animum amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, & propensa in nos voluntas, qui tametsi nos in potestate sua, & dominatu veluti seruos, sanguine suo redemptos habeat, ea tamen caritate complectitur,[a] vt, non seruos vocet, sed amicos, sed fratres? Hæc profectò iustissima causa est, atque haud scio an omnium sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere.

diximus, seruire Diabolo.

Dominatus Christi ī redēptos quā sit prius.

a Io. 15. 14

DE

Cap. IIII.

IOANNES.

Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.

1 *Tertius fidei articulus quid credendum fidelibus proponat.*

MAXIMO quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni seruitute in libertatem vindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò si consilium etiam & rationem, qua potissimùm id

Quo consilio & ratione Christus genus humanum liberauerit.

id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse uidebitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tanquam salutis nostræ precipuum caput sacrę litterę considerandū sæpissimè proponunt, Parochus à tertij articuli explicatione ostendere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit: nos credere, & cōfiteri, eum ipsum Iesum Christum, unicum Dominum nostrum, Dei Filiū, cùm pro nobis humanam carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem.[a] Spiritus sancti uirtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanēs, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani cōfessione planè perspicitur; inquit enim: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est.* Atque id etiam sanctus Ioannes Euāgelista explicauit, vt qui ex ipsius Dñi Saluatoris pectore, altissimi huius misterij cognitionem hausisset. nā cùm diuini Verbi naturam declarasset illis verbis: [b] *In Principio erat Verbū, & Verbum erat apud Deū, & Deus erat Verbum:* ad extremum conclusit: [c] *Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis.*

Sensus 3 articuli.

a Mat. 1. 20. Luc. 1. 35.

Symb. Constantinopol. quod extat cap. 7. Canonum eiusdē Conc. Similia habet Nicæ. Conc.

b Ioan. 1. 1.

c Ibid. 14.

a *Per temporariam natiuitatem nulla facta fuit in Christo naturarum confusio.*

VERBVM enim, quod diuinę naturæ hypo-

Quę naturę in una per-

stasis est, ita humanam naturā assumpsit, ut una & eadem esset diuinæ & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusq; naturę actiones & proprietates conseruaret, atque ut est apud sanctum Leonem magnum illum Pontificem, nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

sona retinēt utrasq; proprietates. Vide secundā Sect. art. quarti.

Leo Ser. 1. de Natiuit. Domini.

3 *Solus Spiritus sanctus Incarnationis opus non perfecit.*

Sed quoniam pretermittenda non est uerborum explicatio, doceat Parochus, cùm dicimus, Dei Filium Spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysteriū non cōfecisse. Quamuis enim vnus Filius humanam naturā assumpserit, tamen omnes diuinę Trinitatis personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterij auctores fuerūt: siquidem illa Christianæ fidei regula tenēda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis, agit, tribus personis communia esse, neque unam magis q̃ aliam, aut unā sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus cōe esse non potest. nam Filius à Patre tantùm generatur; Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedit: quidquid uerò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt; atq; ex hoc genere filij Dei Incarnatio censenda est. Quamquam uerò hæc ita se habeant, solent tamen sacrę literæ earum rerum, quæ omnibus personis cōes sunt, aliam ijs tribuere: quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri,

Quidquid extra tres p̄sonarū Trinitatis proprietates fit diuinitus oībus personis est commune.

Proprietates quæ in tribus personis inueniūtur nō sunt omnib' cōmunes.

Incarnatio Patri & Filio Spiritui sancto etiā tribuenda.

tri, ſapiētiam Filio, Spiritui ſancto amorem adſcribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis myſterium ſingularem atque immenſam Dei erga nos benignitatē declarat, ob eam rem peculiari quadā ratione hoc opus Spiritui ſancto tribuitur. Cur Spiritui ſancto tribuatur.

4 *Omnia ſupra naturæ ordinem in Christi conceptione facta non ſunt, ſed plurima.*

In hoc myſterio quędam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta eſſe animaduertimus. Nam ꝙ ex puriſſimo uirginis matris ſanguine Chriſti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus: cùm illud omnium hominum corporibus cōe ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quòd uerò & naturę ordinem & humanam intelligentiam ſuperat, illud eſt, ſimul atque beata virgo Angeli uerbis aſſentiens dixit, [a] *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum:* ſtatim sāctiſſimū Chriſti corpus formatum, eiq́; anima rationis compos coniuncta eſt, atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile Spiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cùm ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptū tēporis ſpatiū hominis anima informari queat. Deinde uerò illud accedit maxima admiratione dignum, ꝙ, ut primùm cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt: quare ſimul corpus formatū, atque animatum eſt, corpori & animæ diuinitas coniuncta: ex quo fit ut eodem temporis puncto

In incarnatione Chriſti quędam ſecundū naturam, quędā ſupra naturam facta inueniūtur.

a Luc. 1. 38.

Quo temporis articulo credat̄ Chriſti corp' formatū in utero uirginis. Athan. in Symb.

Quando diuinitas ſit humanitati coniuncta.

Eodem momento Maria Deũ & hominẽ cōcepit.

perfectus Deus & perfectus hõ esset, & uirgo sanctissima uerè, & propriè mater Dei & hois diceretur, ꝙ eodẽ momento Deũ & hoiem cõcepisset. Hoc aũt ab Angelo ei significatũ est, cùm ait.[a] *Ecce cõcipies in utero, & paries filiũ, et uocabis nomen eius Iesum: Hic erit magnus, et filius Altissimi uocabitur.* Et euentu cõprobatũ est, qđ Isaias prædixit:[b] *Ecce uirgo cõcipiet, & pariet filiũ.* Idẽ quoq; Elisabeth, cùm Spiritu sancto repleta, filij Dei cõceptionẽ intellexisset, his uerbis declarauit:[c] *Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me?* Sed queadmodũ Christi corpus ex purissimis integerrimæ uirginis sãguinibus, sine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerùm sola Spiritus sãcti uirtute formatũ est: ita ẽt ut primùm cõceptus est, illius aĩa uberrimã spiritus Dei copiã, atq; omnẽ charismatum abundantiã accepit, neque .n. ut alijs hoibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mẽsurã, ut testatur S. Ioan.[d] dat Deus Spiritũ, sed oẽm gratiã tè affluenter in eius aĩam infudit,[e] ut de plenitudine eius nos oẽs accepimus.

a Luc. 1. 31.

b Isa. 7. 14.

c Luc. 1. 43.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ.

d Io. 3. 34.

e Io. 1. 16.

5 *Christus dici non potest filius Dei adoptiuus.*

Christus nequit dici filius Dei adoptiuus.

NEQVE tamẽ Christum filiũ Dei adoptiuum appellare licet; q̃uis spiritũ illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam cùm natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est.

6 *Quid circa primã articuli partem præcipuè meditãdũ sit.*

HAEC sunt q̃ de admirabili conceptionis mysterio explicãda uisa sunt, ex quibus, ut salutaris

fructus

fructus ad nos redundare posſit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſse, qui humanã carnem aſsumpſit: ea uerò ratione hominẽ factum, Cur Deus incarnatus. quã mente nobis aſsequi non licet, nedum uerbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri uoluiſse, ut nos homines filij Dei renaſceremur. Hęc cùm attentè conſiderauerint, tum uerò omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili ac fideli animo credant, & adorent: nec curiosè & quod ſine periculo uix unquam fieri poteſt, illa inueſtigare, ac perſcrutari uelint.

7 *Chriſtum ex Maria uirgine natum quid ſit.*

Natus ex Maria Virgine. Hæc altera eſt huius Articuli pars, in qua explicãda Parochus diligenter uerſabitur, cùm fidelibus credẽdũ ſit Ieſũ Dominũ, nõ ſolùm conceptũ Spiritus S. uirtute, ſed ẽt ex Maria uirgine natũ, & in lucẽ editum eſſe. Natiuitas Christi quãtæ lætitiæ cauſa. Cuius myſterij fides quãta cũ lætitia, & iucũditate aĩ meditanda ſit, angeli uox, qui primus feliciſſimũ nuncium mũdo attulit, declarat: inquit. n. [a] *Ecce euangelizo uobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo.* a Luc. 2.10. Tũ ex illius cæleſtis militiæ cãtico: [b] *Gloria in altisſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis:* qđ angeli cecinerunt, facilè b Ibidẽ 14. eſt intelligere. Hinc ẽt amplisſimũ illud Dei promiſsũ ad Abrahã impleri cęptũ eſt, cui dictũ eſt, Promisſio ſeminis æterni Abrahæ facta in Christo impletur. [c] fore aliquãdo, ut in eius ſemine oẽs gẽtes benedicerentur. Maria. n. quã uerè matrẽ Dei prędicamus, & colimus ꝙ eã perſonã, quæ ſimul Deus & hõ erat, peperit, [d] à Dauide rege originẽ duxit. c Gen. 22.18 Maria quomodo Deipara ſit. d Mat. 1.18.

8 *Christus sc̃dm communem naturæ cursum non est natus.*

Christi ortus quã fuerit admirabilis.

Sed quemadmodũ cõceptio ipsa naturæ ordinẽ prorsus uincit: ita in ortu nihil non diuinũ licet contẽplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici oĩno, aut cogitari põt, nascitur ex matre sine ulla maternæ uirginitatis diminutione, &[a] qũo postea ex sepulcro clauso & obsignato egressus est,[b] atque ad discipulos, clausis ianuis, introiuit: uel, ne à rebus etiã, quę natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo mõ Solis radij cõcretã uitri substantiã penetrant, neq; frangunt tamẽ, aut aliqua ex parte lædũt: simili, inquã, & infinitis partibus, altiori modo, Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ uirginitatis detrimẽto editus est, ipsius. n. incorruptã & ꝑpetuã uirginitatẽ uerissimis laudibus celebramus. Quod quidẽ Spiritus sancti virtute effectum est, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, ut ei fœcunditatẽ dederit, & perpetuã uirginitatem conseruarit.

a Mat. 28. 2.

b Io. 20. 19. 26.

Similitudo qua ostenditur Christi ortus qualis sit.

Mariæ perpetua uirginitas Spiritus sãcti uirtute fuit cõseruata.

9 *Christus secundus Adã et Maria altera Eua rectè dicitur.*

Solet interdũ [c] Apostolus Christum Iesũ nouissimũ Adã appellare, eumq; primo Adã cõferre: nã ut in primo oẽs hoĩes moriuntur, ita in secundo oẽs ad uitã reuocantur: atq; ut Adã, quod ad naturalem conditionẽ pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modũ nobis ẽt licet uirginẽ matrẽ cũ Eua ita cõferre, ut priori Euæ secunda Eua, quæ est Maria, respõdeat, quemadmodũ secundũ Adã, hoc est, Christũ, primo Adã r̃ndere ostendimus. Eua. n. [d] quia serpenti fidem habuit, male-

c Ro. 5. 12. 16. 17. 1. Cor. 15. 21 22. 45.

Christus Adamo frequenter cõparatus, & secundus Adam dictus.

Mariæ cum Eua cõparatio, & qũo illa sit altera Eua.

Vide cõparationẽ Marię cum Eua apud nostrũ Irenæũ lib. 3. cap. 33. & lib. 5. c. 19.

d Gen. 3. 16.

dictum,

dictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam [a] Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. Propter Euā [b] nascimur filij irę: à Maria Iesum Christū accepimus, per quem filij gratię regeneramur. Euæ dictum est: [c] *In dolore paries filios.* Maria hac lege soluta est, ut q̄ salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictū est, Iesum filiū Dei peperit.

a Luc. 1. 45.
b Eph. 2. 3.
c Gen. 3. 16

10 *Quibus præcipuè figuris ac propheтijs conceptionis & natiuitatis Christi sacramenta adumbrata sint*

Cum igitur tanta, & tam admiranda sint huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in uarijs sacræ scripturæ locis legimus, præcipuè uerò portam illam sanctuarij, [d] quam Ezechiel clausam uidit: [e] item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uniuersam terrā: deinde [f] Aarō uirgam, quæ una inter uirgas principū Israelis germinauit: [g] & rubum, quem Moyses uidit ardere, & non comburi. Multis uerbis sanctus [h] Euangelista Christi natiuitatis historiā descripsit: qua de re nihil est quod plura à nobis dicantur, cùm ea lectio Parocho in promptu sit.

Prophetiæ & figurę cōceptionis & Natiuitatis Iesu Christi
d Eze. 44. 2. Vide Hiero. ad Pāmach.
e Dan. 2. 3. 4. & 45.
Vide Iren. lib. 3 c. 23.
f Nu. 17 8.
g Exo. 3. 2.
h Luc. 2. per totum fe re cap.

11 *Incarnationis mysterium sæpius populo est inculcandum, quidq; utilitatis ex eius meditatione capiatur.*

Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria: [i] quæ ad doctrinam nostram scripta sunt infi-

i Ro. 15. 4.
Incarnationis myste-

xa animo, & mentibus fidelium hæreāt: primùm quidem, ut tanti beneficij commemoratione aliquā gratiā eius auctori Deo referant: deinde, ut eximium hoc & ſingulare humilitatis exemplū eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid.n. nobis utilius, atq; ad animorum noſtrorum ſuperbiam & elationem comprimendam accōmodatius eſſe poteſt, q̃ ſæpius cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, ut cum hominibus gloriam ſuam cōmunicet, & hominū infirmitatem, fragilitatemque aſſumat? Deum hominem fieri ſummáque illā, & infinitā maieſtatem homini miniſtrare? [a] ad cuius nutū columnę cæli, ut inquit Scriptura, cōtremiſcunt, & pauent: eumque in terra naſci, [b] quē in cęlis Angeli adorant? Quid igitur, cùm hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid inquam, nos, ut illi obſequamur, facere oportet? quàm libēti, atq; alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videant fideles, q̃ ſalutari doctrina Chriſtus naſcēs nos inſtituat, antequā uocem aliquā emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur ut peregrinus in diuerſorio: naſcitur in uili præſepio: naſcitur media hieme, ita enim ſcribit ſanctus Lucas: [c] *Factum eſt cū eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat * ei locus in diuerſorio*. Potuit'ne Euangeliſta humilioribus uerbis, omnem cæli & terræ maieſtatem, & gloriam includere? Neque uerò ſcribit non fuiſſe locū in diuerſorio, ſed ei non fuiſſe,

[Margin: ...ſium ſæpius populo inculcādum, ut ſint grati tanto benefactori, & eius humilitatem imitentur.]

[Margin: a Iob. 26. 11]

[Margin: b Pſ. 96. 8.]

[Margin: c Lu. 2. 6. 7.]

[Margin: * Editio vulgata habet eis, ſed MS. quadam, & Ambroſ. legūt ei, quos ſecutus eſt auctor.]

se, qui dicit: [a] *Meus est orbis terræ, & plenitudo eius.* Quod etiã alius Euangelista testatus est: [b] *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Hęc cũ fideles sibi ante oculos proposuerint, tũ verò cogitent, Deũ carnis nostræ humilitatẽ, & fragilitatem subire voluisse, vt humanũ genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nã illud vnũ satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiã, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idẽ verus & pfectus Deus sit: vt iã gloriari nobis liceat, filiũ Dei [c] os nostrũ, & carnẽ nostrã esse: q̃ beatissimis illis spiritibus nõ licet. *nusquã enim*, ut est apud [d] Apostolũ, *angelos apprehendit.* Præterea cauendũ est, ne maximo nostro malo eueniat, vt quemadmodũ illi in diuersorio Bethlehem locus, vbi nasceretur, defuit, ita ẽt, quando iã in carne non nascitur, locũ in cordibus nostris inuenire non possit, vbi in spiritu nascatur. Hoc enim, cum salutis nostrę cupidissimus sit, vehemẽter optat. nã vt ille spiritus sancti virtute supra naturę ordinẽ homo factus, & natus est, sanctusq́; atq; adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, [e] *non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis*, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti [f] nouam creaturã [g] in nouitate spiritus ambulare, sanctitatẽ illã, ac mẽtis integritatẽ custodire, quæ hoĩes spiritu Dei regeneratos maximè decet: hac enim ratione sanctæ huius filij Dei cõceptionis, & natiuitatis imaginẽ aliquã in nobisipsis exprimemus, quã fideli animo credimus, & credẽtes [h] Dei sapiẽtiã in misterio, q̃ abscõdita est, suscipimus, & adoramus.

a Ps. 49. 12.
b Ioan. 1. 11.
Incarnationis filij Dei mysterium, quanto pietatis studio recolendũ.
Hominis quanta dignitas.
c Gen. 2. 23
d Heb. 2. 16.
Domiciliũ Christo in cordib. nostris parandum.
e Ioan. 1. 13.
f Gal. 6. 15.
g Rom. 6. 4. 5. & 7. 6.
Filij Dei natiuitatis imago quomodo in nobis ipsis exprimi possit.
h 1. Cor. 2. 7.

Cap. V.

IACOBVS.

Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.

1 *Articuli quarti cognoſcendi neceſſitas, & eius ſententia.*

QVANTAM habeat neceſsitatem huius articuli cognitio, & quàm diligenter Parochus curare debeat, vt fideles Dominicæ Paſsionis memoriam ſæpiſsimè animo repetāt,[a] docet Apoſtolus, qui nihil aliud ſe ſcire teſtatus eſt, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Quare in

a 1.Cor.2.2.

Senſus prioris partis articuli.

in hoc argumento omne ſtudium, & opera adhibenda eſt, vt quàm maximè illuſtretur, fidelesq; tanti beneficij commemoratione excitati, totos ſe ad Dei erga nos amorem & bonitatem ſuſpiciẽdam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam de altera poſtea dicetur) illud nobis credendum proponit, Chriſtum Dominum, cùm Pontius Pilatus Tiberij Cæſaris iuſſu Iudæam prouinciam adminiſtraret, cruci affixum eſſe. nã captus, irriſus, variis iniuriarũ, & cruciatuũ generibus affectus demum in crucem ſublatus eſt.

2 *Anima Christi cruciatus ſenſit.*

NEC uerò cuiquam dubitandum eſt, Chriſti animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuiſſe. nam, quod humanam naturam uerè aſſumpſit, neceſſe eſt fateri animo etiam grauiſsimum dolorem ſenſiſſe. quare inquit: [a] *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ.* Nam etſi perſonæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilominus paſsionis acerbitatem ſenſit, quàm ſi ea coniunctio facta non fuiſſet, cũ in una Ieſu Chriſti perſona utriuſque naturæ diuinæ & humanæ, proprietates ſeruatę ſint: atque idcirco, quod erat paſſibile, & mortale, paſſibile & mortale permanſit: rurſus verò quod impaſſibile, & immortale erat, qualem eſſe diuinam naturã intelligimus, ſuam proprietatem retinuit.

Aĩa Chriſti quod ad partem ſenſitiuam attinet, varios experta eſt dolores.

Videatur ſect. 12. huius artic.

a Matt. 26. 38. Mar. 14. 34.

In vna Chriſti perſona duarum naturarũ proprietates sũt ſeruatę. Vide ſecundã ſect. artic. tertii.

3 *Cur in ſymbolo exprimatur ſub quo Iudææ præſide Chriſtus ſit paſſus.*

QVOD autem hoc loco tam diligenter obſeruari

uari uidemus, Iesum Christũ eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, (quod & ab[a] Apostolo Paulo factum legimus) tẽpus describeretur. tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse.[b] *Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum.*

a Tim. 6.13.

b Matt. 20. 19.

4 *Non temerè accidit, quod Christus in ligno crucis mortem est perpessus.*

SED quòd potissimùm in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, vt scilicet[c] vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. serpens enim,[d] qui in ligno primos parentes uicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti[e] Patres latius persecuti sunt, vt ostẽdamus consentaneum fuisse, redemptorem nostrum mortem crucis potissimùm subire. Verùm satis esse Parochus admoneat, si fideles credant, illud genus mortis à Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodũ certè nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis suppliciũ execrandum, & dedecoris, ignominiæque plenissimum semper existimatum est, verùm etiam in lege Moysis,[f] maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

c Præfatio Missæ de S. Cruce.

d Gen. 3. 2. 3.4.

e Vide inter ceteros Irenæum lib. 5 c.17.

Crucis supplicium apud gentiles & Iudæos fuit execrandum.

f Deut. 21. 23. Gal. 3.13.

Histo-

Historia passionis Christi frequentius populo est refricanda.

NEQVE uerò Parochus huius articuli histo riam prætermittet, quæ diligentissimè à sanctis Euangelistis exposita est, vt saltem summa eius mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam, si quid aliud humanæ menti & intelligentiæ difficultatem affert: certè, crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pẽdere. Sed in hoc, vt docet Apostolus, summam Dei prouidentiam licet admirari.[a] Nã, quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi aduentũ, & Apostoli post eius mortem, & resurrectionem, tantopere laborarunt, vt hominibus persuaderẽt hunc esse mundi redemptorem, eosq; in crucifixi potestatem atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quàm crucis mysterium, statim, post peccatum, nunquam destitit tum figuris, tũ prophetarum oraculis Filij sui mortem significare. Atque, vt de figuris pauca quædam attingamus, [b] Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde[c] Isaac sacrificium præterea[d] agnus, quẽ

Quàm necessaria huius quarti articuli professio & fides mysterii absconditi in cruce.

Crucis mysterium credatu omniũ difficillimũ vnde Gnostici Christum negabant cruci fuisse affixum, sed illius loco Simonem Cyreneum. Iren. lib. 1. c. 23.

a 1. Cor. 1. 21

Prophetæ, Apostoli, & Deus ipse, cur tantopere inculcarint crucis & passionis mysteria.

Figuræ mortis Christi.

b Gen. 4. 8.

c Gen. 22. 6. 7. 8.

d Exod. 12 5. 6. 7.

Iudæi cùm è terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum[a] ſerpens æneus, quem Moyſes in deſerto exaltauit, Chriſti Domini paſsionis ac mortis figuram præmonſtrabant. Quòd autem ad prophetas pertinet, quàm multi exſtiterint, qui de ea vaticinati ſunt, id verò multò notius eſt, quàm vt explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, vt[b] Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis noſtræ myſteria in pſalmis complexus eſt,[c] Iſaiæ oracula tam aperta, & clara ſunt,[d] vt rectè dici queat, eum potius rem geſtam expoſuiſſe, quàm futuram prædixiſſe.

a Num. 21. 8. 9. Ioan. 3. 4.

b Pſal. 2. & 21. & 68. & 109.

c Iſa. 53.

d Hier. in epiſt. ad Paulinum.

6 *Quid hac clauſula, mortuus & ſepultus, credendum ſignificet.*

Chriſtus verè in cruce fuit mortuus.

Gnoſtici Chriſtum mortuũ negarũt. Iren. Tertul. lib. de præſcrip. Epih.

Mortuus & ſepultus. His verbis Parochus credendum explicabit, Ieſum Chriſtum poſtquam crucifixus eſt, verè mortuum ac ſepultũ eſſe. Neque verò ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cùm non defuerint, qui eũ in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hác fidei doctrinam ſancti Apoſtoli meritò opponendam cenſuerunt: de cuius articuli veritate dubitãdi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes[e] Euangeliſtæ conſentiunt, Ieſum ſpititum emiſiſſe. Prçterea cùm Chriſtus, verus & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima ſeparatur à corpore. Quare cũ Ieſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam à corpore diuiſam eſſe: neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam à corpore: quin potius conſtanter credimus & confitemur,

e Matt. 27. 50. Mar. 15. 37. Luc. 13. 46. Ioan. 19. 30

Morte Chriſti diuinitas à corpore vel anima non fuit ſeparata.

temur, anima eius à corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse.[a] Decebat autem filium Dei mori, vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, idest, Diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. a Heb. 2. 10. 14. 15.

7 *Inuitus, & coactus mortem Christi non subijt.*

SED illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cùm ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm volũtariam obiit. Nec verò mortem solùm, sed locum etiam & tempus in quo moreretur, ipse sibi constituit. ita enim Isaias scripsit:[b] *Oblatus est, quia ipse voluit.* Atque idem Dominus de se ante passionem dixit:[c] *Ego pono animam meam, vt iterũ sumam eam: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso: potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Quòd autem ad tempus, & locum attinet, cùm Herodes eius vitæ insidiaretur, ipse inquit,[d] *Dicite vulpi illi, ecce eijcio Dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor: veruntamẽ oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem.* Ille igitur nihil inuitus aut coactus fecit, sed ipse se volens obtulit, atque inimicis suis obuiam procedens, dixit:[e] *Ego sum:* & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniustè, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil, ad commouendos animi nostri sensus maiorem vim habe-

Mors Christi fuit uolũtaria.

b Isa. 53. 7.

c Io. 10. 17. 18.

d Luc. 13. 32. 33.

e Ioan. 18. 5.

Magnitudo beneficii passionis ex eo

quod fuerit ultronea, cõſiderari deb.

re poteſt, cùm pęnas, tormentaque eius omnia co-
gitatione perpendimus. Nam ſi quiſpiam noſtra
cauſa omnes dolores patiatur, non quos ipſe ſua
voluntate ſuſcipiat, ſed quos uitare nequeat: hoc
uerò haud magni beneficii loco à nobis ponetur.
Verùm ſi noſtro tantùm nomine mortem, quam
defugere poterat, libẽter occumbat, profectò hoc
beneficii genus tantùm eſt, ut omnem non ſolũ
referendæ, ſed etiam habendæ gratiæ facultatem
vel gratisſimo cuique eripiat: ex quo Ieſu Chriſti
ſumma & eximia caritas, eiuſque diuinum & im-
menſum in nos meritum perſpici poteſt.

8 *Cur Chriſtum non modo mortuum, ſed etiam ſepultum eſſe dicamus.*

Sepulturæ Chriſti cur expreſſa mẽtio, & quid de illius paſſione meditandum.

IAM verò quòd ſepultum eſſe confitemur,
hoc quidem veluti articuli pars non conſtituitur;
quòd nouam aliquam difficultatem habeat, prę-
ter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chri
ſtum mortuum credimus, facilè etiam nobis per-
ſuaderi poteſt, eum ſepultũ eſſe. Verùm hoc ad-
ditum eſt, primùm ut minus dubitare de morte
liceat: cùm maximo argumento ſit, aliquem mor
tuum eſſe, ſi eius corpus ſepultũ probemus: de-
inde ut reſurrectionis miraculum magis decla-
retur atque eluceat. Neque uerò hoc ſolùm credi
mus, Chriſti corpus ſepultum eſſe, ſed illud præ-
cipuè his uerbis credendum proponitur, Deum
ſepultum eſſe, quemadmodum ex fidei Catholi-
cæ regula, verisſimè etiam dicimus Deum mor-
tuum, & ex Virgine natum eſſe. nam cùm diuini
tas nunquam diuiſa fuerit à corpore, quod in ſe-
pulcro

Deum eſſe mortuũ, & ſepultum, quã ratione affirmetur.

Chriſtus qđ ſemel aſſum pſit, nũquã dimiſit.

ſepulcro conditum eſt, rectè confitemur Deum ſepultum eſſe.

9 *Quæ circa mortem & ſepulturam Christi ſint maximè obſeruanda.*

Ac de genere quidem, & loco ſepulturæ, illa Parocho ſatis erunt, quæ à ſanctis[a] Euangeliſtis dicta ſunt. Duo verò in primis obſeruanda ſunt. alterum, Chriſti corpus in ſepulcro nulla ex parte corruptum eſſe: de quo Propheta vaticinatus erat:[b] *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes attinet, ſepulturam ſcilicet, paſſionē etiā, & mortem, Chriſto Ieſu, vt homini, non ut Deo conuenire. nam pati & mori, in humanam tantùm naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa perſona, quæ ſimul[c] perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perſpicuum eſt.

Circa mortem & ſepulturam Chriſti, duo maximè obſeruanda.

a Matt. 27. 58. 59. 60. Marc. 15. 46 Luc. 23. 53. Io. 19. 38. 39.

b Pſ 15. 10. Act. 2. 31.

Quomodo Deus nec patiſ nec moritur, & tamen rectè dicitur Deus paſſus & mortuus.

c Athan. in Symb.

10 *Qua ratione contemplari oporteat paſſionis Chriſti beneficium.*

His cognitis, ea de Chriſti paſſione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti myſterij immenſitatem, ſi non comprehendere, contemplari certè fideles poſſint. Ac primùm quidem conſiderandum eſt, quis ille ſit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere poſſumus. Sāctus Ioannes,[d] Verbum eſſe dicit, quod erat apud Deum. Apoſtolus magnificis verbis deſcribit in hunc modum:[e] *Eſſe eum, quem Deus conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula,*

d Ioan. 1. 1.

e Heb. 1. 2. 3.

qui eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius qui portat omnia verbo virtutis ſuæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexterā maieſtatis in excelſis. Atque, vt vno verbo cō plectamur, patitur Ieſus Chriſtus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipſe condidit: patitur Dominus pro ſeruis: patitur is, per quem angeli, homines, cęli, elementa facta ſunt: ille, inquam,[a] in quo, per quem, & ex quo ſunt omnia. Quare mirandum non eſt, ſi eo tot paſsionum tormentis commoto, totum etiam ędificium concuſſum eſt: nam vt inquit Scriptura,[b] *Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt:*[c] *tenebræ etiā factæ per vniuerſam terram, & Sol obſcuratus eſt.* Quòd ſi mutæ etiá res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſsionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipſi, tanquam[d] viui lapides huius ædificij, dolorem ſuum declarare debeant.

a Rom. 11. 31.
b Mat. 27. 51
c Luc. 23. 44
d 1. Pet. 2. 5.

11 *Cur Chriſtus voluerit extrema pati, quidq; ſentiendum de his ſit, qui Chriſtianiſmum profeſſi, in peccatis ſordeſcunt.*

Paſſionis Chriſti cauſa, & de grauitate rebelantium.

IAM verò cauſſæ etiam paſsionis exponendæ ſunt, vt eò magis diuinæ erga nos caritatis magnitudo & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit, cur Filius Dei acerbiſsimam paſſionem ſubierit, hāc potiſsimum fuiſſe inueniet, (præter hæreditariam labem primorum parentum) vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine vſque ad hāc diem admiſerunt, ac deinceps vſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſsione & morte Filius Dei,

Chriſtus pro peccatis totius mundi ſatisfecit, & ideo paſſus eſt.

Sal-

Saluator noster spectauit, vt omniū ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis Patri abundè cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quòd non solùm Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & ministri fuerunt: de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebræos scribens: [a] *Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini, animis vestris deficientes*. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur. nam cùm peccata nostra Chistum Dominum impulerint, vt crucis supplicium subiret: profectò qui in flagitijs, & sceleribus volutantur, rursus quod in ipsis est, [b] crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eò grauius in nobis videri potest, quàm fuerit in Iudæis, quòd illi, eodem Apostolo teste, [c] Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur: & tamen, factis negantes, quodam modo violentas ei manus videmur inferre.

a Heb. 12. 3.

Relabentes sępius in scelera, Deum iterum crucifigunt, & grauius plerumque offendūt quā Iudæi.

b Heb. 6. 6

c 1. Cor. 2. 8.

12 *Christus à Patre, & à semetipso etiam traditus est.*

SED à Patre etiam, & à semetipso Christum Dominum traditum esse sacræ literæ testantur: inquit enim apud Isaiam: [d] *Propter scelus populi mei percussi eum*. Et paulò antè idem Propheta, cùm Dominum plagis, & vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit: [e] *Omnes nos*

d Isa. 53 8.

e Ibid 6.

quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuã declinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. De filio autem ſcriptum eſt: [a] *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum.* Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam verbis expreſsit, cùm tamen ex altera parte vellet oſtendere, quantùm nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: inquit enim. [b] *Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis * donauit?*

a Ibid. 10.

b Ro. 1.23.

* Donabit Græca & Syriaca exẽplaria legunt.

13 *Christus tormentorum acerbitatem corpore & animo uerè ſenſit.*

Acerbitas paſſionis.

SEQVITVR nunc, vt quanta fuerit paſsionis acerbitas Parochus doceat, quamquam ſi memoria teneamus, [c] *ſudorem Domini factum, vt guttas ſanguinis* decurrentis in terram*, cùm illa tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulò pòſt afficiendus erat. facilè ex eo vnuſquiſque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuiſſe. nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, [d] id quod ſanguinis ſudor declarauit: quid ipſam perpeſsionem fuiſſe exiſtimandum eſt?

c Luc. 22. 44

* Decurrẽtes hęc Græcus textus.

d Ibidem.

Chriſtus in corpore quãta pertulit.

Sed tamen Chriſtum Dominum ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectum eſſe cõſtat. Ac primùm quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſsimas pœnas non ſenſerit. nam & pedes, & manus, clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, arundine percuſſum, facies

ſputis

ſputis fœdata, alapis cæſa, totum corpus flagellis uerberatum eſt. Præterea omnium & generum, & ordinum homines[a] *conuenerunt in vnum, aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius.* [b] Gentes enim & Iudæi paſsionis ſuaſores, auctores, miniſtri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, cęteri omnes deſeruerunt. Iam verò in cruce ipſa acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque ſimul quæremur? Ac profectò nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non niſi nocentiſsimi & ſceleratiſsimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum, mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autem pęnarum magnitudinem ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, & habitus: quod quidem cū Spiritus Sancti uirtute formatum eſſet, multò perfectius & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora eſſe poſſunt: atque ideo acriorem quoque ſentiendi vim habuit, & grauiùs tormenta illa omnia perpeſſum eſt.

a Pſal. 22.
b Math. 26. & 27. Marc. 14. & 15. Lu. 22. & 25. Io. 13. & 19.
Mortis Chriſti genus acerbiſſimū & ignominioſiſſimū.
Corp⁹ Chriſti perfectiſſimum, & temperatiſſimum fuit.

Quod uerò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit. ſanctis enim hominibus quicunq; ſupplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ ſolatium diuinitùs datum, quo recreati tormentorum uim æquo animo ferre poſſent: immo uerò in cruciatibus plerique intima lętitia efferebantur; inquit enim Apoſtolus: [c] *Gaudeo in paſſionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius,*

Aīa Chriſti⁹ quàm graues dolores ſuſtinuit.
An ſancti Martyres tātam vim pęnarū in tormentis ſenſerint quam Chriſtus.
c Col. 1. 24.

a 2.Cor.7.4 *quod est Ecclesia*, & alibi,[a] *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*. Verùm Christus Dominus amarissimæ passionis calicem, [b] quem bibit nulla suauitate permista temperauit. [c] Humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormēta permisit, non secus, ac si homo, nō etiam Deus fuisset.

b Matth.26. 39.

Calix Christi nulla externa suauitate fuit permistus.

c Mat.27.46

14 *Quæ potissimum commoda & bona Christiano generi Christi passio pepererit.*

Primus fructus passionis Christi.

RELIQVVM modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percipimus, à Parocho accuratè explicentur. Primùm igitur Domini passio peccati liberatio fuit: nam ut est apud Sanctum Ioannem, [d] *Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo*. & Apostolus inquit: [e] *Conuiuificauit vos cum illo donans vobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*. Deinde à Dęmonis tyrāni de nos eripuit: ipse enim Dominus inquit: [f] *Nunc iudicium est mundi: nūc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*. Pœnam prætęrea peccatis nostris debitam persoluit. Tum uerò, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium offerri potuit, [g] Patri nos recounciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremò, quoniam peccata sustulit, cęlorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apostolus significauit illis verbis: [h] *Habemus fiduciam*

d Apoc. 1.5.

e Col. 2. 13. 14.

Secundus.

f Io. 22. 31. 32.

Tertius.

Quartus.

g Ro.5. 10. 2. Cor.5.18.

Quintus.

h Heb.10.19

fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque uerò in ueteri lege huius mysterii figura, & imago quædam defuit: nam illi,[a] quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabât, nemini, quamuis iustè & piè uixisset, aditum in cęlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret: qua quidem obita, statim cęli fores patuerunt iis, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & caritate præditi, passionis eius participes fiunt.

a Num. 35. 25.

Patribus Veteris testamenti ante Christi mortem cęli aditus non patuit vide Iren. lib. 5. c. 31. Tertul. li. 4. ad Martionem. Orig. in c. 5. ad Rom.

15 *Vnde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primùm quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus, pro peccatis nostris Deo Patri persoluit. Neque uerò pretium quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, verùm ea longè superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit: quod cùm illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atq; indignationem prorsus mitigauit. atq; hoc nomine Apostolus usus est, cũ inquit:[b] *Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis.* Præterea redemptio, de qua est apud Apostolorũ Principem:[c] *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, de vana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine*

Perfectissima pro omnium peccatis Christi fuit satisfactio.

Precium persolutum à Christo maius etiã fuit debito.

Christi passio verũ sacrificium.

b Ephe. 5. 2.

Redemptio

c 1. Pet. 1. 18 19.

quasi agni immmaculati Christi, & incontaminati. & Apostolus docet: [a] *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.*

a Gal. 3. 13.

16 *In Christi passione sunt omnium uirtutum exempla.*

Sextus Christi passionis fructus.

VERVM, præter hæc immensa beneficia, illud etiam uel maximum consecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum clarissima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatē, & eximiam caritatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam, non solùm in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uerè dicere possimus, Saluatorē nostrum, quęcunque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in seipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta sint. Vtinam uerò hæc mysteria in animis nostris assiduè uersentur, & unà cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus: vt deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cęlestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE

CAP. VI.

THOMAS.

Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

1 *Pars prima huius articuli quomodo sit intelligenda.*

MAXIME quidẽ refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorũ sedibus deportauit: de quibus, simulq; de resurrectione dicendum Triumphus Christi de inferis.

cendũ eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe rectè tractari poſſit nos tamen, ſanctorũ Patrum auctoritatẽ ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos coniungendũ putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendũ proponitur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibiq; tamdiu manſiſſe, quamdiu eiuſdem corpus in ſepulchro fuit. His autem uerbis ſimul etiam confitemur eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulchro iacuiſſe. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet, propterea quòd, ut ſæpe iam docuimus, quamuis anima à corpore diſceſſerit, nunquam tamen diuinitas, uel ab anima, uel a corpore ſeparata eſt.

Prioris partis quinti artic. ſententia.

Chriſtus eodem tempore in ſepulcro & apud inferos fuit. Vide ſectio. 6. ſuperioris articuli.

2 *Quid hic inferorum uocabulo intelligendum ſit.*

SED quoniam articuli explanationi plurimũ lucis afferre poteſt, ſi Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum ſit, monere oportet, Inferos hoc loco pro ſepulchro non accipi, ut quidam non minus impiè, quàm imperitè putauerunt. Superiori enim articulo, Chriſtum Dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec ulla cauſa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obſcuriori loquendi genere idem à ſanctis Apoſtolis repeteretur: uerùm inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animæ detinentur, quæ cæleſtem beatitudinem, non ſunt conſecutæ. Ita uerò ſacræ litteræ hanc uocem multis in locis uſurparunt. Nam apud Apoſtolum legimus: [a] *In nomine Ieſu omne genu flecti, cæleſtium, terreſtrium,*

De multiplici uocis inferni ſignificatione.

Inferi quid ſignificent.

a Phil. 2. 10.

strium, & infernorum. & in Actis Apostolorum D. Petrus testatur,[a] Christum Dominum suscitatum solutis doloribus inferni.

3 *Quot sint loca, quibus animæ extra beatitudinem constituta, post mortem detinentur.*

NEQVE tamen ea receptacula unius, & eiusdem generis sunt omnia. Est. n. teterrimus & obscurissimus carcer,[b] vbi perpetuo & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immũdis spiritibus torquentur, qui etiam [c] gehenna, [d] abyssus, & propria significatione [e] Infernus vocatur. Prȩterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit,[f] in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & Scripturarũ testimonijs, & Apostolica traditione cõfirmatam esse sancta Concilia declarant, diligentius, & sȩpius Parocho differendum erit, ꝙ in ea tempora incidimus,[g] quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animȩ sanctorum ante Christi Domini aduentum excipiebantur, ibiq́; sine ullo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebãtur. Horum igitur piorum animas, quæ in sinu [h] Abrahæ Saluatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberauit.

4 *Anima Christi non potentia tantùm, sed reipsa ad inferos descendit.*

NEC uerò existimandum est, eum sic ad inferos

a Act. 2.24. Receptacula Infernæ animarũ nõ sunt unius generis.
b Mat. 25.41 Primus locus damnatorum.
c Mat. 5.20. 29. & 10.18.
d Apoc. 9. 12. & 11.7
e Lu. 16.22.
f Ap. 21. 27. Secũdus locus animarum, est purgationis, de quo. 5. sect. postremęq; petitionis Dominicæ orationis, quæ, dam etiã dicentur. Scriptum ẽt est peculiare decretũ de Purgatorio initio Sess. 25. Cõc. Tri. cũ quo etiã conferatur ca. 30. de iustificatione Ses. 5. & ca. 2. de sacrificio Missæ, Sess. 22. & Florent. in litt. unionis
g 2. Ti. 4.3. Tertiũ animarũ receptaculũ est sinus Abrahæ.
h Lu. 16.22. 24.

Anima Xpi seipsa descẽdit ad inferos.

ros descendisse, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eò peruenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re & præsentia ad inferos descendisse: de quo extat firmissimum illud Dauidis testimonium:[a] *Non derelinques animam meam in inferno.*

a Ps. 15. 10. Vide Augu. epist. 57. ad Dardanum. & 99. ad Euodium. Ire li. 5. cap. 31. & alios.

5 *Aliquid dignitati Christi ex eius descensu ad inferos detractum non est.*

VERVM etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractũ est: neq; eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cùm potius hoc facto uerissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumq; filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissimè comprobatum sit. id quod facilè intelligemus, si causas cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se cõferamus: Cæteri. n. oẽs captiui descenderant: ipse verò[b] inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descẽdit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, ut alio doloris sensu carerẽt, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur, verùm ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos descẽdit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est.

Alia fuit Christo causa descendẽdi ad inferos, quàm aliis hominibus.

b Ps. 87. 6.

Qui-

5 *Quibus de causis Christus ad Inferos descendere uoluerit.*

His expositis docendum erit propterea Christum Dominũ ad inferos descendisse, ut ereptis Dęmonum spolijs, sanctos illos Patres, cæterosq́; pios è carcere liberatos secum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. statim. n. illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit: eorumq́; animas immẽsa lętitia, gaudioq́; impleuit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertiuit. quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis uerbis, [a] *Hodie mecum eris in paradiso.* Hanc uerò piorum liberationem Oseas tantò antè prædixerat in hunc modum: [b] *Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne.* Hoc etiã significauit Zacharias propheta cùm ait: [c] *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.* Idipsum denique expressit Apostolus illis uerbis, [d] *Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in semetipso.* Verùm ut huius mysterij uim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non solùm qui post aduentũ Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adã antecesserant, uel qui usque ad finem seculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem antequam ille moreretur, ac resurgeret, cęli portæ nemini vnquam patuerunt: sed piorum animæ cùm è uiuis excessissẽt, uel in sinum Abrahę deferebantur, uel quod etiã nunc

Christus animas inferno extractas mox effecit beatas.

Quomodo latroni promissa eodẽ die beatitudo sit præstita.

a Luc. 23. 43

b Os. 13. 14.

c Zac. 9. 11.

d Col. 2. 15.

Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus.

Purgatoriũ ignẽ Iudæis ante Christi mortẽ fuisse persuasũ colligit ex 1. Re. 31. 13. & 2. ca. 1. 17. Tob 4. 17. 2. Mach. 12. 43. 46.

Vide Aug. lib. de cura pro mortuis gerenda. c. 1

nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum & perſoluendum eſt, Purgatorij igne expiabātur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad inferos Chriſtus Dominus, ut ibi etiam quemadmodum in cęlo, & in terris, uim ſuam, poteſtatemq; declararet: & omnino, [a] *ut in nomine eius omne genu flectetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.* Quo loco quis ſummam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui nō modò pro nobis acerbisſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut ſibi carisſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

a Phil. 2. 10.

Vbi ſint inferi.

7 *Alterius partis quinti articuli ſenſus.*

De glorioſo reſurrectionis Chriſti myſterio.

b Tim. 2. 8.

SEQVITVR altera Articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli uerba: [b] *Memor eſto, Dominum Ieſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis.* quod. n. Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum eſſe, dubitandū non eſt. Ea aūt articuli eſt ſententia, Poſt quam Chriſtus Dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadem die veſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis, [c] qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini è cruce depoſitum in proquinqui horti monumentum nouum intulerūt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, [d] ſummo mane illius anima corpori iterum cōiuncta eſt: atq; ita is, qui triduum, illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens diſceſſerat, redijt, & ſurrexit.

c Ioā. 10. 38. 39. 40.

d Mat. 28. 1. Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. Ioan. 20. 1.

Non

8 *Non aliena uirtute, ut cæteri homines, sed propria ui Christus resurrexit.*

Sed resurrectionis voce non illud solùm intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis alijs commune fuit: sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini concessum est, ut seipsum possit virtute sua à morte ad uitam reuocare. Hoc uerò summæ Dei potestati tantummodo reseruatum est, vt ex illis Apostoli uerbis intelligimus: [a] *Et si crucifixus est, ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei*, quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cùm ad inferos descendisset, seiuncta unquã fuit, diuina uis tum in corpore inerat, qua animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset, qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque à mortuis resurgere. Id uerò Dauid spiritu Dei plenus, prædixit his uerbis: [b] *Saluabit sibi dextera eius, et brachium sanctum eius.* Deinde, ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: [c] *Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.* Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ ueritatem dixit: [d] *Soluite tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, [e] ut scripturæ uerbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scri-

pturis

Sua vi Christus ab inferis est excitatus.

a 2. Cor. 13. 4

b Ps. 97. 2.

c Ioan. 10. 17. 18.

d Io. 8. 19

e Ibid. 21

a Act. 2.24. & 3.15. Rom. 8.11.

pturis interdum legamus,[a] Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum spectant, quibus significatur eum sua uirtute resurrexisse.

9 *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cùm alij ante ipsum resuscitati nescantur*

b Col. 1.18. c Apo. 1.5. d 1 Cor. 15. 20.21.22.23.

Sed illud etiã precipuum Christi fuit, quod ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. Nam in scripturis, &[b] primogenitus ex mortuis, &[c] primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut est apud Apostolum, [d] *Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisque autem in suo ordine: primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi.*

Quomodo Christus primus omniũ cẽsendus sit resurrexisse

Quæ quidem uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est, de reditu ad uitam, cui iterũ moriendi necessitas adiuncta est:[e] ante Christũ multi alij à mortuis excitati sunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: At Christus Dominus ita resurrexit morte subacta & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio cõfirmatur: [f] *Christus resurgens ex mortuis iam non*

e 3 Reg. 17. 22. 4 Reg. 4. 34.35. & 13. 21.

f Rom 6.9.

non moritur: mors illi ultrà non dominabitur.

10 *Quomodo, & qua ex cauſa Chriſtus in tertiam diē ſuam reſurrectionem diſtulerit.*

Qvod verò articulo additur, *Tertia die*, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipſos tres dies Dominum in ſepulcro fuiſſe. nam quod integrum naturalem diem, partēq; tum antecedentis, tum conſequentis diei in ſepulcro conditus eſt, ob eam rem uerisſimè dicitur triduo in ſepulcro iacuiſſe, ac tertia die a mortuis ſurrexiſſe: ut enim diuinitatem ſuam declararet, reſurrectionem ad finem ſeculi differre noluit: rurſus uerò, ut eum uerè hominē, uereque mortuum eſſe crederemus, non ſtatim poſt mortem, ſed tertio die reuixit: quod temporis ſpatium ad ueram mortem comprobandam ſatis eſſe videbatur.

11 *Quare Patres Coſtantinopolitanæ ſynodi huic articulo clauſulam adiecerint,* Secundùm ſcripturas.

Patres Conſtantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, *Secundum Scripturas*, quod quidem ab [a] Apoſtolo acceptum, in fidei Symbolum propterea tranſtulerunt, quòd reſurrectionis myſterium maximè neceſſarium eſſe, idem Apoſtolus docuerit ijs verbis: [b] *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides ueſtra:* Et, *ſi Chriſtus non reſurrexit, uana eſt fides ueſtra: adhuc .n. eſtis in peccatis ueſtris.* Quare D. Auguſt. cùm huius articuli fidem admiraretur, ita ſcripſit: Non magnum eſt credere, quia mortuus eſt Chriſtus, hoc & Pagani,

a 1. Cor. 15. 3

b 1. Cor. 15. 14.

D. Aug. in Pſ. 120.

ni & Iudæi, & omnes iniqui credũt: Hoc omnes credunt, quia mortuus eſt: Fides Chriſtianorum, reſurrectio Chriſti eſt: hoc pro magno habemus, quia credimus eum reſurrexiſſe. Ex quo factum eſt, ut frequentisſimè [a] Dominus de ſua reſurrectione locutus ſit: ac nunquã ferè de pasſione ſua cũ diſcipulis collocutus eſt, quin de reſurrectione loqueretur. quare cum dixiſſet: [b] Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur, & poſtquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit: Et tertia die reſurget. & cùm Iudæi ab eo peterent, ut aliquo ſigno, & miraculo doctrinam ſuam comprobaret, reſpondit, [c] nullum aliud ſignum eis datum iri, q̃ Ionæ Prophetæ ſignum: [d] ſicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic futurum affirmauit filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Verùm vt huius articuli vim & ſenſum melius perſpiciamus, tria nobis inueſtiganda & cognoſcenda ſũt. Primùm quidem, quare neceſſe fuerit Chriſtum reſurgere, deinde quis reſurrectionis finis, & ſcopus ſit, & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos ſint profecta.

a Mat. 16. 21. & 17. 9. 22. & 20. 19.
b Lucæ 18. 32. 33
c Matt. 12. 39. 4. & 16. 4. Luc. 11. 29.
d Ioan. 7. 1.

12 *Quas ob cauſas neceſſe fuerit Chriſtum reſurgere.*

QVOD igitur ad primum attinet, neceſſe fuit eum reſurgere, vt Dei iuſtitia oſtẽderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui, vt illi obtemperaret, depreſſus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, cùm ad Philippenſes inquit: [e] *Humiliauit ſemetipſum factus*

Prima cauſa.
e Philip. 2. 8. 9.

factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illũ. Pręterea, vt fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest: illud. n. maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quòd sua virtute à mortuis resurrexit. Deinde, ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cùm. n. Christus resurrexit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidem mẽbra capitis sui conditionem consequantur necesse est: ita. n. Apostolus argumentationem concludere videtur, cùm ad [a] Corinthios, & [b] Thessalonicẽses scribit. & à Principe Apostolorum Petro dictum est: [c] *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem uiuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilẽ.* Postremò ob eam etiã rem, Domini resurrectionem necessariam fuisse docendum est, vt salutis & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens uerò præcipua nobis bona restituit: quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum [d] *Christus traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.* Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodũ illum mori, ita resurgere etiam oportuit.

Secunda.

Tertia.

a 1. Cor. 15. 12. 13. 14.
b 1. Thes. 4. 14.
c 1. Pet. 1. 3.

Quarta.

d Ro. 4. 25.

13 *Quæ cõmoda ex resurrectione Christi ad homines redeãt.*

Ex ijs verò quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum vtilitatis Christi Domini

Vtilitas resurrectionis Christi. 1.

ni reſurrectio fidelibus attulerit: in reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem agnoſcimus, qđ de Christo Ieſu ſine ulla dubitatione credendū: & confitendum eſt. Deinde, Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionē peperit: tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit, tum quia ad Domini exemplū, reſurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur: [a] *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* quæcunq; enim Deus in redēptionis noſtræ myſterio egit, ad omnia Chriſti humanitate, tanquam efficienti inſtrumento, uſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumentum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtram efficiēdam. Exemplar uerò dici poteſt, quoniam Chriſti Domini reſurrectio omnium eſt perfectiſsima. ac quemadmodum Chriſti corpus reſurgens ad immortalem gloriam immutatum eſt, [b] ita noſtra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortali tate ornata reſtituentur. Vt enim Apoſtolus docet, [c] *Saluatorem expectamus Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici poteſt: cui quo pacto Chriſti reſurrectio exemplar proponatur, idem Apoſtolus ijs uerbis oſtendit: [d] *Quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate uitæ ambuleremus: ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudi-*

Secundo.

a 1. Cor. 15. 21.

b 1. Cor. 15. 42. 43.

c Phil. 3. 20. 21.

Tertio

d Ro. 6. 4. 5.

ni mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & paucis interiectis inquit: [a] *Sciẽtes, quòd Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem viuit, uiuit Deo, Ita & uos existimate, uos mortuos quidẽ esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.* a Ibid. 9. 10.

14 *Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumenda.*

Dvo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, vt postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, vt in eo vitæ instituto ita perseueremus, vt adiuuante Domino, à iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uerò [b] Apostoli uerba id solùm demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis poponi, uerùm etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarãt. nam quemadmodum ex eius morte non solum peccatis moriendi exemplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut deinde piè, & sanctè Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea unà cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo

b Ro. 6. 4 5. Christi resurectio corporalis nos ad spiritualem hortatur resurrectionem.

etiam ad nouam vitæ inſtitutionem, & diſciplinam reſurgeremus.

15 *Quibus indicijs colligatur aliquem ſecundùm ſpiritum cum Chriſto reſurrexiſſe.*

Quę ſint ſigna reſurrectionis noſtræ ſpiritalis.

a Col.3.1.

HVIVS reſurrectionis q̃ potiſſimùm ſigna obſeruãda ſint, Apoſtolus nos admonet. nã cùm inquit: [a] *Si conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſursũ sũt, quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens:* planè oſtendit, eos, qui vitam, honores, otium, diuitias ibi maximè, ubi Chriſtus eſt, habere cupiunt, uerè cum Chriſto ſurrexiſſe. cùm uerò addit, [b] *Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram:* alteram etiam hãc ueluti notam appoſuit, qua perſpicere poſſimus, num verè cum Chriſto ſurrexerimus. Vt enim corporis affectionem, & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, [c] ſi quæcunque ſunt uera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta alicui ſapiant, isq́; cæleſtium rerum iucunditatẽ intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumento eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritalem vitam vnà cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe.

b Ibid.2.

c Phil.4. 8.

DE

CAP. VII.

IACOB. MIN.

Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1 *Huius articuli excellentia & primæ partis sententia.*

DAVID Propheta, cùm beatam & gloriosam Domini Ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eũ triũphũ summa lætitia & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cùm inquit. [a] *Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate Deo in uoce exultationis: Ascendit* a Psal. 45. 26.

Deus in iubilo. Ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibiq́; diligenter curandum, ut fideles illud non ſolùm fide, & mente percipiant, ſed quò ad eius fieri poterit, iuuante Domino factis etiam, & vita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimùm de diuino hoc myſterio agitur, à priori eius parte incipiendum eſt, & quę eius ſit uis, atque ſententia, aperiendũ. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine vlla dubitatione credere oportet: eũ, perfecto iam & abſoluto redẽptionis noſtræ myſterio, vt homo eſt, in cęlum corpore, & anima aſcendiſſe: nam, vt Deus eſt, nunquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate ſua loca omnia compleat.

Senſus articuli.

2 *Non ſolùm diuinitatis uirtute Chriſtus aſcendit, ſed ui etiam humanitatis.*

ASCENDISSE autem eum ſua uirtute doceat, non aliena vi ſublatum, quemadmodũ [a] Helias, qui igneo curru in cœlum euectus eſt: [b] vel Abacuch propheta, vel [c] Philippus diaconus, qui diuina virtute per aerem delati, longinqua terrarum ſpatia permearunt. Neque verò ſolùm, ut Deus, præpotẽti diuinitatis virtute in cęlos aſcẽdit, ſed etiam, vt homo eſt. Quamuis enim naturali vi id fieri non potuerit, tamen virtus illa, qua beata Chriſti anima prædita erat, corpus, vt libuit, mouere potuit: corpus uerò, quod iã gloriã adeptum erat, mouentis animę imperio facilè parebat. Atq; hac ratione, vt Deus, & ut homo eſt, Chriſtum in cęlũ ſua uirtute aſcẽdiſſe credimus.

a 4. Reg. 1. 11. 12.
b Dan. 14. 35
c Act. 2. 39.

Quo

3 *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteram Patris.*

IN altera articuli parte hęc sunt: *Sedet ad dexteram Dei Patris.* quo loco tropum, id est, verbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cùm humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim cùm spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexterã collocatus est: eandem rem ad cęlestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam vt homo prę cæteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse confitemur.

Deo per tropum multa tribuuntur. vide præter cęteros Dionis. Areop. epist. 9.

Sedere autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus:[a] *Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro:* & [b] *omnia subiecit sub pedibus eius.* Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeò propriam, & singularem Domini esse, vt cuius alij createę naturæ conuenire non posit. Quare alio loco testatur: [c] *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando:* [d] *Sede à dextris meis?*

Sedere ad dexterã Dei quid denotet. vide Athanas. ser. 1. contra Aria. Basil. li. de Spiritu sancto c. 6.

a Ephes. 1. 20. 21.

b Psal. 8. 8.

Sedere ad dexteram Dei, soli Christo est tributum.

c Hebr. 1. 13.

d Ps. 109. 8.

Quare

4 *Quare Aſcenſionis Christi hiſtoria frequentius apud populum ſit repetenda.*

SED articuli ſenſum Parochus latius explanabit, Aſcenſionis hiſtoriam perſequens, quã ſanctus Lucas Euangeliſta in [a] Actis Apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primùm obſeruare oportebit, cætera omnia myſteria ad Aſcenſionem tanquam ad finem referri, in eoque omnium perfectionem & abſolutionem contineri: nam, vt ab Incarnatione Domini omnia religionis noſtræ myſteria initium habent: ita Aſcenſione eius peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, ſummam eius humilitatem & contemptionem oſtendunt. neque.n. abiectius aut humilius quicquam cogitari poteſt, quàm quòd filius Dei pro nobis humanam naturam & imbecillitatem aſſumpſerit, patique & mori voluerit: At verò, quod tum ſuperiori articulo, à mortuis reſurrexiſſe, nunc verò in cælũ aſcendiſſe, & ad Dei patris dexteram ſedere confitemur, nihil ad eius ſummam gloriam, diuinamque maieſtatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius poteſt.

a Acto. 1. per totũ fere cap.

Ad Aſcenſionem omnia Christi myſteria diriguntur.

5 *Cur Christus in cælum aſcenderit, nec in terra potiùs regnum ſuum conſtituerit.*

IAM his expoſitis accuratè docendum eſt, cuius rei cauſa Christus Dominus in cælos aſcenderit. Primùm enim aſcendit, propterea ꝙ eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ

Christi in cęlum aſcẽſionis cauſæ.
Prima.

obscurę habitationis locus, sed altissimũ & splendidissimum cęli domicilium cõueniret. Nec verò solùm, vt eius gloriæ & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerùm etiam vt ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde [a] vt regnum suum non esse ex hoc mundo reipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi verò regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, & æternum: itemque eius opes & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cùm suam sedem in cęlis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimãdi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt: nam & sanctus Iacobus testatur, [b] Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in cælũ ascendens efficere uoluit, vt nos eum ascendentem mente & desiderio prosequeremur, nã quẽadmodum morte & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu, exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cælum nos cogitatione conferamus, [c] confitentes nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriã inquirentes, [d] ciues esse sanctorũ, & domesticos Dei, [e] *Nostra enim*, vt idem inquit Apostolus, *conuersatio in cælis est.*

Secunda.

Tertia.

a Io. 18. 36. Vide secundi art. sect. septimam.

Christi regnum non terrenum, sed Spirituale.

Qui ex hominib. sint in regno Christi ditiores.

b Iaco. 2. 5.

Quarta.

c Heb. 11. 13.

d Eph. 2. 19.

e Phil. 3. 20.

6 *Quæ beneficia ex Christi Ascẽsione hominibus sint collata.*

IAM verò uim & magnitudinem inexplicabilium

Quantā redeat ad nos cōmoda ex Aſcenſione Domini.
a Pſ.67.19.
b Eph.4.8
Primū mittit Spiritū; ſanctum.
c Act.2. per totum.
d Io.16 16.
Secundò. Aduocatū agit.
e Heb.2.9. 24.
f 1.Ioā.2.1.
Tertiò. Spē noſtrā erigit de remiſſiōe peccatorum.
Quarto.
g Io.14. 2 3. Locum amicis apparat, & uiam ad cęlum pręſtruit.
h Ioan. 16. 24.37.
Quinto. Captiuā abducit captiuitatem.

lium bonorū, quæ in nos Dei benignitas effudit, diuinus [a] Dauid, [b] Apoſt. interprete, multo antè cecinerat illis uerbis: *Aſcendens in altū captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*. nā decimo die [c] Spiritū S. dedit, cuius uirtute, atq; ubertate cōpleuit præſentē illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promiſſa perſoluit: [d] *Expedit uobis, ut ego uadam: ſi.n. non abiero, Paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos*. Aſcendit ēt in cęlum ex Apoſtoli ſententia, [e] vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrē aduocati officio fungatur. [f] *Filioli mei*, inquit S. Ioan. *hæc ſcribo uobis, ut nō peccetis: ſed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtū, & ipſe eſt propitiat o pro peccatis noſtris*. Nec uerò quicquā eſt, vnde fideles maiorem lætitiam & animi iucunditatem capere debeant, q̃ Ieſum Chriſtū patronū cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ cōſtitutum eſſe, cuius ſit apud æternū patrē ſumma gratia, & auctoritas. [g] Parauit deniq; nobis locū, quod ēt ſe facturum promiſerat, atque omnium noſtrum nomine, caput ipſe Ieſus Chriſtus venit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionē. nā in cælū abiens, portas quæ Adami peccato intercluſæ fuerāt, patefecit, nobiſq́; uiam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem perueniremus, [h] quemadmodum ipſe in cœna diſcipulis futurū prædixerat. quod quidem vt rei etiam euentu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecū in æternæ beatitudinis domiciliū introduxit.

Com-

7 *Commoda, quæ Christus sua Ascensione nobis intulit.*

HANC cæleſtium munerũ admirabilẽ copiã, ſalutaris illa cõmodorum ſeries conſecuta eſt, pri mùm.n. fidei noſtræ meritò maximus cumulus acceſſit: nã fides earũ rerũ eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atq; ab hominum ratione, ac intelli gentia remotę ſunt. Quare ſi Dñs à nobis non di ſceſsiſſet, fidei noſtrę meritum minueretur: ſiqui dem à Chriſto Dño [a] beati prædicãtur, qui non viderunt, & crediderunt. Pręterea Chriſti in cęlũ aſcẽſus ad confirmandã ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniã Chriſtũ hominem in cęlum aſcẽdiſſe, & humanã naturã in dextera Dei Patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore ut nos ẽt, eius mẽbra, il luc aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro con iungamur: q̃d ipſe Dominus his verbis teſtatus eſt. [b] *Pater, quos dediſti mihi, uolo ut ubi ſum ego, & illi ſint mecũ.* Deinde hoc quoq; vel maximũ beneficiũ conſecuti ſumus, ꝙ amorem noſtrum ad cęlum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam uerisſimè dictum eſt, [c] ibi cor noſtrum eſſe, vbi theſaurus noſter eſt.

Primo. Fidem noſtram cõfir mat, & merito auget.

a Io.20.29.

Secundo. Beatitudinis noſtræ expectationem certã facit.

b Io.17.24.

Tertio. Caritatem noſtrã promouet, & affectum à terrenis ad cęleſtia ſuſtulit.

c Mat.6.21. Luc. 12. 34.

8 *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

AC profectò, ſi Chriſtus Dominus in terris uerſaretur, oĩs noſtra cogitatio in ipſo hoĩs aſpectu & cõſuetudine defixa eſſet: & illum duntaxat hominẽ ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs affi ceret, eumque terrena quadã beneuolentia proſequeremur: [d] Verùm in cælũ aſcendens, amorẽ noſtrum ſpiritualẽ reddidit, effecitque, ut quem

d 2.Cor.5. 16.

nunc

nunc abſentē cogitamus, eum vt Deum, veneremur & diligamus. Id aũt partim Apoſtolorũ exẽplo intelligimus, quibus dũ præſes affuit Dominus, humano ferè ſenſu de illo iudicare videbantur: partim uerò ipſius Domini teſtimonio cõfirmatũ eſt, cùm inquit: *Expedit uobis ut ego uadã.* Nã imperfectus ille amor, quo Chriſtum Ieſum præſentē diligebãt, diuino amore perficiendus erat, idq́. Spiritus ſancti aduẽtu: quare ſtatim addit: *Si.n. non abiero Paracletus non ueniet ad uos.*

Ioã. 16, 7.

9 *Poſt Chriſti Aſcẽſionẽ Eccleſia maximè amplificata fuit.*

ACCEDIT etiam ꝙ in terris, domum ſuã, id eſt, Eccleſiã, amplificauit, quę Spiritusſancti uirtute & ductu gubernaretur.[a] eius verò vniuerſę inter hoĩes paſtorẽ, & ſummũ antiſtitem Petrum Apoſtolorum Principẽ, reliquit: tum verò dedit quoſdam quidẽ[b] Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios aũt Paſtores & doctores: atq; ita ad dexterã Patris ſedẽs, alijs atq; aliis diuerſa dona ſemper impertitur. nã teſtatur Apoſtolus, [c] vnicuiq; noſtrũ datã eſſe gratiam, ſecundùm menſuram donationis Chriſti.

a Ioã. 21. 15. 16. 17.
Petrus uniuerſæ Eccleſię Paſtor relictus.
b 1. Cor. 12. 28.
Eph. 4. 11.
Chriſt' quotidie Eccleſiam ſuis donis auget.
c Eph. 4. 7.

Ad extremum uerò quod antea de mortis & reſurrectionis myſterio docuimus, idẽ ẽt de Aſcẽſu fidelibus cogitandum eſt. quamuis .n. Chriſti paſſioni ſalutẽ, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditũ iuſtis ad cęlũ aperuit: tamen eius Aſcenſus nõ ſolùm ueluti exẽplo nobis propoſitum eſt, quo altè ſpectare, & Spiritu in cęlum aſcendere diſcamus, ſed diuinam ẽt virtutem, qua id efficere poſsimus, largitus eſt.

Aſcenſio, Chriſti nobis aſcẽdendi uirtutem præſtat.

CAP. VIII.

PHILIPPVS.

Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos.

1 *Christi tria in suam Ecclesiam Beneficia, & articuli septimi sententia.*

TRIA sunt Domini nostri Iesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cùm autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione & morte redemptum esse, ascensu etiam in cęlum, Christi tria insignia in suam Ecclesiam beneficia.

nostram

noſtram cauſam & patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, ut eius iudiciũ hoc articulo declaretur: cuius articuli ea vis eſt & ratio, ſummo illo die Christum Dominum de uniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.

Articuli ſeptimi ſenſus.

2 *Duplex eſt Chriſti aduentus.*

SACRÆ enim litteræ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur: alterum, cùm ſalutis noſtræ cauſa, carnem aſſumpſit, & homo in Virginis aluo effectus eſt: alterum, cùm in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines veniet. Hic aduentus in ſacris litteris. [a] Dies Domini appellatur, de quo Apoſtolus ait: [b] *Dies Domini ſicut fur in nocte, ita ueniet;* & Saluator ipſe; *De die autem illa, & hora nemo ſcit.* Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli: [d] *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Plena.n. eſt ſacra [e] ſcriptura teſtimoniorum, quæ paſſim Parochis occurrent, ad rem non ſolùm comprobandam, ſed etiam fidelium oculis ſubijciendam: vt, quẽadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem ille induit omnibus optatiſſimus ſemper fuit, quod in eo myſterio liberationis ſuæ ſpem poſitam haberent: ita deinceps poſt filij Dei mortem, & aſcenſum in cęlum, alterum diem Domini vehementiſſimo ſtudio deſideremus, [f] expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei,

a 2. Pet. 3. 10 Apoc. 3. 3. & 16. 15.
b 1. Theſ. 5. 2
c Mat. 24. 36 Mar. 13. 32.
d 2. Co. 5. 10 Rom. 14. 10.
e 1. Re. 2. 10. Pſ. 95. 13. & 97. 9 Iſa. 2. 10. 19. & 13. 4. 7. 13. & 26. 21. & 27. 1. & 30. 30. & 66. 15. 24. Ier. 30. 23. Dan. 7. 9. Ioel. 2. 1. 31. Soph. 12. 14. Mal. 4. 1. 4. Mat. 12. 36. & 13. 48. 49 & 16. 27. & 24. & 25. Luc. 17. 24. Act. 1. 11. & 3. 20. Rom. 2. 15. 16. & 14. 10. 1. Cor. 15. 1. Theſ. 1. 4. 16. & 5. 2 2. Theſ. 1. 7. Apoc. 20. 11
f Tit. 2. 13.

Quoties

3 *Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debeat.*

SED duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in qnibus vnicuique necesse est in conspectum Domini venire, & singularum cogitationum, actionum, verborum deniq; omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est,[a] cùm vnusquisque nostrum migrat è vita: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcunq; aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquam. atq; hoc priuatum iudicium vocatur. Alterũ verò,[b] cùm vno die, atque vno in loco, omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, vt, omnibus omnium sęculorum hominibus inspectantibus & audiẽtibus, singuli, quid de ipsis decretum & iudicatum fuerit, cognoscant: cuius sententiæ pronunciatio impijs & scelestis hominibus non minima futura est pœnarum & suppliciorum pars: rursus verò pij & iusti nõ paruum ex ea præmium fructumque percepturi sunt, cùm qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

a Hebr. 9. 27. Luc. 16. 22. 23. Eccl. 11. 28. Aug. libr. 2. de anima. cap. 4.

b Matt. 25. 21. 22. & seq. Ioel. 3. 2. 3.

4 *Cur necesse fuerit priuato iudicio generale subijcere.*

DE quo illud necessariò ostendẽdum est, cur præter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur. Nã, cùm vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sunt filij parentum imitatores, reliqui sunt liberi ac discipuli, exemplorum, orationum,

Causæ ob quas priuato iudicio vniuersale subiiciatur. Prima rõ. Mortuorũ pręmia uel

Pœnæ augētur virtutib⁹, & uitijs ſuorū ſectatorum. vide Baſiliū lib. de Sācta virginitate ante medium.

actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt: cùm hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura ſit, ꝙ extremus veniat mundo dies; æquum erat de vniuerſa hac rectè, aut perperam factorū, dictorumq; ratione perfectam quæſtionem haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio.

Secunda, vt laudem pii, ignominiā impii palā conſequantur, hæc ratio ſumitur ex Rom. 2. 6. 7. 8. & 1. Cor. 4. 5.

Accedit etiam, ꝙ cùm piorum fama ſæpe lædatur, impij verò innocentiæ laude commendentur, diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, vt pij, ereptam iniuria apud homines exiſtimationem, in publico vniuerſorum hominum conuentu, & iudicio recuperent.

Tertia, vt corpora uel præmiū vel pœnā cū animo ex æquo participēt. Tertul. in lib. de reſu. carn. c. 14. & 21.

Deindè verò boni & mali homines, quæcunq; in vita egerunt, cùm nō ſine corporibus egerint: omnino ſequitur, vt benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipſarū inſtrumentum fuerunt. Maximè igitur conueniebat, corporibus vnà cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri; quod quidē neq; ſine oīum hominū reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat.

Quarta, vt diuinæ prouidentiæ ratio omnib. conſtet. hæc ratio ſumitur ex Eccl. 9. 1. 2. 3.

Poſtremò, quoniam in aduerſis & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcuè nonnunquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nō infinita Dei ſapientia & iuſtitia geri, ac gubernari, par fuit nō ſolùm bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, verùm etiā publico ac generali iudicio decerni: quo omnibus

notiora,

notiora, & illustriora fierent, atque, ut Deo iusti tiæ & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam viri de plorare interdum, vt homines solebant, cùm improbos valentes opibus, & honoribus florentes animaduerterẽt. nam Propheta, [a] *Mei, inquit, penè moti sunt pedes, penè effusi sunt greßus mei, quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum ui dens.* & paulò post: [b] *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerũ diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis.* Atque hęc frequens querela [c] multorum fuit. Ergo necesse erat, vt generale iudicium exerceretur: ne fortè homines dicerent, [d] Deum circa cardines cęli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, iure ex duodecim fidei Christianæ articulis cõstituta est: vt si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat: ut cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi à malis æterni supplicij metu atque expectatione reuocarentur. Quare Dominus & Saluator noster, [e] cùm de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium: signumq; aduentantis eius temporis descripsit: vt, cùm illa uiderimus, finem sæculi prope esse intelligamus: ac deinde in cęlum ascendens, Angelos misit, qui Apostolos eius absentia mœrentes, his uerbis

a Ps. 72. 2. 3

b Ib. 12. 13.

c Iob. 28. 7. 8 Iere. 12. 1. 2. Aba. 1. 13

d Iob. 22. 14

Quinta, ut boni perseuerarent, & mali resipiscerent.

e Matt. 24. 29. 30. 31

a Act. 1. 11.

consolarentur:[a] *Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cælum.*

Christus & vt homo iudex omniũ constitutus est.

5 *Iuxta vtramque naturam Christo tributa est potestas iudicandi genus humanum.*

VERVM Christo Domino non solùm vt Deo, sed etiam vt homini hoc iudicium datum esse, sacræ litteræ declarant, quamuis enim iudicādi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipuè tamen Filio eam tribuimus, quòd ipsi quoque sapientiam conuenire dicimus. Quòd autem, vt homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit:[b] *Sicut Pater habet uitam in semetipso, sic dedit & filio habere uitam in semetipso, &c. & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.*

b Io. 5. 26. 27. Aug. in Ioã. tract. 21. & 1. de Trin. c. 13

6 *Cur perinde Patri vel Spiritui sancto hoc iudicium non ascribatur.*

Iudex Christus corporeis oculis videbitur. Aug. de ver. Dñi ser. 64.

DECEBAT autem maximè à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt, cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudicium illud sensibus percipere. Ac præterea æquissimum erat, vt homo ille, qui iniquis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cùm in Cornelij domo summa Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetq; Christum à Iudæis in ligno suspensum, atq;

occi-

occisum, tertia verò die ad vitam resurrexisse, subiunxit: [a] *Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* a Act.10.42.

7 *Quibus indicijs extremum iudicium imminere agnoscatur.*

Tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse sacræ litteræ declarant, Prædicationem Euangelii per vniuersum orbem, Discessionem, Antichristum: inquit enim Dominus: [b] *Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio.* & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: [c] quoniam nisi venerit Discessio primùm, & reuelatus fuerit Homo peccati, iudicium non fiet.

Signa iudiciũ præcessura. Damasc. de fide orth. lib. 4. c. 27.
b Mat.24.14
Aug. de ser. Domini in monte li. 2. & cap. 8. ad Hesich.
c 2. Thess. 2.3.
Aug. lib. 20. de ciu. c.19.

8 *Quomodo fiet iudicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Qvæ autem iudicij forma & ratio futura sit, Parochis ex [d] Danielis oraculis, [e] tum ex sanctorum Euangeliorum, [f] & Apostoli doctrina facilè erit cognoscere Præterea sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendẽda erit. Christus enim, Saluator noster, lætis oculis pios à dextera stantes intuens, ita de illis, iudicium summa cum benignitate pronunciabit: [g] *Venite benedicti Patris mei: possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi.* Quibus verbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, iis verbis pios & iustos homines a laboribus ad quie-

Iudicij forma.
d Dan. 7. 9. 10.14.15. 26. & 12.2.3.
e Mat.24. & 25.
Marc.13.
Luc.21.
f 1.Cor.15.
1.Thess.4.
Iudicis sñia pijs leta, impiis horribilis.
g Matt. 25. 34. vide Augi. ser. 27. de Sanctis, & Cyrillũ Alexan. in orat. de exitu aĩę

tem, a lacrymarum valle ad ſummum gaudium, a miſeriis ad perpetuam beatitudinem, quam illi caritatis officiis promeriti fuerint, vocari.

9 *Quibus pœnarum generibus impij afficientur.*

DEINDE ad eos, qui a ſiniſtra ſtabunt, conuerſus, ſuam iuſtitiam in eos effundet, his verbis: [a] *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Prioribus illis verbis, *diſcedite à me*, maxima pœna ſignificatur, qua impii plectendi erunt, cùm à Dei aſpectu quam longiſsimè eiicientur: neque vlla ſpes eos conſolari poterit, fore aliquando, vt tanto bono perfruantur. atque hæc quidem à Theologis Pœna damni appellata eſt, quòd ſcilicet impii apud inferos diuinæ viſionis luce perpetuò cărituri ſint. Quod verò additur, *Maledicti*: mirum in modum auget illorum miſeriam & calamitatem: ſi enim, cùm à diuina præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltem benedictione digni haberentur: hoc profectò magno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniam nihil huiuſmodi ipſis expectandum eſt, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cùm expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur.

a Ibid. 41.

Duplex impiorũ pęna, vna, quæ dicitur dãni, & altera ſenſus: de pœna dãni vide Chryſo. hom. 23. in Mat. Augu. in Enchiridio. c. 112.

10 *De pœna ſenſus & ſocietate damnatorum.*

SEQVITVR deinde: *In ignem æternum:* quod quidem alterum pœnarum genus, Pœnam ſenſus theologi vocarunt, propterea quòd ſenſu corporis percipiatur, vt in verberibus & flagellis aliove grauiore ſuppliciorum genere: inter quæ dubitari non poteſt, ignis tormenta ſummum doloris

Pœna ſenſus quanta futura ſit. Aug. ſer. 181 de temp. & in lib. de triplici habit. cap. 2. Greg. li. 9. Moral. cap. 46. & li. 4. dial. c. 28.

loris ſenſum efficere: cui malo cùm accedat, vt perpetuum tempus duraturum ſit, ex eo oſtenditur, damnatorum pœnam omnibus ſuppliciis cumulandam eſſe. atque hoc magis declarant verba illa, quæ in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: *Qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Cum enim ita comparatum ſit, vt omnes moleſtias leuius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquem & conſortem habeamus, cuius prudentia atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſſimus: quę tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis à perditiſſimorum dæmonum ſocietate diuelli nunquam licebit? Et hæc quidem ſententia in impios iuſtiſſimè à Domino Saluatore noſtro referetur: vt qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & eſurienti ac ſitiēti nec cibum, nec potum miniſtrauerint, hoſpitē non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumque non viſitarint.

Socii pœnarum non lenient pęnas inferni.

Sententiæ illius acerbiſsimæ æquitas.

11 *Iudicij materia ſæpius fidelis populi auribus inculcari debet.*

HÆC ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſſimè inculcare debent. Nam huius articuli veritas, fide concepta, maximam vim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque à peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſtico dictum eſt:[a] *In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis*. Ac profectò vis quiſquam adeo præceps in ſcelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis ſtudium non reuocet, fore aliquando, vt ei apud iu-

a Eccl. 7. 40. Aug. ſer. 120 de tempore Greg. hom. 39. in Euāg. Ber. ſer. 1. in feſto omniū Sanctorum

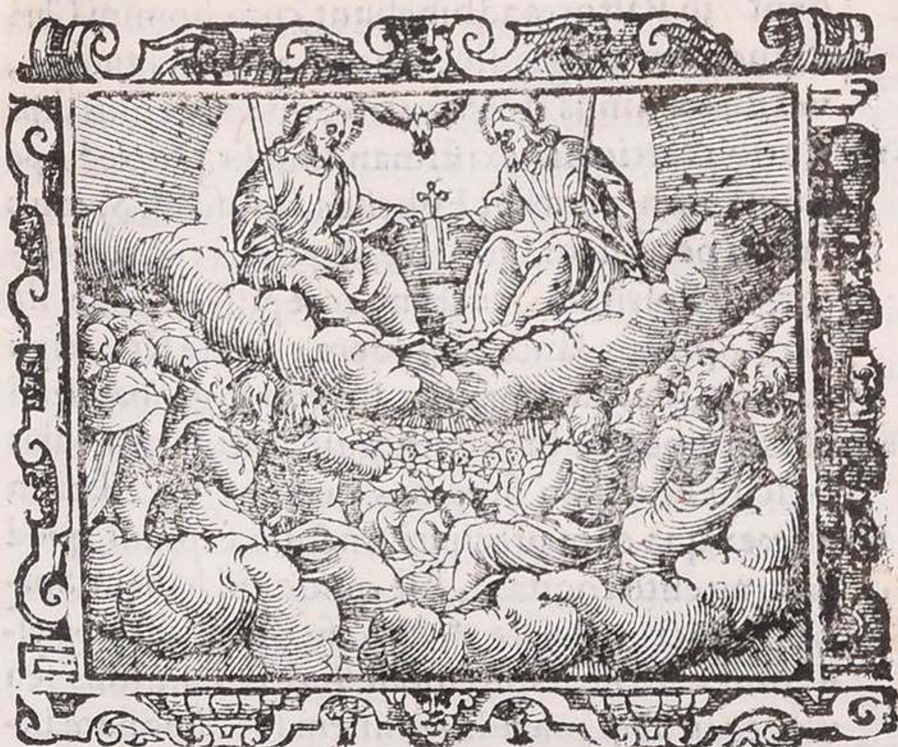
 ſtiſſi-

&c in ſermo. de primordijs, medijs, & nouiſsimis noſtris.

ſtiſsimum iudicem, omnium non ſolum factorum, dictorumque, ſed occultiſsimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna perſoluenda ſit. Iuſtus verò ad colendam iuſtitiam magis ac magis incitetur, ac ſumma lętitia efferatur, neceſſe eſt, quamuis etiam in egeſtate, infamia, cruciatibus vitam degat, cùm animum ad eum diem refert, quo, poſt ærumnoſæ huius vitæ certamina, victor vniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cœleſtem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum eſt, hortari fideles oportet, vt optimè viuendi rationem comparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſsint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum ſecuritate animi expectare, atque adeò, vt filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.

DE

DE OCTAVO ARTICVLO.
CAP. IX.

BARTHOLOMÆVS.
Credo in Spiritum Sanctum.

1 *Quanta sit fidei in Spiritum sanctum necessitas, & fructus.*

HACTENVS, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantùm propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, vt illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu sancto traduntur, explicentur.

tur. Qua in re declaranda omne ſtudium, & diligentiam Paſtores adhibebunt, cum homini Chriſtiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè ſentire, quàm de aliis ſuperioribus articulis exiſtimandum ſit. Quare [a] Apoſtolus non permiſit Epheſios quoſdam Spiritus ſancti perſonam ignorare, à quibus cùm quæſiſſet, an Spiritum ſanctum accepiſſent, cùm illi ne ſi Spiritus ſanctus quidem eſſet, ſe ſcire reſpódiſſent, ſtatim rogauit: In quo ergo baptizati eſtis? quibus verbis ſignificauit, diſtinctam huius articuli notitiam fidelibus maximè neceſſariam eſſe: ex qua eum pręcipuè fructum capiunt, quòd cùm attentè cogitant, [b] ſe quidquid habent, Spiritus ſancti munere & beneficio conſecutos eſſe: tum verò de ſeipſis modeſtius & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnem ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummam ſapiētiam, & felicitatem eſſe debet.

a Act. 19. 2. 3

Fructus fidei huius articuli.

b 1. Cor. 12. 3. 4. 5.

2 *Spiritus ſancti verbum non ita tertiæ perſonæ Trinitatis conuenit, ut etiam aliys tribui non poſſit.*

Pater & Filius etiā dicuntur Spiritus ſanctus, quin etiā omnes ſpiritus cœleſtes, ſanctorumque animæ.

HVIVS igitur articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus ſancti vocabulo ſubiecta eſt, exordiri oportebit. nam cùm illud ęquè de Patre & Filio rectiſsimè dicatur (vterque enim [c] Spiritus eſt, & [d] ſanctus, ſi quidem Deum ſpiritum eſſe confitemur) deinde uerò hac voce [e] Angeli etiam, & [f] piorum animæ ſignificentur: cauendum eſt, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt, in hoc articulo, Spiritus ſancti nomine

c Ioā. 4. 24. 2. Cor. 3. 17.
d Iſa. 6. 3. Apoc. 4. 8.
e Pſal. 103. 4. Heb. 1 7.
f Pſal. 145.

tertiam

tertiam Trinitatis personam intelligi: quomodo in sacris litteris tum veteris nonnunquam, tum noui Testamenti frequenter accipitur. nam David precatur:[a] *Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* In libro Sapientiæ legimus. [b] *Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & mi seris Spiritum sanctum tuum de altissimis?* & alibi: [c] *Ipse creauit illam in Spiritu sancto.* In nouo verò testamento iubemur [d] baptizari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & sanctissimam virginem[e] de Spiritu sancto concepisse legimus, tum verò à sancto[f] Ioāne ad Christum mittimur, qui nos in Spiritu sancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea uox legentibus occurrit.

4. Eccle. 12. 7.
Tertia Trinitatis persona ꝓpriè dicitur Spiritus sāctus.
a Ps. 50. 12.
b Sap. 9. 17.
c Eccl. 1. 9.
d Mat. 28. 19
e Mat. 1. 20. Luc. 1. 35.
f Ioan. 1. 33. Mar. 1. 8.

3 *Quare tertiæ personæ Trinitatis perinde ac aliјs duabus proprium nomen non sit tributum.*

VERUM nemo mirari debet tertiæ personæ, quemadmodum & primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia eius ęternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, vt in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille generationis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, propriè Filium appellamus, & à qua emanat, Patrem. Nunc cùm tertiæ personæ deductioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio & processio appelletur, sequitur, vt etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis

Cur Spiritus sancti commune tertię personæ tributum sit vi de Augu. in 15. de Trin. c. 19. & in Io. tract. 99.
Mens humana non aliam essentiæ communicandæ rationē agnoscit, quā per generandi virtutem.
Tertia persona cur dicatur Spiritus sanctus.
Spiritū sanctum, omni

creatis mutari cogimur: in quibus, quoniam nullam aliam naturæ, & eſſentiæ communicandæ rationem, quam generandi virtute agnoſcimus, ob eam cauſam fit, vt rationem, qua ſeipſum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non poſsimus. Quare communi Spiritus ſancti nomine tertia perſona appellata eſt. quod quidem illi maximè conuenire, ex eo intelligimus, quia ſpiritalem uitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſsimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere poſſumus.

no Patri & Filio in omnibus æqualem, præter Scripturam docuerunt D. Dion. Areop. lib. de diui. nom. ca. Ire. lib. 4. ca. 14. 22. & 37. & lib. 5. paſsim, vt etiã D. Baſ. eius teſtimoniis ad id pbandum vtatur: omitto reliquos.

4 *Spiritus ſanctus Deus eſt, eiuſdem omnino cum Patre & Filio potentiæ & naturæ.*

VERVM explicata uocabuli ſignificatione, docendus in primis erit populus, Spiritum ſanctum æquè ac Patrem, & Filium, Deum eſſe, eiſdem æqualem, æquè omnipotentem, æternum, & infinitę perfectionis, ſummum bonum, ac ſapientiſsimum, eiuſdemque cum Patre & Filio naturæ. Quod quidem illius uocis, *In*, cùm dicimus, *Credo in Spiritum ſanctum*, proprietas ſatis indicat, quæ ad exprimendam fidei noſtrę uim, ſingulis Trinitatis perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarum litterarum teſtimonia confirmant. nam cùm ſanctus Petrus in Actis Apoſtolorum dixiſſet:[a] *Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto*, mox inquit: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo:* quem prius Spiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum uocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum ſanctum eſſe

Quæ ſit hoc in ſymbolo, particulæ, In, energia.

a Act. 5. 3. 4.

Spiritus ſancti diuinitas pulcherrimè confirmatur.

esse interpretatur: [a] *Diuisiones, inquit, operationũ sunt, idem uerò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* deinde subiungit. [b] *Hæc autem omnia operatur unus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout uult.* Præterea in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui sancto ascribit. dixerat enim Isaias: [c] *Audiui uocem Domini dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè uideat oculis suis, & auribus suis audiat.* Quæ verba cùm Apostolus citaret: [d] *Bene* inquit, *Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam.* Deinde uerò cùm scriptura Spiritus sancti personam cum Patre, & Filio coniungit, ut [e] cũ Patris, & Filii, & Spiritus sancti nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius mysterii ueritate dubitandi locus relinquitur: nam si Pater Deus est, & Filius Deus; omnino fateri cogimur, etiam Spiritum sanctũ, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum esse. Accedit autem, quòd is, qui in nomine cuiusuis rei createę Baptizatur, nullũ ex eo fructum consequi potest. [f] *Nunquid in nomine Pauli,* inquit, *baptizati estis?* ut ostenderet eis nihil ad comparandam salutem profuturũ esse. Cùm igitur baptizemur in nomine Spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundẽ trium personarũ ordinem, quo Spiritus sãcti diuinitas cõprobatur, licet animaduertere, tũ in epistola Ioannis. [g] *Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus*

a 1. Cor. 12. 6
b Ibid. 11.
c Is. 6. 8. 9. 10
d Act. 28. 25
e Mat. 28. 19 1. Ioan. 5. 7.
f 1. Cor. 1. 13 Vide ex hoc loco pulcherrimã rationẽ apud D. Grego. Naz. Orat. 5. de Theol.
g 1. Io. 5. 7.

ritus

ritusſanctus, & hi tres unum ſunt: tum ex pręclaro illo ſanctę Trinitatis elogio, quo diuinę laudes, & pſalmi cōcluduntur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Poſtremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quęcunq; Dei propria eſſe credimus, ea Spiritui ſancto cōuenire ſacrę litterę teſtantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, vt cùm Apoſtolus ait: [a] An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti? Item [b] ſanctificationem, & [c] viuificationem, & [d] ſcrutari profunda Dei, & [e] per Prophetas loqui, & [f] vbique eſſe: quę omnia diuino tantùm numini tribuenda ſunt.

Vide ex hoc loco argumētū apud Aug. li. 1. de Trin. c. 6.

a 1. Cor. 6. 19. 20.
b 2. Theſ. 2. 13. 1. Pet. 1. 2.
c Ioan. 6. 63. 2. Cor. 3. 6.
d 1. Co. 2. 10
e 2. Pet. 1. 21.
f Pſ. 138. 7. Sap. 1. 17.

5 *Certò credendum eſt, Spirituſſancti uocabulum tertiam diuinitatis perſonam per ſe ſubſiſientem ſignificare.*

SED illud præterea fidelibus accuratè explanandum eſt, Spiritum ſanctum ita Deum eſſe, vt eum tertiam perſonam, in diuina natura à Patre, & Filio diſtinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. nam, vt alia ſcripturarum teſtimonia omittantur, baptiſmi forma, [g] quam Saluator noſter docuit, apertisſimè oſtendit, Spiritum ſanctum tertiam eſſe perſonam, quæ in diuina natura per ſe conſtet, & ab alijs diſtincta ſit. Quod etiam Apoſtoli verba declarant, cùm inquit: [h] *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & caritas Dei, & communicatio ſancti Spiritus ſit cùm omnibus nobis, Amen.* Idem verò multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Coſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad cōfutandam impiā Macedonij amentiam addiderunt, *Et in Spiritum*

Spiritū ſanctū perſonā ſubſiſtētem per ſe probant Patres, qui contra Sabelliū dimicant.

g Mat. 28. 19

h 2. Co. 13. 15

Symb. Conſtantin. Cæterum in eo uox. Filioq; nō fuit, ſed poſtea à latinis addita eſt. quā additionē in Conc. Lugdunenſi, & Florentino cōfirmarūt Græci.

tum

tumsanctum Dominum, & uiuificantem, qui ex Patre, Filioq; procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Quod igitur Spiritumsanctũ Dominum confitentur, in eo declarant, quantũ Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi spiritus à Deo cõditi sunt: illos enim omnes sanctus [a] Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Viuificantem verò appellant: ꝙ anima cum Deo coniuncta, magis viuit, quàm corpus animæ coniũctione alitur, ac sustinetur. Quoniam verò Spiritui sancto [b] sacrę litteræ hãc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectissimè viuificantem Spiritum sanctum uocari perspicuum est.

a Heb. 1. 14. Deus est uita animæ. Aug. lib. 19. de Ciuit. ca. 26. & de verb. Apost. ser. 16.

b Rom. 8. 9. 10. & 1. Corin. 12. 12. 13.

6 *Spiritumsanctum à Patre & Filio tanquam ab uno principio procedere declarat.*

Iam verò quod sequitur, *Qui ex Patre, Filioque procedit*, docendi sunt fideles, Spiritum sanctũ à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, æterna processione procedere: id enim ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum, & conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus cùm de Spiritu sancto loqueretur, dixit: [c] ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quòd in scripturis sacris Spiritussanctus nonnũquam spiritus [d] Christi, interdum spiritus Patris appellatur: modò à Patre, modo à Filio mitti dicitur,

Spiritũsanctum à filio procedere Græci Patres scribũt Athanas. in Sym. & ser. 4. cont. Ari. Basil. lib. 2. 3. 5. contra Eun. & alij. Concilium Lateranẽse c. 1. Lugdunense in 6. Decr. li. 1. ti. 1. c. 1. & Florentinũ, in litteris unionis.

c Io. 16. 14. 15.

d Act. 16. 7. 1. Pet. 1. 11.

vt æquè à Patre & Filio procedere non obſcurè
a Rom. 8. 9. ſignificetur. [a] *Qui ſpiritum Chriſti non habet,* inquit ſanctus Paulus, *hic non eſt eius*. & idem ſpiritum Chriſti uocat, cùm ad Galatas inquit:
b Gal. 4. 6. [b] *Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra, clamantem Abba, pater.* Apud ſanctum Matthæum
c Mat. 10. 20 ſpiritus Patris appellatur. [c] *Non uos eſtis, qui loquimini ſed ſpiritus Patris ueſtri:* & Dominus in
d Ioan. 15. cęna inquit: [d] *Paracletus quem ego mittam uobis à Patre ſpiritum ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Tum alibi eundem Spiritum ſanctum à Patre mittendum affirmat his verbis, [e] *Quem mittet Pater in no-*
e Io. 14. 26. *mine meo.* Ex quibus verbis, cùm proceſſionem Spiritusſancti intelligamus, perſpicuum eſt, eum dem ab vtroque procedere. Hæc ſunt, quę de Spiritus ſancti perſona tradenda erunt.

7 *Cùm opera Trinitatis ſint indiuiſa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spirituiſancto tribuantur.*

DOCERE præterea oportebit, quoſdam eſſe Spiritusſancti admirabiles effectus, & ampliſſima quædam munera, quę ab ipſo tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quãuis enim ſanctiſſimę Trinitatis opera, quæ extrinſecus fiunt, tribus perſonis cõmunia ſint: ex ijs tamen multa Spiritui ſancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immẽſa caritate proficiſci. nam cùm Spiritus ſanctus à diuina voluntate, veluti amore inflammata, procedat, perſpici poteſt, eos effectus, qui propriè ad Spiritumſanctum referuntur, a ſummo erga

De admirãdis Spiritus ſancti effectibus & donis uide Auguſt. lib. de ſer. Domini in monte c. 9. & Greg. Ho. 19. in Ezechielem.

Trinitatis opera indiuiſa ſunt ad extra. Aug. li. 1. de Tri. c. 4. & in Io. tract. 20. & paſsim.

erga nos Dei amore oriri, Quare ex eo consequitur, vt Spiritus sanctus *donum* appelletur; nam doni vocabulo significatur id, quod benignè & gratuitò, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcunque bona, & beneficia à Deo in nos collata sunt (a *quid autem habemus, quòd à Deo,* vt inquit Apost. *non acceperimus?*) ea nobis Spiritus sancti cōcessu & munere data esse, pio & grato animo agnoscere debemus.

Cur perculiariter quædam opera spiritui sancto tribuantur. Spiritus sanctus cur donum uocetur. Aug. in enchir. c. 37. & in 5. de Trin. c. 11. a 1. Cor. 4. 7.

8 *Qui, qualesve, & quanti sint Spiritus sancti effectus.*

Eivs autem plures effectus sunt. nam b vt mundi creationem, c creatarumq; rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus: viuificationem Spiritui sancto propriè tribui paulò antè demonstratum est, & Ezechielis testimonio confirmatur: d *Dabo*, inquit, *uobis Spiritum, & uiuetis.* Præcipuos tamen, & maximè proprios Spiritus sancti effectus e Propheta enumerat, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, spiritum scientiæ & pietatis: & spiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus sancti vocantur: interdum autem Spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus monet, animaduertendum esse, cùm in sacris litteris huius uocis Spiritus sancti mētio fit, vt dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus atque operationes significet. nā hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quò etiā creatorē à rebus creatis differre credimus. Atq; hæc eo diligentius explicanda sunt,

Plures sunt Spiritus sancti effectus. b Iob 33. 4. Psal. 32. 6. c Sap. 1. 7.

d Eze. 37. 6.

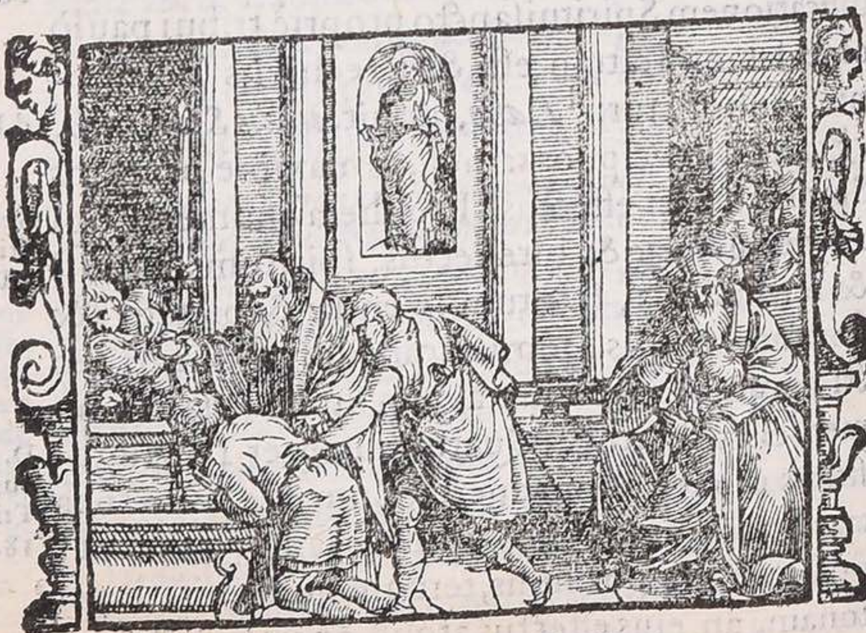
Spiritus sancti dona. e Isa. 11. 2. 3.

D. Augustinus li. 15. de Trinitate c. 18. & 19.

Argumentũ in nobis habitantis Spiritus ſancti sũt Spiritus sãcti dona.
Iuſtificatio noſtra Spiritus ſancti ſignaculum de qua copioſè agitur ſeſ.6. Cõcil. Trid. uide et de præſtãtia gratię Iuſtificantis D. Aug, tract. 72. in Ioan.
a Eph. 1,13.
b 2.Pet. 1. 4.
c 1.Io.3.1.

ꝙ ex hiſce Spiritus ſancti donis Chriſtianæ vitæ præcepta haurimus; ſentireq́; poſſimus, an Spiritus S. in nobis ſit. Verùm prę cęteris eius ampliſſimis muneribus gratia illa ꝑdicãda eſt, quę nos iuſtos facit, [a] ſignatq́; ſpiritu promiſſionis ſancto, ꝙ eſt pignus hæreditatis noſtrę. Hęc.n. mentem noſtrã arctiſſimo amoris vinculo Deo iũgit: ex quo fit, vt ſummo pietatis ſtudio accenſi nouam vitã inſtituamus, ac [b] naturæ diuinę participes effecti, [c] filij Dei nominemur, & verè ſimus.

DE NONO ARTICVLO.
CAP. X.

THADEVS.

Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem.

Quibus

1 *Quibus de causis nonus Articulus omnium frequentissime populo inculcandus sit.*

QVANTA diligentia curare Pastores debeant, vt huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimùm considerentur, facilè cognosci poterit. Primum enim, teste S. Augustino, Prophetæ planius & apertius de Ecclesia, quàm de Christo locuti sũt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quàm, in Incarnationis sacramento prævideret. Neque enim defuturi erant impij, qui, ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur, & catholicã Ecclesiã apud se tantùm, non minus nefariè, quàm superbè affitmarent. Deinde si quis hanc veritatem firmo animo conceptã habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, vt quisque primùm in fide peccarit, Hæreticus dicendus est: sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non possit, vt aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quę in hoc articulo credenda proponantur: curent omni studio Pastores, vt fideles cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei veritate perseuerent. Pendet autem hic articulus à superiori: quia cum iam demonstratum sit, Spiri-

De Ecclesia ex ueterib⁹ scripserunt Aug. & Cypri. lib. de unitate Ecclesiæ, & Optat⁹ sex cõtra Parmenianum.

Cur prophetæ plani⁹ de Ecclesia q̃ de Christo sint locuti.

Aug. con. 2. in Psal. 30. uide prophetarum testimonia apud eũdẽ in lib. de utilitate credendi c. 7. 8. & 9. & adhuc fusi⁹ in 17. de ciuit ca. 4. 5. 8. 16. 20. & lib. 18. ferè per totum.

Quis dicendus sit Hæreticus uide Aug. lib. 18. de ciui. c. 51. & de util. creden. c. 1.

Verus noni articuli professor neq̃ dici Hæreticus.

Nonus articulus ab octauo pendet.

tum S. oĩs sanctitatis fontē, & largitorē esse, nũc ab eodē Ecclesiam sanctitate donatã confitemur:

2 *Quid peculiari ratione nomine Ecclesiæ, quidq; generatim denotetur.*

Ecclesia est euocatio à verbo græco ἐκκαλέω

Ecclesia generatim cœtum significat, ex quo homine genere ille sit cõflatus, nõ refert.

[a] Act. 19. 39.

b Psal. 25. 5.

Ecclesia peculiari & usitata cõsuetudine significat omniũ fideliũ multitudinẽ; cæteræ significationes nominis Ecclesiæ exponẽtur Sect. 9. huius arti.

Definitio Ecclesiæ August. in Ps. 149. vide Cyprianũ epis. 69.

Ac quoniam Ecclesiæ vocem Latini à Græcis mutuati, post diuulgatum Euangelium ad res sacras trãstulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Euocationẽ, verùm scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque verò refert, vtrum populus ille veri Dei, an falsę religionis cultor extiterit: in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cùm scriba turbas sedasset, dixisse:[a] *Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui.* Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianę cultui addictum. Neq; solùm gentes, quę Deum non nouerunt, sed etiam malorum & impiorum hominũ concilia, interdum Ecclesia nominantur. [b] *Odiui,* inquit Propheta, *Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo.* Communi uerò deinde sacrarum scripturarum consuetudine hęc vox ad remp. Christianam, fideliumq; tantùm congregationes significandas vsurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, vt reiectis ignorantię, & errorum tenebris, Deum verum, & viuum piè & sanctè colant, illiq; ex toto corde inseruiant, atque, vt vni co verbo hęc res tota absoluatur, Ecclesia, vt ait S. August. est populus fidelis per vniuersum orbem dispersus.

Quæ

3 *Quæ potissimùm mysteria in uocabulo Ecclesiæ contemplanda offerantur.*

Nec verò leuia mysteria in hoc vocabulo cõtinentur. Etenim in Euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinę gratię benignitas & splẽdor elucet, intelligimusq; Ecclesiam ab alijs rebus publicis maximè differre; illæ. n. humana ratione, & prudentia nituntur, hęc autem Dei sapientia & consilio constituta est. vocauit enim nos intimo quidem Spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum, & prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac vocatione, quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optimè perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest, congregatio diceretur. nam vt docet Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena & caduca tantùm bona spectaret. quare meritò Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis & mortalibus rebus contemptis, cœlestes & æternas tantummodò consectatur.

Ecclesia quõ a cæteris gentilib. policijs differat.

Deus quomodo suam Ecclesiã uocarit.

Duplex Ecclesiæ uocatio.

Finis uocationis uarius, qui est æternarũ rerum post cognitionem possessio.

Aug. in Ps. 77. & 81.

Ecclesia quõ differat a Iudęorum republica.

Domus Ecclesia dicitur.

4 *Quibus nominibus Christianorum vniuersitas in sacris litteris descripta inueniatur.*

Mvlta præterea nomina, quæ plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & [a] domus, & [b] ædificium Dei ab Apostolo vocatur. *Si tardauero,*

a Luc. 1. 33. & 6. 48. & 15. 25. 1. Tim. 3. 15 2. Tim. 2. 20 Heb. c. 2. 3. 4

b Ædificiũ. Mat. 16. 18.

Rom.15.20 1.Cor. 3.9. 16. Domus Dei cur ſit dicta Eccleſia. Grex ouiũ. a Io.10.1.2. 7.11.14.16. Spõſa Chriſti. b 2.Co.11.2. c Epheſ. 5. 25. Vide Cyprianũ ep.6. libr.1. & in lib. de unit. Eccle. d Ibid. 32. e Eclcleſia eſt corpus Chriſti. Ro. 12.3.4. 1.Cor.12.12 f Eph.1.23 g Col.1.24 h 1.Petr.1. 9.10.

inquit ad Timotheũ, *vt ſcias quomodo oporteat te in Domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.* Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit veluti vna familia, quam vnus paterfamilias moderatur, & in qua eſt bonorum omniũ ſpiritualium communio. Dicitur etiam [a] grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Paſtor: vocatur & ſponſa Chriſti. [b] *Deſpondi vos vni viro virginẽ caſtam exhibere Chriſto*, inquit Apoſtolus ad Corinthios. Idẽ ad Epheſios: [c] *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus diligit Eccleſiam*. Ac de matrimonio: [d] *Sacramentum hoc*, inquit, *magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*. Dicitur denique Eccleſia [e] corpus Chriſti, [f] vt ad Epheſios, & [g] Coloſſenſes licet uidere. Et hęc ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos [h] ut populus Dei eſſet, elegit.

5 *Duæ præcipuæ Eccleſiæ partes recenſentur, triumphans vna, militans altera.*

De Eccleſia militãte & triũphante. Aug. in enchir. ca. 56. & 1. ciuit. cap. & 10. cap.7. Triumphãs Eccleſia q̃ ſit. Aug. in Enchi. cap. 57.

His verò explicatis, neceſſe erit, ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earumq́ue differentias docere, quò magis Deo dilectæ Eccleſię naturã proprietates, dona, & gratias, populus percipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimum Dei nucipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimum Dei nomen laudare nunquam intermittat. Eccleſię autem duæ potiſſimum ſunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. Triumphans eſt cœtus ille clariſſimus, & feliciſſimus beato-

beatorum ſpirituum, & eorum, qui de Mundo, de Carne, de iniquisſimo Dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ moleſtijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Eccleſia, eſt cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuunt: quæ ideo militans vocatur, quòd illi cum immanisſimis hoſtibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum ſit bellum. Militãs Eccleſia.

6 *Eccleſia militans & triumphans una eſt.*

NEQVE idcirco tamen duas eſſe Eccleſias cenſendum eſt: ſed eiuſdem Eccleſiæ, ut antea diximus, partes duæ ſunt, quarum una anteceſſit, & cęleſti patria iam potitur: altera in dies ſequitur, donec aliquando cum Saluatore noſtro coniuncta in ſempiterna felicitate conquieſcat. Aug. lib. 12. de ciui. Dei cap. 9.

7 *In Eccleſia militanti duo hominum ſunt genera, boni ſcilicet & mali.*

IAM in Eccleſia militanti duo ſunt hominum genera, bonorum & improborum: & improbi quidem eorundem ſacramentorum participes, eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus disſimiles: boni uerò in Eccleſia dicuntur ij, qui non ſolùm fidei profesſione & communione ſacramentorum, ſed etiam ſpiritu gratiæ, & caritatis uinculo inter ſe coniuncti, & colligati ſunt: de quibus dicitur: [a] *Cognouit Dominus, qui ſunt eius*. Poſſunt verò etiam homines aliquibus coniecturis opinari qui nam ſint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certò autem ſcire, minimè poſſunt. Quare exiſtimãdum non eſt, Chriſtum

In Eccleſia militanti duo sũt hominũ genera vide Auguſt. in breuiculo, collatione tertia.
a 1. Ti. 2. 19.
Electorũ Eccleſia eſt incerta. Cõſulatur ca. 12. ſeſ. 6. Conc. Trid. decreto de iuſtificatione. vide itẽ Au. tracta. 45. in Ioan.

ſaluatorem de hac Eccleſiæ parte locutum eſſe, [a] cùm ad Eccleſiam nos remiſit, eique ut pareamus præcepit. Nam cùm illa ſit incognita, cui certum eſſe poterit ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum ſit? Bonos igitur, & improbos Eccleſia cõplectitur, quemadmodũ [b] & diuinæ litteræ, & ſanctorũ virorũ ſcripta teſtantur: in quã ſententiam ſcriptũ eſt illud Apoſtoli: [c] *Vnũ corpus, et vnus ſpiritus.*

8 *Eccleſia uiſibilis eſt, & bonos & malos ſuo ſinu concludit.*

HÆC autem Eccleſia nota eſt, [d] vrbiq; ſupra montem ſitæ comparata, quæ vndique conſpicitur. nam [e] cùm illi ab omnibus parendum ſit, cognoſcatur neceſſe eſt. Neque bonos tantùm, ſed etiam malos complectitur, vt multis [f] parabolis Euangelium docet, veluti cùm regnum cœlorum, ideſt, Militantem Eccleſiam ſimile eſſe ſagenæ in mare miſſę commemorat: vel [g] agro in quo zizania ſuperſeminata ſunt: vel [h] areæ in qua frumentum cum paleis continetur: uel [i] decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multò antè etiam in [k] arca Noe, qua non ſolùm munda, ſed etiam immunda animantia concludebantur, huius Eccleſię figuram, & ſimilitudinem licet intueri. Quamuis autem bonos, & malos ad Eccleſiam pertinere, Catholica fides uerè, & conſtanter affirmet: ex ijſdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum eſt, vtriuſque partis diuerſam admodum

ratio-

a Mat.12.17 b Mat.3.12 & 13.17.24. & 22.2.& ſequentib. & 25.1. & ſequentibus. 1. Cor. 5.3. 4.& 2. Tim. 2. 20. Iren. libr.3.ca.11. Cypria. lib. 3.ep. 3. Naziã.3.ord.1. apol. Chryſ. lib.3. de ſacer. Hier. cõtra Lucifer. Aug.trac.6. in Io.lib.18. ciu.c.4.& 9. c Eph.4.4. d Mat. 5.15 e Mat.18.17 Cæterũ Eccleſiã uiſibilẽ eſſe præter hęc loca, cõfirmãt ẽt Num.20. 4.& 3.Reg. 8.55. Matt. 16.18.& Act. 15. 3.& 20. 28.& 1. Co. 15.9.& 1.Ti. 3.15. & Patres. Orig. hom. 30. in Mat. Cypri. li. de unitate Eccleſiæ. Chryſ.hom. 4.in c.6. Ha. Aug. libr. 3. cõtra Epiſt. Par.ca.5.& tract.1.& 2.in ep.Ioan.

f Mat.13.17. g Mat.13.24.25. h Mat.32. i Mat.25.1.2. k Ge.7.2.1.Pe.2.5. Duarum Eccleſię partiũ diuerſiſſimam eſſe ſortem. Vide Aug.tract.6.in Io.& ſer.107.de tempore, & in Pſ.47.

rationem esse: ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, uel interdum membra variè intermortuo corpori coniuncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

9 *Quinam Ecclesiæ militantis finibus non contineantur.*

Ex quo fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur: primò infideles, deinde Hæretici & schismatici, postremò excommunicati. Ethnici quidem, quòd in Ecclesia nunquam fuerunt, neque eam vnquam cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: Heretici verò, atque schismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremò etiam excommunicati, quòd Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est: idq; fidelibus tradẽdum assiduè, ut si fortè Ecclesiæ antistitũ vita flagiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquã de eorum potestate distrahi certò sibi persuadeãt.

10 *Nominis Ecclesiæ significationum uarietas.*

Verum vniuersæ etiam Ecclesiæ partes, Ecclesiæ nomine significari solent, vt cùm Apostolus Ecclesiã, [a] quæ est Corinthi, [b] Galatię, [c] Lao dicen-

Tria hominũ gñã ab Eccle. excludunt. & primo ĩfideles. 1. Cor. 5. 12. 2. Hæretici. 1. Tim. 1. 19. Tit. 3. 10. 1. Ioan. 1. 19. Ire. lib. 3. c. 3. Tert. lib. de pscrip. Cyp. in ep. ad Iul. Hier. contra Lucife. Sunt tñ ĩ potestate Eccl. vt ab ea puniant. Deut. 17. 12. Matt. 18. 17. Ro. 13. 4. vn de leges ĩ hęreticos latę. C. de hæret. l. Manichæos. l. Adriani l. Quicũque l. Aug. Epi. 48. 50. & 63. Excõmunicati nõ sunt in Ecclesia. Matt. 18. 17. 1. Cor. 5. 4. Euſ. li. 5. hiſ. c. 24. Epiph. hær. 43. Hil. in 18. c. Mat. Antistitũ dignitati nihil deperit ẽt si illi mali sĩt. Matt. 23. 2. 3. Ire. li. 4. c. 43. Orig. ho. 7. in Ezec. a 1. Cor. 1. 2. & 2. cap. 1. 1. b Gal. 1. 2. c Col. 4. 16.

a Thes. 1. 1.
Priuatę fideliũ familiæ Ecclesiæ appellantur.
b Ro. 16. 4. 5
c 1. Co. 16. 19
d Phil. 2. 5. 5
e Mat. 18. 17
Ecclesia pro ipsius ꝑpositis & Pastoribꝰ aliquã-do vsurpatˉ.
f 3. Re. 8. 9. 14. Ecclesia pro loco. Deu. 23. 1. & 1. Co. 12. 12.
Hic Ecclesia propriè accipitˉ pro omniũ fideliũ tã bonorũ ꝙ malorum multitudiē.

dicensium, [a] Thessalonicensium nominat. priuatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat: nam [b] Priscæ, & Aquilæ, domesticam Ecclesiam salutari iubet. item alio in loco: [c] *Salutant vos*, inquit, *in Domino multum Aquila, & Priscilla cum domestica sua Ecclesia*. ad Philemonem [d] etiam scribens eandem vocem vsurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur: [e] *Si te non audierit*, inquit Christus, *dic Ecclesiæ*: quo in loco præpositi Ecclesię designantur: [f] sed locus etiam in quē populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacrę causa conuenit, Ecclesia appellatur. Pręcipuè verò in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solùm, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

II *De Notis ueræ Ecclesiæ, & primo cur Vna dicatur.*

Prima Ecclesię nota est, vt sit vna.
g Cant. 6. 8 vide Irene. lib. 1. ca. 3. Cyprianus lib. de vnitate Ecclesiæ.
h Ephes. 4. 4
i Eph. 1. 22.

Aperiendae autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contingerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut vna sit: [g] *Vna enim*, inquit, *est columba mea; vna est speciosa mea*. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longè lateque diffusa est, ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: [h] Vnum enim Dominum, unam fidem, vnum Baptisma tantùm esse prædicat: Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit [i] caput super omnem Ecclesiam,

quæ

quæ eſt corpus ipſius. Viſibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apoſtolorum Principis legitimus ſucceſſor, tenet.

12 *Quid de Romano Pontifice uiſibili Eccleſiæ Chriſti capite ſentiendum ſit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & ſententia conſentiens, hoc viſibile caput ad vnitatem Eccleſiæ conſtituendam & conſeruandã neceſſarium fuiſſe. quod præclarè & vidit, & ſcripſit ſanctus Hieronymus, contra Iouinianũ ijs verbis: Vnus eligitur, vt, capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. & ad Damaſum: Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri, communione conſocior, [a] ſuper illam Petrã ædificatam Eccleſiam ſcio. [b] Quicunque extra hanc domũ agnum comederit, profanus eſt: [c] Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. quod & longè antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de vnitate Eccleſiæ loquẽs ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Super illum vnum ædificat Eccleſiam: & quamuis Apoſtolis omnibus, poſt Reſurrectionem ſuam, parem poteſtatem tribuat, & dicat: [d] *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum*: tamen, ut vnitatem manifeſtaret, unam cathedrã conſtiuit, & vnitatis eiuſdem originem, ab uno

incipien-

Poſt inuiſibile Eccleſię caput, neceſſariò, ſtatuĩ uiſibile caput colligitꝛ ex Scriptura, in qua Eccleſia cõparatꝛ Exercitui, Cãt. 6. 3. Corpori humano, in quo eſt caput. Cãt. 7. 5 Regno. Dan. 2. 44. Ouili. Ioan. 10. 16. 17. Domui. 1. Tim. 3. 15. Naui ſeu arcę Noe. 1. Pe. 3. 20. 21. in his ãt oĩbus uiſibilis rector cernitꝛ, ergo & ĩ Eccleſia cerni dẽt. S. Hieron. in lib. 1. con. Ioui. in med. Epiſto. 52. ad Dam. vide itẽ Ep. 58. Quoniã vetuſto.

a Matt. 16. 18
b Exo. 12. 22
c Gen. 22. 23
Iren. lib. 3. c. 3. Cypria. de ſimp. Prælat. ſeu de unitate Eccl. ferè in princ. Ec. ſuper Petrũ ædificata.
d Io. 20. 21. 22

incipientem, auctoritate ſua diſpoſuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi aſcribi non poteſt, ſcienti in vrbe Roma, Petro primò cathedram epiſcopalem eſſe collatã, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus: in qua vna Cathedra unitas ab omnibus ſeruaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: ut iam ſchiſmaticus, & * præuaricator eſſet, qui contra ſingularem Cathedram alteram collocaret. Poſt uerò Baſilius ſic ſcriptum reliquit: Petrus collocatus eſt in fundamento: dixit enim: *Tu es Chriſtus filius Dei vi ui*: & vicisſim audiuit ſe eſſe petram. licèt enim petra eſſet, non tamen petra erat, vt Chriſtus. Nã Chriſtus verè immobilis petra, Petrus verò propter petram. Dignitates enim ſuas Deus largitur alijs: ſacerdos eſt, & facit ſacerdotes. petra eſt & petram facit, & quæ ſua ſunt largitur ſeruis ſuis. Poſtremò verò Sanctus Ambroſius ait:

Optatus in init. lib. 2. ad Parmen.

* Alius codex habet, San. Baſil. ho. 29. quæ eſt de pœnitentia. Chriſtus ſuas dignitates, vel, vt habet alius codex, ſua axiomata largit aliis.

Mirari ſatis non potuimus, quid cauſſæ ſit, cur D. Ambroſij verba hic prætermiſſa ſint in his omnibus exemplaribus, quæ nobis, dum librum hunc prælegimus ſuppetebant. Quicquid ſit autem, aliquas ex D. Ambroſio ſententias proferemus, quibus & ſi nobis non certum ſit, an eam quam auctor voluit repoſuerimus, eum tamen D. Petri primatum ex his agnouiſſe lector intelliget. Sic ergo in Pſalmum 44. ille ſcribit, Cogitur autem & aduerſarius ſanctos Domini ad ſua damna tentare. Dum enim tentat, meliores reddit, ut qui tentatur poſſit alios inſtituere, qui ſibi ipſe in-

uali-

ualidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiæ præponitur, postquam tentatus à diabolo est. Ideoque ante Dominus significat quid sit illud, quod postea eum Pastorem elegit dominici gregis, nam huic dixit, Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Luc. 22. 32. Idem etiam libr. 10. Comment. in Lucam fere extremo sic scribit. Bene conscius sui, non ad tempus assumptum, sed iamdudum Deo cognitum, Petrus testificatur affectum. Quis est enim alius, qui de se hoc facilè profiteri possit? Et ideo quia solus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur. & paulò post, denique tertiò Dominus non iam Diligis me, sed, Amas me? interrogauit, & iam non agnos, vt primò quodam lacte pascendos, nec ouiculas, vt secundo, sed oues pascere iubetur, perfectiores, vt perfectior gubernaret. Idem quoque colligi potest ex eodem, lib. 3. de Sacramentis cap. 1. vbi ait, Vtique ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit Romanæ Ecclesiæ. Porrò Ecclesiam Romanam vniuersæ Ecclesiæ præesse idem indicat scribens lib. 2. de vocatione gentium, cap. 6. Gratia Christiana non contenta est eosdem limites habere, quos Roma, multosque iam populorum sceptro crucis illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit: quæ tamen per Apostolici sacerdotij principatum, amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis. Denique lib. 9. Comment. in Lucam scribit. Magna Christi gratia, qui omnia prope vocabula sua discipulis suis donauit. Ego sum, inquit, lux mundi. Ioan. 8. & id tamen quo

ipse

ipſe gloriatur diſcipulis nomen indulſit dicens, Vos eſtis lux mundi. Petra eſt Christus, bibebant enim de ſpiritali conſequente eos Petra, Petra autem erat Chriſtus. 1. Cor. 10. etiam diſcipulo ſuo, huius vocabuli gratiam non negauit, vt & ipſe ſit Petrus, quòd de petra habeat ſoliditatem conſtantiæ, fidei firmitatem. Hæc nos huc inſerenda duximus, vt hanc lacunam, qua poſſumus facultate, expleremus, quæ lector boni conſulat.

13 *Quomodo præter Christum Eccleſia uno capite uiſibili indigeat.*

SI quis obijciat, Eccleſiam uno capite ſponſo Ieſu Chriſto contentam, præterea nullum requirere: in promptu reſponſio eſt. Vt enim Chriſtum Dominum ſingulorum ſacramentorũ non ſolùm auctorem, ſed intimum etiam præbitorem habemus: (nam [a] ipſe eſt qui baptizat, [b] & qui abſoluit, & tamen [c] is homines ſacramentorum externos miniſtros inſtituit) ſic Eccleſiæ, quam ipſe intimo ſpiritu regit, hominem ſuæ poteſtatis vicarium, & miniſtrum præfecit. nam cùm uiſibilis Eccleſia uiſibili capite egeat: ita Saluator noſter Petrum uniuerſi fidelium generis caput, & Paſtorem conſtituit, [d] cùm illi oues ſuas paſcendas uerbis ampliſſimis commendauit, ut qui ei ſucceſſiſſet, eandem planè totius Eccleſiæ regendę & gubernandę poteſtatem habere uoluerit.

a Io.1.33
b Iſ.43.25
c 1.Cor.4.1
d Ioa.21.15 16.17.
In Petro omnes Ro. Pontif. primatum ſuper omnem Eccleſiam acceperunt. Ire. lib.5.c.3 Tertul. de præſcript. Cypr. lib. 1. epi.3. & lib. 4. epiſt.1. & omnes Catholici doctores.

14 *Cur Eccleſia Vna dicatur, alias rationes ſubiungit.*

VNVS præterea [e] idemque eſt ſpiritus, inquit

e 1.Cor.12. 11.12.

quit Apoſtolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem ſeruandam cùm Epheſios hortaretur, inquit: [a] *Sollicitiſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis, vnũ corpus, & vnus ſpiritus.* Quemadmodum enim humanum corpus multis conſtat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uiſum, auribus auditũ, & alijs ſenſibus diuerſas uires ſubminiſtrat: ita corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, ex multis fidelibus compoſitum eſt. [b] Vna quoque eſt ſpes, ut in eodem loco idem Apoſtolus, teſtatur, ad quam vocati ſumus: ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam ſperamus. [c] Vna eſt denique fides, quæ omnibus tenenda eſt, ac præ ſe ferenda. [d] *Non ſint*, inquit Apoſtolus, *in vobis ſchiſmata:* Atque unum baptiſma, quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramentum.

15 *De ſecunda nota Eccleſiæ, quæ dicitur Sancta.*

ALTERA proprietas Eccleſiæ eſt, ut ſit ſancta: quod à Principe Apoſtolorum accepimus eo loco: [e] *Vos autem genus electum, gens ſancta.* Appellatur autem ſancta, quòd Deo conſecrata, dedicataque ſit. ſic enim cætera huiuſcemodi, quamquam corporea ſint, ſancta uocari conſueuerunt, cùm diuino cultui addicta, & dedicata ſunt. cuius generis ſunt in lege ueteri [f] uaſa, [g] veſtes, & [h] altaria: in qua primogeniti quoq;, [i] qui Deo altiſsimo dedicabantur, ſancti ſunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet Eccleſiam

a Eph. 4. 3. 4

b Ephe. 4. 4
c Ibid. 5.
d 1. Co. 1. 10.
e Pet. 2. 9.

Sãctitatem noſtrę Eccleſiæ cont. Paganos oſtenderunt Iuſtinus mart. in vtraque apologia, & Tertullia. in apologetico Amb. li. 1. 2. & 3. contra gentes. Minutius felix in Octauio. Aug. in lib. de ciui. Dei.

Prima ratio cur Eccleſia ſãcta dicat.

Omnes fideles generatim dicũtur ſancti.

f Nu. 31. 6
g Exo. 28. 2 & 29. 29.
h Exo. 29. 3.
i Exo. 37. 2. Luc. 2. 23.

ſiam dici ſanctã, tametſi multos peccatores continet: * ſancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, quive ſe fide & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto conſecrarunt: quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti ſunt, non præſtant: quemadmodum etiam, qui artem aliquã profitentur, etſi artis præcepta non ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios [a] Sanctificatos, & ſanctos appellat, in quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos ut carnales [b] & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda eſt, quòd ueluti corpus cum ſancto capite Chriſto Domino, [c] totius ſanctitatis fonte coniungitur, [d] à quo Spiritus ſancti chariſmata, & diuinę bonitatis diuitiæ diffunduntur. Præclarè Sanctus Auguſtinus, interpretans uerba illa Prophetæ, [e] *Cuſtodi animam meam, quoniam Sanctus ſum;* Audeat, inquit, & corpus Chriſti, audeat & unus ille homo, clamans à finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, Sanctus ſum: accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam Baptiſmi, & remisſionis peccatorum. Ac paulò poſt: Si Chriſtiani omnes, & fideles, in Chriſto baptizati, ipſum induerũt, ſicut Apoſtolus dicit: [f] *Quot quot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis:* Si membra ſunt facti corporis eius, & dicũt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt. Accedit etiam quòd ſola Eccleſia legitimum ſacrificij cultum, & ſalutarem habet ſacramentorum uſum, per quę tã-

quam

* Rom. 1. 7.
a 1. Cor. 1. 2. & 2. Cor. 1. 1.
b 1. Cor. 5. 1.
Secunda ratio.
c Dan. 9. 2.
d Eph. 2. 21. & 46.
S. Auguſt. in Pſal. 85.
e Pſal. 85. 2. vide etiam Ambr. lib. 1. commẽt. in Lucam.
f Rom. 6. 3. Galat. 3. 27.
Tertia ratio
Gregor. lib. 25. moral. cap. 6. Iren. lib. 3. ca. 49. Aug. contra Fulgẽ. c. 18. & epiſt. 50.

quam efficacia diuinæ gratiæ instrumēta, Deus veram sanctitatem efficit: ita ut quicunque uerè sancti sunt, extra hanc ecclesiam esse nō possint. Patet igitur Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur.

16 *Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.*

TERTIA proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio verè illi tributa est: quoniam, vt testatur Sanctus Augustinus: A solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Neque enim vt in humanis rebuspub. aut Hæreticorū conuentibus, vnius tantùm regni terminis, aut vno hominum genere Ecclesia definita est: uerùm omnes homines, [a] siue illi Barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue fœminæ, caritatis sinu complectitur. Quare scriptum est, [b] *Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum*. De Ecclesia dicit Dauid; [c] *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Item: [d] *Memor ero Raab, & Babylonis scientium me*, &c: *Homo natus est in ea*. Præterea omnes fideles qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, [e] quæ super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, [f] qui fecit

Ecclesiā ab antiquissimis tēporibus vīem fuisse tradūt Eges. li. 2.c.12. Iren. li. 1.cap.3. Tertul. contra Iudæos S. Aug. ser. 131. & 181. de tpe. vide eundem de vnitate Eccl. ca. 2. & de Gē. ad lit. c. 1. & de Symbo. li. 4. c. 10.
a Col. 3. 11.
b Apoc. 5. 9. 10.
c Psal. 2. 8. Aug. lib. de agone Christi. c. 29. & epist. 161.
d Ps. 88. 4. 5. Raab pro Ægypto in Scripturis sumitur, ut Isa. 51. 9.
e Eph. 2. 20.
f Ibi. 14.

a Ibid. 17.
Extra Eccleſiā nulla eſt ſalus. Ire. li. 5. c. 20. Cyp. de ſimpli. p̄lat. Aug. ſer. 181. de tēp.
b Ge. 7. 7. 8.
Eccleſiæ ueræ à falſa di gnoſcendæ certiſſima regula.

cit vtraque vnum, [a] & pacem ijs, qui longè annunciauit, conſtituti ſunt, & fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quòd omnes, qui ſalutem æternam conſequi cupiunt, eam tenere & amplecti debeant, [b] non ſecus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt. Hæc igitur ueluti certiſſima regula tradenda eſt, qua vera & falſa Eccleſia iudicetur.

17 *Quo pacto Eccleſia Chriſti etiam Apoſtolica dicatur.*

Augu. cont. epiſt. fundamenti. ca. 4.
Apoſtolica Eccleſia noſtra eſt.
Eccleſia hæreticorū nō pōt eſſe uera Chr̄i Eccleſia. Vide Tertul. de p̄ſcrip. Opta. lib. 2. aduer. Parme. Symbo. Cōſtant.

SED ex origine etiam, quam reuelata gratia ab Apoſtolis ducit, Eccleſię ueritatem agnoſcimus: ſi quidem eius doctrina, ueritas eſt, non recens, neque nunc primùm orta, ſed ab Apoſtolis iam olim tradita, & in omnem orbem terrarum diſſeminata. Ex quo ſit, vt nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum voces, longè à veræ Eccleſiæ fide abeſſe, cùm doctrinę Eccleſię, quę ab Apoſtolis ad hanc diem prædicata eſt, aduerſentur. Quare, ut omnes intelligerent, quæ nam eſſet Eccleſia Catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, *Apoſtolicam*. Etenim Spiritus ſanctus, qui Eccleſiæ præſidet, eam non per aliud genus miniſtrorum, quàm per Apoſtolicum, gubernat. Qui Spiritus primùm quidem Apoſtolis tributus eſt, deinde verò ſumma Dei benignitate, ſemper in Eccleſia manſit.

Eccl'ia errare non pōt. 1. Tim. 3. 15. Tert. de præſcrip. Aug. lib. 1. contra Creſc. c. 33.

18 *Eccleſia in fidei, aut morum dogmatibus errare non poteſt.*

SED quemadmodum hæc vna Eccleſia errare non poteſt in fidei, ac morum diſciplina tradenda, cùm à Spiritu ſancto gubernetur: ita cæteras oēs, quæ ſibi Eccleſiæ nomen arrogant, vt

quæ

quę Diaboli ſpiritu ducátur, in doctrinæ, & mo rũ pernicioſiſſimis erroribus verſari neceſſe eſt.

19 *Quibus præcipuè figuris Christi Ecclesia in ueteri Testamento adumbrata sit*

SED quoniam magnam uim habent figuræ veteris Teſtamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamq́ue rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potiſſimùm cauſa Apoſtoli his vſi ſunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ, magnas vtilitates habet, Parochi non prętermittent. In his autem illuſtrem ſignificationem habet arca Noe, quæ ob eam rem tantùm diuino iuſſu conſtructa eſt, vt nullus dubitandi locus relinquatur, quin Eccleſiam ipſam ſignificet, quam Deus ſic conſtituit, vt quicunque per baptiſmum, illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſent: qui uerò extra illam eſſent, quemadmodum iis euenit, qui in arcam recepti non ſunt, ſuis ſceleribus obruerentur. Alia figura eſt magna illa ciuitas Hieruſalem, cuius nomine Scripturæ ſæpius Sanctam Eccleſiam ſignificant. Nimirum in illa ſola offerre Deo ſacrificia licebat, quia in ſola etiam Dei Eccleſia, neque extra eam vſquam, verus cultus, verumq́ue ſacrificium reperitur, quod Deo placere vllo modo poſſit.

Arca Noe fuit Eccleſiæ figura. Gen. 6. 1. Petr. 3. 20. 21. vide Augu. lib. 15. ciuit. cap. 26. & 27.

Hieruſalē figura Eccl'iæ Pſal. 121. 3. Iſa. 33. 20. & 60. & 62. Gal. 4. 26.

Extra Eccleſiã Catholicã nõ eſt uerus Dei cultus, uerumque ſacrificium. Aug. ſer. 181. de temp.

20 *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad articulos pertineat.*

IAM illud etiam extremo loco de Eccleſia docendum erit, quanam ratione, nos credere Eccleſiam, ad fidei articulos pertineat. Nam etſi

quiuis ratione, & sensibus percipit, Ecclesiam, idest, hominum conuentum, in terris esse, qui Christo Domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cùm nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non vllis rationibus conuicta, intelligere potest. Cùm igitur hic articulus non minùs, quàm cæteri, intelligentiæ nostrę facultatem, & vires superet: iure optimo confitemur nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

21 *Quæ, quot, & quanta sint, quæ in Ecclesia esse credere iubemur.*

NEQVE enim homines huius Ecclesiæ au-
ctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui
a Mat. 16.18. eam [a] super firmissimam petram ædificauit: te-
b Psal. 86.5. ste Propheta, [b] *Ipse fundauit eam Altissimus:*
c Psal. 2. 8. quam ob causam [c] Hæreditas Dei, & [d] Dei po-
& 32. 12. & pulus appellatur. Nec potestas, quam accepit, hu
77.62. d Psal. 27.8. mana est, sed diuino munere tributa. Quare quē
& 28.11. admodum naturæ uiribus comparari non po-
e Mat. 16. 19. & 18. 18. test: ita etiā fide solùm intelligimus in Eccle-
Io.20.23. sia [e] claues regni cœlorum esse, eique potesta-
f 1.Cor.5. 4. tem peccata remittendi, [f] excommunicandi,
g Luc.22.19 h Hebr. 13. [g] verumque Christi corpus consecrandi tradi-
14. tam: deinde ciues [h] qui in ea morantur, non ha-
Potestas Ecclesię a Deo bere hic ciuitatem permanentem, sed futuram
processit. inquirere.

inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & Catholicam esse, necessariò credendum est.

22 *Non ut in Deum, ita in Ecclesiam credendum est.*

Tres enim Trinitatis personas Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc aūt mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam credere profitemur, vt hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, diuinæ bonitati accepta referamus.

Credimus Ecclesiam, sed non in Ecclesiā. Vi de Au. trac. 29. in Io. & ser. 61. de uerbis Domini.

23 *De extrema huius articuli clausula*, Sanctorum communionem.

Sanctorvm Commvnionem. Cùm S. Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationē attulit: [a] *Vt & uos*, inquit, *societatem habeatis & societas nostra sit cū Patre, & cū Filio eius Iesu Christo.* Hæc societas in cōmunione Sanctorū sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. Vtinā verò in eo explicando ecclesiarū pręsides, [b] Pauli & aliorū Apostolorū diligentiā imitarentur, est.n.non solùm quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaq; vberrimorū fructuum, sed etiā, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: omnia.n. eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseueremus, [c] cum gaudio gratias agentes

Quanti sit momēti hāc particulā ritè explicari.

a Ioan. 1. 3.

b Ro. 12.4. 5. & 1. Cor. 12. 12 13. & 2.Cor. 8. 13. 14. & Ephe. 4. 16. vide itē Aug. in Io.tract. 32.

c Cor. 1. 12.

Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

24 *Explicatio huius particulæ, et in quo cõſiſtat Sãctorũ cõio.*

Christianorum comunitas.

IN primis igitur fideles docendi ſunt hunc articulũ eſſe illius, qui de una ſancta Eccleſia Catholica antea poſitus eſt, ueluti explicationẽ quã dã. Vnitas.n.ſpiritus, a quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eã collatũ eſt, cõmune ſit. Omniũ.n. ſacramentorũ fructus ad uniuerſos fideles pertinet: quibus ſacramentis, veluti ſacris vinculis, Chriſto cõnectuntur, & copulantur, & maximè omniũ Baptiſmo, quo tanquã ianua, in Eccleſiã ingredimur. Hac aũt Sanctorũ cõmunione, Sacramentorũ cõmunionẽ, intelligi debere, Patres in ſymbolo ſignificãt illis verbis, *Confiteor vnũ baptiſma.* Baptiſmũ verò in primis, Euchariſtia, & deinceps cætera ſacramenta conſequuntur. nam etſi hoc nomen omnib. ſacramẽtis cõuenit, cum Deo nos cõiungant, illiusq. participes, cuius gratiã recipimus, efficiãt: magis tamen propriũ eſt Euchariſtiæ, quæ hanc efficit communionem.

Sacramenta ſunt ſacra vincula. Vide Au.li. 19. contra Fauſtũ cap. 11.
Sanctorũ cõmunio in ſacramentorũ cõmunione pcipuè ſpectatur.
Symb. Conſtant.
Euchariſtia Communio cur propriè dicatur, Damaſ. li.4. de fide ortho. cap. 14.

25 *Participatio meritorum eſt in Eccleſia.*

Caritate efficimur participes omniũ bonorũ, quę in Eccleſia fiunt.

SED alia etiã cõmunio in Eccleſia cogitanda eſt. Quæcunque.n. piè ſancteq; ab vno ſuſcipiũtur, ea ad oẽs pertinent, & vt illis proſint, [a] caritate, quę nõ quęrit, quę ſua ſunt, efficitur. Id uerò cũ S. Ambroſij teſtimonio cõprobatur, qui locũ illũ Pſalmi explanãs, [b] *Particeps ego ſum omniũ timentiũ te*, ita, inquit, Sicut membrũ particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctũ oĩbus timentibus Deũ. Quare Chriſtus eam nobis orandi

a 1.Cor. 13.
S. Ambr. in pſ.118.ſer. 8
b Pſ.118.63.

di formã præſcripſit, ut diceremus: [a] *Panem noſtrũ, et nõ meũ:* ac reliqua eius generis, nõ nobis tantũ, ſed omniũ ſaluti & cõmodis proſpiciẽtes. Atuerò hæc bonorũ cõmunicatio, [b] membrorũ humani corporis aptisſima ſimilitudine in ſacris litteris ſępe demõſtratur. nam in corpore multa ſunt mẽbra : ſed etſi multa sũt, unũ tamẽ corpus cõſtituunt, in quo ſingula proprio, nõ aũt omnia eodẽ munere fungũtur. Nec uerò oĩa eandem dignitatẽ habent, [c] aut ęquè utiles & decoras functiones exequũtur, nulliq; ſuũ, ſed totius corporis cõmodum, atq; utilitas propoſita eſt. Omnia deinde tã apta inter ſe, & cõnexa ſunt, [d] ut ſi unũ aliqđ dolore afficitur, cętera itẽ naturę cognatione, & cõſenſu doleãt: ſi cõtrà bene affectum eſt, cõmunis ſit oĩbus ille iucũditatis ſenſus. Atque hæc eadẽ in Eccleſia licet contẽplari: in qua etſi diuerſa ſunt mẽbra, nẽpe uariæ nationes, Iudęorũ, Gentiũ, liberi & ſerui, pauperes & diuites, cũ tamẽ baptiſmo initiãtur, unũ corpus cũ Chriſto fiunt, [e] cuius ille caput eſt. Vnicuiq; præterea in hac Eccleſia ſuũ munus asſignatũ eſt. Vt.n. alij in ea [f] Apoſtoli, alij Doctores, oẽs uerò publicæ utilitatis cauſa ſunt cõſtituti: ita aliorũ eſt præeſſe, ac docere: aliorũ item parere, & ſubiectos eſſe.

a Mat. 6. 11.
b Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12. 12. 13. Epheſ. 4. 16
c 1. Cor. 12. 15. 16.
d Ibid. 26.
e Eph. 1. 23. Coloſſ. 1. 18
Fũctionum in Eccleſia uarietas.
f 1. Cor. 12. 28. Epheſ. 4. 11.

26 *Scelerati in Eccleſia participatione bonorum ſpiritualium non gaudent.*

AT uerò tot tantisq; muneribus, ac bonis diuinitùs collatis, illi fruuntur, qui in caritate uitã Chriſtianam degunt, iuſtique, & cari Deo ſunt. Membra uerò mortua, nimirũ homines ſceleri-

Scelerib. capitalib. obſtricti fructũ ſpiritualẽ nõ percipiũt. hoc põt colligi ex 1. Ioan. 2. 14. & Augu. ſuper pſ. 70. conc. 2

bus obſtricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidẽ bono non priuantur, ut huius corporis membra eſſe deſinant, ſed cùm ſint mortua, fructum ſpiritualem, qui ad iuſtos, & pios homines peruenit, non percipiunt, tametſi, cùm in Eccleſia ſint, adamiſſam gratiam, vitamq; recuperandam ab ijs adiuuantur, qui ſpiritu viuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes eſſe dubitari non poteſt, qui omnino ab Eccleſia ſunt præciſi.

27 *Gratiæ gratis datæ, & cætera Dei dona toti Eccleſiæ ſunt communia.*

Gratiæ gratis datæ in Eeclesia ẽt communes

a 1. Cor. 12. 8. 9.

NEC verò tantùm cõmunia ſunt ea dona, quę homines caros Deo, ac iuſtos reddunt, ſed gratiæ etiã gratis datæ, in quibus numerantur [a] ſciẽtia, prophetia, donũ linguarũ, ac miraculorũ, & cętera huius generis: q̃ dona malis etiã hominibus, nõ priuatę, ſed publicę utilitatis cauſa, ad ædificãdam Eccleſiã cõceduntur. nã ſanitatis gratia, nõ illius qui ea præditus eſt, ſed ægroti curãdi cauſa tributa eſt. Ac nihil tandem à verè Chriſtiano homine poſsidetur, quod ſibi cũ cęteris omnibus cõmune eſſe nõ exiſtimare debeat. quare ad ſubleuãdã indigentiũ miſeriã prõpti ac parati eſſe debẽt. nã [b] q huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi viderit fratrẽ ſuũ egere, nec illi ſubuenerit, is Dei caritatẽ nõ habere planè cõuincitur. Quę cũ ita ſe habeãt, ſatis cõſtat eos, qui in hac sãcta cõmunione ſunt, quadã felicitate pfrui, & verè illud dicere poſſe: [c] *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutũ, cõcupiſcit, et deficit anima mea in atria Domini*: &, [d] *Beati, qui habitant in domo tua Domine.*

b Ioã. 3. 17. Iaco. 2. 15. 16

c Pſal. 83. 2.

d Ibid. 5.

CAP. XI.

SIMON.

Remiſsionem peccatorum.

1 *Quomodo neceſſarium ſit credere Remiſſionem peccatorum eſſe in Eccleſia.*

NEMO eſt, qui cùm videat hunc articulũ, de remiſsionem peccatorum in cęteris fidei articulis numeratũ eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolùm diuinum aliquod myſteriũ, ſed etiã ad ſalutem comparandam maximè neceſſariũ, contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide,

Sine cerra articulorũ ſymboli fide nemo ſaluatur.

fide, quę in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verùm ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſtimonio confirmandũ videatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulò ante aſcenſum in cęlum, de ea re teſtatus eſt, cùm diſcipulis ſenſum aperuit, vt intelligerent Scripturas: [a] *Oportebat*, inquit, *Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſsionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.* Quæ verba, ſi Parochi animaduerterint, facilè intelligent, cùm cætera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum verò præcipuè huius articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino neceſſitatem impoſitam eſſe.

a Luc. 24. 46. 47. Iſa. 53. 5. 6. Dan. 9. 24. Matt. 1. 22. Ioa. 1. 29.

2 *In Eccleſiam uerã eſſe remittendorũ peccatorũ poteſtatem.*

MVNVS igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non ſolùm peccatorũ remiſſionẽ in Catholica Eccleſia reperiri: de qua Iſaias prædixerat: [b] *Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas:* ſed etiam poteſtatem [c] peccata remittendi in ea eſſe: qua, ſi ritè, & ſecũdùm leges à Chriſto Domino pręſcriptas Sacerdotes vtãtur, verè peccata remitti, & condonari credendũ eſt.

b Iſa. 33. 24
c Ioã. 20. 23 Cyp. li. 1. ep. 2. ad Cornelium. Chry. lib. 3. de Sacra. Aug. li. 50. hom. 49. Ire. li 3. c. 13.

3 *Qua ratione peccata in Eccleſia remittantur.*

HÆC autem venia cùm primùm fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulatè nobis datur, vt nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine cõtracta, ſiue quid propria volũtate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pęnæ perſoluendũ relinqua-

Culpa oĩs, & pœna in baptiſmo remittitur. Hæc latius vbi de baptiſmo ageť.

linquatur. Verùm per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur, quin potiùs, cùm vnicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum ſit, vix vllum reperias, qui vel tam acriter reſiſtat, vel tam vigilanter ſalutem ſuam tueatur, vt omnes plagas vitare poſsit.

Baptiſmo nõ tollitur cõcupiſcentia Cõc. Triſeſſ. 5. can. 5 Aug. li. 2. de peccat. mer. c. 28. & 1. de Ciui. c. 25.

4 *Præter baptiſmum remitti peccata in Eccleſia uirtute clauium oſtenditur.*

CVM igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi, alia etiam ratione, quàm baptiſmi ſacramẽto, claues regni cęlorum illi concreditę ſunt, quibus poſſint vnicuiq; pęnitenti, etiam ſi vſq; ad extremum uitę diem peccaſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nã apud ſanctum Matthęum Dominus ita ad Petrum loquitur: [a] *Tibi dabo claues regni cœlorum; &, quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum, et in cœlis: &, quodcunq; ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum et in cœlis.* Item. [b] *Quæcunque alligaueritis ſuper terrã, erunt ligata & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.* Deinde ſanctus Ioannes teſtatur, Dominũ, cùm inſufflaſſet Apoſtolis, dixiſſe: [c] *Accipite Spiritũ ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt.*

a Matt. 16. 19. 20.
b Mat. 18. 18
c Io. 20. 23.

5 *Nullis certis peccatis, & temporibus, poteſtas remittendi peccata circumſcribitur.*

NEQVE verò exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorum generibus definitam

Poteſtatis remittendi peccata amplitudo.

Vide Ambr. li. 1. de pœnit. c. 1. & 2. Aug. in enchirid. c. 83.

a Ezech. 18 21. 22.

b Matth. 18. 21. 22.

finitã eſſe. nullum enim tam nefarium facinus, vel admitti, vel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeò improbus, & ſceleſtus fuerit, quẽ,[a] ſi erratorum ſuorũ verè pœniteat, certa ei ueniæ ſpes propoſita eſſe nõ debeat. Sed neq; hæc eadẽ poteſtas ita circũſcribitur, vt præfinito ſolùm aliquo tẽpore ea vti liceat. nã, quacunq; hora peccator ad ſanitatẽ redire uoluerit, reijciendũ non eſſe docuit,[b] Saluator noſter, cũ Principi Apoſtolorum interrogãti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit: *Non ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.*

Soli Sacerdotes interuenĩetibus tñ Sacramẽtis remittũt in Eccleſia peccata. Cõ. Tri. ſeſ. 14. c. 6. in doctrina de Pœnitẽ. Hier. epi. 1. ad Heliod. Aug. lib. 20. de ciui. c. 9. Chr̃s primaria cã remiſſionis peccatorũ: ſacerdotes aũt & ſacramenta inſtrumẽtales. Cõc. Tri. ſeſ. 6. c. 7. & ſeſ. 14. c. 1. 2. & 6. Cle. epi. 4. ad Iulia.

6 *Non omnibus Chriſtianis poteſtas remittendi peccata eſt conceſſa.*

VERVM, ſi miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus latè patere uidebitur. Dominus. n. non omnibus, ſed Epiſcopis tantùm, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatẽ dedit. Idem etiã cenſendum erit, q̃d ad rationem eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolùm, ſi eorũ forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter. n. nullum ius à peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt, ex quo ſequitur tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda, ueluti inſtrumenta valere: quibus Chriſtus Dominus auctor ipſe, & largitor ſalutis, remisſionem peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit.

7 *Quantum ſit munus remittendorum peccatorum Eccleſiæ conceſſum.*

VT autem fideles cęleſte hoc munus, quod ſingulari

gulari in nos Dei misericordia Ecclesiæ donatū est, magis suscipiant, atq; ad eius usum, & tractatione ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinē demonstrare. Ea autē ex hoc potissimùm perspicitur, si cuius virtutis sit peccata remittere, & homines ex iniustis iustos reddere diligenter expositū fuerit. Constat.n. infinita, & immensa Dei ui hoc effici: quā eandem, in excitādis mortuis, & in mundi creatione necessariā esse credimus. Quòd si etiā, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimādum est, aliquē ex impio pium facere, q̄ cœlum, & terram ex nihilo creare, cùm ipsa creatio nō nisi ex infinita uirtute possit existere: cōsequēs est, ut multò magis peccatorum remissio infinitę potestati tribuenda sit.

Iustificatio peccatorum est infinitæ Dei potētiæ opus.
Rom. 8. 33.
1. Cor. 6. 11.
D. Aug. trac. 72. in Io. & colligitur ēt ex Ps. 144. 9.

8 *Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

QVARE uerissimas esse priscorū Patrum uoces agnoscimus, quibus cōfitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari: neq; ad alium auctorem, q̄ ad summam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse.[a] *Ego sum*, inquit ipse Dominus per Prophetam, *ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas*. Nā scelerum remittendorum eadē ratio uidetur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quēadmodū igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quę debetur remitti pōt: ita, cùm uni Deo peccatis obstricti sumus (si quidem quotidie oramus,[b] *Dimitte nobis debita nostra,*) perspicuum est à nemine,

Solus Deus peccata remittit, qđ similitudine declaratur.
Aug. libr. 1. de peccat. meritis cap. 23. & hom. 23. in li. 50. hom. Ambr. li. 2. de Cain & Abel c. 4.
a Isa. 43. 25.
Mat. 9. 2.
Mar. 2. 7.
b Mat. 6. 12.

præ-

præter illum debita nobis condonari poſſe.

9 *Poteſtas remittendi peccata ante Chriſtum natum nulli mortalium conceſſa fuit.*

Chriſtus ut homo poteſtatem habuit remittendi peccata excellenter. vide D. Thomã. in 3. par. 9. 64. a Matt. 9.6. Mar. 2.9.

Hoc verò admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum eſt. Primus omniũ Chriſtus, Saluator noſter, ut homo, cùm idem Deus uerus eſſet, hoc munus à cęleſti patre traditum, accepit. [a] *Vt ſciatis*, inquit, *quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam.* Cùm igitur homo factus eſſet, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priuſquam in cœlum aſcenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum ſederet, [b] eam poteſtatem Epiſcopis, & presbyteris in Eccleſia conceſſit. quamquam, ut antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, cæteri, ut eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrem ſi, quæ infinita uirtute effecta ſunt, maximè admirari, & ſuſcipere debemus: ſatis intelligimus, pretioſiſſimũ hoc munus eſſe, quod Chriſti Domini benignitate Eccleſia donatum eſt.

b Io. 20. 23.

10 *Qua uirtute homines peccatorum ſuorum ueniam conſequantur.*

Chriſti ſanguine peccata remitti.

Sed ipſa etiam ratio, qua Deus, clementiſſimus Pater mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: [c] ſanguine enim unigeniti ſui filij ſcelera noſtra expiari uoluit: ut pœnam quam nos pro peccatis commerui-

c Ro. 3. 24. 25. & 5. 9. Eph. 1. 7. Apoc. 1. 5. & 7. 24.

meruimus, ultro ille persolueret,[a] iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cùm animo cogitabimus, [b] nos, non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: facilè statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse, hac remittẽdi peccata potestate, quæ inexplicabilẽ Dei prouidentiam, summamq; erga nos caritatẽ ostendit. ex hac aũt cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est.

a 1. Petr. 3. 18.
b 1. Petr. 1. 18. 19.

11 *Quo maximè pacto cernatur amplitudo beneficij, quod in potestate clauium offertur.*

NAM qui Deũ mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorũ [c] ex Christi morte, & cruce consequutus est, statim amittit, & [d] omnino paradisi aditu, quem prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cùm in mentem uenit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio uehemẽter sollicitos nos habeat. Verùm si animũ ad hãc admirabilẽ potestatẽ referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est: & huius articuli fide cõfirmati, oblatã unicuiq; facultatẽ credamus, ut possit diuina ope adiutus, in pristinũ dignitatis statũ restitui: tũc uerò cogimur sũmo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectò, si grata, & iucũda medicamẽta uideri solẽt, quæ nobis medicorũ arte, & industria, cũ graui aliquo morbo laboramus, parãtur: quãtò iucũdiora esse debẽt ea remedia,

Mortalis peccati effectus.
c He. 10. 26.
d 1. Cor. 6. 9. 10.
Gal. 5. 19. 20
Apoc. 22. 15
Quantũ sit Dei beneficium in potestate clauium Ecclesiæ concessum.
Simile.

quæ

quæ Dei ſapientia ad animorũ curationem, atq; adeò ad uitã reparandam inſtituit? cùm præſertim, nõ quidem dubiam ſalutis ſpem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certisſimam iis, qui ſanari cupiunt, ſalutem afferant.

12 *Cur, ac quomodo remedia in poteſtate clauium Eccleſiæ tributa Chriſtiani frequentare debeant.*

Frequẽtandum pœnitentię ſacramentum.

ERVNT igitur fideles hortandi, poſtquã tam ampli, & præclari muneris dignitatẽ cognouerũt, ut illud etiã ſtudeant ad ſuũ cõmodũ religioſè cõuertere. Vix.n. fieri poteſt, ut qui re utili, & neceſſaria nõ utatur, eã contemnere nõ exiſtimetur: præſertim uerò cùm Dominus hanc poteſtatẽ remittẽdi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, ut oẽs hoc ſalutari remedio uterentur. nã quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari poteſt: ita, quicunque baptiſmi gratiã mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirũ pœnitẽtiæ ſacramentũ, confugiat neceſſe eſt. Verùm hoc loco admonẽdi ſunt fideles, ne, tam ampla venię facultate propoſita, quã etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad reſipiſcendum tardiores reddantur: in altero.n. cùm iniurioſi, & cõtumelioſi in hanc diuinã poteſtatem manifeſtè deprehendantur, digni ſunt, quibus Deus miſericordiam ſuam impertiatur: in altero uerò, magnoperè uerẽdum eſt, ne morte præoccupati, fruſtra Peccatorum Remisſionẽ confesſi fuerint, quam tarditate, & procraſtinatione meritò amiſerunt.

Propter ueniæ facultatẽ nõ peccãdũ. Eccli. 5. 5.6. & 21. 1. Non differẽdam eſſe pœnitentiã uſque ad mortem docet Chriſtus Lucæ 12.39.40. Io. 9.4. & 12 35. vide Augu. trac. 33. in Io. & lib. 50. hom. 41. hom. Amb. lib. 2. de pœnit. c. 1. & 2. cap. 11.

DE

DE VNDECIMO ARTICVLO.

CAP. XII.

MATTHÆVS.

Carnis resurrectionem.

1 *Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

MAGNAM huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maximè ostendit, quòd [a] diuinis litteris nō solùm credēdus fidelibus proponitur, sed multis etiā rationibus confirmatur. quod quidem cùm in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi

Resurrectionis articulus Scripturis præcipuè est confirmatus.

a Iob. 19.26 Isa. 26.19 Ezech. 37. Ioan. 11.24

K potest,

poteſt, hoc ueluti firmisſimo fundamento, ſalutis noſtræ ſpem nixam eſſe. nam ut Apoſtolus ratiocinatur: [a] *Si mortuorum reſurrectio non eſt, neque Chriſtus reſurrexit: quòd ſi Chriſtus non reſurrexit inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides ueſtra.* In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & ſtudij ponet, quàm in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim, & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulò poſt demonſtrabitur.

a 1. Cor. 15. 14. 15.

2 *Cur Apoſtoli reſurrectionem hominum, hic Carnis reſurrectionem appellarent.*

SED hoc in primis attendere oportebit, reſurrectionem hominum in hoc articulo Carnis reſurrectionem appellari. Quod quidem ſine cauſa factum non eſt. Nam docere uoluerunt Apoſtoli id, quod neceſſariò ponendum eſt, animam eſſe immortalem: quare ne quis fortè eã ſimul cum corpore interijſſe, utrumq; uerò in uitam reuocari exiſtimaret, cùm animam plurimis ſacrarum litterarum locis immortalem eſſe planè conſtet, ob eam rem Carnis tantùm ſuſcitandæ mentio in articulo facta eſt. & quamquam ſæpe etiam in ſacris ſcripturis caro integrum hominem, ut eſt apud Iſaiam, [b] *Omnis caro fœnum:* & apud ſanctum Ioannem: [c] *Et verbum caro factum eſt*, ſignificet: hoc tamen loco Carnis uox corpus declarat: ut duarum partiũ animę & corporis quibus homo conſtat, alterã tantùm, nempe corpus corrumpi, [d] & in puluerem terræ, &

Animã immortalẽ eſſe ꝓbat Iren. li. 2. c. 44. ex Gen. 2. 7. & Pſal. 20. 5. & 148. 5. 6. vide item Lactantiũ li. 7. ca. 8. 9. 10. & 11. & Aug. in 3. ciuit. cap. 2.

b Iſa. 40. 6.

c Io. 1. 14.

d Gen. 3. 19. Corpus ſolum corrũpitur.

qua

qua compactum est, redire, animam uerò incorruptam manere, intelligamus. At uerò cùm nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima propriè non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est illius hæresis confutandæ causa, quæ uiuo[a] Apostolo, Hymenęi & Phileti fuit, qui asserebant, cùm de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua à morte peccati ad uitā innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum fit eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Anima cum nō intereat, nō resurgit.

a 2. Tim 2. 17. 18. Errorē hunc Basilides secutus est teste Iren. lib. i. c. 23. & omnis Gnosticorū fæx. idē li. 2. c. 56. contrà uerò cùm resurrectionē astruit idem li 4. c. 34. & 5. c. 2. 3. 5. 6. 7. & 9. vide itē Tertullianū Iustinū Athenagoram & alios.

3 *Quibus potissimùm Scripturis doctrina de uera corporum resurrectionem stabilienda sit.*

VERVM Parochi partes erunt hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni Ecclesiastica historia de promptis. alij enim ab [b] Helia, & [c] Heliseo in ueteri testamento, alii præter eos quos [d] Christus Dominus à morte excitauit, à sanctis [e] Apostolis, [f] aliisque permultis ad uitam reuocati sunt: quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. Vt enim plures à morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri, credendum est. quin etiam pręcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facilè occurrent. Illustriora uerò loca sunt in ueteri quidem testamento, quæ

b 3. Reg. 17. 19. 20.

c 4. Reg. 4. 34. 35.

d Mat. 9. 24. 25. Luc. 7. 13. 4. 14. Io. 11. 32. 34.

e Acto. 9. 39 4. & 20. 10. 11. 12.

f Iren. lib. 2. c. 56. & Eus. lib. 5. c. 7. Ambr. ser. 90. de S. Agnete.

a Iob. 19. 25. 26. leguntur apud Iob, [a] cùm ait ſe in carne ſua conſpectutum Deum ſuum: & apud Danielem de b Dan. 12. 2 ijs, [b] qui in puluere terræ dormiunt, alios in vitam ęternam, alios in opprobrium ſempiternum euigilaturos: in nouo autem teſtamento, quę ſan c Matth. 22. 31. 32. Marc. 12. 25. 26. Luc. 20. 33. ctus Matthæus, [c] refert de diſputatione, quam Dominus cum Saducæis habuit: præterea [d] quæ Euangeliſtæ narrante de extremo iudicio. Atq; d Matt. 25. 31. 32. & 19. 28. Mar. 13. 26. 27. Ioã. 5. 28. huc etiam referenda ſunt, quæ Apoſtolus [e] ad Corinthios, & ad [f] Theſſalonicenſes ſcribens accurata oratione diſſeruit.

4 *Quibus ſimilitudinibus eadem veritas ſtabiliri poſſit.*

e 1. Cor. 15. 12. 13. 14. f 1. Teſſ. 5. 13. 14. 15. SED quamuis hoc fide certiſsimum ſit, multùm tamen proderit vel exemplis, vel rationibus oſtendere, id quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanę mentis intelligentia nó abhorrere. itaque Apoſtolus quærenti quomodo reſurgerent mortui, ſic reſpondit: [g] *Inſipiens, tu quod ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur:* g 1. Co. 15. 36. 37. 38 *& quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, vtputà, tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult.* & paulò pòſt, inquit: [h] *Seminatur in* h Ibid. 42. *corruptione, ſurget in incorruptione.* Ad eam ſimilitudinem multas præterea adiungi poſſe, ſanctus Gregorius oſtendit: Lux enim, inquit, quotidie quaſi moriendo oculis ſubtrahitur, & rurſus quaſi reſurgendo reuocatur: &, Arbuſta viriditatem amittunt, & ruſus quaſi reſurgendo reparantur: & ſemina putreſcendo moriuntur, & rurſum germinando reſurgunt. S. Greg. lib. 14. mor. ca. 28. 29. & 30

Ra-

5 *Rationes quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

RATIONES illæ prærerea, quę ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accõmodatę videri possunt. Ac primum quidem, cùm animæ immortales sint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus seiunctas perpetuò manere, præter naturam existimandum est. Quoniam verò, quod naturę aduersatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, vt denuò cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, vt corporum resurrectio futura sit. quo quidem argumentandi genere [a] Saluator ipse noster vsus videtur, cùm aduersus Sadducęos disputans, ex animarum immortalitate, corporum resurrectionem conclusit.

Hæc rõ sumit ex Ari. in 2. de anima text. 4. & Aug. lib. 12. super Gen. c. 25. Aīæ præter naturã perpetuo separãtur à corpore.

a Matt. 22. 32. 33.

Deinde cùm malis supplicia, bonis præmia à iustissimo Deo sint proposita: ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmijs è vita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, vt pro sceleribus, aut rectè factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, unà cum anima, pœna aut præmio afficiantur. qui locus diligentissimè tractatus est a Sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cùm de resurrectione dissereret: [b] *Si in hac vita*, inquit, *tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus*

Vide hanc rationem apud Dam. lib. 4. de fide orth. ca. 28. & Amb. in lib de fide resur.

S. Chry. ho. 49. 50. ad popul. Anti. vide item ho. 44. in Ioan.

b 1. Co. 15. 19

omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miſeriam referri exiſtimabit: quæ cùm immortalis ſit, quamuis corpora non reſurgerent, in futura tamen uita, beatitudine frui poſſet: verùm de toto homine intelligenda ſunt: niſi enim corpori debita pro laboribus prę-mia reddantur, neceſſe eſt, ut qui, quemadmodum Apoſtoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpesſi ſunt, omnium ſint miſerrimi. Idem uerò multo apertiùs docet ad Theſſalonicenſes

a 2. Theſ. 1. 4 his uerbis: [a] *Gloriamur in Ecclesÿs Dei pro patientia veſtra, & fide in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicÿ Dei, vt digni habeamini † in regno Dei, pro quo & patimini: ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ÿs, qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiſcum, in reuelatione Domini Ieſu de cœlo cum Angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam ÿs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti*. Adde etiam non poſſe homines, quamdiu anima à corpore ſeiuncta eſt, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, à toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiam anima, quę corpori non eſt adiuncta: ex quo ſequitur, ut illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe. His igitur, atque alÿs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

† in editione vulgata non eſt, in, ſed in quibuſdã exẽplarib. MS. inuenitur.

Plena beatitudo hominis non eſt niſi aĩa corpori iungatur.

Nullus

6 *Nullus homo tunc inuenietur, qui mortis, & resurrectionis sit expers.*

Explicare præterea diligenter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint, nam ad Corinthios scribens,[a] *Sicut in Adam*, inquit, *omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur*. Omni itaque malorum, bonorumque discrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgent,[b] qui bona fecerunt, in resurrectionem uitę, qui uerò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Cùm autem omnes dicimus, tā eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, q̃ eos qui morientur. Huic.n. sententię, quę asserit omnes morituros esse, nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsamq; sentētiam magis ueritati conuenire, scriptum reliquit Sanctus Hieronymus. idem sentit & Sanctus Augustinus. Neq; uerò huic sententię repugnāt Apostoli uerba, ad Thessalonicēses scripta: [c] *Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam Christo in aera.* Nam Sanctus Ambrosius, cùm ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors † præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momēto reddatur: cùm.n. tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiant animos, quia cū Domino mortui esse non possunt. Eademq; sententia comprobatur Sancti Augustini auctoritate in libro de ciuitate Dei.

De uaria resurgentium conditione.
a 1. Cor. 15. 22.
b Ioā 5. 29.
Omnes homines moriētur antequam iudicio finis imponatur.
Hieron. ep. 152. ad Minerių & Alexandrum.
Aug. lib. 20. de ciui. c. 20
c 1. Thes. 4. 16. 17.
S. Ambr. in 1. epist. ad Thes. cap. 4.
† Proueniet
Aug. lib. 20. de ciui. Dei cap. 20.

7 *Idem prorſus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.*

Cvm verò multũ referat, nobis certò perſuaderi, hoc ipſum, atq; adeò idẽ corpus, qđ vniuſcuiuſq; proprium fuit, quamuis corruptum ſit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam ſuſcitandum eſſe, illud ẽt Parochus accuratè explicandũ ſuſcipiet. Hæc Apoſtoli eſt ſententia, cùm inquit, [a] *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem:* ea voce, Hoc, proprium corpus apertè demonſtrans. Iob etiam de eo clariſſimè vaticinatus eſt: [b] *Et in carne mea*, inquit, *videbo Deũ*, † *quem viſurus ſum ego ipſe, oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius.* Hoc idem colligitur ex ipſius reſurrectionis definitione. Eſt enim reſurrectio, auctore Damaſceno, ad eum ſtatum unde cecideris, reuocatio. Denique ſi conſideremus cuius rei cauſa reſurrectionem futuram paulò antè demõſtratum eſt: nihil erit, quod cuiuſquam animum hac in re dubium facere poſſit.

Idem omnino corp⁹ reſurget. Hieron. in Paulæ epitaph. Greg. li. 14. mor. ca. 29. Idẽ probari põt ex Ire. l. 4. cap. 24. & 5. c. 2. 3.
a 1. Cor. 15. 53.
b Iob 19. 26 27.
† Saluatorẽ meũ addũt MS. quædã.
Damaſ. li. 4. de orthod. fide, ca. 28.

8 *Cuius rei cauſa reſurrectio corporũ diuinitùs ſit inſtituta.*

Idcirco autẽ corpora excitanda eſſe docuimus [c] vt referat unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malũ. Hominẽ igitur in eo ipſo corpore, cuius opera vel Deo, vel Dæmoni ſeruiuit reſurgere oportet: vt cum eodẽ corpore triumphi coronas, & præmia conſequatur, aut pœnas & ſupplicia miſerrima perferat.

Reſurrectionis cauſas, vide ſect. 5.
c 2. Cor. 5. 10.

9 *Corpora contractam in hac mortali uita deformitatem non reſument.*

Neqve verò corpus tantũ reſurget, ſed quid-

quid

quid ad illius naturę ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re Sancti Augustini testimonium legimus. Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & è diuerso, quæcunque vel morbus, vel senium confecit in corpore reparabitur per Christum uirtute diuina: ut si aliqui propter macrorē fuerint graciles: quia Christus nō solùm nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriā huius uitę fuerit nobis ademptū. Itē alio loco: Nō resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: [a] *Omnes capilli capitis uestri numerati sunt*, qui secundùm diuinā sapientiā sunt separādi. In primis verò quoniā membra ad ueritatem humanę naturæ pertinent, simul restituentur oīa. Qui.n. uel ab ipso ortu oculis capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibusuis mēbris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent. aliter.n. animę desiderio, quæ ad corporis coniunctionē propensa est, minimè satisfactum esset: cuius tamen cupiditatē in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis constat, resurrectionem ęquè, ac creationē, inter pręcipua Dei opera numerari. Queādmodum igitur oīa, à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Corporis resurgētis pulchritudo, & integritas.
S. Aug. lib. 22. de ciuit. Dei, ca. 19. & 20. & 21. & Enchir. c. 86. 87. 88. 89. & 90. vide itē Hier. in epist. ad Pāmachiū de errorib. Ioānis Hierosol.

Capilli quos homo recipiet.
Aug. li. 12. ciui. ca. 19. & Enchir. cap. 89.
a Matt. 10. 30.

Marty-

10 *Martyres corporibus integris resurgentes in eis uulnerum cicatrices gestabunt.*

Vide lib. 22 de ciu. Dei c. 20. vbi horum verborum sensus planior est.

NEQVE id de martyribus solùm fatẽdum est, de quibus S. Augustinus ita testatur. Non erunt absq; illis mẽbris. non. n. posset illa mutilatio, nõ esse corporis vitium, alioquin qui capite truncati sunt deberẽt sine capite resurgere: verumtamen extabunt in eorũdem membrorum articulis, gladij cicatrices, refulgentes super omne aurũ, & lapidẽ pretiosum, veluti cicatrices vulnerũ Christi.

Cicatrices martyrum relinquẽt post resurrectionẽ ad cumulũ felicitatis, in improbis autẽ contra ad miseriã.

11 *Etiam improborũ corpora mutilata hic, resurgent integra.*

QVOD de improbis quoq; verissimè dicitur, & si illorũ culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio non ad eorũ felicitatẽ, sed calamitatem, ac miseriã est redundatura: cùm merita nõ ipsis membris, sed personę, cuius corpori coniuncta sunt, ascribantur. nam ijs, qui pęnitentiã egerunt, ad præmium, illis uerò, qui eandem contẽpserint, ad supplicium restituentur. Hæc uerò si à Parochis attentè considerentur, nunquam eis rerum & sententiarum copia deerit ad excitãdos inflammãdosq; pietatis studio fidelium animos: vt vitæ huius molestias, & ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pij proposita est, auidè expectent.

12 *Corpora hominũ postquã resurrexerint qualia sint futura.*

Corpus iuxta substãtiã idẽ prorsus resurget, sed tñ diuersa qualitate

SEQVITVR nunc, vt fideles intelligant (si ea spectemus, quæ corporis substantiã constituunt, quamuis illud ipsum, atque idem corpus à mor-

tuis

tuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat) longè alia tamen & diuersam eius conditionem fore. Vt enim cætera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis different, quòd cùm antea mortis legibus subiecta essēt, posteaquam ad uitam suscitata fuerint, sublato bonorum malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum sacrarum litterarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: [a] *Præcipitabit mortem in sempiternum.* & alibi, [b] *Ero mors tua, ò mors.* quod explicans Apostolus, inquit. [c] *Nouissima inimica destruetur mors.* & apud sanctum Ioannem legimus: [d] *Mors vltra non erit.* Decebat autem maximè Christi Domini merito, quo mortis imperiū euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiam diuinæ iustitiæ cōsentaneum fuit, ut boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pęnas luentes, [e] quærerēt mortem, & non inuenirent: optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis & malis communis erit.

Corpora dānatorum in medio igne fore perpetua probat Aug. lib. 21. ciuit. cap. 2. 3. 4.

a Isa. 25. 8
b Ose. 13. 14
c 1. Co. 15. 26
d Apoc. 21. 4

Immortalitas bonis & malis communis iustitiæ Dei consentanea.

e Apo. 9. 4

13 *Cuiusmodi dotibus beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata.*

HABEBVNT prędterea Sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamēta, quibus multo nobiliora futura sint, quàm vnquā antea fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli Doctrina, à Patri-

Quatuor dotes resurgētium corporum in beatis. de quib[9] post Apostolū Augu. serm. 99. de

Patribus obſeruatę. earum prima eſt Impaſſibilitas, munus, ſcilicet, & dos, quę efficiet, ne moleſti aliquid pati, vllove dolore, aut incommodo affici queant: nihil .n. aut frigorū vis, aut flāmæ ardor, aut aquarum impetus obeſſe eis poterit. [a] *Seminatur*, inquit Apoſtolus, *in corruptione, ſurget in incorruptione*. Quod autē Impaſſibilitatem, potius q̄ Incorruptionē ſcholaſtici appellarint, ea cauſa fuit, vt quod eſt proprium corporis glorioſi, ſignificarent. non .n. impaſſibilitas illis cōmunis eſt cum damnatis, quorum corpora licèt incorruptibilia ſint, æſtuare tamen poſſunt, atque algere, varijſque cruciatibus affici.

tēp. Amb. i cōm. in 1. ad Cor. D. Th. cont. gē. l. 4. c. 86. Primū ornamentū reſurgētiū corporū in beatis, eſt īpaſſibilitas.

a 1. Cor. 15. 41. vide itē Iſ. 25. 8. & 49. 10. Apo. 7. 16. & 21. 4

Dānatorū corpora licèt ſint incorruptibilia, pati tñ pñt. vide Iſ. 66. 24. Matth. 13. 50. & 25. 46.

HANC conſequitur Claritas, qua ſanctorum corpora, tanquam ſol fulgebunt. ita .n. apud Sanctum Matthęum teſtatur Saluator noſter: [b] *Iuſti*, inquit, *fulgebunt, ſicut ſol, in regno patris eorum*. Ac ne quis de eo dubitaret, [c] ſuę trāsfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdum Apoſtolus Gloriam, modò Claritatem appellat. [d] *Reformabit*, inquit, *corpus humilitatis noſtræ configuratū corpori claritatis ſuæ*. & rurſum: [e] *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria*. Huius etiam gloriæ [f] imaginē quandam vidit populus Iſrael in deſerto, cū facies Moyſis ex colloquio & pręſentia Dei ita colluceret, [g] ut in eā filij Iſrael oculos intendere nō poſſent. Eſt uerò claritas hæc, fulgor, quidam ex ſumma animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut ſit quædā cōmunicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur, quomodo ēt anima ipſa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis

Secundū ornamentum eſt Claritas

b Matt. 13. 43. Sap. 3. 7. Dan. 12. 3.

c Mat. 17. 2

d Phil. 3. 21.

e 1. Cor. 15 4.

f Exod. 34. 29. 30.

g 2. Cor. 3. 7

Claritas hęc quid ſit.

licitatis

licitatis deriuetur. Hoc verò munere non æquè oẽs, perinde ac primo, ornari credendũ est: erunt quidẽ sanctorum corpora oĩa æquè impassibilia, sed eundẽ splendorẽ non habebunt. nã ut testatur Apostolus, [a] Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarũ: stella. n. à stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.

a 1. Cor. 15. 41. 42.

Cvm hac dote coniuncta est illa, quam Agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc prẹmitur, liberabitur, facillimeque in quamcunque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat: quemadmodum apertè Sanctus Augustinus in libro de ciuit. Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: [b] *Seminatur in infirmitate*, † *surgit in virtute.*

Tertium ornamentum Agilitas.

Aug. li. 13. de ciu. c. 18. & 20. & li. 22. cap. 11. Hier. in ca. 40. Isa. sup illa uerba, Mutabunt fortitudinẽ

b 1. Cor. 15. 43.

His verò addita est, quæ vocatur Subtilitas: cuius virtute corpus animẹ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum prẹsto erit. quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur: [c] *Seminatur*, inquit, *corpus animale, surget corpus spirituale.* Hẹc ferè præcipua sunt capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

† Editio vulgata surget, sed M S. & græcũ & Syriacum exẽplar legunt surgit, q̃ auctor secutus est.

Quartũ ornamentum Subtilitas.

c 1. Cor. 15. 44.

14 *Quẽ fructũ ex tãtis resurrectionis mysterijs fideles capiẽt.*

Vt autem fideles sciant, quem fructũ ex tot tantorumq; mysteriorum cognitione capere possint, primùm declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, [d] qui hẹc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot. n. uiri vel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina præditi, in hac tam certa ueritate

Quàm salutares ex articulo resurrectionis capiantur fructus.

Primus.

d Mat. 11. 25

cæci

cęci planè fuerunt? Quòd igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adſpirare non licebat, eſt ꝙ ſummam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Secundus. DEINDE magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione conſequetur, ꝙ ſcilicet in eorũ morte, qui nobis neceſsitudine, uel beneuolentia cõiuncti ſunt, facilè tum alios, tum nos ipſos cõſolabimur. quo quidem genere conſolationis [a] Apoſtolorum uſum eſſe conſtat, cùm ad Theſſalonicenſes de dormientibus ſcriberet.

a 1. Theſ. 4. 13. 14.

Tertius. SED in omnibus etiam aliis ærumnis, & in calamitatibus, futuræ reſurrectionis cogitatio, sũmam nobis doloris leuationem afferet: quemadmodum Sancti Iob exemplo didicimus, [b] qui unum hac ſpe afflictum, & mœrentem animum ſuſtentabat, fore aliquando, ut in reſurrectione Dominum Deuum ſuum conſpiceret.

b Iob. 19. 25. 26.

Quartus. PRÆTEREA hoc plurimũ ualebit ad perſuadendum fidelibus populis, ut rectã uitã, integrã, ab omniq; prorſus peccati labe puram agere ꝗ diligentisſimè curent. ſi. n. cogitauerint ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequũtur, ipſis propoſitas eſſe, facilè ad uirtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Cõtra uerò, nulla res maiorẽ uim habitura eſt ad comprimendas animi cupiditates, homineſq; à ſceleribus auocandos, ꝗ ſi ſæpius admoneantur, quibuſnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, [c] qui extremo illo die procedẽt in reſurrectionem iudicij.

c Ioã. 5. 29.

DE

DE DVODECIMO ARTICVLO.

CAP. XIII.

MATTHIAS.

Vitam æternam.

1 *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

SANCTI Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi & terminari voluerunt: tum, quia post carnis resurrectionē nihil aliud fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitę præmium: tum verò, vt perfecta illa felicitas,

Quæ ad uitæ æternæ materiā pertinent pluribus explicabuntur secūda petitione orationis Dominicæ.

tas,

Fidelibus difficillima quæq; æternæ uitæ intuitu facilia. Matt. 5. 11. & 16. 24. 15. & 19. 28. 29. & 2. Co. 4. 17. 19. & Heb. 11. 9. 10 11. 12. 13.

tas, & bonis omnibus cumulata, nobis semper an te oculos versaretur, doceremurq́; in ea mētem, & cogitationes nostras omnes defigēdas esse. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquã intermittent, præmijs æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere: vt quæcunq; vel difficillima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atq; adeò iucūda existiment, prōptioresq́; ad parendum Deo, & alacriores reddantur.

2 *Quid hic per Vitam æternam significetur.*

Vita æterna æternã beatitudinē significat. vide Aug. lib. 5. ciuit. c. 12 & 19. cap. 11 & in Ps. 118. com. 19.

SED quoniam sub his verbis, quæ ad beatitu dinem nostrã declarandam hoc loco vsurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperien da sunt, vt quantum cuiusq; ingenium ferat, om nibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus, *Vitam æternam*, nō magis per petuitatem vitæ, cui etiam dæmones, sceleratiq́; homines addicti sunt, q̃ in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, signifi cari. Atque ita intelligebat legis peritus ille,[a] qui à Domino Saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, vt vitam æternam possideret, in Euangelio quæsiuit, perinde ac si diceret: Quænã mihi prę standa sunt, vt ad eum locum, vbi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc verò sensum sacræ litteræ hæc verba accipiunt, ut [b] multis in locis licet animaduertere.

a Luc. 10. 25

b Matt. 19. 29. & 25. 46 Ioan. 17. 3. Rom. 2. 7. & 6. 22. 23.

3 *Cur vitæ æternæ nomine summa illa beatitudo designetur.*

HOC verò potissimùm nomine sūma illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam, in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna esse nō pos

sunt,

ſunt, conſiſtere. Neque enim hæc ipſa Beatitudinis vox ſatis explicare poterat, qđ quęrebatur; præſertim cum nõ defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientiæ opinione inflati, qui ſummum bonũ in ijs rebus ponerẽt, quę percipiũtur ſenſibus. Hæc. n. pereũt, & veteraſcunt: beatitudo verò nullo temporis termino definienda eſt. quin potius terrena hæc lõgisſimè à vera felicitate abſunt, à qua is q̃ maxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim: [a] *Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo ſunt, Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo.* & paulò pòſt: [b] *Mundus tranſit, & concupiſcentia eius.* Hęc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabũt, vt mortalia contemnere nullamq; in hac vita, in qua [c] non ciues, ſed aduenæ ſumus, felicitatẽ obtineri poſſe in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati meritò dicemur, [d] ſi abnegãtes impietatem, & ſęcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè vixerimus in hoc ſęculo, expectantes beatã ſpem, & aduentũ gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cum permulti, [e] qui ſibi ipſi ſapientes videbantur, minus intelligerẽt, & in hac uita felicitatem quærendã putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud pręterea ex ui huius nominis, *Vitam æternam*, percipimus, ſemel adeptã felicitatem amitti numquã poſſe, ut falsò nonnulli ſuſpicati ſunt: nam felicitas ex omnibus bonis ſine vlla mali admiſtione cũmulatur, quę cũ homines de-

vide Augu. 19. de ciui. c. 4. 5. 6. & 7. & Ariſt. li. 1. Ethic. c. 7. 8. & 9.

a 1. Io. 2. 15.

b Ibid. 17.

c 1. Pet. 2. 11.

Spe in hac uita inchoari poteſt noſtra beatitudo.

d Tit. 2. 13.

e Ro. 1. 22.

Beatitudinẽ ęternã eſſe oportere. Aug. de ciu. Dei, libr. 12. c. 20.

Felicitas eſt omniũ bonorũ ſine ulla mali admiſtione cumulatus poſſeſſio.

ſiderium expleat, in ęterna uita neceſſariò conſiſtit. neque .n. poteſt beatus nō magnoperè uelle, vt illis bonis, quę adeptus eſt, ſibi perpetuò frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſsio, ſtabilis & certa ſit. maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.

Boeth. in 3. de Conſol. proſ. 2.

De inenarrabili ſanctorum gloria, & de pręmiis eſſentialibus, & accidentalibus. Vide Aug. li. 22. de ciu. c. 29. & 30. lib. 3. de libero arbit. ca. 25. & ſerm. 64 de uerbis Domini, & ſer. 37. de Sāctis

4 *Aeterna beatitudo uerbis, aut mente humana comprehendi non poteſt.*

VERVM quanta ſit beatorū, qui in cęleſti patria viuunt, felicitas, eaque ab ipſis tantùm, prætereа à nemine comprehendi poſſit, hæ ipſe voces, cùm *vitam beatam* dicimus, ſatis demonſtrant. nam cùm ad rem aliquam ſignificandam eo nomine utimur, quod cùm multis aliјs commune eſt, facilè intelligimus, deeſſe propriam uocem, qua res illa planè exprimatur. Cùm igitur felicitas ijs uocibus declaretur, quę non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò viuant, rectè conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & præſtantiorem quandam rem eſſe, q̃ ut proprio uocabulo perfectè ſignificare eius rationem poſsimus. nam etſi plurima alia nomina cęleſti huic beatitudini in ſacris literis tribuuntur: cuiuſmodi ſunt, [a] regnum Dei, [b] Christi, [c] cęlorum, [d] paradiſus, [e] ſancta ciuitas, [f] noua Hieruſalem, [g] domus Patris: tamen perſpicuū eſt nullū ex iis ad eius magnitudinē explicādā ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatā ſibi occaſionem non prætermittent, fideles tam amplis præmiis, quæ uitæ ęternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianę religionis officia inuitandi.

Beatitudo proprio uerbo nequit exprimi.

a Matth. 6. 33. & 21. 31. Mar. 1. 14. Luc. 6.
b Io. 18. 36. Epheſ. 5. 5. Col. 1. 13.
c Matth. 5. 3. 10. & 7. 21. & 11. 11. 12. & 18. 3.
d Ezech. 28 13. Luc. 23. 43. 2. Cor. 12. 4.
e Iſa. 52. 1. Apoc. 21. 2 10. & 22. 19.
f Apo. 3. 12. & 21. 2.
g Io. 14. 2.

Conſtat

Constat enim uitam in maximis bonis, quę natura expetuntur, numerari solere: atqui hoc potissimùm bono, cùm uitam æternã dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miserijs subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse põt: quo tandem animi studio, qua contentione æternam illã uitam quęrere debemus, quę defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet?

Vita magnũ bonum, & quãtum ab oĩbus expetatur. vide Aug. lib. 11. ciuit. ca. 27. & 28. Vita hæc potius mors dicenda Au. li. 12. Ciuit. c. 20.

Felicitas malũ nullũ admittit & nullũ bonũ excludit. Aug. lib. 22. de ciu. c. 30. Chryſ. ĩ 30. c. ad Theod. c. lapsũ. Anſel. ep. 2. ad Hugonem, & in lib. de ſimilit. c. 47

5 *Beatitudo omnium malorum priuatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

NAM, vt sancti Patres tradiderunt, æternæ vitę felicitas omnium malorũ liberatione, & bonorũ adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia. scriptũ est enim in Apocalypsi; [a] *Non esurient, neq; sitient amplius: neque cadet super illos sol, neque vllus æstus.* & rursus: [b] *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorũ: & mors ultrà non erit, neq; luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt.* Iam verò beatorũ immensa gloria, innumeraq; solidę lętitiæ, & uoluptatis genera futura sunt, cuius gloriæ magnitudinẽ cũ animus noster capere, aut illa in amicos nostros penetrare nullo modo possit: necesse est, nos in illã, nẽpe [c] in gaudiũ Domini, introire, ut eo circũfusi, mentis desiderium cumulatè expleamus.

a Apoc. 7. 16. & Iſ. 49. 10.
b Apoc. 21. 4. & Iſ. 25. 8.

Omne bonũ concludit.

c Matt. 25. 21. Ioan. 15. 11. & 16. 20. 21.

6 *Quibus præcipuè bonorum generibus beati perfruentur.*

QVAMVIS autem, ut S. Augustinus scribit fa-

S. August. ser. 64. de uer. Dom.

Et de Sym. ad Cathec. lib.3.c.11.

cilius mala, quibus carituri sumus, q̃ bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, vt, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter & dilucidè explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam à grauissimis diuinarum rerum scriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uerò accessoria bona, docendi causa, appellarunt.

Beatitudo duplex, una essentialis, altera accessoria. de hac distinctione vide doctores in 4. sent. dis. 49. Thomā in suppl. q̄st. 96. art. 1.

7 *In quo consistat essentialis, & primaria æternæ beatitudinis caussa.*

Præmiū essentiale, est Dei visio. Aug. lib. 22. Ciu. c. 29.

Ac solida quidem beatitudo, quā essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq; pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principiū.[a] *Hæc est uita æterna*, inquit Christus Dominus, *vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum:* quā sententiam S. Ioannes uidetur interpretari, cùm ait: [b] *Carissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniam cùm apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare: tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est, tum quòd ueluti Dij efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & propè diuinam formam induunt,

a Ioā. 17. 3.

b 1. Io. 3. 2.

Beatitudo hoīs duob. constat.

duunt, ut Dij potiùs, quàm homines videantur.

8 *Beati quô Dei formã, & naturã quodammodo induant.* Beati ad diuinã naturã proximè accedunt.

Hoc autem cur ita fiat, ex eo perſpicuum eſt, ꝙ vnaquęque res, vel ex eius eſſentia, vel ex eius ſimilitudine, & ſpecie cognoſcitur. At quoniam nihil eſt Dei ſimile, cuius ſimilitudinis adiumẽto ad perfectã eius notitiã peruenire poſſimus: conſequens eſt, ut eius naturã & eſſentiam uidere nemini liceat, niſi hęc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. Atque id Apoſtoli uerba ſignificant, [a] *Videmus nunc per ſpeculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.* nam, quòd inquit, *In ænigmate:* interpretatur S. Auguſtinus, in ſimilitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam Sanctus Dionyſius apertè oſtendit, cùm affirmat nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe: neque .n. ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius, quę corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt: cũ pręſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus concretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, q̃ res ipſas, quarum imaginem referunt: quẽadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur. quoniam verò fieri nõ poteſt, vt alicuius rei creatæ ſimilitudo ęquè pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, ut ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiam perfectè intelligere poſſimus. Accedit etiã ꝙ omnes creatæ res certis perfectionis terminis circũſcribuntur: At Deus infinitus eſt, neque vllius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quo circa vna

a 1. Cor. 13. 12.

S. Aug. libr. 15. de Trin. cap. 9.

S. Dionyſ. c. 1. de diuin. nom.

Vide D. Th. in 1. par. q. 12. art. 2. & con. gen. li. 3. c. 51. 52.

illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, ut ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtram altiùs extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur.

9 *Lumine gloriæ beati illuſtrantur, & ad Deum uidendum tota ſpe omnes commoueri debent.*

ID verò lumine gloriç aſſequemur, cùm eo ſplendore illuſtrati, [a] Deum lumen verũ in eius lumine uidebimus. nam beati Deum prçſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & prçſtantisſimo, [b] diuinæ eſſentiç participes effecti, uera & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam Dei benignitate, cum certa ſpe, nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit. inquit enim: *Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi.*

a Pſ. 35. 10. De lumine gloriç. vide S. Tho. in 1. p. q. 12. art. 5. & contra Gen. libr. 3. cap. 53.
b 2. Pet. 1. 4.
Symb. Cōſt.

10 *Quomodò in beatitudine homo Deo coniugatur, ſimilitudine explicatur.*

DIVINA hçc planè ſunt, neque vllis uerbis explicari, aut cogitatione compræhendi à nobis poſſunt. Verùm, licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur cernere. Nã, quemadmodum ferrum admoto igni ignem cõcipit, & quamuis eius ſubſtãtia non mutetur, fit tamen, ut diuerſum quippiã, nimirũ ignis, eſſe uideatur: eodẽ modo, qui in cçleſtem illam gloriã admisſi ſunt Dei amore inflãmati, ita afficiuntur, cùm tamen id qđ ſunt, eſſe non deſinant, vt multo magis diſtare ab ijs, qui

A ſimili. Anſelmus hanc tangit ſimilitudinem in lib. de Simil. c. 56.

qui in hac uita sunt, meritò dici possint, q̃ ferrũ candens ab eo, qđ nullum caloris vim in se contineat. Vt igitur rẽ paucis cõplectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quã essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum & perfectissimum possidet?

11 *Quæ sint accidentalia bona, quibus beati circumfluent:*

VERVM ad illam tamen quędã accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quę qm̃ ab humana ratione minùs remota sunt, vehementiùs quoque animos nostros commouere, & excitare solẽt. Huius generis ea sunt, de quib. Apostolus ad Romanos uidetur intelligere: [a] *Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.* nam gloria quidẽ beati perfruentur, non illa solùm, quã tandem essentialem beatitudinem, vel cum eius natura maximè coniunctã esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At uerò quãtus ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cũ [b] non amplius serui, sed amici, [c] fratres, ac [d] filij Dei uocentur. quare ita electos suos amantissimis, & honorificẽtissimis uerbis Saluator noster cõpellabit: [e] *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum:* vt meritò liceat exclamare. [f] *Nimis honorificati sunt amici tui Deus:* [g] sed laudibus etiã à Christo Domino, coram Patri cęlesti, & Angelis eius celebrabuntur. Pręterea, si hoc cõmune oĩbus hominibus deside

Præmiũ seu bonũ beatitudinis accidentale.
Aug. lib. 22. ciuit. ca. 30.
a Ro. 2. 10.
Qualis gloria beatorũ, ob quam ipsa beatitudo gloria dĩcitur.
Psal. 83. 12.
Rom. 8. 18.
Honor beatorum quãtus, ob quẽ ipsi reges
Apo. 5. 10. in Gręco textu nominãtur.
b Luc. 12. 4.
Io. 15. 13. 14.
c Psal. 21. 23. Io. 20. 17.
Hebr. 2. 11.
d Ioã. 10. 52
Rom. 8. 14.
e Matt. 25. 34.
f Ps. 138. 17.
g Matt. 12. 32.
Luc. 12. 8.

rium natura ingenuit honoris, qui à viris ſapientia pręſtantibus habeatur, quòd eos locupletisſimos virtutis ſuæ teſtes fore exiſtiment: quãtùm beatorum gloriæ acceſſurum putamus, ꝙ alius alium ſummo honore proſequetur?

12 *Quibus bonorum copijs beati in æternis illis ſedibus cumulabuntur.*

Beatitudo oĩbus bonis animi & corporis cõſtat. pſ. 35. 9.

INFINITA eſſet omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorũ gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidẽ fingere eas poſſumus. Sed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet, quęcũque nobis iucũda in hac vita cõtingere, vel etiã optari queant, ſiue ea ad mentis cognitionẽ, ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant, earũ rerum omnium copijs beatam cęleſtium vitã circumfluere: quãuis hoc altiore quodam modo, q̃ oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis aſcendit, fieri [a] Apoſtolus affirmet. nam corpus quidem, quod antea craſſum, & concretum erat, cũ in cęlo, detracta mortalitate, [b] tenue, & ſpirituale effectũ fuerit, nullis amplius alimentis indigebit: anima [c] aũt æternæ glorię pabulo, qđ magni illius conuiuij auctor, tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma voluptate ex ſaturabitur. Quis verò pretioſas veſtes, aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, ubi nullus harum rerum vſus futurus ſit, [d] omneſq; immortalitate, & ſplendore amicti, & [e] ſempiternæ glorię corona ornati erunt? Sed ſi amplę etiam, & magnificę domus poſſesſio ad humanam felicitatem pertinet, quid cęlo ipſo, qđ Dei claritate vndiq;

a 1. Cor. 2. 9. Iſ. 64. 4.

b 1. Cor. 15. 42. 42.

c Luc. 12. 37.

Terrena vilia erũt beatis.

d 1. Cor. 15. 54. 55. Apoc. 7. 9.

e 1. Cor. 9. 25. 2. Tim. 4. 8.

col-

collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest: Quare Propheta, cũ eius domicilij pulchritudinẽ sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, [a] *Quàm dilecta,* inquit, *tabernacula tua, Domine virtutũ: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meũ, & caro mea exultauerũt in Deum viuũ.* Atque vt hic sit omnium fideliũ animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. a Ps. 83. 2. 3.

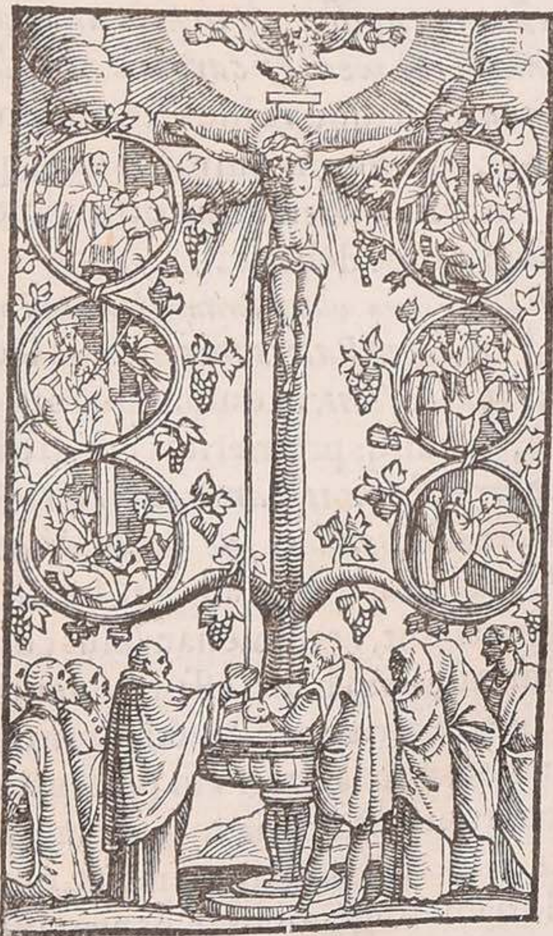
13 *Præmijs ijsdem citra vllũ discrimen, beati non afficientur.*

Nam, [b] *In domo Patris mei,* inquit Dominus, *mansiones multæ sunt:* in quibus maiora & minora prẽmia, vt quisq; promeritus erit, reddentur. [c] *Qui n. parcè seminat, parcè et metet:* &, *qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* Quare non solùm ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, vt fide, & caritate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: [d] *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.*

b Ioan. 14. 2
c 2. Cor. 9. 6
Diuersa erunt in cęlo meritorum præmia.
Isa. 56. 4. 5.
Matt. 19. 28. 29.
1. Cor. 15. 42 43. Aug. in 22. Ciu. cap. 30. Cypr. de opere.
d Isa. 32. 18

CATE-

Deus omnia innouans, per nationes in animas ſanctas ſe transfert.
Sap. VII.

Samaritanus uulnerati alligauit uulnera, infundens oleum & uinum.
Luc. X.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Secunda.

De Sacramentis in genere.

Caput Primum.

1 *Doctrinam Sacramentorum tradere Parocho in primis est curandum.*

CVM omnis Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & vtilitate vberrima est, Parochi facultatē, & industriam postulat singularem, vt eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res dignè & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: [a] *Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.*

De Sacramētis ī ingenere tredecim canones Cōci. Trid. ses. 7. p̄scripsit.

a Matt. 7. 6.

2 *Quidnam sibi uelit Sacramenti uocabulum.*

PRINCIPIO igitur, quoniam vniuersè de toto genere Sacramentorum agēdum est, ab ipsius nominis vi, atq; notione oportet incipere eiusque ambiguam significationem explanare, vt quæ huius verbi sentētia hoc loco propria sit, facilius intelli-

Sacramēti vox eſt ambigua. telligatur. Quare docēdi ſunt fideles Sacramenti nomen, quod ad propoſitam rem attinet, aliter à profanis, quàm à ſacris ſcriptoribus acceptū eſſe. Primò. nam alij auctores ſacramenti nomine obligationem illam ſignificari voluerūt, cùm iurati aliquo ſeruitutis vinculo obſtringimus, ex quo iuſiurandum, quo ſe milites fidelem operam Reip. pręſtaturos, pollicentur, ſacramentum militare dictum eſt. atque hęc frequētiſsima huius vocabuli ſignificatio apud illos videtur fuiſſe. Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci ad eandem rem ſignificandam myſterij vocabulo vſi ſunt. in eam verò ſententiam ſacramenti vocem accipiendam eſſe intelligimus, cùm ad Epheſios ſcribitur: [a] *vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ*. Deinde ad Timotheum, [b] *Magnum eſt pietatis ſacramentum*. Præterea in libro Sapientiæ, [c] *Neſcierunt ſacramenta Dei*. Quibus in locis, & alijs multis licet animaduertere, Sacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram, abditam, atque occultam ſignificare.

Latini pro Iureiurādo ſacramentum ſumpſerunt. Cic. in 1. offic. & Veget. li. 2. de re militari. Patres ꝓ re diuina latēte myſterij & ſacramēti nomine vſi ſunt.
a Ephe. 1. 9
b 1. Ti. 3. 16
c Sap. 2. 22.

3 *Sacramenti nomen, ad ſigna ſacra ſignificanda à Patribus accommodatum, eſt antiquiſſimum.*

QVARE Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac veluti antè oculos ponunt, ſacramenta commodè appellari poſſe exiſtimarūt. Quamquam, vt D. Greg. placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, ꝙ diuina virtus ſub rerum corporearum

D. Greg. in c. 16. lib. 1. Regū ſup. illud: Directus eſt ſpiritus Dñi in Dauid.

rum tegumeutis, ocultè salutem efficiat. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nuper in Ecclesiam inductum esse nam, qui Sãctos Hierony. & August. legerit, facilè perspiciet antiquos religionis nostrę scriptores ad eã, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissimè Sacramenti nomine, interdum verò etiam Symboli, vel Mistici signi, vel Sacri signi voce vsos esse. Atque hęc de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus pręcepta tradere, cùm ea Euangelij lege, & gratia sublata sint.

Sacramẽti nomen primis Ecclesię Patribus sæpe fuit usurpatum. vide Tertu. de pręscr. & lib. 1. aduer. Mar. Cypr. ep. 75. & in lib. de bapt. Christi. Hie. in cõmenta. ĩ Thr. & Mich. Augu. li. 19. cõt. Faustũ ca. & in Io. tract. 80.

4 *Quam rem Catholicis scriptoribus propriè denotet Sacramentum.*

De propria vi, atque natura sacramenti.

Verum pręter nominis notionem, quę hactenus declarata est, rei etiam vis, & natura diligẽter inuestigãda, & quid Sacramentũ sit fidelibus aperiendum est. Sacramenta. n. ex genere earũ rerum esse, quibus salus, & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cùm multæ rationes sint, quę ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatę uideantur: nulla tamen planiùs, & dilucidiùs eam demonstrat, q̃ definitio a D. August. tradita: quã deinde omnes Doctores scholastici secuti sunt. [a] *Sacramentum*, inquit ille, *est signum rei sacræ*: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sententiã, dictum est: [b] Sacramentũ est inuisibilis gratiæ uisibile signũ, ad nostram iustificationem institutũ.

Sacramentum est res qua salus & iustitia cõparatur.

a D. Augu. lib. 10. de ciuit. Dei c. 5. quẽ Mag. in 4. d. 1. & de cõs. d. 2. c. sacrificiũ, & sentẽtiarij in eod. li. 4. & D. Tho. ĩ 3. par. q. 60. ar. sequunt.

b Hæc definitio quam habet Mag. & Grat. ubi supra colligit ex Aug. lib. de catech. rud. c. 26 & ex ep. 166

5 *Rerum sensibilium diuisio, quidq; Signi nomine intelligendum sit.*

Quæ quidem definitio, ut magis pateat, singulæ

Rerum ſen ſibiliũ duo eſſe genera. Aug. libr. 1. de doctrina Chr. ca. 2. ex quo etiam eam hauſit Mag. in 1. diſtinct. 1.

gulę eius partes Paſtoribus exponendę erunt. atque in primis docere oportebit, rerum omniũ, quę ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera: aliæ enim ob id inuentæ ſunt, ut aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ, ſed ſua tantùm cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes penè res, quę natura conſtant, haberi poſſunt. At uerò in priori genere vocabula rerum, ſcriptura, uexilla, imagines, tubę, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt. nam ſi ex vocabulis vim ſignificandi detraxeris, ſublata videtur eſſe cauſa, quamobrem uocabula inſtruerentur. Hęc igitur ſigna propriè dicuntur: illud enim ſignum eſſe Sanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, ut ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex ueſtigio, quod terrę impreſſum intuemur, tranſiſſe alique, cui us ueſtigium apparet, facilè cognoſcimus.

Aug. li. 2. de doct. Chriſt. c. 1. quẽ ſequtur. Mag. li. 4. diſt. 1. & Grat. de cõſe. d. 2. ca. ſignum.

6 *Quomodo ſacramenta in genere ſigni reponenda ſint oſtenditur.*

Sacramẽtũ cur inter res q̃ ſignificãt reponi dẽt. Aug. li. 3. de doct. Chri. c. 9. & epiſt. 23. ad Bonif. & in libr. de Catech. rud. c. 26. Tertul. in lib. de reſurrect. carnis. Greg. li. 6. cap. 3. in 1. lib. reg.

QVÆ cùm ita ſe habeant, ſacramentum ad hoc rerum genus, quæ ſignificandi cauſa inſtitutę ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris, ſua uirtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cùm, adhibitis certis, & ſolemnibus uerbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat, Spiritus ſancti uirtute omnem peccati maculam, & turpitudinem inte-

rius

rius elui, & animas noſtras pręclaro illo cœleſtis iuſtitię dono augeri, atque ornari: ſimulque ea corporis ablutio, ut poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat.

7 *Idem etiam ex Scripturis demonſtratur.*

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter ſigna numerandum eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione, ueteris legis ſacramento, quę [a] Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos ſcribit: [b] *Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei.* Et alio loco, [c] cùm affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe: licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, [d] *Nos conſepultos eſſe cum illo, per baptiſmum in mortem.* Neque uerò parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit: ita enim fiet, ut quę illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat, cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Secramētū inter res q̄ ſignificant eſſe numerāda ex Scripturis colligitur.
a Gen. 17. 10.11.12.
b Ro. 4. 11.
c Rom. 6. 3.
d Ibidē. 4.
Vtilitas ex doctrina ſuperiori emanans.

8 *Quot ſunt Signorum genera*

Seqvitvr nunc, ut uerba illa, *rei ſacræ*, quę eſt altera definitionis pars, commodè explicentur. Quod quidem, ut commodè fieri poſſit, paulò altiùs repetenda ſunt, quę, de ſignorum uarietate Sanctus Auguſtinus acutè, & ſubtiliter diſputauit. Quędam enim ſigna naturalia dicuntur,

Sacramentū eſſe rei ſacræ ſignū quō intelligendū, & q triplex ſit ſignorū genus.
Primò naturalia.

Aug.libr. 2. de doctrin. Chri.cap. 1.

tur, quę pręter seipsa alterius rei notitiam (quod omnibus signis commune esse, antea demonstra tum est) in animis nostris gignũt, veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur. atque hoc signum ob eam causam naturale appellandũ est, ꝙ fumus non voluntate ignem significat, sed rerum vsus efficit, vt, si quis fumus tantùm vi- deat, naturam simul, & vim ignis, qui adhuc la- tet, subesse, mente & cogitatione percipiat.

Secũdò, hominum cõsensu, & uoluntate instituta. Augus.ibid. cap. 3.

Quę dam verò signa natura non constant, sed consti- tuta, atque ab hominibus inuenta sunt, vt & col loqui inter se, & alijs animi sui sensa explicare, vicissimq; aliorum sententiam, & consilia pos- sent cognoscere. Hæc autem quàm varia, & mul tiplicia sint, ex eo licet animaduertere, ꝙ non- nulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent. nam cùm aliquid alicui innuimus, &, exempli causa, subla to vexillo quippiam declaramus, satis constat, eam significationem, ad oculos tantùm referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ sonus, qui non solùm delectandi, sed plerumque significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem pręcipuè sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas ani- mi cogitationes maximam vim habent.

9 *De signis à Deo institutis tam in veteri, quàm in nouo testamento.*

Signa q̃dam sunt diuinitus data. Aug.li.3. dẽ doct.Christ.

VERUM præter illa signa, quæ hominum con sensu, & voluntate constituta esse, hactenus di- ximus, alia quædam sunt diuinitùs data, quorũ

tamen

tamen non vnũ genus esse omnes consentiunt. Alia.n. signa ob eam tãtùm rem à Deo hominibus cõmendata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerẽt: cuiusmodi fuerũt, [a] legis purificatio nes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Mosaici cultus cęremonias pertinebant: alia verò Deus instituit, quę nõ significandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent. atq; in hoc posteriori signorũ genere Sacramenta nouę legis numeranda esse liquidò apparet. Signa enim sunt diuinitùs tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certò credimus.

ca.9.& in 3. de Trin. ca. 10.

Vide de his Leuiticũ ferè per totũ significationes aũt pete ex Cyrillo in l. de adorat. in Spiritu & ueritate.

a Exod. 12. 15. 18. & 23 15. & 34. 18.

10 *Res sacra quo in definitione Sacramenti sit intelligenda.*

SED quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus: ita ẽt res sacra nõ vnius modi existimanda est. Quod verò ad propositam Sacramenti definitionem attinet, diuinarũ rerũ scriptores, sacrę rei nomine Dei gratiã, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum uirtutũ habitu exornat, demonstrant: huic.n. gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritò putarunt, quippe cùm eius beneficio animus noster Deus consecretur, & coniungatur.

Cõcil. Trid. ses. 7. c. 6. de sacramen.

Gratia Dei sacra res ꝓpriè nuncupatur Mag. in 4. d. 1. D. Tho. in 3. p. q. 60. art. 2. Hugo de sacramen.

11 *Sacramenti uberior definitio, & qua ratione à reliquis signis sacris illud differat.*

QVARE, vt explicatius quid Sacramentum sit, declaretur, docendum erit, rem esse sensibus subiectã, quę ex Dei institutione, sanctitatis, & iustitiæ, tum significandæ, tum efficiendę vim habet: ex quo sequitur, vt facilè quiuis possit intel-

ligere, Imagines Sanctorũ, Cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem veritatis doctrinam facilè erit omniũ ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de Baptiſmo admonuimus, cùm dicebamus, ſolemnem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius Spiritus ſancti vi fieret, idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

12 *Sacramenta non unam tantùm rem, ſed plura ſignificant.*

Th. in 3. p. q. 60. art. 3. qđ probat ex Aug. uerbis, q̃ citantur de conſec. diſt. 2. c. hoc eſt qđ. Primò, ſignificant rẽ præſentem, Secundò, p̃teritam. Tertiò, futuram.

IAM verò hiſce myſticis ſignis, quę à Deo inſtituta ſunt, illud etiã præcipuè conuenit, vt ex Domini inſtitutione non vnam aliquã rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis Sacramentis licet cognoſcere, quę nõ ſolùm ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maximè coniuncta declarãt, Chriſti ſcilicet redemptoris paſsionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & uitam æternam, cęleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tanquã ad finem, referri debet. Quod quidem, cùm in omnibus Sacramẽtis perſpici poſsit, meritò ſacri doctores vnicuiq; Sacramentorum triplicem ſignificandi vim tradiderũt, tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliã præſentem indicet, ac demonſtret: tum quia aliam futuram prænunciet. Neq; verò exiſtimandum eſt hoc, ita ab illis doceri, vt etiam ſanctarũ ſcripturarum teſtimonio non probetur. Nam cùm Apoſtolus ait: [a] *Quicunque baptizati ſumus in Chriſto*

Vnũquodque ſacramentũ tria ſimul ſignificat.

[a] Rom. 6. 3.

Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, planè ostendit, idcirco Baptismum, signum dicendum esse, ꝙ Dominicæ passionis, & mortis nos admoneat. Deinde cùm inquit: *Consepulti .n. sumus cum illo per Baptismum in mortem, vt, quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus:* ex iis uerbis perspicuũ est Baptismum signũ esse, quo cęlestis gratia in nos infusa declaratur: cuius munere nobis datũ est, vt nouã vitam instituentes, oĩa veræ pietatis officia facilè, & libenti animo exequamur. Postremò cũ addi: [a] *Si .n. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus:* apparet Baptismum vitæ etiam æternę, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Ibid.4. a Rom.6.5.

13 *Sacramentũ nõ unã tantũ præsentẽ rẽ, sed plures designat.*

SED præter hæc, quæ commemorauimus, varia significandi genera & rationes, sæpe ẽt euenit, vt Sacramentum non vnam tantùm rem prę sentem, sed plures demonstret, ac notet. id verò sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facilè est intelligere, quo veri corporis, & sanguinis Domini præsentia, nec nõ gratia, quã, non impurè sacra mysteria sumentes percipiũt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse nõ poterunt, quibus ostendant quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis nouæ legis insint: Vt ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramentum aliquã do plures res præsentes designat

Sacramentum Eucharistiæ quot hebeat significationes, vide Dam. lib. 4. de orth. fid. c. 14. & Th. in 3. p. q. 73. art. 4.

14 *Cur Sacramenta inſtitui apud Chriſtianos oportuerit.*

Cauſæ ob quas instituta ſunt ſacramẽta Hugo de ſacr. par. 9. ca. 2. Magiſ. in 4. d. 1. Th. in 3. p. q. 61. ar. 1.

Prima vt humani ingenij imbecillitatem adiuuent.

VERVM ad rectum Sacramentorum vſum docendum nihil accommodatius uideri poteſt, q̃ diligenter cauſſas exponere, cur Sacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent, quarũ prima eſt, humani ingenij imbecillitas: ſi quidem natura ita cõparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quę mente, atq; intelligentia comprehenſę ſunt, niſi per ea, quę aliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei virtute efficiũtur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omniũ artifex ſapientisſimè fecit, vt eam ipſam virtutẽ, aliquibus ſignis, quę ſub ſenſum cadunt, pro ſua in nos benignitate declararet. nam, vt prę̨clarè à Sancto Chryſoſtomo dictum eſt: Si homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque vllis integumentis inuoluta ei oblata eſſent: quoniam verò anima corpori coniuncta eſt, omnino opus fuit, vt rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur.

S. Chry. ho. 83. in Matt. & hom. 60. ad pop. Antioch.

Secunda, vt credẽdi tarditatem eriгant. Aug. libr. 4. cõtra Donat. c. 24

Altera verò cauſa eſt, ꝙ animus noſter haud facilè cõmouetur ad ea, quę nobis promittuntur credenda. Quare, Deus à mundi exordio, quæ faceret inſtituerat, uerbis quidem frequentisſimè indicare conſueuit: interdum verò, cùm opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promisſi fidẽ abrogare poſſet, alia etiã ſigna, quæ nonnunquã miraculi ſpeciem haberent, verbis adiunxit. nam cũ Deus [a] Moyſen ad Iſraelitici populi liberationem mitteret, ille verò, ne Dei quidẽ prę̨cipientis

a Exod. 3. 10. 11.

tis

tis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, q̃ vt sustinere posset: aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem nõ adiungeret: [a] Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmauit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, vt magni alicuius promissi constantiã signis testificaretur: ita etiã in noua lege Christus, Saluator noster, cùm nobis peccatorum veniam, cęlestem gratiam, Spiritus sancti communicationem pollicitus est, quędam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquam possemus.

a Exod.4.2 3.4.

Tertia causa fuit, vt illa tamquam remedia, vt scribit S. Ambrosius, atque [b] Euangelici Samaritani medicamẽta ad animarum sanitatem, vel recuperandam, vel tuendam præsto essent. Virtutem. n. quæ ex Passione Christi manat, hoc est, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alueum quendam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter verò nemini vlla salutis spes reliqua esse poterit. Quare, clementissimus Dominus Sacramenta verbo suo, & promissione sancita relinquere in Ecclesia voluit, per quę passionis suæ fructum nobis reipsa communicari, sine dubitatione crederemus: si modò vnusquisque nostrum ad se eam curationem piè, & religiosè admoueret.

Tertia, ut parata, & certa sit medicina ad depellẽdos animi morbos & salutẽ tuẽdam. S. Ambr. lib. 5. de sacramen. cap. 4. b Luc.10.34

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorũ institutio necessaria videri possit: vt scilicet

Quarta, ut sint Christianismi uerę

que religionis symbola & sancta societatis vincula.
D. August. li. 19. cont. Faust. c. 11. & de uera relig. c. 17. & Basil. in exhorta. ad Baptis.

notæ quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cùm præsertim nullus hominũ cœtus queat, vt etiam à D. Augustino traditum est, siue veræ, siue falsæ religionis nomine quasi vnum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilium signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis Sacramenta, quę & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quinta, sũt testimonia nostræ fidei eiusque certa declaratio.
a Ro. 10. 10

Pręterea aliã etiam iustissimam fuisse causam, Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, [a] *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum cõspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palàm testamur, nos credere eius aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri.

Sexta, ut sint incitamenta fidei & caritatis.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, nõ solùm ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam caritatem inflammãdam, qua amare inter nos debemus, cùm arctissimo nos vinculo colligatos, & vnius corporis membra effectos esse ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.

Septima, sunt humilitatis excitãdæ instrumenta.

Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt: nosq; ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subiicere nos cogimur, vt Deo obtemperemus, à

quo antea impiè defeceramus, vt mundi elementis seruiremus. Hæc sunt quæ potissimùm de Sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse visa sunt: quæ postea quam à Pastoribus accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constent, quęve sint illorũ partes, ac prętera, qui ritus, & cęrimoniæ additæ illis fuerint. Epilogus superiorũ.

15 *Partes ad constituendum unumquodque Sacramentum necessaria.*

PRIMVM igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ supra in Sacramenti definitione posita est, nõ vnam tantum esse, quamuis vnum signũ constitui credendum sit. Duo. n. sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formæ vim, & Verbum cõmuni vocabulo appellatur: sic enim à Patribus accepimus. qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud Sancti Augustini testimonium: *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum*. Rei igitur sensibilis nomine, tum materiam, siue elementum intelligunt, vt in sacramento Baptismi aquam, Cõfirmationis chrisma, & Extremæ vnctionis oleũ, quæ oĩa sub aspectum cadunt: tum prætera verba, quę formę rationẽ habent, atq; ad aurium sensum pertinent. Apostolus verò vtrumq; apertè indicauit, cùm inquit: [a] *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*. Quo in

Duobus qđlibet sacramentũ constat, Mag. in 4. d. 1. lit. d. D. Tho. in 3. par. q. 60. art. 4. 5. 6.

S. Aug. trac. 80. in Ioan.

a Eph. 5. 26

loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

16 *Cur elemento uerba addita fuerint.*

Materia & forma Sacramentorum ex ſcripturis trahuntur.

Verborũ in ſacramẽtis uirt᷑. Aug. li.8. de doc. Chriſt. c. 3.

ADDENDA autem erant verba ad materiam, vt apertior, clariorq́ue rei, quæ gerebatur ſignificatio fieret. Verba enim inter omnia ſigna maximam vim habere perſpicuum eſt: ac ſi ipſa deſint, planè obſcurum erit, quidnã materia Sacramentorum deſignet, ac demonſtret. Nam, vt in Baptiſmo licet videre, cùm aqua nõ minus refrigerandi, q̃ abluendi vim habeat, & vtriuſque rei ſymbolum eſſe posſit, niſi verba addantur, vtrũ horum in Baptiſmo ſignificet, aliquis fortaſſe coniectura aliqua dijudicabit: nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit, at cùm verba adhibentur, ſtatim intelligimus, abluendi vim, & ſignificationem habere.

17 *Excellentia Sacramentorum nouæ legis.*

Sacramẽta legis veteris formã definitã nõ habebant. hoc colligitur ex Scripturis, in quibus ueterũ ſacramentorum fit mentio. Forma ſublata nõ ſacramẽti tollitur.

IN hoc autem noſtra Sacramenta antiquę legis ſacramẽtis plurimùm pręſtant, ꝙ in illis adminiſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma ſeruaretur, quo etiã fiebat, vt incerta admodũ, & obſcura eſſent: noſtra verò formã verborum ita præſcriptam habent, vt, ſi fortè ab ea diſcedatur, Sacramenti ratio conſtare non posſit: ob eamq; rem clarisſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locũ. Hæc igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus vnumquodque Sacramentum neceſſariò conſtituitur.

18 *Quæ ſit cæremoniarum in Sacramentis uirtus, & natura.*

Videatur.c. 13. de ſacramẽtis in ge

HIS accedunt cęremoniæ: quæ tametſi prætermitti

termitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud faceret ipſa neceſſitas cogat: tamen, ſi quádo omittantur, quoniá rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendú eſt. Ac meritò quidem à primis vſq; Eccleſię temporibus illud ſemper ſeruatum eſt, vt Sacramenta ſolemnibus quibuſdam cęremonijs miniſtrarentur. Primùm .n. maximè decuit ſacris myſterijs eum religionis cultum tribuere, vt ſancta ſancti tractare videremur: præterea, quæ Sacraméto efficiuntur, cęremonię ipſæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerú ſanctitatem in animos fideliú altius imprimunt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligẽter obſeruát, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemq́; in eis, & caritatem excitát, quò maior cura, & diligẽtia adhibenda erit, vt fideles vim cęremoniarum, quibus ſingula Sacramenta conficiuntur, cognitam & perſpectam habeant.

29 *Quot ſint Catholicæ Eccleſiæ Sacramenta.*

SEQVITVR, vt Sacramentorum etiam numerus explicetur, quæ quidem cognitio hanc vtilitatem affert, ꝙ populus eò maiori pietate omnes animi ſui vires, ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quò plura ſalutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitùs parata eſſe intellexerit. Catholicę igitur Eccleſiæ Sacramenta quemadmodum ex [a] Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & [b] Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt.

nere, Seſ. 7. Conc. Trid. Cęremoniarũ antiq̃tas. Dio. Areop. ĩ li. de Eccl. Hier. cap. 2. Clem. ep. 3. Tert. de cor. mil. Cyp. c. 73. Baſ. de Spir. Sácto. c. 27. Conc. Trid. ſeſ. 22. c. 4. & 5. in fid. doc. Cęremoniarũ effectus. Cyrillꝰ Hier. ĩ Catech. 1. 2. 3. & 4. Rabanus Maurus li. 1. de Inſti. cler. c. 27 Iſid. li. de officijs Eccl. ca. 20. de neceſſitate, numero, & vtilitate ſacramẽtorũ.

a Prou. 9. 1. Zac. 3. 9. & 4. 2. Apo. 1. 16. & 5. 1. 6. fuerũt deſignata ſeptẽ Eccleſię ſacrã. ſed de his fuſius poſtea.

b Seſ. 7. Cõ. Trid. can. 1. de ſacris in gñe Conc. Cõſt. ſeſ. 15. Florent. in decreto dato Armenis.

20 *Cur nec maiori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Naturã ipſam docere ſacramenta ſeptenario numero eſſe definienda.
Humano generi ſeptem eſſe neceſſaria ad vitã cõmodè traducendam.
Conc. Conſtan. ſeſ. 15. Florent. in decreto dato Armenis Trid. ſeſ. 7. Tho. in 3. p. q. 65. art. 1. & S. con. Gẽt. c. 58.

CVR autem neq; plura, neq; pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem à naturali vita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam rationem oſtendi poterit. Homini .n. ad viuendum, vitamque conſeruandam, & ex ſua, reiq; publicæ vtilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria videntur, ut. ſ. in lucem edatur, augeatur, alatur, ſi in morbum incidat, ſanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad remp. attinet, vt magiſtratus nunquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur: ac poſtremò, legitima ſobolis propagatione ſeipsũ, & humanũ genus cõſeruet. Quæ omnia quoniam vitæ illi, qua anima Deo viuit, reſpondere ſatis apparet, ex ijs facilè Sacramẽtorũ numerus colligetur.

21 *Septem Sacramenta eſſe ex Scripturis demonſtrantur.*

a Ioan. 3. 5. Tit. 3. 5.
D. Auguſt. epiſt. 108
b Luc. 24. 49 Act. 1. 8. & 2. 2.
c Ioã. 6. 55.
d Ioã. 20. 22 23.

PRIMVS .n. eſt Baptiſmus, veluti cæterorum ianua, quo [a] Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis .n. iam Apoſtolis, vt D. Auguſt. teſtatur, inquit Dominus: [b] *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Tum Euchariſtia, qua, tanquam cibo verè cæleſti ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea .n. dictam eſt à Saluatore: [c] *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus.* Sequitur quarto loco Pœnitentiã, [d] cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati vulnera accepimus. Poſtea verò Extrema vnctio, qua peccatorum reliquię tollun-

tur,

tur, & animi virtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cùm de hoc Sacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: [a] *Et, ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Sequitur [b] Ordo, quo publica Sacramentorum miniſteria perpetuò in Eccleſia exercendi, ſacrasque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Poſtremò additur [c] Matrimonium, vt ex maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religiosè educentur.

a Iacob. 5. 14. 15.
b Act. 13. 2. 3. 1. Tim. 4. 14 & 2. Tim. 1. 7
c Eph. 5. 31. 32.

22 *Aequalis non eſt omnium Sacramentorum, vel neceſſitas, uel dignitas.*

De preſtantia, & differentia ſacramentorum.

ILLVD verò maximè animaduertendum eſt, quamuis omnia Sacramenta diuinam, & admirabilem virtutem in ſe cõtineant, tamẽ non parem omnia, & æqualem neceſſitatem, aut dignitatẽ, aut vnam, eandemque ſignificandi vim habere. Atq; ex iis tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, tamen pre cæteris neceſſaria dicuntur: Baptiſmum. n. vnicuique ſine vlla adiunctione neceſſarium eſſe, Saluator his verbis declarauit: [d] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Pœnitentia uerò illis tantummodo neceſſaria eſt, qui ſe poſt Baptiſmum aliquo mortali peccato obſtrinxerunt. neque. n. æternũ exitium effugere poterunt, [e] niſi eos admiſſi peccati ritè pœnituerit. Ordo præterea, etſi non ſingulis fidelibus, [f] toti tamen Eccleſię omnino neceſſarius eſt. Verùm ſi dignitas in Sacramentis ſpectetur, Euchariſtia ſanctitate, & myſteriorum numero, ac magnitudine, longè cæteris

Tria ſunt ſacramẽta prę cæteris neceſſaria.
Tho. in 3. p. q. 65. art 4.
Can. 3. & 4. Conc. Trid. de ſacramẽtis in genere, ſeſſ. 7.
Baptiſmi neceſſitas.
d Ioan. 3. 5.
e Pęnitẽtię neceſſitas.
Apoc. 2. 5.
Luc. 13. 3
Ordinis neceſſitas.
f Pro. 11. 14
Euchariſtię dignitas.
Dion. in lib. de Eccle. Hier. cap. 3.
Tho. in 3 p. q. 65. art. 3.

ris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cùm ſuo loco ea, quę ad ſingula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

23 *A quo hæc ſacra, & diuina myſteria ſint accepta, principaliterq́; diſpenſetur.*

Eã efficiẽs ſeu auctor ſacramentorũ Deus eſt p̃ Chriſtũ, idemq; præcipuè intus diſpenſat. Amb. lib. 4. de ſacra. c. 4 Tho. in 3. p. q. 64. Seſ. 7. de ſacramẽtis in gñe, can. 1. Conc. Trid. a Ro. 8. 33. Propriũ eſt Dei illabi ĩ animã hominis in li. de Eccleſ. dogm. & Caſſian. collat. 7. c. 13

DEINCEPS videndum eſt, à quo hæc ſacra, & diuina myſteria acceperimus, neq; enim dubitandum eſt, quin pręclari alicuius muneris dignitas, eius, à quo donum ipſum profectum eſt, dignitate, & præſtantia, quãmaximè augeatur. Sed ea quæſtio difficilem explicationem habere non poteſt. Nam cùm Deus ſit, [a] qui homines iuſtos efficiat: ipſa verò Sacramenta iuſtitię adipiſcendæ mirifica quædam inſtrumenta ſint: patet, unum, eundemq́; Deum in Chriſto Iuſtificationis, & Sacramentorum auctorem agnoſcendum eſſe: Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cùm uerò unius Dei potentię propriũ ſit in corda, & mentes hominum illabi: ex hoc etiam perſpicitur, Sacramenta à Deo ipſo per Chriſtum inſtituta eſſe; quemadmodum ab eo quoque intus diſpenſari, certa, & conſtanti fide tenendum eſt. hoc enim teſtimoniũ de illo ſe accepiſſe ſanctus Ioannes affirmat, cùm ait: [b] *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit. Super quem videris Spiritum deſcẽdentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.*

b Ioã. 1. 33. Diſpenſat Deus ſacramenta per homines. c 1. Co. 4. 1. Heb. 5. 1. Tho. in 3. p. q. 64 art. 4. Conc. Trid. Seſ. 7. can. 10

24 *Quibus miniſtris utatur Deus in Sacramẽtis diſpẽſandis.*

SED quamuis Deus Sacramentorum auctor, & diſpenſator ſit, [c] ea tamen non per Angelos, verùm

verùm per hoïes ministrari in Ecclesia voluit. nõ minus enim ministrorũ officio, quàm materia, & forma, ad Sacraméta cõficienda opus esse, perpetua sanctorũ Patrum traditione cõfirmatum est.

25 *Minister, sua prauitate gratiæ Sacramentalis uirtutem impedire non potest.*

ATQVE hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personã gerunt, ea re fit, vt, siue boni, siue mali sint, modò ea forma, & materia vtantur, quam ex Christi instituto sẽper Ecclesia Catholica seruauit, idq; facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè Sacramentum conficiant, & conferant: ita, vt gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, seipsos tanto bono fraudare, & Spiritui sancto velint obsistere. Hanc verò in Ecclesia certam, & exploratam sententiam semper fuisse, Sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas aduersus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstrauit. Quòd si ẽt scripturæ testimonia quærimus, ipsum Apostolum his verbis loquentem, audiamus: [a] *Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. neq; enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed incrementum dat, Deus.* Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorũ manu satæ sunt: ita nihil vitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, vt ex D. [b] Ioannis Euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam

Ministrorũ quæ sit ratio. ses. 7. Cõcil. Trid. de Sacramẽtis in gñe can. 11. & 12. Vi de Grego. Naz. in Ora. in S. Bapt. Amb. de his qui myst. init. cap. 5. Chry. ho. 8. in 1. Cor. Augu. cõ. Crescen. li. 4. ca. 20. & 4. cõt. Dona. c. 4. & libr. 2. cont. liter. Petil. cap. 47.

a 1. Cor. 3. 6. 7.

b Ioan. 4. 2.

etiam Iscariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita vt præclare D. Augustinus reliquerit: Dedit Baptismũ Iudas, & non baptizatũ est post Iudã: dedit Ioannes, [a] & baptizatũ est post Ioannem. quia, qđ datum est à Iuda, Baptisma Christi erat: quod autem à Ioanne datũ est, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, sed Baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, Baptismo Ioannis etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus.

D. August. trac. 5. ĩ Io.

a Act. 19. 5.

26 *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

NEQVE verò pastores, alijve Sacramẽtorum ministri, cùm hęc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si post habita morũ integritate, ac cõscientiæ munditia, illud tantùm cogitent, qũo Sacramẽta ab illis ritè ministrentur. id. n. etsi diligenter curãdum est, in hoc tamen oĩa, quæ ad eã functionẽ pertinent, posita nõ sunt. Meminisse aũt semper debẽt, Sacramenta diuinã quidẽ virtutẽ, quæ illis inest, nunquam amittere, [b] at uerò impurè ea ministrantibus ęternã perniciem, & mortẽ afferre. [c] Sancta. n. qđ semel, atq; iterũ, ac sępius admonere oportet, sanctè, & religiosè tractanda sunt. [d] *Peccatori*, vt est apud Prophetam, *dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu uerò odisti disciplinam.* Quòd si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandũ erit, qui sibi multorũ scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria

Sacramenta nouę legis impura conscĩetia ministrare quã ꝑniciosũ ipsis sit ministris. Th. in 3. p. q. 64. art. 4. ex Diony. li. de Eccles. Hier. c. 1. & ex ep. ad Demoph. cõsentit Aug. li. 2. cõ. ep. Parm. c. 10. & tract. 5. in Io. & li. 3. cõt. Cresc. cap. 6.
b 2. Reg. 6. 6. 7. & 1. Paral. 13. 9. 10.
c Isa. 12. 11.
d Ps. 49. 16. 17
Ses. 7 Conc. Trid. de sacramẽtis in gñe can. 6.

polluto ore conficere, uel in fœdas manus ſumere, contrectare, atq; alijs porrigere, & miniſtrare uereatur? Cùm præſertim apud S. Dionyſiũ ſcriptũ ſit, malis ſymbola. (ita.n. Sacramenta appellat) ne contingere quidẽ permiſſum eſſe. Sanctitatem igitur ſacrarum rerum miniſtri in primis ſectentur, purè ad Sacramenta miniſtranda accedant, atq; ita ſe ad pietatem exerceant, vt ex eorum frequenti tractatione, & uſu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, conſequantur.

S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. c. 1.

27 *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

SED iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinã Sacramentorũ effectus ſit: id.n. Sacramenti definitioni, quę ſupra tradita eſt, non parũ lucis allaturũ uidetur. Hi autem duo præcipuè numerantur. Ac principem quidẽ locũ meritò gratia illa obtinet, quã, vſitato à ſacris doctoribus nomine, Iuſtificantẽ uocamus: ita.n. Apoſtolus apertiſsimè nos docuit, cũ inquit, *Chriſtũ* [a] *dilexiſſe Eccleſiã, & ſeipſum tradidiſſe pro ea, vt illã ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ,† in verbo.* Quo aũt pacto tanta res, & tã admirabilis per Sacramentũ efficiatur, ut quẽadmodũ S. Auguſtini ſententia celebratũ eſt: Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidẽ humana ratione atq; intelligẽtia cõprehendi non poteſt. Conſtitutum.n. eſſe debet, nullam rem ſenſibilem, ſuapte natura, ea vi præditam aſſe, vt penetrare ad animã queat. At fidei lumine cognoſcimus, omnipotẽtis Dei uirtutem

De Sacramẽtorũ primo effectu, qui eſt gratia iuſtificans.

Seſ. 7. Concil. Trid. de ſacramentis in genere. can. 6. 7. & 8. Auguſt. tracta. 26. ĩ Io. & li. 19. contra Fauſt. c. 16. & 17. & in Pſal. 77. Tho. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. & 3.

a Epheſ. 5. 25. 26.

D. Auguſt. tract. 80. in Ioannem.

† Duo noſtra M.S. exẽplaria legũt, in uerbo uitę, & ita hic locus citatus eſt ſup. eod. c. ſect. 15. ſed Græca exemplaria, & Syriaca non habent uocẽ vitæ, Louaniẽſia Biblia cùm in textu habeant in uerbo, margini adiunxerunt uocem, uitæ.

tutem in Sacramentis inesse, qua id efficiãt, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

28 *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Sacramentorũ uis miraculis declarata nascentis Ecclesiæ.
Aug. lib. q. vete. & noui test. q. 93

QVOCIRCA, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cùm ministrari Sacramenta cęptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare: vt eadem perpetuò interius fieri constantissimè crederemus, quãuis longè a nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus Saluatore nostro in Iordane baptizato,[a] cęlos apertos esse, & Spiritum sanctum columbæ specie apparuisse: ut admoneremur eius gratiã, cùm salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi: ut hoc inquam omittamus (magis.n. ad baptismi significationem, q̃ Sacramenti administrationem pertinet) nonne [b] legimus cùm Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prędicandum fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cęlo sonitu, tanquam aduenientis Spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque uires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atq; [c] hęc miracula quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarẽt, initio nascentis Ecclesiæ aliquãdiu visa sunt, donec

a Mat. 3. 16 Mar. 1. 10. Luc. 3. 21. 22

b Act. 2. 3. 4

Act. 8. 17. 17. & 45. & 19. 6.

nec firmata iã fide, & corroborata, fieri desierunt.

29 *Quanta sit Sacramentorum noua legis supra veteris legis sacramenta excellentia.*

Ex ijs igitur, quę de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificãte, demõstrata sunt, illud ẽt planè constat, excellentiorẽ & præstantiorẽ uim Sacramentis nouę legis inesse, q̃ olim ueteris legis sacramenta habuerunt. quę cùm [a] infirma essent, egenaq; elementa, [b] inquinatos sanctificabant ad emundationẽ carnis, non animę. quare, ut signa tantùm earũ rerũ, quæ mysteriis nostris efficienda essent, instituta sunt. At uerò Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manãtia, [c] qui per Spiritum sanctũ semetipsum obtulit immaculatũ Deo, emundant conscientiã nostrã ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo uiuenti, atq; ita eam gratiam, quã significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca si ea cũ antiquis sacramentis conferamus, præterquam q̃ plus efficacię habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inueniuntur.

Præstantiora esse legis nouæ Sacramenta veteribus docet Aug. lib. 19. cont. Faust. cap. 13 & in Psal. 83. Ambr. lib. de Sacra. c. 4.
a Gal. 4. 9.
b Hebr. 9 13.
Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manarunt. Augu. li. 2. de symbo. cap. 6. in Ioan. tra. 15. & lib. 15. ciui. cap. 26.
c Heb. 9. 14.

30 *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.*

Alter uerò Sacramentorũ effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantũmodò proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis sacri, est Character quem animę imprimũt. nam cùm Apostolus ait: [d] *Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris:* uoce illa, *Signauit*, nõ obscurè Characterẽ descripsit, cuius propriũ est, aliquid signare, &

Secundus Sacramẽtorũ effectus est characteris sacri in animam impressio. Sess. 7. Concil. Trid. de Sacramẽtis in genere, Can. 9.
d 2. Cor. 1. 21. 22.

notare. Eſt autē Character veluti inſigne quoddam animæ impreſſum, quod deleri nunquam poteſt, eique perpetuò inhæret: de quo ita apud S. Auguſt. ſcriptum eſt: An minus fortè ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis hęc nota, qua.ſ. miles inſignitur, poterūt? Illa namq; militi ad militiā, quam deſeruiſſet, reuertenti, nō noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, & approbatur.

D. Aug. lib. 2. con. epiſt. Parmen. ca. 13. Et epiſt. 50. circa mediū & tract. 6. in Ioan. & lib. 1. cont. Creſc. c. 30. vide itē D. Thom. in 3. par. q. 63.

31 *Quis ſit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Characteris vſus duplex Tho in 3 p. q 63 art. 2.

Character baptiſmi qd efficiat.

Character Confirmationis quid præſtet.

Character ſacramenti Ordinis, qd ſignet.

IAM verò Character hoc præſtat, tū vt apti ad aliquid ſacri ſuſcipiendum, vel peragendum efficiamur, tum vt aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac Baptiſmi quidē charactere vtrunque conſequimur, vt ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem nō colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere Confirmationis, & ſacri Ordinis licet agnoſcere: quorum altero veluti Chriſti milites, ad eius nominis publicā confeſsionem, & propugnationem, ac contra inſitū nobis hoſtem [a] & ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus armamur, atq; inſtruimur, ſimulq; ab ijs, qui nuper baptizati, [b] tanquam modò geniti infantes ſunt, diſcernimur: alter uerò, tū poteſtatem Sacramenta conficiendi, & miniſtrandi coniunctam habet; tum eorum, qui huiuſmodi poteſtate præditi ſunt, à reliquo fidelium cætu diſtinctionē oſtendit. Tenenda igitur eſt Catholicæ Eccleſiæ regula, qua docemur tria hæc Sacramenta Characterem imprimere, neque ullo

a Eph. 6. 12.

b 1. Pet. 2. 2.

Tria tātum Sacramenta Characterē imprimūt, quæ nec unquā iterantur.

Concilium Florent. in Decre. Eug. & Trid. c. 9. Seſſ. 7.

unquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

32 *Quibus rationibus assequentur Pastores, ut populus Sacramenta ueneretur, & his religiosè utatur.*

In cuius argumẽti explicatione Pastores duo potissimùm efficere omni studio conẽtur. Primũ est, vt fideles intelligant, quãto honore, & cultu, & veneratione hæc diuina, & cęlestia munera digna sint: alterũ verò, vt, quoniã à clementissimo Deo, ad communẽ omniũ salutẽ proposita sunt, ijs piè & religiosè utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescãt, vt si Pœnitentiæ presertim, & Eucharistię salubertimo usu aliquandiu careant, plurimũ dãni se fecisse existiment. Hæc autẽ facilè Pastores assequi poterũt, si quæ de Sacramentorũ diuinitate, & fructu supra dicta sunt, auribus fideliũ sæpius inculcabũt: primũ à Dño Saluatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimũ proficisci potest, instituta esse: præterea cùm ministrantur, Spũs sancti intima cordis nostri permeãtis efficacissimũ numẽ præsto esse: deinde admirabili, & certa curandarũ animarum virtute prædita esse: tũ per ea immẽsas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo verò ostẽdant totũ Christianũ ædificiũ, [a] firmissimo quidẽ lapidis angularis fundamẽto inniti: Verùm nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorũ vsu vndiq; fulciatur, magnoperè verendũ esse, ne magna ex parte labefactatũ cõcidat: vt enim per Sacramenta in vitã suscipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

In Sacramẽtorũ doctrina duo præcipuè obseruanda.

Eucharistiæ & Pœnitentiæ vsus frequenter populo inculcandus.

a Is. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2 7.

Sacramẽtis, & verbi Dei doctrina Ecclesiam maximè fulciri.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAP. II.

1 *Cur expediat doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.*

Doctrina sacramentorũ quàm sit vtilis & necessaria.
a Rom. 6. 3. 4. 5. & 1. Corint. 6. 11. & cap. 12. 13. & Galat. 3. 27. Ephes. 5. 26.
Baptismi vis quàm serio omnibus sit expendenda.

EX ijs quidem, quæ hactenus de Sacramentis vniuersè tradita sunt, cognosci potest, quàm necessarium sit ad Christianæ religionis, vel doctrinam percipiendam, vel pietatẽ exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credẽda Ecclesia Catholica proponit. sed si quis diligentius [a] Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem à fidelibus magnoperè requiri: adeo non solùm frequenter, sed grauibus verbis, & Spiritu Dei ple-

plenis, eius mysterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionē nobis ante oculos, tum ad contemplandū, tum ad imitandum constituit. Quare, Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in huius Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

2 *Quando potissimùm Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

VERVM præter eos dies, in quibus more maiorū, diuina, Baptismi mysteria potissimùm explananda essent, in Sabbatho magno Paschæ, & Pentecostes, quo tēpore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremonijs hoc Sacramentum celebrare consueuerat, alijs etiā diebus occasionē captent de hoc argumento disserendi. Atq; illud in primis tēpus maximè oportunum ad eā rem videri poterit, si interdum, cùm Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinē conuenisse animaduerterint. Tūc enim facilius multò erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentū attinēt, prosequi, vnum saltem, aut alterū docere, cùm fideles earum rerū doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiā sacris Baptismi cæremonijs expressam uident, pioque, & attento animo cōtemplantur. Ex quo deinde fiet, vt vnusquisque ijs rebus admonitus, quæ in alio geri videat, secum recordetur, qua se spōsione Deo obligarit, cùm Baptismo initiatus est: simulq; illud cogitet, an vita, & moribus talē se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis pro-

Solennis Baptismus Sabbato Paschæ & Pentecostes agi solitus.

Tertul. lib. de Bapt. ca. 19. Basil. in exhorta. ad bapt. Amb. in li. de myster. pas. & alij.

Vtilitas inculcatæ de Baptismo doctrinæ.

Qua se spōsione quisque in Baptismo oblīgauit. vide Tertu. ī lib. de spectac. & de præs. & de Bapt.

Octo Baptiſmi genera vide apud Dam. lib.4. de fid. orth. c.10.

feſsio pollicetur. Vt igitur quæ docenda erunt, dilucidè exponãtur: quænam ſit Baptiſmi natura & ſubſtantia, aperiendum eſt: ſi prius tamen ipſius vocis ſignificatio explicetur.

Ablutio Sacramẽtalis.

3 *Quid Baptiſmi nomen propriè denotet.*

a Eſ.24.23. Mar. 7.4. Hebr 9.10. b Mar. 10.38. Luc. 12.50. 1. Cor. 15.29. c Ro.6.3.4.13. 1.Cor 1. Galat.5. 17. Epheſ. 4. 5. Col.2 12. 1.Pet.3.21.

AC Baptiſmum quidem Græcum eſſe nomen nemo ignorat: quod etſi in ſacris litteris non ſolùm eam ablutionem, quæ cum Sacramẽto coniuncta eſt, [a] ſed etiam omne ablutionis genus, [b] quod aliquando ad paſsionem translatum eſt, ſignificat: tamen apud Eccleſiæ ſcriptores nõ quãuis corporis ablutionem declarat, ſed eam quæ cum Sacramento coniungitur, nec ſine præſcripta verborum forma miniſtratur, qua quidem ſignificatione [c] Apoſtoli ex Chriſti Domini inſtituto frequentiſsimè uſi ſunt.

De varijs baptiſmi nominibus vide Gregor. Nazian. in orat. in ſancta lumina & Clemen. Alex. lib. 1. pæda. ca. 6. Augu.epiſt. 23.5.

4 *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expreſſerunt.*

Dionyſius Areop.ca.3. de Eccl. Hierar. Illuminationẽ uocauit.

d Heb. 10. 32.& 6.4. S. Chryſ. to.5.

Expurgatio Sepultura. Crux Chriſti Plantatio. e 1.Cor.5.7.

ALIA quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres uſurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quod illud ſuſcipiẽtes, vniuerſam Chriſtianæ religionis fidẽ profiteantur, D. Auguſtinus teſtatur. Alij verò, quia fide corda noſtra illuminantur, quã in Baptiſmo profitentur, hoc Sacramentum, illuminationẽ vocarunt. nam & Apoſtolus ita inquit: [d] *Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamem ſuſtinuiſtis paſsionum*: tempus nimirum, quo baptizati erant, ſignificans. Chryſoſtomus præterea in oratione, quam ad Baptizandos habuit, tum expurgationẽ, quia per Baptiſmũ [e] expur-

expurgamus vetus fermentũ, vt ſimus noua conſperſio, tum ſepulturam [a] tum plantationẽ, tum crucem Chriſti nominat: quarum omnium appellationũ cauſam ex epiſtola ad Romanos ſcripta licet colligere. Cur autem D. Dionyſius principium ſanctiſsimorum mãdatorum uocauerit, perſpicuum eſt: cùm hoc Sacramentum veluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandis initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

a Rom. 6. 4. 5. 6.

S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. c. 2. p. 1.

5 *Quæ ſit Baptiſmi definitio.*

QVOD autem ad rei definitionem attinet, etſi multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior, & commodior eſſe videtur, quàm ex verbis Domini apud Ioannem, & Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. nam, cùm Saluator dicat: [b] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & † Spiritus, non poteſt introire in regnum Dei:* & Apoſtolus, cùm de Eccleſia loqueretur: [c] *Mundans eam lauacro aquæ, in verbo:* ità fit, vt rectè, & appoſitè definiatur, *Baptiſmum eſſe Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* [d] Natura. n. ex Adam filij iræ naſcimur: per Baptiſmum verò in Chriſto filij miſericordiæ renaſcimur: ſiquidem [e] dedit hominibus poteſtatẽ filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

Definitiones Baptiſmi vide apud Alexã. in 4 p. q. 11. & Thom. in 3. par. q. 66. ar 1.

b Ioan. 3. 5.

† & Spiritu sãcto legũt MS. & Aug. ſed Biblia Louanieſia Græca exẽplaria ſequentia habent ſolum & ſpiritu.

c Eph. 5. 26.

d Eph. 2. 3.

e Ioan. 1. 13. 14.

6 *Qua ratione Baptiſmi Sacramentum perficiatur.*

SED quibuſcunque tandem verbis Baptiſmi

Baptismus ablutione, & forma uerborum perficitur.
Chrysosto. Hom.24. in Ioan. Aug. lib. 6. cont. Donat.c 25. Concil.Floren. & Tri. D. August. tract. 80. in Ioan.

naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & solemnia verba necessariò adhibentur, quemadmodũ semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur. *Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum*. Id verò eò diligentius monere oportebit, ne fortè fideles in eum errorem inducantur, vt existiment, quod vulgo dici solitum est, aquam ipsam, quæ ad conficiẽdum Baptismum in sacro fonte asseruatur, Sacramentum esse. tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cùm aqua ad abluendum aliquẽ additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, reipsa vtimur. Iã verò quoniam singula Sacramenta, ex materia, & forma constitui initio diximus, cùm generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco, quæ vtraq; sit in Baptismo, à Pastoribus declarandum erit.

Aqua non potest dici Sacramentum, sed ablutio.

De materia Baptismi Sess.7. Conc.Trid. de Baptismo Can. 2. Conc. Floren.Tho. in 3.p q.56 arti.5. a Ioan. 3.5. b Eph.5.26 c 1.Ioã.5.8 d Act. 8.36. & 10. 47. Heb.10. 22. & 1. Pet. 3. 20.

7 *Quæ sit propria Baptismi materia.*

MATERIA igitur, siue elementum huius Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine vlla adiũctione aqua dici solet. nam & Saluator docuit: [a] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnũ Dei.* & Apostolus inquit: [b] *Ecclesiã lauacro aquæ mundatam esse.* Et in B.Ioannis epistola scriptũ legimus: [c] *Tres sunt, qui testimoniũ dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis.* Quod etiã [d] aliis sacrarum literarum testimoniis cõprobatur.

8 *Locus D. Matthæi de Baptiſmo ignis exponitur.*

QVOD verò à Ioanne Baptiſta dictum eſt, venturum eſſe Dominũ,[a] qui baptizaret in Spiritu ſancto, & igne: id quidẽ nullo modo de Baptiſmi materia intelligendum eſt: ſed uel ad intimum Spiritus ſancti effectum, vel certè ad miraculum referri debet,[b] quod die Pẽtecoſtes apparuit, cùm Spiritus ſanctus è cœlo in Apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt: de quo alio loco Chriſtus Dominus noſter prædixit:[c] *Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.*

a Mat. 3. 11. Sic exponit Hier. ĩ Mat.
b Act. 2. 3. Seſ. 7. Conc. Trid. de Baptiſmi can. 1.
c Act. 1. 5.

9 *Quibus figuris, & Prophetijs uis aquarum Baptiſmi ſit oſtentata.*

VERVM idem quoque à Domino, tum figuris, tum Prophetarum oraculis ſignificatum eſſe ex diuinis ſcripturis animaduertimus. Diluuium enim[d] quo mundus purgatus eſt, quòd[e] multa malitia hominũ eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum, huius aquæ figurã, & ſimilitudinem geſsiſſe, Apoſtolorũ Princeps[f] in priori Epiſtola oſtendit. Et[g] maris rubri tranſitum eiuſdem aquæ ſignificationẽ habuiſſe,[h] D. Paulus ad Corinthios, ſcribens expoſuit: vt interim omittamus,[i] tum Naaman Syri ablutionem,[k] tum probaticæ piſcinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facilè apparet.

d Gen. 6. 5. Diluuium olim Baptiſmum repræſentauit.
e Gen. 6. 5.
f 1. Pet. 3. 20.
Mare rubrũ
g Exod. 14. 22.
h 1. Cor. 10. 1.
Naaman ablutio.
i 4. Reg. 5. 14.
k Ioan. 5. 2.
Probatica piſcina.

De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt, quin aquæ illæ, ad quas tã liberaliter[l] Iſaias Propheta omnes ſitientes inuitat,[m] vel quas à tem-

Vim aquarum baptiſmi præuidit Iſaias.
l Iſa. 55. 1.
m Eze. 47. 8.

a Zach. 13. 1.

templo egredientes Ezechiel in spiritu: tum a præterea fons ille, quem domui Dauid & habitantibus Hierusalem paratum in ablutionẽ peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

10 *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius uti uoluerit Deus, quàm alia materia.*

Aquæ vsus in baptismo quam sit naturæ cõsentaneus & cõueniens. S. Hier. epi. 83. to. 2. vide D. Tho. in 3 p. q. 66. art. 3. Prima ratio. Secunda ratio. Tertia ratio.

QVANTVM verò Baptismi naturæ, & virtuti cõsentaneum fuerit, vt eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens, demonstrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine vlla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ nunquam non præsto est, atque ab omnibus facilè parari potest, maximè idoneã fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maximè significat, vt enim aqua sordes abluit, ita etiam Baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonstrat. Accedit illud, quòd quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna parte restinguitur.

Aquæ simplici & naturali, cur chrisma adijciatur. vide Amb. lib. 1. de sacr. c. 2. & 3 c. 1. & Innoc. lib 1. decret. titu. 15. cap. cum venisset.

11 *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adijciatur.*

ILLVD verò animaduertendum est, quamuis, aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex Apostolorum traditione,

tione, ſemper in Catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, vt cum ſolemnibus cæremonijs Baptiſmus conficitur, ſacrum etiam Chriſma addatur, quo Baptiſmi effectũ magis declarari perſpicuũ eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertũ eſſe poteſt, vtrum hæc, an illa uera aqua ſit, qualem Sacramenti perfectio requirat: hoc tamen pro certo habendum eſſe, nunquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptiſmi Sacramentum, vlla ratione confici poſſe.

12 *Quare promiſcuè omnibus fidelibus perfecta Baptiſmi forma clarè exponenda ſit.*

SED duarum partium, ex quibus Baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoc eſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ eſt altera eius pars maximè neceſſaria. In huius autẽ Sacramenti explicatione, eò maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quòd tam ſancti myſterij notitia non ſolùm ſua ſponte fideles vehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerum ſcientia communiter euenit, verùm etiam ad uſus ferè quotidianos ſummoperè expetenda eſt. Cùm enim ſæpè incidant tẽpora, quemadmodum ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum ſæpiſsimè à mulierculis Baptiſmum miniſtrari oporteat, ita fit, vt promiſcuè omnibus fidelibus ea, quæ ad huius Sacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita & perfecta eſſe debeant.

Quàm ſæpè & quãta cura Baptiſmi nàtura ſit inculcanda.

13 *Quæ ſit perfecta, & abſoluta huius Sacramenti forma.*

Augu. lib. 6. cont. Don. cap. 25. & 4. c. 15. Thom. in 3. p. q. 66. art. 5.

Baptiſmi forma.

QVARE dilucidis, & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus poſsint, Paſtores docebunt hāc eſſe perfectam, & abſolutam Baptiſmi formam. *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Ita enim à Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt, cùm Apoſtolis apud Matthæum præcepit: [a] *Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Ex illo autem verbo, *Baptizantes*, Catholica Eccleſia diuinitus edocta optime intellexit, in huius Sacramenti forma actionem miniſtri exprimendam eſſe: quod quidem fit, cùm dicitur, *Ego te baptizo.* At quoniam, præter miniſtros, tum illius perſonam, qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ Baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, iccirco illud pronomen *Te*, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, vt abſoluta Sacramenti forma ijs verbis concludatur, quæ modò expoſita ſunt. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti.* Neque enim ſola Filij perſona, de quo à Ioanne ſcribitur: [b] *Hic eſt qui baptizat*, ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad Baptiſmi ſacramentum operantur. Quod autem *in Nomine*, non *in Nominibus* dictum eſt, hoc planè declarat vnam Trinitatis naturā, & diuinitatem. Etenim hoc loco *Nomen* ad perſonas non refertur, ſed diuinā ſubſtantiā, virtutem & poteſtatē, quæ vna, & eadē eſt in tribus perſonis, ſignificat.

a Matt. 28. 19.

Actio miniſtri in Baptiſmo ex Christi verbo eſſe neceſſaria colligitur.

Perſona quæ baptizatur.

Principalis cauſa ſanctificationis eſt S. Trinitas.

b Ioan. 1. 33.

In forma baptiſmi quid nomen ſignificet.

14 *An in forma Baptiſmi uerba omnia perinde ſint neceſſaria.*

SED

SED in hac forma, quam integram, & perfectam eſſe oſtendimus, obſeruãdum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe, quæ ſi omittãtur, Sacramentum confici non poteſt: quædã verò non ita neceſſaria, vt ſi deſint, Sacramenti ratio non conſtet: cuiuſmodi eſt vox illa, *Ego*: cuius uis in verbo *Baptizo* continetur: immo verò in Eccleſijs Græcorum uariata dicendi ratione prætermitti conſueuit: propterea quòd nullam fieri oportere miniſtri mentionem iudicarunt: ex quo factum eſt, vt in Baptiſmo hac forma paſsim utantur, *Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, à quibus tamen perfectè ſacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſententia, & definitione apparet: cùm ijs verbis ſatis explicetur id, quod ad Baptiſmi veritatẽ attinet, nimirũ ablutio, quæ tunc reipſa peragitur.

Græcorum Baptizandi ratio.

Concil. Florẽt. in doct. de Sacramẽtis.

15 *Quomodo Apoſtoli in nomine Chriſti baptizauerint.*

QVOD ſi etiam aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, cùm Apoſtoli [a] in nomine tantùm Domini Ieſu Chriſti baptizarẽt: id quidem Spiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet, vt initio naſcẽtis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine, prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde verò rem penitiùs introſpicientes, facilè intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. [b] qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiam Patris perſonam, à quo vnctus eſt, & Spiritum ſanctum, quo vnctus eſt ſignificat.

Tho. in 3. p. q. 66. ar. 6.
a Act. 2. 38. & 8. 12. & 10. 48. & 19. 5.

b Amb. lib. 1. de Spiritu ſancto c. 3. Baſ. lib. de Spiritu ſancto 1. ca. 12.

16 Apo-

16 *Apoſtolus in nomine Chriſti, tacitis alijs duabus perſonis Trinitatis, nunquam baptizaſſe credendum eſt.*

QVAMQVAM dubium fortaſſe alicui uideri poteſt, an huiuſmodi forma Apoſtoli aliquẽ baptizauerint, ſi Ambroſii, & Baſilij ſanctiſsimorũ, & grauiſsimorum Patrum auctoritatem ſequi volumus, qui ita Baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, vt dixerint, ijs verbis ſignificari Baptiſmum, non qui à Ioanne, ſed qui à Chriſto Domino traditus eſſet: tametſi à communi, & vſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarum nomina continet, Apoſtoli non diſcederẽt. Atque hoc loquẽdi genere Paulus etiam in epiſtola ad Galatas uſus uidetur, cùm inquit: [a] *Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis:* vt ſignificaret in fide Chriſti, nec alia tamen forma, quàm idem Saluator & Dn̄s noſter ſeruãdam præceperat, baptizatos eſſe. hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptiſmi ſubſtantiã maximè pertinent, fideles docere ſatis fuerit.

a Gal. 3. 27.

17 *Quo pacto in hoc regenerationis myſterio fieri debeat ablutio.*

Ablutio baptiſmi tribus modis fieri poteſt. Thom. in 3. part. quæſt. 66. art 7.

QVONIAM verò in hoc Sacramento conficiendo legitimæ etiã ablutionis rationẽ ſeruari oportet, iccirco eius quoque partis doctrina à Paſtoribus tradenda eſt, atque ab eis breuiter explicandum, communi Eccleſiæ more, & conſuetudine receptum eſſe, vt Baptiſmus vno aliquo ex tribus modis confici poſſet. Nam qui hoc ſacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aſperſione tingun-

tinguntur. Ex his autem ritibus, quicunque ſeruetur, Baptiſmum uerè perfici credendum eſt: aqua enim in Baptiſmo adhibetur, ad ſignificandam animæ ablutionem, quam efficit: Quare Baptiſmus ab [a] Apoſtolo lauacrum appellatus eſt. Ablutio autem non magis fit, cùm aliquis aqua mergitur, quod diu à primis tẽporibus in Eccleſia obſeruatum animaduertimus: quàm vel aquę effuſione, quod nunc in frequenti vſu poſitũ uidemus, vel aſperſione, quemadmodum [b] à Petro factũ eſſe colligitur, cùm uno die tria millia hominum ad fidei veritatẽ traduxit, & baptizauit.

a Tim. 3. 5. Ephe. 1. 26. Lauacrum regenerationis.

Trina merſio fuit in vſu Aug. tẽpore.

b Act. 2. 31.

18 *Vnica'ne ablutio requiratur, an trina.*

VTRVM verò unica an trina ablutio fiat, nihil referre exiſtimandũ eſt. Vtrouis enim modo & antea in Eccleſia Baptiſmũ verè confectũ eſſe, & nunc confici poſſe, ex D. Gregorij Magni epiſtola, ad Leandrum ſcripta, ſatis apparet. Retinẽdus eſt tamẽ à fidelibus is ritus, quem unuſquiſque in ſua Eccleſia ſeruari animaduerterit.

Vnane, an trina ablutio fieri debeat, Thom. in 3. par. q. 66. articu. 8. B. Greg. lib. 1. regiſ. epi. 41.

19 *Quare caput hic potiſsimùm abluatur.*

ATQVE illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partẽ, ſed potiſsimùm caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus vigent, abluendum, ſimulq́ue ab eo, qui baptizat, non ante, aut poſt ablutionem verba Sacramenti, quæ formam continent, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe. His expoſitis conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptiſmum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, à Chri-

Thom in 3. par quæſt. 66. articu. 7. ad 3.

Verba Sacramenti, eodẽ tẽpore quo abluitur caput, pronunciãda ſunt.

à Chriſto Domino inſtitutum eſſe.

20 *Chriſtus ne Baptiſmum ante, an poſt paſsionē inſtituerit:*

Duo tempora inſtitutionis baptiſmi. Tho. in 3. par. q.66. art.2.

Quādo Xp̄s baptiſmum inſtituerit.

a Mat.3.16.

D. Gregor. Nazian. orat in natal. Saluat. circa finem. Aug. ſer.29.36.& 37. de tempore.

Aquæ uis per Chriſtū eſt aucta.

Tota Trinitas in baptiſmo Chriſti præſens ſuū numen declarauit.

b Mat.3.26. 27. Mar. 1. 10.11. Luc. 3.21.22. Hiero. in com. in 3. capit. Matth. 5. Aug. ſerm. 36.de temp.

Baptiſmus ante Chriſti paſſionē fuit quidē vſitatus, poſtea tamen vim ſuam accepit.

Hoc igitur Paſtores frequenrer docebunt, explicabuntque duo diuerſa tempora Baptiſmi notanda eſſe: alterum cùm Saluator eū inſtituit: alterum, cùm lex de eo ſuſcipiendo ſancita eſt. Ac, quod ad primū attinet, tunc à Domino hoc Sacramētum inſtitutum eſſe perſpicitur, cùm ipſe à [a] Ioanne baptizatus ſanctificandi virtutem aquæ tribuit. teſtātur enim ſancti Gregorius Nazianzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ vim generandi, in ſpiritualem ſcilicet uitam, datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mūdæ carnis aquas mundans, vt vim abluendi habeant. Atque ad eā rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tunc ſanctiſsima Trinitas, in cuius nomine Baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. [b] Vox enim Patris audita eſt: Filij perſona aderat: & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: prætetea cœli aperti ſunt, quò nobis iam per Baptiſmū licet aſcendere. Quòd ſi quis ſcire cupiat, qua nā ratione tanta, & tam diuina virtus a Domino aquis tributa ſit, id quidem humanam intelligentiam ſuperat. Hoc verò ſatis percipi à nobis poteſt, Baptiſmo à Domino ſuſcepto ſanctiſsimi, & puriſsimi eius corporis tactu, aquam ad Baptiſmi ſalutarem vſum, cōſecratam eſſe: ita tamen, vt hoc Sacramentum, etſi ante

Paſ-

Paſsionem inſtitutum fuerit, à Paſsione tamen, quæ omnium Christi actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxiſſe credendum ſit.

21 *Quando lex Baptiſmi homines obligare cœperit.*

Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de Baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur: nam inter ſacros ſcriptores cõuenit poſt Domini Reſurrectionẽ, cùm Apoſtolis præcepit: [a] *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, ex eo tempore omnes homines, qui ſalutẽ æternam conſecuturi erant, lege de Baptiſmo teneri cępiſſe. Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: [b] *Regenerauit nos in ſpem viuam per Reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis*. Idemque ex illo Pauli loco: [c] Seipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, (cùm de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in verbo, licet cognoſcere. vterque enim Baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, videtur retuliſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Saluatoris, [d] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei*, id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſsionem futurum erat.

Lex de Baptiſmo ſuſcipiendo quando lata fuerit.

a Matt. 28. 19. Mar. 16. 15.

Quando baptiſmus homines obligare cœpit

b 1. Pet. 1. 3.

c Epheſ. 5. 26.

d Ioan. 3. 5

22 *Sacramentum Baptiſmi in quanta ueneratione habendũ.*

Ex ijs igitur, ſi accuratè à Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc ſacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate venerentur, præſertim

Quanta munera in baptiſmo conferantur, ex his quæ in Chriſti baptiſmo euenerunt docet D. Tho. in 3. par. q. 39. art. 5. & 6.

a 4. Reg. 6. 17.

verò, cùm cogitarint, præclara illa, & ampliſsima munera, quæ, cùm Chriſtus Dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis cùm baptizantur, intima Spiritus ſancti virtute donari, atque impertiri. Vt enim, ſi quemadmodum [a] Eliſæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, vt cœleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus eſſet, quem diuina Baptiſmi myſteria in maximã admirationem non traducerent: cur idem etiã euentutũ nõ exiſtimemus, cùm à Paſtoribus huius Sacramenti diuitiæ ita expoſitę fuerint, vt eas fideles, ſi non corporis oculis, at mentis acie fidei ſplendore illuminatę, contemplari queant?

23 *Quot hominum genera Baptiſmum adminiſtrare poſsint.*

Qui proprij ſint miniſtri Baptiſmi. vide D. Tho. in 3. p. q. 67.

b 1. Cor. 14. 40.

Triplex ordo miniſtrorum Baptiſmi.

Primus ordo eſt Epiſcoporũ, & ſacerdotũ. Iſid. lib. 2 de offic. Eccle. cap. 24.

c Matt. 28. 19.

d 1. Corin. 1. 17.

IAM verò, à quibus miniſtris hoc Sacramentum conficiatur, nõ vtiliter modò, ſed neceſſariò tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipuè hoc munus commiſſum eſt, illud ſanctè, & religiosè curatè ſtudeant, tum vt nequis tãquam finesſuos egreſſus, in alienã poſſeſsionẽ intempeſtiuè ingrediatur, vel ſuperbè irrumpat: cùm in omnibus ordinem ſeruandũ eſſe [b] Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & Sacerdotes collocandos eſſe: quibus datum eſt vt iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in Apoſtolis præceptum eſt à Domino: [c] *Euntes baptizate:* quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docẽdi populi curã deſerere cogerẽtur, [d] Baptiſmi miniſterium

Sacer-

Sacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quòd verò Sacerdotes iure ſuo hanc functionẽ exerceãt, ita vt præſente etiã Epiſcopo miniſtrare Baptiſmũ poſsint, ex doctrina Patrum, & vſu Eccleſiæ conſtat. nam cùm ad Euchariſtiam conſeruandã inſtituti ſint, [a] quæ eſt pacis, & vnitatis ſacramẽtum: conſentaneũ fuit poteſtatem ijs dari omnia illa adminiſtrandi, per quę neceſſariò huius pacis, & vnitatis quilibet particeps fieri poſſet. Quòd ſi aliquando Patres ſacerdotibus ſine Epiſcopi venia, baptizandi ius permiſſum non eſſe dixerunt: id de eo Baptiſmo, qui certis anni diebus ſolemni cęremonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum videtur.

Sacerdot propriũ eſt Baptiſmum cõferre Th. in 3. p q 67. art. 2.

a 1 Cor. 10. 17.

Vide Leonẽ epiſt. 88. & Damaſum, epiſt. 4.

Secundum miniſtrorum locum obtinet Diaconi, quibus ſine Epiſcopi aut Sacerdotis cõceſſu, non licere hoc ſacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtantur.

Secũdus ordo eſt Diaconorum. Diaconi ſine neceſsitate baptizare non poſſunt. Gelaſ. in epiſt. ad Epi. per Lucaniam conſtitutos. c. 9. & diſt. 93. c. diaconos. Thom in 3. p. q. 67. art. 1. & de cõſec. d. 4. c. cũctas.

24 *Qui Sacramentum Baptiſmi in caſu neceſsitatis conferre poſsint.*

EXTREMVS ordo illorum eſt, qui cogente neceſsitate, ſine ſolemnibus cęremoniis baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares, ſiue fœminę, quamcũque illi ſectam profiteantur. Nam & Iudęis quoque, Infidelibus, & Hęreticis, cùm neceſsitas cogit, hoc munus permiſſum eſt: ſi tamen id efficere

Quilibet in neceſsitate baptizare poteſt. Seſ. 7 Concil. Triden. de baptiſmo Can. 4. & Nicolaus ad conſulta Bulg. Can. 104 & habetur de conſ. diſt 4. c. à quodam. Idẽ docet Aug. lib. 7. de vnic. Baptiſ. c. 53. & habetur ibid. c. Solet etiam. & lib. 3. cont. Donat. cap. 10. & habetur ibid. cap Non eſt. & lib. 2. contr. Parmen. cap 13. quod item habetur 91. q. 1 c. quod quidam Conc. item Later. cap 1. & habetur de ſumma Trinit. cap. firmiter. & Concil. Florent. in decretis Eugenij.

propoſitum eis fuerit, quod Eccleſia Catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cùm multa veterum Patrum, & Cõciliorum decreta confirmarunt, tum verò à ſacra Tridentina ſynodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant Baptiſmum, qui etiam datur ab Hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia non eſſe verum Baptiſmũ. In quo profectò ſummam Domini noſtri bonitatem, & ſapientiã licet admirari. nam cùm hoc Sacramentum neceſſariò ab omnibus percipiendum ſit: quemadmodum aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt, ſic etiam neminẽ ab eius adminiſtratione excludi voluit: quamuis, vt dictum eſt, non omnibus liceat ſolemnes cæremonias adhibere: non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, ſed quòd minus neceſsitatis, quàm Sacramentum habeant.

Populares non debent ſolẽnes cæremonias in Baptiſmo adhibere. Tho. in 3. p. q. 67. ar. 3.

25 *Quis ordo in Baptizando à fidelibus ſeruandus ſit.*

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 4.

NEQVE verò hoc minus ita omnibus permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum inſtituere maximè deceat. mulier enim, ſi mares adſint, Laicus item præſente clerico, tum clericus coram Sacerdote, Baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quamquam obſtetrices, quæ baptizare cõſueuerunt, improbandæ non ſunt, ſi interdum præſente aliquo viro, qui huius Sacramenti conficiendi minimè peritus ſit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipſæ exequantur.

26 *Cur præter eos qui baptizant in regenerationis myſterijs Patrini adhibeantur.*

ACCEDIT autem ad eos miniſtros, qui, vt hactenus declaratum eſt, Baptiſmum conficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacrã, & ſalutarem ablutionem celebrandam ex vetuſtiſſima Catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent: ij nunc Patrini, olim Suſceptores, Sponſores, ſeu Fideiuſſores, communi vocabulo, à rerum diuinarũ ſcriptoribus vocabantur. De quorũ munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Paſtoribus agendum erit, vt fideles intelligãt, quæ potiſsimùm ad illud rectè perficiendũ neceſſaria ſint. in primis verò explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad Baptiſmũ præter Sacramento miniſtros Patrini etiam, & Suſceptores adiungerẽtur. quod quidem optimo iure factum eſſe, omnibus videbitur, ſi meminerint, Baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filij Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur diuus Petrus: [a] *Sicut modo geniti infantes † rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite.* Vt igitur poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice & pædagogo indiget, quorũ ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, vt qui ex Baptiſmi fonte vitam ſpiritualem viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, à quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemq́ue pietatis rationem inſtitui poſsint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tãdem viri perfecti, iuuante Do-

De Patrinis Baptizãdorũ, agit Tertul. lib. de Bapt. cap. 1. vbi eos Spõſores, & lib. de corona milit. vbi eos Suſceptores nominat.

Thom. in 3. p. q. 67. ar. 7.

a 1. Pet. 2. 2.
† Sic habent biblia Louan. ſed in mar. notant legi in MS. Ro. & Græcis exemplaribus, rationabile.

te Domino, euadant: cùm præſertim Paſtoribus, qui publicæ Parochiarũ curationi præpoſiti ſũt, tantùm temporis non ſuperſit, vt priuatam illam puram pueros in fide erudiẽdi ſuſcipere poſsint. Huius autẽ vetuſtiſsimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium à Diuo Dionyſio habemus, cùm inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim Apoſtolos vocat) in mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundùm iſtum ſanctum modum, quòd naturales parẽtes pueri eum cuidam docto in diuinis, veluti pedagogo traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctæ ſuſceptore reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò ſententiam confirmat Higinij auctoritas.

Patrinorum adhibendorum quàm vetuſta ſit cõſuetudo. S. Diony. de Eccleſ. Hierarchia c. 7. par. 3.

Higinij PP. de con. diſt. 4. ca in Catechiſmo. & ibid. ca. non plures, & c. in Baptiſmate, & 20. q. 1. cap. peruenit, & ſequentibus.

27 *Cognatio ſpiritualis in Baptiſmo contracta matrimonium impedit & dirimit.*

De affinitate in Baptiſmo contracta.

Seſsio. 24. Conci. Triden. de reformatione matrimonij capite ſecũdo. 20. q. 1. vide item, & de cognat. ſpirituali. in 6.

QVAMOBREM ſapientiſsimè à ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, vt non ſolùm is, qui baptizat cũ baptizato, ſed etiã ſuſceptor cũ eo, quẽ ſuſcipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciãtur: ita ut legitima nuptiarũ fœdera inter hos homines iniri nõ poſsint, atque inita dirimãtur.

28 *Quæ ſint Patrinorum partes, quidq́ ab illis exigatur.*

Patrinorum officium. Thom. in 3. p. q. 67. ar. 8.

PRÆTEREA docere oportet fideles, quæ ſint Suſceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligẽter in Eccleſia tractatur, vt nudũ tantùm huius functionis nomen relictum ſit: quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines videantur. Hoc igitur uniuersè Suſceptores ſemper cogitent, ſe hac potiſsimùm lege obſtrictos eſſe, vt ſpirituales filios perpetuò cõmendatos

datos habeant, atque in iis, quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem ſpectant, curent diligenter, vt illi tales ſe in omni vita præbeant, quales eos futuros eſſe ſolemni cæremonia ſpopóderunt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, verba Sponſoris exprimens: Spondeo puerũ inducturum, cùm ad ſacram intelligentiã venerit, ſedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet cõtrariis omninò, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item Diuus Auguſtinus: Vos inquit, ante omnia tam viros, quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, vt cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profectò decet maximè, eũ qui aliquod officium ſuſcepit: in eo diligenter exequendo nunquã defatigari: & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodẽ profeſſus eſt, minimè pati illum eſſe deſertum, quẽ ſemel in fidem, & clientelã ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit.

Diony. loco ſupra citato.

D. Aug. ſer. 163. de tempore & ſer. 215. ſimilia habet, quæ autẽ hic habentur referũtur de cõſecra diſt. 4. c. vos autẽ.

Quæ autem filiis ſpiritualibus tradenda ſint, paucis Diuus Auguſtinus comprehendit, cùm de hoc ipſo Suſceptoris officio loqueretur, inquit enim. Debent eos admonere, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligãt, caritatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicã eos doceant: Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

Quid ſuſceptores filios ſuos ſpirituales docere debeãt fuſius Aug. ſer. 163. de tẽpore, ſed hæc habentur de conſecr. diſt. 4. c. vos autẽ.

29 *Quiuis promiſcuè ad Suſceptoris munus non eſt admittendus.*

QVÆ cùm ita ſe habeant, facilè intelligimus,

Quales Patrini ſunt aſſumendi.

Parentes naturales filios ſuos ſuſcipere non poſſunt. 30. q. 1. ca. peruenit Th. in 3. p. q. 67. arti. 8. ad 2.

Neque infideles & hæretici ex Cōcil. Mog. de conſec. diſt. 4. cap. in baptiſmate.

cuinam hominū generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum iis, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut ſedulò, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, vt ex eo magis appareat, quantum hęc ſpiritualis educatio à carnali diſtet, Hæretici in primis, Iudæi, Infideles, ab hoc munere omnino prohibendi ſunt, vt qui in ea cognitione & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mendaciis ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertant.

30 *Quis Patrinorum numerus eſſe debeat.*

Patrinorum numerus. Seſs. 24. Cōci. Tridē. de reformatione matrimonij. c. 20. & idem habetur de cō ſec. diſt. 4. c. Non plures. & de cogn. ſpirituali. c. quamuis in D. Th. ibid.

PLVRES quoque ne baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, ſed ut unus tantùm, ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummum vnus, & vna, Tridentino Coucilio ſtatutum eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo à multitudine magiſtrorum perturbari poterat: tū quia prouidere oportebat, ne inter plures huiuſmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonii vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

31 *Baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius.*

a Ioan. 3. 5. Matt. 28. 9. Clemēs Ro. epi. 4. Aug. in Ioā. trac. 13. & de Eccleſ. dogm. cap. 24. Amb. de iis qui myſter. initiantur. cap. 4. Conc. Latc. cap. 1.

SED cùm cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus vtiliſsima habēda ſit, tū verò nihil magis neceſſariū videri poteſt, quàm ut doceantur omnibus hominibus Baptiſmi legem [a] à Domino præſcriptā eſſe, ita vt, niſi per Baptiſmi gratiā Deo renaſcantur, in ſempiternam miſeriā, & interitū à parentibus, ſiue illi

fide-

fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius à Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtã legitur: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, nõ poteſt introire in regnũ Dei.*

32 *Infantes omnino ſunt baptizandi.*

QVAM legem non ſolùm de iis, qui adulta ætate ſunt, ſed etiã de pueris infantibus intelligendam eſſe, idq; ab Apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſentẽtia, & auctoritas cõfirmat. Prætere a credendũ eſt, noluiſſe Chriſtum Dominum Baptiſmi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: [a] *Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cœlorum,* [b] quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cùm [c] legimus totam aliquã familiam à Paulo baptizatã eſſe, ſatis apparet pueros etiã, qui illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde Circunciſio, quæ figura fuit Baptiſmi, eum morem maximè cõmendat. [d] Pueris enim octauo die circuncidi ſolitos, nemo eſt qui ignoret. Ac quibus [e] circunciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem Baptiſmum, qui eſt [f] circunciſio Chriſti non manufacta prodeſſe perſpicuum eſt.

Poſtremò vt Apoſtolus docet, [g] *ſi vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiã gratiæ, & donationis & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* Cùm itaque per Adæ peccatũ pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Chriſtum Do-

Citra Baptiſmũ null' omninò ſaluari poteſt. Cõc. Tridẽ. de Baptiſmo can. 5. & Seſſ. 6. de iuſtificat. c. 4. De Baptiſmo paruulorũ. ſeſſ. 5. Cõci. Tridẽ. decreto de peccato originali, & ſeſſ. 7 de baptiſmo. cap. 12. 13. & 14. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hier. c. 7. Cyp. epi. 59. ad Fidũ. Augu. epiſt. 28. & li. 1. dẽ peccat. merit. & remiſſ c. 23. Chryſoſto. homi de Adã & Eua. Cõcil. Mileuit. c 2. vide itẽ multa c. de cõſe. di. 4.

a Mar. 18. 3. & 19. 14.
b Mar. 10 16. Luc. 18. 15.
c 1. Cor. 1. 16
d Gen. 17. 11. 12 Leui. 12. 3 Luc. 1. 59. & 2. 2.
e Eph. 2. 11.
f Col. 2. 11
g Rom. 5. 17
Tho. in 3. p. q. 68. arti. 8.

Dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam conſequi, vt regnent in vitam: quod quidem ſine Baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatē Chriſtianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam eſſe. nam, [a] vt à Sapiente præclarè dictum eſt: *Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.*

a Pro. 22. 6. Dion. Areopa. in 7. c. li. de Hier. Eccl. hanc etiā rationē habet.

33 *Infantes in Baptiſmo gratiam ſpiritualem percipiunt.*

Infantes ēt ī Baptiſmo gratiam accipiūt. Tho. ibid. vide ēt Clemē. 1. de ſum. Trinit. D. Auguſt. epiſt. 23. ad Bon.

NEQVE enim dubitare licet, quin Infantes fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis ſuæ aſſenſione credant: ſed quia parentum fide, ſi parētes fideles fuerunt, ſin minus, fide (vt D. Auguſtini verbis loquamur) vniuerſæ ſocietatis ſanctorum muniuntur. etenim ab iis omnibus rectè dicimus eos Baptiſmo offerri, quibus placet, vt offerantur, & quorum caritate ad communionem ſancti Spiritus adiunguntur.

34 *Infantum Baptiſmus non differendus.*

Infantes mox ad Baptiſmū ſunt deferendi.

Augu. lib. 3. de orig. animæ. cap. 9. & lib. 1. de peccat. mer. & rem. cap. 23. & epiſt. 28. ad Hieron.

De Baptiſmo adultorum. vide Aug. in lib.

HORTANDI autem ſunt magnoperè fideles, vt liberos ſuos, cum primùm id ſine periculo facere liceat, ad Eccleſiam deferendos, & ſolemnibus cæremoniis Baptizandos curent. Nā cùm pueris infantibus nulla alia ſalutis comparandæ ratio, niſi eis Baptiſmus præbeatur, relicta ſit: facilè intelligitur, quàm graui culpa illi ſeſe obſtringant, qui eos Sacramenti gratia diutiùs, quàm neceſſitas poſtulet, carere patiantur: cùm præſertim propter ætatis imbecillitatem, infinita penè pericula illis impendeant.

35 *Adul-*

35 *Adulti quomodo ante Baptiſmum inſtruendi ſint.*

DIVERSAM verò rationem in iis ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis vſum habēt, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nā Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiendā cohortādi, alliciendi, inuitādi ſunt. Quòd ſi ad Dominum Deū conuertātur: tum verò monere oportet, ne ultrà tempus ab Eccleſia præſcriptum, Baptiſmi Sacramentum differant. nam cùm ſcriptum ſit: [a] *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem:* docendi ſunt perfectam conuerſionem in noua per Baptiſmum generatione poſitā eſſe: præterea, quò ſeriùs ad Baptiſmum veniūt, eò diutiùs ſibi carendum eſſe cæterorum Sacramentorum vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cùm ad ea ſine Baptiſmo nulli aditus patere poſsit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex Baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolùm omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam, & ſordes Baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat, cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, iuſtitiamque & innocētiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianæ vitæ conſtare, facilè omnes intelligunt.

de fide & operibus. c. 9. Tertul. li. de pœnit. c. 6. & de præſcrip. c 41. Cyp. ep. 13. & de cōſec. diſt 4. c. ante Baptiſmū & cap. ante viginti.

a Eccel. 5. 8.

Baptiſmi quanta ſit virtus.

36 *Adultis Baptiſmum differendum eſſe demonſtratur.*

SED quamuis hæc ita ſint, non conſueuit tamen Eccleſia Baptiſmi Sacramētum huic hominum generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tem-

pus

Propoſitum Baptiſmi in neceſsitate ad ſalutem ſufficit Auguſt. in lib. quæſt. in Leui. q. 84. Ambro. in lib. de obitu. Valent. Tho. in 3. par. q. 68. ari. 2.

pus differendum eſſe conſtituit. neque enim eã dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet: cùm illis, qui rationis vſu præditi ſunt, Baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & malè actæ vitæ pœnitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſsint. Contrà

Cur expediat in adultis baptiſmum differri.

verò hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primùm enim quoniam ab Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & ſimulato animo accedat, eorum voluntas qui Baptiſmum petũt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſa, in antiquis conciliis decretum legimus, vt qui ex Iudæis ad

Cõcil. Agaten. c. 34. & habetur de cõſecr. diſt. 9. cap. Iudæi vide item Cõc. Brach. 2. cap. 1. & Laod. c. 46.

fidem Catholicam ueniunt, antequam Baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot menſes inter Catechumenos eſſent: deinde in fidei doctrina, quã profiteri debent, & Chriſtianę vitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantùm Paſchæ & Pentecoſtes diebus ſolemni cæremonia baptiſmum ſuſcipiant.

37 *Baptiſmus non ſemper eſt adultis differendus.*

Quando nõ diu differri debeat Baptiſmus.

Sed interdum tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria de cauſa differendum nõ eſt, velut ſi vitæ periculum inſtare videatur: ac præſertim, ſi illi abluendi ſint, qui iam fidei myſteria plenè perceperint. Quod quidem Philippum, &

a Act. 8. 38.

Apoſtolorum Principẽ feciſſe ſatis cõſtat, [a] cùm

b Act. 10. 48

alter Candacis reginæ Eunuchum, [b] alter Corne-

lium

lium nulla interpoſita mora, ſed ſtatim, vt ſe Fidem amplecti profeſsi ſunt, baptizauit.

38 *Quomodo affecti eſſe debeant qui ſunt baptizandi.*

Docendvm præterea, ac populo explicandũ erit, quomodo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. In primis itaque opus eſt, vt velint, propoſitumq́ue ſit illis baptiſmum ſuſcipere. nã cùm vnuſquiſque [a] in baptiſmo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem & diſciplinam ſuſcipiat, æquum eſt, non inuito cuiquam, aut recuſanti, ſed illis tantùm, qui ſponte ſua, & libenti animo accipiũt, Baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, vt nemini Baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an velit Baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deeſſe exiſtimãdum eſt, cum Eccleſiæ voluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſsit.

Primum in Baptizãdis propoſitum requiritur.

a Ro. 6. 2. 3. Aug. in lib. de pœnit. medic. c. 2. Tho in 3. p. q. 68. ar. 7.

39 *Amentes quando poſsint, uel non poſsint Baptizari.*

Prӕterea amentes, & furioſos, qui cùm aliquando cõpotes mentis eſſent, in inſaniã deinde inciderunt, vt qui eo tempore nullã Baptiſmi ſuſcipiendi voluntatem habeãt, niſi vitæ periculum immineat, Baptizandos nõ eſſe: cùm autem in vitę diſcrimine uerſãtur, ſi antequã furere inciperent, eius voluntatis ſignificationẽ dederũt, abluendi ſunt: ſin minus, à Baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemq; iudicium de dormientibus fieri debet. Quòd ſi in mentis poteſtate nunquã fuerunt, ita vt nullũ rationis uſum habuerint, eos in fide Eccleſiæ nõ ſecus, ac pueros,

Thom. in 3. p. q. 68. arti. 12. & colligitur ex Auguſt. lib. 4. Conf. c. 4.

qui ratione carent, Baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat.

40 *Quæ præterea ad Baptiſmum ſuſcipiendum requirantur.*

In baptizandis fides requiritur. vide D. Tho. q. 9. ar. 8.

VERVM præter Baptiſmi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum eſt, ad conſequendam Sacramenti gratiam maximè neceſſaria eſt. Etenim Dominus & Saluator noſter docuit: [a] *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit*. Deinde vt quemlibet admiſſorum ſcelerum, & malè actæ vitæ pœniteat, atque vt idē in poſterū à peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita Baptiſmum peteret, vt tamen peccandi conſuetudinem nollet emendare, omninò repellendus eſſet. nihil enim Baptiſmi gratiæ, & virtuti adeò repugnat, quā eorum mens, & conſilium, qui nullum vnquam peccandi finem ſibi cōſtituunt. Cùm itaque Baptiſmus ob eam rem expetendus ſit, [b] *vt Chriſtū induamus, & cum eo coniungamur*: planè conſtat, meritò à ſacra ablutione reiiciendum eſſe, cui in uitiis, & peccatis perſeuerare propoſitum eſt. præſertim verò, quia nihil eorum, quæ ad Chriſtum, & Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt, inanemque Baptiſmum, ſi iuſtitiæ, & ſalutis gratiā ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus, [c] qui ſecundùm carnem ambulare, non ſecundùm ſpiritum, cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam eius rationem ſine vlla dubitatione conſequitur, ſi modò, cū ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrē

Prin-

a Marc. 16. 16

Tertiò requiritur pœnitentia. Th. ibi. ar. 4.

b Galat. 3. 27.

Vbi fruſtra adhiberi Sacramēta videntur, ibi abſtinendū eſt.

c Rom 8. 1.

Verus Baptiſmus eſſe poteſt in impœnitente, ſed non ſalutaris.

Princeps apoſtolorum magnæ illi hominũ multitudini, qui, vt ait Scriptura, compuncti corde, ab eo & à reliquis Apoſtolis, qui ſibi faciendum eſſet quæſiuerant, ita reſpondit: [a] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum.* & alio loco: [b] *Pœnitemini*, inquit, *& conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.* Item beatus Paulus ad Romanos ſcribẽs apertè oſtendit, ei, [c] *qui baptizatur, omninò moriendum eſſe peccatis:* quare nos monet, [d] *ne exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes.*

a Act. 2. 38.
b Act. 3. 19.
c Ro. 6. 11.
d Ibid. 13.

41 *Quantum de his ſermonem habere conferat.*

HÆC verò ſi fideles ſæpè meditati fuerint, primùm quidem ſummã Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & diuinum Baptiſmi beneficiũ, ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde cùm ſibi ante oculos proponent, quàm aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati ſunt, illud etiam in primis à Chriſtiano homine requiri facilè intelligent, vt quotidie tam ſanctè, & religiosè traducere vitã ſtudeãt, perinde ac ſi ea ipſa die Baptiſmi Sacramentum, & gratiã conſecuti eſſent. quamquã ad inflammandos veræ pietatis ſtudio animos, nihil magis proficiet, quàm ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinã ſint Baptiſmi effect⁹.

42 *Præcipuus Baptiſmi effectus quis ſit.*

DE his igitur, quoniam ſæpè agendum eſt, vt fideles magis perſpiciãt, ſe in altiſsimo dignitatis

De eximijs Baptiſmi effectibus.

Tho. in 3. p. quæst. 69.

Primus, ac præcipuus Baptismi effectus est cuiuscunq; peccati remissio. Th. lib. artic. 1. Concilium Trid. Sess. 5. de peccato originali.

a Ezech. 36. 25.

b 1 Cor. 6. 11.

D. Aug. lib. 1. de pecca. merit. & remiss. cap. 15. Vide eundẽ lib. 1. contra duas episto. Pelag. c. 13. & lib 3. c. 3. & in Ench. capit. 64. Greg. lib. 9. episto. 39. S. Hierony. tom. 2. ad Ocea. epist. 83. ante medium. Conc. Vien. & Florẽ. in Doct. de Sacramentis. Tridentina Synodus sessio. 5. de peccato originali.

tis gradu positos esse, nec se ab eo deiici vllis aduersarii insidiis, vel impetu, vllo unquam tempore patiantur, hoc primùm tradere oportet, peccatum, siue à primis parentibus origine contractum, siue à nobis ipsis cõmissum, quamuis etiã adeo nefarium sit, vt ne cogitari quidem posse uideatur, admirabili huius Sacramenti uirtute remitti, & cõdonari. Id verò multo ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: [a] *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit: [b] *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis.* Atque hanc doctrinam perpetuò à sancta Ecclesia traditã esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem De baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantùm cõtrahitur peccatum originale, regenerãte autem Spiritu, nõ solùm originalium, sed etiã voluntariorum peccatorum fit remissio. & sanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismate cõdonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit; cùm anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderẽt, quive asseuerare nõ dubitarent, quamuis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus nõ tolli, aut radicitùs euelli: sed quodã modo abradi, ita vt peccatorum radices animo infixę adhuc

rema-

remaneant. Namq; vt eiuſdem ſanctæ Synodi verbis vtamur, in renatis nihil odit Deus: quia [a] nihil damnationis eſt his, qui [b] verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundùm carnem ambulant: ſed [c] veterem hominem exuentus, & [d] nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt.

a Rom. 8. 1. b Rom. 6. 4. c Co. 3. 9. 10 d Eph. 4: 24. Aug. de Gen. ad Litt. lib. 6. cap. 14. & habet de Pœnit. d. 2. cap quomõ renouari.

43 *Concupiſcentia in Baptizatis an ſit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiã, vel fomitem remanere: ſed illa verè peccati rationẽ non habet. nam ex diui quoq; Auguſtini ſententia, [e] In paruulis baptizatis cõcupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonẽ relinquitur. Atq; idem alibi teſtatur: [f] Concupiſcẽtiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet: cõcupiſcẽtia enim quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rõni repugnans: qui tamen motus ſi voluntatis cõſenſum, aut negligentiam coniunctam non habeat, à vera peccati natura longè abeſt. Ac cùm S. Paulus inquit: [g] *Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret,* [h] *Non cõcupiſces*: ex his verbis, non ipsã cupiſcendi vim. ſed voluntatis vitium intelligi voluit. Eãdem doctrinam tradit S. Gregorius ita ſcribens: Si qui ſunt, qui dicant, peccata in baptiſmo ſuperficietenus dimitti, quid eſt hac prędicatione infidelius? cùm per fidei Sacramentiũ anima peccatis radicitùs abſoluta, ſoli Deo inhęreat. Atq; ad eam rem demonſtrãdam Saluatoris

De concupiſcẽtia in baptizatis remanẽte. Cõcil. Tridẽ. de peccato originali. ſeſs. 5. Quid concupiſcentia. e D. Aug. li. 1. de pecca. meri. & remiſs. c. 39. & li. 3. cõt. 2. epiſ. Pela. c. 3. f Idẽ. lib. 1. de nupt. & conc. c. 23. & 25. & contra Iulia. li. 6. c. 5. li. 1. retrac. cap. 15. & de verb. Apoſt. ſer. 6. g Rom. 7. 7. h Exod. 20. 17. Deut. 5. 21. B. Greg. lib. 9. regiſt. epiſt. 30.

noſtri teſtimonio vtitur, cùm apud ſanctum Io-
a Io. 13. 10. annem ait: [a] *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.*

44 *Omnia peccata Baptiſmo tolli iterum demonſtratur.*

QVOD ſi cui expreſſam huius rei figurā, & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contēplandum Naaman Syri leproſi hiſtoriam: [b] qui cùm ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante Scriptura, ita à lepra mundatus eſt, vt eius caro, caro pueri videretur. Quare Baptiſmi proprius effectus eſt peccatorum omnium, ſiue originis vitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſsio: cuius rei cauſa à Domino, & Saluatore noſtro inſtitutum eſſe clarisſimis verbis Apoſtolorum Princeps, vt alia teſtimonia omittamus, explicauit, cùm inquit: [c] *Pœnitentiam agite & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remisſionem peccatorum.*

b 4. Reg. 5. 14.

c Act. 2. 38. & 22. 16.

45 *Vt culpa, ita etiam pœna omnis Baptiſmo remittitur.*

IAM verò in Baptiſmo non ſolùm peccata remittūtur, ſed peccatorum etiam, & ſcelerum pœnę omnes à Deo benignè condonantur. nam etſi omnibus Sacramentis hoc commune eſt, vt per illa virtus pasſionis Chriſti Dñi communicetur: de ſolo tamē Baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, [d] *Nos per ipſum Chriſto commori, & ſepeliri.* ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima Sacramēti iniuria fieri nō poſſe, vt ei, qui Baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quæ vſitato nomine ſancti Patres Opera ſatisfactionis vocarūt, imponantur. Nec verò, quæ hoc loco

Scđs Baptiſmi effectus eſt omnium pęnarū, quæ peccatis debebātur condonatio. Tho. in 3. p. q. 69 arti 2. ex Ambroſio in 11. c. epiſt. ad Ro. cui cōſentit Aug. li. 1. de nuptiis, & concup. ca. 34. & in Ench. c. 43.

d Rom. 6. 3. 4. 5.

loco traduntur, veteris Ecclesię consuetudini aduersantur: quæ olim Iudæis, cū baptizarētur, præcipiebat, vt quadraginta continuos dies ieiunarent. neq; .n. illud institutum ad satisfactionem pertinebat: sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, vt Sacramenti dignitatē venerantes, ieiunijs & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent.

Iā recens baptizato non est imponēda satisfactio. Tho. in 3. p. q. 68. ar. 5. Greg. li. 7. regist. epist. 24 indi. 1. & habetur de cōsec. dist. 4. ca. ne quod absit. Baptizandis, cur aliqn̄ ieiunium sit impositum. Tho. in 3. p. q. 69. arti. 2. ad 3.

46 *Non liberatur mox baptizatus à pœnis ciuilibus.*

SED quamquam in Baptismo pęnas peccatorum condonari exploratum esse debet, ab eo tn̄ pęnarum genere, quæ ciuilibus iudiciis ob graue aliquod scelus persoluendæ sunt, nemo liberatur, ita vt, qui morte dignus sit, per baptismū à pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur: tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, vt Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent.

47 *Remittuntur in Baptismo pœnæ, quæ post hanc uitam inferri solent.*

EFFICIT præterea Baptismus post huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: si quidem merito mortis Domini factum est, vt hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei commorimur. [a] *Si enim*, vt inquit Apostolus, *complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.*

Pœnæ inferni in Baptismo remittuntur.

a Rom. 6.

48 *Quare per Baptiſmum integra naturæ ſtatus non ſtatim reddatur.*

Cur poſt Baptiſmũ huius vitæ pœnæ remaneant.
Tho.in 3.p. q.69.art.2.

QVOD ſi quæratаliquis, cur ſtatim poſt Baptiſmũ in hac ẽt mortali vita, his incõmodis nõ careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis virtute non transferamur: id quidem duabus potisſimum de cauſis, factum eſſe reſpondebitur. Quarum prima eſt, ꝙ nobis, [a] qui per Baptiſmum Chriſti corpori coniuncti, atq; eius mẽbra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuẽdum non erat, quàm ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cùm igitur Chriſtus Dominus, etſi ab initio ortus ſui, [b] gratiæ & ueritatis plenitudinẽ habuit, tamen humanæ naturę fragilitatem, quã ſuſcepit, non antè depoſuit, quàm pasſionis tormẽta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriam reſurrexit, quis miretur, cũ uideat fideles, qui iam per Baptiſmũ cęleſtis iuſtitię gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore ueſtiri, ut poſtquã multis laboribus pro Chriſto perfuncti, morte oblita denuò ad uitam reuocati fuerint, tãdem digni ſint, qui cum Chriſtu æuo ſempiterno perfruantur?

a Ro.6.3.4.
b Ioã.1.14.

Secunda rõ, vt ꝑ ea qua patimur nobis merẽdi ſit occaſio.

Altera uerò cauſa, cur in nobis poſt Baptiſmũ infirmitas corporis, morbus, dolorũ ſenſus, concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, ut.ſ.tanquam ſegetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia conſequeremur. nam cùm pa-

tienti animo vitæ incõmoda omnia toleramus, prauasq; animi noſtri affectiones ſub rõnis imperium diuina ope ſubijcimus, certa ſpe niti debemus, fore, vt ſi cum Apoſtolo[a] bonum certamem certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, repoſitam quoq; iuſtitię coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex. Sic verò ẽt cũ filiis Iſrael videtur Dominus egiſſe,[b] quos etſi ab Aegyptiorũ ſeruitute, Pharaone, atq; eius exercitu in mare demerſo liberauit; tamen nõ ſtatim in beatam illã promisſionis terram introduxit, ſed prius in multis, varijsq; caſibus exercuit: ac deinde cùm eos in promiſſæ terræ poſſeſsionẽ miſiſſet, cęteros quidem incolas è patrijs ſedibus exturbauit, [c] quaſdã verò nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, vt populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occaſio nunquam deeſſet.

a 2. Ti.4.7.
b Exod.14. 24.25.
c Iud.3.2.3.

Huc accedit, ꝙ ſi per Baptiſmum præter dona cęleſtia, quibus anima ornatur, corporis etiã bona tribuerentur, dubitari meritò poſſet, quin multi, præſentis potius vitæ commoda, quã futuræ ſperatam gloriam conſectantes ad Baptiſmũ uenirent: cùm tamen non falſa hæc, & incerta, [d] quæ uidentur, ſed uera, atq; æterna, quæ non videntur, bona Chriſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeant.

Tertia rõne videlicet qs ob bona tẽporalia colendum ſibi Deum putaret.
d 2. Cor. 4. 18.

49 *Renati inter huius uitæ miſerias ſolida animi oblectatione non deſtituuntur.*

SED interim tamen huius vitę conditio, quę miſeriarũ plena eſt, in his, qui[e] dignè ambulant

Renati ĩter huius vitæ miſerias ſuã hñt lætitiã.
e Eph. 4. 1.

a Ioā. 15.5.
b Phil. 3.14.
c Apoc. 14.4.
d Dan. 12.3.
e Apoc 7.9.

sua vocatione, suis voluptatibus & lætitijs nō caret. Quid.n. nobis, qui iam per Baptismum [a] veluti palmites, insiti sumus in Christum, iucundius, aut optabilius esse potest, quàm, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus [b] ad præmiū supernæ vocationis Dei, omni studio contendamus, [c] alij virginitatis lauream, alii [d] doctrinæ, & predicationis coronam, [e] alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidē pręclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ vitæ studio exercuissemus atque in acie inuicti stetissemus.

Tertius Baptismi effectus gratiæ Dei largitio.
Tho. in 3. p. q 69. arti. 4.
f 1. Ioā. 3.7.
g Ioā. 1.12.
h Ro 8.17.
i Mar. 16.16.
Quomō per Baptismum filii Dei efficiamur pulchre declarabitur. f. 9, de precati. Dominica.
k Eph. 5.26
Quid sit gratia.
Th in 1.2. q. 110 ar. 2. Sess. 6. Cōc. Trid. de iustificatione. ca. 7.

50 *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem, Baptismo, homini præstetur.*

SED vt ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius Sacramēti virtute nos, nō solū à malis, quæ verè mala dicenda sunt, liberari, verum ēt eximiis bonis, & muneribus augeri. Animus.n. noster diuina gratia, repletur qua [f] iusti, & [g] filii Dei effecti [h] æternæ quoq; salutis hæredes instituimur. nā vt scriptum est: [i] *qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit*: [k] mundatamq; Ecclesiā lauacro aquæ in uerbo, Apostolus testatur. Est aūt gratia, quemadmodū Tridētina Synodus, ab omnibus credendū, pęna anathema tis proposita, decreuit, nō solū per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærēs, ac veluti splendor quidā, & lux, quę animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq;

animas

animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris apertè colligitur, cũ [a] gratiam effundi dicant, [b] eamq́ue Spiritus sancti pignus soleant appellare.

51 *Gratiæ diuinæ, quæ Baptismo infunditur adduntur velu tipedissequæ uirtutes.*

Hvic aũt additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animã cum gratia diuinitùs infunduntur. Quare, cùm Apostolus ad Titum ait: [c] *Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum*, D. Augustinus verba illa, *Abundè effudit*, explanãs, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam virtutum.

52 *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Iam verò per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas mouentur: ita etiam ex [d] Christi Domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina virtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit.

53 *Qui fiat, ut tot uirtutibus in Baptismo cumulati adeò tardè pietatem exerceant.*

Neqve verò mirum cuiquam videri debet, si cùm tãta virtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore, pias, honestasq; actiones inchoamus, vel cer-

Aug. lib. 1. de peccat. mer. & remis. c. 10 & de spiritu & litt. c. 28.
a Rom. 5. 5.
b 2. Cor. 1. 22. & 5. 5.
Virtutũ infusio in Baptis. Chryst. homi. ad Neoph. & ad Baptiz. Damas. li. 4. de fid. orth. c. 1. Lactan. li. 3. diui. insti. cap. 25.
c Titũ. 3. 5.
Sic hẽt glo. ord. & simile Prosper li. 1. de voca. gent. c. 18. Augu. epist. 23. Ber. ĩ ser. de cœ. Do. Aug. li. 1. de Bap paruul. c. 26. Tho. in 3. p. q 69 ar. 5: de cõs. dis. 4 ca. ad hæc.
d Ioã. 1. 16.

a Roma. 7. 15. 16. Galat. 5. 17. Aug. lib. 5. cōtra Iulia. c. 3. & 5. & lib. 1. de pec. mer. & rem. cap. 39.

tè absoluimus. id enim ob eam rem euenit, quòd uirtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ nont sint: sed [a] quoniam post Baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem nō decet: cùm Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore vt quotidiana rectè uiuendi exercitatione, [b] quæcunque pudica sunt, quæcunque iusta, quæcunque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda videantur: hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, [c] *vt Deus pacis sit nobiscum.*

Virtutes exercitio augentur, & faciles euadunt.
b Phil. 4. 8.
c 2. Cor. 13. 11.

Alius Baptismi effectus est characteris impressio.
Augu. lib. 6. de Bapt. cōt. Don. ca. 1. & tracta. 5. in epist. Ioan. Conc. Trid. ses. 7. can. 9. de sacramē. in genere.

54 *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

PRÆTEREA, per Baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri nūquam potest, de quo nihil est, vt plura hoc loco differantur: cùm liceat ex his, quæ supra dicta sunt, cùm vniuersè de Sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Baptismum sine sacrilegio iterari non posse.
Ses. 7. Conc. Trid. de Baptismo, can. 11. & 13. & Ses. 14. de sacr. pœnit. c. 21. item 1. Conc. Carthag. can. 1. & Vien. vt hab. ī cle. 1. ti. de sū. Tri.
d Eph. 4. 5.

55 *Baptismum iterari nunquam posse demonstratur.*

SED quoniam ex characteris vi, & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentū nulla ratione iterandum esse, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, sæpè, & diligēter à Pastoribus admonendi sunt. Hoc verò docuit Apostolus inquiens: [d] *Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma.* Deinde cùm Romanos hortatur, vt mortui per Baptismū in Christo, cauerent ne vitā, quam ab illo, accepissent, amitterēt, cùm in-

Inquit: [a] *Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel:* hoc uidetur apertè ſignificare: ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuò mori per Baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe vnum Baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturę, & rationi uehementer conſentaneum eſſe ex eo intelligitur, quòd Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute ſemel tantùm generamur, & in lucem edimur: atque, vt D. Auguſtinus ait: uterus non poteſt repeti, ſic etiam una eſt ſpiritualis generatio, nec Baptiſmus ullo unquam tempore iterandus eſt.

a Ro. 6. 10. Cur Baptiſmus ſemel tantū ſuſcipiendus ſit. Syn. Conſtātinop.

D. Auguſt. tract. 11. in Ioann. Beda in cap. 3. Ioan. Leo mag. ep. 37. & 79. & cano. ſanct. Bapt. iter. 1. ſi quis. Tho. in 3. p. q. 66. arti. 9.

56 *Illi iteratò non baptizantur, qui certa conditione interpoſita abluuntur.*

NEQVE verò quiſquam putet, eum ab Eccleſia iterari, cùm adhibita huiuſmodi uerborum formula, aliquem abluit, de quo incertum eſt, an baptizatus prius fuerit: *Si baptizatus es, te iterum non baptizo: ſi uerò nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* ita enim non impiè iterari, ſed ſanctè cum adiunctione Baptiſmum adminiſtrari, dicendum eſt.

Licet aliquē baptizare ſub cōditione Alex. 3. de baptiſ. & eius effect. c. de quib.

57 *Baptiſmus conditionalis ſemper circa ullum diſcrimen uſurpandus non eſt.*

QVA in re tamen diligenter a Paſtoribus aliqua prouidenda ſunt, in quibus ferè quotidie non ſine maxima Sacramenti iniuria peccatur: neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe

Parochi quātum errēt, dum cū cōditione ſine diſcrimine baptizāt

poſſe arbitrentur, ſi quemuis ſine delectu, cum adiunctione illa baptizent: quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit: ſed ſtatim ei Baptiſmū tribuunt. quin etiam quamuis exploratum habeant, domi Sacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſolemni cæremonia, cùm adiunctione, repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculam ſuſcipiunt, quā diuinarum rerum ſcriptores Irregularitatem uocant. Nam ea Baptiſmi forma ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tātùm permittitur, de quibus, re diligēter perquiſita, dubium relinquitur, an Baptiſmum ritè ſuſceperint, aliter verò nunquam fas eſt, etiam cum adiūctione Baptiſmum alicui iterum adminiſtrare.

Qui rebaptizāt ſunt irregulares De Apoſtatis & reiter. bapt. c. ex literarū & de conſe. diſt. 4. c. eos qui. Lib. 3. decretal. de baptiſmo, & eius effectu ca. de quib.

58 *Quis ſit poſtremus fructus, qui uirtute Baptiſmi hominibus confertur.*

PRAETER cætera uerò, quæ ex Baptiſmo conſequimur, illud ueluti extremum eſt, quò reliqua omnia uidentur referri, quòd ſcilicet cæli aditū, propter peccatum prius interclusum, unicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis Baptiſmi uirtute efficiuntur, ex iis planè intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris Baptiſmo contigiſſe Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim [a] cæli aperti ſunt, & Spiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum Dominum deſcendens apparuit, ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuā

Quintus baptiſmi effectus eſt cæli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. Beda in c. 3. Euang ſecū dum Luc. Tho. in 3. p. q 69. ar. 7. a Mat. 3. 16. Mar. 1. 10. Luc. 3. 21. 22.

rese-

reſerari, non quidem, ut ſimul atque baptizati ſunt, ſed ut magis opportuno tempore ingrediãtur in illam gloriam, cum omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non poſſunt, pro mortali conditione immortalitatem aſſequentur. Atque hi quidem ſunt Baptiſmi fructus: quos, ſi quidem Sacramẽti uim ſpectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem, quo quiſque animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus, plus minusve cæleſtis gratiæ & fructus ad vnũ aliquem, quàm ad aliũ peruenire, omninò fateri oportet.

Baptiſmi fructus, etſi omnib. hominib. ſint cões, non æquè tamẽ ad oẽs per-ueniunt. Tho. in 3. p. q. 69. ar. 8.

59 *Quæ ſit cæremoniarum Baptiſmi uis, & utilitas.*

RESTAT nunc, vt quæ de huius Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremonijs tradenda, ſint, apertè, & breuiter explicentur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: [a] Sine fructu eſſe, quæ aliquis loquitur, ſi a fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus, & cæremonias transferri poteſt. Imaginẽ enim, & ſignificationem earum rerum prę ſe ferunt, quæ in Sacramento geruntur. quòd ſi illorum ſignorum uim, & poteſtatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cęremoniarum utilitas futura eſſe uidebitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoq́ue ſibi perſuadeant, ſi minus neceſſarię ſint, plurimi tamen faciendas, magnoq́ue in honore eſſe oportere. Id uerò tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti Apoſtoli fuerunt: tum finis, cuius cauſa cæremonias adhiberi uoluerũt,

De precationibus, ritibus & cæremoniis Baptiſmi.

a 1. Cor. 14. 14.

Ritus ſunt uelut imagines effectuũ cuiuſcunque Sacramenti.

Ritum Eccleſiaſticorum auctores Apoſtoli quare de

ſatis

his Patres ſcripſerũt. Dion. Areopa. cap. 2. de Eccle. Hier. Clem. Ro. ep. 3. Tertu. de cor. mil. & de bapt. Orig. hom. 12. in Numeros. Cypria. epiſt. 70. ad Ioan. uide item d̃ conſec. d. 4.

ſatis docet. ita enim Sacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac ueluti ante oculos poni pręclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fideliũ immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt.

60 *Quotuplices ſint Baptiſmi ritus.*

Ritus baptiſmi ſunt triplices. Primum genus eſt eorũ rituum quæ ante Baptiſmum adhibentur

SED omnes cęremonię, & precationes, quibus in Baptiſmi adminiſtratione Eccleſia utitur, ad tria capita redigendę ſunt, ut in ijs explicandis certus ordo à Paſtoribus obſeruari posſit, & quę tradita ab illis fuerint auditorum memoria faciliùs retineantur. Ac primum quidem illarum genus eſt, quę, antequam accedatur ad Baptiſmi fontem, ſeruantur. Alterum earum, quæ, cùm ad ipſum fontem uentum eſt, adhibentur: Tertiũ, earum, quę peracto iam baptiſmo, addi ſolent.

61 *Quo tempore aqua ad Baptiſmum neceſſaria communi ritu ſit conſecranda.*

Conſecrari aquã ad Baptiſmũ teſtis eſt Cypr. epiſt. 70. & Baſil. lib. de Spiritu ſancto. cap. 27. & de cõſecr. diſt. 4. c. ĩ Sabbato Quę ſunt tẽpora Baptiſmi conferẽdi pręcipua. Leo epi. 4. ad Epiſc. Siciliæ.

IN primis igitur aqua paranda eſt, qua ad baptiſmum uti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſticę unctionis oleo, neque id omni tempore fieri permiſſum eſt: ſed more maiorum, feſti quidam dies, qui omnium celeberrimi, & ſanctisſimi optimo iure habẽdi ſunt, expectantur, in quorum uigiliis ſacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tãtùm diebus, niſi necesſitas aliter facere coegiſſet, in ueteris Eccleſię more poſitum fuit, ut baptiſmus adminiſtraretur. Sed quamuis Eccleſia hoc tempore, propter communis uitę pericula, eam conſuetudinem retinendam non iudicarit: tamen ſolemnes

nes illos dies Paſchę, & Pentecoſtes, quibus baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit.

62 *Baptizandi cur mox in Eccleſiam non admittantur.*

POST aquæ conſecrationem, alia deinceps quę baptiſmum antecedunt explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad Eccleſię fores, atque ab eius introitu omnino prohibentur, quòd indigni ſint, qui domum Dei ingrediantur, antequã a ſe turpisſimę ſeruitutis iugum repulerint, & totos ſe Chriſto Domino, eiusq́ue iuſtisſimo imperio addixerint.

Nõ admitti baptizãdos in Eccleſiã ſignat Tertul. lib. de cor. mil. c. 3. pet. Cyril. Hieroſ. catech. 1.

63 *Cur baptizandi quid petant, interrogentur, & inſtruãtur.*

TVM uerò Sacerdos ab eis exquirit quidnam ab Eccleſia petant, quo cognito, primũ eos Chriſtianæ fidei doctrinam, quam in Baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autem Catechiſmo efficitur. cuius inſtitutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt, cùm ipſe Apoſtolis iuſſerit, [a] *Ite in mundum uniuerſum, & docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docẽtes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui uobis.* Ex quo licet cognoſcere, Baptiſmum non eſſe adminiſtrandum, priuſquam ſumma ſaltem religionis noſtræ capita exponantur.

Hinc baptizandi cõpetẽtes dicebãtur, qđ ſimul baptiſmũ peterẽt. Aug. li. 1. retract. c. 17. & ep. 155. & alibi paſſim.

Catechiſmũ pceſſiſſe Baptiſmũ eſt notisſimũ. uide Augu. de fide & operib. c. 9. Clem. Ro. epiſt. 3.

a Matt. 28. 19. 20. Mar. 16. 15.

64 *Quo pacto ex ueteri Eccleſiæ inſtituto Catechizari debeant rudiores.*

QVONIAM uerò Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur

Catechizandi ratio ex multis ĩterrogationib. conſtat.

Exorcismi usus & cæremoniæ : cui' meminerunt Tertul. de præsc. adu. hæret. cap. 41. Cypr. ep. 2. Aug. lib 2. de gratia Dei, & pecca. origi. ca. 40. & lib. 2. de nupt. & concupi. c. 19. Optat li. 4 cōtra Parmen.

adulta ætate fuerit, ad ea quæ rogantur ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor ritè respondet, solemnemque sponsionem facit.

65 *Quis sit Exorcismi usus.*

SEQVITVR exorcismus, qui ad expellendum diabolum, eiusque vires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosi verbis, ac precationibus conficitur.

66 *Cur eius, qui baptizatur, ori sal admoueatur.*

Salis significatio in baptismi cui' meminerūt Beda in lib. 1. Esdræ. c. 9. & habetur. de conse. d. 4. c. sal. Isid. lib. 2. de offi. Eccl. c. 20. & Aug. li. 1. Conf. c. 11.

ACCEDVNT ad exorcismum aliæ ceremoniæ, quarum singulæ, vt quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. Nā cùm sal in illius, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturum esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemq; bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur.

67 *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Signū crucis ī Baptismo adhiberi solitū scribūt Tertul. in li. de Resur. carnis. Bas. lib. de Spiritusāct. Chryso. lib. cōtra Gent. & alij.

OBSIGNANTVR præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus Baptizati aperiri, ac roborari, vt Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare posssit.

68 *Quare nares, & aures Baptizandi saliua liniantur.*

a Ioan 9. 7. Saliuę significatio ī baptismo, cu-

POSTEA verò illi nares & aures saliua liniuntur, statimque ad Baptismi fontem mittitur, vt quemadmodum [a] cæcus ille Euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperauit, ita etiā intelligamus

sacræ

ſacræ ablutionis eam vim eſſe, vt menti ad cæleſtem veritatem percipiendam, lumen afferat.

69 *Qui doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui Baptizandus offertur.*

His peractis, ad Baptiſmi fontem veniunt, ibiq; aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere: Sacerdos enim, ter cōceptis verbis, eū, qui Baptizandus eſt interrogat, *Abrenuntias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius?* At ille, aut eius nomine Patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet, *Abrenuncio.* Igitur, qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primùm ſanctè, & religiosè polliceri debet, ſe Diabolum, & mūdum deſerere, ac nullum unquam tempus fore, in quo vtrunque veluti hoſtem teterrimum non deteſtetur.

ius rei meminit Amb. lib. 1. de ſacram. c. 1. & de ijs qui myſt. init. cap. 1. & de conſec. diſt. 4. c. poſtea. Baptizandi Satanę abrenunciabāt. Tertul. lib. d̄ coro. mil. ca. 13. & de Spectac. c. 4. & de Idol. cap. 6. Cypr. epiſto. 7. 54. & alij.

Quæ ſit uis abrenunciationis.

70 *Quomodo Baptizandus fidei ſuæ poſſeſſionem faciat.*

Deinde ad ipſum Baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur à ſacerdote hoc modo: *Credis in Deum Patrem omnipotentem?* Cui ille reſpondet, *Credo*, Atque ita deinceps de reliquis ſymboli articulis rogatus, fidem ſuam ſolemni religione profitetur. Quibus ſanè duabus ſponſionibus, omnem Chriſtianæ legis vim, & diſciplinam contineri perſpicuum eſt.

Quomodo baptizādus fidem ſuam profiteri debeat. Cyril. Hier. catech. 1. & 2. Augu lib. 7. conf.

71 *Cur ab eo, qui aqua ſalutari proximè tingendus eſt, petitur, num Baptizari uelit.*

Sed cùm iam Baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo, qui Baptizandus eſt, num Baptizari velit, quod quidē per ſe, vel eius

nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim [a] homo sua uoluntate serpenti obediens, meritò damnatus est: Ita Dominis neminem ad suorum numerum, nisi uoluntarium militem adscribi uoluit, vt diuinis iussis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur.

a Gen. 3.6.

Nemo saluatur inuitus.

72 *Quam ob rem Baptizati caput mox chrismate iungatur.*

IAM postquam Baptismus absolutus est, sacerdos. Summum Baptizati verticem chrismate per ungit, vt intelligat se ab eo die Christo capiti tanquam membrum coniunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum uerò à chrismate appellari. Quid uerò chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius testatur.

Vnctionis post baptismũ meminerunt Dionys. Areop. Eccle. Hier. cap. 2. & 3. Cyril. Hier. Catech. 3. Basil. lib. de Spiritu sãc. cap. 27. D. Amb. lib. 1. de sacra. ca. 2 & lib. 2. cap 7.

73 *Quid designet uestis candida, vel album sudariolum, quo Baptizatus donatur.*

INDVIT postea sacerdos Baptizatum veste alba, dicens, *Accipe uestem candidam, quam imaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas uitam æternam*. Infantibus uerò, qui uestitu non utuntur, ijsdem uerbis sudariolum datur. Quo symbolo sancti Patres significari docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum renascimur, tum nitorem & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur, tùm innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita Baptizatus seruare debet.

Vestis candidæ in baptismo dari solitæ meminit Dion. vbi supra. Amb. de ijs q myst. init. c. 7. & alij.

74 Qua

74 *Quæ ſit ratio ardentis cerei, qui à Baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, vt oſtendat fidem, caritate inflammatam, quam in Baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe.

75 *Quare, ac cuiuſmodi nomen Baptizato ſit imponendum.*

> Lucernarũ ardentium quæ dabantur in manibus baptizatorum meminit Greg. Nazian. ſer. de baptiſm. Gregor. Turen. lib. 5. c. 11. Niceph. Hiſt. Eccleſ. lib. 3. c. 11.

> Gentilium nominibus abſtinendũ.

Ad extremum uerò nomen Baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo ſumẽdum eſt, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerũ relatus eſt: ita enim facilè fiet, vt quiuis nominis ſimilitudine, ad ſanctitatis, & uirtutis imitationẽ excitetur: ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum, tum ad ſalutẽ animi, tum corporis defendendam, venturum eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui Gentilium nomina, & eorum præcipuè, qui ſceleratiſsimi fuerunt, tam diligenter conſectantur, & pueris imponunt: cùm ex eo intelligi poſsit, quanti Chriſtianæ pietatis ſtudium faciendum exiſtimẽt, qui impiorum hominum memoria tantoperè delectari uidentur, vt uelint fideliũ aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare.

76 *Summa eorum, quæ de Baptiſmi myſterijs ſunt tradita.*

> Epilogus.

Hæc de Baptiſmi Sacramento, ſi à Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorũ ferè prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere exiſtimanda ſunt. Demonſtratum eſt enim, quid ipſum Baptiſmi nomen ſignificet, quæ ſit eius natura, & ſubſtantia, tum ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt, à quo inſtitutus

fuerit, qui miniſtri ad conficiendum Sacramentum neceſſarij ſint, quosve tanquam pædagogos ad ſuſtentandam Baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam quibus, & quemadmodum animo affectis Baptiſmus adminiſtrari debeat, quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremò qui ritus, & cæremoniæ ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſè explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipuè cauſam docenda eſſe Paſtores meminerint, vt fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò uerſentur, vt in ijs, quæ adeò ſanctè & religiosè ſpoponderunt, cùm Baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent, atque eam uitam inſtituant, quæ ſanctiſsimæ Chriſtiani nominis profeſsioni reſpondeat.

DE

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAP. III.

1 *Cur hodie quammaxime Confirmationis virtus sit explicanda.*

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia unquam requirenda fuit, nunc certè opus est illud quammaximè illustrare, cùm in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum a multis omnino prætermittatur, paucissimi verò sint, qui diuinæ gratiæ fructũ, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius Sacramẽti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecostes quo pręcipuè die administrari

Quantum Sacramenti cõfirmationis contemptus irrepserit.

Confirmatio quando pręcipuè fieri debeat.

 solet,

ſolet,tum alijs etiã diebus, cùm id Paſtores commodè fieri poſſe iudicauerint,docendi erunt: vt intelligant non ſolùm negligendum non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendum: ne ipſorum culpa, maximoque malo eueniat, vt fruſtra in eos diuinum hoc beneficium collatum eſſe uideatur.

Hoc Sacramentum eſt polyonymũ apud ueteres: ſed Confirmatio ab Eccleſia dicitur ob uerba Chriſti. Luc. 24. 49. Act. 1. 18. ſicque uocatũ eſt a Conc. Aur. ca. 3. & Flo. & aliis.

2 *Quare Eccleſia hoc Sacramentũ Confirmationẽ uocarit.*

SED vt à nomine initium ſumatur, Confirmationem ab Eccleſia hoc Sacramentum iccirco vocari docendum eſt, quoniã, qui baptizatus eſt, cùm ab Epiſcopo ſacro chriſmate ungitur, additis ſolemnibus illis uerbis, *Signo te ſigno crucis*, &, *Confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, niſi aliud efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeò perfectus Chriſti miles eſſe incipit.

Cõfirmationem verè eſſe Sacramẽtum ex traditione Pontificũ oſtẽditur Melch. in epiſto. ad Epiſ. Hiſpa. c. 2. & habetur de cõſe. diſt. 5. c. Spiritus, & c. de his vero. S. Clemens Papa epi. 4. ad Iulia. & Iul. epiſ. S. Petrus de Cõfirmatione doctrinã tradidit

3 *Confirmatio uerum eſt nouæ legis Sacramentum.*

IN Confirmatione autem ueram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Eccleſia ſemper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alij ſanctiſsimi, & uetuſtiſsimi Pontifices apertè declarant. Ac ſanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori ſententia, comprobare non potuit: Inquit enim: Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti percipere, cùm alioqui perfectus Chriſtianus nequaquam eſſe poſsit is, qui iniuria, & uoluntate, nõ autem neceſſitate compulſus, hoc Sacramentum prætermiſerit, vt a B. Petro accepimus,

pimus, & cæteri Apostoli præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uerò eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt,[a] Vrbanus,[b] Fabianus,[c] Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

4 *Sacri Doctores, qui huius Sacramenti meminerunt.*

ACCEDIT præterea sanctorum Patrum consentiēs auctoritas: inter quos[d] Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cùm diceret, qua ratione hoc sacrum vnguentum conficere, eoque vti oporteret, ita inquit, Baptizatum Sacerdotes induunt ueste congrua munditiæ, vt ad Pontificem ducant: ille uerò sacro, atque prorsus diuino vnguento Baptizatum signans, sacratissimæ communionis participem facit.[e] Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic Sacramento tribuit, vt dicere non dubitarit: Nouatum Hæreticum Spiritum sanctum promereri non potuisse: quia, cùm baptizatus esset in graui ægritudine, signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia, tum à à D.[f] Ambrosio in eo libro, quem de ijs qui initiantur inscripsit, tum à D.[g] Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeò de huius Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimauit, vt eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare

a Vrban. in ep. 1. ad omnes Christianos. cap. 7. & habetur de consec. dist. 5. ca. omnes fideles.
b Fabia. in ep. 2. ad omnes Orient. Episc. cap. 1.
c Euseb. in episto. 3. ad Epis. Tusc. & Cāp. & hab. de consecr. dist. 5. c. manu.
d Diony. de Eccle. Hier. cap. 2.
e Euseb. li. 6. Hist. Eccl. c. 20. hoc habet ex epi. Cornelij Romani.
f D. Ambr. in lib. de ijs q̃ myst. init. c. 7. & lib. 2. de Sacram. c. 2. & lib. de Spiritusanc. cap. 6.
g D. Aug. li. 2. cont. litt. Petil. ca. 10. & 15. de Trinit. ca. 26. in epist. Ioan. tract. 3. & 6. & in Ps. 26.

sed præter illos meminerunt huius Sacramenti Tertullia. in lib. de resurr. car. Cypr. epist. 7. & in epist. ad Iulianum Orig. Homil. 9. in Leuit. Hier. contra Lucifer. Cyril Hier. Catech. 3. & alij.

Confirmatio verbi Dei auctoritate confirmatur.

a Ephe. 4. 30. alter quidem uerba illa Apoſtoli,[a] *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis:* Alter verò, tum quod in pſalmis legitur,[b] *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron:* tum illud eiuſdem Apoſtoli:[c] *caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis:* ad Confirmationis Sacramentum referri teſtatus eſt.

b Pſal. 132.

c Rom. 5. 5.

5 *Quæ ſit Confirmationis & Baptiſmi differentia.*

S. Melc. PP. in med. epi. ad Epiſco. Hiſp. & citat. de conſecratio. diſt. 5. cap. de his uero. Cõcil. Florent. in doct. de Sacr. Pet Dam. in ſer. dedicat. Eccl. Vnde diſtinctio Sacramentorum ſit petenda. D. Thom. in 3. par. q. 72. art. 1.

QVAMVIS autem à Melchiade dictum ſit, Baptiſmum Confirmationi maximè cõiunctum eſſe: non idem tamen Sacramentum, ſed ab altero longè diſiunctum, exiſtimandum eſt. cõſtat enim uarietatem gratiæ, quam ſingula Sacramenta tribuunt, & rei ſenſibus ſubiectæ, quæ ipſam gratiam ſignificat, efficere, vt uaria quoque, & diuerſa Sacramẽta ſint. Cùm igitur Baptiſmi gratia homines in nouam uitam gignantur: Confirmationis autem Sacramẽto, qui iam geniti ſunt, viri euadant,[d] euacuatis, quæ erant paruuli; ſatis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento diſtat, tantundem inter ſe differre Baptiſmum, qui regenerandi uim habet, & Confirmationem, cuius uirtute fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt.

d 1. Cor. 13. 11.

Alia ratio differentiæ Baptiſmi & Confirmationis, quæ ex D. Th. in 3. p. q. 72. arti. 9. colligitur.

Præterea quoniam nouum, atque diſtinctum Sacramenti genus conſtituendũ eſt, vbi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facilè perſpici poteſt, quemadmodum Baptiſmi gratia ad mentem fide informãdam indigemus, ita etiã maximè conducere, fidelium animos alia gratia

con-

confirmari, vt nullo pœnarum, suppliciorũ, mortis periculo, aut metu, à ueræ fidei confeſsione deterreantur. quod quidem, cùm sacro Confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo apertè colligitur, huius Sacramenti rationem à Baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pōtifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In Baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnā. In fonte Baptiſmatis Spiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem, perfectionem ad gratiam miniſtrat: in Baptiſmo regeneramur ad uitam, poſt Baptiſmum ad pugnā Confirmamur: In Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace Baptiſmum recipientes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verùm hæc iam non ſolùm ab alijs Cōcilijs tradita, ſed præcipuè ſacra Synodo Tridentina decreta ſunt; vt iam de ijs non ſolùm aliter ſentire, ſed ne dubitare quidem ullo modo liceat.

S. Melch. PP. in epiſt. ſup. citata cuius uerba haben. de conſec. diſt. 5 c. Spiritus ſanctus.

Cōc. Laod. Cano. 48. Meld. ca. 6. Florent. & Conſtant. Synodus Tridentina ſeſ. 7. de confirmatione.

6 *Quis Sacramenti Confirmationis ſit auctor.*

Chriſtus cō firmationis auctor Tho. in 3. par. 72. S. Fab. PP. in initio. ep. 2. quæ eſt ad Epiſc. oriēt. tom. 1. Cōc. Omnia Sacramenta à Chriſto sũt inſtituta. Tho. in 3. p. q. 64. arti. 2. Amb. lib 4. de Sacram. cap. 4.

QVONIAM uerò ſupra demonſtratum eſt, quàm neceſſarium eſſet cōmuniter de omnibus Sacramētis docere, a quonam ortum habuerint; idem etiam de Cōfirmatione tradere oportet, vt fideles huius Sacramēti ſanctitate magis afficiantur. Igitur à Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum Dominum non ſolùm eius auctorē fuiſſe, ſed ſancto Fabiano Pōtifice Romano teſte, chriſmatis ritum, & uerba, quibus in eius adminiſtra-

tione Catholica Eccleſia utitur, præcepiſſe. quod quidem ex ijs facilè probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum eſſe confitentur, cùm ſacra omnia myſteria, humanæ naturæ uires ſuperent, nec ab alio, quàm à Deo poſsint inſtitui. Iam uerò quæ ſint eius partes, ac primùm quidem de materia dicendum eſt.

7 *Quæ ſit ſacri huius myſterij materia.*

De materia Confirmationis. Augu. in Pſ. 44. & lib. 13. de Trinita. cap. 26.

Quid ſit Chriſma apud ſacros auctores.

Vide Tho. in 3. p. q. 72. art 2. Gre. in 1. cap. Cant. Conci. Laodi. cap. 48. & Carth. 2. c. 3. & 3 c. 36. S. Diony. de Eccleſ. Hierar. c. 2. & 4. S. Fab PP. in epi. ad Epiſco. Orient. & citatur de cõſecr. diſt. 3 cap. lit. veſtris.

HÆC autem chriſma appellatur; quo nomine à Græcis accepto, etſi profani ſcriptores quodlibet unguenti genus ſignificant: illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi conſuetudine ad illud tantummodo unguẽtum accommodarunt, quod ex oleo, & balſamo, ſolemni Epiſcopi conſecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permiſtæ, Cõfirmationis materiam præbent: quæ quidem diuerſarum rerum compoſitio, quemadmodum multiplicem Spiritus ſancti gratiam, quæ Confirmationi tribuitur, declarat, ita etiam ipſius Sacramenti excellentiam ſatis oſtendit. Quòd autem ea ſit huius Sacramenti materia, cùm ſancta Eccleſia, & Concilia perpetuò docuerunt, tum a ſancto Dionyſio, & cõplurimis alijs grauiſsimis Patribus traditum eſt, in primiſque à Fabiano Pontifice, qui Apoſtolos chriſmatis confectionem à Domino accepiſſe, nobiſque reliquiſſe teſtatus eſt.

8 *Quid oleum in materia Confirmationis ſignificet.*

Cypr. epiſt. 70. ad Ianu. & in lib. de vnctione.

NEQVE verò ulla alia materia, quàm chriſmatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim

quòd

quòd pingue ſit, & natura ſua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quæ per Spiritũ ſanctum à Christo capite in alios redundat, atque effunditur, ſicut vnguentum [a] quod deſcendit in barbam Aaron, uſque in oram ueſtimenti eius: [b] unxit enim eum Deus oleo lætitiæ prę conſortibus ſuis, ac [c] de plenitudine eius nos omnes accepimus.

Chriſmatis Significatio chriſmatis. Olei ſignificatio ex Ambr. ſup. Pſal. 118. & in li. de ſpir. ſãc. c. 3. Hier. ad Prĩcipia. a Pſal. 132. 2. b Pſal. 44. 8. c Ioan. 1. 16

9 *Quid Balſamum oleo admixtum hic admoneat.*

BALSAMVM verò, cuius [d] odoratus iucundiſſimus eſt, quid aliud ſignificat, quàm fideles, cũ Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium ſuauitatem effundere, ut illud Apoſtoli queăt dicere: [e] *Chriſti bonus odor ſumus Deo?* Habet præterea Balſamum eam uim, vt, quicquid eo circumlitum fuerit, putreſcere non ſinat. quod quidem ad huius Sacramenti uirtutem ſignificandam ualdè accommodatum uidetur, cùm planè conſtet, fidelium animos cæleſti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos, facilè à ſcelerum contagione defendi poſſe.

Significatio balſami. d Eccli. 24. 11. e 2. Cor. 2. 15.

10 *Cur neceſſe ſit Chriſma ab Epiſcopo conſecrari.*

CONSECRATVR autem chriſma ſolemnibus cæremoniis ab Epiſcopo, ita enim Saluatorem noſtrum docuiſſe in extrema cœna, cùm chriſmatis conficiendi rationem Apoſtolis commendaret, Fabianus Pontifex ſanctitate, & Martyrii gloria clariſſimus tradidit. quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam oſtendi poteſt. Etenim in pleriſque alijs Sacramẽtis Chriſtus ita eorum

Qñ Chriſt⁹ cõfectionẽ Chriſmatis docuerit. S. Fab. PP. in ep. cita 2. Tho. in 3. p. q 72. ar 4.

mate-

materiam inſtituit, ut ſanctitatem quoq; illi tribuerit, non ſolùm enim aquam elemẽtum Baptiſmi eſſe uoluit, cùm inquit: [a] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei:* ſed cùm ipſe baptizatus eſt, effecit, ut ea deinceps vi ſanctificandi prædita eſſet: quare dictum a ſancto Chryſoſtomo: Aqua Baptiſmi purgare peccata credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam uſu ipſo, & tractatione nõ ſacrauit, neceſſarium eſt, ut ſanctis, & religioſis precationibus conſecretur: neque ad alium ea confectio, niſi ad Epiſcopum pertinere poteſt, qui eiuſdem Sacramenti ordinarius miniſter inſtitutus eſt.

a Ioan. 3. 5.

Refertur de cõſecr. diſt. 4. c. Nũquã. & ſimile habetur ho. 4. ope. impe. ĩ Matth. hoc autẽ Chromatio ĩ nouo decreto Gregoriano tãquã uero auctori in Matt. c. 6. eſt attributum

11 *Quæ ſit huius Sacramenti forma.*

SED explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum conſtituitur, forma ſcilicet, & uerba, quę ad ſacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc Sacramento ſuſcipiendo, tunc maximè, cùm ea pronuntiari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem, animos excitent, ne quid cæleſti gratiæ impedimenti eſſe poſſit. His igitur uerbis forma Confirmationis abſoluitur: *Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Sed tamen ſi ad ueritatem, rationem quoque reuocemus, idem facilè probari poteſt. Etenim Sacramenti forma ea omnia cõtinere debet, quæ ipſius Sacramenti naturam, & ſubſtantiam explicant.

Chriſtus nõ attactu corporis ſui, ſed uerbis ſanctis materiã Cõfirmationis ſacrari uoluit

Conc. Flor. in doctrina de Sacram. Tho. in 3. p. q. 72. ar. 4

Sacramenti cuiuſq; forma qualis eſſe debeat.

Hanc

12 *Hanc esse perfectam huius Sacramenti formam quomodo confirmetur.*

ATQVI maximè hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in Sacramento operatur, tum robur animi, & spiritus, quod per sacram vnctionem fidelibus ad salutem tribuitur, deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa: *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,* quæ extremo loco posita sunt: Alterum, ea, *Confirmo te chrismate salutis:* quæ in medio sunt: Tertium quæ in principio formæ locantur, *Signo te signo crucis:* satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius Sacramenti ueram & absolutam formã, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quicquam dubitare.

Tria sunt i Cõfirmatione obseruãda. Tho. ibid.

Cõfirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda.

13 *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

DOCERE etiam Pastores debent: quibus potissimùm huius Sacramenti administratio commissa sit. Nã cũ multi sint, [a] ut est apud Prophetã, qui currãt, neq; tamẽ mittãtur, necesse est, qui veri & legitimi eius ministri sint; tradere: ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solũ itaq; Episcopũ huius Sacramenti conficiendi ordinariam potestatẽ habere, sacræ litterę ostendunt. Nam in Actis apostolorum legimus, [b] cùm Samaria uerbũ Dei acce-

De ministro Confirmationis vide Tho. in 3. p. q. 72. ar. 11.

a Hier. 23. 21.

Episcopi soli sunt ministri Confirmationis sess. 7. Cõci. Trid. de Cõfirmatione can. 3. & sess. 23. de Sacramento ordinis c. 4. & can. 7.

b Actor. 8. 14. 15. 16. 17.

pis-

piſſet, Petrum & Ioannem ad eos miſſos eſſe, qui orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctum: nondum enim in quemquam illorũ [a] uenerat, ſed baptizati tantùm erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quòd tantùm eſſet Diaconus, Confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt Apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiam [b] vbicunque ſacræ ſcripturæ huius Sacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt.

a MS. unum exẽplar, & Ro. & Græ. habẽt ſuper uenerat.

b Vt Act. 19

13 Idem etiam Pontificum Maximorum decretis oſtenditur.

NEQVE ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atque Pontificum [c] Vrbani, [d] Euſebij, [e] Damaſi, [f] Innocentij, [g] Leonis, clariſſima teſtimonia: quemadmodum ex eorum decretis perſpicuum eſt. D. quoque [h] Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum conſuetudine, quorum ſacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum adminiſtrare. Ac iure quidem hoc factum eſſe, ut eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa, calcem, ligna, & reliquã materiam parant, atque componunt, abſolutio tamen operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo ueluti ſpirituale ædificium perficitur, à nullo alio, niſi à ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat.

c in fi epiſ. ad oẽs Chriſtianos.
d Epiſ. 3. ad Epiſco. Tuſciæ & Cãpaniæ.
e Circa medi. epi. 4. ad Proſp & cæteros Epiſ. orthod.
f Epiſ. 1. ad Veren. c. 3.
g Epiſt. 88. ad Germaniæ & Galliæ Epiſ. his adde Melchiadem in epiſt. ad Epiſc. Hiſp & Clem Rom. epiſt. 4 & Conc Vuormacienſe. c. 8. & Flor in doctrina de ſacram
h Aug in q̃ſtio noui teſtam. quæſt. 42 docet ſolum epiſcopum huius Sacramenti ordinarium eſſe miniſtrum.

14 *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, et quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

ADDITVR uerò etiam Patrinus, quemadmodum in Baptiſmo fieri demonſtratum eſt. Nam ſi qui gladiatoriam dimicationem ſubeunt, alicuius indigent, cuius arte, & conſilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus, ſaluis ipſis conficere aduerſarium poſsint: quanto magis fideles cùm Sacramento Confirmationis, quaſi firmiſsimis armis tecti, ac muniti, in ſpirituale certamẽ, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis ac monitoris indigebunt? Rectè igitur ad huius quoque Sacramenti adminiſtrationem Patrini aduocandi ſunt, quibus cum eadem ſpiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, quemadmodum antea docuimus, cùm de Patrinis ageretur, qui ad Baptiſmum adhibendi ſunt.

De Patrinis in Cõfirmatione agitur 30. q. 1. c. ſi quis. & c. dictum eſt. & ca. de his qui. & de cõſec. diſt. 4. c. in Catechiſmo & c. non plures. & c. in Baptiſmate. & Tho. in 3. p. q. 72. ar. 2. 10.

In Cõfirmatione quanta affinitas cõtrahatur. Seſ. 24. Concil. Trid. de reformatione matrimonij ca. 2. vide idẽ in 6. de cogna. ſpir. cap. nedum. & cap. quamuis.

15 *Confirmationis Sacramentum non eſt abſolutè neceſſarium, non tamen prætermittendum.*

SED quoniam ſæpe euenit, vt fideles in hoc Sacramento ſuſcipiendo, aut præpropera feſtinatione, aut diſſoluta quadam negligentia, & cunctatione utantur: (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum uenerunt, vt illud contemnere, & aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendum eſt etiam Paſtoribus, qui, qua ætate, quo pietatis ſtudio præditi eſſe debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc Sacramentum eiuſmodi neceſsitatem non habere, vt ſine eo ſaluus

Cõfirmationis ſacramẽtum quibus dandum ſit, Tho. in 3. p. q. 72. arti. 8. oſtendit.

Cõfirmatio etſi ad ſalutẽ omnino non ſit neceſſaria, à nullo tamẽ prætermitti debet.

ſaluus quis eſſe non posſit. quamquam uerò neceſſarium non eſt, a nemine tamen prætermitti debet: ſed potius maximè cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt.

Melchia. epi. ſupra citata. & habetur de cō ſecr. diſ. 5. c. Spiritus ſanctus. Hugo item de S. Victore li. 2 de Sacra. p 7 c. 30 Vrban9 PP. ep. 1. c. 7. & habetur de conſ. d. 5. c. oēs. Conc. Aurel. cap. 3

16 *Confirmationis Sacramentum ab omnibus ſuſcipiendum demonſtratur.*

Ac ſanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam Spiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit: [a] *Et factus eſt repente de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus uehementis, & repleuit totam domum.* Deinde, paucis interiectis: [b] *Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto.* Ex quibus uerbis licet intelligere: quoniam domus illa ſanctæ Eccleſiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cuius initium ab eo die ductum eſt, pertinere. Atque id etiam ex ipſius Sacramenti ratione facilè colligitur. illi enim ſacro chriſmate Confirmari debent, quibus ſpirituali incremento opus eſt, & qui ad perfectum Chriſtianę religionis habitum perducendi ſunt. at nulli id non maximè conuenit. vt enim hoc ſpectat natura, ut qui in lucem eduntur adoleſcant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam ſi interdum, quod vult minus aſſequatur: ita communis omnium mater Catholica Eccleſia uehementer optat, ut in iis, quos per Baptiſmum regenerauit, Chriſtiani hominis

a Act. 2. 2.

b Ibid. 4.

Eccleſiæ Chriſti clarum initiũ.

Sacramento Confirmationis Chriſtiani hominis forma pfecte abſoluitur.

forma

forma perfectè absoluatur. id autem quoniam mysticæ vnctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eã ad uniuersos fideles ęquè pertinere.

17 *Qua ætate Christiani ad hoc Sacramentũ sint admittẽdi.*

In quo illud obseruandũ est, omnibus quidẽ post Baptismum Cõfirmationis Sacramentũ posse administrari: sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint, quare, si duodecimus annus expectandus non uideatur, usque ad septimum certè hoc Sacramentum differre, maximè conuenit. Neque enim Cõfirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed vt eius uirtute optimè instructi, & parati inueniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sanè pugnę genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos iudicarit.

Ad hoc facit Cap. Aurel. conc. supra citatũ, quod hab. de consf. dis. 5. c. ut ieiuni.

18 *Quo pacto, qui iam ætate sunt prouectiores, se ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Ex iam dictis illud etiam efficitur, ut, qui adulta iam ætate Confirmandi sunt, siquidem huius Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solùm fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quę admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni, hoc Sacramentum susciperent, quod quidem fidelibus facilè persuaderi posse existimandum est, si huius

Confirmandi peccatorum cõmissorum pœniteant. ex D. Tho. in 3. p. q. 72. ar. 7. ad 2. & cõfirmatur ex c. ut ieiuni. de consf. d. 5

Conc. Aur. cap. 3.

Sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

19 *Qui ſint Confirmationis effectus.*

De Confirmationis effectibus uide Tho. in 3. p. q. 72. 7. Conc. Flor. in Doct. de ſacram.

Eſſe in gratia & manere i peccato repugnant. Clem. epi. 4. ad Iulium. Melch. in epiſt ad Epiſco Hiſp.

ITAQVE Paſtores docebunt Confirmationem hoc cum cęteris Sacramentis commune habere, vt, niſi impedimentum aliquod inferatur, nouã gratiam tribuat. etenim hęc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe, demonſtratum eſt, quę gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo ſequitur, ut peccata etiam condonet, ac remittat, quoniam gratiam ſimul cum peccato, ne fingere quidem nobis licet. Sed pręter hęc, quę cum alijs communia cenſenda ſunt, primùm quidẽ illud propriè Confirmationi tribuitur, quòd Baptiſmi gratiam perficit. qui enim per Baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt,[a] quaſi infantes modò geniti teneritatem adhuc, & mollitiem quãdam habent, ac deinde Chriſmatis ſacramẽto aduerſus omnes Carnis, Mundi, & Diaboli impetus robuſtiores fiũt: & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe nemo dubitat.

a 1. Pet. 2. 2.

Ratio nominis initio huius capitis propoſita hic illuſtratur.

20 *Confirmationis nomen unde ductum ſit.*

Conci. Tri. ſeſſ. 7. can. 1. de confir.

NEQVE enim, vt quidam nõ minus imperitè, quàm impiè finxerunt, Confirmationis vocabulũ ab eo deducitur, ꝙ olim, qui infantes Baptizati erant, cũ iam adulti eſſent, ad Epiſcopũ adducebãtur, ut fidem Chriſtianam, quã in Baptiſmo ſuſceperant, cõfirmarent: ita vt Cõfirmatio nihil à Catecheſi differre videatur: cuius conſuetudinis

nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositũ est, quòd huius Sacramenti virtute Deus in nobis [a] id cõfirmat, quod Baptismo operari cępit: nosq; ad Christianę soli ditatis perfectionẽ adducit: nec verò cõfirmat solũ, sed auget etiã. de quo Melchiades ita testatur, Spiritus sanctus, qui super aquas Baptismi salutifero descẽdit illapsu, in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmentum prętat ad gratiam: Deinde, non auget modò, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autẽ pulcherrimè indumenti translatione Scriptura significauit, & expressit: inquit. n. Dominus Saluator, cùm de hoc Sacramento loqueretur: [b] *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto.*

a Ps. 67. 29.

Melch. PP. loco sup citat. & habetur de consecr. d. 5. ca. Spiritus. & Euse. Emis. in ho. in die Pent.

b Lucæ. 24. 49.

21 *Virtus Confirmationis ex his, quæ Apostolis euenerunt declaranda.*

Qvod si Pastores uoluerint diuinã huius Sacramenti efficientiã ostendere, (hoc verò ad com mouẽdos fidelium animos maximam uim habiturum esse, dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horã adeò infirmi & remissi fuerunt, [c] vt cùm Dominus cõprehensus est, statim se in fugam coniecerint: Petrus verò, [d] qui Ecclesię petra, & fundamentũ designatus erat, [e] & summam cõstantiam, excelsiq; animi magnitudinem præ se tulerat, [f] unius muliercula uoce perterritus, se Iesu Christi discipulũ esse, nõ semel, aut iterũ, sed tertiò negauerit, ac post resurrectionẽ oẽs [g] propter metũ Iudæo-

c Matt. 26. 56.

d Matt. 16. 18.

e Matt. 26. 33. 35.

f Ibid. 69. Ioan. 18. 25.

g Io. 20. 19.

rum, incluſi domi ſe cōtinuerint. At verò in die Pentecoſtes tāta Spiritus ſancti virtute omnes re pleti ſunt, vt, [a] dū Euangelium, quod eis cōmiſſum erat, non ſolùm Iudęorū regione, ſed uniuerſo orbe audacter, & liberè diſpergerēt, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quàm [b] q; digni haberentur, qui pro Chriſti nomine cōtumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent.

a Act. 2.14. 15. & 4.13.

b Act.5.41.

22 *Confirmatio Characterem imprimit, & iterari non poteſt.*

Confirmationis character.

HABET præterea Confirmatio eam vim, [c] vt characterem imprimat, quo fit, [d] ut nulla vnquā ratione iterari poſſit, quod etiam in Baptiſmo ſuprà obſeruatum eſt: ac de Sacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hęc igitur, ſi à Paſtoribus ſępe, & accuratè explicata erunt, uix fieri poterit, quin fideles, cognita huius Sacramenti dignitate, atq; vtilitate, illud ſumma cum diligentia ſanctè, & religioſè ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc, vt aliqua etiam de ritibus, & cęremonijs, quibus in hoc Sacramento adminiſtrando Catholica Eccleſia vtitur, breuiter perſtringātur. quæ explicatio quanto uſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi, quæ antea dicta ſunt, cùm hic locus tractaretur, repetere uoluerint.

c 2.Cor.1.2. Epheſ.1.13.

d Conc.Terrac. ca. 6. & habe. de cōſecr. diſt. 5. ca. dictū eſt. Greg.3. epi. 4. & hab. ibi. c. de homine Tho. in 3.p.q.72 arti.5.

De ritibus cōfirmationis.

23 *Quare eorum qui Confirmantur frons ad modum crucis inungatur.*

Frons quare ungatur. Baba. lib. 1. de inſt.cler. c.30. & habetur. de conſ. d.5.c.nouiſſime. Aug. ī Pſal. 141. Th.in 3.p.q. 72. ar.9.

QVI igitur Confirmantur, ſacro chriſmate in fronte unguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit, in eiſq; robur, & fortitudinē auget, vt in ſpirituali certamine viriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus re-

resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionũ signa maximè in fronte solent apparere, à libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus à cęteris ueluti miles insignibus quibusdam ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimēda erat.

24 *Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.*

SED illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste pręcipuè hoc Sacramentum administraretur, quòd hoc maximè die [a] Apostoli Spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint, cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra vnctione cogitanda essent. Pentecostes tēpore præcipuè administratur. a Act.2.2.3.

25 *Cur Episcopus alapam infringat, & pacem Confirmato imprecetur.*

DEINDE verò, qui iam vnctus, & Confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletā paratum esse oportere ad omnia aduersa, inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremò autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, [b] & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflāmato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere uideantur. Alapa quid significet. Pacis imprecatio. b Phil.4.7.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

CAP. IIII.

1 *Quare mysteria Euchariſtiæ ſumma cum reuerentia tractari & ſuſcipi debeant.*

Sacramentum Euchariſtiæ omnium eſt Sacramentorũ maximum. Dio. in lib. de Eccleſ. Hier. cap. 7. Thom. in 3. p.q.65. ar. 3. Alexander PP. epi. 1. & habet. de

QVEMADMODVM ex omnibus ſacris myſterijs, quę nobis tanquã diuinę gratię certiſſima inſtrumenta Dominus Saluator noſter cõmẽdauit, nullũ eſt, quod cũ ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramẽto cõparari queat: ita etiã nulla grauior alicuius ſceleris animaduerſio à Deo metuẽda eſt, quã ſi res omnis ſanctitatis plena, uel potius, quæ ipſum ſanctitatis auctorem, & fontem continet, neque ſanctè, neque religioſè, à fidelibus

bus tractetur. Id verò Apostolus, & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cum declarasset, quāto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non diiudicarent, statim subiecit: [a] *Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles & dormiunt multi.* Vt igitur fidelis populus, cùm cælesti huic Sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & iustissimā Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ eius maiestatem magis illustrare posse uideātur.

conse. dist. 2 ca nihil. In Eucharistię irreuerētia quātum sit peccatū. a 1. Cor. 11. 30.

2 *Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

b 1. Cor. 11. 23. De institutione Sacramenti Eucharistiæ. Ses. 13. Concil. Trid. de Eucharistia ca. 2.

Qva in re opus erit, ut, [b] Pauli Apostoli rationē secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthijs tradidisse professus est, in primis huius Sacramenti institutionē fidelibus explicent, ita verò gestam rem esse, ex Euangelista perspicuè colligitur. [c] Cùm enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos: cuius quidem amoris, ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, [d] vt transiret ex hoc mundo ad Patrem: [e] ne vllo unquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturę ordinem, & conditionem superat, perfecit. Etenim, [f] celebrata cum discipulis agni Paschalis cęna, vt figura veritati, vmbra corpori cederet, panē accepit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit: [g] *Accipite, et manducate: Hoc est corpus meū, quod pro uobis tradetur: Hoc facite in meam commemora-*

c Io. 13. 1. Causa institutionis. Chri. hom. 41. in Ioan. d Ioan 13. 1 e Matt. 28. 20. f Luc. 22. 19 Tempus institutionis. Leo. ser 7. de Pas. Domin. Euse. Emis. hom. 4. & habet. de cō se. d. 4. c. qa corpus. Tho. in 3. p. q. 73. ar. 5. g Matt. 20. 20. Luc. 22. 19. 20. Marc. 14. 22. 1. Co. 11. 24. 25.

morationem. Similiter & calicem accepit poſtquam cœnauit, dicens: *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: Hoc facite quotieſcunque bibetis in meam commemorationem.*

3 *Cur hoc Sacramentum Euchariſtia vocetur.*

Dignitas Sacramẽti pluribus uocabulis explicatur. Euchariſtia cur dicatur. Chryſ. ho. 24. in 1. ad Cor. ſup. illud: Calix benedictionis. Tho. in 3. p. q. 73 ar. 4. a Ro. 6. 23. b Ioan. 1. 14 16. 17. uide item Cypr. in li. de lapſis. Amb. li. 5. de Sacramẽ. c 3 Magi. in 4. diſ. 8 litt. a. c Orig. li. 8. contr. Celſum.

HVIVS ergo admirabilis Sacramenti dignitatẽ atque excellentiam, cùm ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerent, ut uno uocabulo demonſtrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati ſunt. interdum enim Euchariſtiã appellãt, quod verbum, vel bonam gratiam, uel gratiarum actionem Latinè reddere poſſumus. Ac rectè quidem bona gratia, dicendum eſt, tum quia vitã ęternam, de qua ſcriptum eſt,[a] *Gratia Dei, uita æterna*, pręſignificat: tum quia Chriſtũ Dominum,[b] qui uera gratia, atque omniũ chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec uerò minus aptè gratiarũ actionẽ interpretamur:[c] ſi quidem cũ hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro uniuerſis in nos beneficiis Deo agimus: atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen, cum iis, quæ à Chriſto Domino geſta eſſe in hoc myſterio inſtituẽdo legimus, optimè cõuenit. Et enim[d] panem accipiẽs fregit, ac gratias egit. Dauid quoque cùm huius myſterii magnitudinem contemplaretur, antequã carmen illud pronũciaret;[e] *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe*: gratiarum actionem præponendam exi-

d Matt. 26. 26. 27. Mar. 14. 22. 23. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24 e Pſ. 110 5.

exiſtimauit, cùm inquit: [a] *Confeſſio, & magnificentia opus eius.* a Ibid. 4. Concil. Nicæ. c. 14.

4 *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis & caritatis Sacramentum nominetur.*

FREQVENTER etiam nomine ſacrificij declaratur, de quo myſterio paulò poſt latiùs dicendum erit. Vocatur præterea Communio: quod verbum ex illo Apoſtoli loco ſumptum eſſe liquet, vbi ait, [b] *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Nam, [c] vt Damaſcenus explanauit, hoc Sacramentum Chriſto nos copulat, atq; eius carnis, & deitatis participes efficit, noſque inter nos in eodem Chriſto conciliat, ac coniungit, & veluti vnum corpus coagmentat. Ex quo factum eſt, vt [d] Sacramentum etiam pacis, & caritatis diceretur: ut intelligeremus, [e] quā indigni ſint Chriſtiano nomine, qui inimicitias exercent: odiaque, disſidia, & diſcordias, ut teterrimas fidelium peſtes omninò exterminandas eſſe: cùm præſertim quotidiano religionis noſtræ ſacrificio, nihil nos ſtudioſius ſeruare, quàm pacem & caritatem profiteamur.

Cōmunio cur nomine tur.

b 1. Cor. 10. 16.

c Damaſ. li. 4. orth. fid. cap. 14. Idē fere habet Iren. li. 5 c. 2. Chry. hom. 45. in Io. Cyr. li. 7. in Io. ca. 13. Cyri. Hier. catech. 4.

d Aug. trac. 26. in Ioan. Seſ. 13. Concil. Trid. de Euchariſtia in pfatione Cōcil. Nicę. c. 21. & Carthag. 4. c. 77. & 78. Aurēſiē ca. 6. & 26. q. 6. ca. ſi quis de. & c. qui recedūt & c. 15 qui & ca. de his vero.

e 1. Cor. 11. 24.

5 *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum & Cæna dicatur.*

SED Viaticū etiam frequenter à ſacris ſcriptoribus appellatur, tū quia ſpiritualis cibus eſt, quo in huius uitę peregrinatione ſuſtētamur, tū quia uiam nobis ad ęternā gloriam, & fœlicitatē munit. Quare ex ueteri Eccleſiæ Catholicę inſtituto

ſeruari uidemus, vt nemo fidelium ſine hoc Sacramento è uita excedat. Ac uetuſtiſsimi quidẽ Patres [a] Apoſtolorum auctoritatem ſecuti, Cœnę etiam nomine ſacram Euchariſtiam interdum uocarunt; quòd in illo nouiſsimæ cœnæ ſalutari myſterio à Chriſto Domino ſit inſtituta.

6 *Euchariſtia cibo, aut potu ſumpto confici, et ſumi nō poteſt.*

NEQVE verò propterea à cibo, aut potione illam conficere, aut ſumere licet, quòd ab Apoſtolis ſalutariter introducta conſuetudo, quemadmodum veteres ſcriptores memoriæ prodiderunt, perpetuò retenta, ac ſeruata eſt, vt à ieiunis tantùm perciperetur.

7 *Euchariſtia veri nominis Sacramentum eſt.*

SED explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum eſſe Sacramentum, atque vnum ex illis ſeptem, quæ ſancta Eccleſia ſemper religiosè coluit, ac uenerata eſt. nã cum calicis conſecratio fit, myſterium fidei appellatur. Præterea, vt infinita penè ſacrorum ſcriptorum teſtimonia omittamus, qui hoc inter uera Sacramenta numerandum eſſe, perpetuò ſenſerunt, ex ipſa ratione, & natura Sacramenti, idem cõuincitur. Etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta. Habet deinde gratiæ ſignificationem, & efficientiam. præterea de Chriſti inſtitutione, [b] neque Euangeliſtæ, neque [c] Apoſtolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cùm in unum cõueniant ad Sacramenti ueritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus eſſe perſpicitur.

a Cœna à Cypr. hoc Sacramentũ dicitur in li. de cœna Domini.

A ieiunis cõficiẽda & ſumẽda eſt Euchariſtia D. Aug. ep. 118. cap. 6. Conc. Carthag. 3. can. 29. & de cõſecra. diſt. 1. c. Sacramenta altaris. Seſ. 13. Concil. Tridẽ. de Euchariſt. cap. 3. Aug. lib. 3. de Trin. ca. 4. & lib. 20. cont. Fau. c. 13. Amb. li. 2. offic. c. 28 lib. 1. de ſacr. ca. 2. vide itẽ Tho. in 3. par. q. 73. arti. 1.

b Matt. 26. 26. Luc. 22. 19. 20. Mar. 14. 22.

c 1. Cor. 11. 14. 25. Verba ſunt Lãfrã. cont. Bereng. quę ſub nomine Aug. citat. de conſecra. diſt. 2. cap. hoc eſt.

8 *Multa eſſe in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conueniat.*

SED illud Paſtoribus diligenter obſeruandum eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando Sacramenti nomen ſacri ſcriptores tribuerũt: Interdum enim & Conſecratio, & perceptio, frequenter uerò & ipſum Domini corpus, & ſanguis, qui in Euchariſtia continetur, Sacramentũ uocari conſueuit: inquit enim D. Auguſtinus, Sacramentum hoc duobus conſtare, viſibili, ſcilicet, elementorum ſpecie, & inuiſibili carne, & ſanguine ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum eſſe, nimirum corpus, & ſanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verùm hæc omnia minus propriè dici Sacramenta perſpicuum eſt. Ipſæ autem panis & uini ſpecies, ueram, & abſolutam huius nominis rationem habent.

9 *Quomodo differat Euchariſtia à reliquis omnibus Sacramentis.*

SED quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facilè colligitur. Nam cætera Sacramenta, materiæ uſu perficiuntur, dum, ſcilicet, alicui adminiſtrari ea contingit: Baptiſmus enim Sacramenti naturam tunc adipiſcitur, cùm re ipſa homo aqua abluitur. at verò ad Euchariſtiæ perfectionem ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: † vtrunque enim Sacramentum eſſe non deſinit: quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis aliis Sacramentis, nulla fit materiæ atque elementi in aliam naturam mutatio.

Ete-

quib. ſimil. habet. Aug. de catec. rud. ca. 16. ſimilia item habet Iren. lib. 4. cap 34.

Euchariſtia adoranda. Seſ 13. Concil. Tridẽ de Euchariſt. cap. 5. ibid. can. 6.

Euchariſtiæ ſpecies propriè dicuntur Sacramẽtũ Mag. in 4. diſ 10 lit. C. Thom. in 3. par. q. 73. art. 3. Seſ. 13. Cõc. Trid de Euchariſtia, c. 2. & can. 4.

Hæc differẽtia colligi põt ex Aug. in 3. lib. de Trinit. ca. 4. & Amb. lib. 4. de ſacra. c. 4. vt habetur de conſecra. diſt. 4. c. Panis eſt. vide item Thom in 3. p. q. 73. arti. 1. ad 3.

† Verum enim, legendum putarẽ non utrumque.

Etenim Baptiſmi aqua, aut Chriſmatis oleum, cùm illa Sacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ & olei naturam non amittunt: In Euchariſtia uerò, quod panis, & uinum ante Conſecrationem erat, confecta Conſecratione, verè eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia.

10 *Duplex Euchariſtiæ materia duo Sacramenta non conſtituit.*

Vnum Euchariſtię Sacramentum non duo. ui de Tho. in 3.p.q. 73.artic.2.

a Lateranẽſe Conciliũ magnũ non recenſet ſeptẽ ſacra ex eo tamen in ca. 1.& aliis colligi pñt, ſicut ex capit. ad Abolẽdam. ti.de hęreticis. Cõciliũ aũt Cõſtantien. ſeſ. 15. Florẽ. in doctrina de ſacra. & Trid. ſeſ. 7.c.1.c.definiunt.

b Ioã. 6. Sacramẽtũ Euchariſtię ſigñat, & efficit vnionẽ membrorũ Eccleſiæ.

LICET autem duo ſint elemẽta, panis ſcilicet & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, ſed vnum tantùm eſſe, Eccleſię auctoritate docti confitemur. aliter. n. ſeptenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditũ, atque à Concilijs[a] Lateranenſi, Florentino, & Tridentino decretum eſt, conſtare non poterit. nam cùm huius Sacramenti gratia unum corpus myſticum efficiatur, vt Sacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat: vnum eſſe oportet, atq; unum quidem, nõ quia indiuiduum ſit, ſed quia vnius rei ſignificationem habet. Nã quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad vnam tantũ rem adhibentur, ut. ſ. uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas Sacramẽti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quę cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreãtur. Quare à Domino Saluatore dictum eſt: [b] *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Sed diligẽter explicandũ eſt, quid Euchariſtiæ Sacramentum ſignificet: vt fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul e-

tiam

tiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant.

Seſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſtia in procemio, & ca. 8.

11 *Quarum rerum ſignificatio hoc Sacramento includatur.*

TRIA verò ſunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur. Primum eſt Chriſti Domini paſsio, quæ iam præterijt: ipſe enim docuit:[a] *Hoc facite in meam commemorationem:* & Apoſtolus teſtatus eſt:[b] *Quotieſcunq; manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Alterum eſt diuina, & cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam, & conſeruandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptiſmo in nouam uitam gignimur, Confirmatione roboramur, vt Satanæ repugnare, & palàm Chriſti nomen profiteri poſsimus: ita Euchariſtiæ Sacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænuntiat, æternę iucunditatis, & gloriæ fructus, quos in cæleſti patria ex Dei promiſsione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis varietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſteriis ita ſignificantur, vt totum Sacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula horum declaranda, tanquam ad unus rei ſignificationem, referatur.

Euchariſtiæ Sacrũm tria ſignãt myſteria. Tho. ea. q. ar. 4.

Primũ præteritum.

a Lu. 22. 19.
b 1. Cor. 11. 26.

Secundum, præſens.

Ter. in li. de reſur. car. Conc. Florent. in doc. de ſacr. Th. ea. q. ar. 1.

Tertium, futurum.

12 *Quæ ſit huius Sacramenti materia, & cuiuſmodi panis eſt conſecrandus.*

SED in primis cognoſcenda eſt huius Sacramenti à Paſtoribus materia, tum vt ipſi ritè illud poſsint conficere: tum etiam vt fideles

Materia Euchariſtię duplex.

admo-

Alexan. 1. in epi. ad omnes orthodoxos 1. ca. 4. & hab. de conſ. diſt. 2. c. 1. Cyp. lib. 2 epiſt. 3 ad Cæcilium. hab. ibidem c. 2. & ex Cō ci. Mar. c. 55 ibidem cap. nō oportet. Iren. itē lib. 4. cap. 34. & lib 5 c. 2.

a Matt. 26. 20.
b Marc. 14. 22.
c Luc 22. 19
d Ioā 6. 11

Panis Triticeus eſt propria huius Sacramenti materia. Tho in 3. p. q. 74. ar. 3.

admoneantur, cuius rei ſymbolum ſit, atque eius rei, quam ſignificat, ſtudio, & deſiderio exardeſcant. Duplex itaque eſt huius Sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera poſtea dicendum erit. Nam ut docent Euangeliſtæ, [a] Matthæus, [b] Marcus, & [c] Lucas, Chriſtus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: *Hoc eſt corpus meum.* Apud Ioannem quoque idem Saluator noſter ſeipſum panem appellauit, cùm inquit: [d] *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi.* Cùm autem uaria ſint panis genera, vel quia materia differunt, vt cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæteriſque terræ fructibus, confectus eſt: vel quia diuerſis qualitatibus prædit ſunt, (vni enim fermentum additur, alter uerò fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris verba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere: communi enim loquendi conſuetudine, cùm panis abſolutè dicitur, panem ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam ueteris teſtamenti figura declaratur. [e] Præceptum enim à Domino fuerat, vt panes propoſitionis, qui hoc Sacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur.

e Leuit. 24. 56.

13 *Panem ex quo Euchariſtia conficitur azymum eſſe conueniens eſt.*

Honorius 3. Brixienſi epō, vt habetur de celebratio. miſs. cap fin. & Tho in 3 p. q. 7. ar. 4.

SED quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus eſt (hoc enim Apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ Catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam

ex

ex iis, quæ Chriſtus Dominus geſsit, azymum eſſe debere, facilè intelligitur. ipſe enim [a] primo azymorum die, [b] quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque inſtituit.

a Matt. 26. 17. Mar. 14. 12. Luc. 22. 7. b Exod. 12. 19.

Quòd ſi quis Ioannis Euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia [c] ante diem feſtũ Paſchæ acta eſſe cõmemorat, ea ratio facilè diſſolui poteſt. Etenim, quem primum azymorum diem cæteri Euangeliſtæ appellarunt, quòd feria quinta veſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit: eum ipſum diem Ioannes pridie Paſchæ fuiſſe deſcribit, vt qui diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum exiſtimarit. Quapropter D. etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quòd ad veſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio, quantum conueniat integritati, & mẽtis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apoſtolo docemur, cùm inquit: [e] *Expurgate uetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & ueritatis.*

c Ioan. 13. 1.

D. Chryſoſt. hom. 82. in Matth.

e 1. Cor. 5. 7. 8.

14 *Panis azymus ad Euchariſtiam non omnino neceſſarius.*

NEQVE tamen ea qualitas adeò neceſſaria exiſtimanda eſt, vt, ſi illa pani deſit, Sacramentum confici non poſsit: vtrumque enim panis genus uerum,

Flor. Conc. ſeſ. vltima. Thom ibid. Euchariſtia in pane fer-

mētato conſici poſset, ſed nō licet Lib. 3. decr. tit. de celeb. ca. litteras. Quā multa materia cōſecrari debeat nō eſt definitum. Tho. ead. q. art. 2. Vinū vitis aqua mixtū, ad conſecrationē sāguinis neceſsariū eſt. Thom. ead. q. art. 5. a Matt. 26. 29. Marc. 14. 25. S. Chryſoſt. hom. 83. in Matth. Tho. ead. q. ar. 6. Alexā. 1. in epi. ad omnes fideles c. 4. & habetur ī cōſ. diſ. 2. c. 1 iCō cil. Flo. Carth. 3. cap. 24. Aqua ſola ī hoc Sacramēto nō eſt conſecrāda. Seſ. 22. Concil. Trid. de Sacramento miſsæ. ca. 7. & can. 9. † S Cypri. li. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium.

veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Eccleſiæ ſuæ ritum immutare. Atque eò minus id facere Latinis Sacerdotibus permiſſum eſt, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, vt ex azymo tantùm ſacra myſteria conficerent. Atque hæc de altera huius Sacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamen illud animaduertendum eſt, quàm multa materia ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non eſſe, cùm illorū etiā certus numerus definiri nequeat, qui aut poſsint, aut debeāt ſacra myſteria percipere.

15 *Qua materia ſit uſurpanda ad Conſecrationem ſanguinis Domini.*

SVPEREST, vt de altera huius Sacramenti materia, & elemento dicatur. eſt autem uinum ex uitis fructu expreſſum, cui modicum aquæ permiſtum ſit. Nam Dominum ſaluatorem vino in huius Sacramenti inſtitutione uſum eſſe, Catholica Eccleſia ſemper docuit, cùm ipſe dixerit: [a] *Non bibam amodò de hoc genimine vitis uſque in diem illum.* Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, vitis, quæ certè uinum, nō aquam produxit. vt tanto antè illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſteriis adhibendam ſenſerunt, conuellere uideretur.

16 *Aqua in Sacramento uino eſt admiſcenda.*

AQVAM verò Dei Eccleſia uino ſemper admiſcuit: primùm, quòd id à Christo Domino factum eſſe Conciliorum auctoritate, & ſancti † Cy-

Cypriani teſtimonio cõprobatur. Deinde, quòd ſanguinis, & aquæ, [a] quæ eius latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uerò aquæ [b] vt in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex Apoſtolica traditione perpetuò ſancta Eccleſia ſeruauit.

a Ioan. 19. 34.

b Apoc. 17. 15.

17 *Non eſt neceſſarium abſolutè aquam adhiberi, & minor aquæ, quàm uini quantitas eſſe debet.*

SED quamuis aquæ admiſcendæ rationes ita graues ſint, vt eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat: ea tamen ſi deſit, Sacramentũ conſtare poteſt. Illud autẽ ſacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſteriis aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe, nam Eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quòd maior quantitas aquæ, in ſacrificio, quàm uini adhibetur, cùm, ſecundùm conſuetudinem rationalem Eccleſiæ generalis longè plus uini, quàm aquæ adhibendum ſit. Huius igitur Sacramenti hæc duo tantùm elementa ſunt: ac meritò pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinũ, quod nonnulli facere nõ uerebantur, offerre liceat. Sed iã uidendũ eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola, quàm apta ſint ad eas res declarandas, quarũ Sacramenta eſſe credimus, & confitemur.

Cypr. lib. 2. epi. 3. ad Cæciliũ. Tho. q. ead. art. 6. Honor. lib. 3. decre. tit. de miſsa. celeb. cap. pernicioſus.

Cur aquæ parua quantitas eſse debeat.

De conſecr. diſt. 2. ca. 1. 2. & ſeq.

18 *Quot,*

18 *Quot, & quantas res panis & uini ſymbola in hoc Sacramento repræſentent.*

Panis & uini ſymbola Chriſtū in hoc ſacramento ut ſignificetur. Tho. in 3. p. q. 74. ar. 1. a Ioã. 6. 55.

PRIMVM enim Chriſtum nobis ſignificant, vt uera eſt hominum uita. ipſe enim Dominus ait: [a] *Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus.* Cùm igitur corpus Chriſti Domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius Sacramentum purè, & ſanctè ſuſcipiunt: rectè ijs potiſsimùm rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: vt fideles facilè poſsint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione, mentem animnmq́ue ſaturari.

Ex ipſis elementis quomodo fideles ad huius Sacramenti ueritatē cognoſcendā venire poſſint. Dama. lib. 4. de fide orthod. cap 14.

Nonnihil etiam hæc ipſa elementa ad id ualent, vt eam cognitionem accipiant homines, eſſe in Sacramento corporis, & ſanguinis Domini veritatem. nam cùm panem & uinum in humanam carnem, & ſanguinem quotidie ui naturæ immutari animaduertamus, faciliùs adduci poſſumus hac ſimilitudine, vt credamus panis, & uini ſubſtantiã in ueram Chriſti carnem, verumq; eius ſanguinem, cœleſti benedictione conuerti.

Quæ fiat ex ſumptione huius ſacramenti in anima mutatio. vide c. cū Marthæ. de celebra. Miſſ. §. quæ ſiuiſti.

Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecùs panis & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem & ſanguinem Chriſti uerè tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum uidetur, interiùs tamen ad uitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc ſymbola Eccleſiæ unitatē deſignent. b Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 10. 17. & 12. cap. 12.

Accedit ad hæc, quòd cùm [b] unum Eccleſiæ cor-

corpus ex multis membris compoſitum ſit: nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis uinique elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cùm multi ſimus huius diuini myſterij uinculo arctiſsimè colligari, & tanquam unum corpus effici declarant.

19 *Qua forma ad conſecrandum panem uti oporteat.*

SEQVITVR nunc ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat agatur: Non quidem eius rei cauſa, vt hęc myſteria fideli populo, niſi neceſsitas cogat, tradantur: (eos enim qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne formæ ignoratione, in Sacramento conficiendo à ſacerdotibus turpiſsimè peccetur. itaque à ſanctis Euangeliſtis, [a] Matthæo & [b] Luca, itemque [c] ab Apoſtolo docemur illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. Scriptum eſt enim, *Cœnantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, et dixit. Accipite, & mãducate. Hoc eſt corpus meũ.* Quæ quidem Cõſecrationis forma, cùm à Chriſto Domino ſeruata ſit, ea perpetuò Catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco [d] ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitũ eſſet enumerare, & [e] Concilij Florentini decretũ, quod omnibus patet, atque in promptu eſt, cùm præſertim ex illis Saluatoris uerbis: [f] *Hoc facite in meam commemorationem*: idem liceat cogno-

De forma conſecratio nis huius Sacramenti agitur Mag. ſ. in 4. diſt. 8. lit. C. & D. Thom. q. 78. in 3. par. & probatur ex Ambr. lib. 4. de Sacram. cap. 4.

a Matt. 26. 26. Mar. 14. 22.
b Luc. 22. 19
c 1. Cor. 11. 24.
d Amb. li. 4. de Sacramẽ. 4. & 5. Chry. ho. de prodit. Iudæ. Augu. lib. 3. de Trin. c. 4. Iren. lib. 4. cont. hær. c. 34. Orig. lib. 8. cont. Celſum Heſich. lib. 6. in Leuit. cap. 22. Cyril. Alex. in ep. ad Caloſyrium Epi. Tertul. lib. 4. cont. Marc. Hiero. epiſt. ad Heliod.
e Conc. Florẽ. in decr. de Sacram. Trid. Seſs. 13. c. 1.
f Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

Hāc eſse ueră huius Sacramēti formam demōſtrat Tho. ead. q. ar. 2.

ſcere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolùm ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maximè pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quàm ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facilè perſuaderi poteſt: nā forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc Sacramento efficitur. cùm autem hæc uerba, id quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt, panis conuerſionē in uerum Domini noſtri corpus, ſequitur formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quam ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt,[a] *Benedixit*, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet: accipiens panem benedixit, dicens: *Hoc eſt corpus meum*.

a Matt. 29. 26. Sic exponit Tho. ead. q. ar. 1. ad 1.

20 *Non omnia uerba, quæ ex conſuetudine Eccleſiæ ad Conſecrationem adhibentur ſunt neceſſaria.*

a Matth. 26 26.

QVAMVIS enim Euangeliſta uerba illa, b ACCIPITE, & COMEDITE, præpoſuerit, illis tamen non materiæ cōſecrationem, ſed uſum tantummodò ſignificari, perſpicuum eſt. quare à ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad Sacramentum conficiendum omnino neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, vt, ſi hoc Sacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat: aut non poſsit quidem: cùm tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini,

ni, aptam panis materiam uerè consecret, quamuis deinde cōtingat, vt nulli unquam sacra Eucharistia administretur.

21 *Quæ sit forma conficiendi sanguinis.*

IAM uerò quod ad uini, quæ est altera huius Sacramenti materia, Consecrationem attinet, ob eandem causam, quàm suprà cōmemorauimus, opus est, vt sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi certò credendum est. HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, NOVI, & ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI, QVI PRO VOBIS, & PRO MVLTIS EFFVNDETVR, IN REMISSIONEM PECCATORVM. Ex quibus uerbis plura quidem à sacris scripturis colliguntur: quædam uerò in Ecclesia ex Apostolica traditione conseruata sunt. Nam quod dicitur: [a] *Hic est calix*: à D. Luca, & ab Apostolo scriptum est. quod uerò sequitur: *Sanguinis mei*, vel, *sanguis meus noui Testamenti, qui pro uobis, & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum*: partim à [b] D. Luca, partim à D. Mattheo dictum est: Verba autem illa, *Aeterni*, & *Mysterium fidei*, sancta traditio Catholicæ ueritatis interpres, & custos, nos docuit.

De forma Cōsecrationis uini, uide cap. cum Marthæ. de celeb. Missarum.

Forma consecrandi uinum.

a Luc. 22. 20. 1. Cor. 11.25.

b Luc. 22. 20. Matth. 26.28.

22 *Quod hæc sit uera consecrationis forma ostenditur.*

VERVM de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est, de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim iis uerbis, quæ uini substantiam in sanguinē Domini con-

Tho. q. ead. art. 3.

Sanguinis Christi effectus triplex

uerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cùm uerba illa hoc apertè declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maximè pertinent. Vnus est aditus [a] ad æternam hæreditatem, quæ noui, atque æterni Testamenti iure ad nos uenit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: [b] Iesum enim per fidem in sanguinem eius † propitiatorem Deus proposuit, [c] vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, [d] remissio peccatorum.

a Heb. 10. 19.
b Roma. 3. 25.
† Quamuis in textu legatur propitiationē tamen MS. exemplaria & Ambr. & Syr. habent propitiatorem, & sic possūt græca uerti.
c Rom. 3. 26
d Heb. 9. 14.

23 *Forma Consecrationis sanguinis exponitur.*

Expositio consecrationis uini sūpta ex cap. Cum Marthæ, de celebra. Missar. & Tho. vbi supra.

QVONIAM uerò hæc ipsa Consecrationis uerba plena mysteriorum sunt, aptissimeque ad rē conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod uerò dicitur: HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, sic intelligendum est: *Hic est sanguis meus, qui hoc calice continetur*. Rectè autem, & apposite dum sanguis hic, vt est fidelium potus consecratur, calicis mentio facienda est. neque enim sanguis huiusmodi potionem satis significare uideretur, nisi uase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, NOVI TESTAMENTI: quod quidem ob eam rem additum est, vt intelligeremus Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in ueteri Testamento fiebat (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus, [e] sine sanguine Testamentum dedicatum non esse) sed uerè, & reipsa homi-

Forma consecrādi sanguinis explicatur.

e Heb. 9. 18

minibus tradi, quod ad nouum Teſtamentum pertinet. Quare Apoſtolus inquit: [a] *Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, vt morte intercedente repromiſsionem accipiãt, qui uocati ſunt, æternæ hæreditatis*. Verbum uerò, ÆTERNI, ad hæreditatem æternam, quæ Chriſti Domini æterni teſtatoris morte, ad nos iure peruenit referendum eſt. a Heb. 9. 15

Quòd ſubiungitur, MYSTERIVM FIDEI, non rei ueritatem excludit, ſed, quod occultè latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſsimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uerò hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt, ab ea, quam habent, cùm Baptiſmo etiã tribuuntur, Nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, Myſterium fidei dicitur. At Baptiſmus quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſsionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinẽ Domini fidei myſterium dicimus, quòd ſcilicet in eo maximè, plurimum difficultatis, & negotii humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit, Chriſtum Dominum uerum Dei filium, ſimulq́ue Deum, & hominẽ mortem pro nobis pertuliſſe: quæ quidem mors ſanguinis Sacramento deſignatur.

Quomodo uinum conſecratũ ſit myſterium fidei.

Baptiſmus cur fidei Sacramẽtum dicatur. vide Tho. in 1. 2. q. 102. ar. 5. ad 3. & in 3. 1. q 39. art. 5. & 66. art. 1 & 70. ar. 1. & Augu. epiſ. 23. ad Bonif. & de conſ. diſ. 2. c. hoc eſt.

24 *Cur maximè in ſanguinis Cõſecratione mortis mẽtio fiat.*

QVAPROPTER hoc loco appoſitè potius, quàm in conſecratione corporis, paſsio Dominica commemoratur, his uerbis, QVI EFFVN-

DETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. Sanguis enim ſeparatim conſecratus, ad paſsionem Domini, & mortem, & paſsionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa quæ adduntur: PRO VOBIS, & PRO MVLTIS, à [a] Mathæo, & Luca, ſingula ſingulis ſumpta ſunt, quæ tamen ſancta Eccleſia Spiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſsionis fructum, atque utilitatem declarandam. Nam ſi eius uirtutem inſpiciamus, pro omnium ſalute ſanguinem à Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi uerò fructum, quē homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantùm eam utilitatem peruenire, facilè intelligemus. Cùm igitur PRO VOBIS, dixit: eos, qui aderant, vel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cùm autem addidit, PRO MVLTIS, reliquos electos ex Iudæis aut gentibus intelligi uoluit. Rectè ergo factum eſt, vt, *pro vniuerſis*, non diceretur, cùm hoc loco tantummodò de fructibus paſsionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructum delectis ſolùm attulit. Atque huc ſpectant uerba illa Apoſtoli: [b] *Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata.* Et quod Dominus apud Ioannem inquit: [c] *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt.* Plurima alia in huius Conſecrationis uerbis latent myſteria; quæ Paſtores aſsidua rerum diuinarum meditatione,

a Matt. 26. 28. Luc. 22. 29.

Cur in conſecratione calicis dicatur pro uobis, & pro multis.

b Heb. 9. 28

c Ioã. 17. 9

tione,

tione, & ſtudio, ipſi per ſe iuuante Domino facilè aſſequentur.

25 *Non expedit in hoc Sacramẽto ſenſuum adhibere iudiciũ.*

SED iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur: quæ ut à fidelibus ignoretur, nullo modo committendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, grauiſsimum ſcelus admitti ab iis, [a] *qui non dijudicant corpus Domini:* hoc in primis doceant Paſtores animum, atque rationẽ omni ſtudio à ſenſibus auocandam eſſe. ſi enim fideles ea tantùm in hoc Sacramento contineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiũt, in ſummam impietatem adducantur neceſſe eſt: cùm nihil aliud, præter panis, & uini ſpeciem oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes, panem tantummodo, ac uinum in Sacramẽto eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, vt fidelium mentes, quàm maximè fieri poteſt à ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

a 1. Cor. 11. 29.

In hoc Sacramento ſenſuum iudiciũ reijciendũ eſt. vide Tho. opuſ. 58. c. 5

26 *Quid myſtica conſecrationis uirtute in hoc Sacramento potiſsimùm efficiatur.*

TRIA enim ſunt maximè admiranda, atque ſuſpicienda, quæ in hoc Sacramento uerbis Conſecrationis effici, fides catholica ſine ulla dubitatione credit, & confitetur, Primum eſt, Verum Chriſti Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in cœlis ſedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiã remanere, quamuis nihil à ſenſibus magis alienum, & remotum

Tria per cõſecrationẽ in hoc Sacramento effici.

Corp⁹ Chriſti uerũ eſt in hoc Sacramento.

uideri posſit. Tertium eſt quod ex utroque facilè colligitur, & ſi uerba conſecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur aut aliis ſenſibus percipiuntur, ſine ulla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & uini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inhærent, ſed per ipſa conſtant, cùm panis, & uini ſubſtantia. in ipſum Domini corpus, & ſanguinem ita mutetur, vt panis, & uini ſubſtantia omnino eſſe deſinant.

Diony. de Eccle Hier. ca 3. Ignat. epiſto ad Smyrn. Iuſtin. Apolog. 2. Iren. lib. 4. c. 34. & 5. c 2. & omnes alii quotquot unquã fuerunt Scriptores Catholici.

Tranſubſtantiatio eſt antiquiſſima Eccleſiæ doctrina. idẽ qui ſupra.

27 *Certum eſt idem Chriſti corpus, quod natum eſt de Maria virgine, in Euchariſtia contineri.*

Verum, vt prius de primo agamus, conentur Paſtores explicare quàm perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri uerba, quæ corporis eius ueritatem in Sacramento demõſtrant. Nam cùm inquit: [a] HOC EST CORPVS MEVM: HIC EST SANGVIS MEVS: nemo, qui modò ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt quid nobis intelligendum ſit, præſertim cum de humana natura ſermo habeatur, quam in Chriſto uerè fuiſſe Catholica fides dubitare neminem patitur: vt uir ſanctiſſimus, atque doctiſsimus Hilarius præclarè ſcripſerit, De ueritate carnis, & ſanguinis Chriſti, Cùm ex ipſius Domini profeſsione, & fide noſtra, Caro eius uerè ſit cibus, relictum non eſſe ambigendi locum.

Cyp. de cœna Domini Euſeb. Emiſ. homi. 5. de Paſch. Cyril. Hier. catec. 1. 3. & 4. Amb. lib. 4. de Sacram. c. 4. Chryſo. hom. 83. in Matt. & 60. ad po. Antio. Concil. Late. Mag. ca. 1. & innumerabiles alij.

a Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 20. 24. Matth. 26. 26. 28. Veritas corporis Chriſti in Sacramento ex ſcripturis oſtenditur. Seſs. 13. Concil. Triden. de Euchariſt. cap. 1. ibid. can. 1. S. Hila. 8. lib. de Trini. tractans illud, Vt ſint unum, & c. vide Tho. in 3. par. q. 75. art. 2. & 76. per totum. & in opuſ. 58. & 4. cont. Gen. cap 61.

28 *Quomodo item verum Christi corpus in Euchariſtia eſſe conuincatur.*

VERVM alter præterea locus à Paſtoribus enucleandus eſt, ex quo apertè licet cognoſcere, verum Domini corpus & ſanguinem in Euchariſtia contineri. Nam Apoſtolus poſteaquàm commemorauit panem & vinum à Domino conſecratum, & ſacra myſteria Apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: [a] PROBET AVTEM SEIPSVM HOMO, AC SIC DE PANE ILLO EDAT, ET DE CALICE BIBAT: QVI ENIM MANDVCAT, ET BIBIT INDIGNE, IVDICIVM SIBI MANDVCAT, ET BIBIT, NON DIIVDICANS CORPVS DOMINI. Quòd ſi vt hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum eſſet præter memoriam, & ſignum paſſionis Christi, quid opus erat tam grauibus verbis fideles hortari, vt ſeipſos probarent? Graui enim illa IVDICII voce, declarauit Apoſt. nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impurè ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occultè latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiam ſuprà in eadem epiſtola vberius explicauit Apoſtolus verbis: [b] *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Christi eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Quæ quidem verba veram corporis, & ſanguinis Christi Domini ſubſtantiam demonſtrant. Hæc igitur ſcripturæ loca à Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in ijs dubij, aut incer-

a 1. Cor. 11. 28. 29.

Refutatur Zuinglianiſmus, & Caluiniſmus.

b 1. Cor. 10. 26.

incerti relictum eſſe, præſertim cùm hæc Eccleſię Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit.

29 *Eccleſiæ Christi ſententia de ſenſu ſcripturarum, & ueritate corporis Domini in Eucharistia, quomõ ſit perquirẽda.*

Primo inq̃rendus eſt Patrũ & doctorũ Eccleſiæ per omnia conſenſus.

Ad cuius ſententię cognitionem duplici via, & ratione poſſimus peruenire. Prima eſt, cùm Patres, qui ab initio Eccleſię, atq; omni deinceps ętate floruerunt, & Eccleſiaſticę doctrinę optimi teſtes ſunt, conſulimus. hi verò, ſummo conſenſu oẽs huius dogmatis veritatem apertiſsimè tradiderunt, quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudiciũ de cęteris facilè fieri poterit. Primus igitur D. Ambroſius fidem ſuam proferat, qui in libro de ijs, qui initiãtur myſterijs, teſtatus eſt, verum Chriſti corpus in hoc Sacramento ſumi, ſicut uerum ex uirgine ſumptũ eſt, idq; certiſsima fide tenendum eſſe. & alio loco docet ante conſecrationẽ, panẽ ibi eſſe, poſt conſecrationẽ aũt carnẽ Chriſti. Accedat alter teſtis diuus Chryſoſtomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidẽ cũ multis alijs in locis hanc ipſam veritatẽ profitetur, & docet, tũ uerò pręcipuè Homilia 60. de ijs, qui ſacra myſteria impurè ſumunt, itemq; Homilia 44. & 45. in ſanctũ Ioannem: inquit.n. Pareamus Deo, neque contradicamus, licèt uel cogitationibus, uel oculis noſtris uideatur aduerſari quod dicitur: Ipſius enim ſermo infallibilis eſt, ſenſus noſter facilè ſeducitur. His uerò omni ex parte cõſentiunt, quę diuus Auguſtinus, acerrimus Catholicę fidei pro-

D. Amb. de ijs qui myſ. init. ca. 9. & de cõſ. diſt. 2. cap. Sicut verus. & ca. in illo. & c. reuera. Lib. 4. de ſacra. cap. 4. & de cõſc. diſ. 2. cap. panis eſt. Chry. ad pop. Antioch. hom. 60. 61.

S. Aug. con. 2. tracta. illud: ad 1.

propugnator, ſemper docuit: atque in primis titulum Pſalmi 33. exponens: Portare ſe in manibus ſuis, homini impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait: HOC EST CORPVS MEVM. Ac Cyrillus, (prętereo Iuſtinum, & Iręneum) adeò aperte libro 4. in Ioannem ueram Domini carnem in hoc Sacramento eſſe affirmat, ut eius uerba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quòd ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirerent, facilè erit ſanctos [a] Dionyſium [b] Hilarium, [c] Hieronymum, [d] Damaſcenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias doctorum, & piorum hominum induſtria, & labore in unum congeſtas paſſim legimus.

Reg. 21. ſecund. 70 legitur, Et ferebat ſe in manib. ſuis.

S. Cyril. lib. 4. in Ioan. c. 13. 14. & li. 10. c. 13. Iuſt. apolog. 2. ſub finē ad Antoninū piū. B. Iren. lib. 5. cont. Hæret. ca. 2. a c. 3. Eccl. Hier.

b Lib. 8. de Trin.

c Iren. li. 4. c. 34. Hier. epiſt. ad Damaſc. de filio prodig. Et epiſt. ad Hebr. q. 2.

d Lib. 4. de Orth. fi. ca. 14. vide de cōſe. diſt. 2. Caniſii op. Catech. de ſacra. Euch. Gaxetiū & alios.

30 *Quoties contraria opinio in Concilijs Eccleſiæ condemnata ſit.*

ALTERA reſtat uia, qua ſanctę Eccleſię iudicium in ijs, quę ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, cōtrarię. ſ. doctrinę, & opinionis damnatio. At uerò conſtat, ſemper corporis Chriſti ueritatem, in ſancto Euchariſtię Sacramento, ita per uniuerſam Eccleſiam diffuſam, & diſſeminatam eſſe, & conſentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibiq; ſignum tantummodò eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Cōcilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum

Secundo veritas corporis Chriſti ī Euchariſtia per cōtrarię ſnīę dānationē Eccleſiaſticā potuit cognoſci.

fuerat,

Berẽgarius ſententiam ſuã in Vercellenſi Cõcilio abiurauit, vt conſtat ex cap. Ego Berengarius de conſ.diſt.2. imò etiã alterã abiurationẽ fecit, quã Surius tom 3. cõc. edidit. Concil. Late.ca. 1.& hab. de ſumma Trinita. & fide Cath. c.firmiter. Cõc. Florent. in doct. de ſacram.c.4. & can.22.Conci. Triden. ſeſs.13. Thom.in 2. 2.q.1. art 8.

fuerat, omnium ſententiis condemnatus, ipſe hæreſim ſuã anathemati addixerit: qui poſtea cùm ad eandem impietatis inſaniam rediiſſet, tribus aliis Conciliis Turonenſi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregorius VII. Pontifex Max. conuocarunt, damnatus eſt. Eam poſtea ſententiam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi magno confirmauit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina Synodis eiuſdem ueritatis fides apertius declarata, ac ſtabilita eſt. Hæc igitur, ſi Paſtores diligenter expoſuerint, (vt nihil dicamus de iis qui errorib. obcęcati, nihil magis quàm ueritatis lucẽ oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes ſumma quadã lætitia, & voluptate afficere poterũt.

31 *Quomodo in ſymbolo dogma de ueritate corporis Chriſti in hoc Sacramento includatur.*

Cvm præſertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos huius etiã dogmatis fides comprehendatur. Nam, cùm Dei ſummam omnium rerum poteſtatem credunt, & confitentur, credant etiam neceſſe eſt, poteſtatem ei non defuiſſe maximi huius operis efficiendi, quod in Euchariſtiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde cùm credunt ſanctam Eccleſiam Catholicam, neceſſariò ſequitur, vt ſimul credant eam eſſe, quam explicauimus, huius Sacramenti ueritatem.

32 *Quanta ſit Eccleſiæ militantis dignitas ex huius myſterij maieſtate.*

Sed nihil eſt profectò, quod ad piorum iu-

cun-

cunditatem, & fructum addi poſsit, cùm huius altiſsimi Sacramenti dignitatem contemplâtur. Primùm enim intelligunt, quanta ſit Euangelicæ legis perfectio, cui datum eſt, id reipſa habere, quod ſignis tantùm, & figuris, Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitùs dictum eſt à Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter Synagogam, & ſupremam Ieruſalem, ac propterea utriuſque participem. Ac profectò ſatis mirari fideles nunquam poterunt, ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiusq́ue gloriȩ altitudinem, cùm inter eam, & cœleſtem beatitudinem, vnus tantùm gradus intereſſe uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, vt utrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed, quo uno gradu ab iis diſtamus, illi præſentes beata uiſione perfruuntur, nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc Sacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſsimam caritatē experiuntur. eius enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis ſumpſerat, à nobis nunquam ſubtrahere, ſed quantum fieri poſſet, eſſe, verſarique nobiſcum uelle, vt illud omni tempore uerè, & propriè dictum uideretur: [a] *Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum.*

Dign... Sacramenti Euchariſtiȩ & eccleſiæ propter illud.

Hæc habet magna ex parte Tho. in 3. par. q. 75. ar. 1.

S. Diony. de Eccle. Hierar. ca. 5 p. 1.

a Prouerb. 8.31.

33 *Oſſa, nerui, & quæcunque ad hominis perfectionem pertinent, unà cum diuinitate hic uerè adſunt.*

IAM verò hoc loco etiam explicandum eſt,

non

De concomitãtia partium corporis Chriſti in hoc Sacramẽto. de conſ. diſt. 2. ca. ſinguli. & cap. ubi panis eſt. Amb. ĩ lib. de iis qui myſt. init. ca. 9. & hab. ead. c. ante benedictionem. Tho. in 3. p. q. 76. arti. 1. Chriſtus nomen Dei, & hominis eſt.

non ſolùm uerum Chriſti corpus, & quicquid ad ueram corporis rationem pertinent, veluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum, nomen eſſe Dei, & hominis, vnius ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare utramque ſubſtantiam, & quæ utriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat, complectitur: quæ omnia in Sacramento eſſe credẽdum eſt. Nam cùm in cœlo tota humanitas diuinitati in una perſona, & hypoſtaſi, coniuncta ſit, nefas eſt ſuſpicari corpus, quod in Sacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe.

34 *Sanguis, anima, & diuinitas, non eodem modo in Eucharistia, quo corpus Christi, sunt.*

Ex concilio Epheſino ĩ epiſt. ad Neſtorium, & refertur de conſ. diſt. 2. ca. neceſſario hoc colligit. D. Tho: loco ſupra citato. Quid in ſacramẽto Euchariſtiæ ui ipſius Sacramẽti efficiatur, & præſens adſit, quidq; ad-

IN quo tamen paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex vi, & efficientia Conſecrationis, in Sacramento eſſe dicimus. nam cùm uerba illa efficiant quicquid ſignificant, id eſſe in Sacramento ex ui Sacramenti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, vt aliquid ab aliis rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in Sacramento eſſe, cætera non item eſſe docuerunt. quædam uerò, in Sacramento continentur, quòd illis rebus coniuncta

ĉta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cùm for-ma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cùm dicitur: [a] HOC EST CORPVS MEVM, ipſum Chriſti Domini cor pus ex ui Sacramenti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur: hæcquoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Conſecrationis uirtute, ſed, vt ea quæ corpori coniunĉta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento eſſe dicuntur, qua ratione totum Chriſtum in Sacramēto eſſe perſpicuum eſt. Si enim duo aliqua inter ſe reipſa coniungantur, vbi unum ſit, ibi etiam alterum eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque, totum Chriſtum uſqueadeò tam in panis, quàm in uini ſpe cie contineri, vt, quemadmodum in panis ſpecie non corpus modò, ſed etiam ſanguis, & totus Chriſtus uerè ineſt, ſic contrà in uini ſpecie non ſolùm ſanguis, ſed corpus, & totus Chriſtus uerè inſit.

ſit ex concomitantia. Seſ. 13. Cōc. Trident. de Euchariſtia cap. 3.

a Matt. 26. 26.

Sub altera Euchariſtiæ ſpecie totū Chriſtū per concomitātiam contineri.

35 *Cur in Euchariſtia duplex fiat conſecratio.*

SED quamquam hæc ita ſe habere omnibus fidelibus certum, & perſuaſiſsimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, vt ſeparatim duæ Conſecrationes fierent. Primo enim ut paſſio Domini, in qua ſanguis à corpore diuiſus eſt, magis referatur, cuius rei cauſa in conſecratione ſanguinem effuſum eſſe meminimus. Deinde maximè conſentaneum fuit, vt, quoniam Sacramento ad alendam animam utēdum nobis erat, tanquam cibus, & potus inſtitueretur, ex quibus perfe-

Tho. in eadē q. art. 2.

perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

36 *Totus Christus in quauis utriusque speciei particula præsens adest.*

> De hoc articulo uide D.Thom.q. ead.art.3. De cõs.dist. 2.ca.singuli hab.in Mis. Ambr. pręf. Domini. 5. post Epiph. idque citãt Guid.mundus li.1.contra Bereng. & Algerus, & Iu. concordat, c. vbi pars. c.d. Istud paulò post fusius explicatur Ses.3. Concil.Trid. ca. 3.& ca.3. & Sess. 21. de cõm.sub utraque specie. cap.1. a Luc.22. 17.

NEQVE verò illud prætermittendum, non solùm in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totum Christum contineri, sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex Euangelistis facile colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cùm ipse dixit: [a] *Accipite, & diuidite inter uos.* Hactenus quæ explicata sunt, eò pertinent, vt ostendant Pastores, verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

37 *Post Consecrationem nulla materia huius Sacramenti remanet substantia.*

> De transubstãtiatione. Ses.13. Concil.Trid. de Euchar.c.4. & can.2. Quomodo corp' Christi in Eucharistia esse incipiat. Tho.in 3.p. q.75.ar.2.

NVNC, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis & vini substantiã in Sacramento post Consecrationem non remanere. Hoc uerò quamuis maximam admirationem meritò habere possit, tamẽ cum eo, quod prius demõstratum est, necessariò coniungitur. Etenim si est uerùm Christi corpus sub panis & uini specie post

Con-

Conſecrationem, omnino neceſſe eſt, cùm ibi an tea non eſſet, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipſum conuerſione factum eſſe. At uerò fieri non poſſe conſtat, ut corpus Chriſti in Sacramento ſit, quod ex uno in alium locum venerit. ita enim fieret, ut à cęli ſedibus abeſſet: quoniam nihil mouetur niſi locum deſerat, à quo mouetur. Creari autem corpus Chriſti minus credibile eſt, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc poteſt. relinquitur ergo, ut in ſacramento ſit corpus Domini, quòd panis in ipſum conuertatur, quare nulla panis ſubſtantia remaneat, neceſſe eſt.

Non per loci mutationem.
Nõ per creationem.

Adeſt p panis conuerſionem.

38 *Transſubſtantiatio à Concilijs approbata in Scripturis fundamentum habet.*

HAC ratione adducti Patres, & maiores noſtri in Concilijs, Lateranenſi magno, & Florentino huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt. à Tridentina verò ſynodo explicatius ita definitum eſt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento remanere ſubſtantiam panis, & vini, una cum corpore, & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, anathema ſit. Hæc verò ex teſtimonijs ſcripturarum facilè fuit colligere: primùm, quòd in eius Sacramenti inſtitutione, ipſe Dominus dixit: [a] *Hoc eſt corpus meum:* vocis enim, *Hoc*, ea vis eſt, ut omnem rei præſentis ſubſtantiam demonſtret. quòd ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: *Hoc eſt corpus meũ*. Deinde Chriſtus Dominus apud Ioannem, [b] *Panis*, inquit, *quẽ ego dabo, caro mea*

Lat. cõ. ſca. I. Eugen. 4. in epiſt. ad Arm. data approbata à Conc. Flor. Trid. Syno. ſeſ. 13. 4. decret.

Transſubſtantiatio Scripturis ſtatuitur.

a Math. 26 26. Marc. 14. 2. Luc. 22. 2. I. Cor. 11. 24.

b Io 6. 51.

est pro mundi vita : panem uidelicet carnem suā uocans. Ac paulò pòst subiecit:[a] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* & rursus:[b] *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Cùm ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & uerum cibum: sanguinem item uerum potum nominauerit, satis uidetur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & uini remanere.

a Ibid. 53.
b Ibid. 57.

39 *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transsubstantiationem agnouerint.*

Transsubstātiatio ex cōsensu Patrum ostenditur.

ATQVE hanc perpetuò sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facilè intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu fortè dicis: Meus panis est usitatus: sed panis iste, panis est ante uerba Sacramentorum: ubi accesserit Consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem ut facilius probare posset, uaria deinde affert exempla, & similitudines. Alibi uerò cùm uerba illa interpretaretur,[c] *Omnia quæcunque Dominus voluit, fecit in cœlo, & in terra*, Licèt, inquit, figura panis, & uini uideatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi, & sanguis post Consecrationem credendum est. Atque ijsdem ferè uerbis eandem sententiam Sanctus Hilarius, exponens docuit, quamuis extrinsecus panis & uinum uideatur, uerè tamen corpus, & sanguinem Domini esse.

D. Amb. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. & habet de cōsec. d. 2. c. panis est. ui de q̄ sup. annotauimus.
c Ps. 134. 6.
Ex lib. 4. de Sacra. c. 4. & 6. habet. De consec. di. 2. cap. Omnia. Paschasius, aūt id habet li. de Euch. ca 1. & Rabanus ca 3.
Citatur ex Hilar. ea. di. c. corpus, & Alger⁹ hoc citat. ex August. de Sacra. Altar.

40 *Qua ratione Euchariſtia poſt Conſecrationem etiam panis dicitur.*

SED moneant Paſtores hoc loco, mirandum non eſſe, ſi poſt Conſecrationem, panis etiam uocetur hoc enim nomine Euchariſtia appellari conſueuit, tum quia panis ſpeciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriẽdi corporis uim, quę panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum literarum conſuetudinem, ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe uideantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt, [a] tres uiros Abrahę apparuiſſe, qui tamen tres Angeli erant. [b] Et duo illi, qui Apoſtolis, aſcendente in cęlum Chriſto Domino, apparuerunt, cùm eſſent Angeli, uiri dicuntur.

a Gen.18.2.
b Act.1.10.
Vide D.Th. in 3.p.q.75. ar.3. & 4.

Quã admirabilis ſit conuerſio.

41 *Quomodo fiat tam admiranda ſubſtantiarum conuerſio.*

DIFFICILLIMA eſt omninò huius myſterij explicatio, ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (Nam qui adhuc imbecilliores ſunt, uerendum eſſet, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuerſionis modum: quæ ita fit, ut tota panis ſubſtantia, diuina uirtute in totam corporis Chriſti ſubſtantiam, totaque uini ſubſtantia, in totam ſanguinis Chriſti ſubſtantiam, ſine ulla Domini noſtri mutatione conuertatur. Neque enim Chriſtus, aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtantia totus permanet. quod myſterium cùm D. [a] Ambroſius declararet. Vides, inquit, quàm operatorius

c D. Ambr. lib.4.de Sacra cap.4. & hab. de conſec.d.2.c. Panis eſt. ubi notatũ eſt q̃dã exẽplaria habere, vt q̃ erãt, in aliud cõmutentũ vbi tãſſubſtãtiatio maxime adſtruitur.

sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone Domini Iesu, ut inciperēt esse, quę nō erant, mundus. s. quāto magis operatorius est, ut sint ea, quę erant, & in aliud cōmutentur? In quam sententiam, alii ēt ueteres, & grauissimi Patres scriptū reliquerunt: D. quidē Augustinus, [a] Fideliter fatemur ante consecrationē panē esse, & uinū, quod natura formauit, post consecrationē uerò, carnē Christi, & sanguinē, quod benedictio cōsecrauit. Damascenus: [b] Corpus secundùm ueritatē coniunctum est diuinitati, corpus ex sancta uirgine, non quod ipsum corpus assumptum de cęlo descendat, sed quod ipse panis, & uinum in corpus, & sanguinem Christi transmutentur.

a Hab. ea c. nos aūt, ex Prosperi sētentijs, sed notatū hoc à Lanfrāco ex Augu. in li. de cathechizādis rudibus citari: ubi etiā legi dicitur, inter sacrandū uerò cōuerti i Christi carnem, & sāguinē, quas utrasque res benedictio cō secrauit. Cæterū hoc caput apud Cassiodorū in Psal. 109. Alg. li. 1. c. 7. Iuo. p. 2. c. 9. habetur.

b Dam. lib. 14. de orth. fide cap. 14.

41 *Stupendæ huic conuersioni commodum nomen impositum est Transsubstantiatio.*

Hæc itaq; admirabilis conuersio, conuenienter, & propriè a sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata, quemadmodū sacra Tridentina Synodus docuit. Vt. n. generatio naturalis, qđ forma in ea mutatur, rectè, & propriè trāsformatio dici pōt: ita ēt, qđ in Sacramēto Eucharistię tota unius rei substātia in totā alterius rei substantiā transeat, uerbum Transsubstantiationis rectè, & sapiēter à maioribus nostris inuentum est.

Tridē. Syn. Ses. 13. can. 4. quod nomen primo auctoritate Later. Cōcil. magni receptum est, c. 1. & habetur de sum Trin. & fide Cath. c. 1 cōsule D. Th. in 3. p. q. 75. art. 4. & cap. cum Marthæ de celeb. Missarum.

42 *Modus Transsubstantiationis, & loci, quo Christus est in hoc Sacramento curiosius non inquirendus.*

Sed illud sępissimè a sanctis Patribus repetitum, fideles admonendi sunt, ne curiosiùs inquirant

Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramētum pie credendū nō curiosè scrutādū.

rant, quo pacto ea mutatio fieri possit: nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum creatione eius rei exẽplum aliquod habemus. verùm, quid hoc sit, fide cognoscendum est: quo modo fiat, non curiosiùs inquirendum. Non minorem verò cautionem Pastores adhibeant, oportet, in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi Domini corpus in minima panis particula, totum contineatur. vix enim unquam huiusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quando Christiana caritas hoc postulauerit, primùm quidem, meminerint fidelium animos illa uoce premunire,[a] *Non erit impossibile apud Deum omne verbum.*

Quomodo Christi corpus in minima panis particula totum contineatur vide D. Tho. in 3. p. q. 76. ar. 3. & Concil. Tri. ses. 13. c. 3 & ĩ cõs. d. 2. c. singu. li. & Florẽt. Conc. in decre de Sacr.

a Luc. ca. 1. 37.

43 *Christi corpus in Eucharistia non est, ut in loco.*

DEINDE verò doceant, Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in loco, non esse. etenim locus res ipsas consequitur, vt magnitudine aliqua præditæ sunt: Christum verò Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus, aut paruus est, quod ad quantitatem attinet, sed ut substantia est: substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem conuertitur. nemo verò dubitat, substantiam æquè in paruo, atque in magno spatio contineri. nam & aeris substantia, totaque eius natura sic in parua, vt in magna aeris parte; itemque tota aquæ natura non minus in vrnula, quàm in flumine, insit, necesse est. Cùm igitur panis substantiæ, corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eũdem planè modum in Sacra-

Christus in Sacramẽto nõ est ut in loco, seu ut magnus, vel paruus, sed ut substantia, quæ integra æquè in paruo, & magno spatio continetur.

Th. in ead. q. ar. 5.

mento eſſe, quomodo panis ſubſtantia ante Conſecrationem. ea verò, vtrum ſub magna, an ſub parua quantitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat.

44 *In hoc Sacramento nulla eſt ſubſtantia, cui accidentia panis & uini inhæreant.*

De ſubſiſtētia accidentium panis & uini ſine aliqua re ſubiecta. Collligi hoc poteſt ex c. nos autē de cōſ. d. 8. & c. cū Marthę. d celeb. Miſſarū. §. quæſiuiſti. & ꝓbat D. Tho. 3. p. q. 75. ar. 2 & q. 77. arti. 1. & ſępè alibi, & Cōci. Conſtan. ſeſſ. 8.

TERTIVM reſtat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur: quod quidē, iam duobus alijs explicatis, facilius à Paſtoribus tractari poſſe exiſtimandum eſt; panis uidelicet, & vini ſpecies in hoc Sacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cùm antea demonſtratū ſit, corpus Domini, & ſanguinem verè in Sacramento eſſe, ita, vt amplius nulla ſuoſit panis, & uini ſubſtantia: quoniam ea accidentia Chriſti corpori, & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, ut ſupra omnem naturæ ordinem, ipſa ſe nulla alia re viſa ſuſtentent. Hæc perpetua, & conſtās fuit Catholicæ Eccleſiæ doctrina: quæ etiam facilè eorum teſtimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut vini ſubſtantiam.

45 *Quare Chriſtus ſub panis, & uini ſpecie, corpus, & ſanguinem ſuum tradere uoluerit.*

Vide Cyrillum li. 4 in Io. c. 22. Cypria de cœna Domini. Aug. tract. 27. in Ioan. Tho. in 3. p. q. 74. ar. 1. & 75. ar. 1.

SED nihil magis fidelium pietati conuenit, quàm, omiſsis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis Sacramenti maieſtatem uenerari, & colere, ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quòd ſacroſancta myſteria ſub panis & uini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam

cùm

cùm à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione vesci, sapientissimè fecit, ut sanctissimum corpus, & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorũ quotidiano, & communi alimento, maximè delectamur. Adiunctæ verò etiam sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quòd ab infidelium calumnia liberati sumus, quas facilè effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur: altera est, quòd dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod uerè sit sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimùm ualet: quæ quidem, ut sancti Gregorij sentẽtia peruulgatum est, ibi non habet meritum, vbi humana ratio prębet experimẽtum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

Prima ratio

Secunda ratio.

S. Greg. Põ. ho. 26. sup. Euangelia.

46 *Quid boni consequantur, qui corpori, & sanguini Domini digne communicauerint.*

De multiplici & admirabili fructu tanti Sacramenti agitur Ses. 13. Cõc. Tri. de Euchar. c 2. & c. 5. vide Iren. lib. 4. c. 34. Cyril. li. 4. ĩ Io. ca. 11. & 14. Chry. hom. 84. in Ioan. Tho. in 3. p. q. 79. per totam, & alibi.

VERVM quæ de huius Sacramenti admirabili uirtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maximè necessaria uideri non debeat, Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimùm causam, quæ de hoc Sacramento tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immẽsæ eius utilitates, & fructus nulla ora-

tione explicari poſſunt, unus aut alter locus à Paſtoribus tractandus erit, ut oſtendant quanta in ſacroſanctis illis myſteriis bonorum omnium copia, & affluentia incluſa ſit. hoc verò aliqua ex parte ita aſſequentur, ſi omnium Sacramentorũ vi, atque natura patefacta, Euchariſtiam fonti, cętera riuulis comparauerint. uerè enim, ac neceſſariò fons omnium gratiarum dicenda eſt. cùm fontem ipſum cæleſtium chariſmatum, & donorum, omniumq́ue Sacramentorum auctorẽ Chriſtum Dominum admirabili modo in ſe contineat, à quo tanquam à fonte, ad alia Sacramenta quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratię fonte ampliſſima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilè colligi poterunt.

47 *Quæ commoda Panis & vinum corpori, ea Euchariſtia animæ affert.*

Commode etiam fieri uidebitur, ſi panis, & vini natura, quæ huius Sacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos uſus corpori panis & vinum affert, eos omnes animæ ſaluti, iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione. Euchariſtiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in ſubſtantiam noſtram, ut panis, & vinum mutatur, ſed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: ut rectè illud D. Auguſtini ad hunc locum transferri poſſit: Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me.

Amb. lib. 5. de Sacr. c. 4. & Chry. ho. 45. in Ioan. Per Euchariſtiã nos Deo & Deus nobis coniungitur. Conferatur hic locus cũ ſect. 6. vlt. artic. ſymb. S. Aug. li. 7. confeſ. c. 10.

Quo-

48 *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

QVOD si [a] gratia, & ueritas per Iesum Christũ acta est, in animam quoque influat, est necesse, cùm eum purè, & sanctè accipit, qui de se, seipso dixit, [b] *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo.* nam qui pietatis, & religionis studio affecti, hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tanquam uiua membra inserantur; siquidem scriptum est: [c] *Qui manducat me, & ipse uiuet propter me*, item: [d] *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita.* Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbum uniens seipsum propriæ carni fecit ipsam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram eius carnem, & pretiosum sanguinem, quę accipimus in benedictionem uiuificatiuam in pane, & uino.

a Ioan. 1. 17.
b Ioã. 6. 56.
c ibid. 57.
d Ibid. 51.
B. Cyr. li. 4. in Io. c. 12. 14. & epis. 10. ad Nest.

49 *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus, Eucharistiæ sumptione non uiuificatur, etiam si hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

VERVM quod dicitur, Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant, oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, vt, qui re ipsa hoc Sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non uiuit, sacra mysteria non prodesse. ac propterea panis & uini speciem habent, ut significetur,

Q̃uo hoc sacramẽtũ sit gratię causſa. Tho. in 3. p. q. 79. ar. 3. uide li. de Eccl. dogm. c. 53. Conci. Trid. ses. 13. c. 7. & can. 11. & de cõsec. d. 2. c. quod scelerate, & c. timorem & c. Quid est Christũ. & c. sicut Iudas.

ficetur, non quidem reuocandæ ad uitam animę, ſed in uita conſeruandæ cauſa, inſtituta eſſe. Verùm hoc ideo dictum eſt, quoniam prima etiam gratia, (qua omnes prędìtos eſſe oportet, antequã ſacram Euchariſtiam ore contingere audeant, [a] ne iudicium ſibi manducent & bibant) nemini tribuitur, niſi hoc ipſum Sacramentum deſiderio, & uoto percipiant. Eſt enim omnium Sacramentorum finis, & Eccleſiaſticæ unitatis, ac coniunctionis ſymbolum: neque extra Eccleſiam conſequi gratiam ullus poteſt.

a 1. Cor. 11. 29.

50 *Quomodo anima hoc ſpirituali cibo reficiatur & augeatur.*

Deinde quoniam, uti corpus cibo naturali non conſeruatur modò, ſed etiam augetur, guſtuſque nouam quotidie ex eo uoluptatem, & ſuauitatem percipit: ita etiam ſacræ Euchariſtiæ cibus, non ſolùm animam ſuſtentat, ſed uires illi addit, efficitque, vt ſpiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur: ob eam cauſam fit, ut gratiam hoc Sacramento tribui, rectè & veriſſimè dicatur. Iure enim [b] mannæ comparari poteſt, ex quo omnis ſaporis ſuauitas percipiebatur.

Qũo hoc ſacramẽtũ ſit de neceſſitate ſalutis ſaltẽ in uoto, uide apud Tho. in 3. p q. 73. ar. 3 & q. 79. ar. 1. ad. 1.

b Sap. 16. 20 Ioan. 6 49.

51 *Per Euchariſtiam peccata leuiora dimittuntur.*

Remitti uerò Euchariſtia, & condonari leuiora peccata, quæ venialia dici ſolent, non eſt quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amiſit, dum leui aliqua in re pa rum offendit, totum Euchariſtia, eas ipſas minores culpas abſtergens, reſtituit: quemadmodum etiam (neque enim à propoſita ſimilitudine diſce-

Inn. 3. li. 4. đ myſt. alta. c. 44. Tho. in ea. q 79. ar. 4 Bern. ſer. de cęna Dñi. Cyr. li. 4. in Ioan. ca. 17. & lib. 3. ca. 37.

ſcedendum videtur) quod innati caloris vi quoti die detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento ſentimus. Quare meritò à D. Ambroſio de hoc cæleſti Sacramento dictum eſt: Iſte panis quotidianus ſumitur, in remediū quoti dianę infirmitatis. Verùm hæc de ijs peccatis intelligenda ſunt, quorum ſenſu, & delectatione animus non permouetur.

D. Ambr. li. 4. de ſacra. c. 6. & lib. 5. c. 4.

52 *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præſeruatur.*

Illa præterea in ſacris myſterijs uis eſt, vt nos à criminibus puros, & integros, atque à tentationum impetu incolumes ſeruet, ac tanquam cæleſti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facilè infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam cauſam, ut teſtatur Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Chriſtiani nominis confeſſionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorum acerbitate uicti, in ſalutari certami ne deficerent, uetus in Eccleſia Catholica mos fuit, ut eis ab Epiſcopis Dominici corporis, & ſanguinis Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim caritatis igne animos magis incendit, concupiſcentiæ ardorem extinguat neceſſe eſt.

Tho. ead. q. 79. arti. 6. ex Ioan. c. 6. ſo Aug. tracta. 26. in Ioan.

S. Cypr. li. 1. epi. 2. ad Cornel.

53 *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Postremo, vt uno uerbo omnes huius Sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum eſt, ſacræ Euchariſtiæ ſummā uim

Thom. in 3. p. q. 79. arti. 2.

Chryſoſ. de ſacerd.lib.6.
a Ioan.6.54.

eſſe ad ęternam gloriam compatādam: ſcriptum eſt enim: [a] *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternā, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Huius uidelicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, ſumma conſcientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur. Deinde eius uirtute recreati, non ſecus atque Elias, [b] qui, ſubcinericii panis fortitudine ambulauit vſque ad montem Dei Horeb, cùm ex uita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem aſcendunt. Hæc omnia à Paſtoribus latiſſimè explicabuntur, ſi vel D.Ioānis cap.VI. in quo multiplices huius Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum ſumpſerint, vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, oſtenderint, cùm eos iure, ac meritò beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus, [c] in quorum tecta mortalis receptus eſt, uel qui illius [d] ueſtis, aut fimbriæ tactu ſanitatem recuperarunt, multò nos beatiores, & fæliciores eſſe, in quorum animam immortali gloria prędıtus ingredi non grauetur, ut eius uulnera ſanet omnia, eamque ampliſſimis muneribus ornatam, ſibi coniungat.

b 3.Reg. 19. 8.
c Matth. 8. 14. & 9. 10. Luc. 10.38.
d Mat.9. 21.

54 *Quot modis corpori, & ſanguini Domini communicemus.*

De modis recipiendi Euchariſtiā uide.

VERVM docendum eſt, à quibus ingentes illi ſacræ Euchariſtiæ fructus, qui modò commemorati ſunt, percipi poſſint, neque unam tantùm eſſe communicandi rationem, ut fidelis populus diſcat meliora chariſmata æmulari. Rectè igitur, & ſapienter maiores noſtri, ut in [e] Triden. ſynodo legimus, tres huius Sacramēti ſumendi ratio-

e Tri. Conc. ſeſ.13.c.8.

nes

nes distinxerunt. Alii enim tantùm Sacramentum accipiunt, vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere nõ uerentur, quos Apostolus ait[a] indignè manducare, & bibere, corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus Sacramẽta corporis & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solùm ex his nullum capiunt fructum, sed ipso[b] Apostolo teste, *iudicium sibi manducant, & bibunt*. Alij uerò spiritu tantummodò Eucharistiam sumere dicuntur: ii sunt, qui desiderio, & uoto, propositum cælestem illũ panem comedunt fide uera incensi,[c] quæ per dilectionem operatur: ex quo, si non omnes, maximos certè utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui Sacramento & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt, qui, cùm ex Apostoli doctrina[d] prius se probauerint, ac[e] ueste nuptiali ornati ad diuinam hanc mẽsam accesserint, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cùm ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendũ parati esse possint, satis habent spiritu tantùm sacram communionem accipere.

Aug de consecr. dist. 2. ca. quid est, & in tract. 26. in Ioan. & lib. 5. de bapt. cont. Donat. c. 8. & Mag. in 4. dist. 9. lit. b. & Tho. in 3. par. q. 80. art. 1.

Triplici modo sumitur eucharistia.

Sacramẽtaliter tãtùm & corporaliter.

a 1. Cor. 11. 29.

b 1. Cor. 11. 16.

Spiritualiter tãtum.

c Gal. 5. 6.

Sacramentaliter & spiritualiter simul.

d 1. Cor. 11. 28.

e Matt. 22. 11.

Qui cõmunicare Sacramentaliter negligũt, quãtis se priuent fructibus.

§§ *Antequam quis ad Eucharistiam accedat præparandus animus esse ostenditur.*

Sed iam docendum est, qua ratione præparatos

De præparatione ad Euchariſtiam. Seſ. 13. Cōc. Trid. de Euchariſtia. c. 7. & can. 11. vide Baſil. q 172. ī reg. breuio. & ſer. 2. de bapt. Cypr. in ſer. de lap. Chry. hom. 83. in Mat. Augu. ſer. 1. de temp.

a Ioā. 13. 5.

tos fidelium animos eſſe oporteat, antequam ad Sacramentalem Euchariſtiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem, vt pateat, eam præparationem maximè neceſſariam eſſe, Saluatoris noſtri exemplum proponendum eſt. Nam antequam Apoſtolis pretioſi corporis, & ſanguinis ſui Sacramenta daret, quamuis iam mundi eſſent, [a] Pedes eorum lauit, vt declararet omnem diligentiam adhibendam eſſe, ne quid nobis ad ſummam animi integritatem, & innocentiā deſit, cùm ſacra myſteria percepturi ſumus. Deinde uerò fideles intelligāt, quemadmodum, ſi optimè affecto & præparato animo Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſsimis cæleſtis gratiæ muneribus ornatur: ita contrà, ſi imparatus accipiat, nō ſolùm nihil commodi, ſed maxima etiā incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maximè ſalutaribus hoc proprium eſt, vt, ſi in tempore iis utamur, vehementer proſint: ſin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandū non eſt, ingentia quoque, & præclariſsima Dei dona, cùm bene conſtituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe: at uerò, cùm iis nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id uerò arcæ Domini exemplo comprobatur. [b] arca enim fœderis, qua nihil præſtantius Iſraeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à [c] Philiſtæis ablata, ſummam illis peſtē,

Vide Tho. in p. 3. q. 80. art. 4.

b Exod 26. 21. 22.

c 1. Reg. 5. per totum.

&

&calamitatem, cum æterno dedecore coniunctam importauit. ſic etiam cibi, qui ore accepti, in ſtomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt & ſuſtentant, qui uerò in ſtomachum uitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt.

56 *Quo pacto animus ad Euchariſtiam ſit præparandus.*

PRIMVM itaque illam præparationem fideles adhibeant, vt diſcernant menſam à menſa, hanc ſacram ab aliis profanis, cæleſtem hunc panem à communi. atque hoc fit, cùm certò credimus præſens eſſe uerum corpus, & ſanguinem Domini, [a] quem in cælo Angeli adorant, [b] ad cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent, cuius [c] gloria plenum eſt cælum & terra. Hoc nimirum eſt diiudicare corpus Domini, quod [d] Apoſtolus admonuit: cuius tamen myſterii magnitudinem uenerari potius oportet, quàm in diſputationibus eius ueritatem curioſius perquirere.

Ad dignam Euchariſtiæ ſumptionẽ primo diſcernendus eſt cœleſtis panis à cõmuni.

a Pſal. 96.8 Hebr. 1.6.
b Iob 26.11
c Iſa.6.3.
d 1.Cor.11. 29.

Altera uerò illa præparatio maximè neceſſaria eſt, vt unuſquiſque à ſeipſo quærat num pacẽ cum aliis habeat, [e] num proximos uerè atque ex animo diligat. [f] *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius † reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.*

Secundo reconciliatio cum inimicis facienda eſt.

e 1.Ioan. 3. 14.
f Matth. 5. 24.25.

† Reconciliare legunt ſex MS. Ro. Græ. & Syria. exemp.

Deinde conſcientiam noſtram ſcrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati ſimus, cuius pœnitere neceſſe ſit,

Tertio conſcientia per Sacramẽtũ pœnitẽtię à capitalibus

uitijs eluenda est. Chrysosto. hom. 20. in Gen. & 10. in Matth.
Cypr. in ser. de lap.
Syn. Tridē. ses. 13 can. 13.

vt prius Contritionis, & Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim à sancta Tridentina Synodo: nemini licere, quē peccati mortalis conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur, sacram Eucharistiam accipere.

Quartò præmittēda est humilis de seipso existimatio.
a Mat. 8. 10.
b Ibid. 8.
Quinto est uidendū an uera charitate simus præditi.
c Io. 21. 15.
d Matt. 22. 11.

Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium à Domino tribuatur: Quare illud Centurionis,[a] de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est, [b] *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat, [c] *Domine, tu scis quia amo te*. Meminisse enim oportet, eum, qui sine [d] ueste nuptiali in conuiuio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis pęnis adductum fuisse.

Ieiunos cōmunicātes est necesse esse. Au. ep. 118. c. 6. & habetur de consec. dist. 2. c. liquido. Item castos uide Greg. in respō. ad Aug. & cap. vir cum pro pria. 31. q. 4. & c. Omnis homo. de consecr. dis. 2. Augu. ser. 2. de temp. & 244.
e 1. Reg. 21. 5.

58 *Etiam corporis aliqua ratio, communicare uolenti est suscipienda.*

NEQVE verò animi solùm, sed etiam corporis præparatione opus est, nam ieiuni ad sacram mēsam accedere debemus, ita ut saltē à dimidia antecedētis diei nocte, vsque ad illud temporis punctum, quo sacram Eucharistiā accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Postulat etiā tāti Sacramēti dignitas, vt qui matrimonio iūcti sūt, aliquot dies à cōcubitu uxorū abstineāt, [e] Dauidis exēplo admoniti, qui cùm panes

pro-

propoſitionis à ſacerdote accepturus eſſet purũ ſe, & pueros ſuos ab uxorum conſuetudine tres ipſos dies profeſſus eſt. Hæc ferè ſunt, quę maximè obſeruari à fidelib. oportet, vt ſe ad ſacra myſteria vtiliter accipienda antea parent: reliqua enim, quæ hac in re prouidenda eſſe videantur, adhæc ipſa capita facilè redigi poterunt.

59 *Chriſtiani omnes Euchariſtiam ſumere ſaltem ſemel in anno tenentur.*

SED, ne fortè aliqui ſegniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quòd tantam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant, fideles ſępè admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitam eſſe, vt ſacram Euchariſtiam accipiant. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, vt qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſcha non communicauerit, ab Eccleſia arceatur.

Conc. Late. ca. 21. & habetur de pę ni. & remiſſion. ca. Oĩs. Seſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſtia, ca no. 9.

60 *Quoties, & quibus temporibus percipienda ſit Euchariſtia.*

Sæpius cõicandum.

NEQVE tamen fideles ſatis habeant, ſe, huius decreti auctoritati obtemperantes, ſemel tantummodò corpus Domini quotannis accipere, verùm ſæpius iterandam Euchariſtiæ Communionem exiſtiment. Vtrum aũt ſingulis mẽſibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præſcribi nõ poteſt. veruntamen illa eſt ſancti Auguſt. norma certiſſima, Sic uiue, vt quotidie poſſis ſumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebrò adhortari, vt quẽadmodũ corpori in ſingulos dies alimentũ ſubminiſtrare neceſſariũ putant: ita etiam quotidie hoc Sacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam

S. Augu. de ver. do. ſer. 28 q deſumptus eſt ex Amb li. 5. de ſac. c. 4. vide itẽ Aug. in li. 5. ho. 41. hom. & de bono perſeuer. ca. 14 & epiſ. 118. ad vide itẽ ca. peracta, & c. quotidie, & c. ſi quotieſcunq; & c. ſi nõ tãta ſunt de cõſ. diſ. 2.

non abijciant. neq; enim minus spirituali cibo animã, quàm naturali corpus, indigere perspicuũ est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, vt antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali Communione cõsequimur. Illa etiam figura erit addenda, [a]cũ singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat; Itemq; sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius Sacramenti perceptionem magnoperè commendant. neque enim vnius sancti Patris [b] Augustini ea fuit sententia, Quotidie peccas, quotidie sume: sed, si quis diligenter attẽderit, eundem omnium [c] Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse facilè comperiet.

61 *Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse demonstratur.*

Ac tẽpus quidem olim fuisse, cùm fideles quotidie Eucharistiam acciperent, ex [d] Apostolorum actis intelligemus. omnes enim, qui tunc fidem Christianam profitebãtur, vera, & syncera caritate ita ardebãt, vt cum sine intermissione orationibus, & alijs pietatis officiis vacarent, quotidie ad sacra Dominici corporis mysteria sumẽda, parati inuenirẽtur. Eam postea cõsuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus, sanctissimus Martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit. n. vt ministri, qui Missę sacrificio interessent, communicarent, ꝙ ab Apostolis constitutum esse affirmaret. diu ẽt in Ecclesia ille mos fuit, vt Sacerdos, peracto sacrificio, cùm Eucharistiã sumpsisset,

a Exod. 16. 15.
b D. Augu. ser. 28. de verbis Domini.
c Ignat. in epist. ad Ephes. Basil. ad Cęsariam Patr. Amb. li. 3. dę sacr. cap. 4. Chry. hom. 61. ad pop. Antiochen. Cypr. ser. 6. dę orat. Domin. Hier. ad Luci. epis. 28. Cyr. lib. 3. in Io. c. 37.
d Actor. 2. 42. 46.
S. Anac. epi. 2. & citat. de cõs. d. 1. c. Episcopus, & d. 2 c. per tacta. uide Diony. Areo. de Eccl. Hiera. c. 3. p. 2. Quotidie in Ecclesia Rom. solere cõicari notat. D. Hier. in epi. 28 ad Luciniũ, & Gre. li. 2. dial. ca. 23. S. Fa. epi. 3 ad Hil. Epis. & habe. dę cons. dis. 2. c. Et si.

psisset, ad populum, qui aderat, conuersus, his verbis ad sacram mensam fideles inuitaret: *Venite fratres ad Communionem.* tunc qui parati erant, summa cum religione sacrosancta mysteria sumebant. Sed cùm deinde caritas, & pietatis studium adeo refrixisset, ut raro admodum ad Communionem fideles accederent, sancitum est à Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pentecoste oẽs Eucharistiã sumerent. id quod postea à multis Concilijs, presertim uerò ab Agathensi primo confirmatum est. Ad extremum, cùm eò res adducta esset, ut non modò sancta illa, & salutaris præceptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ Cõmunio differretur, decretũ est in Lateranensi Cõcilio, ut semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperẽt, qui uerò id facere neglexissent, Ecclesię aditu prohiberentur.

> Præcipitur vt fideles ter in anno cõicent Turo. Cõc. 3. c. 50. Concil. Agat. ca. 38. & Cabil. 2. Cõc. Late c. can. 21. & citat̃ de pę. & remis. ca. Oĩs & Trid. ses. 13. can. 9. Præcipit̃ ut fideles semel ut minimum cõmunicent.

62 *Pueris nondum ratione utentibus Eucharistiam administrare non conuenit.*

VERVM quamuis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sãcita, ad omnes fideles pertineat, docendum est eos tamen excipi, qui nondum rationis usum propter ętatis imbecillitatem habent. Si enim neq; sacram Eucharistiam à communi, & profano pane sciunt discernere, neq; ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt. Atq; id etiam à Christi Domini institutione alienissimum uidetur, inquit enim: [a] *Accipite, & comedite.* Infantes autem idoneos non esse,

> Infantibus Eucharistia non est administrãda. Conc. Trid. Sess. 21. de cõmunione sub vtraq; specie ca. 4. & cano. 4. Thó. in 3. p. q. 80. arti. 9. a Matt. 26. 26.

Vide Cypr. ser. 5. de lapsis post medium.

esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ antea dictæ sunt, tum ob alias Christianę pietati maximè consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desijt.

63 *Qua ætate pueris sacra mysteria danda sint.*

QVA uerò ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quàm Pater & Sacerdos, cui illi confitentur peccata: ad illos n. pertinet explorare, & à pueris percunctari, ad huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant.

Cõc. Arau. ca. 3. & habet. 26. q. 6. ca. qui recedunt. Tho. ibid. Conci. Carth. 4. ca. 76. & hab. 26. q. 6. ca. 15. qui per pęnitentiam.

64 *Licet insanos aliquando ad Communionem admittere.*

AMENTIBVS præterea, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet: quamuis, si, antequã in insaniam inciderint, piã & religiosam animi uoluntatem præ se tulerint, licebit eis in fine uitæ ex Concilij Carthaginẽsis decreto, Eucharistiam administrare, modò uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

Laicis nisi accedat Ecclesiæ auctoritas sub altera tantum specie cõicandum est. Videat Cap. de Sacramẽto ordinis, vbi agit de ministerio diaconi. Tr. Synodus sess. 21. de cõ

65 *Laicis sub utraque specie communicandum non est.*

QVOD uerò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, ut à Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus Dominus

in vltima cœna altiſsimum hoc Sacramentum in panis & uini ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Saluatore conſtitutam eſſe, vt omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub utraque ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter, cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum ſpeciei ſæpius meminit, vt cùm inquit: [a] *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*: &, *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita*: &, *Qui manducat hunc panem viuet in æternum*.

mu. ſub utraque ſpecie. c.1.2.3. can.1.2.3. & quidem unius tãtum ſpeciei vſũ ueterib. cõſuetum declarat Tertul. lib.2. ad uxorẽ. Cypr ſer.5. de lapſis. Orige hom.13. in Ex. Baſ. 1.ep. ad Cæſar patr. Augu. epi. 86. ad Caſul. Hiero. in apol. ad Pãm. Chr. hom. 41 oper. imper. i Matt.

a Io.6.51.

66 *Rationes ob quas Eccleſia alterius tantùm ſpeciei uſum laicis conceſſerit.*

Cur Eccleſia alterius ſpeciei uſũ Laicis tãtũ permiſerit.

MVLTIS verò, & iis quidem grauiſsimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, vt hanc potiſsimùm ſub altera ſpecie cõmunicandi conſuetudinem non ſolùm approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio

Primùm enim maximè cauendum erat, ne ſanguis Domini in terram funderetur: quod quidẽ facilè uitari poſſe non uidebatur, ſi in magna populi multitudine, eum miniſtrare oportuiſſet.

Conc. Cõſt. ſeſſ. 13 Baſ. 2. Triden. ſeſſ.21.

Secunda ratio.

Præterea, cùm ſacra Euchariſtia ægrotis preſtò eſſe debeat, magnoperè timẽdum erat, ne, ſi diutiùs vini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret.

Conc Nice. can.12. Arec. cano. 12. & Aurel. can. 24. & Chry. lib 6. de ſacer

Tertia ratio.

Permulti præterea ſunt, qui uini ſaporem, ac ne odorem quidem, perferre vllo modo poſſint: Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandum eſt, corporis ualetudini noceret, prudentiſsimè ſancitum eſt ab Eccleſia, vt panis tantum-

Quarta rõ.

modò ſpeciem fideles acciperent.

Quinta ratio.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouincijs ſumma uini penuria laboratur: neque id aliũde ſine maximis impẽſis, ac nõ niſi longiſſimis, ac difficillimis itineribus conuehi poteſt.

Totũ Chriſtum in Euchariſtia cõtineri ſcribũt Baſ. ad Cæſar. patr. Cyril ad Caloſyr. & in Ioan. lib. 4. c. 14. Euſeb. Emiſ. hom. 5. de Paſch.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorũ hæreſis, qui negabant ſub utraque ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantùm exangue ſub panis, ſanguinem autẽ ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei Catholicæ ueritas magis ante omniũ oculos poneretur, ſapientiſsimo cõſilio alterius ſpeciei, hoc eſt, panis cõmunio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt, quæ, ſi opus eſſe uidebitur, à Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id à nemine ferè ignorari poſsit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit quod ad huius Sacramenti doctrinam pertinere uideatur.

67 *Proprius huius Sacramenti miniſter eſt ſacerdos.*

a Chryſ li. 6. de ſacerdo. & hom. 60. ad popu. Anth. Hiero epi. 1. ad Helio. & cõtra Lucifer. Victor. li 2. de perſ. vã. Cyp. ep. 54. ad Concil. & c. perlectis diſt. 25. & c. peruenit de cõſe. diſ. 2. c. Th. in 3 p. q. 82. ar. 1. & 3.

Miniſter Euchariſt. ſol[9] ſacerdos. Trid. Syno. ſeſ. 13. c. 10.

ITAQVE tradendum eſt ſolis Sacerdotibus poteſtatem datam eſſe, [a] vt ſacram Euchariſtiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant: eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, vt fidelis populus à ſacerdotibus Sacramenta acciperet, ſacerdotes autem ſacra facientes ipſi ſe communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicauit: oſtenditque hanc Conſuetudinem tãquam ab Apoſtolica traditione profectam, religioſè retinendam eſſe; cùm præſertim huius rei nobis illuſtre exemplum Chriſtus Dominus reliquerit,

qui

qui & ſanctiſsimum ſuũ corpus conſecrauit, & [a] Apoſtolis ſuis manibus porrexit. Verùm, vt, quacunque ratione, tanti Sacramenti dignitati conſuleretur, non modò eius adminiſtrandi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiam Eccleſia vetuit, ne quis, niſi conſecratus eſſet, ſacra vaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius confectionem neceſſaria ſunt, tractare auderet, modò grauis aliqua neceſsitas non incideret.

a Matt. 26. 26. Mar. 14. 22.

Laicis non licet res ſacras ad conſecrationẽ Euchar. neceſſarias attingere. diſ. 23. c. ſacratas & c. nõ oportet, & cap. non liceat & Sixtus 1. epi. 2. & citatur. de conſecr. d. 1. c. In ſancta.

68 *Poteſt Euchariſtia per improbos ſacerdotes uel conſecrari, vel adminiſtrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipſi, tum reliqui fideles intelligere poſſunt, quanta religione, & ſanctitate præditos eſſe oporteat, qui ad Euchariſtiã uel conſecrandam, vel adminiſtrandam, vel ſumendam accedunt. Quanquam, quod antea de cæteris Sacramentis dictum eſt, ea non minus ab improbis adminiſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinẽt, ritè ſeruẽtur, idem ualet in Euchariſtiæ Sacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti Domini virtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia ut Sacramentũ eſt, explicanda erunt: Nunc, quod reſtat dicendum, vt ſacrificiũ eſt, oportet explanare; vt intelligant Parochi, quæ potiſsimũ de hoc myſterio, quemadmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant.

Aug. in lib. de verb. do. ſer. 11. & li. 1. cõt. Parm. c. 10. Hier. cõtra Lucifer, & c. intra Catholicam. 1. q. 1. & c. utrum ſub figura de conſecr. diſt. & Thom. in 3. p. q. 82. ar. 5. vide item Conc. Trid. ſeſs. 14. c. 6. & can. 10.

De Euchariſtia, ut eſt ſacrificium ſeſ. 22. Concil. Trid. in princ.

69 *Euchariſtia peculiare noui teſtamenti ſacrificium Deo eſt acceptiſsimum.*

Etenim hoc ſacramentum non ſolùm the-

Sacramenti & ſacrificii diſcrimen innuitur.

ſaurus eſt cœleſtium diuitiarum, quò, ſi benè utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorē: ſed in eo quædam præcipua ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficiis, aliquam gratiam referre poſſimus. At uerò hæc uictima, ſi ritè & legitimè immoletur, quàm grata, & accepta Deo ſit, ex hoc intelligitur: Si enim ueteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt, [a] *Sacrificium & oblationem noluiſti*: & iterum, [b] *Si uoluiſſes ſacrificium, dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis*: ita placuerunt Domino, vt [c] Scriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, id eſt, grata ei & accepta fuiſſe teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur atque offertur: de quo cæleſtis uox bis audita eſt, [d] *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*? Hoc igitur, myſteriū Parochi diligenter exponent, vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè, & religiosè ſacra, in quibus interſunt, meditari diſcant.

Euchariſtiæ ſacrificium quā ſit Deo gratum. Vide Iſa. ca. 56. 7. & 61. 7. Ierem. 33. 18. Mal. 1. 10 12. Iuſtinum contra Try. Aug. lib. 20. cont. Fauſt. c. 21.
a Pſal. 39. 7.
b Pſal. 50. 8
c Gen. 8. 21.
d Matth. 3. 17. & 17. 5.

70 *Quæ ſint cauſæ, ob quas Euchariſtia à Chriſto Domino inſtituta eſt.*

In primis igitur docebunt Euchariſtiam duabus de cauſis inſtitutam eſſe. Altera eſt, [e] vt cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo uitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: Altera, vt Eccleſia perpetuū ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cæleſtis Pater ſceleribus noſtsis ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiā, à iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam, traduceretur. Huius rei figuram,

Euchariſtiā à Chriſto eſſe inſtitutā cùm ut ſit ſacramētū, tum ut ſit ſacrificium.
e Prou. 9. 2. Io. 6. 35. 48. 49. 50. 51. 1 Cor. 10. 16 & 11. 26. Seſ. 22. Concil. Triden.

& [a] similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui, vt sacrificium & Sacramentum à filijs Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec verò cùm Saluator noster Deo Patri seipsum in ara crucis oblaturus esset, vllam suæ erga nos immensæ caritatis illustriorem significationem dare potuit, quàm cùm nobis uisibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulò post immolandum, instauraretur, eiusque memoria vsque in finem sęculi, quotidie summa cũ vtilitate, ab Ecclesia per vniuersum orbem diffusa, coleretur.

ð Sacrifício missę. c. 1. 2. Dion. li. Eccle. Hier. c. 3. Ignat. ad Smyrnen. Tert in lib. ð orat. Iren. lib. 4. ca 32. Aug. li. 10. ð ciu. c 20. & 17. ca. 20. & 18. ca. 35 & 19. c. 23. & 22. c. 8. & passim. Similitudo agni Pasch. a Exo. 12. 3. 4.

71 *Quomodo Sacramentum à Sacrificio secernatur.*

DIFFERVNT autem plurimum inter se hę duę rationes. Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis verò sacrificii vis in eo est, vt offeratur. Quare sacra Eucharistia dum in pixide continetur, uel ad ægrotum defertur, Sacramenti, nõ Sacrificii rationem habet: Deinde etiam, ut Sacramentum est, iis qui diuinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates, quę superius commemoratę sunt: vt autem sacrificium est, non merendi solùm, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Diffusi⁹ Sacramenti & sacrificii discrimen exponitur.

72 *Quo tempore istud noui testamenti sacrificium sit institutũ.*

IAM de huius sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus reliquit.

Sacrificium noui testamenti quando sit institutum.

Trid. Syno. ſeſ.22.de ſacrificio miſſæ c.1. & cano.1.& 2. a Luc.22.19 1.Co.11.24. Iren. lib. 4. c.32.Euſe. de demon.Euã ge.li.1. c.10. Aug.lib.10. ciu. Dei.ca. 20.Soli Deo ſacrificium in Miſsa offerri. Seſ.22. Concil. Tri. c.3. & can.5.Augu li.10.cõ. Fauſt.c.21. & li.8.ciu.c. 27. Verba ſunt orationis, qua S. Trinitati offertur ſacrificium. Eccleſiæ Catholicæ de ſacrificio doctrina ſcripturis confirmatur. b Luc.26.19. 1.Cor.11.24 Apoſtoli quã ſacerdotes ſint īſtituti. Seſ.22. Cõc. Trid. de ſacrificio miſſę c.& can.2 c 1.Cor.10. 21.

quit.declarauit enim in [a] extrema cęna à Chriſto Domino inſtitutum eſſe, ſimulq; anathemate eos damnauit, qui aſſerant verum, & propium ſacrificium Deo non offerri: aut offerre, nihil aliud eſſe, quàm Chriſtum ad manducandum dari.

73 *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ ſacrificium offerre.*

NEC verò illud prætermiſit, quin diligenter explicaret vni Deo ſacrificium fieri. Nam etſi Eccleſia interdum Miſſas in memoriam, & honorẽ Sanctorum celebrare conſueuit: non tamen illis ſacrificium, ſed vni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos vnquam dicere ſolet, Offero tibi Sacrificium Petre, uel Paule: ſed dum uni ſoli Deo immolat, gratias illi agit, pro beatisſimorum Martyrum inſigni uictoria, eorumque patrocinium ita implorat, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in cęlis, quorum memoriam facimus in terris.

74 *Vnde doctrina illa ſacrificij, & ſacerdotij nouæ legis hauritur.*

HAEC autem quæ de huius ſacrificii ueritate à Catholica Ecclesia tradita ſunt, ex Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hęc ipſa ſacra myſteria Apoſtolis commendans, [b] *Hoc facite,* inquit, *in meam commemorationem.* eos enim queẽadmodũ à Synodo definitũ eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitq; vt ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarent, & offerrent. Atq; id etiã Apoſtoli uerba ad Corinthios ſcripta ſatis demonſtrant, cũ ait: [c] *Non poteſtis calicẽ Domini bibere, & calicẽ dæmonio-*

nio-

niorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa, altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est, ita etiam (vt, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini, nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Eucharistiæ sacrificiũ figuris & prophetiis ueteris testamẽti prędictũ.

75 *Quibus potissimùm figuris, & prophetijs istud sacrificium olim significatum fuerit.*

Si ex veteri testamento huius sacrificij figura, & oracula requiramus: Primùm quidem de eo Malachias apertissimè vaticinatus est, his uerbis: [a] *Ab ortu Solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Præterea hæc Hostia tam antè, quàm post latam Legem, uarijs sacrificiorũ generibus prænunciata est. Etenim bona omnia, quæ in ijs sacrificijs significabantur, hæc una victima, tanquam omnium perfectio, & absolutio complexa est. Veruntamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet videre, quàm [b] in Melchisedec sacrificio. ipse enim Saluator [c] Sacerdotem secundum ordinem Melchisedec, se in æternum constitutum declarans, corpus, & sanguinem suum in extrema cœna sub speciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

a Malach. 1. 10 11. Martin. in epi. ad Burdeg. cap. 3. Iust. contra Tryp. Iren. lib 4. ca. 32. 33. 34. Chrysost. in psal. 96. Aug. ser. 8. 18. c. 35. & 19 de ciuit. Dei c. 23. Augus. lib. 10. de ciuit. c. 20. & li. 6. cõt. Fau. c. 5.

b Gen. 14. 18 Heb. 7. 8.

c Psal. 109. 4. Cypr. ep. 63. Euseb. lib. 3. de demonst. c. 3. Hier. epi. 17. & 126. Aug. in psal. 33.

76 *Idem sacrificium quod in cruce fuit oblatum in Missa peragitur.*

Vnum itaque, & idem sacrificium esse fatemur,

Vnum est Christi sacrificium & Ecclesiæ. vide de summa Trinitate ca. firmiter. Aug. li. 10 de ciu. c. 20. & ser. 4. Sess. 22. de sacrificio Missæ c. 2.

mur, & haberi debet, quod in Missa peragitur: & quod in cruce oblatum est: quemadmodum una est, & eadem hostia Christus, videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara crucis semel tantummodò cruentum immolauit. Neque enim cruenta, & incruenta hostia, duæ sunt hostiæ, sed una tantum: cuius sacrificium postquam Dominus ita præcepit: [a] *Hoc facite in meam commemorationem*, in Eucharistia quotidie instauratur.

Crueta & ĩcruenta hostia unã tantùm hostiã efficiunt. a Luc. 22. 9. 1. Cor. 11. 24 Christus & q offert & cõsecrat ꝓpriè. Chry. ho. 2. in 2. epist. ad Tim. & in hom. de ꝓdit. Iudę Amb. li. 4 de sacr. c. 4.

77 *Est etiam unus vtrinque sacerdos.*

SED vnus etiam, atque idem sacerdos est Christus Dominus. nam ministri, qui sacrificium faciunt non suam, sed Christi personam suscipiũt, cùm eius corpus, & sanguinẽ conficiunt. id quod & ipsius Consecrationis verbis ostenditur. neque enim sacerdos inquit: *Hoc est corpus Christi*, sed, *Hoc est corpus meum.* personam, videlicet, Christi Domini gerens, panis & vini substantiam, in veram eius corporis & sanguinis substantiam conuertit.

Missam esse non solũ laudis, sed propitiationis sacrificiũ. Sess. 22. Conc. Trid. de sacrific. Miss. ca. 2. & can. 3. Fruct⁹ sacrificij missæ vide Mart. epi. ad Burdeg. cap. 5. Cyp. ser. de cœn. Dom.

78 *Missa ut laudis, ita etiam propitiationis est sacrificium.*

QVÆ cùm ita sint, sine vlla dubitatione docendum est, id, quod etiam sancta Synodus explicauit, sacrosanctum missæ sacrificium esse non solũ laudis, & gratiarum actionis, aut nudã cõmemorationem sacrificii, quod in cruce factum est: sed verè etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, si puro corde, accensa fide, & intimo scelerũ nostrorũ dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, & offeramus, dubitandum non est, quin mise-

misericordiam à Domino consequuturi simus, & gratiá in auxilio opportuno. huius enim victimę odore ita delectatur Dominus, vt gratię, & Pœnitentiæ donum nobis impertiens, peccata condonet. Quamobrem & solemnis est illa Ecclesiæ precatio, Quoties, huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum vberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant.

Iac. Bas. & Chrys. in litur. Hier. in ca. 1. epist. ad Titũ Ambr. li offi. c. 48. Aug. li. 24 ciuit. ca. 8. Ad He. 4. 16. Prodest uiuis.

Secr. Dominicæ 9. post Pente. Trid. Syn. ses. 22. c. 26. Alc. Papa ep ad orth. c. 4. Naz. inuect. 1. in Iuli. Augu. ser. 4. de innoc. Conc. Bracar.

79 *Pertingit etiam sacrificij Missæ fructus ad defunctos.*

Deinde verò huius sacrificij eam vim esse Parochi docebunt, vt non solùm immolanti, & sumenti prosit,[a] sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris uiuant, siue iam in Domino mortui, nondum planè expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his vtiliter offertur, quàm pro uiuorum peccetis, pęnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustiis.

a Cyp. lib. 2. epi. 66 ad Cler. & popul. furnit. Chry. ho. 45 in 1. epi. ad Cor. Aug. li. de cur. pro mor. c. 1. & d verbis Ap. ser. 34. li. 9. confes. c. 11. 12. & 13 Epiph. cõt. Aer. hær. 75. Prodest defunctis. Nulla missa priuata dicẽda est Ses. 22. Cõc. Tri. de sacr. Missę, c. 6. & can. 8.

80 *Nulla Missa, ex communi usu Ecclesiæ celebrata, dicenda est priuata.*

Ex quo facilè perspicitur, omnes missas communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem, & salutem pertinent.

81 *Quonam huius sacrificij cæremoniæ pertineant.*

Habet autem hoc sacrificium multos, eosq; maximè insignes, ac solemnes ritus, quorũ nullus superuacaneus, aut inanis existimandus est, verũ omnes eò spectant, ut, & tanti sacrificij maiestas

1 Ritus missæ quò pertineant. Ses. 22 Concil. Trid. cap. 5 & can. 7.

magis

vide Dion. Areop. lib. de Eccleſ. Hier.cap. 3. Iuſt. apol.2. Aug. ep.59. & 118. & 158 & alibi vide D.Thomam in 3 p.q. 83. ar.5. & opu. 65.& 60.

magis eluceat, & ſalutaribus myſterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo ſacrificio occultæ ſunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil eſt, vt plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem poſtulare videtur, quàm propoſitæ inſtitutioni conueniat, tum quia innumerabiles penè libellos & commentarios, qui de hac re à pijs, & doctisſimis viris conſcripti ſunt, ſacerdotes in promptu habebunt: Hactenus igitur ſatis fuerit, earum rerũ quæ ad Euchariſtiam, tum qua Sacramentum, tũ qua Sacrificium ſit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino expoſuiſſe.

DE

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

CAP. V.

1 *Accuratè ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus est inserenda.*

QVEMADMODVM humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq́; in seipso quisque facilè experitur: ita, quantam habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quòd si diligentiam, quæ à Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet: omnino fatebimur, eos nunquam in loci huius explicatione adeò diligentes futuros

De pœnitẽtia ex ueterib. scripserũt Tertul. lib. de poen. Cypr. ep. ad Antonianũ ac lib. đ lapsis. Ambr. li. duos. Pacianus li. vnũ. Chrys. hom. 10. & Aug.

futuros esse, vt satis videri possit: quin etiam de hoc Sacramento, quàm de Baptismo eò accuratius agendum est, quòd Baptismus semel tantùm administratur, nec iterari potest: Pœnitentię verò, toties locus datur, eiusque repetendę toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat. ita enim à Tridentina Synodo dictum est, Sacramentum Pęnitentiæ non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa sancti Hieronymi sententia, ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderũt, magnoperè comprobatur, Pęnitentiam esse secundam tabulam. Vt enim confracta naui, vnum uitę seruandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquã de naufragio liceat arripere: ita, post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pęnitentię tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem, non ad Pastores solùm, sed ad reliquos etiam fideles excitandos, dicta sint, ne fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, vt diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint. Quòd si nonnunquam offenderint, tum verò summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam [a] bonus pastor ouium suarum vulnera obligare, eisq; mederi solet, hoc saluberrimum Pęnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

Quàm

sæpe & lib. de penit. remed. & de uera & falsa pœn. consulere item septẽ de pę. diit. in Decreto.

Accuratius de peniten tia, quam de Baptismo docendũ est

Tridentina Syn. ses. 6. de iustific c. 14. & ses. 14. de pœn. cap. 2. Tert. in lib. de pęn. Hier. in 3. c. Isa. super illud. Ruit & Hierusalem & in epi. 8 Pacianus in epi. ad Sym pr. Amb. ad virg. lapsã. Mag. in 4. d. 14. litt. A. & de pœn. d. 1. c. secunda.

a Ioan. 10. 11. Ezech. 34. 10.

2 *Quàm uaria sit uerbi Pœnitentiæ significatio.*

VT autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio: ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro Satisfactionem accipiunt. Alij, à Catholicæ fidei doctrina longisimè remoti, cùm arbitrentur Pœnitentiam nullam præteriti temporis rationem habere, nihil aliud, quàm nouam uitam esse definiunt. Docendum est igitur multiplicem esse huius nominis significationē. Primùm enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis bonumne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet,[a] quorum tristitia secundùm sæculum est, non secundùm Deum, cuiusmodi pœnitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pœnitētia, cùm quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem, nō Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cùm non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod signū damus, verùm unius Dei causa in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, Pœnitentiæ uox propriè conuenit.

Nam cùm in[b] sacris litteris Deum pœnitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse de-

Verbi Pœnitentiæ multiplex significatio.

Prima.

a 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

b Gen. 6. 6. 1. Reg. 15. 11. Psal. 10. 45 Ier. 26. 3. 13. 19.

Deū impropriè alicuius rei pœnitet.

clarant: quod non aliter facere uideatur, quàm homines, quos si alicuius rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptum est, [a] pœnituisse eum, quòd hominem fecisset. & alio loco: [b] quòd Saul regem constituisset.

a Gen. 6. 6.
b Reg. 15. 11.

4 *Quod sit inter Pœnitentiæ significationis discrimen.*

Verum inter has Pœnitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio ponenda est: altera est, quædā commoti, & perturbati animi affectio: tertia tum ad uirtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus. quæ significatio huius loci propria est. ac primùm quidē de ipsa, vt uirtutis parte agendum est, non solùm, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus à Pastoribus institui debet: sed etiam, quia huius uirtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pœnitentiæ Sacramentum uersatur, ac, nisi prius, quæ sit pœnitentiæ uirtus intelligatur, Sacramenti etiam uim ignorari necesse est.

Actiones pœnitētiæ obtinent locum materiæ in hoc quarto Sacramēto. Sess 14. Concil. Triden. de pœn. c. 3. & cano. 4. Vide Tho. de pœn. uirtute. q 85.

5 *Quid sit interior Pœnitentia.*

Qvare in primis monendi, hortandique sunt fideles, vt omni contentione, & studio in intima animi pœnitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent, sine qua, ea quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. intima autem pœnitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa à nobis scelera detestamur, & odio habemus, simulque illud nobis certum, & deliberatum est malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emēdare, non sine

Duplex est pœnitentia exterior, & interior. Ambro. in serm de pę. & hab. de pœn dist. 3. c. pœnitētia & Augu. in lib de uera & falsa pœ. c. 8 & habetur 16 c. pœnitentia 12.

ſine ſpe ueniæ à Dei miſericordia cõſequendæ. Hanc verò dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſsio à multis uocatur, conſequitur, veluti comes peccatorum, deteſtationi adiuncta, quamobrem apud plures ex ſanctis Patribus Pœnitentiæ definito huiuſmodi animi cruciatu declaratur.

Greg. homi. 34. in Euãg. & lib. 9. ep. 39.

6 *Fides Pœnitentiæ pars non eſt.*

VERVM in eo, quem pœnitet, fides Pœnitentiam antecedat, neceſſe eſt. neque enim poteſt quiſquam ſe ad Deum conuertere, qui fide careat: ex quo fit, vt nullo modo Pœnitentiæ pars rectè dici poſsit.

Seſ. 14. Concil. Trid de Pœnitentia c 3 & ca 4. Veram animi Pœnitẽtiã eſse uirtutem.

7 *Intima animi pœnitentia uirtus eſt cenſenda.*

QVOD autem intima hæc pœnitentia, vt antea diximus, ad uirtutem pertineat, apertè oſtendunt multa, [a] quæ de pœnitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de iis tantùm actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt, quin dolere quãdo, quomodo, & quatenus oportet, virtutis ſit. Hoc autem ut rectè fiat pœnitentiæ uirtus præſtat. Interdum enim euenit, vt ex admiſsis ſceleribus minorem, quàm par eſt, dolorem homines capiant. quin etiam, vt à Salomone ſcriptum eſt, [b] nonnulli ſunt, qui cùm malefecerint, lætantur. rurſus uerò, alii ita ſe mœrori animi, & ægritudini dedunt, vt de ſalute etiam prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim uideri poteſt, qui ait: [c] *Maior eſt iniquitas mea, quàm ut ueniã merear*. & qualis certè Iudas fuit, [d] qui pœnitentia du-

a Matth. 3. 2. & 4. 17. Marc 1. 11. Luc 15. 3. Thom. in 3. p. q 35. ar. 1. Lex Dei imperat duntaxat actiones uirtuti coniunctas. Dolor triplici ratione uirtus cenſeri poteſt. Prima ratio eſt, ſi nõ peccetur defectu. b Prouer. 2. 14. Secunda ratio, ſi non peccetur ex ceſsu. c Gen. 4. 13. d Matt. 27. 45.

Act.1.18. ctus, suspendio uitam, & animam amisit. Vt igitur modum in dolore tenere possimus, Pœnitentiæ uirtute adiuuamur.

Tertia ratio, si bono fine sit susceptꝰ quod sit tripliciter.

8 *Quomodo is, quem uerè pœnitet, affectus esse debeat.*

Sed idem etiam, ex iis rebus colligi potest, quas sibi tanquam finem proponit is, quem uerè peccati pœnitet. Primùm autem hoc ei propositum est, vt peccatum aboleat, omnemq; animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, vt pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiam referri perspicuũ est. Nam etsi inter Deum & homines propria iustitię ratio intercedere nõ potest, cùm tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiã constat, cuiusmodi est inter Patrem & filios, inter Dominũ & seruos. Tertium est, vt homo in Dei gratiã redeat, in cuius offensionem, & odiũ propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uerò omnia satis declarant, Pœnitentiã ad uirtutem spectare.

Chrysost. de pœn. & ha. de pœn. di. 3. ca. perfecta.

Quomodo iustitia inter Deũ & homines esse possit ex Aristo. in 5. Ethic. c. vltimo, docet D. Thom. in ea. q. ar. 3.

9 *Quibus ueluti gradibus ad diuinam illam Pœnitentiæ uirtutem ascendatur.*

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc diuinã uirtutem liceat ascendere. Primùm itaque Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit. quòd cùm præcaretur Propheta: [a] *Conuerte*, inquit, *nos, Domine, ad te, & conuertemur.*

Quæ de pœnitentiæ virtute hic traduntur, habẽtur de iustificatione in Cõc. Tri. sess. 6. ca. 6.

a Thre. 15. 21.

Primus gradus gratia præueniẽs.

Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus: [b] Credere enim oportet accedentem ad Deum, vt Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Secundus gradus fides.

b Heb. 11. 6.

Præ-

Præterea motus timoris consequitur, & supplicioRum acerbitate proposita, animus à peccatis reuocatur. Atque huc uidentur spectare illa Isaiæ uerba: [a] *Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus.* Huc deinde accedit [b] spes impetrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti uitã, & mores emendare constituimus. Postremò caritate corda nostra accẽduntur, ex qua liberalis ille [c] timor, probis, & ingenuis filijs dignus oritur, atq; ita unũ illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatẽ lædamus, peccandi consuetudinẽ omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam Pœnitentiæ virtutem peruenitur.

Tertius gradus, timor.

a Isa. 26. 17.

Quartus gradus spes.

b Mat. 9. 2.

Quintus gradus, caritas.

c Eccl. 1. 17

10 *Quis sit præcipuus uirtutis Pœnitentiæ fructus.*

Qvæ prorsus diuina, & cælestis virtus existimãda est, cui scilicet regnum cælorum sacræ litteræ pollicentur. Nam apud sanctum Matthæum scriptum est: [d] *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælornm.* & apud Ezechielem: [e] *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, uita uiuet.* tum alio loco: [f] *Nolo mortem impij, sed ut conuertatur impius a uia sua, & uiuat.* Quod quidem de æterna, & beata uita intelligendum esse, planè constat.

Fructus pœnitẽtiæ præcipuus est uita ęterna.

d Matth. 3. 2. & 4. 17.

e Ezech. 18 21.

f Ezech. 33. 11.

11 *Quid de externa pœnitẽtia sentiendũ sit, quaque de causa Christus eã in numerum Sacramentorũ referri uoluerit.*

De externa uerò Pœnitentia docendum est, eam esse, in qua Sacramenti ratio cõsistit, habe-

Quid exterior pœnitentia, &

reque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declaratur ea, quæ interius in anima fiũt. In primis autem explanãdum fidelibus videtur, quare factum ſit, vt Chriſtus Dominus Pœnitentiam in numerũ Sacramentorũ referri voluerit. Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, vt nobis de remiſsione peccatorũ, quam Deus pollicitus eſt, cùm ait: [a] Si impius egerit pœnitentiam, & cætera, minus dubitare liceret. vehementer enim pendere animo de intima penitentia opus eſſet, cùm de ſuo cuique iudicio in iis, quæ agit, meritò timendum ſit. Vt igitur Dominus huic noſtræ ſollicitudini ſubueniret, Pœnitentiæ Sacramentum inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionem peccata nobis remiſſa eſſe cõſideremus, cõſcientiæque noſtræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti meritò habenda eſt, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda eſt uox ſacerdotis peccata nobis legitimè condonantis, quàm Chriſti Domini, qui ait paralytico, [a] *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

Deinde uerò cùm nemo ſalutem niſi per Chriſtum, eiuſque paſsionis beneficio, conſequi poſſit, conſentaneum, nobiſque vtiliſsimum fuit, eiuſmodi Sacramentum inſtitui, cuius ui, & efficientia Chriſti ſanguis ad nos defluens, peccata poſt Baptiſmum admiſſa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori noſtro, acceptum referre profiteremur.

12 *Quo Pacto pœnitentia uerum ſit nouæ legis Sacramentum.*

Qvod verò Pœnitentia Sacramentum ſit, Paſto-

quod Sacramenti ratio in illa conſiſtat.
Tho. in 3. p. q. 34. arti. 1.
a Ezech. 13. 11.
Prima ratio eſt, ut fides noſtra de remiſsione peccatorũ, eorum iudicio quorum eſt diſcernere inter lepram, & leprã magis confirmaretur, & conſcientiæ noſtræ pacatiores redderentur.
b Matt. 9. 2.
Secunda ratio eſt, ut hominibus in promptu eſset inſtrumentũ quo peccata poſt Baptiſmum contracta in ſanguine Chriſti eluerentur.
Conc. Trid. ſeſs. 14. cap. 1. Innocen. 1. epiſt. 91. inter ep. Aug. Conc. Late. cap. 1. Tho. ibid. Augu. lib. de adul. coniu. c. 25.

ſtores ita facilè oſtendent. vt enim Baptiſmus Sacramentum eſt, quia [a] peccata omnia, ac præſertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia, [b] quæ peccata omnia poſt Baptiſmum uoluntate, vel actione ſuſcepta tollit, verè, & propriè Sacramentum dicendum eſt. Deinde, quo caput eſt, cùm illa, quæ extrinſecus à pœnitente, tum à ſacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiũtur in anima, quis neget Pœnitentiam uera, & propria Sacramenti ratione præditam eſſe? ſiquidem Sacramentum ſacræ rei ſignum eſt: peccator autem, quem pœnitet, rerum, & verborum notis planè exprimit ſe animum à peccati turpitudine abduxiſſe, itemque ex iis, quæ à ſacerdote geruntur, & dicuntur, miſericordiam Dei peccata ipſa remittentis, facilè cognoſcimus. Quamquam hoc apertè indicant illa Saluatoris uerba: [c] *Tibi dabo claues regni cælorum*, &, *Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*. Abſolutio enim, ſacerdotis uerbis enuntiata, remiſsionem illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit.

Seſ. 14. Concil. Trid. de pœn. c. 1. & can. 1.
a Act. 2. 38.
b Act. 8. 22

Dilucidè exponitur quomodo pœnitentia ſit ſacræ rei ſignum Aug. lib. 18. de ciu. Dei. c. 10.

Actio Sacerdotis abſoluentis nititur auctoritate uerbi Dei.
c Matt. 16. 18.

13 *Pœnitentia Sacramentum iterari poteſt.*

NEQVE uerò ſolùm fideles docendi ſunt Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendã eſſe, ſed eorum etiam, quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro tum ſepties uenia peccati dãda eſſet, Dominus reſpondit: [d] *Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties*. Quare, ſi cum eiuſmodi hominibus agendum ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur;

Seſ. 14 Concil. Trid. de Pœn. cap. 2.

d Matt. 18. 22.
Quo deſperantes cõſolandi ſint.

Chryſ. to. 5. in epiſt. ad Theod. lap. hab. de Pœ. d. 3. c talis. Ambroſ. de pœ lib. 1. c. 1. & 2. uide Aug. in lib. de uera, & fal. Pœn. c. 5. citatū ea. c. adhuc inſtant.

confirmandus erit illorum animus, atq; ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidē facilè conſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris litteris permulti occurrent: tum uerò iis rationibus & argumētis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis: & Ambroſii libris de Pœnitentia, petere licebit.

14 *Materia Pœnitentiæ quæ & qualis.*

De materia Sacramenti Pœnitētiæ, quodq; hic ſit alia eius cōſideratio quàm in aliis Sacramentis.

Tres actus Pœnitētiæ, qui ſunt loco materię, quo modo eiuſdem Sacramēti partes eſse dicantur.

Triden. Syno. ſeſs. 14. de pœnitentia, cap. 3. & can. 4. Concilium itē Florent. in doctrina de Sacram.

Chryſoſ. in ſerm. de Pœnit. & habetur de Pœn. d. 3. c. perfecta.

IAM quoniam nihil fideli populo notius eſſe debet, quàm huius Sacramenti materia, docendum eſt in eo maximè hoc Sacramētum ab aliis differre, quòd aliorum Sacramentorum materia, eſt res aliqua naturalis, vel arte effecta, Sacramenti uerò Pœnitentiæ, quaſi materia ſunt actus pœnitentis, nempe Cōtritio, Confeſsio, & Satisfactio, vt à Tridētina Synodo declaratum eſt; qui, quatenus in pœnitente, ad integritatē Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſsionem, ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque uerò hi actus quaſi materia à ſancta Synodo appellātur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, ſed quia eius generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, vt aqua in Baptiſmo, & Chriſma in Confirmatione. Quòd autem ab alijs dictum eſt, peccata ipſa huius Sacramenti materiā eſſe, nihil planè aduerſum dici uidebitur, ſi diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam, ligna eſſe dicimus, quæ ui ignis conſumuntur, ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia uocari poſſunt.

15 *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

SED formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quòd eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cũ religione huius Sacramenti gratiam. Est autem forma, EGO TE ABSOLVO: quam non solum ex illis uerbis licet colligere, [a] *Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis*: sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis traditam accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt, illa, EGO TE ABSOLVO: ostendunt peccatorum remissionem huius Sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse Pœnitentię perfectam formam. sunt enim peccata tanquam [b] uincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uerè de illo etiam homine sacerdos pronuntiat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen Confessionis uoto, peccatorum ueniam à Deo consequutus sit.

Peccata ipsa quo Sacramẽti materia dici possint. Tho. ea. ar. 2

De forma Sacramenti Pęnitentiæ, ses. 14. Cõci. Trid. de pęni c. 3. Cõci. Flo. & Tho. ead. art. 3. & opus. 22.

a Matt. 18. 18.

Effectus proprius Sacramenti Pœnitentiæ.

b Pro. 5. 22. Is. 5. 18.

Vi solius cõtritionis accedente tñ Cõfessionis voto interdũ peccata remitti.

16 *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adijciãtur.*

ADDVNTVR præterea complures preces non quidem ad formã necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ Sacramenti uim & efficientiam illius culpa cui administratur, impedire possent.

Quãtę Deo agẽdæ sunt gratiæ propter institutũ in Ecclesiæ Pœnitẽtię Sacramẽtum.

17 *Quantum differat potestas sacerdotum Christi in dijudicãda peccati lepra, à potestate sacerdotum ueteris legis.*

QVAMOBREM peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuit. Neque enim, vt olim in

uete-

a Leuit. 13. 9. 10. 11. & 14. 3. 4.

Deus eſt q. miniſterio ſacerdotis abſoluit. vide Cōc. Triden. ſeſ. 14. ca. 6. Chry. lib. 3. de ſacer. Aug. de verb. Dom. ſer. 8. & 44. & in Ioan. tracta 49 & de ciui. lib. 20. c. 9. Hier. epiſ. 1. ad Heliod.

b Pſ. 83. 12.

c Rom. 8. 33

ueteri lege[a] ſacerdotes teſtimonio ſuo aliquem à lepra liberatum eſſe, duntaxat renunciabant, ita nunc in Eccleſia, ea tantùm poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis eſſe abſolutum declarent, ſed uerè tanquam Dei miniſtri abſoluunt id quod Deus ipſe,[b] gratiæ,[c] & iuſtitiæ auctor, ac parens efficit.

18 *Quo habitu, quibusve ritibus ſuam actionem commendare Pœnitentes debeant.*

Diligenter vero ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento conſequuti ſunt, nimirum ſe tanquam ſeruos clementiſſimo Domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: & ſimul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint (uelle autem omnes debent) ſe tanti beneficij gratos, & memores probare. nam, quem peccatorum pœnitet, is ſe humili ac demiſſo animo ad pedes ſacerdotis deiicit, ut cùm ſe tam humiliter gerat, facilè poſſit agnoſcere, ſuperbię radices euellendas eſſe,[d] à qua omnia ſcelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autē qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti Domini perſonam, & poteſtatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in Pœnitentiæ Sacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pœnitens ita enumerat, ut ſe maxima, & acerbiſſima animaduerſione dignum eſſe fateatur, ſupplexq; delictorum ueniam petit. quæ ſanè omnia uetuſtatis ſuæ certiſ-

Humilitas pœnitentis corā Sacerdote declaranda.

d Eccl. 10. 15

tiſſima teſtimonia à ſancto Dionyſio habent.

D. Dionyſ. Areo. in ep. ad Demop. Tert. in lib. de pęn. ca. 9. Augu. hom. 49. de temp.

19 *Quos præcipue fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

SED nihil profectò tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem Pœnitentiæ suſcipiendæ afferet, quàm ſi à Parochis ſæpe explicatum fuerit, quãtam ex ea utilitatem capiamus. uerè enim de Pœnitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uerò ſuauiſſimos eſſe. Pœnitentię itaque omnis in eo uis eſt, ut nos in Dei gratiam reſtituat, cum eoque ſumma amicitia coniungat. Hanc uerò reconciliationem interdum in hominibus piis, qui hoc Sacramẽtum ſanctè & religiosè percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas, cum ſumma Spiritus iucunditate conſequi ſolet. nullum eſt enim tam graue, & nefariũ ſcelus, quod Pœnitentiæ Sacramento non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæpius, non deleatur. Qua de re ita Dominus, per Prophetam, inquit: [a] *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor.* & ſanctus Ioannes, [b] *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra.* Et paulò pòſt: [b] *Si quis peccauerit*, inquit, (nullum uidelicet peccati genus excipiens,) *aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem*

Primus fructus eſt beneuolentiæ diuinę recõciliatio. Cõcil. Triden. ſeſ. 14. ca. 3.

Secundus fructus eſt pax & tranquillitas animi.

Tertius fructus, peccati quãtũuis grauis remiſſio.

a Ezech. 18. 21.

b 1. Ioã. 1. 9.

c 1. Ioan 2. 1. 2.

Tacitę obiectionis dilutio.

tem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

20 *Qua ratione quadam peccata dicantur remitti non poſſe.*

a Vt de Antiocho. 2. Mach. 9. 13. & de Eſau. Heb. 12. 17.

Peccata quę dam non remitti quomodo intelligatur.

b Matt. 12. 31. 32. vide Auguſt. ſer. 11. de verb. Dom. & ep. 50 ad Bonif. Gel. to. 1. de Anath. uinculo. & Tho. in 2. 2. q. 14. arti. 1. & 3. D. Aug. li. 1. de ſer. Dñi in mõte, ca. 43. & 44 vide itẽ li. 1. retract. c. 19.

Peccati in Sp. ſ. ſanctũ grauitas.

Propria vis Pęnitẽtię eſt delere peccata.

QVOD autem in [a] Scripturis legimus, quoſdã à Domino miſericordiam non eſſe conſequutos, quamuis eam vehementer implorauerint: id verò icciirco factum eſſe intelligimus, quòd eos uerè, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cùm huiuſmodi ſententiæ in ſacris litteris, vel apud Patres occurrunt, quibus affirmare uidentur [b] aliqua peccata remitti non poſſe, ita eas interpretari oportet, vt difficilem admodum eſſe venię impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re inſanabilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus ſit, vt ſalutaris medicinæ vim oderit: ſic quoddam eſt peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quòd proprium ſalutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc ſententiam à D. Auguſtino dictum eſt: Tanta labes eſt illius peccati, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiam ſi peccatum mala conſcientia agnoſcere, & annuntiare cogatur.

21 *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere poteſt.*

SED vt ad Pęnitentiam reuertamur, hæc adeò propria eius uis eſt, ut peccata deleat, ut ſine pœnitentia remiſſionem peccatorum impetrare, aut ne ſperare quidem vllo modo liceat. Scriptum eſt

enim,

enim, [a] *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes simul peribitis.* quod quidem de grauioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino est: & si quo etiam pęnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ venialia vocantur. S. enim Augustinus inquit, cũ quædam sit pęnitentia, quę quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra esset, si peccata venialia absque Pęnitentia dimitti possent.

a Luc. 13. 3. Tho. in 3. p. q. 87. ar. 2.

Venialia peccata non requirũt necessario pęnitentiã sacramentalẽ. D. Aug. lib. 50. homil. ho. 50. vide itẽ ep. 108. ad Seleuc. & Enchir. c. 71. Conc. Tole. 4. c. 9. & Th. in 3. p. q. 87.

22 *Quot sint partes integrales Pœnitentiæ.*

SED quoniam, de iis rebus, quę aliquo modo in actionem cadunt, non satis est vniuersè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ, & salutaris Pęnitentię ratio à fidelibus percipi queat. Est autem huius Sacramenti proprium, vt pręter formam & materiam, quę omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, vt antea diximus, illas habeat, quę tamquam totam, integramque Pęnitentiam constituant, Contritionẽ scilicet, Confessionem, & Satisfactionem, de quibus D. Chrysostomus his verbis loquitur: Pęnitẽtia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio. Hę autem partes ex earũ partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum cõstituendum necessariæ sunt: quoniam quẽadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum uideatur, perfectum uerò si nulla desideretur: eodem etiam modo Pœnitentia

Tres Pęnitẽtiæ partes integrales quarũ si aliqua desit pfecta nõ ẽ. Ses. 14. Cõcil. Trid. de pęn. ca. 3. & can. 4. itẽ Cõci. Flor. ĩ doct. ð sacr. & 1. Reg. 16. 11. 12. itẽ 2. Reg. 12. 13. & 24. 13. & 3. Reg. 21. 27. Ioan. 3. 5. & Ps. 50. 19. Act. 19. 18. Iac. 5. 16. Matt. 3. 8. D. Chry. ser. 1. de pęn. q ponitur post hom. 10. de patiẽtia Iob & pen. to. 5. & de pęn. di. 3 c perfecta vide Tho. in 3. p. q. 90.

tentia

tentia ex hiſce tribus partibus ita conſtituitur, ut quamuis quod ad eius naturam attinet, Contritio & Confeſsio, quibus homo iuſtus fit, ſatis ſit: tamen niſi tertia etiam pars, id eſt, Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem deſit, neceſſe eſt. Quare adeò hę partes inter ſe connexæ ſunt, ut contritio confitendi, & ſatisfaciendi conſilium, & propoſitum incluſum habeat: confesſionem contritio, & ſatisfaciendi uoluntas: ſatisfactionem verò duæ reliquę antecedant.

Partes Pœnitentiæ quō connexæ.

Tres Pęnitētię partes ex trib. peccādi modis colliguntur.

23 *Quomodo hæ tres Pœnitentiæ partes colligantur.*

HARVM autem trium partium eam rationem afferre posſumus, quòd animo, uerbis, & reipſa peccata in Deum committantur. Quare conſentaneum fuit, vt nos ipſos Eccleſiæ clauibus ſubijcientes, quibus rebus Dei ſanctisſimum numen à nobis violatum eſſet, iiſdem etiam eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Tho. in 3.p. q.90. arti.2. Aug. in libr. de vera & falſa pęn. c. 3. & hab. de pęn. d.3 c. pęnitentia eſt quædam.

Sed idem etiam alio argumento confirmari poteſt. Etenim Pęnitentia eſt ueluti quędam delictorum compenſatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commisſum eſt, conſtituta. Quare & voluntas compenſandi requiritur, in quo maximè Contritio uerſatur, & Pęnitens ſacerdotis iudicio, qui Dei perſonam gerit, ſe ſubiiciat, neceſſe eſt: vt pro ſcelerum magnitudine pœnam conſtituere in eũ posſit, ex quo, tum Confesſionis, tum Satisfactionis ratio, & necesſitas perſpicitur.

De cōtritione prima Pęnitentię parte Cōc. Trid. ſeſ.14. de pę. c.4 & can.5. ſeſ.6 ca.6.& 14. vide Aug. ſer.7. de tempore, & in li. 50. hom. ho. 50. c.3. & habetur de cōſ. d.4. c. omnis qui iā. Fulgent de remiſ. peccat. c.12. Chryſ. de cōpūc. cor diſti 1. & 2.

Quid

24 *Quid in hac materia proprie sit Contritio.*

QVONIAM verò harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet: prius incipiendũ est à Contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad vllum temporis punctum, cùm ad memoriam prȩterita peccata redeunt, vel cùm aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ità definiunt: *Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi decætero*. Et paulò post de Contritionis motu subiicitur. Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordię, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantùm positam non esse, vt quis peccare desinat, aut propositum ei sit, nouum vitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat, sed in primis malè actæ uitę odium, & expiationem suscipiendam esse. Id verò maximè confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus: [a] *Laboraui*, inquit Dauid, *in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum*. Et, [b] *Exaudiuit Dominus vocem fletus mei*. & rursus alius: [c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*. Quas certè & alias huiusmodi uoces vehemens quoddam anteactæ vitę odium, & peccatorum detestatio expressit.

Quid sit Cõtritio.

Cõcil. Trid. ibid. & Flo.

Cõtrariæ opinionis refutatio sumpta ex auctoritate Concilij & Scripturis.

Cõcil. Trid. ibidẽ & Ses. 6. ca. 6. & 14.

a Psal. 6. 7. uide idem psal. 50. 6. Ezec. 18. 31.
b Psal. 6. 10.
c Isa. 38. 15. vide ca. Et venit. de pę. d. 1. & c. totã de pęn. di. 3. ex Hiero ad Rusticum.

Cur

25 *Cur contritio dolor a Patribus Concilij nominata ſit.*

Vera contritio non corporis ſenſu, ſed dolore animi ẽ metienda.

Aug. li. 50. hom. hom. 50. cap. 1.

QVOD autem contritio dolore definita eſt, monendi ſunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis ſenſu percipi. Contritio enim eſt voluntatis actio. Et ſanctus Auguſtinus teſtatur, dolorem Pęnitentiæ comitem eſſe, non Pęnitentiam. Verùm peccati deteſtationem, & odium, doloris vocabulo Patres ſignificarunt, tum quia ſacrę litterę ita vtuntur, inquit enim Dauid: [d] *Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?* tum quia dolor, in inferiori animæ parte, quæ vim concupiſcendi habet, ex ipſa contritione oritur, vt non incommodè Contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarandum pęnitentes ueſtem etiam mutare ſoliti ſint: de quo Dominus apud ſanctum Matthæum inquit: [e] *Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.*

a Pſal. 12. 2.

Cur pœnitentes ſoliti ſint ueſtes mutare.

b Matt. 11. 21. Luc. 10. 3. Gen. 37. 34. & 3. Reg. 21 27. & 4. Reg. 6. 30. Iudith. 4 9. Ioan. 3. 8.

26 *Quare peccati deteſtatio uulgo à Theologis Contritio appelletur.*

Vide Tho. ĩ 4. d. 17. q. 1. ar. 2. q. 1. & ĩ ſupplem. q. 1. ar. 1.

RECTE autem Contritionis nomen peccati deteſtationi, de qua loquimur, ad ſignificãdam vim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine à rebus corporeis, quę minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: vt eo vocabulo declarare tur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt, Pęnitentię vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor, vel ex parentum, & filiorũ obitu, vel

Dolor aliunde pueniẽs non dicitur contritio.

cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur: sed illius tantùm doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

27 *Quibus præterea uocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

VERVM aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet. Nam & contritio cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter [a] sacræ litteræ pro voluntate vsurpant, ut enim à corde motionum corporis principium sumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. vocatur etiam à sanctis Patribus cordis compunctio, qui libros de contritione conscriptos, De compunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quẽadmodum ferro tumida vlcera secantur, vt inclusum uirus possit erumpere: ita corda, quasi scalpello contritionis adhibito inciduntur, ut peccati mortiferum virus queant eiicere. quare & scissio cordis à Ioele Propheta appellata est [b]. *Conuertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.*

Eadẽ peccati detestatio aliàs cordis cõtritio dr̃. a Gen. 6. 3. & 8.21. Iob. 1. 5. Psal. 4. 3. & 19. 5. Mat. 5. 28. & 6. 21 & 15. 8. & 18. Cordis Cõpunctio. Chrys. in li. de compunctione cordis. Isid. de summo bono li. 2. c. 12. Cordis scissio. b Ioel. 2. 12. 13.

28 *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus, maximus, & vehementissimus esse debeat.*

SVMMVM verò & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita, vt nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare. nam cùm perfecta contritio sit caritatis actio, [c] quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur: patet eundem contri-

Thom. vbi sup. art. 3. q. 1. & sequẽtibus, & in suppl. q. 3. art. 1. Prima rõ. Ex Augu. in lib. 14. ciu. c. 7. 8. & 9. c 1. Ioan. 4. 18.

tionis, & caritatis modum ſtatuendum eſſe. At quoniam caritas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, vt contritio uehementiſſimum animi dolorem coniunctũ habeat. vt enim maximè diligendus eſt Deus: ita, quæ nos à Deo alienant, maximè deteſtari debemus. In qua etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere caritatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. de caritate dictum eſt,[a] *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Rurſus, quod ad contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam: [b] *Conuertimini in toto corde ueſtro.*

a Deut.6.5. Matt.22.27. Mar. 12.29. Luc. 10.27. b Ioel.2.12

Secunda rõ.

Præterea, ſi, vti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ diligenda ſunt, ita etiam peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent, illud ſequitur, ut quã ob cauſam Deum ſummè diligendum eſſe confitemur, ob eãdem rurſus peccati ſummum odium nos capiat, neceſſe ſit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita, ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini uerba: [c] *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus: &,* [d] *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam.*

Vitæ conſeruandę cauſa peccare non licet.

c Mat 10.25 Luc. 14.25. d Mat.16.25 Marc. 8.35. Luc.17.33. Ioan.12.25.

Sed illud etiam animaduertendum eſt ut quẽadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis & modus caritati præſcribitur. (Modus.n. inquit ille, diligẽdi Deum, eſt ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur.

Tertia rõ. S. Bern. circa med. lib. de diligendo Deo.

Sit

Sit præterea non solùm maxima, sed uehemẽtissima, atque adeò perfecta, omnemq́ue ignauiam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: [a] *Cùm quæsieris Dominum Deum, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ.* & apud Hieremiam: [b] *Quæretis me, & inuenietis, cùm quæsieritis me in tote corde vestro, & inueniar à vobis, ait Dominus.*

Dolor de peccatis nõ tantum debet esse maximus, sed etiam vehemẽtissimus.
a Deute. 4. 29. Sap. 1. 1.
b Hier. 29. 13. 14.

29 *Contritio uera esse non desinit, etiam si sensibilis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

QVAMQVAM si id minus consequi nobis liceat, vt perfecta sit, uera tamen & efficax contritio esse potest. sæpe enim usu uenit, ut, quæ sensibus subiecta sunt, magis quàm spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in Pœnitentia summoperè optandæ & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti Augustini sententia: Non sunt, inquit, in re Christianæ pietatis uiscera, si luges corpus, à quo recessit anima, animam uerò, à qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri uerba, quæ suprà allata sunt: [c] *Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Pœnitentiam egissent.* Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent

Vera & vtilis contritio etiã esse potest si nõ tantum dolorẽ sẽtiamus de peccatis, q̃ de rebus externis, obstãte. s. naturæ imbecillitate.
Sess. 14. Cõc. Trid. de Pœnit. cap. 4.
Cõtritio lachrymis testanda.
S. Aug. ser. 41. de sãctis.
c Mat. 11. 21 Luc. 10. 3.

a Ioan. 3. 5. 6. 7. Mat 12. 41. Lucæ 11. 32
b 2. Reg. 12. 13. Ps. 50.
c Luc 7. 37. 38.
d Matt. 26 75.

bent clarissima [a] Niniuitarum, [b] Dauidis, [c] Peccatricis, [d] Apostolorum principis exempla: Qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum ueniam impetrarunt.

30 *Peccata capitalia singulatim in Cõtritione detestãda sunt.*

Thom. in suppl. q. 2. art. 6.
e Is. 38. 15.
f Ezech. 18. 31.
Lib. de uera & fal. Pœnit. c. 14 & hab de Pœnit. dist. 5. c. consideret.

MAXIME autem hortandi, & monendi sunt fideles, vt ad singula mortalia crimina, proprium cõtritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cùm ait: [e] *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ*. Etenim recogitare omnes annos, est sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: [f] *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita uiuet*. Atque in hanc sententiam, S. Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in uarietate, in persona.

31 *Sufficit uniuersè quandoque peccata sua detestari.*

Non desperandum est de Dei bonitate etiã si absolutã peccatorum contritionẽ non sentiamus.
g Ezech. 33 12.

NEQVE tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim cùm nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna caritate complectitur, simul atque ille se collegerit, & uniuersè peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriã reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se cõuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cùm inquit: [g] *Impietas impij, non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua*.

32 Qua-

32 *Quæ ad ueram Contritionem sint comprimis necessaria.*

Ex his igitur colligi poterunt, quę ad verā contritionem maximè sūt necessaria, de quibus fidelem populū accuratè oportebit docere, ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit, regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primùm enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere, ne, si quædam tantùm doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pœnitentia à nobis suscipiatur. nam ut sancto Iacobo Apostolo dictum est. [a] *Quicunque totam legem seruauerit, offendit autem in uno, factus est omnino reus.* Primum: Thom. ead. ar.23. Facta est Pęnitentia in qua quibusdam de peccatis tātùm dolemus. a Iacob.2. 10.

Alterum est, vt ipsa contritio confitendi, & satisfaciendi uoluntatem coniunctam habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertiū est vt pœnitens uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. hoc uerò Propheta apertè his uerbis nos docuit: [b] *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita uiuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor:* & paulò pòst: [c] *Cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animam suam uiuificabit.* & paucis interiectis: [d] *Conuertimini,* inquit, *& agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, et non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite à uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis, & facite uobis* Secundum. Conc. Trid. sess. 14. c. 4. b Ezech. 18. 21. 22. c Ibid. 27. d Ibid. 30.

cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiã Chri-
a Io.8.11. ſtus Dominus [a] mulieri, quæ in adulterio depre-
henſa eſt, præſcripſit: *Vade*, inquit, *& iam am-
plius noli peccare*. Item Paralytico illi, quem ad
b Io.5.14. probaticam piſcinam curauerat, [b] *Ecce*, ait, *ſanus
factus es, iam noli peccare*.

33 *Dolorem præteritæ culpæ, & cauendæ in poſterum propoſitum Contritioni neceſſarium eſſe oſtenditur.*

SED natura quoque ipſa, & ratio oſtendunt, duo illa ad Contritionẽ in primis eſſe neceſſaria, dolorem. ſ. peccati admiſsi, & propoſitũ, cautionemq́ue, nequid huiuſmodi in poſterũ cõmittatur. Nã qui amico reconciliari uelit, quẽ iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quòd in eum iniurioſus, & contumelioſus fuerit, & diligenter reliquo tẽpore prouideat, ne qua in re amicitiam læſiſſe uideatur, quæ duo obedientiã adiunctam habeant, neceſſe eſt: hominem. n. legi, ſiue naturali, & diuinæ, ſiue humanæ, quib. ſubiectus eſt, parere cõuenit. Quare, ſi quid Pœnitẽs alteri per uim, aut p fraudẽ abſtulit, reſtituat, oportet: itẽq; alicuius, aut cõmodi, aut officii cõpenſatione illi ſatisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam, dicto, facto ve uiolauit. tritum. n. eſt omnium ſermone, quod apud ſanctum Auguſtinum legimus, Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

S. Aug. epi. 34. ad Maced. & habe. 14 q. 6. ca. 1. & de uſuris cap. cùm tu, & in 6. de reg. iur. c. peccatum.

34 *Indulgendum eſt alijs, ſi nobis uolumus indulgeri.*

Quartum.

NEQVE uerò inter cætera, quæ ad contritionem maximè pertinent, minus diligenter, & neceſſariò curandum eſt. vt, quicquid iniuriarũ ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condone-

netur. ita enim Dominus, & Saluator noster monet, atque denunciat: [a] *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater uester cælestis delicta uestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater uester dimittet uobis peccata uestra.* Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cætera, quæ ad hanc rem à Pastoribus colligi facilè poterunt, efficient quidẽ, ut in suo genere Contritio sit magis perfecta, & absoluta, verùm adeò necessaria existimanda nõ sunt, vt sine his ueræ & salutaris Pœnitentiæ ratio constare non possit.

a Matth. 6. 14. & 18. 33. Mar. 11. 25. Eccl. 28. 3.

35 *Quæ sit propria Contritionis uis, & utilitas.*

SED quoniam non satis esse Pastoribus debet, si doceant, quę ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura, & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quę illis prępscripta est, vitam actionesque suas dirigant, vehementer proderit, Contritionis uim, & utilitatem sępius proponere. Nam, cùm pleraque alia pietatis studia, [b] veluti beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa à quibus proficiscuntur, à Deo interdum repudientur, ipsa certè Contritio nunquam illi grata, & accepta esse non potest. nam, inquit Propheta: [c] *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.*

Prima utilitas est quòd sit certissima peccatorum medicina.

b Prou. 15. 8 If. 27. 15. & 58. 3. 4. & 61. 8.

c Ps. 50. 19.

Quin etiam statim, vt eam mentibus nostris concepimus peccatorum remissionem nobis à Deo tribui alio loco eiusdem Prophetę uerba illa declarant: [d] *Dixi, Confitebor aduersum me iniusti-*

Altera utilitas est quod sit facilis, expedita, & mox sanans ægrotanti animæ medicina.

d Psal. 31. 5

iuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in [a] decem leproſis animaduertimus, qui à Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſsi, antequã ad illos peruenirent, à lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, ueræ contritionis de qua ſupra dictum eſt, eam uim eſſe, vt illius beneficio omnium delictorum ueniam ſtatim à Domino impetremus.

a Luc. 17. 14 Conc. Trid. ſeſs. 14. c. 4.

36 *Qua ratione ad perfectionem contritionis ueniatur.*

Plvrimvm etiam ualebit ad fidelium mentes exercitandas, ſi Paſtores rationẽ aliquam tradiderint, qua ſe quiſque ad Contritionem exercere poſsit. Monere autẽ oportet, vt omnes conſcientiam ſuam frequenter excutientes, videant, num, quæ à Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint. quòd ſi quis alicuius ſceleris reum eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet, ſupplexq́ue à Domino ueniã expoſcat, & ſpatium tum confitendi, tum ſatisfaciendi ſibi dari poſtulet, in primisq́ue diuinæ gratiæ præſidio adiuuari petat, ne in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe uehementer pœnitet. Curandum erit præterea Paſtoribus, vt in peccatum ſummum fidelium odium concitetur, tum quia ſumma eſt illius fœditas, & turpitudo, tum quia grauiſsima damna, & calamitates nobis affert. nam [b] Dei beneuolentiam, à quo maxima bona accepimus, longeq́ue maiora expectare, & conſequi licebit, à nobis alienat, & ſummorum dolorum cruciatibus perpetuò afficiendos ſempiternæ morti addicit. Hactenus de Contritio-

Primùm requiritur peccati agnitio Chry. ho. 2. in Pſ. 50.

Secũdò ſui ipſius accuſatio.

Tertiò confitendi ac ſe emendandi propoſitũ.

Quartò diuini auxilii petitio.

Quintò uehementiſsima peccatorũ deteſtatio.

b Pſal. 50. 7. Eccleſ. 12. 7. Sap. 14. 9. & ſæpe alias.

tritione: nunc ad Confeſsionem, quæ eſt altera Pœnitentiæ pars ueniamus.

37 *Quæ ſit Confeſsionis præſtantia, quamq; fuerit ad Christianam ſalutem neceſſaria eius inſtitutio.*

QVANTVM uerò curæ, & diligentiæ in ea explicanda Paſtores ponere debeant, ex eo facilè intelligent, quòd omnibus ferè pijs perſuaſũ eſt, quicquid hoc tempore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, conſeruatum eſt, id magna ex parte Confeſsioni tribuendum eſſe: vt nulli mirandum ſit, humani generis hoſtem, cùm fidem Catholicam funditùs euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites, hanc ueluti Chriſtianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum eſſe. Primùm itaque docendum eſt, Confeſsionis inſtitutionem nobis ſummoperè utilem, atque adeò neceſſariam fuiſſe. Vt enim hoc cõcedamus Contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeò uehementem, acrem incenſam eſſe oportere, vt doloris acerbitas cũ ſcelerũ magnitudine æquari, conferrique poſsit? at quoniam pauci admodũ ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam, ut à paucisſimis hac uia peccatorum uenia ſperanda eſſet. quare neceſſe fuit, vt clementisſimus Dominus faciliori ratione cõmuni hominum ſaluti conſuleret: quod quidem admirabili conſilio effecit, [a] cũ claues regni cælestis Eccleſię tradidit.

De confeſſione Sacramenti Pœnitentiæ altera parte.

Cõfeſsionis quanta ſit præſtantia primùm colligitur ex eius neceſsitate ad ſalutem conſequendam.

De neceſsitate Cõfeſſionis paulò pòſt. Trid. Syno. ſeſs. 14. de Pœn. cap. 4.

Quæ contritio citra cõfeſsionem peccata deleat.

Vi confeſſionis ſalutis conſequendæ ratio efficitur facilior.

a Matt. 16. 19. & 18. 18. & Io. 20. 23. & 21. 15. Ambro. in ſerm. 1. de Quadrageſ.

38 *Confeſsio Contritionem perficit.*

ETENIM ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & conſtanter affirmandum eſt: ſiquis

& habetur de Pęn. diſt. 1. cap. ecce nunc. Augu. lib. 2. de adult. cõ. c. 9. Chryſõ. lib. de ſacer. Florentinũ Conc. in decreto Eugenii 4.

ſiquis ita animo affectus ſit, vt peccata admiſſa doleat, ſimulq́ue in poſterum non peccare inſtituat; etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam ſatis eſſe poſsit, ei tamen cùm peccata ſacerdoti ritè confeſſus fuerit, vi clauium ſcelera omnia remitti, ac condonari: vt meritò à ſanctiſsimis uiris Patribus noſtris celebratum ſit Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri. De quo nemini dubitandum eſt, cùm à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentię effectum eſse abſolutionem à peccatis.

Secũdò confeſsionis excellentia inde colligitur quòd ſit certiſsimũ ad mores emendandos inſtrumentum.

De Pœnit. diſt. 6. cap. Sacerdos, & de Pœn. & remiſs. cap. oĩs utriuſque.

Verùm ex eo pręterea licet cognoſcere, quantam afferat confeſsio utilitatem, quòd iis, quorũ eſt corrupta uitę conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emendandos experimur, quàm ſi interdum occultas animi ſui cogitationes, facta, dictaq́ue omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & conſilio iuuare poſsit. Quare ad eandem rationem maximè ſalutare exiſtimandum eſt iis, qui ſcelerum conſcientia agitantur, vt Sacerdoti, tanquam Chriſti Domini vicario, cui perpetui ſilentii ſeueriſsima lex propoſita eſt, animę ſuę morbos, & uulnera aperiãt: ſtatim enim parata ſibi medicamenta inuenient, quę non ſolùm pręſentis ęgritudinis ſanandę, verùm ita pręparandę animę cęleſtem quandam uim habeant, vt deinceps facilè futurum non ſit, in eiuſdem morbi, & uitii genus recidere.

Tertiò, hinc intelligim⁹ cõfeſsionis utilitatem, quòd uitæ

Neque uerò illa confeſsionis utilitas prętermittenda, quę ad uitę ſocietatem, & coniunctionem magnoperè pertinet. conſtat enim ſi Sacra-

men-

mentalem confeſsionem è Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe, quę poſtea & alia etiam multò grauiora homines, peccati cõſuetudine deprauati, palàm cõmittere nõ uerebuntur. Etenim cõfitendi uerecundia delinquendi cupiditati & licẽtię tanquã frẹnos iniicit, & improbitatẽ coercet. Sed iam Confeſsionis utilitate expoſita, quæ ſit eius natura, & uis Paſtoribus tradendum erit.

humanæ ſocietatem publicamque honeſtatem conſeruat.

Quid ſi confeſsio uide Tho. in ſup. q 7. art. 1. & in 4. diſt. 17. q. 3. ar. 1. q. 1.

39 *Confeſsionis Sacramentalis deſcriptio & natura.*

EAM igitur definiunt eſſe, peccatorum accuſationem, (quę ad Sacramenti genus pertinet) eò ſuſceptam, vt uirtute clauium ueniam impetremus. Rectè autem accuſatio dicitur, quòd peccata ita commemoranda non ſunt, quaſi ſcelera noſtra oſtentemus, vt ii faciunt, [a] qui lętantur cùm malè fecerint: nec omnino ita enarranda, quaſi rem aliquam geſtam otioſis auditoribus delectandi cauſa exponamus. Verùm accuſatorio animo ita enumeranda ſunt, vt ea etiam in nobis uindicare cupiamus. Venię autem impetrandę cauſa peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longè diſsimile eſt, forenſibus capitalium rerum quęſtionibus, in quibus confeſsioni pœna & ſupplicium, non culpę liberatio, & errati uenia conſtituta eſt. in eadem ferè ſententiam quamuis alijs uerbis ſanctiſsimi Patres uidentur Cõfeſsionem definiſſe: veluti cùm S. Auguſt. inquit, Confeſsio eſt, per quam morbus latens, ſpe uenię aperitur. & S. Greg. Confeſsio eſt peccatorum deteſtatio. quarum utraque,

Peccata accuſatorio animo in cõfeſsione ſũt enumeranda.

a Prouerb. 2. 14.

S. Chry. ho. 20. in Gen.

Quæ ſit cauſa enumerationis peccatorum.

Iudiciũ confeſsionis eſt diſsimile forenſibus iudiciis.

Augu. ſer. 8. de Verb. Domini in lib. de uera & falſa Pœn. ca. 10. Greg. hom. 40. in Euan & lib. 10. mor. c. 15

Dei bonitas cã eſt inſtitutæ à Chriſto Confeſsionis. Cõc. Trid. ſeſ. 14. de Pęn. c. 5. & can. 6.

quod

quod in ſuperiori definitione continetur, facilè ad eam referri poterit.

40 *Quæ ex cauſa, & quando inſtituta ſit à Chriſto Confeſſio.*

SED iam quod omnium maximi faciendum eſt, docebunt Parochi, ac ſine ulla dubitatione fidelibus tradent hoc Sacramentum à Chriſto Domino, [a] qui benè omnia, & unius ſalutis noſtrę cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem, & miſericordiam inſtitutum eſse. Apoſtolis enim poſt Reſurrectionem in unum locum congregatis, inſufflauit, dicens: [b] *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

41 *Ex quibus alijs Scripturæ locis confeſsionem à Chriſto inſtitutam eſſe colligatur.*

ATQVE idem ſignificare uiſus eſt Dominus, cum Apoſtolis id negotii dedit, [c] vt Lazarum à mortuis excitatum, à uinculis ſoluerent, quibus conſtrictus erat. Nã S. Auguſt. eũ locum ita explanat. † Ipſi, inquit, ſacerdotes plus iam poſsunt proficere, plus cõfitentibus parcere, quibus enim crimen remittunt, Dñs remittit, (ſcilicet per ipſos Apoſtolos) Lazarum quẽ de monumento iã ſuſcitauerat, obtulit diſcipulis ſoluendũ, oſtendens poteſtatẽ ſoluendi eſse conceſsã ſacerdotibus. Quò etiã pertinet, quòd iis, [d] qui à lepra in itinere curati ſunt, prçceperat, ut ſacerdotibus ſe oſtenderent, illorumque iudicium ſubirent.

42 *Quomodo ex uerbis Domini neceſſariò Confeſsio Sacerdoti facienda colligatur.*

CVM igitur Dominus poteſtatem retinendi, &

a Mar. 7. 37
b Io. 20. 22. 23. Augu. in li. 50. hom. ho. 49. hab. de Pœ. diſt. 1. ca. agite. Orig. hom. 1. in Pſ. 37. & 2. in Leuit. Chry. li. 3. de ſacer.
c Io. 11. 44. S. Augu. lib. de uera & fal. pœn. c. 19. & ſer. 8. de uer. Domi. vide itẽ in Ioã. trac. 29. & tract. 49. & in Pſ. 101. conc. 2. & uide Auguſt. in lib. de uiſit. infir. c. 4.
† Locũ hũc ex ipſo originali emẽdauimus. Nam cũ antea sẽſu imperfecto legeretur quibus crimen remittunt Dominus. nos addidimus enim, & remittit. ſicque ſenſus perfectus eſt.
d Luc. 17. 14. 15.

& remittendi peccata, ſacerdotibus tribuerit, perſpicuum eſt, ipſos etiã ea de re [a] iudices conſtitutos fuiſſe. At, quoniam, vt ſancta [b] Tridentina Synodus ſapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis, iuſtitiæ modus teneri nõ poteſt, niſi planè cognita, & perſpecta cauſa fuerit: ex eo ſequitur: vt Pœnitentium Confeſsione, ſigillatim peccata omnia ſacerdotibus patefaciẽda ſint. Hæc igitur Paſtores docebunt, quæ à ſancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò a Catholica Eccleſia tradita ſunt. Si enim [c] ſanctiſsimos Patres attentè legimus, nuſquam non apertiſsima teſtimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutũ eſſe, & confeſsionis Sacramentalis legem, quam illi Exomolegeſin, & Exagoreuſim Græco uocabulo appellant, tanquam Euangelicam accipiendam eſſe. Quòd ſi etiam ueteris teſtamenti [d] figuras exquirimus, ſine dubio ad peccatorum confeſsionem uidentur pertinere, varia illa ſacrificiorum genera, quæ ad expianda uarij generis peccata à ſacerdotibus fiebant.

a Sacerdotes eſſe peccatorũ iudices docent D. Aug. lib. 20. de ciuit. to. 9. Hier. ep. 1. ad Heliod. Chryſ. lib. 3. de ſacer. & hom. 5. de uerbis Iſa. Grego. hom. 26. in Euãg. Amb. li. 2. de Cain c. 4. & hab. de pœn. di. 1. c. verbum Dei.

b Cõci. Tri. de pęniten. ſeſs. 14. c. 5. can. 7. Cur in Confeſſione omnia peccata ſunt patefacienda.

43 *Quo fructu ad ſacramentalem Confeſsionem Eccleſia certas quaſdam cæremonias adiunxerit.*

SED quemadmodum Confeſsionem à Domino Saluatore inſtitutam eſſe, fideles docendi ſunt, ita etiam monere eos oportet, quoſdam ri-

c De Exomolegeſi ſcripſerunt præter iam citatos, Tertul. in li. de pœn. Cypr. de lapſis & in ep. ad Anton. & 55. ad Cornelium. Baſil. q. 288. ĩ reg. breui. & 229. & ep. 3. ad Amphil. Leo Pa. ep 89. ad Theodo. & habetur de pœn. diſt. 1. cap. multiplex & ep. 78 ad Ep. Cãp & hab. ead. c ſufficit & ante hos omnes Clem. Ro. in ep. 1. ad Iacobum fratrem Confeſſio ueteris legis figuris eſt adumbrata.

d Sacrificia pro peccato figuræ fuerunt noſtræ confeſsionis, quæ habentur

Leuit.4.per totum. 5. 6. 7.8.9.12.15. & 16.& Numer. 5 6. 7. 8. q.12. 14. 15. & pluribus aliis in locis. Cæremoniarum cõfeſsionis utilitas. Vide Hier. epi. 30. in epi. a Fabiolæ. & alios quos ſup. ſect. 18. citauimus.

tus, & ſolemnes cæremonias Eccleſiæ auctoritate additas eſſe, quæ etſi ad Sacramenti rationem non ſpectant, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accenſos, ad Dei gratiam faciliùs conſequendam præparant. Cùm enim aperto capite ad pedes ſacerdotis abiecti, demiſſo in terram uultu, ſupplices manus tendentes, aliaque huiuſmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna dantes, quæ ad Sacramenti rationem neceſſaria non ſunt, peccata confitemur, ex his perſpicuè intelligimus, cùm in Sacramento cęleſtem uim agnoſcendam, tum à nobis diuinam miſericordiam ſummo ſtudio requirendam, atque efflagitandam eſſe.

44 *Salutem citra Confeſsionem recuperare non poſſunt, qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus.*

Necesſitas ſalutis recuperãdæ per cõfeſsionẽ. Hæc etiam attigit ſeſs. 32. Trident. Syn. de pœ. c. 5. & ca. 7. Poteſtas abſoluẽdi cur claui comparetur. a Matt. 16. 19.

IAM verò, nemo exiſtimet Confeſsionem à Domino quidem inſtitutam, ſed ita tamen, ut eius uſum neceſſarium eſſe non edixerit. Etenim ſic ſtatuant fideles, oportere eum, qui mortali ſcelere premitur, Confeſsionis Sacramento ad ſpiritualem uitam reuocandũ eſſe: quod quidem pulcherrima translatione à Domino apertè ſignificatum uidemus, cùm huius Sacramenti adminiſtrandi poteſtatem, [a] clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem munitum, & ſublimem, ingredi nemo poteſt, ſine eius opera, cui claues commiſſæ ſunt: ſic intelligimus neminem in cælum admitti, niſi fores à ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur, aliter enim nullus planè clauiũ vſus

in

in Eccleſia eſſe uidebitur: ac fruſtra is, cui clauiũ poteſtas data eſt, quempiam cæli aditu prohibebit, ſi tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uerò præclarè à ſancto Auguſtino cognitum eſt, cùm inquit: Nemo ſibi dicat: occultè ago apud Dominum Pœnitentiam, nouit Deus, qui mihi ignoſcat, quid in corde ago: ergo ſine cauſa dictum, [a] *Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo?* ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandem ſententiam ſanctus Ambroſius in libro de pœnitentia ſcriptum reliquit, cùm Nouatianorum hæreſim conuelleret, qui ſoli Domino poteſtatem remittendi peccata reſeruandam aſſerebant: Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nos iuſsit eius miniſtris obtemperare: quibus cùm pareamus, honorem ſoli Deo deferimus.

Aug. lib. 50. hom. hom. 49. & hab. de pœn. diſt. 1. ca. agitē. itē in 4. ſen ten. diſt. 17. litt. a.

a Matt. 18. 18.

S. Amb. lib. 1. de pœn. ca. 2.

Nouatianorũ hæreſis.

45 *Quo ætatis, & anni tempore confitendum ſit.*

Sed cùm minimè dubitari poſsit, Confeſsionis legem ab ipſo Domino latam, & cõſtitutam eſſe, ſequitur ut uidendum ſit, quinam, quo ætatis, & anni tempore, ei parere debeant. Primùm itaque ex Concilij Lateranenſis canone, cuius initium eſt: *Omnis utriuſque ſexus*, perſpicitur, neminem Confeſsionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem, qua rationis uſum habere poteſt. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita eſt: ſed illud uniuersè ſtatuendum uidetur, ab eo tempore cõfeſsionem puero indictam eſſe, cùm inter bonum & malũ diſcernendi

Trid. Syno. de pœn. ca. 58 & can. 8.

Late. Conc. c. 21. & habetur lib. 5. decretal. de pœn. & remiſs. c omnis utriuſq; ſexus.

di uim habet, in eiusque mentem dolus cadere poteſt. nam cùm ad id uitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt, tum primùm ſacerdoti peccata confiteri debet, cùm aliter ſalutẽ ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia premitur. Quo uerò potiſſimùm tempore confiteri oporteat, eo Canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit, iubet enim ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua confiteri.

Quãdo pueri confiteri debeant.

46 *Quoties Christiani hoc beneficio uti debeant.*

VERVM, ſi quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet conſideremus, profectò qnoties, vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluti cùm Sacramenta administramus, aut percipimus, toties Confeſsio prætermittenda non eſt. Atque idem omnino ſeruare oportet, cùm ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat. Neque enim peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam à Domino impetramus, niſi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confeſsionem deleat.

Morituris comprimis neceſſaria eſt cõfeſſio. Prudẽtis eſt uiri & pii ſæpius confiteri. Hoc amplificat paulò pòſt. Confitendũ eſſe ante Cõfirmationẽ ſuſcipiẽdã docet ca. ut ieiuni, de conſ. diſt. 5. & ante Eucharistiam, Conc. Trid. ſeſſ. 13. ca. 2. & ante Matrimoniũ, ſeſs. 24 ca. 1. de reformat. Matri. ſicq; de aliis eſse intelligendum doctores tradunt.

47 *Omnia peccata ſigillatim in Confeſsione aperienda.*

SED quoniam multa in Confeſsione obſeruanda ſunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non item neceſſaria ſunt, de his accuratè agendum erit. neque enim deſunt libelli, & commẽtarii, ex quibus facilè eſt horum omnium explicationem depromere. illud autem in

pri-

primis doceant Parochi, in Confeſsione curandum eſſe, vt integra, & abſoluta ſit. Etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos à Dei gratia nõ diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi rectè, atq; utiliter, quod piorum uſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multisque aliis rationibus expiari poſſunt. at mortifera peccata, vt iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſsimè lateant, & eius generis ſint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sępè enim euenit, vt ea grauius animã uulnerent, quàm illa quæ apertè, ac palàm peccare homines ſolent. ita uerò à ſancta Tridentina Synodo definitum, atque à Catholica Eccleſia ſemper traditũ eſt: quemadmodum ſanctorum Patrum teſtimonia declarãt. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modum: Non poteſt quis iuſtificari à peccato, niſi ante confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem planè confirmat: inquit enim: Si quem ſerpens Diabolus occultè momorderit, &, nullo conſcio, eum peccati ueneno infecerit, ſi tacuerit, & Pęnitentiam nõ egerit, nec uulnus ſuum fratri, vel magiſtro, voluerit confiteri: Magiſter, qui linguam habet ad curandum, ei prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus, in ſermone de lapſis, apertiſſimè hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo ſacrificij aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud Sacer-

De cõditionibus & circunſtantiis ad Cõfeſsionem requiſitis.

Primò eſse debet Confeſsio integra & plena Trid. Syno. ſeſs. 14. de pœn. cap. 5. & can. 7.

Peccata uenialia qua rõne dimittantur, vide Aug. in Ench. ca. 71. citatũ de pen. diſ 3. de quotidianis. & in Coc. Tol. 4. c. 9.

Omnia & ſingula peccata neceſſariò confitenda docet Aug. in lib. de uera & falſa pœn. cap. 10. cit. de Pœn. diſtin. 1. cap. quem pœn. & cap. 9. de pœn. diſt. 3. cap. sũt plures. & 14. de pœn. diſt. 5. c. cõſideret. Greg. homi. 10. ſup Ezech. & hab. ea diſtin. 3. ca. pluit.

S. Ambr. lib. de parad. c. 14. & hab. de Pen. dist. 1. c. nō pot. Hier. super illud cap. 10. Si mordeat serpens. &c. S. Cypr. ser. 5. de lapsis. circa finem.

dotes Dei dolentes confiteantur. Denique hæc omnium Ecclesiæ doctorum communis uox est, atque sententia.

48 *Peccatorum circumstantiæ, dum quis confitetur, sunt patefaciendæ.*

Circunstantiæ aggrauantes aperiendæ sūt. Trid. Syno. de pœn. ses. 14. cap. 5. Aug. de uera & falsa pœn. ca. 14. & de pœn. dist. 5. cap. consideret.

SED in confessione summa illa cura & diligentia adhibenda est, quam in rebus grauissimis ponere solemus, omneque studium ita eò conferendum, vt sanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neque uerò solùm peccata grauia narrando explicare oportet, verùm etiam illa, quæ vnumquodque peccatum circumstant, & prauitatem ualde augent, vel minuunt. Quædā enim circumstantiæ adeò graues sunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantùm constet: quare hæc omnia cōfiteri semper oportet. Si quis enim hominem interemit, explicandum est, vtrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemque, si cum muliere concubuit, Matrimonii ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti sponsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Hæc enim diuersa peccatorum genera constituunt: ita ut primum quidem, simplex fornicatio; alterum, adulterium; tertium, incestus; quartum, sacrilegium à diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum est, verùm si quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quàm qui centū, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri uim, præsertim uerò, qui ad sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet:

Vide D. Th. in 2.2. q. 154 arti. 1.

tinet: quorum exempla notiora ſunt ex multorum libris, quàm, vt à nobis commemorentur. Hæc igitur, vt diximus, enumeranda ſunt: quæ uerò prauitatem rei magnoperè non augent, ſine crimine omitti poſſent.

Circunſtantiæ non grauantes poſſunt reticeri.

49 *Cōfeſsio, in qua ſpōtè aliquid grauius reticetur iterāda eſt.*

SED ad Confeſsionem adeò neceſſarium eſt, vt, quod antea diximus, integra ſit, & abſoluta, vt, ſi quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debēt, prætermittat, alia uerò tantummodo confiteatur, non ſolùm ex ea confeſsione is nullum commodum conſequatur, ſed etiam nouo ſcelere ſe obſtringat: neque eiuſmodi peccatorum enumeratio Confeſsionis nomine, in qua Sacramenti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius Pœnitenti Confeſsionem repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati reum facere, quòd Sacramenti ſanctitatem confeſsionis ſimulatione uiolauerit.

Cōfeſsio in qua aliquid ſponte reticetur, quam ſit noxia, & quòd ſit iteranda. Trid. Syno. ſeſs. 14. de Pœn. cap. 5. Thom. in 4. diſt. 17. q. 3. arti. 4. & ca. omnis de pœni. & remiſ.

50 *Confeſsio, in qua per obliuionem, vel in curiam leuem aliquid omiſſum eſt, non iteranda.*

AT uerò, ſi alia de cauſa Confeſsioni aliquid defuiſſe uideatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accuratè perquiſierit, cùm tamē illud in animo haberet, vt integrè omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit confeſsionem iterare: ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti, alio tempore confiteri. In quo tamē animaduertendum eſt, ne nimis diſſolutè, & remiſsè

Reticentia quæ ex obliuione, vel modica negligētia naſcitur, non requirit iteratione confeſſionis.

Negligētia magna, & uoluntaria iteratione cōfeſsionis poſtulat.

conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, vt ea ne recordari quidem uoluiſſe, merito uideri poſsimus. id enim ſi factum fuerit, Confeſsionem iterare omnino oportebit.

51 *Nuda, ſimplex, & aperta debet eſſe Confeſsio.*

Tertiò, nudè & remotis ambagibus aperienda ſunt peccata.

PRÆTEREA curandum eſt, vt Confeſsio nuda, ſimplex & aperta ſit, non artificioſè compoſita, quod à nonnullis fit, qui potius uitæ ſuæ rationem exponere, quàm peccata confiteri uidentur. ea enim confeſsio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaque pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quòd ſi peccata uel non recenſentur, vel alieni à re, quam tractamus, ſermones inferuntur, perſpicuum eſt Confeſsionem hac uirtute carere.

52 *Prudens & verecunda debet eſſe Confeſsio.*

Quartò conſiderata ſit, & uerecunda cōfeſſio.

VEHEMENTER etiam commendandi ſunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendum eſt, ſed, quæ ad cuiuſque peccati naturam, & rationem pertinent, breui orationem, quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt.

53 *Confeſsio per internuntiū, aut per litteras fieri nō poteſt.*

Quintò, ſecreta ſit confeſsio, & extra periculū reuelandi. Trid. Syno. ſeſ. 14. ca. 5. de pœnit.

ILLVD verò etiam tum confitenti, tum ſacerdoti maximè laborandum eſt, vt eorum ſermo in Confeſsione ſecretò habeatur. Quare fit, vt nemini omnino, neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occultè agi poteſt, peccata confiteri liceat.

54 Ex-

54 *Expedit homini Christiano ſæpius confiteri.*

Sed nulla res fidelibus adeò curæ eſſe debet, quàm, vt frequenti peccatorum confeſsione animam ſtudeant expiare. etenim cùm aliquis mortifero ſcelere urgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm ſtatim peccata ſua confiteri. Nam, vt ſibi quiſque diuturnum uitæ ſpaciũ polliceri queat, turpe profectò eſt, cùm in eluendis corporis, aut ueſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eadẽ ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſsimis peccati maculis obſoleſcat.

Vtilitas frequẽtatæ cõfeſsionis.

55 *Quotuplici poteſtate huius Sacramenti miniſter præditus eſſe debeat.*

Sed iam de miniſtro huius Sacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatam abſoluendi poteſtatem habeat, ex Eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolùm Ordinis, verùm etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre uerò huius miniſterii teſtimonium præbent illa Domini uerba apud S. Ioannem: [a] *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* neque enim omnibus, ſed Apoſtolis tantũ hæc dicta fuiſſe conſtat, quibus in hac functione ſacerdotes ſuccedunt: idque etiam maximè conſentaneum eſt. nã cùm omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Chriſto capite ad membra deriuetur, meritò debent corpori Chriſti myſtico, id eſt fidelibus illud adminiſtrare,

De legitimo & idoneo confeſſionis Sacramẽtalis miniſtro.

Miniſter duplici poteſtate ſit præditus.

Trid. Syno. ſeſs. 14. c. 5. & 6. de Pœni. can. 10.

a Io. 20. 23.

Ordinis poteſtas unde probetur.

Trid. Syn. c. 7. ſeſs. eadẽ.

Iuriſdictionis poteſtas vnde probetur vide cauſæ 11. q. 2. vbi. ex Ca-

lixto 1. Cōc. Nānet. Antioch. Chalced. & aliis hæc probantur. facit etiam ad hoc cap. Placuit. de Pœn. distin. 6. & c. oīs utriusq; de Pœnitē. & remiſſ.

qui ſoli uerum eiuſdem corpus conficiendi poteſtatem habent, cùm præſertim fideles hoc ipſo Pœnitentiæ Sacramēto, ad ſacram Euchariſtiam ſumendam, apti, idoneique reddantur. Verùm quanta olim religione in antiquiſsima Eccleſia ius ordinarii ſacerdotis conſeruatum fuerit, ex ueteribus Patrū decretis facilè intelligitur: quibus cautum eſt, nequis Epiſcopus, aut ſacerdos in alterius Parochia, aliquid gerere auderet, ſine ipſius auctoritate, qui illi præeſſet, aut niſi magna neceſsitas cogere uideretur. Ita uerò ab Apoſtolo ſancitum eſt. cum Tito præcepit, [a] vt in ſingulis ciuitatibus ſacerdotes conſtitueret, qui ſcilicet doctrinæ, & Sacramentorum cæleſti pabulo, fideles alerent, & educarent.

a Tit. 1. 5.

56 *Poteſt quiuis ſacerdos quemcunque peccatorem in neceſsitate abſoluere.*

Quanta cuiuſq; ſacerdotis in periculo mortis circa abſolution in ſit poteſtas. Trid. Syno. de Pœ. ſeſs. 14. ca. 6. & probatur ex cap. ſi quis ſuadente. 17. q. 4.

QVAMQVAM ſi mortis periculum imminet, & proprii ſacerdotis facultas non datur, ne hac occaſione aliquis pereat, in Eccleſia Dei cuſtoditum fuiſſe, Concilium Tridentinum docet, vt unicuique ſacerdoti liceret non ſolùm omni peccatorum genere cuiuſcunque poteſtatis ſit, illa condonare, ſed etiam ab excommunicationis uinculo ſoluere.

57 *Qualis cuique de ſua ſalute ſollicito deligendus ſit Confeſsionis miniſter.*

Eruditio & prudētia ēt in Confeſſario neceſſaria.

IAM, præter Ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, opus eſt in primis, vt huius Sacramenti miniſter, tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit;

iu-

iudicis enim, & medici ſimul perſonā gerit. Ac, quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua, & peccata inueſtigare, & ex uariis peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine, & genere iudicare poſsit. Vt autē medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, vt ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum cōtra morbi vim muniendam, aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterūt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, vt eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet, qui, & quātum in eo officio cui præeſt, ponderis & momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conueniat, & qui uel ſoluendi, vel ligandi ſint, optimè nouerit.

Aug. lib. de uera & falſa Pœnit. c. 10. & habe. de pęn d. 1. c. quem pęnitet. & 6. c. qui uult. Confeſsarius iudicis perſonam ſuſtinet. Trid. Syno. ſeſs. 14. de pœn. c. 6 & can. 9. Confeſsarius medici perſonā ſuſtinet. S. Baſi. in reg. breu q. 229. & Concil. Lat. c 21. & de pœn. & re. c omnis. Qualis confeſsarius deligendus.

58 *Nunquam, quæ inter confitendum ſunt audita, uerbo, aut ſigno patefacere licet.*

SED quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari, monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quòd timeant, ne ea, quæ ipſi Cōfeſsione patefecerint, à ſacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tēpore creari poſsit. ſacræ enim ſanctiones grauiſsimè in eos ſacerdotes animaduerti uoluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis cōfeſſus fuerit, perpetuo & religioſo ſilentio compreſſa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranenſi magno ita legimus:

Confeſsarii quanta debeat eſse taciturnitas.

De Pœn. d. 6. cap. ſacerdos, & de Pęnit. & remiſs. c. omnis ex Concil. Later. c. 21.

mus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, vel ſigno, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

59 *Quæ ſint præcipuè obſeruanda ſacerdoti aliorum Confeſſiones excipienti.*

De his quæ ad cõfeſsionis uſum p ſacerdotem circa pœnitẽtem ſunt obſeruãda. Quãta multorum circa cõfeſſionem negligentia.

SED iam rerum ordo poſtulat, cùm de miniſtro dictum ſit; vt quædam præcipua capita explicentur, quę ad Confeſsionis uſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus uulgò nihil longius uideri ſolet, quàm ut dies illi, qui Eccleſiaſtica lege Confeſsioni præfiniti ſunt, effluant: tantùm abſunt à Chriſtiana perfectione, vt uix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cętera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandã uim habere maximam perſpicuum eſt. Quare, cùm illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrẽdum ſit, hoc primùm ſacerdotes in pœnitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habet, certumq́ue illi ſit, ac deliberatum in poſterũ à peccatis abſtinere. Quòd ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, vt pro tanto, & tam ſingulari beneficio, maximas Deo gratias agat, ab eoq́ue cæleſtis gratiæ præſidium petere nunquã deſinat: quo munitus, ac tectus, facilè poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare.

Primum uideatur an pœnitẽs uere ſit contritus, & propoſitũ abſtinendi habeat.

Docendus eſt etiam, vt nullum patiatur eſſe diem quin aliquid de paſsionis Domini noſtri myſteriis meditetur, ad eumq́ue imitandum, &

Dſ iciatur an frequenter beneficii paſsionis Chriſti recordetur.

summa caritate amandum, ipse se excitet, atque inflammet: hac enim meditatione assequetur, vt ab omnibus Dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla est alia causa, cur tã cito, vel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus succumbamus, quàm, quòd ex cęlestium rerũ meditatione diuini amoris ignẽ concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi posit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeò peccata sua non dolere, vt uerè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, vt deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud à Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

Meditatio quãtã vim habeat aduersus tentationes.

Excitandus est pœnitẽs negligẽtior ad cõtritionem.

60 *Quomodo se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.*

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua, excusatione aliqua, vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam, exempli causa, cùm aliquis fateatur; se ira vehementiùs commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, à quo prius sibi iniuriam factam esse quæritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, vel planè ignorantis signum esse: tum uerò eiusmodi excusationis genus ad augendam potius, quàm ad minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cùm à ne-

Monendus est cõfitens ut non excuset.

nemine lędetur, quo quidē nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt. Etenim cum illius uicem maximè dolere debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate cōmouetur, ſed fratri iraſcitur, ac, cum ei præclara occaſio oblata fuerit, vt Deum patientia colere, & fratrem manſuetudine ſua corrigere poſsit, ſalutis materiam ad perniciem ſuam conuertit.

61 *Quomodo his conſulet confeſsarius, qui peccata ſua confiteri erubeſcunt, vel imparati eum adeunt.*

PERNICIOSIOR autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui, ſtulta quadam uerecundia impediti, peccata ſua confiteri non audent. Ijs igitur hortando animos addere oportet, monendique ſunt, nihil eſſe, quòd uitia ſua aperire uereantur, nullique mirum uideri debere, ſi intelligatur, homines peccare: qui quidem communis eſt omnium morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Supina confitentiū negligētia eſt caſtiganda.

Alij ſunt, qui, vel quòd rarò peccata ſua confiteri ſolent, vel quòd nullam curam, & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec commiſſa confeſsione expedire, nec unde eius officii initiū ducendū ſit, ſatis ſciunt: quos certè acriùs obiurgare opus eſt, atque in primis docere priuſquam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, vt peccatorū ſuorum contritione commoueatur: id uerò præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcendo ſigillatim recognoſcere ſtudeat. Quare ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos cognoue-

Pœnitentes īparati ſunt remittendi.

uerit, humaniſsimis uerbis a ſe dimittet: hortabiturq́ue, vt ad cogitanda peccata aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur. quòd ſi fortè affirmauerint, ſe in eam rem omne ſtudium, & diligentiam ſuam contuliſſe: quoniam ſacerdoti maximè uerendum eſt, ne ſemel dimiſsi, amplius non redeant, audiendi erunt, pręſertim, ſi emendandæ uitæ ſtudiũ aliquod præ ſe ferant, adduciq́ue poſsint, vt negligentiã ſuã accuſent, quam ſe alio tẽpore diligenti, & accurata meditatione cõpenſaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibẽda eſt. ſi enim, audita Confeſsione, iudicauerit, neque in enumerãdis peccatis diligentiam, nec in deteſtandis dolorem pœnitenti omninò defuiſſe, abſolui poterit. ſin autem utrumque in eo deſiderari animaduerterit, auctor illi, & ſuaſor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemq́ue, ut blandiſsimè poterit tractatum, dimittet.

62 *Pudori quorundam quomodo conſulendum.*

Sed quoniam interdum contingit, vt mulieres alicuius ſceleris in priori Confeſsione oblitę, interdum ad ſacerdotem non audeant redire, quòd uereantur, vel ne in ſuſpicionem magnæ improbitatis populo ueniant, vel ſingularis religionis laudem quęrere exiſtimentur: ſępe tum publicè, tum priuatim docendum eſt, neminem tanta memoria eſſe, qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queat. Quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotem

dotem reuertantur, ſi in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſsũ. Hæc igitur, atque alia huius generis multa, in Cõfeſsione à ſacerdotibus obſeruãda erũt. nunc ad tertiam Pœnitentiam partem ueniendũ eſt.

De Satisfactione tertia Pœnitẽtiæ parte, eiusq; exequendæ neceſsitate.

63 *Quid in genere, quidque in materia Confeſsionis ſignificet Satisfactio.*

Quid ſatiſfactio generatim ſumpta ſit, doct. ſic definiũt in 4. diſt. 15 & in tit. de reſt. ſpolia.

Quid ſatiſfactio ut ad pœnitentiã pertinet. vide caput ſatisfactio de Pœn. diſt. 3. & doct. in illud, & Thom. in 4. diſt. 15. q. 1. ar. 1 q. 1. & in ſuppl. q. 12. ar 3.

PRIMVM itaque Satisfactionis nomen, & uis exponenda eſt. Hinc enim Catholicæ Eccleſię hoſtes amplam occaſionẽ diſsidij, & diſcordię, cum maxima Chriſtiani populi pernicie arripuerunt. Eſt autem Satisfactio rei debitę integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei uidetur nihil deeſſe. quare cùm de gratię reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantùm pręſtare, quantum irato animo ad ulciſcendam iniuriam ſatis eſſe poſsit. atque ita Satisfactio nihil aliud eſt, quam iniurię alteri illatę compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam compenſationem uſurparunt, cùm homo pro peccatis commiſsis Deo aliquid perſoluit.

Satisfactionis ſpiritualis uarij gradus, & multiplex acceptio.

64 *Quot ſint gradus eius ſatisfactionis, quæ compenſationem aliquam peccati includit.*

Primò.

Propria & plena ſatiſfactio, Chriſto eſt adſcribenda.

QVO in genere quoniam multi gradus eſſe poſſunt, hinc fit, ut Satisfactio uariè accipiatur. ac prima quidem, & præſtantiſsima illa eſt, qua pro ſcelerum noſtrorum ratione, etiam ſi Deus ſummo iure nobiſcum uelit agere, quicquid à nobis debeatur, cumulatè perſolutum eſt: Hæc

uerò

uerò eiusmodi esse dicitur, quę nobis Deum propitium & placatum reddidit, eamque uni Christo Domino acceptã ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissimè Deo satisfecit. Neque enim ulla res creata tãti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioannes testatur, [a] *ipse est propitiatio pro peccatis nostris non pro nostris autē tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Hæc igitur plena, & cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Dauidis uerba uidentur spectare: qui postquam secum ipse reputans, illud protulisset, [b] *Quid retribuã Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit, quare subiecit: [c] *Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.*

vide Tho. in 3.p.q.48. ar.2. & cōt. Gene. lib.4. c.cap.55.

a 1.Ioan.2. 2. vide itē. Ioan. 1.29. & 2.Cor.5. 19.21.21.& Ephe.2.4.5. & 5. 2. & Heb. 9. 11. 12.13.

b Ps. 115.12

c Ibid. 13.

Secūdo, accipitur pro satisfactione Sacramētali, & canonica, quæ est pęnæ imposita a sacerdote cū proposito vitæ emendandæ persolutio.

Alterum satisfactionis genus, est ea, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur: Quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut cùm pœnitentes, a pœna soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cuius pœnæ solutio, Satisfactio uocari consueuit.

Tertio, accipitur pro satisfactione vltro suscepta.

Eodem uerò nomine quodlibet pœnę genus significatur, quam pro peccatis, non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam,

Trid. Syno. Sess 14 de pœn. c.8. &

9. can. 13. de hac ſatisfactione ſcripſerũt Tertul. in lib. de pœn. Cypr. ep. 59. ad Fid. & 10. ad Clerum. Aug. in Enchir. ca. 70.

ptam, atque a nobis ipſis repetitam ſuſtinemus,

65 *Quid ſit hac ſatisfactio, qua ad Sacramentum Pœnitentia pertinet.*

VERVM hęc ad Pœnitentiam, vt Sacramentum eſt, minimè pertinet: ſed illa tantùm Sacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex pręcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adiuncto, vt ſtatutum cum animo, & deliberatũ habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio uitare. ita enim [a] nonnulli definierunt: *Satisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere*. Quòd autem nemo debitum honorem Deo poſsit tribuere, niſi qui peccata omnino uitare inſtituat, ſatis apparet. [b] *Et ſatisfacere, eſt peccatorum cauſas excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere*. In quam ſententiam alii ſenſerunt, Satisfactionem eſſe purgationẽ, qua eluitur, quicquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atque à pœnis temporе definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quę cum ita ſint, facilè erit fidelibus perſuadere, quàm neceſſarium ſit, vt pœnitentes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceant.

a Anſel. li. 1. cur Deus homo. c. 11.

b Augu. de Eccle. dogma. c. 54. & hab. pœnit. diſt. 3. cap. ſatisfactio.

Duo ſunt quæ peccatum conſequuntur, macula animæ & pœna. Ier. 2. 11.

Pœna æterna cum remiſsione culpæ ſemper remitti tur, tẽporalis non itẽ. Trid. Syno. Seſs. 14. de pœn. cap. 8. & can. 12. & 15.

66 *Non ſemper cum remiſsione pœna aterna, qua conſequitur condonationem culpa, pœna temporalis remittitur.*

DOCENDI enim ſunt duo eſſe, quę peccatum conſequuntur, macula & pœna: ac quamuis ſemper culpa dimiſſa ſimul etiam ęternę mortis ſupplicium, apud inferos conſtitutum, condonetur; tamen non ſemper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratũ eſt, vt Domi-

minus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quę peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litteris, [a] Genesis tertio capite, [b] Num. 12. & 20. & [c] alijs permultis locis: Sed illud Dauidis clarissimum, & maximè illustre intuemur, cui, etsi Nathan dixerat: [d] *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris*; is tamen grauissimas pœnas ultro subijt, Dei misericordiam his uerbis noctes diesque implorans: [e] *Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*. Quibus uerbis illud petitum est à Domino, vt non solùm crimen, sed pœnam etiã crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquijs purgatum, in pristinum decoris & integritatis statũ restitueret. Atque hæc cùm summis precibus peteret, eum tamen Dominus, [f] tum filij ex adulterio suscepti, [g] tum Absalonis, quem unicè diligebat, defectione, & [h] morte mulctauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, [i] etsi Dominus Moysis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse, ipseque Moyses testatus est fore, vt illud Dominus seuerissimè in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uerò à sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissimè comprobatur.

a Gen. 3. 17. 18.
b Num. 12. 10. 11. 12. & 20. 12. 24.
c Exod. 32. 33. 34. Nume. 14. 21. 22. 23. Psal. 98. 8. vide item Aug. lib. 2. de pecc. meritis & remiss. ca. 34. & 22. con. Faust. c. 67. & in Ioan. tracta. 124. Greg. lib. 9. mor. ca. 27. Chryso. 50. hom. 8. ad pop. Ant.
d 2. Reg. 12. 13. 14. vide item eius. lib. c. 24. 11. 12.
e Psal. 50. 4. 5.
f 2. Reg. 12. 18.
g 2. Reg. 15.
h 2. Reg. 18. 14.
i Exod. 32. 33. Vide item Aug. in Enchir. ca. 70. citatum de pœn. dist. 3. ca. sane cauendum & c. 56 Hier. in epita. Paul. ep. 27.

Amb. lib. 1. de pœn ca. 16 & lib. 2. cap. 5. vide item Canones Pœnitẽtiales, qui partim à q-busdã uiris peculiariter sunt cõscripti, partim in ipso iuris canonici corpore habẽtur, qui in prima Synodo Mediolanẽsi iussu Reuerendissimi Cardinalis Borromæi simul collecti extant.

Pluribus de causis omnis pœna Sacramento pœnitentiæ, vt in Baptismo non remittitur. Trid. Syno. ead. Ses. 14. c. 8.

Prima ratio a 1. Cor. 3. 17.

b Eph. 4. 30

Secunda ratio.

c Hebr. 10. 29.

d Rom. 2. 5

e Ps. 50 19. S. Aug. Ench. ca. 5. 65. & habe. de pœn. dist. 1. c. in actione. & in 4. Sent. dist. 20.

7 *Quare non tantùm indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantum per Baptismum.*

VERVM, qua de causa factum sit, vt pœna omnis Pœnitentiæ Sacramento, æquè ac Baptismo non condonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est, his uerbis: Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter uerò, qui semel à peccati, & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, [a] scientes templum Dei uiolare, [b] & Spiritum sanctum contristare non formidauerint.

Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, vt, occasione accepta, peccata leuiora putantes, [c] veluti iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, [d] thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque, & uigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

Accedit, vt tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex commissis peccatis capimus, qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. nam, vt sanctus Augustinus ait, [e] Cor contritum & humiliatum Deus non spernit. verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba, vel alia quæcunque

signa

signa procedit rectè ab iis, qui Ecclesiæ præsunt, tempora Pœnitentiæ constituuntur, vt Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.

68 *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alij iuuentur.*

PRÆTEREA Pœnitentiæ nostræ exēpla alios docent, quomodo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cùm enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas, cæteri homines intuentur, & summam cautionem sibi in omni uita, adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissimè illud ab Ecclesia obseruatum est, vt cùm ab aliquo publicè flagitiū commissum esset, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, vt cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiá in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed in publicis, vt diximus, hoc perpetuum fuit, vt, qui ea commiserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absoluerentur. Interim uerò pastores pro eorum salute Deum rogabant, atque, vt ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura, & sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, vt ueræ contritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita caritas refrixit, vt iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrandam, nullum intimum animi dolo-

Publica crimina publicè expiari olim moris fuit. vide Aug. lib. 5. de ciu. cap. 26. & epist. 54. & in li. 50. ho. homil. 49. & de uera & fal. pœnit. cap. 11. Tert. in lib. de pœn. & de pudi. Ambr. lib. 2. de unica pœni. c. 10. qd habetur de pœn. dist. 3. ca. reperiuntur. Cyp. de lapf. Cōcil. Agath. citatum in dist. 50. ca. pœn. & c. in capite, & alia multa ibid. & de pœn. distinc. 3.

Paulinus in uita Ambroſii ſub finem

rem, atque gemitum cordis neceſſarium putent, ſed illud ſatis eſſe arbitrentur, ſi ſpeciem tantùm dolentis habeant.

Quam ſit eneruata uetus diſciplina.

69 Per pœnitentiam Chriſto aſsimilamur.

Quinta ratio.

a Heb 2.18

D. Bernard. ſer. 5. de omnib. ſanctis

b Rom. 8. 17.

c 2. Tim. 2. 11. 12.

DEINDE verò huiuſmodi pœnarum perpeſſione conſequimur, vt capitis noſtri Ieſu Chriſti, [a] in quo paſſus eſt ipſe, & tentatus, ſimilitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme uideri poteſt, vt à ſancto Bernardo dictum eſt, quàm ſub ſpinoſo capite delicatum eſſe membrum. nam teſte Apoſtolo, [b] *cohæredes ſumus, ſi tamen compatimur*; & quod alio loco ſcripſit, [c] *ſi commortui ſumus, & conuiuemus; ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.*

70 Quomodo poſt Dei miſericordiam in peccato, iuſtitiæ etiam locus ſit.

Vide item D. Tho. in 3 par. q 88. art. 4. & 5. D. Bernar. in ſer. de cœna Domini.

Sanie & vulnere peccati curatis remanet cicatrix.

D Chryſoſ. hom 80. ad pop. Antio.

S. Augu. in Pſal. 50 aduerſ. Ecce enim ueritatem.

DIVVS etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipſam Dei miſericordia tolli, verùm ſanandis peccatorum plagis ualde neceſſariam eſſe eam curam, quæ in remedio Pœnitentiæ adhibetur. quemadmodum enim ſanato uulnere cicatrices quædam remanent, quæ & ipſæ curandæ ſunt, ita in anima, culpa condonata, ſuperſunt peccatorum reliquiæ purgandæ. Idem planè D. Chryſoſtomi ſententia cõfirmat, cùm ait: Non ſatis eſt ſagittam ex corpore extrahi, ſed plaga quoque à ſagitta inflicta, ſananda eſt; ſic etiam in anima poſt acceptam peccati ueniam, pœnitentia curanda eſt, plaga relicta. Frequentiſsimè enim à S. Auguſtino docemur duo

hæc

hæc in Pœnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam: misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat: iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

71 *Per pœnitentiã pœnas à Deo nobis præparatas effugimus.* Duo in pœnitētia animaduertenda.

POSTREMO, pœnitentiæ pœna à nobis suscepta, Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cùm ait: [a] *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Quę cùm fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo minus ad Pœnitentiæ opera maximè excitentur.

Sexta ratio. a 1.Cor.11.31.32.

72 *Vnde nostra opera sint cũ meritoria, tũ etiã satisfactoria.*

EIVS autem quanta uis sit ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur: Alterum est, vt immortalis gloriæ præmia mereamur, ita ut [b] calix etiam aquæ frigidæ, quã in eius nomine dederimus, mercede non careat. Alterum, vt pro peccatis nostris satisfaciamus.

Passionis Christi merito opera nostra sunt & meritoria & satisfactoria Trid. Syno. sess.14 de pœn. cap.8. can 13.14. & sess.6 de iustific. c.16 Videatur ēt ca.4. de oratione Dominica. b Matt.10.42. & Mar. 9 41.

73 *Christi satisfactionem & meritum nostra satisfactio non obscurat.*

NEQVE uerò perfectissimam, & cumulatissimam Christi Domini satisfactionem obscurat, sed illud potius contrà euenit, vt multò clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quòd non solùm ea

Merita sanctorũ quomodo etiã aliis ꝓsint & vnde tantus Ecclesię Catholicæ thesaur⁹ sit collectus. Conc. Trid. sess.14.c.8. Greg in ca. 9 lib.1.reg.

&Baſ. 1 reg. breu. q. 12.
a Eph. 4. 16
b Ioan. 15. 4. 5. 6. 7. 8.
Hæc ad uerbum transſumpta sũt ex ſeſs. 6. c. 16. Tri. Syn.
c Grã Dei bona opera præuenit, cõſequit & comitatur. Cõc. Arauſ. can. 18. Augu. de correp. & grat. c. 13. & de gratia & libero arbit. ca 6. & ſer. 15. de uerb Apoſt. Fulgent. lib. 1. ad Mon. ca. 11. 12.
Vitam æternam cũ Dei gratia mereri poſſumus.
d 1. Cor. 15. 58. & 2 Corin 4 17. & 2. Tim 4. 8. & Hebr. 6. 10 & 10. 34 35. 36.
Iuſti quomodo diuinæ legi ſatisfaciant
e Io. 4 13. 14
Quæ ad uerã ſatisfactoria.

nobiſcum communicantur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiam, quæ tanquam caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: Qua ratione fieri perſpicuum eſt, vt iuſtæ & honeſtæ piorum actiones, tãtùm ponderis & dignitatis habeant. Chriſtus enim Dominus tanquam [a] caput in membra, & [b] uitis in palmites, gratiam ſuam in eos, qui ſibi per caritatem coniuncti ſunt, continenter infundit. Quæ quidẽ [c] gratia, bona opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & conſequitur, & ſine qua mereri, aut ſatisfacere Deo nullo modo poſſumus. Atque ita fit, vt iuſtis nihil deeſſe uideatur, cùm operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana, mortalique conditione ſatisfacere, & uitam æternam, quam, ſcilicet, ſi Dei gratia ornati è [d] uita deceſſerint, conſequentur, mereri poſsint. nota eſt enim illa Saluatoris uox: [e] *Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in uitam æternam.*

74 *Ad hoc ut opus aliquod ueram uim ſatisfaciendi habeat, quæ ſint potiſsimùm neceſſaria.*

SED duo præcipuè in Satisfactione requiruntur: primum eſt, vt is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. Opera enim, [f] quæ ſine fide, & [g] caritate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt: alterum, vt [h] eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua moleſtiam, & dolorem afferant. cùm

ſatisfactionẽ requirant. Opera impiorũ nõ sũt Deo grata, aut ſatisfactoria. f Rom. 14 13. Heb. 11. 6 g Cor 13 3. vide Tho. in 4. diſt. 15 q. 1. ar. 3. q. 1. & in ſuppl q. 14 ar. 1. & 2. h Opera ſatisfactoria pęnalia eſſe neceſſe.

enim præteritorũ scelerum cõpensationes sint, atque, vt S. [a] Martyr Cyp. redemptrices peccatorum, omnino necesse est, vt aliquid acerbitatis habeant. Quamquam non semper illud consequitur, vt, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpè enim uel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum caritas efficit, vt, quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen iccirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi uim habeant. siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, vt acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incõmodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

Greg. lib 4. mor. ca. 21. Tho. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. q. 1. & in sup. 3. p. q. 15. ar. 1.
a Cyp. li. 1. epist. 3. post medium.

75 *Quot sint opera Satisfactionis.*

VERVM omne Satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendũ esse, orationem, ieiunium, & elemosynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, respondent. nihil uerò aptius, & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cùm [b] omne quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitę: nemo nõ uidet, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet, Ieiunium; alteri, Eleemosynam; tertiæ, Orationem rectissimè opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus, facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimùm omnis satisfactio referatur. Hi

Satisfactio nostra omnis oratione, ieiunio, eleemosyna concluditur.
Trid. Syno. sess. 14. de pœ. can. 13.
Leo. ser. 1. de ieiu. 10. mem.
Bern. 1 sēt. sect. 11. Th. in sup. 3. p. q. 15. arti. 3.
Trib9 morbis tres medicinæ opponendæ.
b 1o. 2. 16.

Peccato Deum, proximum, & nos ipſos offendimus.

verò ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deũ oratione placamus, proximo eleemoſyna ſatiſfacimus, nos ipſos uerò ieiunio caſtigamus.

76 *Afflictiones, quæ extrinſecus hominibus emittuntur, ſunt etiam ſatisfactoriæ.*

Etiam afflictiones huius uitæ patienter toleratæ ſunt ſatisfactoriæ. Conc. Trid. ſeſs. 14. c. 9. & cano. 13. vide itẽ ca. ſunt plures. de pœn. d. 3. & Thom. in ſup. q. 15. art. 2.

SED quoniam multæ, varięque ęrumnę, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt, illud maximè fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quicquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe: qui autem inuiti, & repugnãtes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari, ſed Dei tantùm, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre.

77 *Vnus pro alio ſatisfacere, non autem confiteri, aut contemnere poteſt.*

Satisfacere poteſt vnus pro alio. Thom. in 4. diſ. 20. q 1. ar. 2. q. 3. & in ſuppl. q. 13. ar 2.

Nemo poteſt pro altero conteri aut confiteri de pęn. diſ 2. c quẽ pœnitet.

a Gal. 6 2

Cur ſatiſfactio alteri prodeſſe poſsit.

IN eo uerò ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prędicanda eſt, qui humanę imbecillitati hoc condonauit, vt unus poſset pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis Pœnitentię maximè proprium eſt. Vt enim, quod ad Contritionem, & Confeſsionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri poteſt: ita, qui diuina gratia pręditi ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, vt quodam pacto [a] *alter alterius onera portare uideatur*. Nec uerò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in Apoſtolorum ſymbolo, Sanctorum communionem confitemur. nam cùm

om-

omnes eodem Baptismo abluti Christo renascamur, eorundem Sacramentorũ participes simus, in primis uerò eiusdem corporis, & sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur, hoc apertissimè demonstrat, [a] *nos omnes esse eiusdem corporis membra* Quemadmodum igitur, neque pes suę tantùm, sed etiam oculorũ utilitatis causa munere suo fungitur, neque rursus, quòd oculi uideant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est, ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

a Rom. 12. 4 5. 1. Cor. 12. 11. Eph. 4. 7.

78 *Non omnis Satisfactionis uirtus alijs communicari potest.*

NEQVE tamen id sine ulla exceptione uerum est, si commode omnia, quę ex ea capiuntur spectemus. nam Satisfactionis opera, medicinę etiã, & curationes quędam sunt, quę Pœnitenti ad sanandos prauos animi affectus pręscribuntur: quo quidem utilitatis fructu, eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hęc igitur de tribus Pœnitentię partibus Contritione, Confessione, Satisfactione, copiosè, & dilucidè explicanda erunt.

In satisfactione quidam cernũtur fructus, qui aliis cõmunicari non possũt. Aristo. in 2. Eth c. 3. & Tho. in sup pl 3. p. q. 12. art 3.

79 *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

SED illud in primis à sacerdotibus obseruari oportet, vt audita peccatorum Confessione, antequam Pœnitentem à peccatis absoluant, diligenter curent, vt, si quid ille fortè de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati merito damnandus esse uideatur, cumulata sa-

Nulli absolutio impẽdenda, qui rem ablatã restituere non promittat.

S. Ambr. in 2. p. ſummæ Trin. 2. c. 12. & alii Theologi.

tisfactione compenſet. nemo enim abſoluendus eſt, niſi prius, quæ cuiuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniam multi ſunt, quibus, etſi prolixè pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum nunquam promiſſa exoluere, omnino ii cogendi ſunt, vt reſtituant: ſępeq́ue illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, vt, [a] *Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonũ eſt; vt habeat, vnde tribuat neceſsitatẽ patienti.*

a Eph. 4. 28

80 *Cuiuſmodi ſatisfactio Pœnitenti ſit imponenda.*

Iuxta peccatorũ qualitatem imponẽda eſt ſatisfactio. Trid Sy. ſeſ. 14. de pę. c. 8. & can. 15. vide item c. tempora & ſequentia. 26. 5. & de Pœn. diſt. 3. c. menſurã. & alia ubi ex multis conciliis & Pontificum decretisqua les Pœnitẽtiæ ſint iniungendæ oſtenditur. Veterum canonũ rigor ſubinde inculcandus. vide quæ eod. cap. ſec. 67. notauimus.

In irroganda autem ſatisfactionis pœna ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabunt. Atque, vt hac regula peccata metiri uideantur, & Pœnitentes ſuorum ſcelerũ grauitatem magis agnoſcãt, operæ pretium erit, eis interdum ſignificare, quæ pœnæ quibuſdam delictis, ex ueterum canonum præſcripto, qui pœnitentiales uocantur, conſtitutæ ſint. Igitur uniuerſę Satisfactionis modum, culpę ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximè conuenit pœnitentibus pręcipere, vt certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & pręſertim pro iis, qui ex hac uita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari uerò etiam eos oportet, vt ſępe eadem Satisfactionis opera, à ſacerdote indicta, vltrò ſuſcipiant, ac repetant, atque ita mores ſuos cõponant, vt, iis omnibus, quę ad Pœnitentię Sacramentum pertinent, diligenter abſolutis, ta-

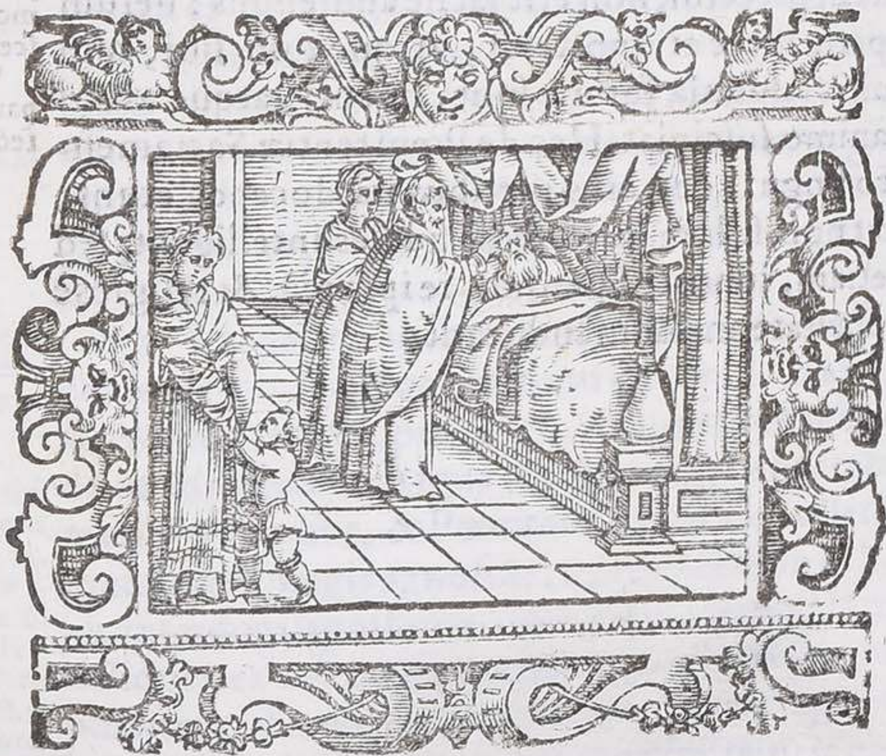
men

men uirtutis Pœnitentiæ studia, nunquam intermittant. Quòd si interdum etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentia prescribenda fuerit, quamuis eam pœnitens refugiat, ac depreeetur, non erit facilè audiendus: uerum persuadere ei oportebit, vt quę tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Hęc de Pœnitentiæ Sacramento singulisque eius partibus ita docenda erunt, vt non solùm ea perfectè fideles intelligant, sed etiam, iuuante Domino, re ipsa piè, & religiosè præstare animum inducant.

Quæ Satisfactio præcipue sit imponenda.
Publicā pœnitentiā deprecanti nō mox acquiescendū est.
Videatur paulò ante sectio. 67.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CAP. VI.

1 *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de Extremæ vnctionis Sacramento agere debeant.*

Nouisſima ſæpe meditanda.
Conſulatur ſect. poſtrema. 7. artic. Sym. Apoſt.
a Eccl. 7, 40.

CVm ſancta ſcripturarum oracula ita doceant, [a] *In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis*, tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum eſſe, fidelem populum cohortãdi, vt in aſsidua mortis meditatione uerſetur. Quoniã autem Extremæ vnctionis Sacramentum non poteſt ſupremi illius diei memoriam coniunctam

non habere, facilè intelligitur sæpius de eo agendum esse, non solùm ob eam causam, quòd illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maximè conuenit; sed etiã, quia fideles, [a] moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt. Quare fiet, vt in ipsa mortis expectatione se minus perturbari sentiant, sed immortales Deo gratias agant, qui, vt Baptismi Sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, vt ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam habeamus, Extremæ unctionis Sacramentum instituit.

a Ro. 5. 12. Heb. 9. 27.

Deo magnæ hab ẽdæ gratiæ de huius Sacramenti institutione.

2 *Quamobrẽ istud Sacramentũ Extrema vnctio appellatur.*

VT igitur, quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem ferè ordine, qui in alijs Sacramentis seruatus est, exponantur, primùm illud tradendum erit, hoc Sacramentum iccircò Extremam vnctionem appellatũ esse, quòd hæc omnium Sacrarum vnctionum quas Dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, vltima administranda sit. Quare hæc ipsa vnctio à maioribus, Sacramentum etiam vnctionis infirmorum, &, Sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriam nouissimi illius temporis facilè redire possunt.

Vide tit. de Sacra vnct. in decretalibus.

Ratio nominis.

Hugo de Sacramẽ. par. 15. c 2. Pet. Dam. ser 1. de dedi. Eccles. & Tho. in suppl. q. 31. ar. 1.

3 *Quomodo Extremæ vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat.*

QVOD autem Extremæ vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat, in primis explanandũ est. Id uerò maximè perspicuũ fieri potest, si uerba,

Extremam vnctionem verè Sacramentũ esse.

Thô.4. diſt. 23.q.2. ar.1. & in ſuppl. q.29.c.1. Trid. Syno. ſeſs. 14. de extre. vnct. ĩ prooemio, & c. 1. ca. 1. a Iac. 5. 14. & Beda in hũc locum, vide item Mar. 6. 13. Conc. Conſtan. Florẽt. Cabilonẽſe c.48. Vuormacienſe. cap. 72.

ba, quibus ſanctus Iacobus Apoſtolus huius Sacramenti legem promulgauit, attendamus. [a] *Infirmatur quis in uobis*, inquit, *inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei*. Nam quòd peccata condonari Apoſtolus affirmat, in eo declarat Sacramenti uim, & naturam. Hanc uerò Catholicæ Eccleſię de Extrema vnctione perpetuã doctrinam fuiſſe, cum alia plura Cõcilia teſtantur, tum à Tridentina Synodo hoc ita declaratum eſt, vt in eos omnes anathematis pęnam conſtituerit, qui aliter docere, aut ſentire audeant. Ac Innocentius quoque primus hoc Sacramentum fidelibus maximè commendat.

4 *Cùm hic plures fiant vnctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Vnicum eſt extremæ vnctionis Sacramẽtum, quãuis per plures unctiones adminiſtrẽ. Vide Tho. in ſuppl. q. 29. art. 2.

CONSTANTER itaque docendum eſt à Paſtoribus, verum Sacramẽtum eſſe: nec plura, ſed unum, quamuis per plures unctiones adminiſtretur, quarum ſingulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum uerò eſt non partium continuatione, quæ diuidi non poſsint, ſed perfectione: cuiuſmodi ſunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodũ domus, quæ ex multis, & diuerſis partibus compoſita eſt, vna tantùm forma perficitur: ita hoc Sacramentum, etſi ex pluribus rebus, & uerbis conſtituitur, vnum tamen ſignum eſt, & unius rei, quam ſignificat, efficiẽtiam habet. Docebunt

præ-

præterea Parochi, quæ ſint huius Sacramenti partes, Elementum, inquam, & Verbum. hæc enim à ſancto [a] Iacobo prætermiſſa non ſunt, in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere.

a Iacob. 5. 14. Tho. vbi ſupra ar. 4.

5 *Quæ ſit Extremæ vnctionis materia.*

De materia Conc. Trid. ſeſs. 14. de Sacramento extremæ vnctionis. c. 1.

EIVS igitur elementum, ſiue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipuè Tridentinum decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratum, liquor ſcilicet, non ex quauis pingui, & craſſa materia, ſed ex olearum baccis tantummodò expreſſus. Aptiſsimè autem hæc materia illud ſignificat, quod ui Sacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit: ita Sacramenti uirtus animæ triſtitiam, ac dolorẽ minuit. Oleum præterea ſanitatem reſtituit, hilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet, tum uerò ad recreandas defatigati corporis uires, maximè accõmodatum eſt. Quæ omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius Sacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint.

6 *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

De Forma Conc. Trid. ibid. Thom. ea. diſ. & q. art. 4. q. 1. & in ſup. ead. q artic. 7.

FORMA verò Sacramenti eſt verbum, & ſolennis illa precatio, quam ſacerdos ad ſingulas vnctiones adhibet, cum inquit: PER ISTAM SANCTAM VNCTIONEM INDVLGEAT TIBI DEVS, QVIDQVID OCVLORVM, SIVE NARIVM, SIVE TACTVS VITIO DELIQVISTI. Quòd autẽ hæc uera ſit, & propria huius Sacramenti forma, ſanctus Iacobus Apoſtolus ſignificat, cùm ait: [b] & orent ſuper eum, & oratio fidei ſal-

Forma huius ſacramẽti ex Patrũ traditione & Eccleſiarum conſenſu probatᶆ.

b Iacob. 5. 15.

saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere formam, precationis modo proferendam esse, tametsi, quibus potissimùm uerbis cõcipienda sit, Apostolus non expresserit. Verùm hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magistra, sancta Ecclesia Romana utitur. nam etsi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro, *Indulgeat tibi Deus*, ponunt, *Remittat*, vel *Parcat*, interdum etiam *Sanet, quicquid commisisti*: tamen, quia nulla fit sententię immutatio, constat eandem ab omnibus formam religiosè seruari.

Ecclesia Romana omnium Ecclesiarũ mater & magistra c. no decet dist. 12. & de sum. Trinit. c. damnamus.

7 *Cur huius Sacramẽti forma precationis modo cõtineatur.*

Vide Tho. ibid. ar. 8.

Nec verò quisquam miretur, cur factum sit, vt aliorum Sacramentorum forma, vel absolutè significet, quod efficit, ut cùm dicimus: *Ego te baptizo*, aut, *Signo te signo crucis*, vel tanquam ab imperantibus pronuncietur, vt cùm in Sacramento Ordinis administrando dicitur: *Accipe potestatem*: Hęc una verò Extremæ unctionis forma, precatione quadam absoluatur, id enim optimo iure constitutum est. nam cùm hoc Sacramentum propterea adhibeatur, vt pręter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, vt ęgri à morbis conualescant, ob eam causam precatione, forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramẽti vis constanti & perpetuo ordine efficere non solet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque Sa-

Extrema vnctione non tantùm animus sed et corpus interdum curatur. Syno. Trid. sess. 14. de extrema vnctione, c. 2. & can. 2.

non ſit, Sacramẽtum vnctionis dare licet, tametſi vitæ periculum adeat, vel quia periculoſam nauigationem paret, vel quia prælium initurus ſit, à quo illi certa mors impendeat, vel etiam ſi capitis damnatus, ad ſuppliciũ raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc Sacramentum ſuſcipiendum apti non ſunt, & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius Sacramenti remedio opus ſit: amentes item, & furioſi, niſi interdum rationis uſum haberent, & eo potiſsimùm tempore pij animi ſignificationem darent, peterentque, vt ſacro oleo ungerentur. nam, qui ab ipſo ortu nũquam mentis, & rationis compos fuit, vngendus non eſt: ſecus uerò, ſi ægrotus, cùm mente adhuc integra huius Sacramenti particeps fieri uoluiſſet, poſtea in inſaniam, & furorem incidit.

Sano periculũ mortis adeunti nõ detur extrema unctio.

Secundò, pueri & inſani nõ sũt inungendi. Thom. in ſupp. q. 32. art. 3. & 4.

10 *Quæ corporis partes hic debeant inungi.*

Non ſunt autem omnes corporis partes ungendæ, ſed eæ tantùm, quas ueluti ſenſuum inſtrumenta homini natura attribuit, oculi propter uiſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, vel ſermonẽ, manus propter tactum, qui tametſi toto corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem ungendi ritum uniuerſalis Eccleſia retinet, atque etiam huius Sacramenti naturæ optimè conuenit: medicamenti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuerſum corpus malè affectum ſit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, à qua tanquam

Quæ corporis partes vngi debeãt Trid. Syno. de extrema unctione. ſeſs. 14. ca. 3. & can. 3. Thom. ubi ſup. ar. 6.

 à fon-

à fonte, & origine, morbus manat, iccirco non totũ corpus, ſed ea mẽbra, in quibus potiſsimùm ſentiẽdi uis eminet, Renes etiã ueluti libidinis, & uoluptatis ſedes, vngũtur; tũ pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principiũ ſunt.

11 *Extrema vnctio iterari poteſt.*

In una eademque ægrotatione non eſt iteranda vnctio. Thom. in 4. diſt. 23. q. 1. arti. 4. & in ſupp. q. 33. art. 1.

In quibus illud obſeruare oportet, in una, eademque ægrotatione, cùm æger in eodem vitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantùm ungendum eſſe. Quòd ſi poſt ſuſceptam hanc unctionem æger conualuerit, quoties poſtea in id uitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem Sacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. ex quo patet in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendum eſſe.

12 *Qua religione & præparatione debeat iſtud Sacramentum ſuſcipi.*

Primò, vnctionẽ præcat Euchariſtiæ & Pœnitentiæ Sacramẽtum. vide q̃ notauimus ſup. c. 5. ſec. 46. & Tho. in ſup. q. 30. art. 1.

Qvoniam uerò omni ſtudio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, ei vero nihil magis aduerſatur quàm alicuius peccati mortiferi conſcientia, ſeruanda eſt Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, vt ante Extremam vnctionem, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramentum adminiſtretur.

Secundò, eſt firma fide ſuſcipiẽda.

Ac deinde ægroto Parochi perſuadere ſtudeant, vt ea fide ſe ungendum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos afferre conſueuerant. In primis autem animæ ſalus, deinde corporis ualetudo, cum illa adiunctione, *Si ea ad æternam gloriam profutura ſit*, expetenda eſt. Nec uerò dubitare fideles de-

debent, quin ſanctæ illæ, & ſolemnes preces à Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & Domini noſtri Ieſu Chriſti perſonã gerens, vtitur. Qua vna maximè re cohortandi ſunt, vt huius ſaluberrimi olei Sacramentum, ſanctè, & religiosè ſibi adminiſtrandum curent, cùm & acrior pugna inſtare, & vires tum animi, tum corporis deficere uideantur.

Tertiò, tempeſtiuè eſt adhibenda.

13 *Quo miniſtrante hoc Sacramentum percipiendum ſit.*

IAM uerò quis Extremæ unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim: [a] *Inducat presbyteros*. quo nomine non eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Trid. Syn. exponit, aut qui in populo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem ritè ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctæ Eccleſię decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc Sacramentum adminiſtrare licet. Illud uerò maximè animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Chriſti Domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſę, perſonam ſuſtinere.

Sacerdos huius Sacramẽti eſt miniſter loco Chriſti.

a Iac. 5. 14. Trid. Syno. ſeſs. 14. de extrema unctione. c. 3. & can. 4. vide itẽ Thomam in 4. diſt. 23. q. 1. art. 2. & in ſupp. q. 31. art. 1.

14 *Qui fructus ex huius Sacramẽti uſu ad homines redeant.*

EXPLICANDÆ ſunt etiam accuratius utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, vt, ſi nihil aliud fideles ad eius uſũ poſsit allicere, ipſa ſal-

Quæ utilitates ex huius Sacramenti uſu proueniunt.

Trid. Syno. ibid. cap. 2.
Prima utilitas eſt quòd peccata uenialia delet.
Vide Conc. Trid. cap. 2. de extrem. vnctio & cano. 2. ſeſ. 14. & Thom. in ſupp. q. 30. art. 1.

tem utilitate ducantur: cùm ita comparatum ſit, vt omnia ferè noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ Pœnitētiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramētum primario loco ad grauiorū criminum remiſsionem inſtitutum eſt, ſed Baptiſmus tantùm & Pœnitentia ui ſua hoc efficiunt.

Secūdò animum cōfirmat.
Quo tēpore hoc Sacramentum ſit ſuſcipiēdū.
Trid Syno. ibidem. c. 3.

Altera eſt ſacræ unctionis utilitas, quòd animam à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſsimum exiſtimandū eſt, cùm graui morbo affligamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura inſitum eſt, vt nihil in rebus humanis æquè ac mortem pertimeſcat. auget autem magnoperè hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria: cùm præſertim grauiſsima cōſcientiæ noſtræ accuſatio nos vrgeat. vt enim ſcriptum eſt: [a] *Venient in peccatorum ſuorum cogitationem timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum.*

a Sap. 4. 21.

b Rom. 14. 10.
2. Cor. 5. 10.

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quòd paulò pòſt [b] ſtare oporteat ante tribunal Dei, à quo de nobis iuſtiſsima pro eo, ac meriti fuerimus, ſententia ferenda ſit. Sæpe autem euenit, vt fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mentis tranquillitatem magis conducit, quàm ſi triſtitiam

ſtitiam abiiciamus, & læto animo [a] Domini ad- a Tit.2.13.
uentum expectemus, paratique ſimus, [b] depoſi- b 2. Tim.1.
tum noſtrum, quandocunque illud à nobis re- 12.
petere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & ſancto gaudio repleatur, extremę unctionis Sacramentum efficit.

15 *Quomodo in animæ exitu dæmones nobis inſidientur.*

PRAETEREA aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri poteſt, ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, [c] quoad uiuimus, nunquam deſinit de interitu, & exitio noſtro cogitare: nullo tamen tẽpore, vt nos omnino perdat, ac ſi fieri poſsit, ſpẽ nobis diuinæ miſericordiæ eripiat, vehemẽtius omnes neruos contendit, quàm cùm ſupremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc Sacramento ſubminiſtrantur, quibus aduerſarii uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare poſsint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus, diuinæ bonitatis ſpe, eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leuius, ac ipſius Dæmonis [d] calcaneo inſidiantis artificium, & calliditatẽ facilius eludit.

c 1.Pet. 5.8. Tertiò aduerſus diaboli inſultus nos munit. vide Cyril. Alexan. in lib. de exitu animę. Greg. li.24. mor. c. 17. & 18. Ioan. Clim. in lib. de 30. gradib. gra. 7. Euſ. Emiſ. hom. 1. admon.

d Gen.3.15

16 *Quomodo ex hoc Sacramento poſsit corpori ſanitas accedere.*

ACCEDIT poſtremò, ſiquidem profutura ſit, etiam corporis ſanitas. Quòd ſi ægroti eo tempore eam minus conſequuntur, id quidem non Sacramenti uitio, ſed ob eam potius cauſam euenire credendum eſt, quòd eorum magna pars,

Quartò, ſanctas corporis ſi ita expediat reditur.

vel qui ſacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior eſt. teſtatur enim [a] Euangeliſta Dominum apud ſuos multas uirtutes non feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minus iam huiuſmodi miraculorũ adminiculis indigere, quàm olim naſcentis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe uiderentur.

a Matt. 13. 58. Marc. 6. 7. Greg. hom. 29. euang.

Fides, & ſpes ægrotãtium hoc ſacramento ſuſcepto eſt erigenda.

Sed tamen hoc loco fides magnoperè excitanda erit. vtcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei cõſilio, & uoluntate ceciderit, certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſequuturos eſſe, futurumq́ue, vt ſi eos uita decedere contingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt: [b] *Beati mortui, qui in domino moriuntur*. Hæc de extremæ unctionis Sacramento, breuiter quidem dicta ſunt: verùm, ſi hæc ipſa rerum capita à Paſtoribus latius, & ea, quę decet diligentia explanata erunt, dubitandum non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

b Apoc. 14. 13.

DE

DE ORDINIS SACRAMENTO.

Cap. VII.

1 *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter considerarit, facilè perspiciet, ea omnia ab ordinis Sacramento ita pendere, vt sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant, partim solemni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare necesse est, vt Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes,

Præter quã quod in initio 23. sess. Trid. Syno. doctrina de sacra. ordinis 4. c. & 8. can. est tradita ferè etiam posteriori parte cuiusque. sess. decr. de

reforma. actum eſt de eorum moribus q̃ ad ſacros ordines ſint promoti.

Omnia alia ſacramenta ab Ordinis ſacramento pendent.

Vtilitas doctriuę de ordinis ſacramento.

a 2.Tim.1.7.

eò diligentius etiam de ordinis Sacramento ſibi agendum arbitrentur.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primum quidem, illis ipſis, deinde aliis, qui Eccleſiaſticæ uitæ rationem ingreſsi ſunt, poſtremò etiam fideli populo: ipſis quòd dum in huius argumenti tractatione uerſantur, [a] ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti ſunt, magis commouentur, aliis, qui in ſortem Domini uocati ſunt, partim, vt eodem pietatis ſtudio afficiantur, partim uerò, vt earum rerum cognitionem percipiant, quibus inſtructi, viam ſibi ad ulteriores gradus facilius munire poſsint. Reliquis autem fidelibus, primùm quidem, vt intelligant, quo honore digni ſint Eccleſiæ miniſtri; deinde, quoniam ſæpè cõtingit, vt multi adſint, vel qui ſpe liberos ſuos adhuc infantes Eccleſiæ miniſterio deſtinarint, vel qui ſua ſponte, & uoluntate illud uitę genus ſequi uelint, quos certè minimè ignorare ęquum eſt, quę pręcipuè ad hanc rationem pertinent.

2 *Nulla dignitas ſacerdotij Ordine in terris excellentior.*

Quanta ſit ordinis ſacri excellentia.

Sacerdotio nihil in terris dignius. vide Ignatium in epi. ad Smyr. Amb. lib.5. ep. 32. Chry. hom. 60. ad pop.

PRIMVM itaque fidelibus tradendum eſt, quanta ſit huius inſtituti, ſi ſummum eius gradũ, hoc eſt ſacerdotium, ſpectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cùm Epiſcopi & ſacerdotes, tanquam Dei interpretes, & internuntii quidã ſint, qui eius nomine diuinam legem, & uitę pręcepta homines edocent, & ipſius Dei perſonam in terris gerunt, perſpicuum eſt, eam eſſe illorum functionem, qua nulla maior excogitari poſsit, quare

quare meritò nõ solùm [a] Angeli, sed [b] Dij etiã, quòd Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tẽpore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes, cæteris omnibus honore longè antecellunt. potestas enim, tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat.

Antioch. & in Matt. ho. 83. Nazian. orat. 17. ad suos ciues. itẽ Chryso. hom. 4. sup. ver. Isa.
a Malach. 7
b Exod. 22. 28. Const. mag. apud Ruff. lib. 10. Hist. Eccle. cap. 2.
c Ioan. 3. 17. & 5. 23. 24. 36. 37.
d Io. 20. 21. Matt. 28. 19.
e Eph. 4. 12.

3 *Qui diuinitus ad sacerdotium, ministeriaq; Ecclesiastica vocati censeantur.*

DEINDE verò quemadmodum [c] Saluator noster à Patre, [d] Apostoli autẽ, & discipuli in uniuersum mũdum, à Christo Domino missi sunt, ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, [e] ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij munus nemini temere imponendum est, sed iis tantùm, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia substinere possint: [f] *Nec uerò quisquam sibi sumat honorem, sed qui uocatur à Deo tanquam Aaron*. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. nam, qui in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cùm inquit: [g] *Non mittebam Prophetas*

Quales deligendi ad sacerdotiũ latius tractatur sect. 26. istius capitis. Triden. Syn. sess. 23. de Ordine. c. 3. & can. 7. Multa præterea in toto iuris corpore ad hæc pertinentia habẽtur. vt dist. 23. cap. qui episcopus & c. his igitur. & ca. tales. & ca. quamquam omnes. itẽ di 24. c. Epĩ & ca. quando episcopus & tit. de ætate & qualitate & ordine præficiendorũ, & multa eiusmodi. vide item D. Pau. in epist. ad Tit. & Timoth.
f Heb. 5. 4. vide 2. Paral. 26. 16. Vocari à Deo qui dicantur. g Hier. 23. 21. vide item eius.

phetas, & ipſi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.

cap. 14. 14. & 27. 15. & 29. 9. Quanta circumſpectione ad ſacros ordines accedēdū. Quæſtus cauſa ad ſacerdotium aſpirare ſacrilegium eſt.

4 *Quinam iudicandi ſint perperam ad ordines ſacros accedere, & aliundè in Eccleſiam ingredi.*

SED quoniam in omni actione ſuſcipienda magnopere refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat, (optimo enim fine poſito, rectè omnia cōſequuntur) de hoc in primis, qui ſacris initiari uolunt, admonendi ſunt, vt nihil ſibi tāto muneri indignum proponāt. qui quidem locus eò diligentiùs tractandus erit, quò grauiùs hoc tēpore ea in re peccare fideles ſolēt. Alij enim eo conſilio ad hanc uiuendi rationē ſe conuertunt, vt quæ ad uictum, veſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita, vt præter quæſtum nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum uulgo cæteri omnes in quouis ſordidi artificii genere, ſpectare uideantur. Quamuis enim ex Apoſtoli ſententia,[a] *natura, & diuina lex iubeat, vt qui altari ſeruit, ex altari uiuat:* tamen[b] quæſtus, & lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alii uerò, vt diuitiis affluant, initiari uolunt: cuius quidem rei illud argumento eſt, quòd niſi opulentum aliquod Eccleſiaſticum beneficium eis deferatur, nullā ſacri ordinis cogitationem habent. Hi uerò ſunt quos Saluator noſter[c] mercenarios appellat; & quos[d] Ezechiel dicebat ſemetipſos, & non oues paſcere: quorum turpitudo, & improbitas nō ſolùm

a 1. Corin. 9. 9. 10. 11. 12. 13. Deut. 18. 1. 2 & 25. 4.
b 1. Ti. 3. 8.
Honorum aut diuitiarum ſpe ad ſacerdotiū procedere perniciosiſſimum eſt.
c Io. 10. 12.
d Ezechiel. 34. 8.
Ambitione & auaritia eorū qui uerè ſunt mercenarii quātum euiluerit ſacerdotium.

ſacer-

ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iã nihil ferè à fideli populo haberi poſsit contemptius, & abiectius; verùm etiã efficit, vt ipſi nihil amplius ex ſacerdotio cõſequantur, quàm Iudas ex Apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem [a] oſtio in Eccleſiam introire meritò dicuntur, qui à Deo legitimè uocati Eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, vt Dei honori inſeruiant.

a Io. 10. 1. 2
Qui ad Eccleſiaſticas functiones per oſtium adeant.

5 *Qui per ordines ſacros ſe Eccleſiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo ſuperare & excellere debeant.*

NEQVE tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi non eadem lex æquè omnibus non ſit impoſita. Homines enim ob eam rem conditi ſunt, vt Deum colant, quod præcipuè fideles, qui baptiſmi gratiam conſequuti ſunt, [b] *ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus præſtare debent.* Verùm, qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi proponant opus eſt, vt non ſolùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant: quod quidẽ cùm omnibus, tum maximè fidelibus commune eſſe conſtat; ſed etiam, vt alicui certo Eccleſiæ miniſterio addicti, [c] *in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant.* Nam ut in exercitu omnes quidẽ milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt; alij, alia munera obeunt: ita quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiam omni ſtudio ſectari debeant, quibus rebus maximè Deus colitur; eos tamen, qui Ordinis ſacramẽto ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in Eccleſia

Omnes homines, ideo ſunt conditi, vt Dei honori inſeruiant, ſed hoc excellentius præſtare debẽt qui ultro ſe eccleſiæ tradiderunt.
b Deut. 6. 5
Matth. 22. 37.
Luc. 10. 27.
c Luc. 1. 74. 75.
A ſimili.

a Heb. 5.3. b Leuit. 10 11. Deuter. 17. 8.9.& 21.6. vide Conc. Tolet. 11.c. 2. & Carth. 4. ca.20. & c.epiſcopus nullam.diſ. 88.& Conc. Trid. ſeſſ.5. ca.2. de refor. & ſeſſ. 24. cap 4. c 1.Cor.4.1.

ſia exequi oportet: nam [a] & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & [b] diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt; [c] & Chriſti Domini ſacramēta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; & ut uno uerbo complectamur, à reliquo populo ſegregati, in omnium longè maximo, & præſtantiſsimo miniſterio ſe exercent. His igitur explicatis; accedent Parochi ad explicanda, quæ propria huius ſacramenti ſunt, vt intelligāt fideles, qui in Eccleſiaſticum odinem cooptari uolūt, ad quodnā officii genus uocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiusque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit.

Duplex eſt poteſtas, ordinis & iuriſdictionis Tho.in ſup. q 17. arti.3. & doctores alii in 4. sē. diſt. 17. & colligit ex ca. qui uult de pœn diſt. 6. & ex ca. omnis de pœnit.& re miſs. & ex Conc. Trid. ſeſs.14. cap. 6.& 7.

6 *Quotuplex ſit poteſtas Eccleſiaſtica.*

Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti Domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iuriſdictionis uerò poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico uerſatur. Ad eam enim ſpectat Chriſtianum populū gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque Beatitudinem dirigere.

7 *Ordinis poteſtas ad quæ ſe extendat.*

Verum ordinis poteſtas non ſolùm conſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet, ſed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur, quæ ad Euchariſtiā quouis modo referri poſſunt. Eius uerò plura ex ſacris literis teſtimonia afferri poſſunt; ſed illa pręclara, & grauiſsima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannē, & Mat-

Ordinis poteſtas ad q̄ ſe extendat vide Tho. in 5.diſt.24. q.1.art.1.§.1.& in ſup. q.34.

thæum

thæum leguntur: inquit enim Dominus: [a] *Sicut misit me Pater & ego mitto uos: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*. Et: [b] *Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Quę quidem loca à Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt.

8 *Christi sacerdotium legis naturæ, vel etiam Moysi sacerdotio sublimius est.*

HAEC autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamque spiritualem potestatem habuerit, necesse est, cùm legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita cōiuncta testatur esse Apostolus, [c] *vt, eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit.* Cùm igitur naturali instinctu homines agnoscerēt, Deum colendum esse, consequens erat, vt in quauis republica, aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi prę ficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit: quæ tametsi dignitate superior fuit, quàm illa, qua in lege naturę sacerdotes prędititi erant; [d] longè tamen inferior, quàm legis Euangelicæ spiritualis potestas existimāda est. Hęc.n. cæle-

a Io.21.22. Act.13.3. & 14.2.1.Tim. 1.12.& 4.14. & 5.19.22. et 2. Tim.1.7. Heb.13.17.
b Mat.18.18.
Sacerdotiū nouæ legis quanto præstātius sit sacerdotio legis naturæ. vide ca. nihil in sacrificiis de cōsec. dist. 2. & Conc. Trid. sess. 22. c. 1. Iren. li. 4. c. 34. Aug. lib. 19. de ciuit. Dei, ca. 23. Vbi est lex, ibi & sacerdotium. Sess. 23. Tri. Syno. de ordine. ca. 1.
c Heb.7.12.
Abel fuit sacerdos, Genes. 44. omnesque primogenitos hos fuisse sacerdotes scribit Hiero. in trad. Hebr.
Sacerdotiū Christi quāto sit excellētius sacerdotio Aaronis.
d Heb.7.11.

Chryſ. li. 3. de ſacer.

cęleſtis eſt, omnemque angelorum etiam uirtutem ſuperat, neque à ſacerdotio Moſaico, ſed à Chriſto Domino, [a] qui non ſecundum Aaron ſacerdos fuit, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech ortum habet. Is enim, qui ſumma poteſtate gratiam tribuendi, & peccata remittendi pręditus fuit, hanc poteſtatem, quamuis uirtute definitam, & ſacramentis adſtrictam, Eccleſiæ ſuę reliquit. quare ad eam exercendam certi miniſtri inſtituti ſunt, & ſolemni religione conſecrati: quę quidem conſecratio ordinis ſacramentum, vel ſacra ordinatio uocatur.

a Pſal. 109. 4. Hebr. 5. & 7. 17.

Chriſti poteſtas in effectu ſacramentorum qualis. vide Tho. in 3. p. q. 64. art. 3.

Quomodo eam cōmunicauerit idem ea. q. 2. 49. & 4. sēt. diſt. 5. q. 1. ar. 2. & Cōc. Trid. ſeſ. 23. ca. 1.

9 *Quid ſit ordo, & cur functio Eccleſiaſtica Ordo uocetur?*

PLACVIT autem ſanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latiſsimam ſignificationē habet, vt dignitatem, & excellentiam miniſtrorum Dei indicarent. Eſt enim Ordo, ſi propriā eius vim, & notionem accipiamus, diſpoſitio ſuperiorū, & inferiorum rerum, quę inter ſe ita aptę ſunt, vt una, ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc miniſterio multi ſint gradus, & uarię functiones, omnia uerò certa ratione diſtributa ſint, & collocata, rectè, & commodè ordinis nomen ei impoſitum uidetur.

Quid ſit propriè & generatim Ordo.

Similem definitionē ordinis habet Aug. in 19. ciui. ca. 13.

10 *Ordo veri nominis eſt ſacramentum.*

QVOD autem inter cętera Eccleſię ſacramenta, ſacra ordinatio numeranda ſit, ſancta Tridentina Synodus ratione illa, quę ſępius repetita eſt, comprobauit: nam cùm ſacramentum ſit rei ſacrę ſignum, id uerò, quod hac conſecratione extrinſecus fit, gratiam, & poteſtatem ſignificet, quę

Ordinē ſiue ſacram ordinationē uere eſſe ſacramētum docet Cōc. Tridēt. ſeſs. 23. de Ordine. c. 1. 2. & ca. 3. 4. & 5.

quę illi tribuitur, qui conſecratur; omnino ſequi perſpicuum eſt, Ordinem uerè, ac propriè ſacramentum dicendum eſſe. Quare Epiſcopus ei calicem cum uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui ſacerdos ordinatur, inquit: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium, &c.* quibus uerbis ſemper docuit Eccleſia, dum materia exhibetur, poteſtatem conſecrandę Euchariſtię charactere animo impreſſo, tradi, cui gratia adiūcta ſit, ad illud munus ritè, & legitimè obeundum: quod Apoſtolus his uerbis declarat: [a] *Admoneo te, vt reſuſcites gratiā Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed uirtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.*

Concilium Flor. in decre. de ſacr. Aug. lib. 2. cō. epi. Parmen. ca. 13. & in lib. de bono coniug. c. 24. & lib. 1. de bapti. con. Donat. c. 1. Leo epiſt. 81. ad Dioſc. Gre. in c. 10. lib. 1. Reg.

a 2. Tim. 1. 7 vide Theophil. in eundem locū.

Qūo ordinis ſacramēto poteſtas conſecrādæ Euchariſtiæ & gratia ad illā exercendā reqſita conferatur.

11 *Quare in Eccleſia plures ſint inſtituti miniſtrorū ordines.*

IAM uerò, vt ſacrę Synodi uerbis utamur, cùm diuina res ſit tāti ſacerdotii adminiſtratio: conſentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſię ordinatiſsima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent, atque hi quidem ita diſtributi, vt qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent.

Quare ſacramētū ordinis varios habeat ſui exercendi miniſtros.

Trid. Syno. de ordine c. 2. can. 6.

12 *Quot ſint ordines miniſtrorum Eccleſiæ, quaq; ratione communiter diſtribuantur.*

DOCENDVM igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperque ita à Catholica Eccleſia traditum eſſe, quorum nomina hęc ſunt † Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Aco-

Functio oīs Eccleſiaſtica q̄ ſacra ordinatione inſtituit̄ ſeptenario numero cō̈cluditur.

† Horū ordinū meminerut Dio-

ny. li. Hier. Eccle. c. 3. Cornel. Romana. in epi. ad Fab. Antioch. apud Euſe. Hiſt. Eccle. lib. 6. c. 35. Conc. Carth. 4. ca. 6. Ignati. in epi. ad Antioch Cai⁹ PP. ī ſua epi. Cōci. Rom. ſub Syluestro & aliis. Qūo hæc ordinnm ſuffi ciētia colligaĩ uide D. Tho. ī ſup. q. 37. art. 2. Ordinū alii maiores, alii minores dicuntur. Quid requiratur ad ordines ſacros ſuſcipiēdos & quales Epiſcopi miniſtros altaris eligere debeant, docet Triden. Syn. ſeſs. 23. decret. de reformat. c. 3. & ſequētibus. Clericalis tōſura eſt quædam præparatio ad ſuſcipiendos ordines. vide Tho. in ſupp q. 40. ar. 2. Hug. lib. 2. de ſacra par. 3. cap. 1. Mag. in 4. diſt. 24. Clerici nomen quid ſibi uelit. Hier epi. 2 ad Nepot. & habetur 12. q. 1. c. clericus. Quàm integra debeat eſse clericorum uita diſertè oſtenditur, ſeſs. 14. Conc. Trid. decre. de reforma. in procœmio, & ſeſs. 22. de refor. c. 1.

Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerū rectè ita definitum eſſe, probari poteſt, propter ea miniſteria, quę ad ſacroſanctum Miſſę ſacrificium, & Eucharistiam, vel conficiendam, vel adminiſtrandam, cuius cauſa pręcipuè ſunt inſtituta, neceſſaria uidentur. Ex his alii maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alii minores ſunt. Maiores, uel ſacri, ſunt, Ordo ſacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtę, Lectores & Oſtiarii: de quorum ſingulis pauca dicenda ſunt, vt habeant Paſtores, vnde eos potiſsimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe.

13 *Quid clericalis tonſura, clericiq́ nomen ſibi uelint.*

INCIPIENDVM autem eſt à prima tonſura, quam quidem docere oportet quandam pręparationem eſſe ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptiſmum exorciſmis, ad matrimonium ſponſalibus pręparari ſolent: ita, cùm tonſo capillo, Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis ſacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. nam Clerici nomen, quod ei primum tunc imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominū ſortem, & hęreditatem ſuam habere incipiat, ue luti in Hebręorū populo, qui diuino cultui man

cipati

cipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis illi distribui, cùm inquit: [a] *Ego pars, & hæreditas tua.* Ac quamuis omnibus fidelibus id commune sit, præcipua tamen ratione iis cōueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

14 *Quare clerici rotunda corona in capite insigniantur.*

TONDENTVR uerò capilli ad coronæ speciem, & similitudinem, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur, sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia, cū de huiusmodi tondēdi more sancti, Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi & grauissimi Patres meminerint.

Primùm autem omnium ferunt Apostolorum principem eam cōsuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita, vt, quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo Apostoli ad decus, & gloriam uterentur, simulque significarent curādum esse à ministris Ecclesiæ, vt omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant.

Quamquam nonnulli asserant hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maximè, qui in sortem Domini uocati sunt, videtur cōuenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit, [b] *Vos genus electum, regale sacerdotium,*

a Num. 18. 20. Deu. 10. 9. & 18. 2.

Oēs Christiani ad sortē Domini pertinent, sed tamen nō ideo sūt oēs clerici.

Corona clericalis qd significet, & qualis in quolibet esse debeat.

Qd clericorū capita tōdeantur ex Apostolica traditione manauit.

Rabanus Maurus in lib. de Cler. institut. S. Dionys. de Eccle. Hier. cap. 6. p. 2.

Vuolfridi[9] in epist. q. 6. apud Bed. li. 5 histo. Angl. c. 22. Primò, coronæ spineę significādæ causa parata corona in capite clericorū. Secūdò, regiæ dignitatis, ut sit declaratio. Mag. in 4. di. 24. litt. b. Tertiò perfectioris uitæ professiones designat.

b 1. Pet. 2. 9.

gens sancta, peculiari quadam & magis propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facilè intelligimus.

Quartò adhibetur, ad iudicādū rerum minus necessariarum cōtemptum.

Et si non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptā circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum cōtemptionem, animiq; ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putēt, quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore tondeantur.

Vt hoc munus, & alij minores ordines pristinæ dignitati restituantur, hortatur Triden. Syn. ses. 23. de reform. cap. 17. De hoc munere agit Concil. Tolet. c. 9. & hab. distin. 23. cap. ostiarius, Isido. in lib. de offic. Eccle. c. 14. & cap. plectis dist. 25. Mag. distin. 24.

15 *Quæ sit Ostiariorum functio.*

Post primam tonsuram ad Ostiarii ordinem primus gradus fieri consueuit. Eius munus est tēpli claues, & ianuā custodire, & aditu tēpli arcere eos quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum ēt Missę sacrificiū assistebat, curaturus nequis propiùs, q̃ par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi cōmissa erāt, ut ex ritibus, quæ in eius consecrationem adhibentur, perspici potest. Nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradēs, quem ostiarium vult constituere, Sic age, inquit, qvasi Deo redditvrvs rationem pro his rebvs, qvæ his clavibvs reclvdvntvr. Magnum autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his tēporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. Nam Thesaurarii officium, qui idem erat sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiā nunc habetur.

Quinta dignitas Ostiariorum.

Thesaurarij & custodes sacrarij inter Ostiarios sunt numerandi.

16 *Quot*

16 *Quot sit in Ecclesia Lectoris officium.*

SECVNDVS ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet in Ecclesia noui & ueteris Testamenti libros clara uoce, & distincta recitare, præsertim uerò eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent, Eius quoque partes erãt prima Christianę religionis rudimẽta fidelibus tradere. Episcopus itaque, Præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit: ACCIPE, ET ESTO VERBI DEI RELATOR, HABITVRVS, SI FIDELITER, ET VTILITER IMPLEVERIS OFFICIVM TVVM, PARTEM CVM IIS, QVI VERBVM DEI BENE MINISTRARVNT AB INITIO.

Lectoris officium. De hoc itẽ munere uide locos supra citatos. qũo aũt fuerit ordo lectorum, vel unus Arsenius D. (Athanasij lector, de quo tam multa Ecclesiastici historiographi scribũt, docere põt. sed ijs ẽt antiquiores Cyp. ep. 33. & Tert. de præscrip. cap. 61. lectorum meminerunt.

17 *Exorcistis qui ex officio incumbat.*

TERTIVS ordo est Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab ĩmundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus cùm eos instituit, librũ, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum, ACCIPE, ET COMMENDA MEMORIAE, ET HABE POTESTATEM MANVS IMPONENDI SVPER ENERGVMENOS, SIVE BAPTIZATOS, SIVE CATHECVMENOS.

Exorcistæ munus. de ijsdẽ agunt auctores supra memorati. Petrus itẽ qui cum Marcellino sub Diocletiano passus est, ab hoc munere exorcista dictus est.

18 *Quæ sint Acolyti partes.*

ACOLYTORVM quartus est gradus, & ultimus eorum omniũ, qui minores, & nõ sacri appellãtur. eorũ munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos ĩ altaris ministerio assectari, eisq; operã dare. Pręterea lumina deferunt, &

Acolytorũ partes. ijdẽ, q supra. & Cyp. epi. 55. ei' grad' meminerũt, q dam aũt ex

ueterib. uocāteos acolytos: quasi latine dicas nō prohibitos. alii uocant acoluthos quasi pedissequos aliorum maiorum ministrorum.

asseruant, cùm Missæ sacrificiū celebratur, præcipuè uerò, cùm Euangelium legitur: ex quo Ceroferarii alio nomine uocati sunt. Cùm itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari cōsueuit. Primum quidem postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: ACCIPE CEROFERARIVM, CVM CEREO, ET SCIAS TE AD ACCENDENDA ECCLESIÆ LVMINARIA, MANCIPARI IN NOMINE DOMINI. Deinde etiam urceolos uacuos, quibus aqua, & uinum in sacrificio ministratur: ACCIPE VRCEOLOS AD SVGGERENDVM VINVM, ET AQVAM IN EVCHARISTIAM SANGVINIS CHRISTI IN NOMINE DOMINI.

19 *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cuiusmodi ritus in eius consecratione adhibeantur.*

De maioribus qui sacri dicūtur, Ordinibus. Subdiacono quid incumbat. De subdiaconis præter auctores supra citatos scribit Cyp. epi. 24. & epi. 42.

A minoribus ordinibus, iisdemq; non sacris, de quibusdam hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, vt nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire. sacra enim lintea, vasa, panem, & uinum, ad sacrificii usum necessaria parare debet. Nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet, cùm manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tāquam testis ad sacrum assistit, prohibetque, ne sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit. Hæc autē, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solem-

Subdiacono lex perpetuæ continentiæ imponitur.

ſemnibus cæremonijs, quæ in illius cōſecratione adhibētur, licet cognoſcere. Primum enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitam eſſe admonet, edicitq́ue neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum eſſe, cui ultrò hanc legem accipere non ſit propoſitum, deinde poſt ſolemnem Litaniarum precationē, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono uerò (vt intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire) vrceolos aqua, & vino plenos, vnà cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: VIDETE CVIVSMODI MINISTERIVM VOBIS TRADITVR, IDEO VOS ADMONEO, VT ITA VOS EXHIBEATIS, VT DEO PLACERE POSSITIS. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremū cùm Epiſcopus ſacris ueſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria uerba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: ACCIPE LIBRVM EPISTOLARVM, ET HABE POTESTATEM LEGENDI EAS IN ECCLESIA SANCTA DEI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS.

Diſt 27. ca. Presbyteris item Can. Apoſt. 25. Cōc. Carth. 2. can. 2. & 5. Can. 3. & Roma. ſub Sylueſtro. 1. can 8. Arelat. 2. can. 2. Aurel. 3. cano. 2. Eliber. can. 33. & multa alia. Item Innoc. 1. ep. ad Heinier. ca. 7. Leo. 1. ep. 82. ad Anaſtaſiū epiſt. Theſſal. & epiſt 90. ad Ruſticum Narbon.

20 *Quod ſit Diaconi munus.*

SECVNDVM autem ſacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius miniſteriū latius patet, ſanctiſq; ſemper habitum eſt. ad eū enim pertinet Epiſcopū perpetuò ſequi, concionantē

Quod ſit Diaconi miniſterium.

De Diaconis pter ſupra citatos auctor. ſcribunt Lu. in actis cap. 6. Paul. Phil. 1.1.& 1.Tim. 3.8. 12. uide itẽ Cle. lib. 2. Cõſt. Apoſ. cap.6. Cyp. ſerm. de lapſ. Amb.lib. 1. offic. ca.41.

Diaconi diſpenſabant pecunias Ecclesiæ Act. 6. Leo 1. ſer. de S. Laur.

Diaco. ſunt oculi Epiſ. Clem. ep 1. ad Iac. fra. Dom. hab. diſt.93. cap. Diaco. Eccle. & Euariſtus PP. epi. 1. & hab. ibi. c. Diaconi. q quaſi. hoc poſtea ad Archidiaconos ẽ trãſlatum, ut uidere ẽ de offic. Archidiac. ca. ad hæc, & Conc. Trid. ſeſſ. 24. in dec. de reformat. cap. 14.

cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, vel alia Sacramenta adminiſtranti, præſto eſſe, & in miſſę ſacrificio Euangelium legere. Olim verò fidelium animos ſæpius excitabat, ut ſacra attenderent, ſanguinem etiam Domini miniſtrabat. in quibus Eccleſijs ea conſuetudo erat, ut fideles Euchariſtiam ſub utraque ſpecie ſumerẽt.

Diacono pręterea Eccleſiaſticorum bonorum diſpenſatio commiſſa erat, ut unicuique ad uictum neceſſaria ſubminiſtraret.

Ad Diaconum etiam pertinet tanquam Epiſcopi oculum, perueſtigare, quinam in urbe piè, & religiosè, quive ſecus uitam traducant, qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus conueniant, qui rurſus non conueniant, vt, cùm de omnibus Epiſcopũ certiorem fecerit, ille uel priuatim vnumquemque hortari, & admonere, uel palã corrigere, & obiurgare poſſit, vti ſe magis profecturum intellexerit. Catechumenorum ẽt nomina recitare debet, & eos, qui ordinis Sacramento initiandi ſunt, ante Epiſcopum ſtatuere.

Licet ei pręterea, ſi abſit Epiſcopus & ſacerdos † euangeliũ explanare, nõ tamẽ è ſuperiori loco, vt intelligatur hoc eius propriũ munus nõ eſſe.

21 *Quales Diaconi eligendi ſint.*

QVANTA verò diligentia adhibenda ſit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradũ aſcendat, Apoſtolus oſtendit, [a] cùm ad Timo-

† Diaconos concionari potuiſſe docet in primis exemplum Stephani Act 6. & Philippi Acto. 8. & S. Vincentij, qui teſte Aug. ferm. 2. de S. Vincentio prædicare.   a 1. Tim. 3. 7. 8.

theum

theum Diaconi mores, uirtutem, & integritatẽ exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ, quibus ab Episcopo cõsecratur. Pluribus enim, & sanctioribus precibus ad Diaconi, quàm ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea manus ei im ponit: quod quidem ab [a] Apostolis factitatum esse legimus, cùm primos Diaconos instituerunt. Denique Euangeliorum librũ ei tradit, his uerbis: ACCIPE POTESTATEM LEGENDI EVANGELIVM IN ECCLESIA DEI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS IN NOMINE DOMINI.

a Act. 6. 6. Diaconos etiam olim legere consueuisse Euangeliũ testatur Hier. epist. 48. ad Sabin.

22 *Quæ sit dignitas, & amplitudo sacerdotij.*

TERTIVS, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui uerò illo prediti sunt, eos veteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant, quod Græcè seniores significat, nõ solùm propter ętatis maturitatem, quæ huic ordini maximè necessaria est, sed multò magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. vt enim scriptum est: [b] *Senectus uenerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata.* Interdum verò Sacerdotes uocant, quia tum Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare.

De sacerdotij dignitate & offic. vide ses. 23. Concil. Tri. per totã, & ca. sit rector d. 43. & cap. Pastoralis, 7. q. 1.

Cur sacerdotes olim Presbyterij sint dicti.

Prima ratio.

b Sap. 4. 3.

Altera ratio.

23 *Quotuplex ſit cùm nouæ, tum ueteris legis Sacerdotium.*

Duplex] ſacerdotiũ internum, & externum

SED quoniam duplex ſacerdotium in ſacris literis deſcribitur, alterum internum, alterum externum, vtrumque diſtinguendum eſt, vt de quo hoc loco intelligatur, à Paſtoribus explicari poſsit. Quod igitur ad interius ſacerdotium pertinet, omnes fideles, poſtquã ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicũtur, præcipuè iuſti, qui Spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Ieſu Christi ſummi ſacerdotis uiua membra effecti ſunt. hi enim [a] fide, quæ caritate inflãmatur, in altari mentis ſuæ [b] ſpirituales Deo hoſtias immolant: [c] quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriã referunt, numerandæ ſunt. Quare in Apocalypſi ita legimus: [d] *Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo, & Patri ſuo.* In quam ſententiam ab Apoſtolorum principe dictum eſt: [e] *Ipſi tanquam lapides vini ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.* Et Apoſtolus nos hortatur, vt [f] *exhibeamus corpora noſtra hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, † rationabile obſequium noſtrum.* Dauid item multo ante dixerat. [g] *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non † deſpicies.* Quæ omnia ad interius ſacerdotium ſpectare facile intelligitur.

Omnes fideles quomodo ſint ſacerdotes, & quas hoſtias offerant.

Amb. lib. 4. de Sacram. capit 1.
Baſ. ſerm. 2. de Bap. 68.
Aug. lib. 10. de ciu. c. 10.
Leo ſer. 3. de anniuer. Põtificatus. vide caput. multi. d. 4.

a Gal. 5. 6.
b 1. Pet. 2. 5.
c Aug. lib. 10. ciu. c. 6.
d Apoc. 1. 5. 6.
e 1. Pet. 2. 5.
f Rom. 12. 1

† Alii legũt rationale, vide Not. Bibl. Louan.

g Pſ. 50. 19.
† Deſpiciet legũt Rom. Hier. Aug. verũ MS. & Hebra. & Cal. textui ſuffragãtur.

24 *Præter internũ ſacerdotiũ aliud eſſe externũ demõſtratur.*

EXTERNVM verò ſacerdotium non omnium fide-

fidelium multitudini, sed certis hominibus conuenit, qui legitima manuũ impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis instituti, & Deo consecrati, ad aliquod propriũ, sacrumq; ministerium adscribũtur. Hoc sacerdotii discrimen in ueteri etiã lege obseruari potest, nam de interiori Dauidem esse locutum, paulò ante demonstratum est. externi uerò, nemo ignorare potest, [a] quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit, Præterea Leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, [b] ne quis ex alia tribu in eam functionem se inferre auderet: quare [c] Ozias Rex lepra à Domino percussus, quòd sacerdotale munus usurpasset, arrogantiæ & sacrilegii sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotii distinctionem in lege Euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nunc de externo sacerdotio agi, quod certis hominibus attributũ est. hoc enim tantummodo ad ordinis Sacramentum pertinet.

Externum sacerdotiũ nõ cadit in omnes Christianos.

Trid. Syno. de Ordine sess. 23. c. 1. & can. 1.

Duplex sacerdotiũ in ueteri lege etiam inuenitur.

a Exo. 28. & 29. & 40. & totus Leuiticus & sepe alias.

b Nume. 3. 10.

c 2. Par. 26. 18. 19.

Sacramentũ ordinis respectu externi sacrificii institutum.

25 *Quæ sint sacerdotum propriæ functiones.*

SACERDOTIS igitur munus est Deo sacrificium facere, Ecclesiastica Sacramẽta administrare, quemadmodum ex cõsecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cùm sacerdotem aliquem instituit, primum quidem manus ei, unà cũ omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit, deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur sacerdotẽ [d] uirtute indui ex alto, qua possit crucem Christi Domini, & [e] iugum suaue diuinæ

Sacerdotis quæ sit functio.

Cęremoniæ quæ in cõsecratione sacerdotum adhibentur explicãtur.

d Luc. 24. 49.

e Matt. 11. 30.

uinæ legis perferre, eamque non uerbis solùm, sed uitæ sanctissimè, & honestissimè actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tū uerò calicem cum uino, & patenam cum hostia tradit, dicens: ACCIPE POTESTATEM OFFERENDI SACRIFICIVM DEO, MISSASQVE CELEBRANDI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS. quibus cæremoniis, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum instituitur, quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum uerò, manibus iterum eius capiti impositis, ACCIPE, inquit, SPIRITVM SANCTVM: QVORVM REMISERIS PECCATA, REMITTVNTVR EIS; ET QVORVM RETINVERIS, RETENTA SVNT. eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, [a] peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uerò sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera.

a Io. 20. 23.

26 *Quamuis unus sit sacerdotij ordo, non tamen unus est sacerdotum gradus.*

Vnus est sacerdotii ordo, sed in plures dignitatis gradus distinctus.

QVI tametsi unus est ordo sacerdotalis, uarios tamen dignitatis & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocantur: quorum functiones hactenus declaratæ sūt.

Primus gradus sacerdotū inferiorum.

Secundus gradus est Episcoporū seu Pontificum.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, vt non solùm cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regāt, & eorum saluti, summa cum uigilantia & cura, prospiciant. Quare in sacris literis Pastores ouiū sæpè appellantur: quorum munus & officium

Pau-

Paulus descripsit, [a] vt in Apostolorum actis legimus, in ea concione, quã ad Ephesios habuit. Itemque à Petro Apostolorum principe, [b] diuina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est: ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni, & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum Pontifices appellare consueuerunt.

a Act. 20. 28.29.30.

b 1.Pet. 5. 2.3.

Tertius est Archiepiscoporũ seu Metropolitanorũ, qui licèt iurisdictione, ordinatione tamen ab episcopis non differunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt: qui Metropolitani etiã uocantur, quòd illarum urbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius prouinciæ: quare superiorem, quàm Episcopi, locum & ampliorem potestatem habẽt, tametsi ab Episcopis ordinatione nil differunt.

Quartus gradus est Patriarcharũ, qui quatuor olim in tota Ecclesia numerabant, iiq; dignitate impares.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, id est, primi supremique Patres

27 *De sedibus antiquis Patriarcharum.*

Constantinopolitan⁹ Patriarcha post Ro. primus c. Constantinopolitanæ. & c. renouantes dist. 22.

De reliquis sedibus Patriarchalib. vide Conc. Nic. can. 6. Chalc. Act. 16. Anacl. epist. 31. Leon. ep. 53. Gregor. lib. 6. ep. 37.

OLIM in uniuersa Ecclesia præter summum Romanũ Pontificẽ, quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamẽ dignitate pares: nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamẽ ob imperii maiestatem altiorem locũ obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiã Marcus Euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus primò sedem locauit. Extremum gradũ habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.

28 Ro-

28 *Romanus Pontifex omnium eſt Epiſcoporum maximus, idq; iure diuino.*

Conferatur hæc cũ 10. & 11. ſect. articuli noni ſymboli Apoſtolor.
Primatus Romani Põtificis non humani ſed diuini eſt iuris. vide Anacl. ep. 3. c. 3. & habet. d. 22. c ſacroſancta, & Greg. lib. 7. ep. 63. & 64. & hab. ea. c. de Conſtantinopolitana, & Nic. Pap. ea. cã. omnes. Concil. Chalce. in epiſt. ad Leo. Bern. lib. 2. de cõſiderat.

PRAETER hos omnes Catholica Eccleſia Romanum Pontificem Maximum, quem in Epheſina Synodo Cyrillus Alexandrinus, Archiepiſcopum, totius orbis terrarum patrẽ & Patriarcham appellat, ſemper venerata eſt: cùm enim in Petri Apoſtolorum principis cathedra ſedeat, in qua uſque ad finem ſediſſe conſtat, ſummum in eo dignitatis gradum, & iuriſdictionis amplitudinem, non quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis conſtitutionibus, ſed diuinitus datam agnoſcit: quamobrẽ omnium fideliũ, & Epiſcoporum, cæterorumq; antiſtitũ, quocunq; illi munere & poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator, vniuerſali Eccleſiæ, vt Petri ſucceſſor, Chriſtiq; Domini uerus, & legitimus Vicarius in terris præſidet. Ex his itaque Paſtores docebunt, & quæ ſint Eccleſiaſticorum ordinum, ac graduum & functiones, & quis huius præcipua munera, & functiones, & quis huius ſacramenti miniſter ſit.

29 *Quis ſit legitimus ſacramenti Ordinis miniſter.*

Miniſter ſacramẽti ordinis eſt Epiſ. Tri. Syn. de ordine. ſeſs. 23. c. 3. decr. de refor. c. 10. idque docẽt. Conc. Antioc. c. 10 & Ancyran. 12. Epiph. hær. 75. Hier. ep. 85. Damaſ. & Leo epi. 88. vide item de tempore ordinationum. &c. nec Epiſcopi. Abbatibus aliquando conceditur ut minores Ordines conferant, ſed his qui alicuius Epiſcopi iuriſdictioni non ſubſunt, vt declaratur Trid. Syno. ſeſs. 23. decr. de reforma. c. 10. Epiſcoporum

CONSTAT enim ad Epiſcopum eam adminiſtrationem pertinere: quod etiam ſanctarum literarum auctoritate, certiſsima traditione, omnium Patrum teſtimonio, Cõciliorum decretis, ſanctæ Eccleſiæ uſu, & conſuetudine facilè erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbati-

bus permiſſum ſit, vt minores, & non ſacros ordines interdum adminiſtrent : tamen hoc proprium Epiſcopi munus eſſe nemo dubitat, cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus qui ſacri, & maiores dicũtur, initiare. Nã Subdiaconos, Diaconos & Sacerdotes unus tantùm Epiſcopus ordinat. Epiſcopi ex Apoſtolorum traditione, quæ perpetuò in Eccleſia cuſtodita eſt, à tribus Epiſcopis conſecrantur.

consecratio à trib⁹ Epis fiat. Can. Apoſt. 1. & Nic. Conc. can. 4. & Cõci. Carth. 2. ca. 12. & 3. ca. 39. & 4. ca. 2. & 6. ca. 4. & Anacl. epi. 2. idque colligitur ex Paul. Timo. 4. 14.

30 *Cur in promouẽdis ad ordines ſingularis probitas requirat̃.*

SEQVITVR nunc ut explicetur, quinam ad hoc ſacramentum, in primisq; ad ſacerdotalem ordinem apti ſunt, & quæ in eis potiſsimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit ſtatuere, quid in aliis ordinibus dandis, pro cuiuſque officio, & dignitate, obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibendam eſſe, ita colligitur, quòd cætera gratiam ad illorum ſanctificationem, & uſum tribuunt, à quibus percipiuntur : at uerò, qui ſacris initiantur, ob eam rem cæleſtis gratiæ participes fiunt, vt eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeò omnium hominum ſaluti conſulatur. Ex quo factum eſſe intelligimus, vt ſtatis tantummodò diebus, quibus etiam ſolemnia ieiunia ex uetuſtiſsimo Catholicæ Eccleſiæ more indicuntur, ordinationes fiant : vt ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros, piis & ſanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti miniſterii poteſtatem rectè, & cum Eccleſiæ utilitate gerendum aptiores eſſe uideatur.

Comparatio ſacramẽti ordinis cum aliis ſacramentis. hæc ratio colligit̃ ex D. Thom. in ſup. q. 36. arti. 1. quam etiam probat teſtimonio Diony. lib. de Eccl. Hier. c. 3.

Ordines cur ſtatis dieb. ieiuniorum pręcipuè inſtituantur. q̃ uero ſint tẽpora à iure ſtatuta habetur d. 15. c. fin. ex Gelaſ. ad epiſ. per Lucaniam. ep. 1. ca. 13. & Greg. lib. 2. epi. 3. & de tpib ordinationũ ety. c. d̃ eo autẽ.

31 *Quan-*

31 *Quanta uita, & morū integritas in ordinãdo requiratur.*

PRIMVM itaq; in eo, qui Sacerdos creandus eſt, uitę, & morū integritas cōmendetur magnopere oportet, nō ſolùm quia, ſi mortiferi alicuius peccati cōſcius ſe initiari curet, vel etiā patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit, ſed etiam quia uirtutis, & innocentię lumen aliis præferre debet. ea de re quid Apoſtolus [a] Tito, & [b] Timotheo pręcipiat, Paſtoribus declarandū erit: & ſimul illud docendū, ea corporis uitia, [c] quę in ueteri lege ex Dñi præſcriptione aliquē ab altaris miniſterio excludebãt, in Euãgelica lege ad animę uitia præcipuè transferēda eſſe. Quare ſanctā illā conſuetudinē in Eccleſia ſeruari animaduertimus, vt qui ſacris initiãdi ſunt, prius pœnitētię ſacramēto cōſcientiā purgare diligēter ſtudeãt.

a Tit. 1. 7. 8. 9.
b 1. Tim. 3. per totum.
c Leuit. 21. 17. 18. 19.

Grego. p. 1. Paſtor. curæ cap. 11.

32 *In ſacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

PRAETEREA in Sacerdote non ſolùm ea cognitio requirenda eſt, quę ad ſacramentorū uſū, & tractationem pertinet, ſed etiā ſacrarū literarū ſcientia ita inſtructū eſſe oportet, vt populo Chriſtianę fidei myſteria, & diuinę legis pręcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem excitare, à uitiis reuocare fideles póſsit. Sacerdotis. n. duo ſūt munera: quorū alterū eſt, vt ſacramenta ritè cōficiat & adminiſtret: alterū, vt populum, fidei ſuę commiſſum, iis rebus, & inſtitutis, quæ ad ſalutē neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias. n. ita teſtatur: [d] *Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiā, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt*. Vt igitur in horum altero ſi mediocri co-

Rerum diuinarū duabus de cauſis ſint periti. quod ēt initio decalogi latius repetitur. vide Tho. in ſup. q. 36. q. 2.

Duo ſacerdotis munera.

d Malach. 2. 7.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

Cap. VIII.

Sectio Prima.

1 *Cur Parochi sedulò debeant inuigilare, vt populus Christianus matrimonij naturam, & sanctitatem cognitam habeat.*

QVONIAM Pastoribus beata, & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, iis quidem maximè optandum esset, quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis:[a] *Volo omnes homines esse, sicut me ipsum;* nimirum, vt omnes continentiæ virtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus

Doctrina de sacramento matrimonii & canones subiectis decē capitibus de eiusdem reformatione explicantur initio sess. 24. Triden. Syno.

a 1. Cor. 7. 7

poteft contingere, quàm, vt animus nulla mundi cura diftractus, fedataque, & reftincta omni carnis libidine, in uno pietatis ftudio, & rerum cæleftium cogitatione conquiefcat: fed quoniam, vt idem Apoft. teftatur, [a] *vnufquifque proprium donum habet ex Deo, alius quidem fic, alius uerò fic*: & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum eft, ita ut inter alia Catholicæ Ecclefiæ facramenta uerè, ac propriè numeretur, ac [b] Dominus nuptiarum celebritatem præfentia fua honeftarit: fatis apparet eius doctrinam tradendam effe, cùm præfertim liceat animaduertere, tum fanctum [c] Paulum, tum Apoftolorum [d] Principem, quæ non folum ad dignitatem, fed etiam ad officia matrimonii pertinebant, pluribus locis accuratè fcripta reliquiffe. Diuino enim fpiritu afflati, optimè intelligebant, quãta, & quàm multa commoda ad Chriftianam focietatẽ peruenire poffent, fi fideles matrimonii fanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam feruarent: contra uerò, ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclefiam importari. Primùm itaque matrimonii natura, & uis explicanda eft. nam cùm uitia fæpè honefti fimilitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles falfa matrimonii fpecie decepti, turpitudine, & nefariis libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ caufa, à nominis fignificatione ordiendum eft.

Caftitatis excellentia non in omnes cadit.

a 1. Cor. 7. 7.

b Io. 2. 2. 3.

Vtilitas doctrinæ de matrimonio.

c 1. Cor. 7. per totum Ephe 5. 22. 23. 24. Colofs. 3. 18. 19

d 1. Pet. 2. 1. 2. 3.

2 *Quapropter fancta illa copula Matrimonij, coniugij, aut nuptiarum nominibus exprimatur.*

MA-

MATRIMONIVM ab eo dicitur, quòd fœmina iccirco maximè nubere debet, vt mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque à coniungẽde appellatur, quòd legitima mulier cum uiro quasi uno iugo adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, vt inquit S. Ambro. pudoris gratia puellę se obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, viris obedientes, subiectasque esse oportere.

Matrimonium vnde dicatũ Aug. li. 19. cont. Faust. c. 26. S. Amb. lib. 1. de Abraham. c. 9. in fine. & 30. q 5 cap. fœminę. & 33. q. 5. cap. mulier. & Isid. lib. 2. de Eccle. offic. c. 19.

3 *Quid sit Matrimonium.*

ITA uerò ex communi Theologorum sententia definitur: Matrimonium est uiri & mulieris maritalis coniunctio, inter legitimas personas, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens, cuius definitionis partes, vt planiùs intelligantur, docendum est. quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio insint, cõsensus uidelicet interior, pactio externa uerbis expressa, obligatio, & uinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur, nihil horum tamen matrimonii uim, & rationem propriè habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui *coniunctionis* uocabulo significatus est. Additur uerò, *maritalis*, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri & mulieres obligantur, vt sibi mutuam operam præstẽt, vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à matrimonii ratione. Sequitur deinde, *inter legitimas personas*: quoniam, qui à nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimonium inire non possunt; neque si ineant,

Mag. in 4. dist. 27. li. 6. & Grat. 27. q. 2. in principio q̃stionis. ex Inst. tit. de patria potest. lib. 1. & ff. de ritu nupt. l. 1. vide Tho. in sup. q. 44. art. 3.

Quæ ad perfectũ matrimonĩu concurrant.

Matrimonii uis in quo præcipuè consistat.

Matrimonium inter illegitimas personas cõtractum, est irritũ, quæ autem personę nõ possint coniungi aut etiã

coniunctæ separari debeant pluribus capitibus exponitur sess. 24. Cõci. Trid. decret. de reform. matrim.

Indissolubile est matrimonii uinculum.

ratum est. exempli gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimumquartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonii iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uerò extremo loco positum est, Indiuiduam uitæ consuetudinem retinens, indissolubilis uinculi naturam declarat, quo vir, & vxor colligantur.

4 *Vbi præcipua vis matrimonij consistat.*

Matrimonii natura non tam in consensu q̃ ĩ obligationis uinculo consistit.

Consensus est matrimonii causa efficiens. Conc. Flor. in epi. Eug. 4. ad Arme. idem habes 27. q 2. c. matrimonium & c sufficiat. & c. omnis res & cõ cor. ff. de regu. iur. l. nuptias. & Mag. in 4. di. 27 lit. c.

Ex his igitur patet matrimonii naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quòd aliẹ clarissimorum virorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, vt, cùm dicunt, coniugium esse consensum maris & fœminæ, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimonii causam effectricem esse: quòd Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

5 *Qualis in matrimonio requiratur consensus, quaq; ratione sit declarandus.*

Consensus verbis tẽporis præsentis exprimẽdus est, isq; mutuus esse debet. hab. de spõ.

Sed illud maximè necessarium est, vt consensus uerbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur: neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio; atque ita fit, vt consensus alterius tãtùm, ad matrimonium coniungendum satis esse non posit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi consensum, verbis opus esse perspicuum est. Si enim ex interiori tantum

consensu, siue externa aliqua significatione matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur, vt, cùm duo qui disiunctissimis, & maximè diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri uoluntatem suam uel litteris, vel nuntiis declarasset, veri, & stabilis matrimonii lege coniungerentur: quod tamen à ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine & decretis alienum est.

salibus & matrim. c. Tuæ fraternitati. & cō sentit Mag. ibidē litt. c. Interior cō sensus non sufficit ad matrimonium.

6 *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus matrimonium non efficit.*

Recte autem dicitur oportere, vt consensus uerbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. nam quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent: deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ uerò non sunt, parum uel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur, neque statim ab eo impletum est, quod se facturū promisit: tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, violatæ fidei reus esse conuincitur. At uerò, qui matrimonii fœdere alteri iūgitur, quamuis postea pœniteat, tamen quod factum est mutare, irritumve, & infectum reddere non potest. Cùm itaque coniugii obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi ab alienatio, qua re ipsa vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit, iccirco necesse est, verbis, quæ

Consensus uerbis futuri temporis expressus matrimonium non efficit. hoc habetur de sponsal. & matr. c si inter virum & Mag. vbi suprà.

Qui quod se facturum ꝓmisit, postea nō præstat, tametsi fidē uiolet, matrimonium tamē non dissoluit.

Qualis promiſsio requiratur ad perfectionē matrimonii.

præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, etiam poſtquam enunciata ſunt, permanet, virumq́ue & uxorem indiſſolubili uinculo conſtrictos tenet.

7 *Si pudore, aut alio impedimento conſenſus uerbis non exprimatur, nutus & ſigna uerborum locum habent.*

Verborū loco nutus & ſigna ſatis eſſe aliqñ poſſint.

SED verborum locum, tū nutus, & ſigna, quæ intimum conſenſum apertè indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt, tum ipſa etiam taciturnitas, cùm puella propter uerecundiam non reſpondet, ſed pro ea parentes loquuntur.

Matrimonium non concubitu, ſed uinculo cōſenſus cōſiſtere.

8 *Ad verum matrimonium concubitus non requiritur.*

Adā & Eua in ſtatu innocētię nō concubuerunt. Gen. 2. S. Amb. de inſtit. uirg. cap. 6. Chryſoſ. in oper. impf. hom. 32. Iſi. lib. 9. etym. cap. 7.

EX iis igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonii naturam, & uim in uinculo, ac obligatione ſitam eſſe, ac præter cōſenſum, eo, quo dictum eſt, modo expreſſum, vt uerū matrimoniū exiſtat, concubitum neceſſariò non requiri: nā & primos parētes ante peccatum, quo tēpore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, vero matrimonio iūctos fuiſſe planè cōſtat. quare à ſanctis Patribus dictum eſt, matrimoniū non cōcubitu, ſed conſenſu exiſtere. quod etiam à ſancto Ambroſio in libro de virginibus repetitum legimus.

Duplex matrimonii ratio, vt eſt officiū naturæ & ut ſacramentū.

9 *Quotuplex ſit matrimonij conſideratio.*

Matrimonium eſt a natura. ff. de iuſtit. & iure l. 1.

a 1. Corin. 15. 46.

IAM uerò hiſce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel ut naturalis coniunctio (cōiugium.n. non ab hominibus inuentum, ſed à natura) vel ut Sacramentum; cuius uis naturaliū rerum conditionem ſuperat, cōſiderandum eſt. ac, quoniā gratia naturam perficit, (neque prius, [a] quod ſpiritua-

rituale, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, vt de matrimonio, vt natura cõstat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit: tum uerò, quæ illi, vt Sacramentum est, conueniunt, explananda erunt.

De matrimonio, ut ad naturæ officiũ pertinet.

10 *Qui Matrimonij, vt officium naturæ significat, sit auctor.*

In primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium à Deo institutum esse: scriptum est.n. in Genesi: [a] *Masculum & fœminam creauit eos: benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini:* &, [b] *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.* Ac paulò pòst: [c] *Adæ uerò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumq; obdormisset, tulit unam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os, de ossibus meis, & caro de carne mea: † hæc uocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrem suum, & † matrem, & adherebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quæ ipso Domino auctore [d] apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse.

Matrimonium, vt naturę officiũ diuinit⁹ est institutum.
a Gen. 1. 27 28.
b Gen. 2. 18
c Ibi. 20. 21
† Hæc paronomasia in Hebræo uenustior est, איש Is, enim est vir, vnde fit Fœmin. אשה Issa, quod mulierem denotat.
† Septẽ MS. exempl. Hebr. & Cal. addũt suũ, textus tamen est, ut hic habet.
d Mat. 10. 6

11 *Matrimonium, vt naturæ officium consideratur, dissolui non potest.*

Neque verò Deus matrimonium tantummodo instituit, verùm, vt sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiã, & indissolubilem nodum ei addixit: Si quidem Saluator ait: [e]

Matrimonium ut est naturalis cõiunctio, etiã nequit dissolui.
e Mat. 19. 6

 Quod

Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conueniat, vt dissolui non possit: tamen id maximè fit, quatenus est Sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege, eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & aliis matrimonii bonis repugnat, vt eius uinculum dissolubile sit.

Tridentina Synodus in princi. sess. 24. & ca. 5 7 & cap fraternitatis. 35. q. 10. & c. debitum de bigamis & de coniug. lepros. in princ.

12 *Omnibus hominibus lex contrahendi non est imposita.*

QVOD verò à Domino dictum est, [a] *Crescite, & multiplicamini:* id eò spectat, vt cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret: non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim aucto iam humano genere, non solùm ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summoperè commendatur, & unicuique in sacris literis suadetur, vt quæ matrimonii statu præstantior sit, maioremq; in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit: [b] *Qui potest capere, capiat.* & Apostolus ait: [c] *De Virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis.*

a Gen. 1. 28 Sic interpretatur hunc locum Tertul. in li. de monogam. ante mediũ Cyp. in lib. de habitu virg. Hiero. li. 1. in Iou. & Augu. de san. virg. c. 9

Matrimonium causa multiplicãdi genus humanũ diuinitus est institutum.

Virginitas matrimonio est præstantior.

13 *Vir & mulier coniungi cur debeant.*

SED quibus de causis uir & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda faci-

Trid. Syno. sess. 24. de matrim. ca. 9. 10.
b Matth. 9. 12.
c 1. Cor. 7. 25.

facilius ferre, & senectutis imbecillitatem susten tare queat.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, vt bonorum, & diuitiarũ hæredes relinquantur, quàm, vt ueræ fidei & religionis cultores educentur: quod quidem maximè sanctis illis Patriarchis, cùm uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris literis satis apparet. quare Angelus, cùm Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere, [a] *Ostendam*, inquit, *tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium*. Hi namque, qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita uacent, [b] *sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit: [c] *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris*. Atque una hæc etiam causa fuit, cur [d] Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, vt illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis, vel cõceptum impediunt, vel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est.

Secunda. Causæ hæ proferũtur partim a D. Aug. lib. 7. de gen. ad lit. ca. 7. & lib. 9. supra Gen. ca & à Mag. in 4. dis. 26. lit. b partim. D. Thom in suppl. q. 42. art. 2. uide item 32. q. 2. per totã.

a Tob. 6. 16. 17.

b Psal. 31. 9.

c Tob. 6. 22

d Gen. 1. 28

Ius naturæ violant, quĩ partum impediunt. Aug lib. 1. de nupt. & concup. ca. 15. & hab. 32. q. 2. c. alĩ quando.

14 *Post peccatum cur matrimonium institutum fuerit.*

Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; vt scilicet, qui sibi suæ imbecillitatis cõscius est, nec carnis pugnam

Tertia causa. vide Augu. 14. ciuit. c. 15. 16. & 17.

vult

vult ferre, matrimonii remedio ad uitanda libidinis peccata, vtatur: de quo ita Apostolus scribit: [a] *propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum habeat.* Ac paulò pòst cùm docuisset, interdum orationis causa, à matrimonii debito abstinendum esse, subiecit: [b] *Et iterum reuertimini in idipsum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam uestram.* Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui piè & religiosè, vt sanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere.

a 1. Cor. 7. 2.

b Ibid. 5.

Causæ secũdariæ matrimonii si eius sanctitatem non impediant, minimè dãnandæ sũt.

Quod si ad eas causas alia etiam accedãt, quibus homines inducti, matrimonium ineant, atq; in habẽdo uxoris delectu hanc illi preponant, vt hæredis relinquendi desiderium, diuitiæ, forma, generis splẽdor, morum similitudo, huiusmodi sanè rationes damnãdæ nõ sunt, cùm matrimonij sanctitati non repugnent. Neque enim in sacris literis [c] Iacob Patriarcha reprehẽditur, quòd Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, vt naturalis coniunctio est, docenda erunt.

c Gen. 29. 17. 18.

15 *Cur matrimonium Sacramentum dignitate per Christum sit auctum.*

De matrimonio ut sacramentum est. Finis instituti matrimonii, cum in lege naturæ, tũ in

Vt autem Sacramentum est, explicare oportebit, eius naturam multò præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimoniũ, vt naturalis coniunctio ad propagandum humanũ genus ab initio institutum est: ita deinde, vt populus ad ueri Dei, &

Saluatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est. Cùm enim Christus Dominus vellet arctissimæ illius necessitudinis, quę ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immēsę caritatis certū aliquod signum dare, tanti mysterij dignitatem hac potissimùm maris & fœminę sancta coniunctione declarauit. quod quidē aptissimè factum esse, ex eo intelligi potest, quod ex omnibus humanis necessitatibus, nulla inter se homines magis, q̃ matrimonij vinculum constringit, maximaque inter se uir & uxor caritate, & beneuolentia deuincti sunt: atque iccirco fit, ut frequenter sacrę literæ nuptiarum similitudine [a] diuinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

lege gratiæ pulchre explicatur. vide Tho. in suppl. q. 41. ar. 3.

Immensa Christi, & Ecclesię per caritatē cōiunctio matrimonii Sacramēto aptissimæ significatur. vide c. debitum. de bigamis non ordin.

a Matth 22. 2. & 25. 10. Apoc. 9. 67.

16 *Quomodo matrimonium sit uerum Euangelicæ legis sacramentum.*

IAM verò matrimonium sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certū & exploratum semper habuit: ita enim ad Ephesios scribit: [b] *Viri debeat diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit: nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia mēbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia:* Nam quod, inquit, *sacra-*

b Ephes. 5. 28. 29. 30.

Probatꝰ matrimoniū esse sacramētū quod ēt veteres diserte tradi-

derunt. vt Tertull. in lib. de monog. Aug. de fide & oper c.7. li. 1. de nup. & concup. ca. 10. & 21. Ambr. in c. ep. ad Eph. Petr. Dam. ſer. 1. de dedicat. Eccl. Lucius Papa 3. ut hab. de hæret. c. ad abolẽdã. Trid. Syno. in prin. ſeſ. 24. de matrim. & cap. 1. Floren. & Conſtant.

cramentum hoc magnum eſt: nemini dubiũ eſſe debet, ad matrimoniũ referendum, eſſe q.ſ. viri & mulieris cõiunctio, cuius Deus auctor eſt, ſanctiſſimi illius uinculi, quo Chriſtus Dñs cum Eccleſia coniungitur ſacramentũ.i.ſacrũ ſignũ ſit.

17 *Quomodo matrimonium ſacramentum eſse ex Pauli uerbis conuincatur.*

ATQVE hanc eſſe eorum uerborum ueram & propriam ſententiam, ueteres ſancti Patres, qui eum locum interpretati ſunt, oſtendunt: idemq́; ſancta Tridentina Synodus explicauit. Conſtat ergo, uirum Chriſto, uxorem Eccleſię ab Apoſtolo comparari, virum eſſe caput mulieris, vt eſt Chriſtus Eccleſiæ, eaq́; ratione fieri, ut uir uxorẽ diligere, & uicisſim uxor uirum amare, & colere debeat. [a] *Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ca ſemetipſum tradidit*: rurſus uerò, ut idẽ Apoſtolus docet, [b] *Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto*. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maximè ſacramenti ratio ineſt, ea Synodi uerba declarant. Gratiam uerò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, coniugesq́; ſanctificaret, ipſe Chriſtus uenerabilium ſacramentorum inſtitutor, atq; perfector, ſua nobis pasſione promeruit. Quare docendũ eſt, huius ſacramẽti gratia effici, ut uir & uxor, mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolẽtia conquieſcat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit [c] *honorabile connubium, & thorus immaculatus*.

a Eph. 5.25.

b Ibid. 24.

Quomodo matrimonium gratiã ſignificatã tribuat. Trid. Syno. ibid.

c Heb. 13.4.

18 *Quan-*

18 *Quantum matrimonium Euangelij, à legis naturæ, uel Moysi matrimonio differat.*

SED quantum matrimonij sacramentum iis matrimoniis præstet, quæ ante, vel post legem, iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rẽ uagos concubitus, à naturæ lege alienos esse, idemq́ue stupra, adulteria & alia libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt.

Gentes matrimonium utrem sanctam ueneratę sunt & concubitus uagos & incestas nuptias damnarũt. vide iuris ciuilis titulos d̄ ritu nuptiarum, & ad legem Iuliã de adulteriis & in ff. & C. & de incestis, & inutilibus nuptiis in Cod.

Apud Iudæos uerò religiosius omnino nuptiarum leges seruari cõsueuerant: neq; dubitãdum, quin eorũ matrimonia maiori sanctitate prædita esset. Cùm.n. promissionem accepissent, fore aliquando, vt [a] omnes gentes, in semine Abrahę benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officiũ meritò esse videbatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus Dominus Saluator noster, quo ad humanã naturam attinet, ortũ habiturus esset, propagare: sed ille quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt.

Inter infideles matrimoniũ non est sacramẽtum c. quãto tu. de diuort.

a Gene. 12. 3. & 18. 18. & 22. 18.

19 *Matrimonium in lege naturæ post peccatum, aut in lege Moysi, originis suæ, quam ex Deo habuit decorem non retinuit.*

HVC accedit, quòd siue naturæ post peccatum, siue Moysi legem spectemus, facilè animaduertimus matrimonium à primi ortus sui decore & honestate decidisse: dum enim naturæ lex uigebat, [b] multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent.

b Gen. 4. 19. & 16. 2. 3. & 29. 20. 23. 24

Deinde

Deinde uerò in lege [a] Moyſis dato repudij libello, permiſſum erat, ſi cauſa fuiſſet, diuortiũ cum vxore facere : quorum utrunque ab Euangelica lege ſublatum, matrimoniumq́; in priſtinum ſtatum reſtitutum eſt. Nam ꝙ prolygamia à matrimonij natura aliena eſſet, (etſi aliqui ex priſcis Patribus accuſandi non ſunt, quòd non ſine Dei indulgentia plures uxores ducerẽt) Chriſtus Dominus oſtendit illis uerbis : [b] *propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Deinde ſubiungit : *Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro.*

Quibus uerbis planum fecit, matrimoniũ ita à Deo inſtitutum eſſe, ut duorum tantùm nõ plurium coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertisſimè docuit, inquit enim : *Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam ; & ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur.* Nã ſi uiro liceret plures vxores ducere, nulla omnino cauſa eſſe uideretur, cur magis adulterii reus eſſe dicẽdus eſſet, quòd præter eam uxorem, quã domi haberet, aliam duceret, q̃ quod priore dimiſſa, cum alia coniungeretur. Atque ob eã rem fieri intelligimus, ut, ſi infidelis quiſpiam, gentis ſuę more, & conſuetudine, plures uxores duxiſſet, cum ad ueram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia cęteras omnes relinquere, ac priorem tantùm iuſtæ, & legitimę uxoris loco habere.

a Deu. 24. 1. Matth. 19. 7. 8.

Vxorũ pluralitas à matrimonij natura eſt aliena, ac Chriſtianis prohibita cap. gaudemus, de diuort. imo etiam iure ciuili. C. de Iudæis l. nemo Iudæorum. & C. de inceſt. nupt. l. 2. Trid. Syno. ſeſſ. 24. de matrimon. cap. 2.

b Matt. 19.

Matrimonium duorum duntaxat coniunctione definitur. Mar. 10. 11. Matt. 5. 32. & 19. 9. Luc. 16. 18.

Quid faciẽdum ſit cũ infideli ad fidẽ conuerſo, q prius plures uxores duxerit. vide c. gaudemus. de diuortiis. Matt. 5. 32.

20 *Vinculum matrimonij diuortio disrumpi non potest.*

VERVM eodem Christi Domini testimonio facilè comprobatur, nullo diuortio uinculũ matrimonii dissolui posse: si enim post libellum repudii mulier à viri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri uiro nubere. Atqui Dominus apertè denunciat: [a] *Omnis qui dimittit uxorem suã, & alteram duxit, mœchatur.* Quare coniugii uinculum nulla re, nisi morte disrumpi, perspicuum est: quod quidem ẽt Apostolus coufirmat, cùm inquit: [b] *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius uiuit: quod si dormierit vir eius, liberata est † à lege: cui vult, nubat, tantùm in Domino.* Et rursus: [c] *His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à uiro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari.* Eam uerò optionẽ Apostolus mulieri, quæ iusta de causa uirum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. Neque enim sancta Ecclesia uiro & uxori permittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

a Matt. 19. Marc. 10.4. Luc. 16.18.

Sola mors matrimonii nexum põt dissoluere.

b 1. Cor. 7. 39 Ro. 7.2

† A lege nõ est in textu, sed MS. q̃dã habent.

c 1. Co. 7.10. Conc. Trid. sess. 24. can. 5. & 7. Cõ. item Mile. c. 17. citatũ 32. q. 7 cap. placuit Aug. lib. 1. de ser. Domi. c. 25. citatus c. Dominus. & similia multa in ea. q.

Nisi iusta causa societas uitæ inter cõiuges est disrumpenda.

21 *Cur nulla ratione dissolui matrimonium expediat.*

AC ne fortè alicui uideatur durior matrimonii lex, quòd nulla unquam ratione dissolui possit, docendum est, quę sint cum ea vtilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungẽdis matrimoniis uirtutem potius, & morum similitudinem, q̃ diuitias, & pulchritudinem spectandam esse, hinc intelligent: qua quidem re cõmuni societati maximè consuli nemo dubitare potest.

Vide Tho. in 4. dis. 33. q. 2. ar. 1. & sequent. & in supp. q. 47. ar. 1.

teſt. Præterea, ſi diuortio matrimonium diſſolueretur, vix unquam disſidendi cauſæ hominibus, quę ijs ab antiquo pacis, & pudicitię hoſte quotidie obiicerentur, deeſſent. Nũc uerò, cùm fideles ſecum cogitant, quamuis etiam cõiugii conuictu, & conſuetudine careant, ſe tamen matrimonii uinculo conſtrictos teneri, omnemq; alterius uxoris ducẽdæ ſpem ſibi præciſam eſſe; ea re fit, ut ad iracundiam, & disſidia tardiores eſſe conſueuerint. Quod ſi interdum etiam diuortium faciant: & diutius coniugis deſiderium ferre non poſſunt, & facilè per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt.

22 *Per libellum repudij ſeparati poſsunt rurſum coniungi.*

Ob adulteriũ dimisſi, ſi pœniteãt in gratiam poſſunt recipi ab altero coniuge.

S. Aug. lib. 2. de adulter. cõiugũ. ca. 6. & 9.

SED hoc loco pretermittenda non eſt Paſtoribus S. Auguſtini ſalutaris admonitio: is enim, vt oſtenderet fidelibus, haud grauatè faciẽdum eſſe, vt cum uxoribus, quas adulterii cauſa dimiſiſſent, ſi eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur: *Cur*, inquit, *vir fidelis non recipiet vxorem quã recipit Eccleſia? aut cur vxor uiro adultero, ſed pœnitenti, non ignoſcat, cui etiam ignouit Chriſtus?* Nam quod [a] ſcriptura ſtultum uocat, qui tenet adulteram, de ea ſentit, quæ cùm deliquerit, pœnitere, & à cœpta turpitudine deſiſtere recuſat. Ex ijs itaq; perſpicuum eſt, fideliũ coniugia perfectione & nobilitate, tum gẽtiliũ, tum Iudæorum matrimoniis longè præſtare.

a Prouerb. 18. 22.

23 *Quæ ſint bona, quæ ex hoc ſacramento ad coniugatos redeunt.*

Matrimonii triplicia ſunt bona.

DOCENDI preterea ſunt fideles, tria eſſe matrimonii

trimonii bona, prolem, fidem ſacramẽtum: quorum compenſatione illa incommoda leniuntur, quæ Apoſtolus indicat his uerbis. [a] *Tribulationem carnis habebunt eiuſmodi*. Efficiturque, vt coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium meritò damnandæ eſſent, cum honeſtate coniunctæ ſint.

Augu. lib. 5. cõt. Iul. c. 5. & de Gen. ad lit. lib. 9. c. 7. Mag. in 4. diſt. 31. Thom. in 4. diſt. 31. 2 1. & ſeq. & in ſupp. q. 49. per totam.

a 1. Cor. 7. 28.

Primum matrimonii bonum eſt proles.

Primùm igitur bonum eſt proles, hoc eſt liberi, qui ex iuſta, & legitima ſuſcipiuntur uxore: id enim tanti fecit Apoſtolus, vt diceret: [b] *Saluabitur mulier per filiorum generationem*. Nec uerò hoc de procreatione ſolũ, ſed de educatione etiam & diſciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur intelligendum eſt. ſic ſtatim ſubdit Apoſtolus: [c] *Si in fide permanſerint*. Monet enim ſcriptura: [d] *Filij tibi ſunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum*. Idẽ etiam [e] Apoſtolus docet, eiusq; inſtitutionis pulcherrima exempla [f] Tobias, [g] Iob, & alii ſãctiſsimi Patres in ſacris litteris præbent. Quæ uerò ſint parentũ, & filiorum officia, in quarto præcepto latiùs explicabitur.

b 1. Tim. 2. 15.

Ibid. porro quædam. MS. legunt permãſerit.

c Eccleſ. 7. 25. ſed fuſius 30. fere per totum.

d Prou. 13. 24. & Deut. 6. 7.

e Ephe. 6. 4. Col. 3. 20.

f Tob. 4. per totum.

g Iob 1. 5.

24 *Fides in matrimonio quid ſit, & quomodo ſeruanda.*

Secundum bonũ eſt fidelitas mutua.

SEQVITVR fides, quod eſt alterum matrimonii bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cùm baptiſmum percipimus; ſed fidelitas quædam, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ſe ita obſtringit, vt alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat, ſanctumque illud cõiugii fœdus nunquã ſe uiolaturum pollicetur. id facilè colligitur ex illis uerbis, quæ à primo parente enũciata ſunt, cũ Euam uxorem ſuam accepit: quæ deinde Chri-

ſtus Dominus in Euãgelio comprobauit. [a] *Quare relinquet homo patrem & matrem, et adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*. item ex eo Apoſtoli loco; [b] *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir; ſimiliter & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier*. quare optimo iure grauiſsimæ animaduerſiones à [c] Domino in adulteros, quòd hanc fidem maritalẽ frangant, in ueteri lege conſtitutæ erant.

a Gen. 2. 24. Matt. 19. 5. Eph. 5. 31.
b 1. Cor. 7. 4. uide c. ſunt qui, & cap. Multorũ & ca. Agathoſa. & multa alia 27. q. 2. & tit. de cõuerſ. cõiug.
c Leuit. 20. 10. Deuter. 22. 22.

Vir qualiter uxorem diligere debeat uide Hier. lib. 1. cont. Ioan. & ca. origo, 32. q. 4.

Poſtulat præterea matrimonii fides, vt uir, & uxor ſingulari quodam, ſanctoque, & puro amore coniuncti ſint: neq; ut adulteri inter ſe amẽt, ſed ut Chriſtus dilexit Eccleſiam. hanc enim regulam Apoſtolus præſcripſit, cum ait: [d] *Viri, diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam*: quam certè immenſa illa caritate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum utilitatem ſibi proponens, complexus eſt.

d Epheſ. 5. 25. Col. 3. 19.

25 *Quid ſit ſacramentum, dum inter matrimonij bona numeratur.*

Tertiũ matrimonii bonum eſt ſacramẽtum.

TERTIVM bonum, ſacramentum appellatur, uinculum ſcilicet matrimonii, quod nunquam diſſolui poteſt. nam, vt eſt apud Apoſtolum, [e] *Dominus præcepit uxorem à uiro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit manere innuptã, aut uiro ſuo reconciliari: & uir uxorem non dimittat*. Si enim matrimonium, vt ſacramentum eſt, Chriſti coniunctionem cum Eccleſia ſignat, neceſſe eſt, vt Chriſtus ſe nunquã ab Eccleſia diſiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonii uinculum attinet, ſeparari non poſſe. Verùm, vt hæc ſancta ſocietas

e 1. Cor. 7. 10. 11. vide quæ ſupra notauimus ſect. 20. vide item Augu. lib. 1. de adult. coniu. c. 21. & 22. & de bon. coniug. c. 7. & de nup & concu. lib. 1. c. 10.

cietas

cietas sine querela faciliùs conseruetur, viri & uxoris officia quæ à S. [a] Paulo, & [b] Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt. [a] Ephes. 5. 22. 23. & seq. Col. 3. 18. 19. 1. Tim. 5. 14 [b] 1. Pet. 3. 1. 2. & seq.

26 *Quæ sint præcipua mariti officia.*

Ergo viri munus est, vxorem liberaliter, & honorificè tractare. qua in re meminisse oportet, Euam ab Adamo sociã appellatam esse, cùm inquit: [c] *Mulier, quam dedisti mihi sociam*. cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, vt ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodum etiã ex capite condita non est, vt se uiri Dominam non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet præterea uirũ in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse, tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt, tum ne inerti otio langueſcat; à quo omnia ferè uitia fluxerunt: Deinde uerò familiam rectè constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

Mariti officia pcipua. Primũ mariti officiũ. [c] Gen. 3. 12. Cur mulier ex viri pedibus uel capite non sit condita. Aug. lib. 12. de ciui. Dei c. 26. Hugo de S. Vict. 1 ann. sup. Gen. Secundum officium. vide cap. si quis dereliquerit. dist. 30. & c. duo sũt 23. q. 4. & c. non putes. ea. q. 5.

27 *Vxoris officium quid requirat.*

Rvrsvs autem uxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps numerat, cùm inquit: *Mulieres subditæ sint uiris suis, ut &, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore † sanctam conuersationem uestram; quarũ non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumẽti uestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, † qui est in conspectu Dei locuples: sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in*

Vxoris quæ sunt præcipua officia. 1. Pet. 3. 1. 2. † Textus habet, castam, cui Græca exemp. consentiut, sed MS. habent sanctã, quæ secutus est auctor. † Quod legunt MS. quædam.

a Gene. 18. 12.

Deo, ornabant ſe, ſubiectæ proprÿs viris, [a] *ſicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans.* Earum quoque præcipuum ſtudium ſit, filios in religionis cultu educare, domeſticas res diligẽter curare. domi verò libenter ſe cõtineãt, niſi neceſſitas exire cogat: idq; ſine viri permiſſu facere nũquam audeãt. Deinde in quo maximè maritalis coniunctio ſita eſt, meminerint ſemper ſecũdum Deum, magis quàm virum, neminem diligendũ eſſe, eove pluris faciendũ eſſe neminẽ, cui etiam omnibus in rebus, quæ Chriſtianę pietati non aduerſantur, morem gerere, & obtemperare ſumma cùm animi alacritate oporteat.

28 *Quid de matrimonÿ ritibus ſentiendum ſit.*

De ritibus matrimonii Trid. Syno ſeſſ. 24. decret. de reformatione matrimonii. cap. I.

HARVM rerum explicationi conſequens erit, vt Paſtores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo ſeruari debeant. de quibus non eſt expectandum, vt hoc loco præcepta tradãtur, cũ à ſancta Trid. Synodo, quę in hac re maximè obſeruãda ſint, copiosè & accuratè conſtituta fuerint, neq; illud decretũ à Paſtoribus ignorari poſſit. Satis igitur eſt eos admonere, vt, quę ad hanc partẽ attinẽt, è ſacri Concilij doctrina cognoſcere ſtudeant, eaq; fidelibus diligenter exponant.

Matrimonia occulte ſine Parochi auctoritate contracta, ſunt nulla. Trid. Syno. ibidem c. I. vide item c. aliter, & c.

29 *Clandeſtina matrimonia rata non ſunt.*

IN primis autem, ne adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas cõſilij, falſo nuptiarum nomine decepti, turpium amorũ fędera incautè ineant, ſępiſsimè docebunt, ea neq; vera, neque rata matrimonia habenda eſſe, quæ pręſente Parocho, vel alio ſacerdote de ipſius Parochi,

rochi, vel ordinarij licentia, certoque testium numero non contrahantur. nullus & c. nostrates & multa alia. 30. q. 5. item cap. nō omnis, & c. honorant. 32. q. 2. & ti. de clandest. de sponsa.

30 *Tradenda etiam esse matrimonij impedimenta docet.*

SED quę matrimoniū etiam impediūt, explicanda erūt: † in quo argumēto pleriq; graues, & doctissimi viri, qui de vitijs, & virtutibus cōscripserunt, adeo diligēter versati sunt, vt facilè omnibus futurū sit, quæ illi scriptis suis tradiderūt, in hunc locū transferre, cū præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros nunquā ferè è manibus deponere. itaq; tum illas præceptiones, tū quæ à sancta Synodo sancita sunt de impedimēto, quod vel à cognatione spirituali, vel à iustitia publicæ honestatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt.

† Intelligit doctores ca suū consciētiæ, qui de impedimentis matrimonij multa scripserunt. de his etiā agūt Theologi post Magistrum in 4. dis. 34. & sequent. & Thom. in suppl. q. 50. & sequen. Ibidem c. 2. 3. & 4.

31 *Quo animo affecti esse debeant, qui ad matrimonium accedunt.*

EX quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cùm matrimonium cōtrahunt. neq; enim humanam aliquā rem se aggredi, sed diuinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum veteris legis exempla satis ostēdunt: quorum matrimonia, tametsi sacramenti dignitate prędita non erant, ea tamen semper maxima cum religione & sanctimonia, colenda esse existimarunt.

32 *Parētum consensus ad matrimonij soliditatē requirēdus.*

INTER cætera autem maximè hortandi sunt filij familias, vt parētibus, & ijs, in quorum fide, & potestate sunt, eum honorem tribuant, vt ipsis in-

Filij consensum parētū priusquam contrahant postulent.

Trid. Syno. ſeſſ. 24. decret. de reformat. matrimonij. c. I.
a Gen. 24. per totum. & 28 & 29. & 21. 21.
b I. Cor. 7. 38.

inſcientibus, nedum inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri teſtamento licet animaduertere, [a] filios à patribus ſemper in matrimonium collocatos eſſe, quia in re plurimum illorum uoluntati deferẽdum eſſe, Apoſtolus uidetur etiam iis uerbis indicare, [b] *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit meliùs facit.*

33 *Quidnam de actu coniugali ſit præcipiendum.*

De matrimonii uſu.

EXTREMA illa reſtat pars, quæ ad matrimonij uſum pertinet: de quibus ita agendum eſt à Paſtoribus, vt nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum eſſe uideatur, aut pias mentes lædere, aut riſum mouere queat. *Vt enim* [c] *eloquia Domini, eloquia caſta ſunt:* ita etiam maximè decet Chriſtiani populi doctorem eiuſmodi orationis genere vti, quod ſingularem quandam grauitatem, & mentis integritatem, præ ſe ferat. Quare duo illa maximè docendi ſunt fideles, primum quidem, non uoluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operam dandam eſſe: ſed eo utendum intra illos fines, qui, vt ſuprà demonſtrauimus, à Domino præſcripti ſunt. Meminiſſe enim conuenit, quod Apoſtolus hortatur: [d] *Qui habent uxores, tanquam non habentes ſint.* tum uerò à ſancto Hieronymo dictum eſſe: Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus uoluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quàm uxorem amare quaſi adulteram.

c Pſal. 18. 7.

Duo in matrimonij uſu ſunt præcipuè obſeruanda.
Primum, vt uoluptatis cauſa matrimonio non uacetur.
d I. Cor. 7. 29.
S. Hier. lib. I. cont. Iouin. in fi. & habetur in c. origo. 32. q. 4.

34 Con-

34 *Coniugibus aliquando ab officio matrimonij abstinendū.*

Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus impetranda sunt à Deo, alterum est, quod fideles docere oportet, vt Deum orandi, & obsecrandi causa, à matrimonij officio interdum abstineant, in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpius uerò cùm solēnia Quadragesimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri rectè, & sanctè præceperunt. ita enim fiet, vt ipsa matrimonii bona maiori in dies diuinę gratiæ cumulo augeri sentiāt, & pietatis studia sectantes, non modò hanc uitam tranquillè & placidè traducant, sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ, uera & stabili spe, [a] quæ non confundit, nitantur.

Quibus tēporib. à cōiugii actu abstinendū esse. vide 33. q. 4. per totam, & c. omnis homo. de cōs. dist. 2. Hier. in apol pro lib. cont. Ioui. post mediū & in c. 12. Zacha. sup. illud: In die plāctus magnus erit. Fructus tori immaculati.

a Rom. 5. 5.

Serua mandata mea, & viues. Prouerb. 7.

Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Matt. 19.

CATECHISMI ROMANI, Pars Tertia.

De Decalogo, Diuinisq; legibus. Cap. I.

SECTIO PRIMA.

1 *Decalogum omnium praeceptorum summã esse domõstrat.*

DEcalogvm legum omnium summam, & epitomen esse S. Augustinus literis commendauit. Nam cum multa locutus sit Dominus, duæ tamen [a] tantùm tabulæ dantur Moysi lapideę, quę dicuntur tabulæ testimonii futuri in arca: nimirum cætera omnia, quæ pręcepit Deus, ex illis decem pręceptis, quæ duabus tabulis cõscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quæratur, vt rectè intelligantur: quomodo hæc ipsa rursus decem pręcepta, duobus illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi,[b] in quibus tota lex pendet, & Prophetę.

Decalogus legum omniũ, & præceptorum diuinorũ est epitome S. August. q. 140. supra Exod. Vide D. Th. 1 1.2.q.100. ar 3.& 9.

a Exod. 31. 18.& 32.15.

Decẽ pręcepta ex duobus caritatis pręceptis pendent.

b Mat. 22. 40.

2 *Cur pastores maximè decalogum diserte tenere, & explicare conueniat.*

Itaqve cum sit totius legis summa, Pastores oportet in eius contemplatione [c] die noctuq; versari: non ut uitam suam modò ad hanc normam componãt, sed etiam, vt populum sibi cre-

c Psal. 1. 2.

ditum

a Mal. 3. 7. ditum in lege Domini erudiant.[a] *Nam labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirẽt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt*: quod ad Paſtores nouæ legis maximè pertinet, qui Deo propiores [b] à claritate in claritatẽ transformari debent, tanquam à Domini ſpiritu: & cùm eos [c] lucis nomine nũcupauit Chriſtus Dominus, propriẹ ſunt illorũ partes, [d] ut ſint lumen eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, magiſtri infantium: [e] & ſi quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipſi, qui ſpirituales ſunt, huiuſmodi inſtruant.

b 2. Cor. 3. c Mat. 5. 15. d Ro. 2. 20. Sacerdotũ præcipuum officium. e Gal. 6. 1. Iſtud oſtenſum eſt ſupra de ſacramen. pœnitentiæ.

In confesſionibus etiam iudicis perſonam ſuſtinent, ac pro genere, & modo peccatorum ſententiam ferunt. quare niſi ſuam ſibi inſcitiam, aliis etiam eſſe fraudi uelint, in eo ſint, neceſſe eſt, quàm vigilantisſimi, & in diuinorum præceptorũ interpretatione exercitatisſimi, ut ad hãc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officii prætermisſione iudicium facere posſint, & ut eſt apud Apoſtolũ, [f] *ſanam doctrinam tradant*, id eſt, quæ nullum contineat errorẽ, & animorum morbis, quæ ſunt peccata, medeatur: ut [g] ſit populus Deo acceptus, ſectator bonorũ operum. Iam uerò in huiuſmodi tractationibus ea paſtor ſibi, & aliis proponat, quibus legi parendum eſſe perſuadeat.

Decalogus eſt regula qua honeſtæ actiones ab improbis ſecerni debeant. 2. Tim. 4. 16. f Tim. 4. 3. Conferatur hic locus cũ 4. ſect. 3. petitionis Dominicæ Orationis. g Tit. 2. 14. Exhortandus populus ad legis obſeruationem.

3 *Quis Decalogi & legis naturæ auctor ſit.*

INTER cætera autem quæ animos hominum posſunt ad huius legis iuſſa ſeruanda impellere, illud maximam uim habet. Deum eſſe huius le-

Deus autor eſt decalogi uide. Th. in 1. 2. q. 98. ar. 2.

gis

gis auctorem. quamuis enim [a] per Angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplũ testimonium præbent non solùm ipsius legislatoris uerba, quæ paulò pòst explicabuntur, [b] sed infinita penè scripturarum loca, quæ pastoribus facilè occurrent. Nemo enim est, quin sibi à Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum à malo, honestum à turpi, iustum ab iniusto, possit secernere. cuius uis & ratio legis, cùm ab ea, quę scripta est, diuersa nõ sit, quis est, qui ut intimę, sic scriptę legis auctorẽ Deũ negare audeat.

Hanc igitur diuinam lucem, penè iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratã, cũ Deus Moysi legem dedit, eam potius illustriorẽ reddidisse, quàm nouam tulisse docẽdum est: ne fortè populus cùm audit legi Moysis derogatũ esse, putet his legibus se nõ teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quòd per Moysen data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.

a Gal. 3.19. Act. 7.28. b Exo. 24.12 Leu. 4. 22. 27. 15. 33. 22.

Deus legis naturalis cõditor. Rom. 2. 14. 15. dist. 1. c. ius naturale. & ff. de iust. & iu. li. 1. uide Th. in 1.2.q.91. ar. 2.

Lege naturę diuturna peruersitate obscurata, per legẽ scriptam renouatur ac illustratur. Thom. 1. 2. 98. artic. 6.

Legi Moysi cur sit parẽdum Tho. ead. ca. 5. uide item August. lib. 3. cont. duas epist. Pelag. cap. 4.

4 *Quomodo ad legem seruandam ab ipso legis auctore populus excitari possit.*

IVVABIT tamen plurimùm, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, & æquitate dubitare nõ possumus, neq; eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cùm per Prophetas Deus iuberet seruari legem, [c] dicebat se Dominum Deum esse, & in ipso

c Leui. 18.5 & 19.3 4. & 20.8.

a Ex 20 2. ſo Decalogi exordio,[a] *Ego ſum Dominus Deus*
b Malach. *tuus*. & alibi,[b] *Si Dominus ego ſum, ubi eſt ti-*
1.6 *mor meus?*

5 *Quantum ſit beneficium legem à Deo accepiſſe.*

Gratiæ ſemper Deo agēdæ, quia lege ſua nobis ſuā uoluntatē notam fecit.

Non ſolum aũt excitabit fidelium animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarũ ẽt actionem, ꝙ ſuam Deus, quæ ſalutem noſtrã contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco ſcriptura maximũ hoc beneficium declarãs, populum cõmonefacit, ut ſuam dignitatẽ, ac Dei
c Deut. 4.6. beneficentiam cognoſcat, veluti in Deuter.[c] *Hæc eſt*, inquit, *veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, ut audiẽtes uniuerſi præcepta hæc, dicãt: En populus ſapiens, & intelligens, gens magna:*
d Pſ. 147. 20 & rurſus in Pſalmis,[d] *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.*

6 *Quare tanta maieſtate legem ſuam Iſraelitis olim Deus tradere uoluerit.*

Quanta maieſtate lex decalogi data.

Verum ſi Parochus præterea rationem latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demõſtrarit, facilè intelligent fideles, q̃ piè ac ſuppliciter acceptã Dei legem colere oporteat: triduo.n. antequam
e Exod. 19. 10. 11. 12. ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus,[e] ut veſtimenta lauarent, uxores nõ attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendã legem, ut ad diem tertium adeſſent. Deinde cùm ad montem eſſent adducti, unde Dominus illi legem per Moyſen erat laturus, uni Moyſi dictũ eſt, ut in montem aſcenderet: quò Deus maxima cum maieſtate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſiſque nebulis circumfudit,

Hæc paulò poſt ſect. 7. diffuſius explicatur.

ac loqui cum Moyſe cœpit, eique leges dedit: quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam factum uoluit, niſi nos ut moneret caſto, humilique animo legem Domini accipiendam eſſe: quòd ſi præcepta negligeremus, paratas nobis à diuina iuſtitia pœnas imminere.

7 Quomodo lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri poſſit.

QVIN ẽt legis iuſſa difficultatẽ ẽt nõ habere, oſtendat Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Aug. docere poterit, cùm inquit:[a] Qui, quęſo, dicitur impoſſibile eſſe homini amare: amare, inquã, creatorẽ beneficũ, patrẽ amantiſſimum, deinde ẽt, & carnem ſuã in fratribus ſuis? at uerò[b] qui diligit, legẽ impleuit. Quare Ioã. Apoſ.[c] præcepta Dei grauia non eſſe apertè teſtatur: † nihil .n. iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teſte beato Bernardo, exigi potuiſſet. Quamobrem ſummã Dei benignitatem admiratus eſt Aug. Deum ipſum ſic affatus: Quid tibi ſum ipſe, ut amari te à me iubeas? etſi non faciam ingentes minaris miſerias? paruane eſt ipſa miſeria, ſi non diligam te?

Quod ſi quis eã afferat excuſationem, impediri ſe, quò minus Deum amet infirmitate naturæ, docẽdum eſt Deum, qui amorem requiſiuit,[d] amoris uim inſerere cordibus per Spiritũ ſanctum ſuum: hic autem[e] ſpiritus bonus petentibus à patre cæleſti datur: ut meritò Sanctus

Lex obſeruata nõ modò poſſibilis, ſed etiã facilis eſt. Tri. Sy. ſeſſ. 6. de iuſtificatione ca. 11. & can. 18. 19. 20.

a Ser. 47. de Sanctis.

b Ro. 13. 8.

c 1. Io. 5. 3. Mat. 11. 30.

† Vide item cõc. Arauſ. can. 25. Hieron. in expoſ. ſymbo. ad Dam. & ad Cteſph. aduer. Pel. Aug. in ſer. 191. de tẽp. & de na. & grat. ca. 43. li. 3. de peccat. meri. & remiſſ. c. 6. & de grat. & lib arbi. c. 16. Chryſ. homil. 8. de pę Leo ſer. 5. de quadrag. Bernard. li. de diligen. Deo. Aug. lib. 1. confeſ. c. 5.

Virtus perficiendæ legis per Spiritũ ſanctũ homini ẽt imbecilli pręſtatur.

d Rom. 5. 5.

e Luc. 11. 13. S. Aug. lib. 10. confeſ. cap. 29. 31. 37. & de bono perſeuer. cap. 20.

Augu-

Augustinus precatus sit; Da quod iubes, & iube quod uis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maximè post Christi Domini mortem, [a] per quam princeps huius mundi eiectus est foras, non est quòd quispiam rei difficultate deterreatur: [b] nihil enim est amanti difficile.

a Io.12.31.
b Augu. in Psal.121. Bernard. in ser. de Domi. in ram. pal. & i ser. de Magdalena, & in 1. de consecr. c.39.

8 *Teneanturne oẽs homines necessario ad legis obseruationẽ.*

Quomodo oẽs ad legis obseruationem teneãtur.

Sess.6. Conc. Tridẽ. c. 10. & 11 & ca. 18 & 19. idque docet, ex Matth. cap. 28. 18. Hieron, in 28. Mat. Beda in cun. Theophyl. in cum. Cypr. in lib. de vnit. Eccles. Aug. li.83. quæst. q.76. & de fide & ope. c. 15. & 16.

PRAETEREA, ad eandem rem persuadendã plurimum valebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse, præsertim cùm nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis lex sit, ad salutem tamen nequaquã necessariam esse, impiè, & magno ipsorum malo dicere non sunt vetiti. Quorum nefariam, impiamque sententiam. [c] sacræ Scripturæ testimoniis Parochus confutabit, eiusdẽ maximè Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suã tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? [d] *Non præputium, non circuncisionem quicquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei.* Quod verò eãdem sententiam alibi repetit, & [e] nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus planè eum nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, [f] qui habet mandata Dei, ac seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioannem: [g] *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit.* Nam etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequã singula legis præcepta externis actionibus impleat:

c Rom.2.6. 7.3. 9. & 1. Cor. 15.29. 30.31.32. & 2.Cor. 5. 6. 7. 8. 9. & 2. Tim.4.8. & Heb.5.9. & 2.Pet.1.10.
d 1.Cor.7.19
e Gal.5.6.& 6.15. f Io.14.21. g Ibid.23. ad Gal 6. h Quæ sit noua in Christo creatura. Quomodo potest iustificari homo etiam sine operibus legis.

pleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ętatē ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animū habeat paratū, ad omnia præcepta Dei seruāda.

9 Quos fructus consequuntur, qui legem diuinam obseruant.

Ad extremum uerò, nequid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quàm sint eius vberes, suauesq; fructus, demōstrabit: quòd facilè poterit ex iis, quę Psal. 18. scripta sunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrātur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multò amplius explicat, quàm decore suo, atque ordine faciant ipsa [a] cælestia corpora: quæ, ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, [b] ut rerum omnium opificis & cōditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac [c] lex quidem Domini cōuertit animas ad Deum. Agnoscētes enim uias eius, & Dei sanctissimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in uias Domini. At, quia soli [d] timentes Deum, uerè sapientes sunt, hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam pręstet paruulis. Hinc ueris gaudiis, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus pręterea uoluptatibus, & præmiis, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant,

De legis diuinæ fructibus. de quibus Psal. 1. per tot. agitur.

a Ps. 18. 2.

b Ro. 1. 20.

c Ps. 18. 8.

d Iob. 28. 28

10 Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem uoluntatem sequi æquissimum ostenditur.

Nec uerò tam nostrę utilitatis gratia, quàm Dei causa, nobis est seruāda lex, qui suam hominum generi, in lege uoluntatem aperuit: quam,

cum

a Pſal. 102. a. & 148. 8

cùm [a] cæteræ creaturæ ſequantur, hominem ipſum eandem ſequi multò eſt æquius.

Ne id quidem ſilentio prętereundum eſt, uel in hoc maximè Deũ ſuã in nos clementiam, & ſummæ bonitatis diuitias oſtendiſſe, q cum ſine ullo præmio nos potuiſſet, ut ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere, uoluit tamen gloriã ſuã cum vtilitate noſtra coniungere, ut quod homini utili, idẽ Deo eſſet glorioſum. Quoniã igitur id maximũ & præclariſsimũ eſt, docebit Parochus, ut à Propheta ultimo loco dictũ eſt, [b] in cuſtodiendis illis retributionẽ multã eſſe. Non.n. illæ tantũ nobis benedictiones promiſſę ſunt, quę ad terrenã fęlicitatem magis ſpectare uidebantur, [c] ut benedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro, ſed [d] copioſa merces in cęlis, & [e] menſura bona cõferta, coagitata, & ſupereffluẽs propoſita eſt, quã piis, & iuſtis actionibus meremur, diuinę miſericordiæ adiumento. EGO SVM DOMIMVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE, &c.

b Pſ. 18. 12. Benedictiones & tẽporales & æternas, qui obſeruãt mandata, merẽtur.
c Deut. 28. per totum. Iſa. 1. 19.
d Matt. 5. 12
e Luc. 6. 38.

11 *Quo pacto lex Moyſi omnium ætatum homines obliget, quaq; occaſione Iſraelitis promulgata fuerit.*

f Exo. 19. 20 & Exo. 20. Deut. 5. 2.
g Rom. 2. 15. 16.
h Deut. 5. 5. Gal. 3. 19.

QVAMVIS hęc lex Iudæis in [f] monte à Domino data fuerit, tñ quoniam [g] natura omniũ mẽtibus multò ante impreſſa, & cõſignata erat: atq; ob eam rem Deus uniuerſos homines illi parere perpetuo uoluit, plurimùm proderit uerba illa, quib. [h] Moyſi miniſtro, atq; interprete, Hebræis

pro

promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligẽter explicare.

Principio narrabit ex omnibus nationibus, quæ ſub cælo erant,[a] vnam Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham, [b] quem peregrinum eſſe uoluit in terra Chanaan: [c] cuius poſſeſsionem cùm ei pollicitus eſſet, tamen & ille, [d] & poſteri eius amplius quadringẽtos annos uagi fuerunt antequam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam curã eorum dimiſit. [e] tranſibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum; ſed nunquam illis iniuriam fieri paſſus eſt, [f] imo uerò, in reges animaduertit. priuſquam autẽ in Ægyptum deſcenderent, [g] virum præmiſit, cuius prudentia & illi, & Ægyptii fame liberarentur. In Aegypto uerò ea illos benignitate complexus eſt, vt repugnante, & ad illorum perniciẽ incumbente Pharaone, [h] mirum in modũ augerentur: & cùm ualde affligerentur, ac tanquã ſerui duriſsimè tractarentur, [i] ducem Moyſen excitauit, qui eos in manu potenti educeret. Huius præcipuè liberationis in initio legis meminit Dominus, his uerbis: EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS.

a Deu. 4. 37. & 7. 7. 8. & 14. 2. & 26. 18.
b Gen. 12.
c Gene. 13. 14.
d Gene. 15. 13. Exo. 12. 36.
e Pſal. 104. 13.

Hiſtoria populi Iſraelitici breuiter decurritur, & explicatur, vt rõ legis ꝓmulgãdæ meli⁹ percipiatur.

Abrahã auctor Iſraelitici generis ĩ quãta Dei cura fuerit, videatur. q. 6. c. 9. de precat. Dominic.

Pſal. 104.
f Gen. 20. 3
g Gene. 37. 36. & 29. 1.
h Exo. 1. 12. 13.
i Exod. 3. & 4.

12 *Cur Iudæi in populum à Deo delecti fuerint.*

Ex his uerò illud Parocho maximè animaduertendum eſt: Vnã à Deo ex uniuerſo nationibus delectam eſſe quam populum uocaret ſuũ, & cui ſe cognoſcendum & colendum præbe-

Cur De⁹ poſteritatẽ Abrahæ pauperẽ, & neglectã præ cæteris potentioribus nationibus elegerit.

a Ruth.7.7. & 5.6. vide Tho. in 12. q. 98. art.4.

ret,[a] non quòd cætera iustitia, aut numero uinceret, quemadmodũ Hebræos monet Deus: sed ꝙ ipsi Deo sic placuit, potius ut gentem inopem, & exiguam augeret, & locupletaret, quò eius potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cùm[b] ea igitur esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amauit, ita vt, cùm esset Dominus cæli, & terræ, nõ confunderetur uocari Deus eorum,[c] quò cæteras gentes ad æmulationem prouocaret, vt, perspecta Israelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei se cultum cõuerterent: quemadmodum etiã Paulus testatur, se[d] gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam prouocare.

b Deut.10.15.

c Deut.4.6.5.

d Rom.11.14.

13 *Cur Hebræi diu multumq; vexati sunt, antequam legem acciperent.*

Cur Abrahã & eius posteros Israelitas multis calamitatibus passus sit Deus diuexari.

DEINDE fideles docebit, Deum Hebræos Patres diu peregrinari passum esse, posteros etiam durissima seruitute premi, diuexarique permisisse, ob eam rem, vti doceremur,[e] amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris. Itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune cum mundo: tum uerò ut ad Dei cultum translati, intelligeremus, quantò demum fęliciores sint ij, qui Deo, quàm qui mundo, seruiunt: cuius rei scriptura nos commonet. inquit enim:[f] *Veruntamen seruient ei, vt sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum.*

e Iacob.4.4

f 2.Para.12.8.

Præterea explicabit, post amplius quadringen-

gentis annis, Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuo pendere uult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare, vt in primi præcepti explanatione dicetur.

Cur Deus sua pmissa post tā longa tempora Israelitis persoluit.

14 *Cur tali loco & tempore lex data fuerit.*

POSTREMO, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit, nempe, postquam eductus ex Ægypto in desertũ uenit, vt beneficii recentis memoria illectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem redderetur aptior. Homines enim iis maximè deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt, atque ad Dei præsidiũ confugiunt, cùm se spe omni humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectẽdam cælestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abstraxerint, sicut per Prophetam dictum est: [a] *Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulsos ab uberibus.*

Cur in deserto post Aegyptiacā liberationē potius quā aliàs lex sit tradita.

Quando sit oportunissimum præcepta uiuẽdi populo inculcare.

a Isa. 28. 9.

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAP. II.

SECTIO PRIMA.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis.

1 *Quid sibi istud exordium velit.*

ENITATVR itaque Parochus, & quantum potest, efficiat, vt fidelis populus hæc verba sem-

Legislator noster est creator, & cõseruator noster.

per in animo habeat: EGO SVM DOMINVS
DEVS TVVS: ex quibus intelligent, legislatorē
ſe creatorē habere, à quo & cōditi ſunt, & cōſer-
a Pſal.94.7. uantur: iureq; illud uſurpent: [a] *Ipſe eſt Dominus*
Deus noſter, & nos populus paſcuæ eius, & oues
manus eius. Quorū uerborū uehemēs, & frequēs
admonitio eā uim habebit, vt ad legē colendā fi-
deles promptiores reddantur, & à peccatis abſti-
Legislator eſt uindex & liberator noſter. neant. Quod autem ſequitur, QVI EDVXI TE
DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITV-
TIS, etſi Iudæis tantū uidetur conuenire, Aegy-
ptiorū dominatu liberatis, tamē, ſi interiorē ſalu
tis uniuerſæ rationē ſpectemus, multò magis ad
Chriſtianos homines pertinet: qui non ex Aegy-
b Col.1.13. ptiaca ſeruitute, ſed è peccati regione, & [b] pote-
ſtate tenebrarū à Deo erepti, atq; in regnum filii
dilectionis ſuæ trāslati ſunt. Cuius beneficii ma-
c Hiere.16.14.15.& 23.7.8. gnitudinē intuēs Hieremias prędixit illud, [c] *Ecce*
dies ueniunt, dicit Dominus, & nō dicetur ultrà,
viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra
Aegypti, ſed uiuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael
de terra Aquilonis & de uniuerſis terris, ad quas
eieci eos et reducā eos in terrā ſuam, quā dedi Pa
tribus eorū. Ecce ego mittā piſcatores multos, di-
cit Dominus, & piſcabūtur eos: & quæ ſequūtur.
d Ioan.11.52. Pater.n. indulgentiſsimus per filium ſuū filios, [d]
e Rom.6. qui erāt diſperſi, cōgregauit in vnū, vt iā [e] non ut
f Luc.1.74.75. ſerui peccato, ſed iuſtitię, [f] ſeruiamus illi in ſācti
tate & iuſtitia, corā ipſo, omnib. diebus noſtris.

2 *Quomodo ex principio huius decalogi fideles affici debeāt.*

QVARE fideles omnibus tentationibus oppo-
nent

nent tanquã clypeũ, illud Apost.[a] *Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in illo?* iam nõ sumus nostri, [b] sed eius, q pro nobis mortuus est, & resurrexit: ipse est Dñs Deus noster, q nos [c] suo sanguine sibi acquisiuit, quomodo [d] peccare poterimus in Dñm Deum nostrũ? [e] ipsumq; iterũ cruci affigere? Vt igitur uerè liberi, & [f] ea quidẽ libertate, qua nos Christus liberauit, [g] sicut exhibueramus membra nostra seruire iniustitię, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Quanta pietate Christiani legẽ diuinã perficere debeãt, suũq; seruatorem redamare.

a Rom 6.2.
b 2. Cor. 5. 15.
c Act. 20. 2.
d Gen. 39. 9.
e Heb. 6. 6.
f Gal. 4. 31.
g Roma. 6. 19.

Non habebis Deos alienos coram me.

3 *Quid hoc primum præceptum obseruandum, fugiendumve complectitur.*

PRIOREM in Decalogo locum obtinere quæ ad Deum pertinent, posteriorem uerò, quæ

Decalogi paritio & eius ratio. ad proximum, docebit Parochus, quia eorũ, quæ proximo præstamus, causa Deus est, tum enim ex Dei præcepto proximũ diligimus, cùm propter Deum diligimus: ea uerò sint in priori tabula descripta. Secundo loco in uerbis iis, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterũ prohibendi uim habet. Nam quod dicitur: NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME, eam habet sententiam coniunctam, *Me uerum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis*.

Cur, quę ad Deum pertinent in primis homines quęrere debeant declaratur ẽt sect. cap. 1. 10. de orat. Dominica. Duplex præceptum primo Decalogi præcepto contineri.

4 *Quomodo hoc præcepto fides, spes, & caritas contineantur.*

Deus fide, spe, & caritate colit. Aug. in enchi cap. 2. IN priori autem continetur præceptum fidei, spei, & caritatis. Nam cum *Deum* dicimus, [a] immobilem, [b] incommutabilem, [c] perpetuò eundem manentem, [d] fidelem, rectum, sine ulla iniquitate confitemur, ex quo oraculis eius assentientes, omnẽ ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. Qui uerò omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciẽdum facilitatẽ, ac propensionẽ illius considerat, poteritne spes omnes suas in illo nõ collocare? At si bonitatis [e] & dilectionis ipsius effusas in nos diuitias cõtẽpletur, illũ poteritne non amare? Hinc est illud proœmiũ, hinc illa cõclusio, qua in præcipiendo, mandãdoq; in Scriptura utitur Deus, [f] *Ego Dominus.*

a Mal. 3. 6. b Iaco. 1. 7. 17. c Psal. 101. 28. d Deutero. 32. 4. e Rom. 2. 4 f Leui. 4. 5. 6. 28. & passim.

5 *Præceptum hoc, vt negatiuum est, exponitur.*

Negatiua ꝑcepti parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam ALTERA autem præcepti pars illa est. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. qua loquendi formula legislator usus est, non quòd satis explicata non esset hæc sentẽtia affirmatione

ne præcepti, in hunc modum, *Me unum Deum coles:* ſi enim Deus eſt, vnus eſt: ſed propter cæcitaté plurimorũ, qui olim uerum ſe Deũ colere profitebantur, multitudinem tamen Deorũ uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebręos ipſos permulti fuerunt, qui [a] ut Helias eis obiiciebat, in duas partes claudicabãt: quod & [b] Samaritæ fecerunt, qui Deũ Iſraelis, & Deos gentiũ colebãt.

loquẽ formulam legislator ſ... ſurparit. ... de Tho. in 2.2 q. 122. arti. 2. & in opuſ. 5.

Cum ueri Dei cultu nõ ſunt Dei alieni admittendi.

a 3. Re. 18. 21

b 4. Reg. 17. 27 28. 29.

6 *Quomodo hoc præceptũ omnium maximum cenſendũ ſit.*

HIS explicatis addendum erit, hoc præceptũ, eſſe omnium primum, & maximum: non ordine tantùm ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus maiorẽ, quàm Domini, quàm regis caritatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idẽ gubernat, ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam uictumque res ſuppeditat neceſſarias.

Primũ præceptum cæteris omnibus eſt dignius & pſtantius.

Quãto amore Deũ colere debeamus.

7 *Qui præcipuè ſint rei uiolati huius præcepti.*

PECCANT autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & caritatem non habent: quorũ peccatũ latiſsimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur, [c] qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit, qui [d] ſomniis, [e] auguriis, [f] cæteriſque uaniſsimis rebus fidem habent, qui de ſua ſalute ſpem abiiciunt, nec diuinæ bonitati cõfidunt, qui diuitijs tantùm, qui corporis ualetudine, ac uiribus ni-

c vide cap. à recta, & cap. memor ſum. & cap. hæc eſt fides & multa alia diſt. 24 q. 2. & c. firmiter de ſũma Trin. & Cod. eo. leg cunctos populos.

d Leuit. 19. 26. Deu 18. 10 Augu. in lib. de diuinat. dæmon. c. 5. & habetur 26. q. 4. c. ſciendum. e Deutero. 18. 10 Iſ. 2 6 Iere. 27. c. Orige. homil. 5 in Ioſue. & habetur 26. q. 2 capi. ſed & illud. & Aug. lib. 2. de doctri. Chriſti. ca. 19. & 20. vt habetur eadem cap illud quod eſt. & Concil. Cartha. 4. ca. 80. & habe. ead. q. cap. & multa alia. f De his agitur 26. q. 2. c. illud quod

tuntur, quæ fusius ab iis explicata sunt, qui de uitiis, & peccatis conscripserunt.

8 *Non aduersatur huic præcepto cultus, qui ex recepto Ecclesiæ usu sanctis tribuitur.*

VERVM illud etiam in huius præcepti explicatione accuratè docendum est, uenerationem, & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumq; cinerum cultum, quem semper Catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis [a] enim adeò demens est, qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, cōtinuò putet nolle regē suis vt magistratib. honos deferatur; Etsi enim [b] angelos Christiani adorare dicūtur exemplo sanctorum ueteris testamenti, non eam tamen illis uenerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod si legitimus interdum angelos recusasse, [c] ne se homines uenerarētur, eò fecisse intelligendum est, quòd sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur.

9 *Quomodo sāctos angelos colere liceat ex scripturis ostendit.*

SPIRITVS enim sanctus, qui ait, [d] *Soli Deo honor, & gloria*, idem præcepit, vt [e] honore parentes, & [f] seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, [g] reges tamen, vt est in diuinis literis, adorabant, id est, suppli-

…& capit. ... ios planetarios & ca... em. q. 3. c. ... gitur. & 5. c. nō liceat, & cap. nec mirum.

De cultu & ueneratione sanctorū reliquiarumque honore.

Tridentina Synod. sess. 17. de sacrificio Missæ, ca. 3. & sess. 25 sub prin. cap. de inuocatione sanctorum.

a Cuiusmodi honorem Christiani sanctis eorumque reliquiis piè deferre possint. vide Syno 7. Acto. 6. in fi. August. lib. 8. de Ciuitat. Dei, cap. 27. & 10. cap. 1. & li. 21. cōt. Faust. ca. 21. Basil. homi. 20. in 40. Mar. & 26. de Mar. Maman. Naziā. orat. in laud. S. Cypr. & alios. b Gene. 18. 2 & 19. 1. & Num. 22. 31. Ios. 5. 14. c Apoc. 19. 10. Apoc. 22. 9. d 1. Timo. 17. e Exod. 20. 12. f Leuit. 19. 31. Deut. 5. 16. g Gene. 23. 12. & 42. 6. 1. Reg. 24. 9. & 25. 23. & 2. Reg. 9. 6. 8. & 4. 14. 4 & 16. 28. Quid sit adorare. Quantò angeli Reges dignitate antecellant.

ces uenerabantur. Quod ſi reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis ſpiritibus, quos Deus miniſtros ſuos eſſe uoluit, & quorum opera non modo ad Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam ſi ſe nobis in conſpectum non dent, tantò maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipſis antecellant? Adde caritatem, qua nos diligũt, qua ducti, pro iis prouinciis, quibus præſunt, ut ex [a] ſcriptura facilè intelligitur, preces fundũt: quod etiam præſtare iis, quorum ſunt ipſi cuſtodes ne dubitandum quidem eſt: noſtras enim [b] preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Euangelio docuit Dominus puſillos ſcandalizandos non eſſe: [c] quòd Angeli eorum in cælis, ſemper uident faciem Patris, qui in cælis eſt.

10 *Inuocandos eſſe ſanctos angelos ex ſcripturis probatur.*

INVOCANDI itaque ſunt, quòd & perpetuò Deum intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſsimè ſuſcipiunt. Extant diuinæ ſcripturæ teſtimonia huius inuocationis. [d] Iacob enim ab Angelo, qui cum luctatus fuerat, petit, vt ſibi benedicat, imò etiam cogit: ſe enim nõ dimiſſurum illum profitetur, niſi benedictione accepta: neque ſolùm ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo, etiam quem minimè uidebat, tum cùm dixit: [e] *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.*

Iuſtin. in Apolog. pro Chriſti. meminit honoris quem Chriſtiani angelis tribuebant. & Orig. lib. 8. con. Celsũ. Baſ. orat. in 40. mar.

a Dan. 10. 13 vide Grego. lib. 17. mor. cap. 8. Theodo. in Dan. & Th. in 1. p. 113. art. 1.

b Tob. 1. p. Apoc. 8. 3. Quãto amore angeli homine proſequantur.

c Matt. 18.

d Gene. 32. 27. 28.

e Gene. 48. 16.

Nicæ. Cō. Act. 6. Gāgren. cano. 20. & habe. dist. 30. capi. si quis per superbiam Cōc. Trid. ses. 25 Item Conci. Chalced. sub finem. & Act. 2. & in 6. Synod. Gene. c. 7 & Gerund. c. 3. Aurel. I. c. 29. Damas. lib. 4. de Ortho. fide cap 16. Sanctorum inuocatio ex apostolica traditio. manauit. Vt probari potest ex his quæ de ea scribunt Diony. cap. 7. Hierem. Eccles. Iren. lib. 5. contra hær. capi. 19. Athan. sermone in Euangel de sanc. deip Euseb. lib. 13. præpar. Euang. ca. 7. Corn. Pont. epi 1.

11 *Sanctorum inuocatione & reliquiarum ueneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantū abesse, vt Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquiis, cineribusque ueneradis Dei gloria minuatur, vt eo maximè augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad Sanctorū imitationem cohortatur. quod officium [a] Nicæno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Cōciliis & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

12 *Quibus potissimum argumentis Sanctorum inuocatio stabilienda sit.*

Qvo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic ueritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat, ad quorum rationem, quod caput est, consuetudo accedit ab Apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuò retenta, & cōseruata. cuius rei quis firmius aut clarius requirat argumentū diuinæ scripturæ testimonio, quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter, extant enim quorundam sanctorum diuina præconia: [b] quorū laudes cùm sacris literis celebrentur, quid est, quòd illis singularem honorem non habeant homines: Etsi ob eam etiam causam magis colendi, & inuocandi sunt, quòd pro salute hominum preces assiduè faciunt, multaq; eorum me-

Hilar in Psal. 129. Ambr in lib. de uiduis & innumerabiles alii. Sanctorum laudes esse celebrandas scriptura docet b Eccl. 44. 45. & sequentibus usque ad finem libri. Heb 11. fere per totum, & pass. per tota Biblia. Sancti pro nobis intercedunt, suisque meritis nos adiuuant.

rito & gratia, Deus in nos confert beneficia. [a] Si enim gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, nõne etiam cœlestes ciues pœnitentes adiuuabunt: nonne rogati, & peccatorum ueniam impetrabunt. & conciliabunt nobis Dei gratiam.

a Lu. 15. 10
Obiectio is tacitę solutio. S. Aug q. 149. sup. Exo. de ser. 1. & 4. de S. Steph. Multa Deus nisi preces aliorum interueniant nõ concedit.

13 *Illa sanctorum inuocatio ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideiq; imbecillitate non proficisci demonstratur.*

QVOD si dicatur, vt à nonnullis dicitur, superuacaneũ esse sanctorum patrocinium, quòd Deus sine interprete precibus nostris occurrat: has impiorum voces, illud sancti Augustini facile conuincit, multa Deũ non concedere, nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus [b] Abimelec & [c] Iob amicorum exemplis confirmatur: quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uerò etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut sanctos internuntios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui uel in singulari illo fidei prçconio, [d] quod Dominus impertiuit, [e] seniores tamen Iudæorum ad Saluatorem misit, ut laboranti puero salutem imperarent.

b Gen. 20. 7 17.
c Iob. 42. 8.
Alterius calumniæ reiectio.
d Matth. 1. 10. 11.
e Luc. 7. 3.

14 *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit sanctorum inuocationem.*

QVARE etsi fatendum est, [f] vnum nobis mediatorem propositum Christũ Dominum, [g] qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliauit, & [h] qui ęterna redemptione inuenta, semel in sancta ingressus, [i] pro nobis interpellare

f 1. Tim. 2. 5
g Roma. 5. 10. & 2. Cor. 5. 18.
h Heb. 9. 12.
i Heb. 7. 25.

pellare non ceſſat: ex eo tamẽ nullo modo ſequi poteſt, quo minus ad ſanctorum gratiam confugere liceat. Nam ſi propterea ſubſidiis ſanctorũ uti non liceat, quòd unum patronum habemus Ieſum Chriſtum, nunquam id commiſiſſet Apoſtolus, ut ſe Deo,[a] tanto ſtudio fratrum uiuentiũ precibus commendari uellet: neque enim minus uiuorum preces, quàm eorum, qui in cœlis ſunt, ſanctorum deprecatio, Chriſti mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

a om. 15. 33. Phes. 6. 8. 19. 1. Theſ. 3. 1. & 1. Theſſ. 5. 25.

Sanctorum honor & inuocatio miraculis diuinitus editis ſæpè aũt approbata. uide præter cæteros Baſil. in orati. in Mamantem. Greg. Nazian. in orat. in Cypr. Chryſo. in lib. cont. gent. Hier. cõtra Vigil. Sulp. in uita S. Mar. Grego. Roma. in dial. Greg. Tur. in lib. de glor. confeſſo. & matr. Ambr. epi. 85. & ſerm. 91. Augu. li. 22. de ciuit. Dei. ca. 8. & epiſto. 137.

15 *Vnde nam reliquiarum uirtus confirmetur.*

SED cui fidem non faciant, & honoris, qui ſanctis debetur, & patrocinii, quod noſtri cauſa ſuſcipiunt, mirabiles effectę res ad eorum ſepulchra, & oculis, & manibus, membriſq; omnibus captis in priſtinum ſtatum reſtitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmoniis? quæ non audiſſe, ut multi, non legiſſe, vt plurimi grauiſſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus literis tradiderunt. Quid multa? ſi [b] ueſtes, [c] ſudaria, ſi [d] vmbra ſanctorum, priuſquam è uita migrarent, depulit morbos, uireſque reſtituit: quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, cæteraſque ſanctorum reliquias, eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod fortè illatum in ſepulchrum [e] Eliſei, eius tacto corpore ſubito reuixit.

b 4. Reg. 2. 14. c Act. 19. 12. d Act. 5. 15.

Sanctorum reliquiarũ quanta ſit uirtus.

16 *Verba ſequentia non alterum ſed unum cum præcedentibus preceptum conſtituunt.*

QVOD vero ſequitur, *Non facies tibi ſculptile,*

e 4. Reg. 13. 21.

le, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo, & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra, Non adorabis ea, neque coles, Quidam hoc alterum præceptum existimantes, duo postrema ipsa, unius præcepti ui contineri uoluerunt; at sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa uerba ad Primum præceptũ pertinere uoluit: quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Et si in promptu ratio est illa uerissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum Primo præcepto coniungi.

August. su. Exo. q. 71. & in Psal. 32. con. 2. Eccles. August. sententiam in preceptorum distinctione amplectitur libentius vide Mag. in 3. distinc. 37. Tho. in 1. 2. q. 100 ar. 4.

17 *Auersus hoc præceptum non pugnat receptus in Ecclesia imaginum usus.*

NEC vero quis existimet, omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artẽ hoc præcepto prohiberi: nã in scripturis, iussu Dei, simulacra, & imagines effectas legimus, [a] Cherubin, [b] serpentis ænei: superest igitur ut imagines ob eã rem uetitas interpretemur, nequid simulacris, quasi diis, colendis, de uero Dei cultu detraheretur.

Imagines fuerunt in lege naturæ. Gen. 28. 18. & 31. 45. & 35. 14. fuerunt et in lege scripta. Exo. 25. 18. Num. 21. 8. 9. & in lege Euangelica ab Apostolorum tẽporibus, ut imago Christi fusilis. Euseb. li. 7. c. 14. & ea q̃ Nicodemus habuit. Atha. in lib. de pas. ima. Christi, & ad Agabata missa Euãg. lib. 4. histo. Eccl. ca. 26. unde imagines habere esse Apostolicã traditionem scribunt patres Nic. cõ. 2. Act. 7.

18 *Quibus præsertim modis per imagines diuinum numen uiolari possit.*

DVPLICI autem potissimùm ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maiestatem vehementer lædi perspicuũ est: altera, si idola, & imagines, tãquam Deus, colãtur; aut credatur inesse in his aliqua diuinitas, uel uirtus, propter quam

a Exo. 25. 18. b 3. Reg. 6. 23. 24. & 2. Paral. 3. 7. Nume. 21. 8. 9.

Qua ratione, uel admittantur uel prohibeantur imagines.

Duplici ratione imaginibus uiolari potest diuina maiestas.

ſint colendæ, uel quòd ab eis aliquid ſit petẽdũ, uel quod fiducia ſit in [a] imaginibus figenda, ueluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpẽ ſuã collocabãt, qđ paſſim ſacræ literæ reprehẽdunt.

a Iſa. 10. 10. 11. & 40. 15. 19. & 44. 12. 3. Sap. 13. 16. 17. 18. Pſal. 113. uel ſecundum Hebr. 115. 8. de Deut. 4. 16. 17. Iſa. 40. 18. Act. 17. 25.

Secunda ratio.

Damaſcen. lib. 4. de orthod. fide. cap. 17.

b Rom. 1. 23

Altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quaſi corporis oculis conſpici, uel coloribus, aut figuris exprimi poſſit. Quis enim Deum, ut inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec ulla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo vberius explicatur. Præclarè igitur Apoſtolus, [b] eos mutaſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinẽ incorruptibilis nominis & uolucrum, & quadrupedum, ac ſerpentium dixit: hæc enim omnia tanquam Deum uenerabantur, cùm illi harum rerum imagines ponerent. Quocirca Iſraelitę, qui ante uituli ſimulacrum clamabunt, [c] *Hi ſunt dÿ tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti*: idololatræ ſunt appellati, quia [d] mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

c Exo. 32. 4.

d Pſ. 105. 20

19 *Qui ſit poſterioris iſtius partis præcepti ſenſus.*

Poſterioris partis præcepti ſcopus, eſt idolatriã prohibere, non Eccleſiaſticũ vſũ imaginum.

e Iſa. 40. 18. Act. 17. 29. Syn. 7. Act. 2. & 3. uide

Cvm igitur Dominus Deos alienos coli prohibuiſſet, vt penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ęre duci, aut quauis alia materia fieri prohibuit. quod Iſaias declarans inquit; [e] *Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Atque in hoc præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo

nodo expositum est, sic interpretatur, illa etiam Deuteronomii uerba satis declarant,[a] vbi Moyses populũ ab idololatria auertere cùm uellet, aiebat: *Non uidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis.* Quod sapiẽtissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

item Conc. Trid. ses. 25 non procul à princ.
a Deu. 4 16.

20 *Hoc præceptum, qui Trinitatis personas effingunt non uiolant.*

Christiani Trinitatis personas effingũt. non ut diuinitatẽ, sed ut aliquas eius proprietates exprimant.

NEMO tamen propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra religionem, Deiq; legem quicquã cõmitti putet, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, [b] quæ tã in ueteri, quàm in [c] nouo Testamento apparuerunt: nemo enim tam rudis est, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas aut actiones, quę Deo tribuuntur, ueluti, cùm ex [d] Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quẽ libri aperti sunt; Dei æternitas & infinita sapientia significatur, qua oẽs hominum, & cogitationes, & actiones, ut de iis iudiciũ ferat, intuetur.

b Gen. 18. 2. Aug. lib. 2. de Trin. 11. item Gene. 28. 13. Exo. 33. 23.
c Matt. 3. 16. & 17. 5. Dan. 7. 9.
Dei Patris imago.
d Dan. 7. 9.

21 *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelorũ imago q d significet. vide Dionys. lib. de cæle. Hiear. c. vlt.

ANGELIS etiam tum humana species, tũ alæ affinguntur; vt intelligent fideles quàm propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria Domini exequenda: [e] *omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem † capiunt salutis.*

e Ad Heb. 1. 14.
† In textu legitur capient, sed M-S. quędã Ro. & Grę. exẽpl. legũt capiunt.

22 *De columba, in qua Spiritus Sanctus depingitur.*

Spiritus sancti imago. Mat.3.16. Marc.1.10. Luc.3.21. Ioan.1.32. a Act.2.2.

COLVMBAE uerò species, & [a] linguæ tanquã ignis in Euangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus sancti ꝓprietates significent, multò notus est, q̃ ut oporteat pluribus uerbis explicari.

23 *Christi, & Sanctorum imagines pingi, & honorari debent.*

Christi & sanctorũ hominũ imagines. Imaginũ usus est Apostolicæ traditionis.

AT uerò cùm Christus Dominus, eiusq; sanctissima, & purissima mater, cæteriq́ue omnes sancti, humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modò hoc præcepto interdictum nõ fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & Apostolicorum temporum monumenta, & oecumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumq́ue Patrum inter se cõsentientium scripta confirmant.

Cõc. Nic.2. Act.7. Hist. tripart. lib. 6. cap. 41. Euseb. lib. 8. hist. Eccl. c. 114. Cyril. lib. 6. cont. Iul. Augu. lib. 1. d cõs. euãg. cap. 10. vide itẽ Syno. 6. can. 82. & Roma. sub Greg. 3. & aliã in uilla gẽtiliaci. & aliã Rom. sub Stephano 3. & plurimas alias. Honos imaginib. delatus ad prototypa refertur.

24 *Quis sit legitimus in Ecclesia imaginum usus.*

NON solùm autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cùm honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, uerùm etiam maximo fidelium bono ad hãc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, intelligitur. Verùm, quia sanctissimũ quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallaciis deprauare cõtendit, si quid fortè populo hac in re peccatum fuerit. Parochus Trid. Cõc. decretum secutus quoad eius fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum qui-

dem

dem ipſum, cùm res tulerit, populo interpretabitur, tum rudes, & qui imaginum ipſarum inſtitutũ ignorant, docebit, imagines factas ad utriuſq; teſtamenti cognoſcendam hiſtoriam, atque eius memoriam identidem renouandam: qua diuinarum rerum memoria excitati, ad colendũ atque amandum ipſum Deum uehementius inflammemur: ſanctorum quoque imagines in tẽplis poſitas demonſtrabit, vt & colãtur, & exẽplo moniti, ad eorum uitã ac mores nos ipſos conformemus.

Baſil. c. 18. lib. de Spi. ſan. Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 17. Conc. Nic. 2. paſſim.

Si q̃s in populo circa imagines error obrepſit uſu relicto ille corrigatur. Trid. Syno. ſeſs. 25. ſub principium ca. de inuocatione ſanctorum.

Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, uiſitans, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

Quis ſit legitimus imaginum uſus.

25 *Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primũ præceptũ.*

Dvo ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod, etſi ob ſummũ ſcelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propenſionem, aptè hoc loco pœna proponitur, communis tamen eſt omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in ſacris litteris, & crebræ Dei promiſſiones. vt enim innumerabilia penè ueteris teſtamenti teſtimonia prætermittamus in Euangelio ſcriptum eſt: [a] *Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata.* Et alibi: [b] *Qui facit uoluntatem Patris mei: qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Tum illud: [c] *Omnis arbor, quæ non fa-*

Lex omnis aut pœna aut premio res humanas moderatur, diſ. 3. c. omnis autem.

a Mat 19.17.
b Mat. 7-21.
c Mat. 3. 10.

cit fructum bonum, † excidetur, & in ignem mittetur. Et: [a] *Omnis qui irascitur fratri suo, † reus erit iudicio.* Atque alibi: [b] *Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet uobis peccata vestra.*

Exciditur & in ignem mittitur legunt MS. Grç & Syri. exempl.
a Mat. 6. 23.
† Sine causa addunt MS. Græc. & Syr. exemplar.
b Mat. 6. 15.

26 *An eodem modo pœna prauaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis inculcanda sit.*

Alia ratione pfectis, alia carnalibus hominibus pœna præuaricatoribus proposita inculcari debet.
c Rom. 8. 14
Perfecti qd in pęna hic ppposita cōtemplētur.
Aug. lib. 10. cōfes. c 29.
Obseruatores legis carnales quomodo sint tractandi.
d Rom 8. 15
Pęna primo præcepto subiecta post singula prę cepta est refricanda.

ALTERVM est, quòd longè alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem edocendi sunt. Perfectis enim, [c] qui spiritu Dei aguntur, eiq́ue prompto, & alacri animo parent, instar est cuiusdam lętissimi nuncij, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis: agnoscunt enim, sui amantissimi Dei curam, qui nunc pręmijs, nunc pœnis ad sui cultum & uenerationem homines prope compellat. agnoscunt immensam eius in se beneuolentiam, qui sibi imperare, suaq́ue opera ad diuini nominis gloriam uti uelit. neque solum agnoscunt, sed magna spe sunt, illum, cùm, quod vult, iubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum [d] spiritu seruitutis liberati sunt, magisq́ue metu pœnarum, quàm amore uirtutis abstinent à peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est. quamobrem sunt pijs exhortationibus subleuandi: & quo lex spectat, quasi manuducendi: Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hęc sibi habeat proposita.

27 *Quid uerba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

CARNALIBVS perinde tamen ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi homines maximè incitent. Nam quòd Deus fortis dicitur, ideo diligentius est explicandum, quò caro sępè, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit: cui autem certò persuasum est, Deum fortē esse, illud magni Dauidis usurpat,[a] *Quò ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?* Eadem quoque diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minimè parem se esse existimet. At firma, & stabilis fides, [b] nihil titubans, cum diuina ui, ac uirtute nitatur, homines contrà recreat, ac confirmat: inquit enim: [c] *Dominus illuminatio mea, & salus mea, quē timebo.*

Duob. aculeis excitat Deus homines ad legis obseruationem.

Primò cùm audit ꝙ legislator sit Deus fortis. carnalis prę sūptio frangitur.

a Ps. 138. 7. Carnalis timor retunditur.

b Iac. 1. 6.

c Ps. 26. 1.

28 *Quid sibi uelit, quòd Deus se etiam dicat Zelotem.*

ALTER uerò aculeus, zelus ipse diuinus est. nōnunquam enim homines putant [d] Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitæ cōfusio. cùm aūt Deū zelotē credimus, eius rei meditatio facilè nos in officio continet.

Secundū ad legis obseruationē incitamētum est zelus diuinus.

d Iob. 22. 13. 14. Ps. 72. 11.

29 *Cuiusmodi zelus Deo sit attribuendus.*

ZELVS uerò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illū amorem & caritatem, qua Deus nullam à se ani-

Zelus quid sit, vide Th. in 1. 2. q. 28. ar. 4.

a Ps. 72. 27. má patitur impunè fornicari: [a] quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei, trãquillissima eius, syncerissimaq́ue iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisq́ue cupiditatibus corrupta, repudiatur, & à Dei coniugio tanq̃ adultera remouetur. At uerò zelũ hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cùm summa eius, atque incredibilis in nos uoluntas, zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardẽtior inter homines: aut maior, arctiorq́ue coniunctio, q̃ eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, q̃ nos ualde diligat, ostendit Deus, cùm crebro se, uel sponso, uel marito comparãs, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris, cupidos homines esse debere, ut zelantes potius, q̃ amantes, iure dici possint: illius exemplo, qui de se ipse, [b] *zelo*, inquit, *zelatus sum pro Domino Deo exercituum*. imo uerò Christum ipsum imitentur, cuius illud est, [c] *Zelus domus tuæ comedit me.*

Quãto zelo diuini honoris studio si homines esse debeãt.

b 3. Reg. 19. 10.

c Ps. 68. 19. Ioan. 2. 18.

30 *Quæ sit comminationis hic intentatæ sententia.*

EST autem cõminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos, uel tanquam parentem castigaturũ, uel tanquam iudicem acriter, ac seuerè in eos animaduersurũ. Quod alio in loco significans Moyses, [d] *Et scies*, inquit, *quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactũ, & misericordiã diligentibus se, & ÿs, qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odien-*

Deus transgressores mandatorũ nõ sinit impunitos.

d Deu. 7. 9.

odiētibus se statim. & Iosue, [a] *Nō poteritis,* inquit, *seruire Domino: Deus enim sanctus, et fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis Dijs alienis, cōuertet se & affliget uos, atq; subuertet.*

a Iosue 2. 19.20.

31 *Quomodo Deus uisitet peccata patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.*

Docendus autem est populus comminationis pœnam ad tertiã, quartamque rẽporum, & facinorosorum generationem pertinere: non ꝙ posteriores maiorũ scelerum pęnas semper luãt, sed licèt illi, liberique eorũ impunè tulerint, nõ omnis tamen eorum posteritas iram Dei, uel pœnam euitabit: [b] quod Iosiæ regi accidit: huic enim propter singularem pietatem cùm pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulchrũ maiorum suorum inferretur, [c] ne uideret consequentium tẽporum mala, quę, [d] propter Manassis aui impietatẽ, Iudæ & Ierusalẽ erant euẽtura, eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consequuta, sic, [e] ut ne filiis quidem Iosiæ pepercerit.

b 4.Reg.72. 19 20. & 2. Paral.34.27. 28.
c 4.Reg. 23. 30. 2. Paralip. 35.24.
d 4 Reg.21. 11. Iere. 15.4.
e 4.Reg. 24. 3.

32 *Quomodo hæc uerba cum uerbis Ezechielis conueniant.*

Qva autem ratione hęc legis uerba sentẽtiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur, [f] *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur,* sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis patribus cõsentiens, apertè ostendit: inquit enim; Quisquis praui parẽtis iniqtatẽ imitatur, ẽt ex eius delicto constringitur: quisquis aũt parentis iniquitatem nõ imitatur, nequaquã illius delicto grauatur: vnde fit, vt iniquꝰ filius iniqui

Obiectionis solutio.
f Eze. 18.4.
Grego.lib. 15.mora.ca. 31. Aug ep. 75 ad Auiuide item Thom.in 1. 2.q 87.ar.8. & 2.2.q.108 ar.4.

patris non ſolum ſua, quæ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat, cùm uitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, ſuam etiam malitiam adiungere non formidat: & iuſtum eſt, ut qui ſub diſtricto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præſenti, etiã culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantùm [a] Dei iuſtitiam ſuperet eiuſdem bonitas, ac miſericordia: iraſcitur tertiæ, quartæq́ue generationi Deus, miſericordiam uerò in millia impertit.

Dei miſericordia lõge eiuſdem iuſtitiam ſuperat.

a Iac. 2.13.

33 *Quomodo diuinarum legum prævaricatores Deum odiſſe cenſeantur.*

IN eo autem quod dictum eſt, eorũ, qui oderunt me, peccati magnitudo oſtenditur. Quid enim flagitioſus, ac deteſtabilius, quàm ſummã ipſam bonitatem, ſummam ueritatẽ odiſſe? Hoc uerò ad omnes peccatores icciroo pertinet, ꝙ quemadmodũ, [b] qui habet mandata Dei, & ſeruat ea, Deum diligit: ita, qui legem Domini cõtemnit, & mandata eius non ſeruat, Deum odiſſe, meritò dicendus eſt.

Odium Dei omnium eſt peccatorũ maximum. Thom. in 1. 2. q. 73. ar. 4. & in 2. 2. q. 34. ar. 1.

b Io. 14. 21.

34 *Quid ſit illud: faciens miſericordiam his qui diligunt me.*

QVOD verò extremum eſt, & ijs qui diligunt me, ſeruandę legis modum, ac rationem docet. neceſſe eſt enim, eos qui legem Dei ſeruant, eadem caritate atque amore, quo in Deum ſunt, ad eius obedientiam adduci: quę deinceps in ſingulis prȩceptis commemorabuntur.

Amore, & charitate lex perficienda. Videatur c. 18. Tri. Syn. de iuſtific. ſeſſ. 6.

DE

DE SECVNDO PRAECEPTO.

Cap. III.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1 *Cur Deus hanc legem de suo ipsius nomine honorando ferre uoluerit.*

Primũ præceptum sua amplitudine secundũ continet.

De hoc præcepto vide D. Thom. in 2. 2. q. 100. ar. 5. & 2. 2. q. 122. art. 3. vide item Mag. in 3. dist. 39.

QVAMQVAM primo diuinæ legis præcepto, quo Deum piè, sancteque colere iubemur, hoc, quod secundò loco sequitur, necessariò continetur, (Nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat, se, vt summo uerborum honore prosequamur, prohibetque contraria, quod & illa Domini verba apud Malachiam apertè indicant: [a] *Filius honorat patrem, & seruus dominum suum:* a Mala c. 1. 6

si ergo Pater ego sum, vbi est honor meus?) Deus tamen, pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit.

2 *Quātū niti parochi debeāt in huius præcepti explicatione.*

Quàm freques sit hominū in iurando trāsgressio.

QVOD sanè Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur, sed eiusmodi locū hunc esse, in quo diutius ipse commorari, & quęcunque ad hanc tractationē pertinent, distinctè, dilucidè, accurateque apud fideles explicare, necesse sit. Neque uerò nimia hęc diligētia cēsenda est, cùm non desint, qui adeò errorum tenebris obcæcati sint, vt,[a] quem angeli glorificāt, ei maledicere nō uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quò minus Dei maiestatem quotidie imminuere, imo singulis penè horis, ac momentis, impudentissimè audeant. Quis.n.non uideat, omnia iureiurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse: vsque adeò, vt nemo ferè uel uendat aliquid, vel emat, vel negotiū aliquod gerat, qui nō iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimū nomē millies, vel in re leuissima, & inani, temerè non usurpet: quo maior Parocho cura, & diligentia adhibenda est, vt sæpè fideles admoneat, quàm graue hoc scelus sit, & detestabile.

a Psal. 88. 8

Sub præcepto negatiuo opposita affirmatio includitur.

3 *Quid secundum istud præceptum imperet uel prohibeat.*

IAM uerò, in huius præcepti explicatione id primū constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, ca-

earum etiam rerum præceptionē coniunctā esse, quas prestare homines debēt. Vtrumque autē separatim docendū est, primùm quidē, vt ea, quæ tradēda sūt, faciliùs exponātur, quid iubeat lex; mox etiā quid uetet. nā, quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorādū, ac per illud sanctè iurādū. Hæc rursus, quæ prohibet: nemo diuinū nomē cōtemnat, nemo illud in uanū assumat, neve per ipsum aut falsò, aut frustra, aut temerè iuret.

4 *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

In ea itaq; parte, qua iubemur diuino nomini honorē tribuere, Parochus fidelibus precipiat, Dei nomen, ipsius inquam literas & syllabas, aut omnino per se nudū uerbū tātummodo attēdendum non esse, sed in eā cogitationem ueniendū, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentē, & sempiternā maiestatem unius, & trini numinis significat. Ex his autē facilè colligitur, inanē esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronūciare nō auderent, quasi in quatuor illis literis, non in re diuina uis esset. Sed quamuis singulari numero prolatū sit, *Non assumes nomen Dei*, id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligēdum est: multa. n. Deo imposita sunt nomina, vt, *Domini*,[a] *Omnipotentis*,[b] *Domini exercituum*,[c] *regis regum, fortis*, & alia id genus, quę in scripturis leguntur, quæ parē, eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque. n. Christiano populo, cuius ore

Nomē tetagrammatō, ἀνικφωνητὸν, vocari scribit Hiero. epist. 136. Iudęosque in hac parte multi Christiani sequunt. vide Geneb. lib. 1. Chronol.

a Exo. 15. 3.
b Is. 6. 3.
c Apoc. 19. 16. de his Dei nominibus vide Hier. ep 136
De nomine uero Dei proprio Thom. in 1 p. q. 13. art. 11.

Dei laudes aſsiduè celebrandæ ſunt, rem utiliſsimã, & perneceſſariam ad ſalutẽ, ignorare fas eſt.

5 *Qua ratione diuinum nomen uenerari, aut honorare censemur.*

Diuinũ nomen laudatur per ipſius confeſsionem. Matt. 10.32.

QVAMVIS autem multiplex ſit ratio laudandi diuini nominis, tamen in iis de quibus deinceps hic dicetur, vis & pondus omnium uidetur eſſe.

Primùm igitur laudatur Deus, cùm in omniũ conſpectu Deum, ac Dominum noſtrum fidẽter confitemur, Chriſtumq; ſalutis noſtrę auctorem, quemadmodũ agnoſcimus, ita etiã prædicamus.

Et cum eius ſermones re uerẽter tractamus. 2. Cor. 2. 17.

Itemque cum uerbo Dei, quo eius uoluntas enunciatur, ſanctè & diligenter operam damus, in eius meditatione aſsiduè uerſamur, ſtudiosè illud addiſcimus, aut legendo, aut audiendo, perinde, vt cuiusque perſonæ aut muneri aptum & conſentaneum eſt.

Et cũ ei de omnib. gratias agim⁹. Iob 1. 21. & 2. 10.

Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cùm officii, & religionis cauſa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tum proſperis, tum aduerſis, illi ſingulares gratias agimus: inquit enim Propheta: [a] *Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius.* Extantque plurimi [b] Dauid pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate diuinas illius laudes ſuauiſsimè decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum [c] Iob. qui cùm in maximas illas, horribilesq; calamitates incidiſſet, Deũ tamẽ excelſo, & inuicto animo laudare nunquã intermiſit. Nos itaque cùm animi, corporisque doloribus cruciamur, cùm miſeriis & ærum-

a Pſ. 102. 2.

b Pſal. 9. & 30. & 34. & 65. & plurimi alii.

c Iob 1. 21. & 2. 10.

ærumnis torquemur, ſtatim ad Deũ laudandum omne ſtudiũ, & animi noſtri uires cõuertamus, illud Iob dicentes: [a] *Sit nomen Domini benedictũ.*

a Pſal. item 112.2.

6 *Quomodo huic item præcepto aliàs pareamus.*

NDQVE verò minus Dei nomen honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo nos ſcilicet, aut ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda conſtantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus: [b] *Inuoca*, inquit, *me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me:* cuius implorationis cum multis aliis in locis, tum præcipuè in pſalmis, 16, 43, & 118, illuſtria exempla reperiuntur.

Item dum fideliter inuocatur.

b Pſ.49. 15.

Per iuſiurãdũ Dei nomen laudatur.

PRÆTEREA Dei nomen honore proſequimur, cùm fidei faciendæ cauſa teſtamur Deum: qui modus à ſuperioribus ualde differt. Nã quæ ſupra memorauimus, ita ſuapte natura bona sũt, vt nihil beatius, nihil homini atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius poſsit eſſe, quàm ſi in illis ſedulò exequendis, ipſum ſe noctes, & dies exerceat, [c] *Benedicam*, inquit Dauid, *Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.* [d] At iuſiurandum licèt bonum ſit, eius tamen frequens uſus minimè eſt laudabilis.

c Deute. 6. 13. vide itẽ 22.q.1.& 2. & 4. & 5. fere per totas & de iureiurando in decret. vide itẽ quomodo ſit licitũ apud Th. in 2.2.q 99.artic.2.

Quomodo autẽ nõ ſit frequentandum uide ead.ca.5. & Eccle. 23.8. 9 10.

d Pſal.33.1.

7 *Quare iuſiurandi frequentior uſus non ſit probandus.*

HVIVS autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt quòd iuſiurandum ea tantum de cauſa inſtitutum eſt, vt eſſet tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumẽtum. [e] Vt enim corpori medicamenta adhibere nõ expedit, niſi ne-

Cui fini iuſiurandũ ſeruiat, q ſiue eius ſit legitimus uſus.

e Tho. hæc refert loco ſup. citato, concordat.

ceſſe

Aug in ſer. Domin. in mont.lib.1. c. 3. & hab. 22.q.1. cap. ita ergo ui de item ea. cap. nõ eſt. Chry. hom. 26. ad pop. Antioch.

† Iuriſiurãdi conſuetudo ſalutaris non eſt, habent quædã exemplaria.

ceſſe ſit; eorundẽ uerò frequentatio omnino perniciosa eſt: ita etiam, niſi cùm grauis & iuſta cauſa ſubeſt, † iureiurando vti nõ eſt ſalutare: quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, vt proſit, vt magnum detrimentum afferat. Quamobrẽ præclarè docet ſanctus Chryſoſtomus, nõ naſcente, ſed iam adulto mundo, cùm mala longè lateque propagata uniuerſum terrarũ orbẽ occupaſſent, nihilque ſuo loco, & ordine conſiſteret, ſed perturbata omnia, & permiſta ſurſum, deorſumque magna rerum confuſione, ferrentur, & quod malorũ omnium grauiſſimum eſt, mortales ferè omnes in fœdam idolorum ſeruitutem ſeipſos abiecisſent; tum denique longo ſanè interuallo iuſiurandum in hominum conſuetudinem irrepſiſſe: nam cùm in tanta hominum perfidia, & iniquitate, nemo facilè ad credendum adduceretur, Deum teſtem inuocabant.

8 *In quo conſiſtat iuramenti ratio, quidq; propriè eſt iurare.*

Iurare quid ualeat apud ſcripturas. Aug. ſerm. 28. de uerb. Apoſ. Tho. 2.2.q.39 arti.1.& glo, 22. q. 1. in prin.

Cum per rẽ creatã iuratur Deus q̃uim reb. addidit nõ excluditur. vide Tho. ca. ar.5.

VERVM cùm in hac præcepti parte, præcipua illa ſit ratio docendi fideles, quomodo iuſiurandum piè, ſanctèque adhibere debeant, primùm dicendum eſt *iurare*, nihil aliud eſſe, niſi Deum teſtari quacunque id uerborum forma, & conceptione fiat. Nã, & teſtis eſt mihi Deus, & p Deũ, idem ſunt. Eſt etiam illud iuſiurandum, cùm ad faciendam fidem per res creatas iuramus, vt, per ſacra Dei Euangelia, per crucem, per ſanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus; neque enim hæc ipſa per ſe iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, ſed Deus ipſe hoc

præ-

præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit: ex quo sequitur, vt per Euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas Euangelio continetur, & declaratur: similiter & per sanctos, [a] qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obseruantia coluerunt, & per gẽtes, & nationes latissimè disseminarunt.

Vide capit. Si aliqua, 22.q.1.

a 1.Cor.3. 16.17.

9 De ea, iurisiurandi forma, quæ per execrationem fit.

EADEM est ratio illius iurisiurandi, quod per execrationẽ profertur: quale est illud sancti Pauli; [b] *Ego testem Deum inuoco in animam meam:* etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanq̃ mendacij vltori subiicitur. Neque propterea negamus nonnullas ex his formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi vim non habeãt: sed tamen vtile est, quę de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam, & regulam dirigere.

De hac forma iurisiurãdi Thom. in ea.q.1. ar.1.

b 2.Cor. 1. 23.

10 Quotuplex sit iuramentum.

DVO autem sunt iurãdi genera, primum quidem quod assertorium appellatur, nimirũ cùm aliquid de re præsenti, aut præterita religiosè affirmamus, vt Apostolus in epistolas ad Galatas; [c] *Ecce coram Deo, quia non mentior.*

Duo sunt iuramentorũ genera. Thom. ibi. & docto in tit de iureiurando.

c Gal.1. 20.

Alterum verò promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cùm aliquid ita fore pro certo pollicemur, & cõfirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, [d] qui Bersabeę cõiugi iurans per Dominum Deũ suum, promisit Salomonẽ eius filium, regni

d 3.Reg.17.

hære-

hæredem fore, atque in ipſius locũ ſucceſſurum.

11 *Quot ſint ad legitimum iuramentum requiſita.*

Iuramentũ tres habere comites ſcribit Hier. 4. 2 D. Hiero. in eundem locum, vt habetur. 22. q. 2. c. animaduertẽdum, & in 3. Iſ. 39. vide itẽ c. etſi Chriſtus, de iureiurando, & Tho in 2. 2. q. 89. ar. 3.

VERVM enim uerò licèt ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen ut rectum, ſanctumque ſit, multò plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicanda: ea uerò breuiter, teſte D. Hieronymo; Ieremias enumerat, cùm inquit: *Iurabis, viuit Dominus, in ueritate & in iudicio & in iuſtitia*: quibus ſanè uerbis illa breuiter, ſummatimque complexus eſt, quibus omnis iuriſiurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, iudicium, & iuſtitiam.

12 *Quomodo iuramentum præſtetur in veritate.*

Primò exigitur, vt qđ iureiurãdo aſſerit, vel promittitur ſit uerum, minimeq; fraudulentũ. vide Auguſt. ſer. 28. de uerb. Apoſt.

PRIMVM itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum, vt, quod aſſeritur, & ipſum uerum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temerè aut leui coniectura adductus, ſed certiſsimis argumentis. Alterum uerò iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodẽ planè modo ueritatem requirit: nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, vt, cùm tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat: neque enim uir probus id unquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſsimis Dei præceptis, & uoluntati aduerſari putet, ſed quicquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſsũ nunquam mutabit: niſi fortaſſe commutata rerũ conditione, tale eſſe inceperit, vt iam fidem ſeruare, & promiſsis ſtare ſi uelit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autem iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indicat illis

Vide 22. q. 4. vbi multa habes ſanctorũ dicta de iureiurãdo non ſeruando male præſtito.

ver-

uerbis: [a] *Qui iurat proximo suo, & non decipit.*

13 *Quis dicitur iurare in iudicio, quamque ob causam pueris iuramentum non sit deferendum.*

SEQVITVR secundò loco iudicium: neque enim iusiurandum temerè, & inconsideratè, sed consultò, & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus primùm quidem consideret, vtrum necessitate cogatur, nec ne, remque totam accuratè expendat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat, non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei ui, & necessitate: etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio accesserit, sanè iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum religiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine iurant. Id uerò passim quotidie à uenditoribus & emptoribus fieri uidemus: nam illi, vt quamplurimò uendant, hi rursus, vt quamminimò emant, res venales, vel laudare, vel uituperare iureiurando non dubitant. Cùm itaque iudicio, vel prudentia opus sit; pueri uerò ita acutè perspicere, ac distinguere nondum per ætatem posśint: iccircò constitutum est † à sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatē, hoc est ante decimumquartum annum iusiurandum exigatur.

14 *Quo pacto in iustitia iuretur.*

RELIQVA est iustitia, quæ maximè in promis-

a Psal. 14. 4.

Secundò requiritur, vt consideratè & non præcipitanter, reique necessitate exigente iuretur.

Aduersus hanc conditionē peccauit Iephte.

Temeraria quorūdam iureiurandi consuetudo quàm sit uitiosa.

Pueri ante annum 14. nō sunt admittendi ad iusiurandū præstandū.

† cau. 22. q. 5. cap. honestum. habetur ex Cornel. Pap. cæterique collectores ex eodem idē citant, sed hoc caput ī c. lib. 1. c. 63. repertū est. huic autem decreto concordant paruuli ex iisdē c. desumptum, & c. pueri, ex Concil Euber. quæ habentur ead.

Tertiò requiritur, vt iureiurãdo interueniẽte, quod ꝓmittitur, ſit honeſtũ, & iuſtum.

a Marc. 6. 23.
b Act. 23. 12.
c Pſal. 18. 8.
d Roma. 7 12. 23 Deut. 6. 13.
e Pſal. 62. 12.

Iurare licitũ eſſe tradunt Patres in Cõc. Tol. 8. cap. 2. vt hab. 23. q. 1. c. 1. & Aug. ſup epiſt. ad Galat. c. 1. & in ep. 154. & multis aliis quæ habentur ea. q. itẽ ex cap. & ſi Chriſtus. de iureiurãdo.

f Apoſtoli iurant. Rom. 1 9. & 1. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1.

Angeli iurant. g Apoc. 10. 3. Dan 12. 7.

Deus ipſe iurat. h Ad Hebr. 6. 17.

miſsis requiritur: quare ſi quis iniuſtũ aliquid, vel inhoneſtum promittit, & iurando peccat, & promiſsis faciendis ſcelus ſcelere cumulat. Extat huius rei in Euangelio exemplum Herodis regis; [a] qui temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tãquam ſaltationis præmium, dedit. Tale enim fuit Iudæorum iuſiurandum, qui ſe ipſos, [b] vt eſt in actis Apoſtolorum, ea conditione deuouerunt, nihil guſtaturos donec Paulum occidiſſent.

15 *Quibus præcipuè rationibus intelligatur iuſiurandum eſſe aliquando licitum.*

His ita explicatis, nulla planè dubitatio relinquitur, quin illi tutò iurare liceat, qui hęc omnia ſeruauerit, quique his conditionibus tanquã præſidiis quibuſdam iuſiurandum munierit: ſed & argumentis multis id probare facile eſt: nam [c] quæ immaculata eſt, & [d] ſancta, lex Domini, hoc præcepit. *Dominum*, inquit, *Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen illius iurabis*: & à Dauide ſcriptum eſt; [e] *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.*

Præterea [f] ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſię lumina, ſãctiſsimos apoſtolos, iureiurãdo aliquãdo uſos eſſe: idq; ex Apoſtoli epiſtolis apparet.

Adde, quod & angeli ipſi interdum iurant. nã à S. Ioanne Euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt, [g] *Angelum iuraſſe per uiuentem in ſæcula.*

Quin etiam, & [h] Deus ipſe iurat angelorum Dominus: & in ueteri teſtamento multis in locis Deus promiſsiones ſuas iureiurando confir-

mat, vt [a] Abrahæ, & [b] Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: *Iurauit*, inquit, *Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.* a Gene. 22. 10. & pſal. 104.9. Exod.33. b Pſal. 109. 4 & pſalm. 13.11.

16 *Iuſiurandũ rite præſtitũ eſſe in laude reponendũ probatur.*

NEQVE uerò obſcura eſt ratio ad explicandũ, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis attentius totam rem conſideret, & ipſius ortum, finemque intueatur. Etenim iuſiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis eſſe auctorem, qui nec decipi unquam poſſit, nec alios decipere: cuius [c] oculis nuda ſunt omnia, & aperta, qui [d] denique uniuerſis rebus humanis admirabili prouidẽtia conſulit, mundũq; adminiſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueritatis teſtem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

Quod iuſiurãdum rite præſtitũ ſit laudabile, probat D. Thom. in 2. 2. q.89. art.1. & 4.

Iuſiurandi uſurpandi origo.

c Heb.4. 13 d Sap.8.1. Matt. 6. 16. 17. & 10.29.

17 *Iuriſiurandi finis eſt, controuerſiarum & litium finis.*

QVOD uerò ad finem attinet, eò tendit iuſiurandum, atque id omnino ſpectat, vt hominis iuſtitiam, & innocẽtiam probet, finemque litibus, & controuerſiis imponat. quod etiam [e] Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos docet.

Iuſiurandi quis ſcopus eſſe debeat. vide Thom. in 2.2. q.98. ar.1.

e Heb.6. 16.

18 *Quomodo Chriſtus iuramentum prohibuerit.*

NEQVE huic ſententiæ uerba illa Saluatoris noſtri apud ſanctum Matthæum repugnant: [f] *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non periurabis, reddes autem Domino iuramẽta tua. Ego autẽ dico uobis, nõ iurare omninò,* [g] *neque per cælũ, quia thronus Dei eſt: neque per terrã, quia* [h] *ſcabellum pedum eius: neque per Hieroſolymam,*

Obiectionis tacitæ ſolutio.

f Mat.5.34.

g Matt. 23 22.

h Iſ.66.1.

quia ciuitas eſt regis magni, neque per caput tuũ iuraueris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. [a] *ſit autem ſermo ueſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.* His enim uerbis iuſiurãdum uniuersè, & generatim damnari non eſt dicendum, cùm iam ſupra uiderimus Dominum ipſum Apoſtolosque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum Iudęorum iudicium Dominus redarguere uoluit, quo ſibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum eſſe, præter mendacium. Itaque de rebus leuiſsimis, & nullius momenti, & ipſi iurabant frequentiſsimè, & ab aliis iuſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit, atque improbat, docetque omninò à iureiurando abſtinendum eſſe, niſi cogat neceſsitas.

a Iac. 5. 12.

Falſa Iudęorũ de iureiurãdo opinio.

Quomodo iuramentũ permittat Chriſtus.

19 *Quomodo Chriſtus dixerit, illud quod ad ſimplicem ueritatis aſſertionem accedit, eſſe à malo.*

Nam propter humanam imbecillitatẽ iuſiurandum inſtitutum eſt, & re uera à malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat, aut illius, cuius cauſa iuramus, cõtumaciam, qui, vt credat, aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurandi neceſsitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit, Saluator, [b] *Sit ſermo ueſter, eſt, eſt; non, non*, hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi cõſuetudinem in colloquiis familiariũ, & leuium rerũ prohibere. quamobrẽ illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimium, & propenſi ad iurandũ ſimus. idque ſedulò docendum erit, & fidelium auribus incul-

Quomodo iuramentũ ſit à malo. Aug. ita interpretatur lib. 1. de ſer. Dom. c. 30. & hab. 22. q. 1. c. ita ergo.

b Mat. 5. 37

culcandum : infinita enim ferè mala ex iurandi nimia consuetudine emanare, & sacrarum litterarum auctoritate, & sanctissimorũ Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiast. scriptũ est: [a] *Iurationi non assuescat os tuum : multi enim casus in illa.* Item : [b] *Vir multum iurans, implebitur iniquitate, et nõ discedet à domo illius plaga.* Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basiliũ, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de uetitis dicatur.

Quanta mala iurandi consuetudo secu trahat.

a Eccle. 23. 9. & 27. 15.

b Eccle. 23. 12.

S. Basil. in illud psal. 14. Qui iurat ꝓximo suo. vide ca. primũ est. 22. q. 2. ex lib. de mend. c. 14.

20 *Cur iuramentum falsum & temerarium, sit tam grande peccatum.*

VETAMVR diuinum nomen in uanum assumere, apparet enim eũ graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam uerba declarant, NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM. quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeò, ac nefarium sit, nimirum propterea quòd eius maiestas minuitur, quem nos Deum, ac Dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur ne homines falsum iurent. nã qui à tanto scelere nõ refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui, aut illi inscitiæ notã inurit, dum ipsum alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, aut praui affectus, qui mendacium testimonio uelit confirmare.

Peccãt grauiter aduersus hoc præceptum, primum illi, qui falsò iurant: vide Tho. in 22. q. 98. arti. 2.

21 *Quomodo peierent illi, qui iurant esse uerũ; quod uerũ est.*

IVRAT autem falsò non is solùm, qui, quod

Quis falſo iuret, aut peieret.
Auguſt. de verb. Apoſt. ſerm. 28. & hab. 22. q. 2. c. homines.
Quid ſit mẽdacium.
Aug. in lib. cont. mend. c. 4. & Tho. in 22. q. 110. art. 1.
Qui iurat ſine animo adimplendi peccat 22. q. 2. c. 1. & 2.

falſum ſcit, verum eſſe iurando affirmat, ſed ille etiam, qui iureiurando id aſſerit, quod cùm uerũ ſit, tamen ipſe falſum putat. nã cùm mendacium ea re mendacium ſit, quòd contra mentem, & animi ſentẽtiam profertur perſpicuum eſt, hunc planè mentiri, & periurum eſſe.

22 *Iurans falſum, quod uerum eſſe putat, quomodo peccet.*

SIMILI quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerum exiſtimat, & tamen reuera falſum eſt, niſi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem compertam atque exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt.

Qui non facit, quod ꝓmiſit ſe facturum peccat, ſi uero de iureiurãdo & Tho. in 2. 2. q. 89. art. 7.
† Vota ſanctè ſeruãda traditur. Leui. 27. per totum & Nume. 6 per totum. Deute. 23. 21. 22. & ſeq. Iud 11. 3. Pſal. 75. 12 Eccl. 5. 3. & multis in aliis ſcripturæ locis. prætermitto reliqua, quod eſſet immẽſum.

23 *Qui non ſeruat quod iurauit, aut nouit ſe facturum, ut peccet.*

EIVSDEM uerò peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iureiurando facturum promittit, cùm tamẽ, aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit re ipſa non præſtat. Quod etiam ad eos pertinet, † qui cùm ſe uoti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant.

24 *Peccatum mortiferum iurans, vel contra conſilium Euangelicum ut peccet.*

PRÆTEREA in hoc præcepto peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus una eſt. Itaque ſi quis iuret peccatum aliquod mortiferum cõmiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, huius præcepti reus eſt, licèt ille feriò, atq; ex animo dicat, atq; iuſiurandum ueritatem habeat, quam alio loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à

con-

contemptu quodam proficiſcuntur, cùm quis iurat ſe non obtemperaturum conſiliis Euangelicis: cuiuſmodi ſunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea neceſſariò ſequi debeat: ſi quis tamen iuret, nolle ſe illis parere conſiliis, is eo iureiurando diuina conſilia contemnit, & uiolat.

Iurandũ de ... mala prohibitũ. 21. q. 4. c. in malis. & ca. qui ſacramento. & c. nõ ſemper. & c. neceſſe eſt.

Peccat qui iurat ſe non obtẽperaturum conſiliis Euangelicis. Tho. in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 2.

25 *Leuibus coniecturis adductus iurans, peccat.*

Præterea hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui quod uerum eſt, iurat, idque ita ſe habere exiſtimat, leuibus quibuſdam coniecturis adductus, & longè petitis. nam etſi eiuſmodi iuſiurandum ueritas comitatur, ſubeſt tamẽ aliquo modo falſum: nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uerſatur.

Quartò, hic peccãt leuiter uerum iurantes.

26 *Qui per falſos Deos iurat, grauiter peccat.*

Falso præterea iurat, qui [a] per falſos Deos iurat. quid. n. eſt à ueritate alienus, quàm mẽdaces & fictitios Deos tanquam uerum Deum teſtari?

a Exo. 23. 13.

Per falſos Deos iurantes, grauiter peccant. 22. q. 1. c. mouet ex Aug. epi. 154. & inuit. Tho. in 2. 2. q. 13. art. 1.

27 *Dei verbum inhonorans, vel male interpretando, vel ad uana conuertendo peccat.*

Verum quoniam ſcriptura, cùm periurium interdixit, inquit: [b] *Nec pollues nomen Dei tui:* neglectio prohibetur, quæ fugienda eſt in reliquis, quibus ex præcepti huius auctoritate honor debetur: quale eſt verbum Dei: cuius maieſtatem non ſolùm pij, ſed impij etiam interdum reuerentur, [c] ut in Iudicum hiſtoria de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum eſt. Dei autem uerbum ſumma iniuria afficit, quicunque ſacram Scripturam à recta, & germana eius ſen-

b Leuit. 19. 12.

c Iud. 3. 20.

Sextò, ſacras ſcripturas ad hæreſim inflectẽtes, & qũocũq; deuiantes peccant.

tentia, ad impiorum dogmata, & hæreſes flectit. Cuius ſceleris admonet nos Princeps apoſtolorũ illis uerbis: [a] *Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem.* Præterea fœdis & inhoneſtis maculis ſacra Scriptura contaminatur, cùm eius uerba, & ſententias, quæ omni ueneratione colenda ſunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, aſſentationes, detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi quæ alia ſint id genus: in quod peccatum ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet.

a 2.Pet.3.& 2.Cor.2.17. & 4.c.2. vide item ca. hæreſis 24. q.3. & Can. Syno.Trull. c.19. & cap. exiit de ver. ſignifi.in 6.

Trid. Syno. ſeſſ.4. in fine.

28 *Qui Deum in ſuis calamitatib. non inuocant, vt peccent.*

Septimò, Deum non inuocantes.

Deinde, vt ij Deum honorant, qui eius opẽ atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorẽ is negat, qui illius ſubſidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cùm inquit: [b] *Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*

b Pſ. 13. 5. & 52.6.

29 *Grauiſsima omnium horum peccatorum eſt in Deum, eiusque ſanctos blaſphemia.*

Blaſphemi, quantũ peccẽt. vide Leuit. 24. 25. 16. Nume. 16.30. Iſa.1. 4.& 37.4.

At uerò longè magis deteſtabili ſe ſcelere adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomẽ ab omnibus creaturis benedicẽdum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen, cum Deo regnãtium, impuro, & cõtaminato ore blaſphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum, vſque adeò atrox, atque immane eſt, vt interdum ſacræ [c] litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine utantur.

c 3.Reg.21. 13. Iob.1.11. 2.9.

30 Cur

30 *Cur huic præcepto suæ quædam minæ sint subiectæ.*

QVONIAM uerò pœnæ, & supplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere solet, idcirco Parochus, vt hominũ animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit.[a] NEQVE ENIM HABEBIT INSONTEM DOMINVS EVM, QVI ASSVMPSERIT NOMEN DOMINI DEI SVI FRVSTRA. Ac primum quidem doceat, summa ratione factũ esse, vt huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur:[b] qui cùm hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum, vt illum potius beneuolum, quàm iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, vt populus sceleris grauitatem agnoscat, & illud detestetur uehementiùs, & in eo euitando, maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

Cur huic præcepto sicut & primo minæ subiectæ sint declarat D. Tho. in 1.2. q 100. ar.2. ad 3.

a Exo..20.7 Tob. 3. 22. Sap.1.13.

b Tob.3.22 Sap.1.13.

Ostendat præterea, quanta sit hominum procliuitas ad hoc peccatum committẽdum, vt non solùm satis fuerit legem ferre, nisi etiã minæ adderentur. Incredibile enim est quantum hæc cogitatio utilitatis habeat. nã ut nihil æquè nocet, vt incauta quædam animi securitas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest. Tum illud etiam declaret, nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantùm uniuersè minari, quicunque se hoc scelere astrinxerit, non

Hominum procliuitas ad hoc peccatum.

impunè laturũ. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati nos admonere debent. hinc. n. facilè licet coniicere, homines ea re ĩ maximas calamitates incidere, qđ huic præcepto nõ obtẽperẽt. quib. ſibi ꝑpoſitis, cautiores eos in poſterũ fore veriſimile eſt. Fideles itaq; ſãcto timore perterriti, oĩ ſtudio peccatũ hoc fugiãt. nã ſi [a] oĩs uerbi otioſi in extremo iudicio reddẽda ratio eſt: ꝗ de grauiſsimis ſcelerib. dicendũ, quæ magnã diuini noĩs deſpicientiã præ ſe ferũt?

Supplicia uaria quotidie naſci propter ſecundi præcepti uiolationem.

a Matt. 12. 36.

DE TERTIO PRAECEPTO.

Cap. IIII.

Memento vt diem Sabbathi ſanctifices. Sex dieb. oꝑaberis & facies oĩa opera tua.

Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui est.

Non facies omne opus † in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & sanctificauit eum.

† In eo, non reperitur in 12. MS. Rab. Hebr. & Gręco exēp. at in Reg. & Gręc. exēpl. habetur. Gene. 2. 2. Deut. 5. 16.

1 *Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur.*

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atq; ordine præscribitur: est. n. hic ueluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam, quem intimis sensibus piè colimus, fide, & spe adducti, quam in eo positā habemus, non possumus eum nō externo cultu uenerari, eidemq; gratias agere. Et quoniam hęc ab iis, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstari possunt, certū tempus statutum est, quo ea commodè effici queant.

Tertiò præcepto exter nū Dei cultū iubemur intimo animi cultui adiungere. Trid. Syno. sub fin. ult. sess. decreto de ciborum delectu, & festis dieb. vide item D. Thom. in 2. 2. q. 122. ar. 4. de con sec. dist. 3. c. pronuntiandum, & ca. irreligiosa, & c. permouit. & de feriis, ca. 1. & 2. & 3.

2 *Cur præcipuè danda opera sit Parocho ut, quod hic præscribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Itaqve cum hoc pręceptum huiusmodi sit, vt fructum, & admirabilē utilitatem afferat, maximè interest, Parochi summam in eo explicādo diligētiam adhiberi. ad eius autē inflammandū studium magnā uim habet, primum illud præcepti verbum, Memento. Nam quemadmodum fide-

Quanti referat tertium præceptum diligenter obseruare. Festis dieb. cōciones sacræ sunt audiendæ.

Cõc. Carth. 4.c.2. & Triden.ſeſs.24. cap.4.de refor. & poteſt colligi ex Act. 13. 17. 42. 44. & 15.21. & 18.4.

a Pſal. 118. 33.34.

b Exod.10. 23.30.& 20. 7. 8. & 31. 13.14.15.& 35.2.

c Leuit.16. 31. & 19. 3. 30 & 20.2

d Deute. 5. 12.13.4.

e Iſ.56.2.4. 5.& 58.13.

f Hiere. 17. 21.22.24.27

g Ezec. 20. 13.16.20.& 22. 8. 26. & 23.38.& 44. 24.

Exo.16.20. 31.

fideles tale præceptum meminiſſe debent, ſic Paſtoris eſt, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo ſæpè redigere. Quantùm uerò fideliũ referat hoc præceptũ colere, ex eo percipitur, ꝙ, eo diligẽter colendo, ad reliqua legis iuſſa ſeruanda faciliùs adducentur. Cùm.n. inter cætera, quæ diebus feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, verbi Dei audiendi cauſa, ad Eccleſiã conuenire, cum edocti fuerint [a] diuinas iuſtificationes, illud etiã conſequentur, vt ex toto corde cuſtodiant legem Domini. quamobrem ſæpiſsimè ſabbathi celebritas, cultusq; præcipitur in ſacris literis, vt in [b] Exodo, [c] Leuitico, [d] Deuteronomio, apud [e] Iſaiã, [f] Hieremiã itẽ, [g] & Ezechielẽ Prophetas uidere licet: quibus omnibus in locis hoc de ſabbathi cultu traditum eſt præceptum.

3 *Quomodo principes ad Eccleſiæ præſidibus opitulandum hortandi ſint.*

Magiſtratuũ etiã eſt cultum Dei externũ promouere.

Trid. Syno. ſeſs. vlt. decret. de refor.c.20. vide item ca. nos ad fidẽ & ca Cũ ad uerum.& c. fin. & multa alia diſt. 96. inde etiam factum eſt, vt pij principes legibus fidem tutati ſint, vt patet Cod. de ſumma Trinit. & fide Cath. & eo de hæret.

MONENDI uerò, & hortandi ſunt Principes, & Magiſtratus, vt in ijs maximè, quæ ad hũc cultum Dei retinendum, atque augendũ pertinent, Eccleſiæ Præſides ſua auctoritate iuuẽt, iubeãtq; populũ ſacerdotũ præceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationẽ attinet, danda eſt opera, vt fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum, cum cæteris conueniat, quibuſve differat ab iis. hoc enim pacto cauſam ille, rationemq; cognoſcet, quare nõ ſabbathum, ſed diem Dominicũ colamus, ſanctumq; habeamus.

4 Qua

4 *Qua rōne hoc præceptũ à cæteris Decalogi legibus discrepet.*

CERTA igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi precepta, naturalia sunt, & perpetua, neque ulla ratione immutari possint. quo factum est, vt, quamuis lex Moysis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia Moyses ita iusserit, sed quia naturæ ita conueniunt, cuius vi ad illa seruanda homines impelluntur: Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad ceremonias pertinet; neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut instituti sumus, vt illo die potius, quàm alio, externum Deo cultum tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis seruitute est liberatus, diem sabbathum coluit.

Decalogi oĩa pcepta sunt naturalia, excepto pcepto d Sabathi obser. Aug. ep. 119. ad Ianuar. c. 11. Th. in 2. 2. q. 122. ar. 4. Etiã añ legẽ Moysi datã pceptũ colendi Sabbathũ fuit. Exo. 16. 5. 22. 23. 26. Cæterũ nonnulli a mũdi principio Patr. sabbathũ coluisse ferunt idq. ex Gen. 5. 3. colligunt.

5 *Tempore mortis Christi legis cæremonijs sublatis etiam sabbathum qua parte fuit cæremoniale sublatum.*

TEMPVS autem, quo cultus tollendus erat, illud idem est, quo cæteri Hebraici cultus, ceremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi. nam cùm illæ cæremoniæ, sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis; illud vtique necesse erat, vt [a] lucis, ac [b] veritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur: qua de re sanctus Paulus ad Gal. ita scripsit, cùm Mosaici ritus cultores reprehenderet, [c] *Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timeo vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis:* [d] in quam

Morte Christi cæremoniæ ueteris legis sublatæ. Rom. 3. 20. 21 27. 28 & 4. & 5 & 6. & 7 & 8. ad Galat. & Heb. ferè p tot. & decr. Apost. oĩno abrogatę sũt Act. 15. 28. uide itẽ Th. in 1. 2. q. 103 ar. 3. & 4.

a Ioan. 1. 5. & 3. 12
b Ioã. 1. 17. & 14. 6.
c Gal. 4. 10. 11.
d Colo. 2. 16

etiam

etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes: & hęc de differentia.

6 Quo pacto tertium hoc præceptum cũ reliquis nouẽ cõſentiat.

Tertii præcepti cum cæteris quę ſit conuenientia, ex D. Tho. in 2. 2. q. 122. ar. 4.

CONVENIT autem hoc pręceptum cum reliquis, nõ ritu, & cæremoniis, ſed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quę hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure exiſtit; cùm illud natura cõparatum ſit, vt aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, uerſemur: cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdã ferias, easque publicas: fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. Eſt enim naturale homini, vt is certum quoddã tempus neceſſariis rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & aliis huiuſmodi rebus: & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſeſe reficeret: atque ita cùm aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc ſanè ad morum præcepta pertinet.

7 Diem Dominicum pro die Sabbatho Apoſtoli colendum ordinauerunt.

Dominici diei conſecratio ab Apoſtolis promanauit. a Apoc. 1. 10 b 1. Cor. 16.

QVAM ob cauſam Apoſtoli ex illis ſeptem diebus, enm, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerunt, quẽ & diem Dominicum dixere: nam & ſanctus Ioannes in [a] Apocalypſi Dominici diei meminit: & [b] Apoſtolus per *unam ſabbathi*, quę eſt dies Dominicus, vt ſanctus

ctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iã tum in Eccleſia diẽ Dominicum ſanctum habitum eſſe. Iã verò, vt ſciãt fideles, quid eo die agere, à quibuſve actionibus abſtinere debeant: non alienum eſt, vt Parochus totum præceptum, quod in quatuor partes rectè diſtribui põt, ad verbum diligẽter interpretetur.

2. Act. 20. 7. hũc locum S. Chryſ. homil. 13. in 1. Cor. Ambr. itẽ & Theophi. & plurimi alii interpretãtur. præter quos habemus antiquisſima de die Dominica teſtimonia. c. Apoſt. Can. 67. Ignat. epi. ad Magneſ. Iuſt. apol. 2. Tertul. in apol. c. 16. & de cor. mil. ca. 3. & de idolol. cap. 14. Cyp. ep. 33. & 59. Cle. Alex. lib. 2. Stro. Orig. homil. 7. in Exod. & alios.

8 *Quid hoc uerbo, Memento, hic generatim præſcribatur.*

ITAQVE primum generatim proponat, quid ijs verbis præſcribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. Ob eam uerò causã initio præcepti verbum illud MEMENTO, appoſitè additum eſt, quòd huius diei cultus ad cæremonias pertineat: qua de re populus admonendus eſſe videbatur, cùm naturæ lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen, quo potisſimum die fieri deberet, non præſcripſit.

Præterea fideles docendi ſunt, ex ijs uerbis modum, & rationẽ colligi poſſe, qua in tota hebdomada opus facere conueniat: ita. ſ. vt diem feſtũ ſemper ſpectemus: quo die, cùm actionũ & operũ noſtrorum Deo quaſi reddenda ratio ſit; eiuſmodi opera efficiamus, neceſſe eſt, quę neq; Dei iudicio repudientur, neque nobis, vt ſcriptum eſt,[a] in ſingultum ſint, & in ſcrupulum cordis.

Cur hoc p̃ceptum memoriæ commendãdum tradatur. ex Tho. 1. 2. q. 100. a. 7. ad 5

Oẽs dies piis opib. sũt tranſigẽdi, a1. Re. 25. 31

Poſtremò id docemur, quod certè animaduertere debemus, non defuturas ſcilicet occaſiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel ſpectaculorum, ludorumq; ſtudio, qui-

Nulla occaſione à ſabbathi sãctificatione abſtinẽdũ eſt.

bus

bus plerũque ab huius diei ſancto, religioſoq́ue cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur.

10 *Quid ſabbathum, & ſabbathizare in ſacris literis denotet.*

Quid ſit ſabbathũ. Hieron. in interpret. nom. Hebr. à uerbo ſchabath. id eſt quieuit uel ceſſauit. a Gen. 2. 3. b Exod. 20. 12. & 31. 7. Deut. 5. 14.

SABBATHVM Hebraicum nomen, ſi Latinè interpretatis, ceſſatio dicitur: ſabbathizare propterea ceſſare, & requieſcere Latino vocabulo appellatur: qua ſignificatione factum eſt, vt ſabbathi nomine Dies ſeptimus diceretur[a] quoniã abſoluta, perfectaq́ue mundi uniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hanc diem: [b] in Exodo Dominus uocat. Poſtea verò, non ſolùm ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatem ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt. in quem ſenſum Phariſæus apud ſanctũ Lucam dixit: [c] *Ieiuno bis in ſabbatho*. Atque hoc quidem de ſabbathi ſignificatione.

c Luc. 18. 12

11 *Quomodo fideles ſabbathum ſanctificare dicantur.*

Quid ſit ſãctificatio. ſabbarhi.

SANCTIFICATIO autem ſabbathi ſacris in literis ceſſatio eſt, quæ fit à corporis laboribus, & à negotiis, vt apertè oſtendũt hæc, quæ ſequuntur, præcepti uerba, NON FACIES IN EO QVICQVAM OPERIS. neque uerò id ſolum ſignificat, (aliter enim ſatis fuiſſet dicere, ut eſt in Deuteron. OBSERVA DIEM SABBATHI) ſed cum eodem in loco addatur VT SANCTIFICES EVM, hoc verbo oſtenditur ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſq́ue actionibus, ac ſanctis rerum officiis conſecratum. Itaque diem ſabbathi tum plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis, & religionis officia Deo præſtamus: hocq́ue planè ſab-

Deut. 5. 12.

bathum

bathum est, quod [a] Isaias *delicatũ* appellat: quoniam dies festi sunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic, sanctoque sabbathi cultui, misericordiæ adiunguntur opera. certè maxima sunt, [b] & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur.

a Isa. 58.13.

b. Isa. 58.6.7

12 *Quæ sit germana superiorum uerborum sententia.*

ITAQVE uerus, ac proprius huius præcepti sensus eò, spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, à negotiis corporisque laboribus feriatus, Deum piè colat, ac ueneretur.

Sensus tertii præcepti. ex Tho. in 2.2. q. 122. ar. 4. ad. 3.

13 *Quid altera præcepti parte demonstratur.*

ALTERA uerò præcepti parte demonstratur diem septimum Dei cultui diuinitus dedicatum esse: nam ita scriptum est: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA, SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ uerba ad eam sententiam referuntur; ut sabbathum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diẽ intelligamus, signum esse quietis Domini.

14 *Cur Iudæis expedierit certum diem, eumque septimum esse religionis officia præscribere.*

HIC vero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo diligendi, ne fortè Aegyptiorum sacra imitaretur. Itaque ex septem diebus, ultimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterii est. Quare

Domi-

a Exo. 31. 13. b Ezec. 20. 12.

Dominus [a] in Exodo, & apud [b] Ezechielem signum vocat: *Videte itaque*, ille inquit, *ut sabbathum meum custodiatis, quia signum est inter me & uos, in generationibus uestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico uos.*

15 *Quarum rerum signum fuerit Sabbathi celebritas.*

Vide Aug. ep. 119. cap. 12. Hier. lib. 15. in Isa. in cap. 56. & li. 16. in ca. 58. & in Ezech. 13. in ca. 44. Tho. in 1. 2. q. 110. ar. 4. ad 2. & in 2. 2. q. 122. ar. 4.

ITAQVE signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cùm diem ei dicatum videamus esse: siquidem ille dies sanctus est, quòd tum præcipuè sanctitatē & religionē homines colere debeant.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirādæ vniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditū, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo solutos, ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit illis verbis: [c] *Memento, quòd & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, ut obseruares diem sabbathi. Et signum item, tum spiritualis, tum cælestis sabbathi.*

c Deu. 5. 15.

16 *Quod sit spirituale populi Christiani sabbathum.*

Aug. de Ge. ad lit. lib. 4. c. 12. & epi. 119. cap. 11. Hie. 11. ubi supra & Th. d Rom. 6. 6. Eph. 4. 22. e Rom. 6. 4. f Eph. 5. 8. g Ibid. 11. Cyril. lib. 4. in Ioã. c. 51.

SPIRITVALE autem sabbathum, in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum, cùm [d] uetus homo, [e] Christo consepultus, ad uitam renouatur, atq; iis in actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, se studiosè exercet. debent enim qui [f] aliquando erant tenebræ, nūc autem lux in Domino sunt, vt filii lucis in omni bonitate, iustitia & ueritate ambulare, [g] neque

cõmunicare operibus infructuosis tenebrarum.

17 *Quòd sit beatis etiam suum sabbathum.*

CÆLESTE verò sabbathum est, vt ait D. Cyrillus, eum locum Apostoli tractans, [a] *Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei*, illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viuentes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud, [b] *Nõ erit ibi Leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, & uia sancta uocabitur:* [c] omnia.n.bona mens sanctorum in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & à Pastore incitandi: [d] *Festinemus ingredi in illam requiem.*

18 *Iudæis alij dies, quàm septimus fuere festiui.*

PRAETER diem septimum habebat populus Iudæus alios etiam festos, & sacros dies [e] diuina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur.

19 *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum diuino cultui consecrarint.*

PLACVIT autẽ Ecclesiæ Dei, vt diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferatur diem. Nam, [f] vt eo die primùm [g] lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitã ęternam nobis aditum patefecit, resurrectione, [h] quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem uita nostra reuocata est: vnde & Dominicum [i] diem Apostolici dici voluerunt. Solemnem præterea hũc diem esse in sacris litteris animaduertimus, [k] ꝙ eo die mundi creatio initium habuit, ꝙ [l] Spiritus sanctus discipulis datus sit.

a Heb.4.9.
b Isa.35.8.9. Augu.cont. Adimãtum lib.1.ca.2.& 22.đ ci. Dei c.vlt & alij.
c Sap. 7,11.
d Heb.4.11.
e VideExo. 12.14.15.& 23.14.15.16 & 34.18.20. 21.& Leuit. 23. ferè per tutũ.& Nume.29. ferè per totũ. & Deu.16. per totum.& ad intelligendã horũ festorũ moralẽ rationem vide lib.17. Cyrilli de ador. ĩ spir. & verit. & Tho.in 1.2. q.102..ar.4. ad 10.
f Cur Dominicus dies loco Sabbathi colatur. uide Augu. ep.119.c.13. & ser.154. de temp. & Leon.ep.81. ad Diosc.Iustĩ.ĩ 2.Apol.
g Gen.1.3.
h Mar.16.2.
i Apoc.1.10.
k Gen.1.3.
l Act.2.2.

20 *Quamobrem ad diem Dominicum alia feſta Chriſtianis acceſſerint.*

De aliis diebus feſtis vide c. pronũciandum de confec. diſt. 3. & c. conqueſtus. de feriis. quõ autem hæc feſta è traditione Apoſtolica emanarint] colligi põt ex act. 20. 16. 1. Cor. 16. 8. Can. Apoſt. can. 7. Aug. ep. 118. c. 1. Tertul. de cor. mil. & aliis.

ALIOS autem dies feſtos ab Eccleſia initio, & conſequentibus deinde temporibus, Apoſtoli ſancti Patres noſtri inſtituerunt, vt piè & ſanctè Dei benefi ciorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt, deinde qui ſanctiſſimę Virgini matri, tum uerò Apoſtolis, Martyribus, cæteriſque ſanctis cum Chriſto regnantibus dicãtur: in quorum uictoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipſis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

21 *Quomodo ex hoc præcepto ad otium fugendum incitantur.*

ET quoniam ad hoc præceptum ſeruãdum, magnam uim ea ipſius pars habet, quæ illis uerbis expreſſa eſt. SEX DIEBVS OPERABERIS; SEPTIMVS AVTEM DIES SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST, Parochus debet illam partẽ diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi poteſt, fideles hortandos eſſe, ne otioſi, & deſides uitam traducant: ſed potius Apoſtolicæ vocis memores, [a] negotium ſuum quiſque agat, [b] & operetur manibus ſuis, ſicut ab eo præceptũ fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, vt ſex ipſis diebus opera noſtra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agi ve oporteat, in diem feſtum reiiciatur, atque ita animus à rerum diuinarum cura, ſtudioque auocetur.

Chriſtianis ptextu ſabbathi nõ eſt otiandum.

a 1. Theſſ. 4. 11.
b Eph. 4. 28.
2 Theſ. 3. 10

22 *Quid*

22 *Quid maxime diebus festis agere sit prohibitum.*

TERTIA deinde præcepti pars explicãda est, quæ quodammodo describit, qua ratione Sabbathi diem colere debeamus, præcipuè autem explicat quid illo die facere prohibemur. Quare inquit Dominus. NON FACIES OMNE OPVS IN EO, TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. Quibus uerbis ad id primùm instituimur, vt, quæcunque diuinum cultum impedire possunt, omnino uitemus. facilè enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. quò magis [a] peccata fidelibus vitãda sũt, quæ non solùm animũ à diuinarũ rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiungũt.

23 *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur, sabbatho non interdicuntur.*

NEQVE tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, vt altare instruere, templa alicuius festi diei causa ornare, & reliqua huius generis. ideoq; à Domino dictum est, [b] Sacerdotes in tẽplo sabbathum uiolare, & sine crimine esse.

24 *Quædam etiam seruilia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

SED neque earum rerum opera, hac lege prohiberi existimandum est, quarum iactura facien-

Seruilia opera diebus festis sint phibita. vide cap. ieiunia de consecr. distinc. 3. & cap. omnes dies. de feriis. uide itẽ D. Tho. 1 2. 2. q. 122. & cap. fi. de feriis.

a Diebus festis à peccatis maxime cauendum. Aug. tract. 3. & in Ioã. in Psal. 32. Con. 1. & in lib. de decẽ chordis c. 3. sed hoc nõ ita accipiendum est, ut nouum peccatum circunstantia diei festi inducat. Tho. 2. 2. & 122. ar. 4.

Actiones seruiles ad Dei cultum spectãtes exerceri possunt. Tho. in 2. 2. q. 122. ar. 4.

b Matt 12. 5. vide item Leu. 24. 8. Num. 28. 9. & Ioã. 7. 22.

da sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam canonibus permissum est. Multa alia Dominus in Euangelio, festis diebus fieri posse declarauit, quæ facilè Parochus apud sanctos [a] Matth. & [b] Ioannem obseruabit.

Multa licēt in dieb. festis, uide c. licet de feriis, & c. cōquestus eo. in fine & l. solet. ff. eo. a Mat. 12. 3. 4. 5. 11. 12. Marc 3. 4. Luc. 6. 3. 4. 8. 9. b Ioan. 5. 8. 9. 16. 17. & 7. 22. 23. & 9. 6. 7. uide item Deut. 22. 1. 2 3. 4. & 1. Mach. 2. 41. 42. & 4 2. 3. & ca. discipulos. de cōs. dis. 5.

25 *Cur iumenta quiescere Dominus voluerit.*

SED ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur, facta est iumenti mentio, quo animalium genere impediuntur homines, quò minus sabbathum diē colant. si enim die sabbathi alicui operis actionis iumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque solùm per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet, ergo neq; iumentis, quorum ad id opera homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eò etiam spectat, vt si iumentorum laboribus Dominus parcere vult, eò certè magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque industria vtuntur.

Serui, & ancillæ die festo nō sunt à cultu Dei auocandi.

26 *Quibus præcipuè in operibus Christiani diebus festis se exercere debeant.*

NEQVE verò Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Ille uerò eiusmodi sunt, vt ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, synceraque animi attentione sacrosanctæ missæ sacrificio intersimus, diuina Ecclesiæ sa-

Missa die festo integre audienda Cōc. Agath. ca 47. & de cōs. dist. 1. c. Missas. Itē Cōc. Aurel. ca. 28 ibi. c. cum ad celebrandas. Itē Tribur. can. 35. & can. Apost. ut hab. ead. dist. ca omnes fideles.

sacramenra, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebro adhibeamus.

Nihil verò est, quod oportunius, aut melius Christianis hominibus fieri possit, quàm sit peccata sua sacerdotibus sępè confiteātur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populū adhortari, sumpta huius probandæ rei ratione, & copia, ex iis, quæ de Pœnitentiæ Sacramento suo loco tradita, & pręcepta sunt. Neque solùm ad hoc Sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiant.

Pœnitentię & Euchari-stiæ Sacramētum diebus festis frequentandū. Aug. de Eccl. dogm. ca 53. & habet de cōse. dist. 2. c. quotidie.

Attentè prætetea, diligenterque sacra concio fidelibus audiēda est: nihil enim minus ferēdum est, neque tam profectò indignum, quàm Christi uerba contēnere, aut negligenter audire. Exercitatio itē, & studium fidelium in precibus, diuinisque laudibus frequens esse debet, præcipuaq; eorundē cura, ut, quæ ad Christianæ uitæ institutionē pertinēt, ea diligenter addiscant, seduloq; se exerceant in iis officiis, quæ pietatē continent, pauperibus, & egenis eleemosynā tribuendo, ægros homines uisitando, mœrentes, quique dolore afflicti iacent, piè consolādo. nam vt est apud sanctum Iacobum: [a] *Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum.* Ex his quæ dicta sunt, facilè erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur.

Concio frequentanda. Iust. Apol. 2. ex Actis 20. 7.

Indignū est Christi uerba contēnere. Aug. lib. 50. ho. ho. 26. & habetur 1. q. 1. c. interroga.

Pietatis opera dieb. potissimū fest. exercenda. Sic faciebāt ueteres Christiani, teste Iusti. Apol. 2. in fine. Tert. in Apol. & in lib. ad martyr. & in 2. ad uxorem ppe finē, & colligi pōt ex Apost. 1. Cor. 16. 1. 2.

a Iac. 1. 27.

27 *Cur neceſſe fuerit certos quoſdam dies diuino cultui deputare.*

Legant ad hoc argumentum de conſec.diſt. 2 & titulū de feriis in Decr.&cod. Cōc. Matiſ. 2 c.1. & 37. & Tribu bu ri.c.35.Ign. in ep.ad Phi lip.Leo.ſer. 3 de quadr. Auguſt.ſer. 251.de tēp.

PAROCHI verò officium in eo item eſſe debet, vt certos quoſdam locos in promptu habeat, vnde rationes, atque argumenta ſumat, quibus populo illud maximè perſuadeatur, ut huius præcepti legē ſummo ſtudio, accurataq́ue diligentia ſeruet. At hoc plurimùm ualet, ut populus ſcilicet intelligat, ac planè perſpiciat, quàm iuſtum, ac rationi cōſentaneum ſit, nos certos quaſdam dies habere, quos toto diuino cultui tribuamus, Dominumq́ue noſtrum, à quo ſumma, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, ac ueneremur. ſi enim iusſiſſet nos quotidie religionis cultū ſibi tribuere, nonne pro ſuis erga nos beneficiis, quę maxima & infinita ſunt, omnis opera danda eſſet, ut prompto, alacriq́ue animo eius dicto audientes eſſemus: nunc uerò, paucis ad eius cultum inſtitutis diebus, non eſt, cur nos negligentes, atque difficiles in eius officii functione ſimus, quod ſine grauisſima culpa prætermittere non poſſumus.

28 *Quæ utilitas ad eos redeat, qui ſedulò huic præcepto obtemperauerint.*

Sic qui feſta Muſaicæ legis Hieroſolymis legitime obſeruabūt, in cōſpectum Domini uenire dicebā tur. Exo.23. 17.& 34.23. 24 & Deu. 16.16.

Demonſtret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus, ut ii, qui illud rectè ſeruauerint, in conſpectu Dei eſſe, cum eoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei maieſtatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus, quæ ad aures noſtras eorum opera peruenit,

nit, qui de rebus diuinis, piè ſanctèque concionantur. tum in altaris ſacrificio præſentem Christum Dominum adoramus. & his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum ſeruant diligenter.

29 *Quid contra de illis ſentiendum ſit, qui hanc legem omnino neglexerint.*

Qvi verò hanc legem omnino negligunt, ij, cùm Deo, & [a] Eccleſiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & ſanctarum legum hoſtes sũt: quod animaduerti poteſt ex eo, quod præceptum hoc eiuſmodi eſt, vt nullo labore ſeruari queat. Cùm enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius cauſa ſuſcipere deberemus, ſed quietos illis diebus feſtis à terrenis curis liberos eſſe iubeat, magnę temeritatis indicium eſt, huius præcepti legem recuſare. Exemplo nobis eſſe debent ſupplicia, quę de illis Deus ſumpſit, qui illud uiolarunt, vt ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offenſionem incidamus, operæ pretiũ erit, ſæpe illud verbum Memento cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, & commoda ſibi ante oculos proponere, quæ ex feſtorum dierum cultu percipi ſupra declaratũ eſt, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Paſtor, vt occaſionis ratio poſtulabit, copioſè lateque perſequi poterit.

Huius præcepti tranſgreſſores q̃ ſint infelices.

a Matth. 18. 17. Luc. 10. 16. Ioan. 20. 21. Heb. 13. 17.

Nume. 15. 35. 36.

DE QVARTO PRAECEPTO.

CAP. V.

Honora Patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

In pręceptis primæ tabulę magna dignitas, ſed in ſecundæ tabulæ præceptis eſt magna neceſsitas, vide Augu. in Pſ.32.cōc.1. a 1.Tim.1.5.

1 *Quæ ſit huius præcepti dignitas, & quomodo cum ſuperioribus conueniat.*

Cvm in ſuperioribus pręceptis ſumma ſit uis & dignitas, meritò, quæ nunc perſequimur, quia maximè neceſſaria ſunt, proximum locum obtinent. Nam illa [a] finem, qui Deus eſt, continuò ſpectant: hęc nos ad proximi caritatem eru-

erudiunt: & ſi longius progreſſa, ad Deũ, id eſt, illud extremum, [a] cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem [b] Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici uix poteſt, quantas habeat utilitates, cùm, & ſuos fructus ferat, vberes quidem illos, & præſtantes, & ſit tanquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. [c] *Qui non diligit*, inquit D. Ioannes, *fratrẽ ſuum*, † *quẽ uidet, Deum, quem non uidet, quomodo poteſt diligere?* Ad eundem modum, ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus, cùm nobis in cõſpectu ferè ſemper ſint: Deo, [d] ſummo parenti, & optimo, qui nullũ ſub aſpectum cadit, quem honorẽ, quem cultum tribuemus, ex quo perſpicuum eſt, vtraque præcepta inter ſe congruere.

a Aug. li. 3. de Doctrina Chriſt. c. 10. & li. 50. homi. hom. 38 Tho. in 22. q. 27. ar. 8.
b Matt. 22. 39. Mar. 12. 31.
c 1. Io. 4. 20
† MS. 4. Roma & Græ. exem. legũt uidit.
Signũ dilectionis Deĩ ex dilectione parentũ elucet.
d Malach. 1. 6.

2 *Quàm latè pateat huius præcepti uis, & quantùm parentes ex hoc præcepto adiuuentur.*

Hvivs autem præcepti uſus latiſsimè patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi prætera ſunt, quos in parẽtum loco colere debemus, vel [e] poteſtatis, vel [f] dignitatis, vel [g] utilitatis, vel præſtantis alicuius muneris, & officii nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cùm enim id in primis curent, vt, quos habent in ſua poteſtate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui opor-

Parentis nomen cùm latè pateat, fit vt iſtud præceptum ad plures extẽdatur.
e vt 4. Reg. 5. 13.
f vt 1. Cor. 4. 15.
g Eccl. 4. 10

Primæ & ſecundæ tabulæ differentia latius exponitur.

oportere. quod ut præſtare poſsimus, neceſſe eſt, noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ, & ſecundæ tabulæ.

3 *Præceptorum legis in duas tabulas quorſum facta ſit diſtinctio.*

a Exod. 24. 12. & 31. 18. & 34. 1. Deuter. 4. 13. & 5. 22. & 9. 9. 10.

b Clem. Alexan. lib. 6. Stro. Augu. in Exod. q. 71. & epiſt. 119. cap. 11. Mag. in 3. diſtin. 37. & ſcholaſtic. ibid. & Th. in 1. 2. q. 100. ar. 4.

Ergo hæc primùm à Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, [a] diuina Decalogi pręcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarum altera, quemadmodum à ſanctis [b] Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua uerò, in alteram tabulam erant incluſa. atque hæc nobis perappoſita fuit deſcriptio, vt præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret: nam, quicquid in ſacris literis diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deum, aut erga homines caritas in omni officio ſpectatur. Et quidem caritatem in Deum, ſuperiora tria præcepta docent: quod uerò ad hominum coniunctionẽ, & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptem præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi facta eſt diſtinctio, vt alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur.

4 *Quomodo caritas erga Deum tribus primis præceptis, & caritas erga proximum cæteris contineatur, & quæ ſit inter utraque differentia.*

Vide Augu. in pſal. 32. cõ. 1. & Tho. in 2. 2 q. 122 art. 1. & 2. & in opuſ. 7. c. de primo præcepto.

Nam ſuperioribus tribus pręceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus, id eſt, ſummum bonum; cęteris uerò proximi bonum; illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus; illa finem, hæc autem

ea,

ea, quæ ad finem referuntur, spectant.

Deus per se amandus.

Bern. in lib. de diligendo Deo.

Præterea caritas Dei ex ipso pẽdet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est: caritas autem proximi, à caritate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulã dirigenda est: nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur, id ea re maximè faciendum est, quòd eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cùm nobis auctor sit, vt eiusmodi personas reuereamur, iccirco id prestare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, vt honor, quem parentibus habemus, Deo potiùs, quàm hominibus haberi uideatur: sic enim apud sanctum Mattheum est, cùm de obseruantia in superiores agitur: [a] *Qui recipit vos, me recipit:* & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens, [b] *Serui*, inquit, *obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi.*

Quomodo oẽs homines propter Deum diligendi Aug. in 3. de doctri. Christ. c. 12. & in 4. Confess. c. 9. 10. 11. 12. & Prosp. li. 3. de uita contemp. c. 13. vt habetur de pœn. d. 2. c. caritas est.

a Matt. 10. 40.

b Eph. 6. 5. idẽ habetur 1. Pet. 2. 18.

5 *Quomodo caritas Dei nullo fine, caritas uero proximi suis finibus circumscribatur.*

Augeri caritas in infinitum põt. Augu. supr. Psal. 62. & Tho. in 2. 2. q. 24. arti. 7. & 8 & confirmatur ex c. cum sancta. de pen. distin. 2. & Cle. ad nostrum. de heręticis. & ex Apost. Phil. 3. 12.

ACCEDIT quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest: proptereaque nostra erga illum caritas in dies fiat ardentior, necesse est; quem ex eius iussu, [c] ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus, amare debemus. At caritas,

c Deut. 6. 5. Matt. 22. 37. Mar. 12. 30. Luc. 1. 27.

tas, qua proximum complectimur, ſuis finibus circumſcribitur: [a] iubet enim Dominus proximos diligere, ſicut nos ipſos: quòd ſi quis eos fines egreſſus fuerit, ita ut parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximum ſcelus admittit. [b] *Si quis uenit ad me*, inquit Dominus, *& non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*: in quam ſententiam etiam dictum eſt: [c] *Sine, vt mortui ſepeliãt mortuos ſuos*: cùm quidam primum humare patrẽ uellet, poſtea Chriſtum ſequi: cuius rei dilucidior illa apud ſanctum Matthæum explicatio eſt: [d] *Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus*.

a Leuit. 19. 18. Matth. 22. 30.

Deus & proximus nequaquã pari amore diligendi. vide Thom in 2. 2. q. 26. artic. 2.

b Luc. 14. 26.

c Mat. 8. 22. Luc. 9. 60.

d Matt. 10. 37.

6 *Quomodo parentes ſint amandi, quaq; ex cauſa illis ſubinde non obtemperandum ſit.*

Nec tamen ulla dubitatio eſt, quin parentes uehementer amandi, obſeruandique ſint; ſed ad pietatem in primis neceſſarium eſt Deo, [e] qui parens eſt, & effector omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, vt ad cæleſtem ſempiternumque patrem tota amoris uis referatur: quod ſi interdum parentum iuſſa Dei præceptis repugnent; non dubium eſt, quin liberi parentum cupiditati, Dei uoluntatem anteferre debeant, diuinæ illius ſententiæ memores; [f] *Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus*.

Secundum Deum parẽtes diligendi & colendi ſunt. vide Tho. in 2. 2. q. 101. art. 4.

e Deu. 32. 6. Iſa 63. 16. & 64. 8. Hiero. 31. 9. Mach. 2. 10.

Parentibus filii quãdo teneantur nõ obedire. vide Thom. vbi ſup. & 2. 2. q. 189. artic 6. & c. puella. 20. q. 3. 2. ex conc. Trib. cap. 24.

f Act. 5. 29. idem habetur Act. 4. 19.

7 *Quid in huius præcepti ſnĩa propriè honorãdi uox denotet.*

Qvibvs rebus expoſitis, Parochus uerba præcepti

cepti interpretabitur, atque illud primùm Honorare quid sit: Est enim de aliquo honorificè sentire, & quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scitè autem in lege posita est honoris uox, non amoris aut metus, etiam si ualde amandi, ac metuendi parentes sunt: etenim qui amat, non semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quem uerò aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cùm Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ij, qui uocentur hoc nomine.

Honorare quid sit, vide Tho. in 1.2.q.2. art. & in 2.2. q. 63.arti.3. & Aristo.in 1. Eth.cap.5.

Cur hic honorandi verbum positũ sit Tho. in 1.2. q. 122. ar.5.ad 3.

8 *Quinam patris nomine hic intelligantur.*

Nam, etsi de iis præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ Scripturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor debetur: ac primùm Ecclesię Præsides, & Pastores, & Sacerdotes patres dicũtur, quemadmodũ ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribẽs: [a] *Non*, inquit, *ut confundam uos, hæc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo: nã si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres: nam in Christo Iesu per Euangelium ego uos genui.* Et in Ecclesiastico scriptum est; [b] *Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.*

Primò dicũtur patres secundum carnem.

Secundò Ecclesiæ Præsides & sacerdotes.

a 1. Cor. 4. 14. sic Iud. 17.10.& 18. 19. & 4. Reg.2.12.& 13. 14. & 6. 21. & Is. 22. 21 & Ps. 44. 17. & Galat. 4.19.

b Eccl.44 1.

Tertiò magistratus.

Dein-

Deinde ij,quibus aut imperium,aut magiſtratus,aut poteſtas commiſſa eſt, qui rem publicam gubernant, patres appellantur. [a] Sic Naaman à famulis pater uocabatur.

a 4. Reg. 5. 13. item 1. Reg. 24. 12. Saul.

Quartò tutores, curatores, pædagogi & magiſtri.

Præterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, ſapientiæque alii cómendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores, pędagogi, & magiſtri. Quare Eliam & Eliſeum filii Prophetarum patrem uocabant.

1. Mach 2. 65. & ff. per tot. titu. de auctor. tutor. & cura.

Quintò grãdæui.

Poſtremò patres dicimus ſenes, & ætate confectos, quos etiam [b] uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum ſit, vt doceat patris cuiuſq; ſint generis, præſertim uerò eos, ex quibus nati ſumus, à nobis honorandos, de quibus diuina lex præcipuè loquitur.

b Leuit. 19. 32. Sap. 2. 10. & 4. 6.

9 *Cur parentibus ſecundum carnem Chriſtianorum filij præcipuum honorem impendere debeant.*

Patres ſecũdum carnẽ ſunt Dei ſimulacra. qđ noſtri ſint alterũ principum.

Tho. in 2. 2. q. 101. art. 2.

SVNT enim immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in iiſque ortus noſtri imaginem intuemur: ab iis nobis uita data eſt: iis Deus uſus eſt, vti nobis animum, mentemq; impertiret: ab iis ad ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque inſtituti, ad morũ integritatem, & ſanctitatẽ eruditi ſumus. Doceat uerò Parochus meritò nomen MATRIS, in hoc præcepto expreſſum, vt eius beneficia, & merita erga nos conſideremus, quanta cura, quantaque ſollicitudine nos in utero geſſerit, quanto cum labore, & dolore pepererit, ac educarit.

Matrib. quãta filii debeant. vide Tob. c. 3. 4. & Eccle. 7. 29. 30 & 2. Mach. 7. 27.

10 *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

PORRO ita obſeruandi parentes ſunt, vt,

quem

quem eis tribuimus, honor, ex amore, atque inti mò animi ſenſu depromptus uideatur: quibus hoc officium debetur maximè, cùm erga nos ſint ita affecti, nullum ut laborem, nullam contẽtionem, nulla pericula noſtra cauſa refugiãt, nihilq́ue illis accidere poſſit iucundius, quàm ut filiis ſe caros eſſe ſentiant, quos maximè diligunt. Ioſeph [a] cùm in Aegypto honore & amplitudine regi eſſet proximus, [b] patrẽ, qui in Aegyptum venerat, honorificè excepit: & [c] Salomõ matri adueníenti aſſurrexit: eamq́ue ueneratus, in regio ſolio, ad dexteram collocauit.

Primus modus quo parentes debent honorari.

a Gene. 40. 39. 40.
b Gene. 46. 29. 30. & 47. 7.
c 3. Reg. 2. 19.

Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent: nam eos etiam tum honoramus, cùm à Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene, & fœliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia, & honore ſint apud homines, ut ipſi Deo, ac ſanctis, qui in cęlis ſunt, commendatisſimi ſint.

Pro eis Deus orãdus.

Item parentes honoramus, cùm noſtras rationes, ad eorum arbitrium, uoluntatemq́ue conferimus; cuius rei ſuaſor Salomõ, [d] *Audi*, inquit, *fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, et torques collo tuo*: cuiuſmodi ſunt etiam diui Pauli cohortationes: [e] *Filij, obedite parentibus ueſtris in Domino, hoc enim iuſtum eſt*. Item, [f] *Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum eſt Domino*: & ſanctisſimorum hominum exemplis cõfirmatur: etenim [g] Iſaac, cùm à patre ad ſacrificiũ uinciretur, modeſtè ſine recuſatione

Eorum uoluntati ſtandum eſt uide ca. aliter. 30. q. 5.
d Prou. 1. 8. vide item Eccl. 3. fere per totum.
e Eph. 6. 1.
f Col. 3. 20.
g Gen. 22. 9.

ne

ne paruit: &[a] Rechabitæ, ne à patris consilio vmquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

a Iere. 35.6. 7.8.

Parentes studiosè imitandi.

Item parentes honoramus, cùm eorum rectè facta, moresq; imitamur: ijs enim plurimum tribuere, uidemur, quorum esse uolumus q̃ simillimi. Item, parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus, verumetiam sequimur.

11 *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subueniendum, & maxime in mortis periculo.*

Qũo subueniendũ parentib. vide apud Bas. in hom. de honore parentum, & in Hexam. ho. 9. Itẽ Amb. l. 5. Hexam. c. 16. Conc. Gang. can. 16. & ca. est probãda. & c. cæterũ, & c. pasce. dis. 86. vide itẽ Tho. in 2. 2. q. 101. ar. 2. & 4.

b Matt. 15. 4. 5. vide. Hier. in lib. 2. comm. in Mat. Augu. lib. 1. quæst. Euang. cap. 14.

ITEM, quibus subuenimus, ea impertientes, quæ victus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur, qui [b] Pharisæorum impietatem redarguens, *Quare & uos*, inquit, *trãsgredimini mandatum Dei, propter traditionem uestram? Nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem: & Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. uos autem dicitis, Quicunque dixerit patri, uel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit; & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram.*

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maximè, cùm periculosè ægrotant. danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confessionem attinet, vel ad reliqua sacramenta, quæ à Christianis hominibus percipi debent, cũ mors appropinquat: idque nobis curæ sit, vt pij, religiosique homines, eos crebrò interuisant, qui vel imbecillos confirment, & consilio iuuent, vel

optimè

optimè animatos, ad ſpem immortalitatis erigant, vt, cum mentem à rebus humanis excitarint, totam coniiciant in Deum. ſic fiet, vt fidei, ſpei, & caritatis beatiſsimo comitatu, ac religionis pręſidio muniti, mortē nō modò non pertimeſcendā, cùm neceſſaria ſit, ſed cùm aditum ad ęternitatē expediat, etiam appetēdam cenſeant.

12 *Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

POSTREMO uel mortuis parentibus honor tribuitur, ſi iis funus facimus, ſi exequias cohoneſtamus, ſi honorem ſepulturæ impertimus, ſi iuſta, & ſacrificia anniuerſaria curamus, ſi, quæ ab iis legata ſunt, diligenter perſoluimus.

Vide Gene. c.25. 8.9. & 35.28.29. & 50.per totū. Vide c. Admonere & c.conſideratio. 16. q.1. & de teſtamentis. c.ſi. Nos quidē & c. ſi hære des.

13 *Quo pacto Epiſcopi, & ſacerdotes ſint honorandi.*

HONORANDI autem ſunt non modò ij, ex quibus nati ſumus, verùm etiā alii, qui Patres ap pellātur, vt Epiſcopi, & ſacerdotes, vt Reges, vt Principes, vt Magiſtratus, vt tutores, vt curatores, vt magiſtri, vt pędagogi, vt ſenes, & cęteri huiuſmodi: digni.n.ſunt, qui ex caritate, ex obediētia, ex ope noſtra fructus percipiāt, ſed alius, alio magis. De Epiſcopis, & aliis Paſtoribus ita ſcriptū eſt: [a] *Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè, qui laborant in uerbo, & doctrina.* Iam uerò, quanti erga Apoſtolū amoris documēta Galatę dederunt? quibus is pręclarū illud beneuolentię teſtimoniū tribuit: [b] *Teſtimonium.n. perhibeo uobis, quia ſi fieri poſſet, oculos ueſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.*

Patres honore & officio qui ſint. Epiſcopi, Paſtores & ſacerdotes.

a 1. Tim.5. 17. vide Ambro in cōm. in eum locū & Hier. in ep. ad Gerunt.

b Gal.4.15

Sacerdotib. ſuppeditanda ſunt ad uictum neceſſaria.

14 *Quo Sacerdotib. neceſſaria ad uictū ſuppeditari debeant.*

QVIN etiam ſacerdotibus ea ſuppeditanda

sunt, quę ad uitę usus necessarios requiruntur. Quare Apostolus,[a] *Quis, inquit, militat suis stipendijs unquam?* Et in Ecclesiastico scriptũ est,[b] *Honorifica sacerdotes, & † propurga te cum brachijs, da illis partem, sicut mandatum est tibi primitiarum, & purgationis*. Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus:[c] *Obedite, inquit, præpositis uestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri*. Quin potius à Christo Domino præceptũ est, vt uel improbis Pastoribus obtemperemus, cùm dicat,[d] *Super cathedram Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo, quæcunque dixerint uobis, † seruate, & facite, secundum opera uerò eorũ nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.*

15 *Magistratibus Politicis honor deferendus ostenditur.*

IDEM de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, & reliquis, quorum potestati subiicimur, dicendum est. iis uerò quod honoris, cultus, obseruantię genus tribuẽdum sit, Apostolus ad[e] Romanos latè explicat:[f] pro quibus etiam orandum esse monet. & D. Petrus,[g] *Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deũ, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis*. nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim uenerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia di-

a 1. Cor. 7. b Eccle. 7. 33.34. Vide plura ibidẽ, & cõfirmatur ex Mat. 10.10. & 22.21. & Luc. 10.7. & 1. Tim. 5.18. ob quam rationem decimæ eis iure diuino debentur. Leuit. 27.31 32. & Num. 18.21.22. & Deut. 12. 6. & 14. 23. & traditũ iest in con. Aurel. 1 cap. 17. Matisconẽsi 2. c. 5. Foro Iul. cap. vlt. Later. magno. cap. 53.34. Trid. sess 25 c. 13. vide item multa c. 16. q. 1. & 7 & titulũ de Decimis in Decreta. & Th. in 2.2. q. 87. † MSS legunt, & propugnato cũ brachiis. sed in Græc. exemp hoc desideratur.

c Heb. 13 17. d Matt. 23. 2.3. † Græc. & Syr. exemp. habent quæ dixerint uobis seruare, seruate, &c. Magistratus Politici. e Rom. 13. 1 2.3.4 vide item Sap. 6. 2. 3 4 & Tit. 3.1. & Tho in 2.2. q. 103. f 1. Ti. 2.2. vide Tert. in Apol c. 32. & 39. & ad Scapulam. g 1. Pet, 2.13. vide c. magnum. 11. q. 1. & cap. solitæ de maiorit. & obed.

uinæ poteſtatis eſt inſtar: in quo etiam Dei prouidentiam ueneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, [a] quibusque utitur tanquam poteſtatis ſuæ miniſtris.

a Vide Iſa. 10. 5. 6. & 45. 1. 2. Hie. 27. 6. 7. 8. Ezech. 29. 18. 19. Aug lib 5. de ciuit. c. 10. 11. 14. & 15.

16 *Cur magiſtratibus politicis etiam improbis, ſit obtemperandum, & quando non ſit.*

Nec enim hominum improbitatem aut nequitiam, ſi tales ſunt Magiſtratus, ſed diuinam auctoritatē, quę in illis eſt, reueremur: vt, quod permirum fortaſſe uidetur, quamuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamuis implacabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos nō perofficiosè obſeruemus. nā & [b] Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cùm ei tamen eſſet offenſior: quod innuit illis uerbis: [c] *Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus.*

b 1. Reg. 17. & 18. & 19.

c Pſ. 119. 7.

At uerò, ſi quid improbè, ſi quid iniquè imperent, cùm id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant, omnino nō ſunt audiendi. Vbi hęc Parochus ſigillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam pręmium, quamque conſentaneum iis propoſitum ſit, qui diuino huic pręcepto obediunt.

17 *Quod præmiū obedientiæ in parētes diuinitus ſit propoſitū.*

Nam in eo fructus eſt maximus, vt diu uiuant: propterea quòd digni ſunt, qui beneficio quam diutiſsimè perfruantur, cuius memoriam perpetuò conſeruant. Cùm igitur, qui parentes colunt, iis gratiam referūt, à quibus lucis, & uitę uſuram habent, iure & meritò uitam ad ſummā ſenectutem perducūt. Tum adiungēda eſt diui-

Cur filii parētibus morigeri diu uiuāt. Tho. in 2. 2. q. 122. arti. 5. ad 4.

vtriuſq; uitæ felix vſus ꝓmittitur.

ne promiſsionis illuſtris explanatio;neque enim ſolùm ſempiternę,ac beatæ,ſed huius etiá quam in terris agimus, vitæ vſus promittitur:cuius ſententiæ interpres eſt D.Paulus, cùm inquit: [a] *Pietas ad omnia utilis eſt, habens promisſionem uitæ, quæ nunc eſt,& futuræ.*

a 2.Tim.4.8

18 *Diuturnæ uitæ promisſio quàm hic facienda.*

Nec verò hæc merces,aut exigua eſt,aut cõtemnenda,etiam ſi ſanctisſimis viris, vt [b] Iob, vt [c] Dauidi, vt [d] Paulo, mors fuerit optabilis,& ærumnoſis, ac miſeris hominibus vitæ propagatio ſit iniucunda. nam illorum uerborum adiúctio, Qvam Dominvs Devs tvvs dabit tibi, non modò temporis diuturnitatẽ ad uiuendum,ſed otium, quietem, incolumitatem, ad bene uiuẽdum pollicetur: nam in Deuteronomio non ſolùm, inquit? [e] *vt longo uiuas tempore*, ſed illud etiam addit, *& bene ſit tibi:* quod deinde ab [f] Apoſtolo repetitum eſt.

b Iob.3.3.& 10.1.
c Pſ.129.5.
d Phil.1.23.
e Deu.5.15.
f.Eph.6.3.

19 *Quomodo qui parentes honorant, etiam ſi citò moriuntur, huius præcepti præmium capiant.*

Præmiũ hic promiſſum nõ tã in diuturnitate quam incolumitate uitæ eſt repoſitum.

Haec autẽ bona iis ſuppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promisſi fides, & conſtantia non erit, cùm interdum, qui maiorem pietatẽ parentibus præſtiterunt: iis vita breuior ſit: quibus id quidem contingit, vel quod iis optimè conſulitur, qui prius è uita excedunt, quàm à uirtutis, & officii religione diſcedant: [g] rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut † ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & re-

g Sap.4.11.
† Ne 2. MS. & exempl. Græ. nõ habent.

& rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus euocantur, vt communium temporum acerbitatem euadant.[a] *A facie enim malitiæ*, inquit Propheta, *collectus est iustus.* quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus periclitetur, cùm à mortalibus flagitiorum pęnas recipit Deus: vel ne tristissimis temporibus ex propinquorũ, amicorumque calamitatibus, acerbissimos luctus sẽtiant. Quare metuendum est maiorem in modũ, cùm bonis uiris immatura mors accidit.

20 *Quib. pœnis ij afficiãtur, qui huius prauaricatores existũt.*

Ac quemadmodum iis, qui grati in parentes sunt, officii merces, & fructus est à Deo propositus: sic ingrati & impii filii, grauissimis pœnis reseruantur, scriptum est enim; [b] *Qui maledixerit patri suo, uel matri, morte moriatur.* Et, [c] *qui affligit patrem, & † fugit matrem, ignominiosus est, & infelix.* Et, [d] *qui maledicit patri suo, uel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.* [e] Et, *oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit patrum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedãt eum filij aquilæ.* Qui parẽtibus iniuriam intulerũt, [f] multos fuisse legimus: in quibus vlciscẽdis, Dei iracundia exarsit: non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit [g] Absalon, quem ob eius scelus, tribus transfixum hastis puniuit.

De iis uerò, qui Sacerdotibus nõ obtẽperant, scriptum est; [h] *Qui superbierit, nolẽs obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino, Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.*

a Isa. 57.1. Cùm boni uiri immatura morte tollũtur superstitib. suuenire solent plagæ. Ingrati filii grauiter puniendi. b Exod. 21. 16. Leuit. 20 9. Matt. 15. 4 c Prouer. 19. 26. †Heb. chal. & Græ. exẽpl. legũt fugat. d Prouerb. 20. 20 e Prouerb. 30. 17. Quasi pęna pterui filii digni sint. vide in Deutero. 21. 18. 19. & C. de patr. potest. l. si filius. f Gen. 9. 22. 23. & 26. 34 35. & 35. 22. & 49. 4. g 2. Reg. 18. 24. 15. 16. h Deut. 17. 12. uide cap. absit. 12. q. 2. ex Hiero. in epist. 1. ad Heliodo. & c. per uenerabilẽ qui filii sint legitimi.

21 *Quibus potiſsimum rationibus parentes ſe dignos honore illo diuinitus præſcripto reddere poſsint.*

Quod ſit Parentum in filius officiũ, colligi poteſt ex Gen. 20. 19. Exo. 12.26.27. & 13.8. Iob 1. 5. Prou. 19. 17. Eccle. 7. 26. & Prou. 13.24. Eccli. 30. fere per totum.

ET quemadmodum diuina lege ſancitũ eſt, vt parentibus filii honorem habeant, ut pareant, vt obſequãtur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, vt ſanctiſsimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, iiſque optima dent viuendi præcepta, ut ad religionem inſtructi, & parati, Deum ſanctè, inuiolatèque uenerentur: [a] quod à parentibus Suſannæ factum eſſe legimus.

a Dan. 13.3. Tria parentib. in educatione liberorum vitanda. Primum. b Col. 3. 21. Eph, 6.4.

Itaque ſacerdos parentes commoneat, vt ſe liberis magiſtros præbeant virtutis, æquitatis, continentia, modeſtiæ, & ſanctitatis, triaque pręſertim declinent, in quibus offendere ſæpe conſueuerunt: primum, nequid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſt. in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcepit: [b] *Patres nolite ad indignationem prouocare filios ueſtros, ut non puſillo animo fiant*. nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, q̃ ulciſci.

Secundum.

12 *Quomodo parentes erga liberos remiſsi eſſe non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquant, nimis laborare.*

DEINDE ſi qua culpa commiſſa eſt, cùm neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolutè remittant: ſæpe enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à diſſoluta indulgentia deterreat exemplo Heli, ſummi ſacerdotis,

qui

qui quod in liberos indulgentior fuerat,[a] maximo supplicio est affectus.

Postremò, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione, ac doctrina, præpostera consilia ineant, etenim permulti in hac una cogitatione, curaque uersantur, vt opes, ut pecunias, vt lautum, amplumque parrimonium, liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatẽ, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam & ad rem familiatem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione, aut salute sunt solliciti, dũmodò pecuniosi sint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, q̃ sua scelera, & flagitia transferant, quibus tandẽ non ad cælum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosq; ad [b] Tobiæ exemplum ac similem uirtutem excitet, vt, cùm filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probè erudierint, ab iis etiam amoris, & obseruantiæ, & obsequii uberrimos fructus capiatur.

a Heli exemplum nimię parẽtum indulgẽtiæ 1. Reg. 2. 21. 23. & sic Dauid 2. Reg. 13. 20. 22. & 3. Reg. 1. 6. Item mater filiorũ Zebędæi Matt. 20. 21. vide Amb lib. 5. de fide ad Gratia.

Tertium Præpostera parentum cura.

Huc referri possũt quæ habentur. Eccle. 2. 18. 19. & 5. 12. 13 & 6. 2. 3.

b Iob 4. per totum.

DE QVINTO PRAECEPTO.

CAP. VI.

Non occides.

1 *Quæ ſit eius doctrina, quæ hoc præcepto includitur, fructus & utilitas.*

MAGNA illa, quæ pacificis hominibus propoſita eſt felicitas,[a] *Quoniam† filÿ Dei uocabuntur*, Paſtores maximè commouere debet, vt huius præcepti diſciplina fidelibus diligenter accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri poteſt, quàm ſi eiuſmodi pręcepti lex, rectè explicata, ab omnibus, ita, vt oportet, ſanctè ſeruetur: quoniam tum ſperare licet, vt ſumma animi conſenſione con-

a Matt. 5. 9.
† Duo M.S. & Reg. Grę. & Syriacũ exemp. addunt.

Homines quãtum ex hoc præcepto commodi capiant.

coniuncti homines, concordiam, & pacem maximè colant.

Deus etiam ante legem homicidiū interdixit.

Sed quàm necesse sit preceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quòd [a] immensa illa uniuerse terre inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. [b] *Sanguinem*, inquit, *requiram animarum uestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis*. In euangelio etiam, quo primùm ueteres leges à Domino explicate sunt, in iis hec prima est, de qua apud S. Mattheum ita scriptū est, [c] *Dictum est enim*, Non occides: & reliqua, que hac de re eo ipso loco deinceps cōmemorantur.

a De qua Gen. 6. & 7. per totum.
b Gene. 9. 5.
c Mat. 5. 22.

Deus uitæ nostræ hoc precepto cō suluit.

Fidelis preterea attentè, libenterque preceptum hoc audire debent. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet, quoniam ijs uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cū uoluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, aliisque grauissimis pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorū lædatur. Ergo ut preceptum hoc auditu iucundum est; ita eius peccati cautio, quod precepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

2 *Quid hoc præcepto cum uetetur, tum iubeatur.*

Cum autem huius legis uim [d] Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri uetitum est: alterum, [e] quod facere iubemur, vt cōcordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique

d Matth. 5. 22. 23. 24. vi de Exo. 21. 12. 13. 14. Leuit. 24. 17.
e Col. 3. 8. 12. 13. Eph. 4. 26.

incom-

incommoda patienter feramus.

3 *Licet bestijs uesci & animalia occidere.*

Bestiarum cædes nõ est prohibita, vide Thom. in 2.2.q.64. art.1.
a Gen. 9.2. Exo.12. per totũ & passim.
Augu.lib.1. de ciuit. ca. 20. vide eundem de mor. Manich. lib.2. ca. 13.14.15.

IN eo autem, quo cædes prohibetur, illud primùm docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. Nam [a] bestias occidi non est prohibitum: quoniam si illis uesci, à Domino hominibus est concessum, fas item est, illas occidi. qua de re ita S. Augustinus, Cum audimus, inquit, *Non occides*, non accipimus hoc dictum esse de fructetis, quia nullus est iis sensus, nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.

4 *Licet hoĩes in iudicio uel morti adiudicare uel interimere.*

Augu. epist. 154. ad Publicolam, & habetur 23. q.5.c. de occidendum, & in ep. 54. ad Macedo. & hab. ea cap. non est iniquitatis: & multa alia ibidem. vide itẽ Tho. in 2.2. q.64. ar.2. & 108. artic.3. & 3. cont. Gent. cap.140.
b Ps.100.8.

ALTERVM permissum cędis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legũ præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt. quo in munere cùm iustè uersantur, non modò ii cędis non sunt rei, sed huic diuinæ legi, qua cędes uetatur, maximè obediũt. cùm enim legi huic finis is propositus sit, vt hominum uitę, saluti que consulatur, magistratuum item, qui legitimi sunt scelerũ uindices, animaduersiones eodem spectant, vt, audacia, & iniuria suppliciis repressa, tuta sit hominum uita. Quare Dauid, [b] *In matutino*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

5 *Quo etiam, qui in bello iusto occidunt, rei cædis non sint.*

Bello iusto licere homines occidere colligit

QVA ratione, ne illi quidem peccant, qui iusto bello, nõ cupiditate, aut credulitate impulsi,

sed

ſed ſolo publicæ utilitatis ſtudio, uitam hoſtibus adimunt. Sunt præterea eiuſmodi cędes, quę nominatim Dei iuſſu fiunt. [a] *Leui filij non peccauerũt, qui uno die tot millia occiderunt.* qua cęde facta, ſic ad eos locutus eſt Moyſes: [b] *Conſecraſtis manus ueſtras hodie Domino.*

6 *Huius præcepti reus non eſt qui hominem fortuito caſu interimit.*

Neque uerò huius præcepti reus eſt, qui non ſponte, nec meditatò, ſed fortuitò hominem occidit: qua de re in Deuteronomii libro ita eſt: [c] *Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui heri, & nudiustertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe ſimpliciter cum eo in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cædes eiuſmodi ſunt, quæ, quia non uoluntate, neque de induſtria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur:* quod ſancti Auguſtini ſententia comprobatur: abſit enim, inquit, vt ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, ſiquidem præter uoluntatem noſtram quidquam mali acciderit, nobis imputetur.

7 *Quomodo homicidij reus eſt, qui caſu cædem fecit.*

In quo tamen duabus de cauſis peccari poteſt; altera, ſi quis in re iniuſta occupatus, hominẽ occiderit: exẽpli cauſa: ſi quis grauidã mulierẽ pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur; fuiſſet quidem illud præter percuſſoris uolun-

lun-

ex Ge. 14. 15. Exod. 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 13. 14. & 15. 2. 3. & 17. 50. 51. & Luc. 3. 14. Aug. 1. Ciu. c. 26. habet 23. 45. c. miles. vide de bello Tho. in 2. 2. q. 40.

a Exo. 32. 26

b Ibid. 29.

c Deu. 19. 5

Fortuita cædes culpam nõ habet, ſi in rei honeſtæ & licitæ occupatione ea cõtingat, vide di. 5. c. ſi quid. & c. ſæpe. & c. ſi duo. itẽ de homic. uolunt. vel caſu, vel de iuſſu, ali. c. labor. & c. cõtinebatur & Th. in 2. 2. q. 64. ar. 8.

Videatur Trid. Syno. ſeſs. 14. decret. de reform. c. 7.

S. Aug. epi. 154. ad Publi. & hab. 23. q. 3. c. de occidendis, & Tho. vbi ſupra.

luntatem, non tamẽ preter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, ſi non omnibus circumſpectis, negligenter, & incautè aliquem occiderit.

8 *Licet etiam ſalutis ſuæ tuendæ cauſa alterum occidere.*

QVA etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuę defendendę cauſa, omni adhibita cautione, alterum interemit, hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidem, quas modò cõmemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non cõtinentur, quibus exceptis reliquæ omnes prohibentur, ſiue homicidam quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos, quibus cædes fit.

9 *Nemini licet priuata auctoritate cædem facere.*

NAM, quod ad eos pertinet, qui cędem faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, non potentes, non homines, † non domini, non parentes: ſed delectu omni & diſcrimine remoto, occidere uetitum eſt omnibus.

10 *Nemo prorſus eſt, qui hac lege tutus eſſe non poſsit.*

SI uerò ij ſpectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quiſquam eſt tam humilis, & abiectæ conditionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uerò ſeipſum interficere cuipiam fas eſt, cùm uitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, vt ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat: ideoque huius legis uerbis non ita præſcriptum eſt, Ne alium occidas, ſed ſimpliciter, Ne occidas.

Vide Exod. 21. 22. & c. conſuluiſti. 2. q 5. & ca. Moyſes. 32. q. 2. & Tho. vbi ſupra.

licèt etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ alterũ occidere, vt colligitur ex c. ius naturale. di. 1. & c. ſignificaſti. 2. de homicidio. & c. ſi uero. de ſent. excom. & ff. de iuſt. & iu. l. vt vim, & ff. de vi & vi arm. l. 1. §. vt uim. & l. ſcientiam. ff. ad l. Aql. & Tho. probat. 22. q. 64. art. 7.

† 434. Domini in ſeruos nec is poteſtatem non habẽt. ff. de his qui ſui uel alie. iu. ſunt. l. 2. & C. de emendat. ſeru. l. unica. neq; parentes in liberos. C. de patr. poteſt. & l. ſi & C. de his qui parentes uel liberos occiderunt. l. unica. vide item Tho. in 2. 2. q. 65. ar. 2. Vilisſimum etiam hominem non licet ulli occidere.

11 *Quot modis hoc præceptum uiolari contingat.*

SIN autem multiplicem cœlis faciendæ modum attendimus: nemo est, qui excipiatur: non solùm enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, vitam homini eripere non licet, sed cõsilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione, id fieri prorsus vetitum est: in quo summa tarditas, stuporque Iudæorum fuit, qui crederent se hoc præceptum seruare, si manus tantum à cæde abstinerẽt: sed homini Christiano, qui interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe, quæ non manus solùm putas, sed animum etiã castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illis satis cumulatè se præstare arbitrabantur: nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in Euangelio traditum est, cùm dicat Dominus: *Ego autem dico uobis; Omnis, qui irascitur fratri suo, † reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit consilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

Nefas est sibi manus inferre. Aug. lib. 1. ciuit. ca. 17. 18. 19. 20. 22. 23. 25 26. & 23. q. 5. c. si non licet. & c. placuit ex cõc. Brach. c. 34. & Th. in. 2. 2. q. 64. ar. 5. Homicidiũ mẽtale prohibitum.

Iudæorum quam stupidum fuerit de homicidio iudiciũ.

† Addũt hic MS. & Græ. & Syr. exẽp. sine causa.

De ira autẽ uide Basil. ho. 10. Chrysost. ho. 29. ad pop. Antio. Tho. in 2. 2. q. 158. Matt. 5. 23.

12 *Quomodo quis irascendo peccare, uel non peccare potest.*

EX quibus verbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat; qui verò eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare: at multò grauius, qui non uereatur fratrem durè accipere, & ei conuitium facere: & quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa: nam iræ causa, quæ à [a] Deo, le-

Interpretatio uerborũ Christi. ex Aug. lib. 1. de ser. Do. in mõte. uide itẽ Tho. in ead. q. artic. 3.

Iusta ira. a Psal. 45. Eph. 4. 26.

a legibusque conceditur, ea eſt, cum in eos animaduertimus, qui noſtro imperio, poteſtatique parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non à carnis ſenſibus, ſed à ſpiritu ſancto proficiſci debet. b cùm nos tẽpla ſancti ſpiritus, c in quibus Ieſus Chriſtus habitet, eſſe cõueniat.

13 *Quomodo homines perfectè hanc legem obſeruant, & quã multi in eam peccent.*

MVLTA præterea ſunt à Domino tradita, quę ad perfectam huius legis rationẽ pertinent: qualia illa ſunt, d *non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille paſſus, uade cum illo † alia duo.* Ex his quę iam cõmemorata ſunt, animaduerti licet, quàm procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita ſunt, quamq́ue multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cædis ſcelus committunt.

14 *Quantùm in ſacris litteris homicidium Deus deteſtetur.*

ET quoniam huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris litteris adhibita ſunt, Parochi eſt officiũ ea diligẽter fidelibus tradere: præcipuum autem illud eſt, ut intelligant, quàm nefariũ ſit peccatum hominis cædes: idque uel e plurimis, maximiſque ſanctarum litterarum teſtimoniis perſpici poteſt: vſque enim adeo homicidiũ deteſtatur Deus in ſanctis litteris, f ut à beſtiis cædis hominum pœnam ſe repetiturum dicat, g ac

belluam,

a Videtur alludere ad l. quod ait lex ff ad le. Iul. de adu. & ad l. Grachus C. eo. uel ad c. q. d crudele, & ca. ea uindicta. 23. q. 3.
b 1. Co. 6. 19
c Eph. 3. 17.
d Mat, 5. 39 Luc. 6. 29. ubi non habetur in dexteram, ſed in maxillã: quod etiam in quibuſdã exempl. nõ haberi ſcribit Hier. in hũc locum. vide Augu. epiſt. 5. ad Marcel. & 1 1. lib. de ſer. Domi. ĩ mõte c. 20. art. 21.
† MS. 6. & Syr. & Græ. exempl. nõ habẽt alia.
De remediis homicidii, & odii.
Quàm graue peccatũ ſit homicidium.
e Gen 4. 10. 11. 24.
Exo. 21. 12.
Leu. 24. 12.
f Gen. 9. 5.
g Exod. 21. 28. 29

belluam, quæ hominem læserit, occidi iubeat: neque aliam ob causam à sanguine hominē abhorrere voluit, nisi ut omni ratione à nefaria hominis cæde, & animum, & manus abstineret.

13 *Quantum sit scelus, hominis cædes ratione demonstratur.*

SVNT enim homicidæ, humani generis, atq; adeo naturæ hostes acerbissimi, qui quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cùm hominem tollunt, cuius causa is omnia, [a] quæcunque procreata sūt, se fecisse testatur: imò uerò in Gen. [b] cùm prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignē Deo iniuriā is facit, quasiq; uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissimè de sanguinariis hominibus conquestus est, illis uerbis: [c] *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* neque simpliciter dixit: Occidunt, sed, Effundunt sanguinem: quæ uerba ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorū crudelitatem ostendendam, protulit. Vtque declararet in primis q̃ præcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: Veloces pedes eorum.

Hanc rōnē tāgit D. Th. in 2.2.q.64. art.5.

a Gen. 1. 26. vide Th. in 1. par. q. 96. ar. 1. & 2.

b Gen. 9. 6.

c Psal. 13. 3. Prou. 1. 16. Isa. 59. 7. Rom. 3. 15.

Psal. 13.

16 *Quid in hoc præcepto Deus faciendum imperat.*

IAM uerò, quæ in hoc præcepto seruanda esse Christus Dominus iubet, eo spectant, vt [d] pacem cum omnibus habeamus: inquit enim cùm hūc locum interpretaretur: [e] *Si offers munus tuū ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus*

Pax, & dilectio mutua seruanda.

d Rom. 12. 18. Heb. 12. 14.

e Mat. 5. 24.

habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius † reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens, offeres munus tuum; & quę ſequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, vt doceat ſine ulla exceptione, omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maximè poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi virtus maximè elucet. Cùm enim odium hoc præcepto apertè vetetur, quoniam [a] *qui fratrē ſuum odit, homicida eſt:* certè illud conſequitur, ut amoris, & caritatis præceptum detur.

† MS. 7. & Græ. & Syr. exempl. legunt reconciliare.

a 1. Io. 3. 15.

17 *Quia officia ſint caritatis, quæ hoc præcepto continentur.*

CVMQVE hac lege de caritate, & amore præceptum ſit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ caritatem ipſam conſequi ſolent, præcepta traduntur. [b] *Caritas patiens eſt*, inquit Diuus Paulus. patientia igitur nobis pręcipitur, [c] in qua nos animas noſtras poſſeſſuros Saluator docet. Beneficentia deinde caritatis comes eſt, & ſocia: quoniam [d] *caritas benigna eſt.* Benignitatis autem, atque beneficentiæ uirtus latè patet, eiusq; officium in iis rebus maximè uerſatur, ut pauperibus ſuppeditemus res neceſſarias, cibum eſurientibus, ſitientibus potum demus, nudos veſtiamus, & quò quiſque opus noſtræ magis indiget, eò in illum plus liberalitatis conferamus.

Dilectio ꝓximi hic ꝑcipitur, & uirtutes, q̄ hanc conſequuntur.

b 1. Cor. 13. 5.

Qūo caritas hæc omnia ſit. vide Th. in 2. 2. q. 23. ar. 4. ad 2.

c Luc. 21. 19.

Beneficentia, & eius officium. vide Tho. in 22. q. 3. art. 1.

d 1. Cor. 13. 5.

Hæc pluribus explicabuntur in octauo præcepto.

18 *Quomodo omnium caritatis officiorum perfectiſſimum ſit inimicorum dilectio.*

HAEC beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ

per

per se sunt illustria, eò fient illustriora, si inimicis præstentur: ait enim Saluator: [a] *Diligite inimicos uestros: benefacite ÿs, qui oderũt uos.* quod etiam Apost. monet illis uerbis: [b] *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis cõgeres super caput eius: noli uinci à malo, sed uince in bono malum.* Deinde, si caritatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasq; id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.

Inimicorũ dilectio, quo cadat sub p̃cepto, & q̃ sint inimicis caritatis officia exhibenda, vide Tho. in 2 2. q. 25. ar. 8. & 9.

a Mat. 5. 44

b Rom. 12. 20. & Prouerb. 25. 21.

Mansuetudo, Lenitas.

19 *Qua præcipuè re caritas proximi, quæ hic imperatur, elucescat.*

At verò longe omnium præstantissimum officium, quod caritatis plenissimũ est, in quo nos maximè exercere conuenit, illud est, vt iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque cõdonemus: quod ut planè efficiamus, sæpè nos diuinæ litteræ, vt antea dictũ est, monent, atque hortantur: cum non beatos solùm eos dicãt, qui ita prorsus faciunt, sed erratorũ etiam ueniã issdẽ à Deo datã affirment. qui uerò hoc ipsum facere negligũt, aut omnino recusant, illã non consequuntur. Sed quoniã ulciscendi libido hominũ mentibus ferè insita est, Parochus maximã in eo diligentiã ponat, necesse est, vt iniuriarũ obliuisci, easq; remittere Christianũ hominũ oportere, non doceat solũ, sed penitus etiã fidelibus persuadeat. Cumq; hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos cõsulat, ad refellendã eorũ pertinaciã, qui in ulciscẽdi cupiditate animo

Condonandas esse iniurias hæc loca scripturæ demonstrant. Deut. 32. 35 & 1. Reg. 25. 32. 33. & 26. 6. 7. 8. & 24. 5. 7. 8. & 2. Reg. 19. 20. & Psal. 7. 5. & Eccl. 28. per totũ Isa. 58. 6. Matt. 6. 14. 15. & 18. 33. Mar. 11. 25. 26. Luc. 6. 38. & 23. 34. & Act. 7. 60. Vide Tert. in Apolog. c. 31. & 37. Augu. tract. 81. in Ioã. & li. 50. hom. ho. 6. & ser. 61. de tẽpore. & 168.

obſtinato ſunt, atque obfirmato. argumenta in promptu habeat, quę illi Patres grauiſsima, atq; ad eā rem maximè accōmodata piè adhibuerunt.

20 *Quibus præſertim rationibus odium reprimendum ſit, inducendiq́; ſint fideles ad iniuriarum obliuionem.*

Prima ratio reprimendi odii.

VERVM hæc potiſsimū tria explicanda ſunt. Primum eſt, vt, qui ſe iniuriam accepiſſe putat, ei maximè perſuadeatur, illum detrimēti, aut iniuriæ præcipuam cauſam non fuiſſe, quem ipſe ulciſci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à dæmone grauiter læſus, nulla tamē habita eorum ratione, vt uir rectus, & homo admodum pius, rectè, pieq́ue iis uerbis uſus eſt: [a] *Dominus dedit, Dominus abſtulit*. Itaque patientiſsimi illius uiri oratione, & exēplo, Chriſtiani homines ſibi perſuadeant, quod ueriſsimum eſt, omnia, quæcunque in hac uita patimur, à Domino, qui iuſtitiæ omnis, miſericordiæq́ue parens eſt, & auctor, proficiſci.

a Iob 1. 21. & 2. 10.

21 *Homines nos perſequentes Dei miniſtri ac ſatellites ſunt, quamuis id ex mala uoluntate faciant.*

Pœnas omnes & afflictiones diuinitus hominibus immitti ad certam aliquā utilitatem omnibus debet eſſe perſuaſiſsimū. Amos. 3. 6.

NEQVE uerò ille nos, quæ eius eſt immenſa benignitas, vt inimicos punit, ſed [b] vti filios corrigit, ac caſtigat. Nec profectò, ſi rectè animaduertimus, in hiſce rebus homines aliud omnino sūt, niſi miniſtri, & quaſi ſatellites Dei. & quamquam homo poteſt malè aliquem odiſſe, peſsimeq́ue illi cupere, tamen, niſi permiſſu Dei, nocere nullo modo poteſt. Hac ratione [c] adductus Ioſeph, fratrum impia conſilia, ſic [d] Dauid iniurias ſibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad

b Prou. 3. 11 Hebr. 12. 6. Apoc. 3. 19. c Gen 45. 5. 6-7. d 2. Reg. 16. 10. 11. 12.

hanc item rem illud argumēti genus ualde pertinet, quod S. Chryſoſtomus grauiter atque eruditè pertractauit, neminem ſcilicet, niſi à ſe ipſo lædi. nam qui ſe iniuriosè tractatos eſſe opinantur, ſi rem recta ſecum uia reputent, comperient nullam profectò ſe ab aliis iniuriam, aut damnū accepiſſe. etſi enim, quibus ipſi læduntur, ea extrinſecus eueniunt: tamen ſe maximè ipſi offendunt, cùm animum odio, cupiditate, inuidia nefariè contaminant. Chryſ. tom. 5. in hom. quod nemo lædit niſi a ſeipſo.

22 *Quæ ad eos commoda proueniant, qui iniurias libenter condonant.*

ALTERVM eſt, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad eos pertinent, qui pio erga Deum ſtudio adducti, iniurias libenter remittunt. quorū primum illud eſt, [a] quòd aliena debita remittentibus, promiſit Deus fore, vt ipſi etiam peccatorum ueniam impetrēt. ex quo promiſſo, quàm gratum illi ſit hoc pietatis officium, facilè apparet. Alterum commodum eſt, quod nobilitatem quandam, & perfectionem aſſequimur, quoniam, condonandis iniuriis, quodam modo Dei ſimiles efficimur, [b] qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos.

Secunda ratio inducēs ad iniuriarū obliuionem.

a Mat. 6. 14. & 18. 33.

b Mat. 5. 45 Luc. 6. 27.

23 *Quæ & quot incommoda ex odio inimicorum proueniant.*

POSTREMÒ explicanda ſunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cùm iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui ſibi in animum inducere non poſſunt, vt inimicis ignoſcant, ob oculos ponat, Tertia ratio.

Odij peruerſitas. vide Thom. in 2. 2. q. 34. ar. 3. & 4.

odium nō ſolum graue peccatum eſſe, ſed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cùm enim is in cuius animo hic affectus inſederit, inimici ſanguinem ſitiat, illius ulciſcendi ſpe plenus, dies, noctesq́ue in perenni quadā mala mentis agitatione ita uerſatur, vt nunquam à cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione ceſſare uideatur. quò fit, vt is, vel nūquam, vel maximo negotio ad id impellatur, vt aut prorſus ignoſcat, aut aliqua ſaltē ex parte iniurias remittat. quare meritò uulneri cōparatur, cui telum infixum hæret.

24 *Multa peccata ex odio naſci demonſtrantur.*

MVLTA præterea incommoda, & peccata ſunt, quæ hoc uno odii peccato, tanquam uinculo quodā coniuncta tenentur, ideoq; D. Ioannes in hanc ſententiam ita dixit: [a] *Qui fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit, quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius*, itaq; ſæpius labatur, neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, vt dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria, & iniqua iudicia exiſtunt: iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiuſmodi, quibus illi quoque implicari ſolent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti ſunt. itaque ſæpe fit, vt ex uno peccato, multa exiſtant. neque iniuria dicitur [b] hoc peccatum eſſe diaboli: quandoquidem [c] ipſe ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cùm ſibi mortem afferre Phariſæi cuperent, [d] illos à patre diabolo genitos eſſe dixit.

a 1. Ioan. 1. 11.

b 1. Ioan 3. 10. 11.

c Ioan. 8. 44

Diabolus homicidii, & odii uerus parens.

d Ioan. 8. 44

25 Re-

25 *Remedia aduerſus peccatum odij.*

SED præter hæc, quæ dicta ſunt, vnde ſceleris huius deteſtandi rationes peti poſſunt, alia quoque remedia, & ea profectò maximè opportuna, ſanctarum literarum monumentis tradita ſunt. Ac primum omnium remedium, & maximum eſt Saluatoris noſtri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cùm [a] ne minima quidem peccati ſuſpicio in eũ cadere poſſet, virgis cæſus, ſpinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſsimam pietatis, [b] *Pater dimitte illis: non enim ſciunt, quid faciunt*. Cuius aſperſionem ſanguinis teſtatur [c] Apoſtolus melius loquentem, quàm Abel.

Christi exẽplum ualet ad reprimẽdum odiũ.

a Iſa. 53.9. Ioan. 8.46. 1. Pet. 2. 2. 1. Ioan. 3.5.

b Luc 23.4.

c Hebr. 12. 24.

Alterum autem remediũ ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, vt mortẽ, atque illum iudicii diem recordemur: [d] *Memorare*, inquit ille, *nouiſsima tua, & in æternum non peccabis*. quæ ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat. Illud ſæpè etiam atque etiam cogita, breui fore, vt mortẽ obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſsimum erit, & maximè neceſſarium, ſummam Dei miſericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, neceſſe eſt. ita enim fiet, vt immanis illa ulciſcendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad miſericordiam Dei implorandã, nullũ aptius, maiusve remediũ inuenias, quàm obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

Nouiſsimorum memoria odiũ reprimendũ.

d Eccl. 7. 40.

DE SEXTO PRAECEPTO.

Cap. VII.

Non mœchaberis.

1 *Quò pertineat iſtud præceptum, quaq; ratione à Parochis tractandum ſit.*

Quare poſt præceptum de homicidio, illud ponatur, quod ad adulterium ſpectatur.

QVONIAM viri, & vxoris uinculum arctiſſimum eſt, & nihil utrique iucundius accidere poteſt, quàm intelligere ſe mutuo quodam, & ſingulari amore diligi; contrà, nihil moleſtius, quàm ſentire à ſe debitum, & legitimum amorem aliò transferri: rectè quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam à cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia ſiue adulterio eſt, conſequitur, vt ſanctam illam & honorabilem matrimo-

monii coniunctionem, vnde magna caritatis vis exiſtere ſolet, nemo ullo adulterii ſcelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius deſiderat, quàm orationis copiam. verendum eſt enim, ne, dum is latè, atque copioſè nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarum rerum ſermonem fortè incidat, vnde excitandæ potius libidinis materia quàm reſtinguendæ illius ratio, emanare ſolet.

De adulterio rectè & moderatè eſt loquendum.

2 *Quæ in hoc præcepto iuſſa comprehendantur.*

SED quoniam hoc præcepto multa continentur quæ prætermittenda non ſunt, ea ſuo loco explicabuntur à Parochis. Eius igitur duplex uis eſt, altera, qua diſertis uerbis adulteriũ uetatur, altera, quæ eam ſententiam incluſam habet, vt animi, corporiſque caſtitatem colamus.

Vide Th. in 1. 2. q. 100. art. 5 & 2. 2. q. 122. art. 6. ad 2. & c. meretrices 32. q. 4. ex Aug. ĩ Exo. q. 71.

3 *Quid ſub nomine Mœchiæ, ſeu adulterij hic prohibeatur.*

VT autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initium ſumatur, Adulterium eſt legitimi tori iniuria, ſiue alienus, ſiue proprius ille ſit. etenim ſi maritus cum muliere ſoluta rem habet, ſuum ipſe torum uiolat: ſi uerò ſolutus uir alienã uxorem cognoſcat, adulterii labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterii interdicto omnia prohiberi, D. Ambroſius & Auguſtinus auctores ſunt, quæcunque inhoneſta ſunt, & impudica. In hanc ſententiam hæc uerba accipienda eſſe, ex ſacris literis tum noui, tum ueteris teſtamenti

Quid ſit adulterium. Gratia. 36. q. 1. c. 2. §. cum uero.

Hoc præcepto omnem impuram libidinẽ prohiberi.

D. Ambro. lib. 1. offi. c. 50 in fi.

D. Auguſt. q. 71. ſuper Exod.

licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Moſen puniuntur.

4 *Variæ libidinum ſpecies, quæ in Scripturis numerantur.*

De variis libidinum formis uide Grat. in c. 2. §. cùm ergo 36. q. 1. adiūcto. c. mulier. 15. q. 1. & 1. epi. extraordinaria. & Tho. in 2. 2. q. 154 art. 1.

a Gene. 38. 24.
b Deut. 23. 16.
c Tob. 4. 13
d Eccle. 42. 25.
e Mat. 15. 19
f 1. Theſſ. 4. 9.
g 1. Cor. 6. 18.
h 1. Cor. 5. 9.
i Ephe. 5. 3
k 1. Cor. 6. 9

EST Iudæ in [a] Geneſi iudicium in nurum ſuam. Eſt pręclara illa in [b] Deuteronomio Moſis lex, ne de filiabus Iſrael ulla eſſe meretrix: Extat præterea Tobiæ ad filium eiuſmodi adhortatio. [c] *Attende tibi fili mi ab omni fornicatione.* Eccleſiaſticus item, [d] *Erubeſcite,* inquit, *à reſpectu mulieris fornicariæ,* In euangelio etiā Chriſtus Dn̄s inquit, [e] de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coninquināt hominē. Apoſt. uerò Paulus hoc uitium ſæpè multis, grauiſsimiq; uerbis deteſtatur: [f] *Hæc eſt,* ait, *uoluntas Dei, ſanctificatio ueſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione:* &, [g] *Fugite fornicationē:* &, [h] *Ne cōmiſceamini fornicarijs:* [i] *Fornicatio autē,* inquit, *et oīs immūditia, aut auaritia, nec noīetur in uobis:* &, [k] *Neque fornicarij, neque adulteri, neque molles, neq; maſculorū concubitores, regnū Dei poſsidebunt.*

5 *Cur præcipue in hoc præcepto adulterij ſit facta metio.*

Cur legiſlator omnem impuram libidinē prohibiturus peculiariter adulterij meminerit.

PRÆCIPVE uerò ob eam rem adulterium diſertè uetitum eſt, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantię generibus cōmunis eſt, iniuſtitiæ quoque peccatum non ſolùm in proximum, ſed etiam in ciuilem ſocietatem adiunctum habet. Eſt illud item certum, qui ſe à libidinum cęterarum intemperantia nō abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterij eſt, incontinentiam facilè labi. Quare hoc adulterii interdicto facilè intelligimus omne impuritatis, & impudicitiæ ge-

genus, quo polluitur corpus, prohiberi: imò verò omnem intimi animi libidinem hoc præcepto uetitã esse, tũ ipsius legis uis significat quam spirtiualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis uerbis: [a] *Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quòd omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Hæc sunt, quæ fidelibus publicè tradenda duximus, si tamen ea addantur, quæ à sacra Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alũt, decreta sunt, prætermissis multis aliis, ac variis impudicitiæ, & libidinis gñibus, de q̃bus priuatim vnusquisq; à Parocho admonẽdus erit, ut tẽporis, & personarũ rõ postulabit. Sequitur nũc, ut ea explicẽtur, quæ iubẽdi uim habẽt.

Voluntas ꝓ facto hic habetur.

a Matt. 5. 28. 29.

Trid. Syno. ses. 24. ca. 8. de refor.

6 *Quid præter ea quæ prohibentur, hic necessario obseruandum præscribatur.*

Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortãdi, ut pudicitiam, & cõtinentiam omni studio colant, [b] mundẽtque se ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonẽdi sunt, quamuis castitatis uirtus, in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimũ illud, ac planè diuinum uirginitatis propositum sanctè, & religiosè colunt, tamen iis etiam cõuenire, uel qui cælibem uitam agunt, uel matrimonio iuncti, à vetita libidine se puros, & integros seruant.

Castitas vnicuique pro diuersitate status necessario seruãda. artic. 2.

b Cor. 7. 1.

Castitas in triplici hominum genere inuenitur. uide de castitate Tho. in 2. 2. q. 151. & de uirginitate. q. 152.

Trid. Syno. sess. 24. de matr. can. 9. & ses. 25. de regularibus cap. 1.

7 *Quæ sint potissimùm cogitãda uolẽti libidines suas edomare.*

Qvoniam uerò multa à sanctis Patribus tra-

Caſtitatis ratio in eo conſiſtit, vt quis à uetita libidine ſe purum & integrũ ſeruet.

dita ſunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus ſtudeat populo accuratè exponere, atq; in hac tractatione diligentiſsimè uerſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maximè uerſatur, vt intelligamus, quãta ſit huius peccati turpitudo, & pernicies, qua cognita facilior fiet eius deteſtandi ratio. pernitioſum uerò ſcelus eſſe: intelligi ex eo poteſt quoniam propter hoc [a] peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium ultimum eſt.

Quibus cogitationib. remediũ aduerſus libidines ſit q̃rendũ, quãque pernicioſa ſit libido.

Prima ratio.

a 1. Cor. 6. 9. Apoc. 22. 15. Galat. 5. 19. 20.

Et hæc quidẽ calamitas omniũ ſcelerũ cõmunis eſt: illud autẽ huius peccati propriũ, q̃d qui fornicantur, in ſua ipſi corpora peccare dicũtur, ex ſnĩa Apoſt. ita ſcribẽtis, [b] *Fugite fornicationẽ, omne † n. peccatũ, quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui autẽ fornicatur in corpus ſuũ peccat.* Quod ob eã cauſã dictũ eſt, quoniã illud iniurioſè tractat, cùm eius uiolat ſanctitatẽ. qua de re ad Theſſalonicẽſes ita D. Paulus: [c] *Hæc eſt*, inquit, *uoluntas Dei, sãctificatio ueſtra, vt abſtineatis uos à fornicatione, vt ſciat unuſquiſq; ueſtrũ uas ſuũ poſsidere in sãctificatione et honore, nõ in paſsione deſiderij, ſicut et gẽtes, quæ ignorãt Deũ.*

Secunda.

b 1. Cor. 6. 18.

† Vox hæc, enim, nõ habetur in cõtextu, ſed MS. & Syr. habent.

c 1. Theſ. 4. 3. 6.

Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici ſe turpiter dedat, mẽbra, quę Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait: [d] *Neſcitis, quoniam corpora ueſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam mem-*

Tertia ratio.

d 1. Cor. 6. 15.

membra meretricis? absit: an nescitis, quoniam, qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.

Est præterea homo Christianus, vt idem testatur,[a] templum Spiritus sancti: quod uiolare, nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum sanctũ eiicere.

Quarta ratio.
a 1. Cor. 6. 19.

8 *Quibus rationibus adulterij enormitatẽ intelligere liceat.*

IN adulterii autem scelere magna inest iniquitas. si enim, vt uult Apostolus,[b] qui matrimonio iuncti sunt, ita eorũ alter, alterius potestati mancipatus est, vt neuter sui corporis potestatẽ, iusq; habeat; sed mutuo quodã sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, vt uir ad uxoris uoluntatẽ, contraq; uxor ad uiri nutũ, voluntatẽq; se accõmodare debeat: certè si alteruter corpus suũ, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictũ est, disiungit, is admodũ iniquus est, & nefarius. Et quoniã infamiæ metus, & ad ea, quæ iussa sunt, vehementer incitat homines, & à uetitis magnopere deterret: docebit Parochus, adulteriũ hominibus insignẽ turpitudinis notam inurere: nã sacris litteris ita proditum est:[c] *Qui adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suã: turpitudinem, & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Verum huius sceleris magnitudo ex supplicii seueritate, facilè perspici potest: adulteri. n.[d] lege à Dño in ueteri Testamento præscripta, obruebantur lapidibus.

b 1. Cor. 7. 4.
Quod suum non est alteri tradit adulter.
Turpitudinis notam inurit adulterium.
c Prouer. 6. 31. 33.
Lapidibus obruendi.
Trid. Syno. sess. 24. decret. de reformat matrim c. 8.
d Leuit. 20. 10.
Ioan. 8. 5.

9 *Cuiusmodi pœnæ impuras libidines ferè consequi soleant.*

QVIN etiam ob unius libidinem, non solum, qui scelus admisit, sed uniuersa interdũ ciuitas,[e] vt de Sichimitis legimus, deleta est. Multa diui-

Ob libidinẽ integra ciuitas deletur.
e Gene. 34. 25. 26. 27.
Pẽtapoleos regia absorbetur.

næ animaduerſionis exẽpla in ſacris litteris prodita ſunt, q̃ ad deterrẽdos à nefaria libidine hoĩes Parochus colligere poterit, [a] vt Sodomæ & reliquarũ finitimarũ vrbiũ interitus: [b] Iſraelitarũ, qui fornicati ſunt cũ filiabus Moab in deſerto ſuppliciũ: [c] Beniamitarũ deletio. Qui verò mortẽ effugiunt, intolerabiles tamẽ dolores, ac pęnarũ cruciatus, quibus ſæpè plectũtur, non effugiunt: nã mente cæci, quæ pœna grauiſſima eſt, ita fiũt, vt neq; Dei, neq; famæ, neq; dignitatis, neq; filiorũ deniq;, uitæq́; ſuæ rationẽ habeãt: hocque pacto, adeo nequã & inutiles fiũt, ut nihil graue cõmitti eis debeat, & ad nullum ferè officii munus idonei ſint. Huius rei exẽpla à Dauide, & Salomone petere nobis licet: [d] quorũ alter poſtq̃ adulteratus eſt, repentè ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo crudelis extitit, ut Vriã optimè de ſe meritũ morti obtulerit: [e] alter cũ ſe totũ in mulierũ libidinẽ pfudiſſet, ita à uera Dei religione ſeſe auertit, ut alienos Deos ſequeretur. [f] *Aufert igitur*, vt Oſea dixit *hoc peccatũ cor hoĩs, ſæpeq; excęcat:* nũc ad ea remedia uen;amus, quę in actione cõſiſtũt.

a Geneſ. 19. 24.
b Nu. 25. 4.
c Iudic. 20. per totum.
Iſraelitæ in deſerto trucidantur.
Beniamitæi propè delẽtur.
Homines mente occecãtur, & ad omnia inepti efficiuntur.
d 2. Reg. 11. & 12. per totum.
e 3. Reg. 11. per totum.
f Oſe. 4. 11.
De remediis libidinũ in actione cõſiſtentibus.

10 *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi euitare præcipuè debeant.*

Otia fugiẽda.
Crapula uitanda.
g Ezec. 16. 40.

QVORVM primum illud eſt, ut otiũ maximè fugiamus ĩ quo Sodomitæ homines, [g] ut eſt apud Ezechielẽ, cùm hebeſcerent, in ſpurciſſimum illud nefariæ libidinis ſcelus præcipites lapſi sũt.

Deinde crapula magnopere eſt uitanda. [h] *Saturaui eos*, inquit Propheta, *et mæchati ſunt:* quoniam uenter expletus & ſaturatus, libidinem parit.

h Hier. 5. 7. vide Hiero. de cuſtodia virg ep. 22.

rit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit. [a] *Attendite uobis, ne fortè grauētur corda uestra in crapula, & ebrietate:* hoc item Apostolus: [b] *Nolite inebriari uino, in quo est luxuria.*

a Luc. 21. 34. Rom. 13. 13. b Eph. 5. 18. Obtutus.

Sed maximè animus ad libidinē oculis inflāmari solet, quò pertinet illa Christi Dñi sententia: [c] *Si oculus tuus scādalizat te, erue eū, et proÿce abs te.* Multæ pterea sunt Prophetarū de eadē re uoces, vt est apud Iob; [d] *Pepigi fœdus cū oculis meis, ut ne cogitarē quidē de uirgine.* Sed multa denique, ac penè innumerabilia exēpla malorū, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. Sic [e] Dauid, sic [f] Rex Sichē peccauit, [g] hocq; itē pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt.

c Matt. 5. 30. & 18. 9. Mar. 9. 47. d Iob 31. 1. Thren. 3. 5. Eccl. 9. 5. e 2. Reg. 11. 2 f Gen. 34. 2. g Dan. 13. 8.

11 *Mulierum exquisitus ornatus sermonesq; obscœni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

ELEGANTIOR itē ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sępe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet: [h] *Auerte faciem tuā à muliere cōpta.* Cùm igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienū erit, si Parochus aliquā in eo diligentiam adhibeat, vt eas interdū moneat, obiurgetq; verbis, quæ hoc de genere grauissima Apost. Petrus ita protulit: [i] *Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumēti uestimentorū cultus.* D. Paulus item, [k] *Non in tortis,* inquit, *crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa:* multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderūt.

Ornatus elegans & exquisitus. h Eccl. 9. 8. i 1. Pet. 3. 3. k 1. Tim. 2. 9.

Hoc autem libidinis incitamentū, quod è ue-

stium

ſtiũ exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterũ ſequitur, quod eſt turpis, obſcœniq; ſermonis: nã uerborũ obſcęnitate, quaſi face quadã ſubiecta adoleſcentum animi incenduntur. [a] *Corrũpunt enim bonos mores colloquia mala*, inquit Apoſtolus.

a 1. Cor. 15. 33.

Saltationes & cantus molles.

Libri obſcęni.

Imagines fœdæ.

Trid. Syno. ſeſ. 25. in decret. de ſanctis imaginibus.

Hocque ipſum cùm maximè efficiãt delicatiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab iis quoque diligenter cauẽdũ eſt. Quo in genere numerantur itẽ libri obſcęnè, & amatoriè ſcripti: q ita uitãdi ſunt, ut imagines, q̃ aliq̃ turpitudinis ſpeciẽ p̃ ſe ferunt: cũ ad turpes rerũ illecebras, inflamandosq; adoleſcẽtũ aĩos uis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut, q̃ de iis in ſacro ſancto Trid. Cõc. piè, religioſèq; conſtituta sũt, ea ſanctiſſimè ſeruentur. Hæc uerò omnia, quæ cõmemorata iã sũt, ſi magno adhibito ſtudio, curaq; uitentur, oĩs ferè libidinis materia tollitur.

Caſtitas Dei donum eſt.

Sap. 8. 21.

Matt. 6. 19. 11.

b 1 Cor. 10. 13.

Caſtitas rectè petentibus non negatur.

Matth. 19. 12. adde Patres, qui cõtinere ĩ hominis poteſtate poſuerunt, quod nõ feciſſet, ſi à Deo petentibus denegaretur. vide Tertu. in fin. lib. de Monog. Nazianz. orat. 31. Baſil. de virg. vltra med. Chryſ. & Hiero. in c 19 Matt. Aug. lib. 6. conf. c. 11.

12 *Confeſſionis, & Euchariſtiæ, & piarum rerum uſus ad caſtitatem conſequendam eſſe neceſſarius.*

SED ad illius uim opprimẽdam maximè ualet frequens Confeſſionis, & Euchariſtiæ uſus: tũ aſſiduæ, ac piæ quidẽ ad Deũ preces, cum eleemoſinis, atque ieiunio coniunctæ. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod rectè petentibus nõ denegat, [b] nec patitur nos tẽtari ſupra id, quod poſſumus.

13 *Corpus caſtitatem ſectanti domandum.*

CORPVS autem nõ ieiuniis modo, & iis pręſertim, q̃ ſancta Eccleſia inſtituit, ſed uigiliis etiã, piis peregrinationibus, atq; aliis afflictationũ generibus exercendum eſt, ſenſuumq; appetitiones reprimendę: in his. n. atq; aliis huiuſmodi rebus, ma-

maximè cernitur temperantiæ virtus: in quã sententiam ad Corint. D. Paulus ait: [a] *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidẽ ut corruptibilẽ coronam accipiant, nos autem incorruptam:* & paulò pòst, [b] *castigo,* inquit, *corpus meum, & in seruitutem redigo; ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiat.* Et alio loco, [c] *Carnis curam ne feceritis in desiderijs.*

a 1. Cor. 9. 25.

b Ibid. 27.

c Ro. 13. 14.

DE SEPTIMO PRAECEPTO.

CAP. VIII.

Non furtum facies.

1 *Quanta sit huius præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

VETEREM hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut

huius

huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apoſtolũ obiurgatio eorũ, qui cæteros ab iis uitiis maximè deterrerent, quibus ipſi cumulati reperiebantur:[a] *Qui enim*, inquit, *alium doces, te ipſum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?* Quo doctrinæ bono non ſolum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, ſed etiam turbas ac lites ſedabant, aliaſque malorum cauſas, quę furto cõmoueri ſolent. In iis, & delictis, & delictorũ incommodis, atque calamitatibus, cùm noſtra etiam hæc ætas miſerè uerſetur: ad exemplum ſanctorum Patrum, & Chriſtianæ diſciplinæ magiſtrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & aſſiduè, ac diligenter huius pręcepti vim, ac ſententiam explicabunt. Ac primùm officium, & diligentiã ſuam conferent, ad declarandum infinitum Dei amorem erga genus humanum: qui non modò illis duobus interdictis. NON OCCIDES, NON MOECHABERIS, quaſi præſidiis, & uitam, corpuſque noſtrum, & famam, exiſtimationemque noſtrã tueatur, ſed etiã hoc præcepto, NON FVRTVM FACIES, tanquam cuſtodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat.

a Rom. 2. 21.

Vtilitas huius doſtrina.

Quãta Deo ſit cura ut hoĩes tranquillã agãt uitam & ab omnib. inimicis liberam.

2 *Quæ ſit huic præcepto ſubiecta ſententia.*

QVAM enim hæc uerba ſubiectam habent notionem, niſi eam quam ſupra diximus, cum de aliis p̃ceptis loqueremur? uetare uidelicet Deũ, bona hæc noſtra, quæ in eius tutela ſint, à quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eò nos in ipſius benefi-

Quid ſeptimo p̃cepto p̃hibeatur. Tho. in 1. 2. q. 100 ar. 5. & in 2. 2. q. 122. ar. 6.

cij auctorem Deũ gratiores esse oportet. Et quoniam & habẽdæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est, vt non tantùm præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiã re ipsa probemus, ad hoc colẽdum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autẽ hoc præceptum quemadmodum soperiora, diuisum in duas partes: quarum altera, quæ furtum uetat, apertè est annũciata: alterius sentẽtia, & vis, qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos, in priore occulta est, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur. NON FVRTVM FACIES.

Hoc præceptũ, vt alia, in duas partes diuidit.

3 *Quid furti uocabulo hic legislator significatum uelit.*

IN quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occultè ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam cũ aliquid alienum contra uoluntatẽ scientis domini possidetur. nisi fortè existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam non improbare, cum extet illud Apostoli, [a] *Rapaces regnum Dei non possidebunt*. quorũ omnem rationem, & consuetudinem fugiendã esse, idem scribit [b] Apostolus. Quãquam uerò maius peccatum rapinæ sint, quam furtum, quæ, prẹter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam.

Furtũ quid hoc loco designet Aug. q. 71. ĩ Exo. & 32. q. 4. cap. meretrices.

a 1. Cor. 6. 10.

b 1. Cor. 5. 10

Rapina furto est deterior. vide Thom in 2. 2. q. 66. art. 4. & 9. & cap. pœnale 14. q. 4.

4 *Cum omnem iniustam rei alienæ usurpationem Deus hic prohibere uelit, cur potius furti quàm rapinæ meminerit.*

MIRANDVM tamen non est, ꝙ leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinẹ legis præceptũ, non rapinæ, id. n. summa ratione factum est: quia

Furtũ latius patet quam rapina. vide ff. de furtis l. 1. & instit. de obligationib. q ex delic. nasc.

 fur-

Qui leuiora prohibet, procul dubio grauiora nō admittit.

Quid propriè furtū.

De peculatu uide ff. ad l. Iul. peculatus, & sacrilegii.

† Antea legebatur in Cod. quidē Veneto plagiatum, & Antuer. plagiatū, utrūque falsū, nā plagium hoc crimen l nō statim ff. de l. fabiā de plagiariis dicit & C. eo. l. 1. & sæpe ibid.

Quid sacrilegiū. vide cap. qui rapit. 17. q. 4. & cap. quisquis & cap. si quis contumax, ead. quæstione.

Furandi uolūtas etiam prohibetur.

Lex quæ Christianis est proposita etiam cogitationū rationē habet.

a Mat. 15. 19

furtum latius patet, & ad plura pertinet, quàm rapinæ, quas tantummodo illi facere possint, qui potentia, & uiribus præstant, quamquā nemo nō uidet, exclusis eiusdem generibus leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi.

5 *Enumerantur furti latius sumpti species.*

VARIIS autē nominibus naturæ iniusta possessio, & usus rerum alienarum ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & insciis dominis auferuntur. nam si priuatum quid priuato adimitur, furtū dicitur, si surripitur publico, peculatus appellatur: † plagium uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutem, abducitur: si uerò sacra res eripitur, nominatur sacrilegium: quod facinus maximè nefarium, ac scelestū adeo in mores inductum est, ut bona, quæ necessariò, & sacrorū cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperū usui piè, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasque libidines conuertantur.

6 *Non illi duntaxat hoc præceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident.*

SED præter ipsum furtū, id est, externā actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur. est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum inspicit. [a] *De corde enim*, inquit Dominus apud sanctum Matthæum, *exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.*

7 *Vnde potissimùm furti grauitatem metiri possimus.*

SED quam graue scelus furtum sit, ipsa natu-

ræ uis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ cō trarium, quæ ſuum cuique tribuit. Nā bonorum diſtributiones, & aſsignationes iam inde ab initio iure gentium conſtitutas, diuinis etiam & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet, ut unuſquiſque, niſi humanam ſocietatem tollere uelimus, ea teneat; quæ ei iure obtigerunt. nam, ut Apoſt. ait, [a] *Neque fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt*. Et ſi huius ſceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quę furtum conſequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconſultò, multa de multis: erumpunt odia, ſuſcitantur inimicitiæ, exiſtunt interdum acerbiſsimæ innocentium hominum damnationes.

Iuſtitiæ proprium ff. de Iuſt. & iur. l. iuſtitia ē. Bonorū diſtributio iure gentium introducta eſt. diſt. 1. c. iuſgētium. a 1. Cor. 6. 10 Mala quæ furtum conſequuntur.

8 *Quomodo ſint ablata neceſſariò reſtituenda.*

QVID dicemus de neceſsitate, quæ diuinitus impoſita eſt omnibus, ſatisfaciēdi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſt. remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatem, pręter id, quod vnuſquiſque, & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo sēſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Abacuch Prophetę licet intelligere: inquit enim, [b] *Væ ei, qui multiplicat nō ſua, uſquequo & aggrauat cōtra ſe denſum lutum*. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſsionem, unde emergere & expedire ſe homines difficile poſsint. Furtorū autem tā multa ſunt genera, ut ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto &

Reſtitutio rei ablatæ neceſſaria. S. Aug. epiſ. 54. ad Maced. habet. 14. q. 6. ca. 1. & in 6. de uſuris cap. cum & eo. de reg. iur. cap. peccatū a Aba. 2. 6. Lutum denſum.

rapinis dixisse satis erit, ad quę tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam ac diligentiam Parochi. verum huius generis partes persequamur.

9 *Quæ sint præcipua furtorum genera: quique furibus sint anuumerandi.*

Res furto sublatus onere non licet.

Nec inuentas retinere. Aug. lib. 50. ho. 9. & de verbis Apost. ser. 19.

Inuenta meritò pauperibus danda cap. cum tu. de usuris.

SVNT igitur fures etiã, qui furto sublatas res emunt, uel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas retinent: ait enim sanctus Augustinus: Si inuenisti, & nõ reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperum cõferenda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facilè probat, se undique ablaturum omnia, si posit.

Mercatores. qui fraude & dolo utuntur sũt fures.

Eodem se alligãt scelere, qui in emendis, uendendisque rebus fraudes adhibẽt, & uanitatem orationis. horum fraudes uindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris, quive pondere, mensura, numero, & regula decipiunt emptores. Est enim in Deuteronomio: [a] *Non habebis in sacculo diuersa pondera.* & in Leuitico: [b] *Nolite facere iniquum aliquid, in iudicio, in regula, in pondere, in mensura; statera iusta, & æqua sint pondera; iustus modius, æquusq; sextarius.* Est & alio loco: [c] *Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus stateræ dolosa non est bona.*

a Deu. 25. 17.
b Leu. 19. 35.
c Prou. 20. 23. item. Prou. 11. 1. & 20. 10.

Operarii q non operantur, quantũ debent sũt fures, & serui infidi.

Furtum ẽt apertum est operariorum, & artificium,

cium, qui totam, & integrã mercedem ab iis exigunt, quibus ipsi iustã, ac debitam operam non dederunt. Nec uerò distinguuntur à furibus serui dominorum, rerumq́ue custodes infidi, quin etiam eo sunt deteſtabiliores, quàm reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatũ, aut occlusum esse potest. Fure etiam sũt ficti mẽdici.

Furtũ præterea facere uidentur, qui fictis, simulatisq; uerbis, quive fallaci mẽdicitate pecuniã extorquent: quorum eò grauiùs est peccatum, ꝙ furtum mendacio cumulant. Illi quoq; in furum numero reponendi sunt, qui cùm ad priuatũ aliquod, publicumve officium conducti sunt, nullam uel paruam operam nauantes munus negligunt, mercede tantùm, ac pretio fruuntur. Reliquã furtorum multitudinem à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatã, persequi longum est, & vt diximus difficillimum. Qui muneri suo nõ satisfaciunt.

10 *Quæ sint rapinarum genera, quiq́; raptores dicendi.*

ITAQVE de rapinis, quod est alterũ horum scelerum caput, dicendum uidetur, si prius moneurit Parochus Christianum populum, ut meminerint illius Apostoli sententia, [a] *Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli.* Nec ullo loco sibi patiatur excidere præceptum hoc, [b] *Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & uos facite illis.* Et illud cogitent perpetuò: [c] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.* a 1 Tim. 6. 9. b Mat. 7. 12. c Tob. 4. 16. Luc. 6. 31.

Rapinę igitur patent latius: nam qui debitam operariis mercedem nõ persoluunt, sunt rapaces De rapinarũ & raptorum generibus. Primum genus.

quos ſanctus Iacobus ad pœnitentiã inuitat his uerbis: [a] *Agite nunc diuites, plorate ululantes in miſerijs ueſtris, quæ aduenient uobis.* cuius pœnitentiæ cauſam ſubiungit: [b] *Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerunt regiones ueſtras, quæ fraudata eſt à uobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini ſabaoth introiuit:* quod genus rapinarum [c] Leuitico in [d] Deuteronomio, & apud [e] Malachiam, & apud [f] Tobiam uehementer improbatur. in hoc crimine rapacitatis includũtur, qui, quę Eccleſiæ Pręſidibus, & Magiſtratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non diſſoluunt, uel interuertunt, & ad ſe transferunt.

a Iac. 5. 1.
b Ibid. 4.
c Leuit. 19. 13.
d Deut. 24. 14.
e Malac. 3. 5
f Tob. 4. 15.

11 *Fœnerari eſt rapinã cõmittere, et quã graue ſcelus illud ſit.*

Quid uſura. Vide c. plerique, & c. uſura 14. q. 3. & totam quæſt. & ſequẽtem & diſt. 47. fere totam. & titulum de uſuris in decretalib. & Tho. in 2. 2. q. 78.

HVC etiam referuntur fœneratores, in rapinis acerrimi, & acerbiſſimi, qui miſeram plebẽ compilant, ac trucidant uſuris. Eſt autem uſura, quidquid præter ſortem & caput illud, quod datum eſt, accipitur, ſiue pecunia ſit, ſiue aliquid aliud, quod emi, aut æſtimari poſſit pecunia: ſic enim apud Ezechielem ſcriptum eſt: [g] *ad uſurã non commodauerit, & ſuperabundantiam non acceperit.* & Dominus apud Lucam: [h] *Mutuũ date, nihil inde ſperantes:* Grauiſſimum ſemper fuit hoc facinus, etiã apud gentes, & maximè odioſum: hinc illud: *Quid fœnerari? quid hominem,* inquit, *occidere?* Nam qui fœnerantur, bis id uẽdunt, aut id uendunt, quod non eſt.

g Ezech. 18. 8. 13. 17. uide itẽ Exo. 22. 25. Leu. 25. 36. Deu. 23. 19. 20. Pſal. 14. 5. Prou. 22. 16. & 1. 28. 8. Hier. 15. 10.
h Luc. 6. 34.

12 *Iudices uenales, et creditorũ fraudatores rapinas cõmittũt.*

ITEM rapinas faciunt nummarii iudices, qui

uenalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti optimas tenuiorum, & egentium causas euertũt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq; sumpto temporis spatio ad soluẽdum tua, uel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine: quorum etiã delictum, grauius est, quod mercatores, illorum destitutionis, & fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis carius uendunt omnia: in quos illa [a] Dauidis sententia uidetur cõuenire: † *Mutuabitur peccator, & non soluet.*

Catonis Cẽsorii sententia. quam refert M. Tul. in 2. officiorum extremo: uide itẽ D. Amb. c. 14. lib. de Tob.

a Ps. 36. 21. † MS. j. Reg. Heb. Chal. exẽp. legũt mutuatur.

13 *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter raptores numerantur.*

QVID de locupletibus dicemus iis, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt, contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria, inquit enim Deus: [b] *Si pignus à proximo tuo acceperis uestimentum, ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solũ quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum: quia misericors sum.* Horum exactionis acerbitatem, iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus.

b Exod. 22. 26. uide Deut. 24. 6. 10. 11. 12. De pignoribus multũ habes in decre. ti. de pignori. & aliis canonibus. Amb. lib. 3. offic c. 6.

14 *Frumẽta necessitatis tempore comprimentes sunt raptores.*

Ex numero eorũ, qui raptores dicuntur a sancti Patribus, sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntq;, vt sua culpa carior, ac durior sit annona: quod ẽt ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitã necessariis, ad quos

a Prou. 11. 26. illa Salomonis pertinet execratio: [a] *Qui abſcōdit frumenta, maledicetur in populis.* Quos ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus, in quibus ſatisfactio, vel reſtitutio primum locum habet, peccatum enim non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum.

Quę iubeat hoc præceptum.

De reſtitutione, & q ad illam teneantur.

Aug. ep. 54. ad Maced.

15 *Quoſnam ad reſtitutionem obligari iudicandum ſit.*

De reſtitutione uide Tho. in 2.2. q.62. per totam. & titu. de reſt. ſpolia. in decr.

SED quoniā nō is ſolùm qui furtū fecit, ei, cui furatus eſt, id debet reſtituere, ſed oēs prǽterea, q furti participes fuerūt, hac lege reſtitutionis tenētur, aperiēdū eſt: qui ſint illi, qui hāc ſatisfaciēdi, vel reſtituēdi neceſsitatē effugere nō poſsint.

Imperātes.

Sunt autem plura hominum genera: ac primum eſt eorum, qui furari imperant: qui nō modò ipſi ſunt furtorum ſocii, & auctores, ſed etiam in illo furum genere deterrimi.

Suaſores.

Alterum genus par uoluntate primis, poteſtate diſpar, in eodem tamen furum gradu ponendum, eorum, qui cùm iubere non poſsint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum.

Conſentientes & participantes.

Tertiū genus eſt eorū, q cū furibus cōſentiūt.

Quartum genus eſt eorum qui participes furtorum, inde ipſi etiam lucrum faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, qui, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur David: [b] *Si uidebas furem, currebas cum eo.*

b Pſ. 87. 18.

Non obſtantes.

Quintum genus eſt furum, qui cū furta poſsint prohibere, tantum abeſt, vt illis occurrāt, & obſiſtāt, vt eorum licentiā permittāt, atq; cōcedant.

Sex-

Sextum genus est eorum, qui, cùm & furtum factum, & ubi factum sit, certò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Non manifestantes.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium uehementer cohortandi sunt. Receptores & alios.

Ne huius quidẽ sceleris omnino sunt expertes approbatores furtorũ, & laudatores. Nec uerò etiã ab eadem culpa sunt alieni, filii familias, & uxores, q pecunias à patribus, & uiris surripiunt. Laudatores.

16 *Quid de eleemosynis, quæ inuoluta hic etiam præscribuntur, sentiendum.* De operib. misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

IAM uerò huic pręcepto & illa subiecta sententia est, vt pauperum, & inopum misereamur, eorumq; difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis subleuemus: quod argumentum, quia sæpissimè, & copiosissimè tractãdum est petẽt ea Parochi ex uirorum sanctissimorũ [a] Cypriani, [b] Ioãnis Chrysostomi, Greg. [c] Nazianzeni, & aliorũ libris, qui de eleemosyna pręclarè scripserunt, quibus huic muneri satisfaciãt. Sunt enim inflãmandi fideles ad studiũ, & alacritatẽ opitulandi iis, quibus aliena misericordia uiuendum est. Sunt uerò etiã docendi, quantã habeat necessitatem eleemosyna, vt uidelicet, re, & opera nostra in egẽtes simus liberales, uerissimo illo argumẽto, [d] quod summo illo iudicii die detestaturus sit eos Deus, & sẽpiternis ignibus addictu-

Quomodo sint fideles ad eleemosynarũ largitionẽ excitandi.

Eleemosynæ necessitas.

a Cypr. in lib. de opere & eleemosyn.

b Chry. ho. 32. ad pop. Antioch. & 33. & 34. in Matth. & 36. & 37. ad pop. Antioch.

c Nazianz. in orat. de pauperum amore. vide item Augu. serm. 50. & 227. de tẽp. item hom. 18. 19. 29. 45. 50. hom.

d Matt. 25. 41. 42.

dicturus, qui eleemoſynæ officia prętermiſerint, ac neglexerint: illos autem collaudatos in cœleſtem patriam introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. eſt utraque Chriſti Domini ore pronunciata ſententia:[a] *Venite benedicti Patris mei, poſsidete paratum uobis regnum*: &, *diſcedite à me maledicti in ignem æternum*.

a Ibid. 34.

17 *Quibus modis populi ad eleemoſynam excitandi.*

VTENTVR præterea ſacerdotes accommodatis illis ad perſuadendum locis, [b] *Date, & dabitur vobis*: Proferent Dei promiſsum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidẽ poteſt: [c] *Nemo eſt, qui reliquerit, &c.* qui non accipiet centies tantùm nunc in tempore hoc, & in futuro ſæculo uitam æternam. Adijciẽt illud, quod à Chriſto domino dictum eſt, [d] *Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula.* Huius uerò neceſſarii muneris partes exponent, vt qui largiri non poſſunt indigẽtibus, quo uitam ſubſtentent, ſaltem commodent pauperi iuxta Chriſti Domini præſcriptum: [e] *Mutuum date, nihil inde ſperantes*. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expreſsit, [f] *Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat*.

b Luc. 6. 38
c Marc. 10. 29.
d Luc. 16. 9
Variæ ſunt rationes eleemoſynæ exercendæ.
e Luc. 6. 34.
f Pſal. 111. 5.

18 *Ad largiendas eleemoſynas, otijq; uitandi cauſa laborandum eſt.*

EST autem Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliunde facultas, bene merendi de iis, quibus ad uictũ aliena miſericordia opus eſt, vitandi etiam otii cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, qui-

bus

bus inopum indigentiam leuare posint: ad id omnes suo exẽplo hortatur in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis uerbis: [a] *Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos*. Item ad eosdem: [b] *Operam detis, vt quietis sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis*. Et ad Ephesios: [c] *Qui furabatur, iam nõ furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, vt habeat, vnde tribuat necessitatem patienti*.

Pium est laborare, vt habeas unde tribuas necessitatẽ patienti.
a 2.Thes. 3. 7.
b 1.Thes. 4. 11.
c Ephe. 4. 28.

19 *Parcè uiuendum est ad aliorum subleuandam inopiam.*

Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne cæteris graues, aut molesti simus: quæ temperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in D. Paulo; cuius illud ad Thessalonicenses, [d] *Memores estis fratres laboris nostri, & defatigationis, nocte ac die operantes, ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus in uobis euangeliũ Dei*. Atque idem alio in loco Apostolus; [e] *In labore, & in fatigatione nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus*.

Nimio sumptu aliis nõ oportet esse graues.
d 2. Thess. 2. 9. item Act. 21. 34. 1. Cor. 4. 12.
e 2. Th. 3. 8.
Quàm detestanda sint furta & rapinæ.

20 *Quibus rationibus populus Christianus in detestationem furtorum & studium benignitatis adducendus sit.*

Sed vt ab uniuerso hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis à Prophetis petere, & à reliquis diuinis libris par erit detestationem furtorum, & rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas iis, qui illa scelera committunt. Clamat Amos Propheta: [f] *Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere*

f Amos 8. 5

faci-

† Messis est in cõtextu, sed 1. M. S. Reg Hiero. Gr. & Heb. exempl. habẽt mensis.

a Ierem. 5. 26.27.28.& 21.12.& 22. 13.14.15.16. vide item Isa.3.12.14. 15. & 10.1. 2. 3. & Amos 5. 11. 12. Zach.7. 10. 11. & Malac.3.5.

b Prou.21.6 13. 16.& 22 16.22.23.

c Eccl.10.9 10.& 31.8.9 & 35.17.18.

facitis, egenos terræ, dicentes, quando transibit † mensis, & uenundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum, vt imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas? Sunt in eadẽ sentẽtia multa apud [a] Ieremiam, in [b] Prouerbiis, & apud [c] Ecclesiasticum. Nec uerò dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verùm ut assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, & mendicos, quod ad alterã huius præcepti partem pertinet, proferẽt Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, & in hac, & in futura uita daturum se Deus pollicetur.

Furta & rapinæ nõ postrema sunt causa publicarũ calamitatum.

21 *Quid de illis sentiendum sit, qui uano prætextu, sua furta, & sacrilegia excusant.*

Furtum, & rapina nulla ratione apud Deum excusantur.

Primum genus est nobilium quorundam sua furta inani excusatione sui splẽdoris tegentium.

SED quia non desunt, qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt, fore, vt nullam eorum peccati excusationẽ accipiat Deus: imo uero futurum, vt illa purgatione nõ modò non leuetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominũ non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi uidentur, si se affirmarint, nõ cupiditate, aut auaritia, ad detrahendũ alteri sua descendere, sed tuẽdæ causa amplitudinis familiæ, & maiorum suorũ, quorũ existimatio & di-

Trid. Syno. sess. 22. decret. de ref. ca. 11. adde item conc. Aurel. 3. c. 22. Paris. 1. c. 1. Turon. 2. c. 25. Aure. 5. c. 15. Magunt. c. 6. & 11. cõ. Vuormacen. c. 75. conc. Aquisgran. c. 88. vide item c. prædia. 12. q. 2. & c. quicunque & reliqua omnia c. eiusdem quæst. Mãdatorum diuinorum obseruatione opes conseruantur, & augentur: neglectu habitæ etiam euertuntur.

gnitas rueret, niſi rerum alienarum acceſsione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus eſt: ſimulque demonſtrandum, vnam eſſe rationem conſeruandi, & amplificãdi copias, & opes: maioremque gloriam, ſi Dei uolũtati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint: quibus cõtemptis, fundatæ, & optimè cõſtitutæ opes euertuntur, reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris pręcipites exturbantur: in quorum locum infimi interdũ homines, & qui ſummo illis in odio fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile eſt quantoperè his ſuccenſeat Deus: cui rei teſtis eſt Iſaias, apud quem ſunt illa Dei uerba:[a] *Principes tui † infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones: propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Iſrael; Eheu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, et excoquam ad purum ſcoriam tuam.*

a Iſa. 1.23. † Inobediẽtes MS. legunt & Gieron. declinãtes. Heb. rebelles. Chald. ἀπειθοῦσι Græc.

22 *Quomodo ijs reſpondendum, qui commoditate ſe ad aliena rapienda adigi compelluntur.*

NON deſunt, qui non iam illam afferant cauſam ſplendoris, & gloriæ, ſed uictus, & uitæ cõmodiorem facultatem, & elegantiã: qui refellẽdi ſunt, docendique, quàm impia ſit eorũ & actio, & oratio, qui ullam commoditatẽ anteferãt Dei uoluntati, & gloriæ, quam negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modũ: etſi quæ poteſt eſſe in futuro commoditas, quod ſumma incommoda conſequantur?[a] *Super furem enim,* inquit Eccleſiaſticus, *eſt confuſio, & pænitentia.*

b Eccleſ. 5. 17.

Sed

Sed fac esse, vt cum illis non agatur incommodè: dedecorat fur diuinum nomē, repugnat eius sanctissimæ uoluntati, salutaria ipsius præcepta contemnit: quo ex fonte omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23 *Quid dicendum sit ijs, qui locupletibus spoliandis, vel consuetudine sua furta obtegunt.*

QVID quod audire licet interdum fures, qui nihil se eò peccare contendant, quòd detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem; misera sanè, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suā accipi debere, quod eam furandi consuetudinem cepit, vt non facilè possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem:[a] *Qui furabatur, iam non furetur*: velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

a Ephes. 4. 18.

24 *Quid rursus illis dicendum est, qui uel occasione uel ulciscendi libidine ad furandum induci causantur.*

NONNVLLI sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse: est enim illud tritū sermone prouerbium; fures, qui nō sint, fieri occasione: qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuò est re perficiendum, id quod libido persuaserit: quis modus, quis finis scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, & potiùs intemperantiæ, & iniustitiæ confessio: nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem,

idem

idem propemodum fatetur ſe ſemper oblata occaſione peccaturum. Sunt qui furari ſe dicant ulciſcendi cauſa, quod ab aliis eadem iniuria ſint affecti: quibus ita reſpondendum eſt: primum nemini licere iniurias perſequi: deinde nõ poſſe quemquam rei ſuæ iudicem eſſe: tum multò minus concedi, vt pœnas ab aliis repetant eorum, quæ alii in eum peccauerunt.

25 *Quid illis dicendum, qui ut ære alieno liberentur, furãtur.*

POSTREMÒ, furtum quidam illa ratione ſatis defenſum, tectumque arbitrantur, quòd, cùm ſint ære alieno oppreſsi, aliter eo liberari non poſsint, niſi illud furto diſſoluant: quibus cũ ita agendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur humanũ genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; [a] *Dimitte nobis debita noſtra:* quare illud inſaniſsimi hominis eſſe, plus uelle Deo debere, id eſt, plus peccare, vt, quod debet hominibus, diſſoluat; multoque præſtare, conijci in carcerem, quàm mandari ſuppliciis inferorũ ſempiternis: longè etiã eſſe grauius, Dei, quàm hominum iudicio condemnari: porrò autẽ ſupplices ipſos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus ſit, poſsint impetrare. Sunt alia excuſationum genera: quibus Parochi prudentes, ac ſui officii diligentiſsimi, facilè poterunt occurrere, vt aliquando habeant [b] populum ſectatorem bonorum operum.

a Matth. 6. 12.

b Tit. 2. 14.

DE OCTAVO PRAECEPTO.

Cap. ix.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

1 *Quam utilitatem, hoc præceptum comprehendat.*

Qvantam non modò utilitatem, ſed etiam neceſsitatem habeat aſsidua huius, & præcepti explicatio, & officii admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis uerbis: [a] *Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir*; & idem [b] *Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat: ecce † quantus ignis quàm magnam ſyluam incendit*: & quæ ſequuntur in eandem ſen-

a Iaco. 3. 2.
b Ibid. 5.
† Quãtulus legũt Græc. & Syr. exẽp. Linguæ uitium, quàm latè pateat & pernicioſum ſit.

ten-

tentiam. Quibus duo monemur, primùm latissimè patere hoc linguæ vitium: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur, [a] *Omnis homo mendax*, vt propemodum unum hoc sit peccatũ, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cùm sæpè maledici hominis culpa, facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, uel eius, qui læditur, quòd cõtumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur, vel eius qui lædit, ꝙ prauo pudore, & falsa cuiusdam existimationis opinione deterritus, adduci nõ possit, vt illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas possunt, maximas Deo gratias agant, de hoc salutari pręcepto non dicendi falsi testimonii, quo non solùm ipsi aliis iniuriam facere uetamur, sed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur.

a Psal. 115. 11. Rom. 3. 4. Vide item Prou. 18. 21. Eccl. 19. 16. & 20. 8. & 22. 23. & 28. 27.

2 *Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.*

VERUM hoc præcepto, eadem ratione, & uia progrediendum est, qua in cæteris progressi sumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges: altera, prohibens, ne falsum dicatur testimonium, iubens altera, ut simulatione, fallaciisque sublatis, dicta, & facta nostra simplici ueritate metiamur. Cuius officii Apostolus Ephesios illis uerbis admonuit: [b] *Veritatem facientes in caritate, in illo crescamus per omnia.*

Duæ leges uno hoc p̃cepto ut in aliis cõprehenduntur.

b Eph. 4. 15. Zach. 8. 16.

3 *Quid maxime hoc præcepto caueatur.*

SED prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falsi testimonii si-

Vide Tho. in 2. q. 10. ar. 5. & 2.2. q 122. art. 6.

gnificetur, quicquid in bonam, vel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipuè prohibeatur illud teſtimoniũ, quod in iudicio falsò dicitur à iurato. Iurat enim per Deum teſtis, quòd ita teſtificantis, & diuinum nomen interponentis, oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculoſum eſt hoc teſtimonium, iccirco prçcipuè prohibetur: iuratos enim teſtes, niſi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta ſit improbitas, & peruerſitas, ne iudex quidem ipſe poteſt reiicere, præſertim cùm extet iuſſum diuinæ legis, [a] *vt in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum*. Sed, vt præceptum planè fideles intelligãt, docendi erunt, quid ſignificet hoc, PROXIMI, vocabulum, in quem falſum teſtimonium dicere minimè licet.

Teſtis iuriſiurãdi religione interpoſita teſtatur. Cod. de teſtibus. l iuriſiurandi. & c. quotiens. de teſtibus & atteſtat.

Iurati teſtes nõ poſſunt in iudicio reprobari.

a Deu. 19. 15. Matt. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 2. Heb. 10. 28.

4 *Quis proximi nomine hic deſignetur.*

EST autem proximus, vt ex Chriſti Domini doctrina colligitur, [b] quicunque eget opera noſtra, ſiue ille propinquus ſit, ſiue alienus, ſiue ciuis, ſiue aduena, ſiue amicus, ſiue inimicus. nefas enim eſt exiſtimare, contra hoſtes licere falſum aliquid dicere pro teſtimonio, [c] quos iuſſu Dei ac Domini noſtri diligere oporteat. quin etiam, quia ſibi quiſque quadam ratione proximus eſt, nemini fas eſt falſum in ſe teſtimonium dicere, quod qui committant, ſibi ipſi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & ſe ipſos, & Eccleſiã lædunt, cuius ſunt membra: quo modo etiam qui ſibi mortem conſciſcunt, nocent ciuitati: ita enim

b Luc. 10. 36. 37. vide Aug. ep 52. ad Macedo. & li 1 de doctr. Chriſt. c. 30. & locut. de ex. 55. & de catech. iud. cap. 26.

c Mat. 5. 44. S. Aug. li. 1. de ciui. Dei, c. 20. & habetur 23. q. 5. cap. ſi non licet.

enim eſt apud S. Auguſtinum. Non rectè intelligentibus poterat uideri, non eſſe prohibitum, ut aduerſus ſeipſum quiſque falſus teſtis aſsiſteret, eo quod in præcepto additum fuit, CONTRA PROXIMVM TVVM. Sed non ideo, ſi aduerſus ſeipſum quiſquam falſum teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putet alienum, quandoquidem regulam diligēdi proximi, à ſemetipſo dilector accepit.

5 *In utilitatem proximi falſum teſtari, aut mentiri non licet.*

VERVM, quia prohibemur proximum lędere falſo teſtimonio, nemo propterea contrariū pmitti nobis arbitretur, ut peierando liceat cōciliare ei, qui nobiſcum natura, ac religione coniunctus ſit, aliquid utilitatis, & cōmodi. Nemini .n. mendacio, & uanitate, multo minus periurio ſtudendum eſt. Quare S. Auguſt. de mendacio ad Creſcentium docet ex Apoſtoli ſententia, mendaciū in falſis teſtimoniis numerandū eſſe, etiamſi in cuiuſquam falſa laude dicatur. Nam locum illū tractans, [a] *Inuenimur autem & falſi teſtes Dei, ſi teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgent*, falſum, inquit, teſtimoniū uocat Apoſtolus, ſi quis de Chriſto, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur.

Non licet amici gratia in iudicio præſertim mētiri. vide Tho. in 2. 2. q. 7. art. 1. & 110. art. 2. & 3. S. Aug. c. 12. 13. lib. de mendacio. uide eūdem ca. 14. eiuſdē libri, & hab. 22. q. 2. cap. primū eſt: itē conc. in 5. Pſal & hab. ead. cap. nequis arbitretur. & cap. faciat.

a 1. Cor. 15. 15.

6 *Quot mala falſum teſtimonium in gratiam alterius prolatum conſequantur.*

SÆPISSIME verò etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obſit alteri. certè errandi cauſa affertur iudici, qui interdū falſis teſtibus adductus, cōtra

Iudex falſis teſtib. adductus contra ius iudicare compellitur, cap. pa-

ius ſecundum iniuriam ſtatuit, & iudicare cogitur. Nonnunquam etiam fit, vt qui ob falsũ alicuius teſtimoniũ cauſam iudicio uicerit, idq́; impune tulerit, exultans iniqua uictoria aſſueſcat corrũpere, & adhibere falſos teſtes, quorũ opera ſperat ſe poſſe ad id, guodcunq; cõcupierit, peruenire. Eſt uero id & ipſi teſti grauiſsimum, q̄d & ab eo, quẽ iureiurãdo ſubleuarit, & adiuuerit, falſus, & periurus agnoſcitur: & ipſe, ꝙ ei è ſnĩa ſuccedit ſcelus, quotidie maiorẽ exercitationem, & conſuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

[Margin: ..oralis. de offic. & poteſt. iudic. deleg. & l. illicitas. ff. de officio præſidis. Tho. in 2.2. q. 67. art. 2.]

7 *Peccata eorum omnium, qui iudicia tractant, & in uniuerſum omne mendacium hoc præcepto prohibetur.*

[Margin: Aduocatorũ & procuratorũ iniqua actio ꝓhibita.]

Vt igitur teſtiũ uanitas, mendacia & periuria prohibentur, ſic & accuſatorum, & reorum, & patronorũ, & cognitorũ, et procuratorũ, et aduocatorum, & omniũ deniq; qui iudicia cõſtituunt. Poſtremò uetat Deus omne teſtimoniũ non modò in iudicio, ſed etiã extra iudiciũ, quod alteri poſsit afferre incommodum, aut detrimentum poſsit afferre. Eſt enim in Leuitico, quo loco hæc præcepta iterantur, his uerbis:[a] *Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unuſquiſq; proximũ ſuum.* Vt nemini dubium eſſe poſsit, quin à Deo omne mẽdacium hoc pręcepto eiectum cõdemnetur: quod apertiſsimè teſtatur Dauid in hũc modũ:[b] *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*

[Margin: a Leuit. 19. 11.]
[Margin: Omne mendacium hoc pręcepto uetatur.]
[Margin: b Pſal. 5. 7.]

8 *Hoc præceptum, ad detractionis uitium etiam exienditur.*

[Margin: Detractionis uitium quàm deteſtabile. vide]

Prohibetvr autem hoc præcepto nõ modò falsũ teſtimoniũ, ſed deteſtabilis etiã libido, & cõſuetudo detrahẽdi alteri, qua ex peſte, incredibile

dibile est, quàm multa, & quàm grauia, & incōmoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledicè & cōtumeliosè dicendi occultè in alterū, passim improbant diuinæ litteræ. [a] *Cum hoc*, inquit Dauid, *non edebam*: & S. Iacobus. [b] *Nolite detrahere alterutrū, fratres mei*. Nec uerò præcepta solum sacrę litteræ, sed etiā exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nā & [c] Amā, confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Assuerum, ut is omnes eius gētis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exēplis sacra historia: quorū cōmemoratione sacerdotes operā dabūt, ut fideles à rei improbitate deterreant.

cap. deteriores. & c. sūma 6. q 1. & Th. in 22. q. 73. ar. 1. & 2. a Ps. 100. 5. b Iac. 4. 11. Item Exod. 22. 28. & Prouerb. 4. 24. Sap. 1. 11. c Ester. 13. per totum.

9 *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi.*

Vt aūt peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciēdū est, nō tātùm adhibēda calumnia offēdi hominū existimationē, sed & augendis, amplificādisq; criminibus: & si qđ occultius ab aliquo cōmissum sit, qđ vbi rescitū fuerit, graue, aut turpe sit ad famam: eam rē qui, vbi, quādo, quibus necesse nō sit, promulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur.

Detractores sunt, q peccata aliorū uel augent, uel publicant.

Verùm totius obtrectationis nulla est capitalior, quàm eorū, qui Catholicæ doctrinæ, eiusq; prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus.

Hæretici obtrectatorum genus pessimum.

10 *Qui audiunt detrahentes, uel inter amicos dissidia serūt, sunt detractores.*

Nec verò ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahētibus, & maledi-

centibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, scribunt S. Hieronymus, & Bernardus, vtrum damnabilius sit, non facilè constat: non enim essent qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent.

S. Hiero. in epi. ad Nepo. circa finem. S. Ber. lib. 2. de con side. ad Euseb. in fine.

Hac parte nostri tēporis hæretici excellunt.

In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordiis delectantur, vt summas cōiunctiones, ac societates fictis sermonib. dirimētes, amicissimos uiros ad immortales inimicitias, & ad arma cōpellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: [a] *Non eris criminator, neq; susurro in † populo*. Tales erāt multi ex consiliariis Saulis, [b] qui eius uoluntatem à Dauide alienare, & in illum regem concitare conabantur.

a Leuit. 19. 16.
† Populis legūt 10. MS. & Heb. exemp.
b Vide 1. Reg. cap. 22. 6. 7. 8. & 24. 10.

11 *Assentatio hac lege etiam interdicta est.*

Assentatores quàm sint reprehendendi, ac fugiendi.
c Isa. 5. 20.
d Ps. 140. 5.

PECCANT denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blādicijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniā, & honores aucupantur, dicentes, vt est apud Prophetā, [c] Malum bonum, & bonum malum: quos ut arceamus, & pellamus à consuetudine nostra, monuit nos Dauid oratione illa: [d] *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris nō impinguet caput meum*. Quanquā enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui uel laudandis eius peccatis afferunt ipsi causam perseuerandi in uitiis, quamdiu uixerit.

Et

Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem & perniciem adhibetur: sic Saul, cùm Dauidem furori, & ferro Philistæorum obiicere cuperet, vt occideretur, ei blandiebatur illis uerbis: [a] *Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi in uxorem: tātummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini.* Sic Iudæi insidiosa oratione sunt affati Christū Dominum. [b] *Magister, scimus, quia uerax es, & viam Dei in ueritate doces.*

Genus assētationis perniciosissimum.

a 1 Reg. 18. 17.

b Matt. 22. 16. Marc. 12. 14 Luc. 20. 21.

12 *Amici quomodo amico periculoso ægrotanti perniciose assententur.*

LONGE autem perniciosior est oratio amicorum, affiniū, & cognatorum, qua ad eos interdū utuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu, dum affirmant nullum esse tum ei à morte periculum, dum lętum, & hilarem esse iubent, eumque à peccatorum cōfessione, tanquā à tristissima cogitatione deterrēt, dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorū, in quibus maximè uersatur. Quare fugiendū est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimum uerò impietatis est mēdacium, cum quis in religionem, vel de religione mentitur.

Moribundū spe longioris uitæ alere, & procrastinationē sacramētorū fouere, species est falsi testimonii.

Mentiri de religionis rebus perniciosissimū. Aug. lib. de mēdacio. c. 14. & habetur 22. q. 2. ca primum est. Tho. in 2. 2. q. 100. art 4.

13 *Impingunt etiam in hoc præceptum libellorum famosorum auctores, ioco officij causa mentientes, & hypocritæ.*

SED illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ cōmittuntur libellis, quos famosos uocāt, & aliis huius generis cōtumeliis.

Libelli famosi prohibiti, uide Cod. de libellis famo

ſis. & ff. de iniuriis. & libellis fam. & 5. q. 2. ca. qui in alterius, & ſeque. & Bullam Pii V. quę incipit, Romani, & Gregor. 13. quę incipit, ea eſt rerũ.

Mẽdacium iocoſum, & officioſum prohibetur, vide Th. in 2. 2. q. 110. c. 3. & 4.

a Eph. 4. 25.

De ſimulatiõe ſeu hypocriſi. vide Tho. in 2. 2. q. 111. per totam.

b Matth. 15. 7. & 23. & ſæpe alias.

Præterea ioco, vel officii cauſa fallere mendacio, & ſi nemo in illo damnum, uel lucrum fecerit, tamen omnino indignum eſt: ita enim nos Apoſtolus admonet: [a] *Deponentes mendacium, loquimini ueritatem.* Nam in eo eſt ad frequens, grauiuſque mendacium magna procliuitas, & ex iocoſis mendaciis capiunt homines mentiendi cõſuetudinem, unde ueniunt in opinionem, non eſſe veraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, neceſſe habent iurare perpetuo.

Poſtremò, priore parte huius pręcepti ſimulatio repudiatur: nec modò, quæ ſimulatè dicuntur, ſed quæ ita fiunt cum ſcelere coniuncta sũt. tam enim uerba quam facta, notæ, ac ſigna quædam ſunt eorum, quæ ſunt in animo cuiuſque, ob eamque cauſam Dominus ſæpe Phariſæos arguens, [b] hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum ſpectat. Nunc explicemus quid in altera iubeat Dominus.

14 *Quid nam in altera legis huiuc parte nerbis inuoluta, de iudiciis forenſibus præſcribatur.*

c Rom. 14. 4

Forenſia iudicia. iuſte & ſecũdum præſcriptas leges exercenda.

Iudicia extra cuiuſq; iuriſdictionẽ nõ ſunt uſurpanda.

Iudex in primis non poteſt non ſubditum iudicare. de priuilegiis in 6. c. 1. & cap. poſtulaſt i, de foro compet. & ff. de iuriſdict. l. extra & Cod. ſi a non competente. l. 1. Item ferre ſententiã cauſa incognita. vide Th. 2. 2. q. 60. ar. 3. d Act. 7. 57. 58.

PERTINET autem hęc præcepti uis, & ratio, ad id, iuſtè, & ex legibus forenſia iudicia exerceantur, neve occupent homines, & uſurpent iudicia. [c] Nõ .n. fas eſſe alienum ſeruum iudicare, vt ſcribit Apoſtolus: ne, re, & cauſa incognita, ſententiam ferant. quo in uitio fuit ſacerdotum, & ſcribarum conſiliũ, [d] qui de S. Stephano iudicarunt

carunt. quod item peccatũ fuit magiſtratus Philipenſiũ, de quibus inquit Apoſt.[a] *Cæſos nos publicè indemnatos Romanos, miſerũt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt:* Ne [b] condẽnent innocentes, & nocẽtes abſoluant, ne pretio aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Si enim Moſes ſeniores admonet, quos populi iudices conſtituerat: [c] *Quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: nulla erit diſtantia perſonarũ: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiuſque perſonam, quia Dei iudicium eſt.*

a Act. 16. 37
b Exo. 23. 4. Dan. 13. 53.
Iudices nõ debent moueri prauis ad iudicandum affectĩbus. Vide ca. quatuor modis 11. q. 3.
c Deut. 1. 16. 17. & 16. 18. Ioan. 7. 24.

15 *Rei per legitimũ Magiſtratũ interrogati, nõ poſsũt mẽtiri.*

De reis autẽ, & ſontibus, vult eos Deus verũ confiteri, cũ ex iudicii formula interrogãtur: eſt enim teſtimoniũ, ac prædicatio quædã, illa confeſſio laudis, & gloriæ Dei, ex ipſius Ioſue ſententia, qui Achan ad ueri confeſſionem adhortatus inquit: [d] *Fili mi, da glorã Domino Deo Iſrael.*

Rei iuridice interrogati mẽtirĩ nõ poſſunt. vide c. quacumqoe ar. 22. q. 5. Th. in 2. 2. q. 69. 1. ar. 2.
d Ioſ. 7. 19.

16 *Quod nam ſit teſtium officium.*

Sed quoniam hoc præceptum teſtes potiſſimum attingit, de his etiã diligenter à Parocho agendum erit. nam præcepti vis ea eſt, ut non ſolum prohibeat falſum teſtimonium, ſed uerum etiam dici imperet. Eſt. n. in humanis rebus maximus uſus ueri teſtimonii, ꝙ ſunt innumerabiles res quas à nobis ignorari neceſſe ſit, niſi eas ex teſtiũ fide cognoſcamus. Quare nihil tã neceſſarium eſt, q̃ teſtimoniorum ueritas in iis rebus, quas nec ipſi ſcimus, neq; tamen licet ignorare. De quo extat illa S. Auguſtini ſententia: Qui ueritatẽ occultat, & qui dicit mendacium, uterque

Teſtimonia falſa prohĩbenda.
Teſtimoniĩ ueri maximus uſus.

reus est, ille, quia prodesse non vult, hic, quia nocere desiderat. Licet uerò interdum uerum tacere, sed extra iudicium: nam in iudicio, ubi testis legitimè interrogatur à iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui, sunt patroni causarum & aduocati, actores, deinceps, & petitores.

Est Isidori l. 3. de summo bono c. 59. & hab. 11. q. 3. cap. quisquis. & de crimine falsi. cap. 1. vide Th. in 2. 2. q. 70. ar. 1.

Extra iudiciũ licet interdum tacere uerũ.

Non sunt pro certis affirmanda, q̃ certò non sciuntur. Tho. in 2. 2. q. 170. ar. 4. ad 1.

17 *Qua ratione aduocati, & causarum procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio suo, nõ deerunt necessariis hominum temporibus, & egentibus benignè subuenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia.

Aduocatus ipe necessitatis, paupe ri debet patrocinari. 86. d. ca pasce. Th. 2. 2. q. 71. ar. 1.

Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur.

Non debet maiorem iusta mercedẽ accipere c. non sanè 14. q. 5. & Tho. ead. q. art 4.

18 *Petitores, & accusatores, quo pacto suo officio non rectè fungentur.*

Petitores verò, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique diuinitus præscriptum est piis omnibus, ut in congressibus, & coloquiis uerè semper, atque ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, à quibus lædi se, & exagitari intelligunt, cùm illud propositũ habere debeãt, sibi cũ illis eã necessitudinẽ, & societatẽ intercedere, ut mẽbra sint eiusdem corporis.

Petitores non debent malo animo reum in ius uocare. ca cũ minister. 23. q. 5.

19 Qui-

19 *Quibus rationibus Chriſtiani ad agnitionem fœditatis, quæ mendacio ineſt, perduci poterunt.*

VT autem libentius hoc mendacii uitium caueant fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinem. nam in ſacris litteris mendacii pater Dæmon dicitur:[a] quod enim Dæmon in ueritate non ſtetit, mendax eſt, & mendacii parens.

Diabolus pater mendacii.
a Ioã. 8. 44. vide Augu. tract. 42. in Io. & 11. 14. de ciu. Dei. cap. 3.

Adiunget ad eiiciendũ tantum flagitiũ ea mala, quę mendaciũ conſequũtur: & quoniã ea mala innumerabilia ſunt: fontes, & capita incõmodorum, & calamitatum demonſtrabit: ac primũ, in quãtã cadat Dei offenſionem, quãtumve eius odium incurrat homo uanus, & mẽdax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco,[b] *Sex sũt, quæ odit Dominus, & ſeptimũ deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinãs cogitationes peſſimas, ueloces pedes ad currendum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacem*: & quæ ſequũtur. Quis igitur ei præſtet incolumitatem, qui inſigni in odio ſit apud Deũ, quo minus grauiſſimis afficiatur ſuppliciis?

Deus odit mendaciũ.
b Prouer. 6. 16. 17.

Lingua ad mentiendũ abuti quàm graue ſit.

20 *Quæ incommoda mendacia humanæ ſocietati inferant.*

DEINDE, quid impurius, aut fœdius, ut inquit ſanctus Iacobus,[c] ꝙ in eadẽ lingua qua benedicimus Deũ, & Patrẽ, maledicere homines, qui ad imaginẽ, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcẽ, & amarã aquam? Quæ enim lingua prius laudẽ, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantũ in ea eſt, eum

c Iac. 3. 9.

Chry. hom. 14. epiſt. ad Epheſ.

eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiẽdo.

Mendaces cæleſti beatitudine excluduntur.

a Pſ. 14. 1. 2.

Quare fit; ut à cæleſtis beatitudinis poſſeſſione mendaces excludantur. Cùm enim in hunc modum quæreret à Deo Dauid; [a] *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?* reſpondit Spiritus Sanctus; *Qui loquitur ueritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua.*

Mẽdacium morbus inſanabilis.

Reſtituenda eſt fama quæ per detractionẽ diminuta eſt. ca. quidam. 5. q. ex Grego. epiſt. 30. lib. 5.

Maximum verò etiam illud in mendacio incõmodũ eſt, quod ferè inſanabilis eſt is animi morbus. Cùm enim peccatum, quod, in ferendo falſo crimine, aut proximi famæ, aut exiſtimationi obtrectando, commiſſum ſit, non remittatur, niſi calumniator ei, quem criminatus fuerit, ſatiſfaciat iniuriarum: id autem difficilè fiat ab hominibus, primò, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorum pęnis, dubitare nõ poſſumus. Neq; enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, uel obtrectationis ueniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatiſfaciat, de cuius dignitate, & fama, aut publicè in iudicio, aut etiam in priuatis & familiaribus cõgreſſibus, aliquid detraxerit.

Mendacia reb. humanis magnũ detrimentũ afferunt.

Præterea, latiſſimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quia, uanitate, ac mendacio, fides, ac ueritas tolluntur, arctiſſima uincula ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur ſumma vitæ confuſio, ut homines à dęmonibus nihil differre uideantur.

Loquacitas fugienda.

Docebit porrò, uitandam eſſe loquacitatẽ, Parochus: cuius uitatione, & reliqua peccata fugiuntur

giuntur, & eſt magna cautio mendacii, à quo vitio loquaces ſibi haud facilè temperare poſſunt.

21 *Vanæ mendaciorum excuſationes diluuntur.*

POSTREMO ijs illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in uanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mētiri in tempore. Dicet id, quod uerisſimum eſt, [a] prudentiam carnis mortem eſſe. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & anguſtiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. Nam illo, qui utuntur perfugio, facilè declarant ſe ſua magis niti prudentia, q̃ in Dei prouidentia ſpē ponere.

Ob nullam mentiendū eſt commoditatem.

a Rom. 8. 6.

Qui cauſam ſui mendacii conferunt in eos, à quibus ſunt mendacio decepti; hi docendi ſunt, non licere hominibus ſeipſos ulciſci, [b] neque malum malo compenſandum eſſe, [c] ſed potiùs uincendum in bono malum: quod ſi etiam fas eſſet, hanc referre gratiam, nemini tamen utile, ſe ſuo ulciſci detrimento: eſt autem id grauisſimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus.

Propter alterius mendacium, nō eſt mentiendum.

b Rom. 12. 17 & 1. Pet. 3. 9.

c Ro. 12. 2.

HIS qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officii pręceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui conſuetudinem opponunt, admonendi ſunt, ſi mentiri conſueuerunt, ut dent operam, ut cōtrariam conſuetudinem capiant uerè loquendi; pręſertim cùm, qui uſu & conſuetudine peccāt, grauius delinquant, quàm cæteri.

Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, uel cōſuetudinē.

22 *Pro-*

22 *Propter aliorum mendacium, non mentiendum.*

Qui conſuetudine peccāt, grauius delinquūt, quàm cæteri. vide Augu. lib. 1. de ſer. dom. in mōte. ca. 23. relatum in c. ſicut tribus de pœn. diſt. 2.

ET quoniam non deſunt, qui ſe tegant excuſatione cæterorum hominum, quos paſſim mentiri & peierare contendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitādos malos, ſed reprehendendos, & corrigendos; cùm autem ipſi mentimur, minus auctoritatis in reprehenſione, & correctione alterius, noſtram habere orationem. Alios ſe ita defendentes, quòd ſæpe uera dicendo incōmodo ſint affecti, ſic refellent ſacerdotes, eam eſſe accuſationem, non defenſionē; cùm ſit officium Chriſtiani hominis, quam vis potiùs facere iacturam, quàm mentiri.

23 *Mendacium neque iocoſum, neque utile admittendum.*

Vide Tho. in 2. 2. q 110 ar. 2. & 3.

RESTANT duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent: alteri, qui dicant ſe ioci cauſa mentiri; alteri, ſe idē facere utilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec uenderent, niſi mēdacium adhiberent: utroſque à ſuo errore Parochi auertere ſtudebunt. Ac ſuperiores quidem illos à uitio abducent, & docendo, quantùm eo in genere peccādi conſuetudinem augeat uſus mentiēdi, & illud inculcando, [a] omnis otioſi uerbi reddendam eſſe rationem: proximos etiam hos acerbiùs obiurgabunt; quorum in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio, qui præ ſe ferant, ſe minimè illis Dei verbis fidem, & auctoritatem tribuere, [b] *Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adycientur vobis.*

a Mat. 12. 36

b Mat. 5. 33.

DE

DE IX. ET X. PRAECEPTO,
Cap. x.

Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis uxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt.

1 *Quo pacto Nonum hoc, & Decimum præceptum octo reliqua comprehendere uideantur.*

Quō ex concupiſcentia oriatur trāſgreſſio omnium mandatorū indicat Paulus Rom. 7. 7. 8. 9. & Augu. li. 1. retract. ca. 15. & ep. 200. & in 9. ciui. cap. 4. & 5.

In his duobus præceptis, quę poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationē ferè conſtitui, qua cætera præcepta ſeruentur. Nam, quod his uerbis præſcriptum eſt, eò ſpectat, vt, ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maximè faciat, Ne concvpiscat: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidē maximas aget, ſabbathū colet, id eſt, quiete perpetua fruetur, maioresq; uenerabitur; neminem denique neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam [b] ſtirps, ac ſemen omniū malorum eſt praua concupiſcentia; qua qui incenſi ſunt, præcipites ferūtur in omne flagitiorum, & ſcelerum genus. His animaduerſis, & Parochus in iis, quæ ſequuntur, tradendis diligentior, & ad audiendum fideles erunt attentiores.

b 1. Tim. 6. 10. & Iaco. 4. 1. 2. Semen omnium ſcelerum eſt praua concupiſcentia.

2 *Quo pacto duo illa præcepta inter ſe differant.*

Nono præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur.

Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quòd, cùm non diſſimile ſit

eorum

eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo, poterit communiter, vel ſeparatim, vt commodius ipſi uidebitur, ea tractare: Sin autē Decalogi interpretandi munus ſuſceperit, demōſtrabit, quæ ſit horum duorũ præceptorũ diſsimilitudo, quidve una concupiſcentia ab altera differat: quam differentiã libro quæſtionũ in Exodũ D. Auguſtinus declarat. Nam ex ijs altera ſolum ſpectat quid utile ſit, quid fructuoſũ: alteri propoſitæ ſunt libidines & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiſcit, is lucrum potius, & quod utile eſt, conſectatur, quàm uoluptatem: ſi uerò alienam uxorem appetit, non utilitatis, ſed uoluptatis cupiditate ardet.

Decimo autem cupiditas impuræ uoluptatis uetatur.

Augu. q 77. in Exo. vide itē D. Tho. in 2. 2 q. 122. ar. 6. ad 3. & 4.

3 *Num ſexto, & ſeptimo præcepto ſatis fuerit explicatum, quod his duobus poſtremis comprehenditur.*

VERVM horum præceptorum duplex fuit neceſsitas, altera, vt ſexti, ſeptimique præcepti ſententia explicaretur: nam etſi quodam naturæ lumine intellectũ eſt, alienæ uxoris potiundę cupiditatem prohiberi, vetito adulterio; nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri: tamē plerique ex Iudæis peccato occæcati, in eã opinionem adduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitũ eſſe: imo uerò lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebã tur, in eo errore uerſati ſunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini ſermone apud ſanctum Matthæum, *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mæchaberis: ego autem dico uobis*, & quæ

Nonũ & decimũ præceptum illuſtrant ſextum & ſeptimum.

Legis Moyſi quidam interpretes ſexti præcepti ſententiã peruerterunt.

Matth. 5.

Nono, & decimo pręcepto quædã explicatè uetantur, quæ ſexto & ſeptimo apertè non uetabãtur.

Vide aliam rōnē apud D.Tho.in 1. 2.q.100. ar. 5.ad 5.& 6.

sequuntur. Altera est horum præceptorum necessitas, quòd aliqua distinctè, explicateque uetantur, quę sexto & septimo explicatè non prohibebantur. nam, exempli causa, septimū præceptum prohibuit, ne quis iniustè cōcupiscat aliena, aut eripere conetur. Hoc autem uetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi iure, legeque assequi id possit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat.

4 *Quale, quantumq; sit Dei beneficium, quo nobis legis huius mandatum est collatum.*

Qūo concupiscentia sit infinita, declarat Tho. in 12.q. 30. ar.4.

SED illud in primis, antequam ad pręcepti explicationem ueniamus, docēdi sunt fideles, nos hac lege non solum ad id institui, ut cupiditates nostras cohibeamus: sed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus. Nā cùm superioribus legis præceptis, nos quibusdā quasi pręsidiis muniuisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret, hoc adiuncto præcepto, illud maximè prouidere uoluit;, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atq; optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo prouisum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæq; incitari solemus, huius legis ui quodammodo excussi, nos minus vrgeant, maiusque propterea temporis spatium nos, molesta illa copiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ Deo multa, maximaque debemus.

5 Quod

5 *Quod discrimen hæc duo præcepta inter leges diuinas, & humanas esse insinuent.*

NEQVE id solùm hæc lex nos docet, verùm etiam illud ostendit, legem Dei eiusmodi esse, quæ nō externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu seruãda sit: Hocq; inter diuinas, & humanas leges interest, quod hæc rebus tantum externis contentæ sunt, illæ uerò, [a] quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur diuina lex, quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ uitia intuemur. Quamobrem dicit Apostolus: [b] *Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Cùm enim concupiscentia, id est, peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuò nobis infixus inhæreat, ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

Quid duo postrema pcepta præstent. Legem Dei esse spiritalem. Leges humanæ jnter nos animi motus non reprimunt. vnde lex cogitationis. ff. de pœnis, & de pœn. dist. 1. c. cogitationis. a 1. Reg. 16. 7. Psal. 7. 10. Hier. 11. 20. & 17. 10. 22. Lex diuina speculũ est cũ honestarum, tũ uitiosarum actionum. b Rom. 7. 7.

6 *Quæ concupiscentia hic non prohibeatur, quidve sit concupiscentia.*

HABENT autem hæc singula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetẽt, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet, ne quis fortè arbitretur, concupiscentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium esse, [c] ut concupiscere spiritum aduersus carnem, uel [d] expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summoperè cupiebat, Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius

c Gal. 5. 17. d Ps. 118. 20.

Quid ſit cõcupiſcẽtia. ex Ariſ. lib. 1. Rhet. c. 31. & Tho. in 1. 2. q. 30. art. 1.

Cõcupiſcẽtia nõ omnis mala: vide quæ notauimus in 2. p. cap de Baptiſmo.

Cõcupiſcẽtiam à Deo partim eſſe, partim non eſſe docet D. Thom. in ea. q. art. 3. cũ eam in naturalem, & non naturalem diuidit.

legis præſcripto fugere oporteat. Quare ſciendũ eſt, concupiſcentiam eſſe commotionem quandam, ac uim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi noſtri motus, non perpetuò mali ſunt; ita hæc concupiſcendi uis nõ ſemper in uitio eſt ponenda. Neque. n. propterea malum eſt, ſi cibũ, aut ſi potum appetimus, aut cùm frigemus, ſi caleſcere, aut contrà, cùm calemus, ſi frigeſcere cupimus: & quidẽ recta hæc cõcupiſcẽdi uis, Deo auctore, à natura nobis inſita eſt, ſed primorum parentum noſtrorum peccato factum eſt, vt illa, naturæ fines tranſiliens, vſque adeo deprauata ſit, vt ad ea concupiſcenda ſæpe excitetur, quæ ſpiritui, ac rationi repugnant.

7 *Quas præcipuè utilitates concupiſcentia rectæ rationi conformis homini præſtet.*

Cõcupiſcentia rectæ rationi cõformis homini etiam eſt utilis.

Prima ratio.

QVIN etiam hæc uis, ſi moderata eſt, ſuiſque finibus continetur, ſæpe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, vt aſsiduis precibus Deum oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hæc concupiſcendi uis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei.

Secunda ratio.

Efficit præterea, vt cariora ſint nobis Dei munera. quo enim uehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atque iucundior, cùm eam adepti ſumus.

Tertia ratio.

Tum uerò delectatio ipſa, quam ex re cupita ſentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo

aga-

agamus. itaque ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi uim prohibitam eſſe.

8 *Quomodo Apoſtolus concupiſcentiam uocet.*

Et quanquam D. [a] Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit, id in eam tamen ſententiam accipiendum eſt, in quam [b] Moyſes locutus eſt, cuius ille teſtimonium affert, id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. Nam illam carnis concupiſcentiam uocat in epiſtola ad Galatas: [c] *Spiritu*, inquit, *ambulate, & deſideria carnis non perficietis.*

Quomodo Paulus dicat quod cõcupiſcentia ſit peccatum.

a Rom. 7. 20.

b Exod. 20. 16. Tri. Syn. ſeſ. 5. ſub finem decreti de peccato originali.

c Gal. 5. 16.

9 *Quæ concupiſcentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem non habeat.*

Natvralis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines ſuos non egreditur, non uetatur, multoque minus ſpiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad hanc enim ipſam ſacræ litteræ nos adhortantur, [d] *Concupiſcite ſermones meos*, & [e] *Tranſite ad me, omnes qui concupiſcitis me.*

d Sapien. 6. 12.

e Eccle. 24. 26.

10 *Quæ ſit concupiſcentia hic interdicta.*

Itaqve hoc interdicto non ipſa concupiſcendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malũ uti licet, ſed uſus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiſcentia, & peccati fomes uocatur, ac, ſi animi aſſenſionem adiunctam habeat, ſemper in uitiis numeranda eſt, omnino prohibetur. Ergo ea tantùm concupiſcendi libido uetita eſt, quam carnis concupiſcentiam uocat [f] Apoſtolus, illi

Vſus prauæ cupiditatis non omnis concupiſcẽdis uis hic prohibetur. Clarè concludit quid hic uetet.

f Gal. 5. 16. 19. & 1 Pet. 2. 11. & 1. Ioan. 2. 16.

scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

11 *Quibus ex causis agnoscatur concupiscentiam esse peccatū.*

Cōcupiscentia est mala primo ob res quæ appetuntur. a 1. Cor. 10. 6.

HAEC cupiditas damnata est, uel quia malū appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera. De quibus ita Apostolus, [a] *Non simus*, inquit, *concupiscentes malorum, quemàdmodum & illi concupierūt.*

Secundo q̃a est rerū prohibitarnm.

VEL quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quę ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet: non enim ea appetere nobis licet, quæ possidere omnino nefas sit, qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, & argentū, ex quibus idola conflata erant, quę [b] Dominus in Deutero. uetuit, ne quis concupisceret. Ob eam prætere a causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniam quę appetuntur aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa, quę cùm aliena sint, ea concupiscere uetat diuina lex, rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cùm illis concupiscendis animi prębetur assensus.

b Deu. 7. 26. & 2. Mach. 12. 41.

Terrio quia est rerum alienarum.

Q̃uo cōsensus in peccatum sit peccatum mortale, vide Tho. in 1. 2. q. 74. art. 7. & 8. & August. lib. 12. de Trin. ca. 12. de delectatiōe morosa: vide eosdem ibidem.

12 *Concupiscentiæ peccatum ubi maxime consistat.*

NAM tum peccatum natura existit, cùm post cupiditatum malarum impulsum animus rebus prauis delectatur, atq; his uel assentitur, uel non repugnat: id quod D. Iacobus cùm peccati originem, & progressionem ostendit, illis uerbis docet,

cet, [a] *Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.*

a Iac. 1. 14. 15. vide itē Auguſ. in 1. lib. de ſerm. dom. in mō te ca. 23. & habetur de pœn. diſt. 2. c. ſicut trib. Greg. Hom. 16. in euāg. & lib. 4. Moral. ca. 27. & in reſponſ. 11. ad interrog. Aug. Hiero. itē in cap. 1. Amos. & hab. de pę. diſt. 1. ca. ſu per tribus.

13 *Quæ ſit duorum extremorum præceptorum ſententia.*

CVM igitur lege ita cauetur, NON CONCVPISCES, hęc uerba ad eum ſenſum referuntur, vt noſtras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis im mēſa eſt, atque infinita, neque vnquam ſatiatur, ut ſcriptum eſt, [b] *Auarus non implebitur pecunia*: de quo eſt ita apud Iſaiam: [c] *Væ, qui coniugitis domum ad domum, & agrum agro copulatis*. ſed ex ſingularum uocū explicatione facilius intelligetur huius peccati fęditas & magnitudo.

Quę cupiditas hic uetetur.

b Eccl. 5. 9.
c Iſa. 5. 8.

14 *Quid domus uocabulo in huius præcepti formula intelligendum ſit.*

QVARE parochus docebit DOMVS uocabulo non locum modò, quem incolimus, ſed uniuerſam hęreditatem ſignificari, ut ex diuinorum ſcriprorum uſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt, [d] *Obſtetricibus à Domino domus eſſe ædificatas*. ſententia eò ſpectat, vt illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis eſſe, ne diuitias auidè expetamus; neque alienis opibus, potentię, nobilitati inuideamus, ſed ſtatu noſtro, qualis qualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, contenti ſimus. Alienę deinde glorię appetitionem uetitam eſſe in-

Noni & decimi præcepti ſingula uerba declarantur.

d Exo. 1. 21.

telligere debemus : nam hoc item ad domum pertinet.

15 *Quid Bouis & Aſini uocibus contineatur.*

QVOD verò ſequitur, NON BOVEM, NON ASINVM, id oſtendit, non ſolùm, quæ magna sũt, vt DOMVS, nobilitas, & gloria, ea cùm aliena ſint, nobis concupiſcere non licere, ſed ẽt parua, qualia illa ſint, ſiue animata, ſiue inanimata.

16 *De quibus ſeruis in hoc præcepto ſit ſermo*

Serui aliorũ per cupiditatem non ſollicitãdi.

SEQVITVR deinceps, NON SERVVM, NON ANCILLAM, quod intelligendum eſt, tam de captiuis, quàm de reliquo genere ſeruorum. quos, vt cætera alterius bona, concupiſcere non debemus. liberos verò homines, qui voluntate ſeruiunt, vel mercede conducti, uel amore, obſeruantiaq́ue impulſi, nullo modo, neque verbis, neque ſpe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut ſollicitare debet, vt eos deſerant, quibus ſe ipſi ſponte addixerunt: imo uero, ſi, ante id tempus, quo ſe in illorum famulatu fore promiſerant, ab illis receſſerint, huius pręcepti auctoritate admonendi ſunt, ad eos ipſos omnino reuertantur.

17 *Cur etiam in hoc præcepto mentio proximi fiat.*

QVOD autem in præcepto mentio fiat PROXIMI ideo pertinet, vt hominum vitium demonſtretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiuſmodi, quæ ſecum continens ſit, appetere ſolent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

18 *Non*

18 *Non præuaricantur istam legem, qui res uenales proximi iusto pretio emere cupiunt.*

Hoc verò præceptum ii minimè violant, qui res, quas proximi uenales habent, emere de illis cupiunt, aut iusto pretio emunt. ii enim non modò proximum non lædunt, sed valde adiuuant, cùm ei pecunia maiore commodo, usuique futura sit, quàm res illæ, quas ipse venditat.

Explicatur decimũ præceptum de non concupiscenda uxore proximi.

Libellus repudii tẽpore Moysis permissus.

19 *Quomodo decimum præceptum de non cõcupiscenda uxore proximi intelligendum sit.*

HANC de re aliena non concupiscenda legẽ, altera sequitur, quæ prohibet ne alienam concupiscamus uxorẽ. qua lege concupiscendi libido nõ ea quidẽ tãtùm prohibita censetur, qua adulter alterius vxorem appetit, sed etiã, qua affectus aliquis alterius vxorẽ in matrimoniũ ducere cõcupiscit. eo enim tẽpore, [a] cùm repudii permittebatur libellus, illud facilè euenire poterat, ut, quæ ab uno repudiata esset, eã alter uxorẽ acciperet. at hoc Dominus uetuit: ne aut mariti ad vxores relinquẽdas sollicitarẽtur, aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam, quasi quædam necessitas viris imponeretur, illas repudiandi. nunc verò grauiùs est peccatum, cùm mulierem, etiam si à uiro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaque qui alterius vxorem concupiscet, facilè ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

a Deut. 24. 1. 2.

Vxorem ẽt repudiatam ab alio ducere non licet.

Matth. 5. 33 & 19. 7. Mar. 10. 11. 12. Luc. 16. 18. Ro. 7. 3. & 1. Cor. 7. 10. 11. & c. placuit. cũ multis seq. 32. q. 2. & c. gaudemus. de diuortiis Conc. Mileuitanũ. c. 17. Cõc Aphr. c. 69. Conc. Tri. sess. 24. can 7. de doctrina matrimonii.

Feminã alteri desponsatam cõcupiscere non licet.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ

alteri

alteri desponsatæ sunt. neque enim has item concupiscere licet, cum ii, qui hęc pacta rescindere student, uiolent sanctissimum fidei fœdus.

Sanctimonialiũ connubia appetere omnino nõ licet. l. si qs Cod. de episc. & cler. quę itẽ habetur de pœn. d. 1. c. si qs & hist. Tripart. lib. 7. cap. 4.

Et quemadmodum, quę alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic, quę ad Dei cultum, religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

20 *In hanc legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad matrimonium.*

Si verò quis mulierem, quę nupta est, cùm eã innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimonium alii collocatã intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet; id quod [a] Pharaoni, & [b] Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimoninm habere cõcupierunt, cùm eam minimè nuptam, Abrahęq; sororem, non uxorem arbitrarentur, ille certè, qui eo animo est, eiusmodi pręcepti legem uiolare non uidetur.

a Gen. 12. 15. 16. b Gen. 20. 2. 3.

Remedia aduersus noxias concupiscentias.

21 *Quid præter ea, quæ prohibentur, hoc præcepto facienda imperentur.*

Sed, ut Parochus remedia patefaciat, quę ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sunt explicare alteram pręcepti rationem debet, quę in eo consistit, vt, [c] si diuitię affluant, cor non apponamus, [d] easque pietatis, & diuinarum rerũ studio abiicere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus, si desint facultates, egestatem ęquo animo, & hilari feramus. & quidem si rebus nostris dãdis liberalitate utemur, rerum alienarum

c Psal. 61. 11. d Mat. 19. 21.

Paupertas ferenda.

cupi-

cupiditates restinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, [a] in sacris litteris, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimũ effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, [b] quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autem Dei in eo maximè est, [c] ut singulari nos quodam modo sancti efficiamur, animumque nostrum syncerum, atque ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officiis, quę corporis repugnant sensibus, horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectũ uitę cursum teneamus, qui vel pręterea sẽsus materiã cupiditatibus nostris, libidinique prębent, eorum uim maximè reprimamus.

22 *Quæ sint potissimum Christianis meditanda, ut uim concupiscentiæ refrenent.*

SED ad hunc cupiditatum ardorẽ restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quę incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uerò illud incommodum est, quòd, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati uis, ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus,

a Matt. 5. 3. & 6. 24. & 13. 22. & 19. 21. 22. 23. 24. 27. 28 29 Mar. 4. 18. 19 & 8. 21. 22. 23. 24. 28. 29 Luc. 6. 2. 20. 24. & 8. 14. & 14. 13. & 16. 19. 20. 21 22. & 18. 22. 23. 24. Act. 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. & sæpe alias. Vide de laudibus Paupertatis uolũtariæ Hiero. episto. 1. ad Heliod. & 8. ad Demetriadem & 150 ad Hedibiam, & 26. ad Pãmachium. Basil. in regul. fusius disputatis interrog. 9. Chrys. Homil. in epist. ad Rom. super hæc uerba salutate Priscam & Aquilã. Cassia. lib. 4. de institu. monach. ca. 13. & 33. & collat. 24. c 26. Greg. Hom. 18. in Ezech. Amb. in cap 6. Lucæ. Leo magnus in serm. omn Sanct. Aug. lib. 17. ciuit. & in epist. 89. ad Hylarium, & ep. 109. ad monachas & alios.

b Matt. 6. 10. c Rom. 12. 2. & 1. Thess. 4. 3.

Nostra uoluntas diuinæ uoluntati subiicienda.

Cupiditatum prauarum incõmoda. Primum est peccati in anima nostra regnum.

a Rom. 6.12 [a] *Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis concupiſcentijs eius*. Nam quemadmodum, ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati uires concident, ita, ſi iis ſuccumbimus, [b] Dominũ à regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus.

b 1. Cor. 5. 15. 16. 17.

Secundum eſt quod omnia mala à cupiditate manant.

Alterum præterea incõmodum eſt, quod ab hac concupiſcendi vi, veluti fonte quodam omnia peccata manant. ut [c] D. Iacobus docet. D. itẽ Ioannes, [d] *Omne*, inquit, *quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorũ, & ſuperbia uitæ.*

c Iacob. 1. 14. 15. & 1. 4. 2.
d Io. 2. 16.

Tertium eſt quod per eã iudiciũ obſcuratur.

Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur. Homines enim ii, cupiditatum tenebris occœcati, honeſta & præclara putant omnia, quæcunque ipſi concupiſcunt.

Quartũ eſt quod uerbũ Dei p eam opprimitur

Opprimitur præterea concupiſcendi ui uerbũ Dei, quod in animis noſtris à magno illo agricola Deo inſitũ eſt. Sic enim apud D. Marcum ſcriptum eſt: [e] Alii ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant uerbum, & ſine fructu efficitur.

e Mar. 4. 17. 19.

23 *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

Lusibus de diti, & mercatores alienis rebus inhiant.

IAM verò qui præ cęteris hoc cupiditatis uitio laborant, quoſque propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi ſunt, qui luſionibus non honeſtis delectantur: aut qui ludis immoderatè abutuntur:

mer-

mercatoreſq; item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, vt alii præter ipſos ſint, qui uendant, aut emant, quò cariùs uendere, aut uiliùs emere ipſi poſſunt; qua in re item peccat, qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendo ipſi lucrentur.

Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, vt furari ipſis liceat; mendici item, qui morbos deſiderant; iureconſulti, qui cauſarum, litiumq; vim, copiamque concupiſcunt: tum artifices, qui quæſtus auidi, omnium, quę ad victum cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut inde plurimùm lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ii peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes ſunt, non ſine aliqua famę alterius obtrectatione; idque præſertim, ſi, qui illā appetunt, ignaui, nulliuſque pretii homines ſunt: fama enim, & gloria, virtutis atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ prę-mium eſt.

Milites, medici, & cauſidici ĩ hoc peccant.

CATHE.

Ora Dominum, & ipse curabit te. Ecclesi. 38.

Cum Oratis, dicite, Pater noster, &c. Luc. 11.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Quarta.

De Oratione, eiusq; in primis necessitate.

Cap. I.

SECTIO PRIMA.

1 *Quomodo Deus sit orandus.*

IN officio, & munere Pastorali comprimis necessaria est ad salutem populi, præceptio Christianę precationis, cuius vim, ac rationem necesse est multos ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem pręcipua Parochi cura uersari debet in eo, vt pij auditores intelligãt, quid à Deo, & quomodo orãdum sit. Omnes autem necèssarię precationis nu meros continet diuina illa formula, quàm Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse uoluit, cuius uerba, & sententias, sic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores, quæ

Dominica oratio inter omnes precãdi formulas est perfectissima.

De oratione præter scripturam. cuius nos locos subinde pferemus, scripserunt Tertull. & Cyp. Augu. epis. 121. ad Prob. Chry. homil. 25. Cassia. li. 9. collationũ, & Tho. in opusc. & 2. 2. q. 83. & innumerabiles alii.

magis opportuna viſa ſunt, hic propoſuimus, ſũpta ab iis ſcriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maximè laudatur: nam reliqua ſi opus fuerit, Paſtores ex iiſdem fontibus haurire poterunt.

2 *Vſus orandi ad ſalutem neceſſarius eſt.*

Orare ex pcepto Domini tenemur.

PRIMVM, igitur docendum eſt, quàm ſit oratio neceſſaria, cuius præceptum non ſolùm conſilii cauſa traditum eſt, ſed etiam neceſſarii iuſſi uim habet: quòd à Chriſto Domino declaratum eſt illud verbis; [a] *Oportet ſemper orare.* Hanc orádi neceſsitatem ipſa, etiam illo Dominicę precationis proœmio, oſtendit Eccleſia. *Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati: audemus dicere.* Itaque cùm eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud à diſcipulis ipſe rogatus eſſet, [b] *Domine doce nos orare*, præſcripſit eis orandi formam Dei filios, & ſpem attulit impetrationis eorum, quę poſtularent & ipſe documentũ fuit precationis, qua non ſolùm vtebatur aſsiduè, ſed [c] in ea etiã pernoctabat, cuius deinde officii, iis, qui ſe ad Ieſu Chriſti fidem cõtuliſſent, Apoſtoli præcepta tradere non deſtiterunt. Nam [d] ſancti Petrus, & [e] Ioannes de ea re diligentiſsimè pios admonent: & eius rationis memor [f] Apoſt. pluribus locis hortatur Chriſtianos ad ſalutarẽ orádi neceſsitatem.

a Luc. 18. 1. Eccl. 18. 22. & 1. Theſ. 5. 17. & Ephe. 6. 18. Coloſ. 4. 2.
Præfatio orationis Dominicæ in miſſa. vide item Th. in 2. 2. q. 83 artic. 2. & 3. ad 2.
b Luc. 11. 1. 7.
Chriſti exẽplo orãdũ, & apoſtolorum pręſcripto.
c Luc. 6. 12.
d 1. Petr. 3. 7. c. & 4. 7.
e 1. Io. 3. 21. 22. & 5. 14. 15.
f Ro. 12. 13. & Phil. 4. 6. & 1. Tim. 2. 1. & 5. 5. & Heb. 4. 16.

3 *Qua potiſsimùm ratione homines adduci poſsint in cognitionem neceſſarij huius officij.*

PRAETEREA tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpuſque tuendum neceſſa-

necessariis, vt ad precationem confugere oporteat, tanquā ad vnam omniū optimam, & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricē eorū, quibus egemus. Nam, [a] cùm nihil cuiquam debeat Deus: reliquū profecto est, vt quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus, quas preces, tanquam instrumentū necessarium nobis dedit, ad id, quod optaremus, consequendum.

a Ro. 11. 35. Oratione necessaria consequimur.

4 *Non alia uia omni indigentiæ nostræ satisfacere licet, quàm per orationem.*

PRÆSERTIM cùm quædam esse constet, quę nisi eius adiumento non licet impetrare. Habēt enim sacræ preces præstantem illam virtutem, qua maximè dęmones eiiciuntur. [b] Est. n. quoddam dæmoniorum genus, quod non eiicitur nisi ieiunio & oratione. Quare magnam sibi adimūt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemq; nō adhibent, piè, ac diligenter orandi. Petitione. n. non solum honesta, sed etiam [c] assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, vt inquit sanctus Hieronymus, scriptum est: Omni petenti datur. Ergo si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis: [d] petite ergo, & accipietis.

Oratione dæmones fugamus.
b Mat. 17. 21
Donorū singulariū facultatē sibi adimūt, qui orationi nō vacant.
c Iac. 5. 16. Hierony. in c. 7. Mat.
d Matt. 7. 7. & 21 22. Mar. 11. 24. Luc. 11. 9. Io 14. 13. & 16. 23. 24.

DE VTILITATE ORATIONIS, CAP. II.

SECTIO PRIMA.

1 *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

HABET autem hęc necessitas iucundissimam vtilitatē, quæ fructus ex se edit vberrimos: quorum

rum copiã ſument Paſtores à ſacris ſcriptoribus, cùm opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quē inde capimus, eſt is, quòd orantes Deo honorem habemus; ſiquidem eſt quoddam religionis argumentum oratio, quę in diuinis litteris thymiamati comparatur.[a] *Dirigatur* enim, inquit Propheta, *oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo*. Quare nos hac ratione Deo ſubiectos eſſe profitemur; quem bonorum omniũ auctorem agnoſcimus, & prædicamus, in quem ſolũ ſpectamus: quod vnũ incolumitatis, ſalutiſq; præſidium, atque perfugiũ habemus. Huius fructus illis etiã verbis admonemur:[b] *Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me.*

Has orationis utilitates pſequitur Iſid. lib. de ſummo bono. ca. 7. & ſer. 230. de temp. & epi. 121. ad Probam.

Per orationes Deum primo honoramus.

a Pſ. 140. 2.

b Pſ. 49. 15

2 Quæ ſit altera utilitas, quam orando conſequimur.

Secũdus fructus.

SEQVITVR fructus ampliſſimus, & iucundiſſimus orationis, cùm à Deo preces audiuntur: eſt enim ex ſancti Auguſtini ſententia, cæli clauis oratio. Nam aſcendit, inquit, precatio, & deſcendit Dei miſeratio. Licèt alta ſit terra, altum cęlũ, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orãdi muneris tanta vis eſt, tanta vtilitas, vt ea re cęleſtium donorum amplitudinem conſequamur. Nam & impetramus nobis, vt ducem, & adiutorem adhibeat Spiritum ſanctum: & fidei aſſequimur conſeruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tētationibus, & ex diabolo victoriã: omnino ineſt in precatione ſingularis gaudii cumulus: quamobrem

Aug. ſerm. 226. de tempore.

Oratione ampliſſima dona conſequimur.

Pacē, quę ſecundũ Deũ parit oratio.

obrem ſic loquebatur Dominus: [a] *Petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum.* a Io. 16. 24.

3 *Semper pias preces exaudit diuina maieſtas.*

NEC verò, quin huic petitioni præſto ſit, & occurrat Dei benignitas, vllus relictus eſt dubitandi locus. Quod multa cõprobant diuinæ Scripturæ teſtimonia, quę, quia ſunt in promptu, illa ſolummodò apud Iſaiam exempli cauſa attingemus: [b] *Tunc enim*, inquit, *inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet; ecce adſum.* Et rurſus: [c] *Eritq; antequam clament, ego exaudiã: adhuc illis loquentibus, ego audiam.* Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum ſunt & infinita, & poſita ante oculos, omittimus.

b Iſa. 58. 9.
c Iſa. 65. 24. itẽ Pſal. 90. 15. & 144. 18. & Prou. 15. 29. & Eccli. 3. 4. & 28. 9.

4 *Qui fiat, ut quæ petimus, interdum non impetremus.*

AT interdum fit, vt, quæ petimus à Deo non impetremus. Ita eſt: ſed tum maximè proſpicit vtilitati noſtræ Deus, vel quòd alia nobis maiora, & ampliora bona nobis impertitur, uel quod nec neceſſarium nobis eſt, nec vtile, quod petimus: imo verò fortaſſe ſuperuacaneũ id futurum ſit, ſi dederit, atq; peſtiferum. Quædam. n. inquit ſanctus Auguſt. negat propitius Deus, quæ cõcedit iratus. Nõnunquã etiam fit, ut adeo remiſsè, ac negligenter oremus, ut ne ipſi quidẽ, quod dicimus, attẽdamus. Cũ autẽ ſit oratio mẽtis aſcẽſus ad Deum: ſi in orãdo animus, qui ad Deũ referri debet, peregrinatur, nulloque ſtudio, nulla adhibita pietate, temerè precationis uerba funduntur, quomodò inanem huius orationis ſonitum,

S. Aug. ſer. 33. de verbis Domini. Et tract. 27. in Ioan.
Quid ſit oratio.
Damaſ. lib. 3. de fid. orthod. ca. 24. Aug. lib. 2. de ſer. Domin. in mõte. cap. 7. & ſer. 230: de tempore.

tum, Chriſtianam precationē eſſe dicemus? Quare minimè mirum eſt, ſi Deus noſtræ non obſequitur voluntati, cum uel ipſi nolle id nos, quod petimus, penè probemus noſtra negligentia, & ignoratione precationis, vel poſtulemus ea, quę nobis ſunt obfutura.

5 Dignè poſtulantes, plus impetrant, quam poſtulent.

Sedulo orātibus Deus ferè maiora præſtat q̃ petant. a Epheſ. 3. 20. b Luc. 15. Deus cogitationes nō expectata uoce ſæpe exaudit. c Pſal. 9. & ſecundum Hebr. 10 2 17. idē ferè habes Pſal. 20. 3. & 102. 5. Prou. 10. 24.

CONTRA uerò ſcienter, ac diligenter petentibus, multò plus tribuitur, quàm à Deo poſtulauerint: quod & [a] Apoſtolus teſtatur in epiſtola ad Epheſios, & [b] illa prodigi filii ſimilitudine declaratur, qui præclarè ſecum actum eſſe exiſtimaturus fuit, ſi in loco mercenarii famuli habuiſſet eum pater. etſi rectè cogitantibus, non ſolùm poſtulantibus nobis, cumulat gratiam ſuā Deus, non modo munerum copia, ſed etiam celeritate tribuendi. quod oſtendunt diuinæ litteræ, cùm illa vtuntur loquēdi formula, [c] *Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus*. intimis enim & tacitis egentium ſtudiis, ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit.

6 Quis ſit tertius orationis fructus.

Tertius orationis fructus. Ex fide debet procedere oratio. d Rom. 10 14. vide itē Matt 4. 21 21. 22. Mar 11. 22. 23. Iac. 1. 1.

ACCEDIT eo etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes & exercemus, & augemus, maximè verò fidem. vt enim ritè illi non orant, qui fidem Deo non habent: [d] *Quomodo enim*, inquit, *inuocabunt, in quem non crediderunt?* ſic fideles, quo ſtudioſiùs orant, eò maiorem ac certiorem fidem habent, diuinæ curæ, & prouidentiæ, quæ potiſſimùm id requirit de nobis, ut ad ſe de iis, q̃ nobis opus ſunt, referētes, omnia poſtulemus.

7 *Cur Deus, cùm sciat quibus indigeamus, oratione nostra velit sollicitari.*

POSSET verò Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem abundè nobis omnia dilargiri, quomodo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios: sed beneficentissimus parens vult à filiis inuocari: vult nos quotidie ritè petendo, petere fidentius: vult, impetratis iis, quæ postulamus, in dies magis testificari ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

8 *Quomodo nostra in Deum caritas per orationẽ exerceatur.*

AMPLIFICATVR etiam caritas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, vtilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima caritate amplectimur: & vt amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur, sic pii homines, quò sæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas preces affecti lætitia, ad eum amãdum, & colendum incitantur ardentiùs.

9 *Precationis assiduitate tũ digni diuina gratia euadimus, tum humilitatem & arma contra diabolum comparamus.*

PRAETEREA nos hac vti vult exercitatione precationis, vt flagrantes petendi studio, quod optamus, tantùm ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus noster animus capere non poterat. Vult prçterea id Aug. epist. 121. cap. 8. Quarto ut humilitas crescat.

ad quod eſt intelligere, ac præ nobis ferre, ſi cę leſti gratiæ auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, proptereaque toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam orationis arma contra naturæ noſtræ hoſtes acerrimos: inquit enim S. Hilarius: aduerſus Diabolum, armaque eius orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt.

Quinto ut tanto generoſiorem uictoriam reportemus. Hilar. in Pſ. 63.

10 *Quæ ſit quarta utilitas ex oratione in homines profluens.*

Quartus orationis fructus.

PRAECLARVM præterea illum orationis fructum conſequimur, quòd, cùm procliues ſimus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus ſe noſtris cogitationibus concipi, ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus.

Quintus orationis fructus. Hier. in ca. 7. Ierem. ſuper illud. Non obſiſtas mihi. a Exo. 32.16

21 *Quid ſit poſtremus orationis fructus.*

POSTREMO ex ſancti Hieronymi ſententia, iræ diuinę reſiſtit oratio. Itaque ſic ad Moyſen loquutus eſt Deus, [a] *Dimitte me:* cum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem precibus impediret: Nihil enim eſt, quòd æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas æquè retardet, ac reuocet à furore, ac preces piorum hominum.

DE

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

CAP. III.

SECTIO PRIMA.

1 *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

EXPOSITA necessitate, & utilitate Christianæ precationis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea constet oratio: id enim ad huius officii perfectionem pertinere testatur Apostolus, qui in Epistola ad Timotheum cohortans ad piè, sanctéque orandum, orationis partes diligenter enumerat. [a] *Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus.* Quòd verò subtilis quædam est harum differentia partium, si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt, consulent inter cæteros S. Hilarium, & Augustinum.

2 *De postulatione & gratiarum actione.*

SED quoniam duæ † sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, vt, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipsi de beneficiis, quibus assiduè ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtranq; hãc maximè necessariam partem orationis, Deus ipse pronuntiauit ore Dauidis, illis uerbis; [b] *Inuoca*

a 1. Tim. 2. 2. 1. Hilar. in Ps. 140. ad ver. Dirigatũ oratio. Augu. Epist. 59. ad Paul. in sol. q. 5. uide itẽ Cass. collat. 9. c. 9. & seq. & Tho. 2. 2. q. 83. ar. 17. itẽ cap. de hymnis. de conse. dist. 1.

† De duabus præcipuis orationis formis. vide Basil. lib. cõsti. Monast. cap. 2.

b Ps. 49. 15.

ca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinę bonitatis, ac liberalitatis, quis ignorat, modò summã hominum egestatem, & miseriam intueatur.

3 *Dei in omnes homines benignitas, & liberalitas prædicatur.*

Quàm liberalis sit in genus humanũ Deus.

QVAM verò sit propensa Dei uoluntas in genus humanum, quàm effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mentis præditi sint. Nam quocunque oculos coniicimus, quocunque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim [a] habẽt homines, quod à Dei largitate profectum nõ sit, & si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis, quid est, quod non omnes pro viribus beneficẽtissimum Deum laudibus celebrẽt, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officii, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quam diligentissimè poterunt, hortabuntur.

a 1. Cor. 4. 7

Alius orãdi modus alio est perfectior.

4 *Quinam sit optimus orandi modus, summusque precationis gradus.*

SED quinam est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pii, & iusti homines utuntur, qui freti verę fidei stabili fundamento, quibusdã optimę mentis, orationisque gradibus illum locum perueniunt, ex

quo

quo infinitam Dei potentiam, immensamq; benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: vbi etiam in spem certissimam ueniunt, se, & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum uim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se iis, qui diuinum auxilium piè, & ex animo implorarint. His, quasi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti studio peruenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudũ honore prosequitur, quòd summis ab eo beneficiis affecta sit; tum uerò singulari adhibita pietate, ac ueneratione, quasi unicus filius carissimo parenti, quid sibi sit opus, nõ dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimũt diuinæ literæ: inquit enim Propheta: [a] *Effundo in conspectu eius orationem meam, et tribulationem meam ante ipsum pronuncio.* quæ uox eam uim habet, vt nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cælestis illis uerbis hortatur: [b] *Effundite coram illo corda uestra:* &, [c] *Iacta super Dominum curam tuam.* Hunc autem precationis gradum significat S. Augustinus, cùm inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion, Quod fides credit, spes & caritas orat.

Quidnam orantes ad præcipnam contemplationis arcẽ euehat. vide Bern. sermo. 4. de Quadrag. & in sermo. de quatuor modis orandi & Bas. vbi supra.

a Ps. 141. 3. vide item 1. Reg. 1. 15. & Ps 100. 1.

b Psal. 61. 9

c Ps. 54. 23.

S. Aug. Enchir. c. 7.

5 *Quæ sit altera orandi ratio.*

Alius eorum gradus qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, [d] quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascẽdere, sed, pro-

Secundus orationis gradus.

d Iac. 2. 17. 26.

Peccatores quomodo exaudiantur. vide August. tract. 44. in Io. & 73. & de verb. Domi. ser. 53. & Th. in 2. 2. q. 83. art. 16.

propter inter mortuas vires, ſummamq; fidei imbecillitatem, ſe altius à terra tollere nõ poſſunt: veruntamen ſua peccata recognoſcẽtes, & eorũ conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſsè, ex illo maximè longinquo loco pœnitentes, ſcelerum à Deo ueniam, & pacem implorãt: horum oratio ſuum obtinet locum apud Deum: nam eorũ preces audiuntur, imo uerò huiuſmodi homines liberaliſsimè miſericors Deus inuitat: [a] *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos*: ex horũ hominũ numero fuit ille [b] Publicanus, qui cũ oculos ad cęlũ tollere nõ auderet, exiit tamẽ, inquit, de templo magis iuſtificatus, quàm Phariſæus.

a Matt. 11. 28.

b Lucæ 18. 9. 10.

6 *Quo in gradu tertium genus peccatorum conſiſtat.*

Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, verumtamen, diuina benignitate exiguum illorũ naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad ſtudiũ, cupiditateq; ueritatis, quàm vt doceantur, ſummis precibus petunt. qui ſi manent in uoluntate, à Dei clementia eorum ſtudium nõ repudiatur. Quod exemplo [c] Cornelii Centurionis comprobatum videmus: nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis.

c Actor. 10. 2. 3. & ſeq.

Quomodo Deus petenti ex animo gratiã conferat. vide Tho. 1. 2. q. 112 ar. 3.

7 *Quinam inter deprecatores extremo in gradu hæreant.*

Postremvs eſt gradus eorum, quos non modo facinorum, & flagitiorũ non pęnitentes, ſed, ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen nõ pudet, ſæpe à Deo petere peccatorum ueniã, in quibus uolunt perſeuerare: qui tali ſtatu ne ab homini-

Quartus gradus.

bus

bus quidē audere deberent, vt sibi ignoscerēt, po stulare: horū oratio à Deo nō auditur. sic.n. de Antiocho scriptū est, [a] *Orabat autē hic scelestus Dominū, à quo non esset misericordiā consecuturus.* Quare uehementer hortandi sunt, qui in graui illa miseria uersantur, vt, abiecta peccandi uoluntate, verè, & ex animo se conuertant ad Deum.

a 2. Machab. 9 13.

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT. CAP. IIII.

1 *Quænam à Deo petere liceat.*

QVONIAM in singulis petitionibus quid po stulandum, quid non, suo loco dicetur, satis hic erit fideles uniuersè illud admonere, vt quæ iusta, quæque honesta sint, à Deo petant homines, ne, si cōtrà quàm deceat, postularint, illo responso repellantur, [b] *Nescitis, quid petatis.* Quicquid autem rectè optari potest, petere licet. quod illa Domini uberrima promissa testantur, [c] *Quodcunque uolueritis, petetis, & fiet uobis. omnia enim se concessurum pollicetur.*

Quod iustū & honestū est peti debet. vide inter alios Tho. 2. 2. q. 83. art. 5.

b Matt. 10. 22. Mar. 10. 38. Iac. 3. 3. c Ioā. 15. 7. & 14 13. & 16. 23.

2 *Quæ res, primò & per se à Deo petendæ sint.*

QVARE primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, vt ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo maximè nos cōiungant, quæ uerò nos inde seiungāt, aut causam aliquā afferant disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum, quo modo

Summa, & præcipua oratio nostra pro summi boni consecutione esse debet. Deinde pro iis qui nos eo deducūt. De his quæ à Deo peti possunt, vide Aug. epi. 121. & Tho. ea. art. 6.

do reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda ſint, & à parente Deo poſtulanda.

3 *Corporis & externa bona, quatenus à Deo petenda ſint.*

NAM hæc corporis, quæ uocant, & externa bona, vt ſanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam ſæpe dant peccato, (quare fit, vt non omnino piè, aut ſalutariter petantur) erit illorum petitio his pręſcribenda finibus, vt hæc uitæ cōmoda poſtulentur, neceſsitatis cauſa: quæ precādi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis precibus ea petere, quæ & Iacob, & Salomon poſtularunt: ille enim in hunc modum, [a] *Si dederit mihi panem aduescendum, & ueſtimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum:* Salomon his uerbis, [b] *Tribue tantum uictui meo neceſſaria.*

a Gene. 28. 20.

b Prouerb. 30. 8.

Ad diuitias cor non apponendum.

4 *Diuitijs, & alijs bonis corporis, quomodo utendum ſit, quando ea Dei benignitate poſſidemus.*

CVM verò nobis Dei benignitate ſuppeditetur ad uictum, & ad cultum: par eſt, nos illius Apoſtoli cohortationis recordari, [c] *Qui emunt, tanquam nō poſsidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utātur: præterit enim figura huius mundi.* Item, [d] *diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere:* quarum fructū tantummodò, & uſum noſtrum eſſe, ſed ita ut cum cęteris communicemus, [e] ab ipſo doctore Deo didicimus: ſi ualemus, ſi reliquis externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa eſſe meminerimus, vt & facilius Deo inſeruire poſsimus, & proximo omnia eius generis commodare.

c 1. Cor. 7. 30. 31.
d Pſ. 61. 11.
e Leuit 25. 35. 36. & Deu. 15. 7. 8. 10 & lib. 31. 15. 16. Prou. 19. 17 & 21. 13. & 28. 27. Matth. 1. 18. 19 Luc. 14. 13. & 16. 2. 3. 4.

Diuitiæ ſi habeantur aliis ſunt communicandæ.

5 *Ingenij & doctrinæ bona quomodo petenda sint.*

INGENII autem bona, & ornamenta, cuius generis sunt artes, atque doctrinę, petere etiam licet, sed ea tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam, & ad salutem profutura sunt. Quod autem omnino, & sine adiunctione aut cōditione optandū, quærendum, postulādum est, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia, quæ summo illo bono coniungere nos queant, vt fides, timor Dei, amor, de quibus pleniùs dicemus in explicatione petitionum.

Corporis bonis quomodo utendum.

Animi bona quatenus sunt petenda.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

CAP. V.

1 *Nullum genus hominum in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.*

HIS autem cognitis, quæ petenda sunt, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio, petitionem, & gratiarum actionem, quare priùs de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione, vel inimicitiarum, vel religionis, vel gentis: nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, vt preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat: nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio, [a] *Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus.* Qua in oratione primum petenda sunt, quæ salutem animę complectuntur, deinde, quę corporis.

Pro omnibus omnino hominibus orandū. Iac 5. 16. & 1. Timo. 2. 1. vide Thom. in 2. 2. q. 83. art. 7.

a 1. Tim. 2. 1.

Primò pro Paſtoribus animarum orandũ eſt. a Coloſ.4.3 b 2. Theſſ. 4.2. Idem facit Rom. 30. 31. & 2. Cor. 1 11. & Ephe. 6. 19. & 1. Theſs. 5.25. c Act. 12.5. Baſil.li.moral. Reg.56. c.5. idem ẽt affirmat homi.3.in Iſa. Secũdò pro principib. d 1.Tim.2. 2.uide Tertul.in Apolog.c.30. & ad Sca.c.2. Pro bonis & piis uiris orandum. e 4.Reg.19. 4. & 22. 13. 14. f Mat.5.44. Luc.23. 24. Act 7.6. & 1.Cor. 4.12. vide Tho.2. 2.q.83.ar.8. Quartò pro hoſtib. noſtris. Quintò pro Eccleſiæ hoſtibus. Augu.epiſt. 107. ad Vitalem ex D.

2 *Pro quibus præcipuè orandum ſit.*

DEBEMVS autem hoc precationis officium primùm Paſtoribus animarum tribuere, quod ab Apoſtolo eius exemplo monemur: ſcribit. n. is ad [a] Coloſſenſes, vt orent pro ſe, vt ſibi Deus aperiat oſtium ſermonis: quod item facit ad [b] Theſſalonicenſes. Eſt præterea in actis Apoſtolorum, [c] Oratio fiebat ab Eccleſia ſine intermiſſione, pro Petro. Cuius etiam officii à D.Baſilio in libris de moribus, admonemur. Pro iis enim orandũ eſſe, inquit, qui præſunt uerbo ueritatis.

Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex eiuſdem [d] Apoſtoli ſententia: quanto enim publico bono Principibus piis & iuſtis utamur, nemo ignorat; itaque rogandus eſt Deus, vt tales ſint, quales eſſe oportet, qui reliquis hominibus præſint.

Extant [e] exempla ſanctorum hominum, quibus monemur, vt pro bonis etiã, piiſque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorũ: quod diuinitus factum eſt, ne ſuperbia efferãtur, dum intelligunt ſe inferiorum ſuffragiis indigere.

3 *Pro inimicis noſtris, & hoſtibus Eccleſiæ idem præſtandum eſſe monſtratur.*

IVSSIT præterea Dominus [f] precari pro perſequentibus, & calumniantibus nos.

Illud etiam S. Auguſtini teſtimonio celebratum eſt, hanc eſſe conſuetudinem acceptam ab Apoſtolis pro iis, qui ab Eccleſia ſunt alieni, preces, & uota faciẽdi, vt infidelibus donetur fides: vt idolorum cultores ab impietatis errore liberen-

rentur: vt Iudæi, diſcuſſa animorum caligine, lucem ueritatis accipiant: vt hæretici, redeuntes ad ſanitatem Catholicæ doctrinę preceptis erudiantur: vt ſchiſmatici, à qua deſciuerunt ſanctiſsimę parentis Eccleſię communione, cum ea iterum uerę caritatis nodo iuncti copulētur. Quantam autem uim habeant preces, pro huiuſmodi hominibus factæ ex animo, conſtat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie [a] ereptos à poteſtate tenebrarum transfert Deus in regnum filii dilectionis ſuæ; & [b] ex uaſis iræ, facit uaſa miſericordię: in quo plurimum ualere piorum obſecrationem, nemo, qui rectè ſentiat, dubitare poteſt.

Cypria. de ord. Domin. & Cœleſt. Pap. epiſt. 1. cap. ex quo hæc penè ad verbũ ſumpta ſunt. vide interim precum antiquitatem quæ in die paraſceues fieri in Eccl. ſolent.

a Col. 1. 13. b Roma. 9. 22. 23.

4 *Quomodo etiam ad mortuos extendi poſſit hoc beneficiũ.*

PRECES autem quæ pro mortuis fiunt, vt ab igne Purgatorii liberentur, ex Apoſtolorum doctrina fluxerunt: qua de re ſatis dictum eſt, cùm de ſacrificio Miſſę loqueremur.

Pro mortuis S. Dionyſ. Areo. lib. de Eccle. Hier. c. 7. Clemẽ. ep. 1. & lib. 8. conſtitu. Apoſt. Tertul. de coro. mil. & in exhor. ad Caſtil. & in li. de monog. Cyp. ep. 66. & innumerabiles alii.

5 *Non prodeſt illis aliena oratio, qui peccant ad mortem.*

IN iis autem, qui [c] peccare dicuntur ad mortem, uix quicquam precibus uotiſque proficitur. Verumtamen eſt Chriſtianę caritatis, & precari pro illis, & lacrymis contendere, an iis poſsint reddere placatum Deum.

c 1. Io. 5. 16. vide Augu. lib. 1. de ſermo. Domi. in monte. c. 22. & c. ſi ſacerdos, de pœn. diſt. 1.

6 *Quomodo execrationes, quæ in ſcripturis leguntur, ſint accipiendæ.*

EXECRATIONES verò ſanctorum hominũ, quibus in impios utuntur, ex patrum ſententia, conſtat eſſe vel prędictiones eorum, quę illlis euentura ſunt, vel adhibitas contra peccatum, vt,

Pro iis qui peccant ad mortem.

vt, ſaluis hominibus, peccati uis intereat.

7 *Quis ſit uſus gratiarum actionis.*

IN altera autem parte orationis, maximas Deo gratias agimus, pro diuinis eius immortalibusque beneficiis, quibus & ſemper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maximè autē fungimur hoc munere gratiarum actionis, ſanctorum omnium cauſa, quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus, & eorum uictorię, & triumphi, quem de omnibus, & intimis, & externis hoſtibus, eius benignitate deportarunt.

Execrationes ſanctorū. vide Pſ. 6. 11. & 78. 6. & 108. per totū. Iſa. 2. 25. & alibi. 9. Hier. 10. q̄ quō ſint intelligendæ. vide Augu. de ſerm. Domi. in mont. lib. 1. c. 22. ſub finem & ſer. 109. de tēp. & Thom. in 2. 2. q. 83. arti. 8. ad 1.

8 *Inter eas gratulationes, quæ ſanctorum cauſa Deo exhibentur, quænam in Eccleſia primas partes obtineat.*

HVC pertinet prima illa pars Angelicę ſalutationis, cùm ea ad precandum utimur: [a] AVE MARIA, GRATIA PLENA: DOMINVS TECVM: BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Nam Deum ſummis, & habendis laudibus, & gratiis agendis celebramus, quòd ſanctiſsimam virginem omni cęleſtium donorum munere cumulauit; ipſique virgini ſingularē illam gratulamur fęlicitatem. Iure autem ſancta Dei Eccleſia huic gratiarum actioni preces etiam, & implorationē ſanctiſsimę Dei matris adiunxit; qua piè atque ſuppliciter, ad eam confugeremus, vt nobis peccatoribus ſua interceſsione conciliaret Deum, bonaque, tum ad hanc, tum ad ęternam uitam

Gratiarum actionis maximè locus in honorib. ſanctorum, vnde Augu. ſacrificia pro defunctis ualde bonis gratiarū actiones uocat in Enchi. ad Lauren. ca. 110. & in 21. de ciuit. ca. 24. & in lib. de octo dulcit. quæſt. q. 2. vide eundē lib. 20. con. Fauſt. c. 21.

Salutatio angelica primas inter gratiarum actiones obtinet de qua uide Iacobum in litur. Chryſ. item in litur. Aug. ſer. 18. de ſanctis. Amb. in 1. c. Luc. Bern. hom. 3 in miſſus eſt, & Tho. in opuſc. 6. Luc. 1. 28. a Cur Eccleſia ſalutationi angelicæ preces adiungat, quàm ab omni antiquitate inuocatam eſse conſtat ex Iren. lib. 5. c. 19. Athan. in Euang. de S. Deipara. Aug. ſer. 2. de annun. Naz. in orat. de S. Cypr. Chryſ. in litur. & alijs.

neceſ-

necessaria, impetraret. Ergo nos exules filij Euę, qui hāc lacrymarum uallem incolimus, asiduè misericordię matrem, ac fidelis populi aduocatā inuocare debemus, vt oret pro nobis peccatoribus, ab eaque hac prece opem, & auxiliū implorare, cuius & pręstantissima merita apud Deum esse, & summā uoluntatem iuuandi humanū genus, nemo, nisi impiè, & nefariè, dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT. CAP. VI.

SECTIO PRIMA.

1 *Ad quem dirigenda sit pracipuè oratio.*

DEVM autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturę uis, insita in hominum mentibus: non solùm tradunt diuinę litterę, in quibus licet audire imperantē Deum,[a] *Inuoca me in die tribulationis*; sed Dei nomine tres personas intelligi oportet.

Deus inuocandus.

a Ps.49. 15.

Tres personæ inuocari debent.

2 *Suntne etiam sancti cum Christo regnantes inuocandi.*

SECVNDO loco confugimus ad auxilia sanctorum qui in cęlo sunt: quibus etiam preces esse faciēdas, ita certum est in Ecclesia Dei, vt piis nulla de eo dubitatio posit accidere: quę res quia separatim suo loco est explicata; eò & Parochos, & cęteros transmittimus: sed ut tollatur omnis error imperitorum, operę pretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem.

Sancti inuocandi: quod pluirb. fuit explicatū in primo præcepto. vide patres quos ibi citauimus. & Th. in ea. q. arti.4.

3 *Aliter Deum, & aliter sanctos imploramus.*

Aliter Deus aliter sancti inuocandi. Tho.ibid.

NON enim eodem modo Deum, & sanctos

eius imploramus. Nam precamur Deum, vt ipse uel bona det, vel liberet à malis: à sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, vt nostri patrocinium suscipiant, vt nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim propriè dicimus, *Miserere nobis*, *Audi nos*: ad sanctum, *Ora pro nobis*.

4 *Quomodo à sanctis petere possimus, vt nostri misereantur.*

Sic Iob 19. 21. & 33. 24. teste ipso Aug. angeli vt misereantur hominũ rogantur.

QVANQVAM licet etiam alia quadam ratione petere à sãctis ipsis, vt nostri misereantur: sũt enim maximè misericordes: itaq; possumus precari eos, vt conditionis nostrę miseria permoti, sua nos apud Deũ gratia, ac deprecatione iuuẽt. Quo loco illud maximè cauendum est omnibus, ne, quod Dei proprium est, cuiquam pręterea tribuant: imo uerò cùm ad imaginem sancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tũ sentiat, se ab illo petere, vt secũ oret, sibiq; postulet ea, quę Dominicę orationis formula cõtinentur; & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum: nam eos, hoc fungi officio,[a] docuit S. Ioannes Apostolus in Apocalypsi.

Quo affectu oratio Dominica ad imaginem sancti alicuius sit recitanda.

a Apoc. 8. 34.

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA. CAP. VII.

1 *Quibus maximè uirtutibus animus ad orationem sit præparandus.*

EST in diuinis litteris, [b]Ante orationem prępara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui ten-

b Eccle. 18. 23.

tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cùm bene orat, male agit, & cùm loquatur cum Deo, à precibus animus eius aberrat. Quare cùm tanti intersit, quoque quisq; animo Deo preces faciat, tradent Parochi uias precationum piis auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis, ac demissus animus, scelerum quoq; recognitio: quibus scelerib. intelligat, qui ad Deũ accedit, se non modò dignum non esse, qui quicquam impetret à Deo, sed, qui ne in eius quidem conspectum ueniat oraturus. Huius præparationis sæpissimè faciunt mentionẽ diuinæ litteræ, quæ & illud loquuntur, [a] *Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.* item, [b] *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* Sed occurrent Pastoribus eruditis[c] loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrẽ plurium non necessaria commemoratione supersedemus. tantum uerò, quæ aliàs attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. [d] Publicanus est ille notissimus, qui longè cõsistens, oculos humo tollere non audebat. [e] Est etiam mulier illa peccatrix, quæ dolore permota, lachrymis pedes Christi Domini perfudit. vterque, quantũ afferat orationi pondus humilitas Christiana, declarauit.

Tẽtare Deũ quid sit. vide Thom. in 2. 2. q. 97. arti. 7.

Primum requiritur, vt sit humilis oratio.

a Ps. 101. 18

b Eccle. 35. 21.

c Iud. 9. 16. Psal. 17. 28. & 33. 19. & Isa. 57. 15. & 66. 2.

d Luc. 18. 13. 37.

e Luc. 7. 37. vide aliud de Achab. 3. Reg. 21. 27. 28.

Sequitur angor quidem in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quod dolere non possimus: quorum utrumque, vel certè alterum, nisi à pœnitente

Secũdo orationẽ præeat dolor cõmissorũ peccatorũ.

adhibeatur, venia impetrari non poteſt.

2 *Quæ potiſsimū ſcelera uolenti cū fructu orare, ſint cauēda.*

Tertio, Abſtinendū cædibus & uiolentia.

SED quia ſunt quædam ſcelera, quæ maximè obſtant, quo minùs in precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, vt cædes, & illata uis, manus abſtinendæ ſunt ab hac crudelitate & uiolentia. de quo facinore ſic Iſaiæ ore loquitur Deus:[a] *Cùm extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos à uobis; & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus † enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt.*

a Iſa. 1. 15. vide plura apud eundē Prophetam. c. 59. 2 3.
† Hanc uocē 8. MS. nō habent Hier. & Hebr. ſed additum eſt à Græcis, & Chald. exempl.

Quarto ira fugienda.

Fugienda eſt ira, ac diſsidium, quæ magnoperè etiā impediunt, ne preces audiantur. de quib. eſt illud Apoſt.[b] *Volo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione.*

b 2. Tim. 2. 8.

Iniuriarum adſit obliuio.

Videndum eſt præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam ſic affecti Deum precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoſcat.[c] *Cùm enim ſtabitis*, inquit ipſe, *ad orandum, dimittite, ſi quid habetis*, &c,[d] *ſi non dimiſeritis hominibus, nec Pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra.*

c Mar. 11. 25
d Matt. 6. 15 Eccl. 28. 7.

Sexto, Miſericordiæ affectus inducendus.

Cauendum quoque eſt, ne duri ſimus, & inhumani egentibus. nam in eiuſmodi homines illud dictum eſt:[e] *Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.*

e Prou. 21. 13.

Septimo, Superbia euellenda.

Quid dicemus de ſuperbia? quæ quantopere Deum offendat, teſtis eſt illa uox,[f] *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.*

f Iacob. 4. 6. 1. Pet. 5. 5. Prou. 3. 34.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum

rum? in quam extat illud Salomonis: [a] *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis*. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, nõ iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, nõ despicientiæ diuinæ orationis, nõ denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur.

Octauo, Cõtẽptus verbi diuini corrigendi.
a Prou. 28. 9

3 *De fide in Deum, quæ ad orationem necessaria censetur.*

Est uero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria, quæ si desit, neq; de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, vnde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio. quemadmodum docuit ipse Christus Dominus, [b] *Omnia*, inquit, *quæcumque petieritis in oratione, credẽtes accipietis*. De huiusmodi fide scribit S. Augustinus de uerbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, vt fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit. [c] *Quomodo inuocabunt, in quẽ non crediderunt?* itaque credamus oportet, vt & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, vt omni dubitatione sublata, stabilis ac firma sit fides. In hanc sentẽtiam S. Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandũ quod uelimus à Deo, maximum pondus affert fides, & certa spes impetrandi. quod monet S. Iacobus, [d] *Postulet in fide, nihil hæsitans*.

Fiducia adhibenda.
a Matt. 21. 22.
S. Augu. ser. 36. de yer. domini.
c Rom. 10. 14.
S. Ignatius epist. 10. ad Heronem.
d Iaco. 1. 6.

4 *Quæ nos ad fidem impetrandi ea, quæ in oratione petimus, inducere possunt.*

Vnde fiducia excitetur.

MVLTA sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perfecta uoluntas, ac benignitas, cùm iubet nos se [a] patrem appellare, vt eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorũ, qui Deum exorauerunt. est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est Christus Dominus, de quo sic est apud S. Ioannem, [b] *Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. item Paulus Apost. [c] *Christus Iesus, qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis*. itẽ ad Timotheum: [d] *Vnus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus:* tum ad Hebręos: [e] *Vnde debuit per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum*. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis, & deprecatoris Iesu Christi, sperare, & magnopere cõfidere debemus, nobis omnia, quæ per illum ritè petierimus, concessurum Deum.

a Mat. 23. 9.

Christus ꝓ nobis orat.

b 1. Ioan. 2. 1.

c Rom. 8. 34.

Christus noster mediator.

d 1. Tim. 2. 5.

e Heb. 2. 17.

5 *Spiritus sanctus nostrarum orationum auctor est.*

DENIQVE nostræ auctor est precationis Spiritus sanctus: quo duce preces nostras audiri necesse est. [f] *Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater.* [g] qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: imo verò,

f Roma. 8. 15. Gal. 4. 5.

g Rom. 8. 26.

rò, a inquit, *Ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* a Ibid.

6 *Q̃uo in fide iuuari ad impetrãda Dei beneficia debeamus.*

QVOD si qui titubant interdum, nec satis esse firmos in fide se sentiunt, utantur illa uoce Apostolorum, b *Domine adauge nobis fidem*: & cęci illius, c *Adiuua incredulitatem meam*. Sed tum maximè & fide, & spe uigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluptatem, omnem mentem, actionẽ, & orationem nostram conformabimus. d *Si manseritis enim*, inquit, *in me, & uerba mea in uobis manserint, quodcunque uolueritis, petetis, & fiet uobis.* quanquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, vt antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

Q̃uo imbecillitas fidei erigenda. b Luc. 17. 5. c Mar. 9. 28. non est aũt cęcus, q hoc dicit, sed pater pueri à dęmonio vexati, quem Christ' spumãtem expulit. d Ioan. 15. 7 Bona intentio etiã necessaria & cõformitas uoluntatis nostræ cum diuina.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRATVR. CAP. VIII.

SECTIO PRIMA.

I *De optima orandi ratione docendum esse populum, & quid sit orare in spiritu & ueritate.*

MAXIME autem refert, quo modo sacris precibus utamur: nam etsi precatio bonum est salutare; tamen, nisi rectè adhibeatur, minimè prodest: quod e enim petimus, sæpe non assequimur, vt sanctus inquit Iacobus; ob eam causam, quia malè petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit optima ratio bene

Oratio nisi rectè fiat nõ prodest. e Iac. 4. 3. Primo.

petendi, ac priuatim, ac publicè orandi, quæ præcepta Chriſtianæ orationis tradita ſunt, ex Chriſti Domini diſciplina.

Eſt igitur orandum in ſpiritu, & ueritate: [a] nam cæleſtis Pater tales quærit, qui adorent eum in ſpiritu, & ueritate: orat aut eo modo, qui intimum, ac flagrans animi ſtudium adhibet: à qua ſpirituali precandi ratione uocalem nō excludimus: uerumtamen principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à uehementi animo proficiſcitur, obſecrationi; quam Deus, cui [b] patent occultæ hominum cogitationes, audit, etiamſi ore non proferatur. Audiuit [c] Annæ, eius quæ mater fuit Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, [d] flentem oraſſe, & tantum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid; inquit enim. [e] *Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea*. Huiuſmodi exempla in diuinis libris paſsim legentibus occurrent.

a Ioan. 4. 23 de adoratione in ſpiritu, & ueritate ſeptēdecim libros ſcripſit D. Cyrillus Alexādrinus, qui nup. la tinitate donati in lucē prodierunt.

Duplex orādi ratio, mētalis & uocalis, quarū mentalis eſt potior. de hac autē ſectione vide Thom. 2. 2. q. 83. ar. 12.

b Deut. 31. 21. & 1. Reg. 2. 3. & 16. 7. Iob 22. 12. 13.

c 1. Reg. 1. 16. 17.

d Ibid. 13.

e Pſal. 16. 8.

2 *Quis ſit uſus uocalis orationis præcipuus.*

HABET autem uocalis oratio propriam utilitatem & neceſsitatem: nam incendit animi ſtudium, & religionem orantis inflammat: quod ad Probam S. Auguſtinus ſcripſit hoc modo: Nonnunquam uerbis, & aliis ſignis ad augēdum deſiderium ſanctum, nos ipſos acrius excitamus. Cogimur interdū uehementi animi cupiditate, & pietate, verbis afferre ſentētiam: nam exultante animo lætitia, par etiam eſt linguam exultare: & [f] decet nos uerè cumulatum illud ſacrificiū facere, & animæ & corporis, quē Apoſtolorū orandi

S. Aug epi. 121. c. 9.

Quomodo ex redundātia cordis os loquat. vide Pſ. 15. 9.

f Ioel 14. 3.

dimorem fuisse, ex [a] Actis, & ex [b] Apostolo mul tis locis cognoscimus.

a Act.4. 25. 26. & 10. 9. 10. & 11. 18. & 12. 5, & 16. 25. 26. b 1. Cor. 14. 14 15 16. & Ephes. 5. 15. & Col. 3. 16.

3 *Vocis officium perinde in priuata oratione, ac in publica necessarium non est.*

SED quoniam duplex precandi ratio est, priuata, & publica: priuatæ orationis pronuntiatione vtimur, vt intimum studium, ac pietatē adiuuet in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis, statisq; tēporibus linguę officio supersederi nullo modo potest.

Quomodo in publica oratione necessaria sit uocalis oratio docet Thom. vbi supra.

4 *Soli Christiani in spiritu orant, & longas orationes non debent refugere.*

HANC verò spiritu orandi cōsuetudinem propriam Christianorum hominum, infideles minimè colunt: de quibus ita licet Christum Dominū loquentem audire: [c] *Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici † faciunt: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur: nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester, quid opus sit uobis, antequam petatis eum.*

c Mat. 6. 7.

Quomodo longas orationes producere liceat declarat Aug. ey. 121. ad Probam. cap. 10. & Tho. in ead. q. ar. 13.

Cùm autem prohibeat loquacitatem, longas tamen preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi studio proficiscantur, tantū abest, vt reiiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui [d] non modò noctes in precatione consumpsit, sed [e] ter eundem sermonē repetiit. Tantùm igitur statuendum est, inani verborum sono minimè exorari Deum.

† Verbū faciūt non est in textu sed MS. & Hieron. habēt.

d Luc. 6. 12. e Matth. 26. 41. 42.

5 *Orationes hypocritarum reijcit Dominus.*

NEC verò ex animo orant hypocritæ: à quorum nos consuetudine detereret Christus Dominus

a Mat. 6. 5. 6. nus in hanc sententiam: [a] *Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes, orare, ut uideantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, &* [b] *clauso ostio,* † *ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* †*Cubiculum* quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest, quod nõ satis est ingredi, sed prȩterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinsecus, quo precationis integritas violari posſit. tum. n. cælestis Pater, [c] qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximè perspicit, orantis postulationi concedit.

b Sicut Helisæus fecit 4. Reg. 4. 33.
† MS. Hier. Græc. & Syr. exemp. addunt tuo.
† Græc. & Syr. exẽp. addunt in manifesto.
Quid sit intra cubiculum orare.
c Isa. 29. 15.

6 Si diutius, quod postulamus, differtur, non ab hoc pietatis exercitio cessandum est.

Assidue orãdum. vide Aug. ep. 121 ca. 1. & Th. ea. q. ar. 14.
d Luc. 18. 1. 3

REQVIRIT præterea oratio asſiduitatem quæ quantam uim habeat, [d] iudicis illius exẽplo Dei filius ostendit: qui cùm nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus asſiduitate, ac diligentia uiduæ, eius postulationi concesſit. Itaque asſiduæ Deo preces faciendæ sunt, nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim officii huius lasſitudo esse debet: [e] quod nos Christi Domini, & [f] Apostoli docet auctoritas, quòd si interdum in eo uoluntas defecerit, precibus à Deo petamus perseuerandi uim.

e Luc. 18. 1.
f 1. Theſſ. 5. 17.

7 Christus, si quid à cælesti patri postulare uelimus, illud in suo nomine postulandum iusſit.

VVLT

VVLT etiam Dei filius orationem noſtrã ad Patrem ſuo nomine peruenire: quę eius merito, & gratia deprecatoris id pondus aſſequitur, ut à cæleſti Patre audiatur: eſt.n. eius illa uox apud S. Ioannem,[a] *Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Vſque modò non petiſtis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenũ.* & iterum.[b] *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam.*

Orandus Pater cæleſtis per Chriſtũ.

a Io. 16. 23. 24.

b Io. 14. 13.

8 *Feruor Sanctorum in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adiungenda.*

IMITEMVR ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod in orando adhibebant. Gratiarũ autem actionem cum precatione iungamus, Apoſtolorum exemplo, qui hanc conſuetudinẽ perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud[c] Apoſtolum licet uidere.

Imitandus ſanctorũ feruor in orando.

Gratiarum actio precationi iungenda.

c 1. Cor 14. 17. & Ephe. 5. 19. 20. 7. & Col. 3. 17. & 1. Tim. 2. 1.

9 *Vt feruens, & efficax ſit oratio, ieiunium adhibendum & eleemoſyna eſt.*

IEIVNIVM[d] certè maximè eſt cum oratione ſociatum. nam, qui cibo & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt, ſic, vt neq; Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur eleemoſyna, quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benignè faciendi ei, qui aliena miſericordia viuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe caritate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit caritatis, Dei auxilium implorabit, niſi tum peccati ueniam precatur, ſimul & à

d Tob. 12. 8. Augu. in Pſ. 42. & lib. de perfec. iuſt. reſp. 17. Leo. ſer. 1. de ieiunio ſept. menſ. Petr. Chryſol. in ſer. 43. Bernar. in ſenten. ſen. 11.

Oratione, ie iunio, & eleemoſyna placanda eſt ira diuina. Vide Th. in 1.2. q. 108. art. 3. ad 4. & 4.

Deo ſuppliciter poſtulat caritatem? Quare diuinitus factum eſt, vt ſaluti hominum, triplici hoc remedio ſubueniretur. cùm .n. peccando uel offendamus Deũ, uel proximos violemus, vel nos ipſos lædamus, ſacris precibus placatum reddimus Deum, eleemoſyna redimimus hominũ offenſiones, ieiunio proprias vitę ſordes eluimus. Et quanquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen propriè ſingulis iis peccatis, quæ diximus, appoſita, & accommodata ſunt.

Orationem Dominicã explicarunt Tert. in li. de orat. Cypr. ſet. 6. de Ora. Dom. Cyril. Hiero. Catecu. 5. myſt. Chry. hom. de orat. Do. Hier. Theoph. Euthy. in c. 6. Mat. Amb. lib. 4. de ſacr. c. 4. Aug. ep. 121 ad Probam. c. 11. & de ſerm. Dom. in monte li. 2. c. 5. 6. 7. 8. & 9. & ho. 42. 50. Ho. & de temp. ſer. 126. & 135. & 182. Caſſ. coll. 9. c. 18. 19. 20. & 21. Th. in opuſ. & 22. q. 83. ar. 9. & alii.

DE ORATIONIS DOMINICAE PROOEMIO CAP. IX.

Pater noſter, qui es in cælis.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur in huius precationis initio Chriſtus Patris nomen, potius quàm Domini, aut Iudicis nos uſurpare uoluerit.*

Procœmium oratiõis Dominicæ quã ſit fœcundum.

CVM hæc formula Chriſtianæ precationis, à Ieſu Chriſto tradita, eam habeat uim, vt antequam ad preces poſtulationesq; ueniamus, certis uerbis loco procœmii nobis utendum ſit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere poſſimus, Parochi officium eſt, illa diſtinctè dilucideque declarare, vt alacrior pius populus ad preces adeat, ſeque cum Patre Deo acturũ intelligat. Procœmiũ autem, ſi ſpectes uerba, breuiſſimum eſt, ſi res æſtimes, grauiſſimum, myſteriorumq; pleniſſimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione utimur, in hac precatione, eſt, PATER. Nam etſi Saluator noſter

diui-

diuinam hanc orationē prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maiestatis haberet, exēpli causa, creatoris, aut Domini, tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent, illud autē adhibuit, quod orātibus, & aliquid à Deo petentibus, amorem fiduciamque conciliat. quid enim iucundiùs est Patris nomine, quod indulgētiam sonat, & caritatem.

Cur in Dominica oratiōe primū verbum sit Pater, vide Leo. ser. 6. de nat. Do. post sup. citatos. quo autem Deus dicatur pater creaturarum. ui de Th. in 1. p. q. 33. ar. 1.

2 *Quæ sit prima ratio, ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellent.*

QVIBVS autem rationibus Patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cùm Deus creauerit hominem ad imaginem suam, nec illā cæteris animantibus impertiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium, PATER, [a] in diuinis scripturis appellatur.

Per creatiōnē Deus omnium est Pater.

a Deu. 32. 6. Isa. 63. 16. Malach. 2. 6. & in nouo testamento passim.

3 *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominū dicatur.*

A gubernatione verò sumere poterit argumētum, quòd, prospiciendo & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidētiæ modo nobis præstat patriam caritatem. Sed vt in huius explicatione argumenti, paternā Dei de hominibus curam meliùs agnoscat, de custodia Angelorū, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum uidetur.

Per gubernationē Patrem etiam agit Deus. Matth. 6. 26. 28. 32. & 7. 11 & 23. 9.

Quomodo Deus Pater homini Angelos ad tutelam adiūxerit.

4 *Dei prouidentia illud negotium Angelis datum est, ut custodiant humanum genus.*

EST enim Dei prouidentia datum hoc negotium,

Singulis hominibus datum eſſe angelũ cuſtodẽ, ſcriptura apertè demonſtrat. Gen. 48. 16. Tob. 5. 21. Pſ. 90. 11. & Matt. 18. 10. Act. 12. 15. Heb. 1. 14.

tium Angelis, vt cuſtodiãt humanum genus, ſingulíſque hominibus præſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. Nam, vt, parentes, ſi infeſta & periculoſa uia filiis iter faciendũ ſit, cuſtodes adhibent, & periculorum adiutores: ſic cęleſtis parens in hoc itinere, quo ad cęleſtem patriam contendimus, ſingulis nobis propoſuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hoſtibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, iiſque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error à fallaci aduerſario, nos de uia poſſet deducere, quæ ducit in cœlum.

5 *Quibus argumentis clarè intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex cuſtodia Angelorum redeat.*

Vtilitas cuſtodiæ angelorum.

QVAM verò habeat vtilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia ſingularis, cuius munus & adminiſtratio mandata eſt Angelis, quorum inter Deum, & homines media eſt, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copia ſuppeditant diuinæ litteræ; quæ teſtantur ſæpe Dei benignitate factum eſſe, [a] vt inſpectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur ĩnumerabilia eius generis, quæ ſub oculos non caderent, à cuſtodibus noſtræ ſalutis Angelis effici utiliter, ac ſalubriter. [b] Raphael Angelus Tobiæ comes, & dux itineris diuinitùs adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem: [c] cui & adiumento fuit, ne ab immani piſce deuoraretur; & quanta eſſet in eius piſcis [d] iecore, felle, & corde, vis, demonſtrauit. Ille

a Gen. 16. 8. 9 & 19. 10. 11. 12. 13. & 21. 17. & 22. 11. 12. & 24. 7. & 28. 12. & ſic ſæpiſſimè.
b Tob. 5. 20. & per totũ librum.
c Tob. 6. 2. 3.
d Ibid. 8.

demo-

[a] dęmonium expulit, eiusque impedita, & colli gata potestate, ne Tobiæ noceret, efficit. Ille [b] verum, & legitimum matrimonii ius, & usum adolescentem edocuit. Ille [c] Tobiæ patri oculis capto, lumina restituit.

a Tob. 8. 3.
b Tob. 6. 17. 18.
c Tob. 11. 7. 8. 15.

6 De Angelo, per quem diuus Petrus è carcere liberatus est.

ANGELVS item ille principis [d] Apostolorum liberator, vberem præbebit materiam ad erudiẽdum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque Angelorum, cùm demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, & Petrum tacto eius latere ex somno excitantẽ, soluentem catenas, dirumpentem uincula, monentem, ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur: cùm docebunt ab eodẽ Angelo Petrũ per custodias liberè eductũ è carcere, & aperta denique ianua, in tuto collocatum.

d Act. 12. 7. 8. 9. 10. 11.

Quanta per Angelum Deus Diuo Petro beneficia contulerit vide item Act. 5. 19. 20. & 27. 23. & 24.

Conditi Angeli ad hominum tutelam.

Plura de Angelorũ creatione sunt expiicata in primo symboli articulo.

Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelligimus, quanta sit vis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internuntiis, nec solum certa aliqua & priuata de re missis, sed à primo ortu nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominũ salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, vt audiẽtium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac uenerandam Dei paternam de securam, ac prouidentiam excitentur.

Deus quantumuis offensus, nunquã hominum obliuiscitur, quantaque sit illius in nos misericordia ac prouidentia. ui de Gene. 6. 13. 14. & 7. 1. 2. & 8. 1. 2. & 12. 1. 2. 3. & 28. 12. 13 & 31. 29 & 32. 9. 12. & 39. 2. 3. & 45. 5. 6. 7. Exo. 6. 2. 3. 4 & 9. 26. Nu. 20. 8. 9 10. Deut. 4. 29. & 5. 10. & sic sæpe.

7 *Qua præterea ratione agnoſcant homines fideles paternam Dei de hominibus curam.*

COMMENDABIT autem hoc loco Parochus, & in primis p̄dicabit, diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cùm à primo [a] parente noſtri generis, & peccati, uſque ad hác diẽ offenderimus flagitiis, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos caritatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominum obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indignisſimam contumeliã. Iraſcitur Iſtaeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cæleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exodo: *Tentauerunt Dominum, dicentes: Eſt ne* [b] *Deus in nobis, an non?* & apud Ezechielem ſuccẽſet eidem populo Deus, quod dixerat: [c] *Non uidet Dominus nos, dereliquit Dominus Deus terram.* Ergo fideles his auctoritatibus, à nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, ut Deum capiat hominum obliuio. In quã ſententiam audire licet conquerentem de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum, contraque Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellentem. Eſt enim ibi: [d] *Dixit Sion, Dereliquit me Dominus: & Deus oblitus eſt mei: cui Deus; Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, ut non miſereatur filio uteri ſuo? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te.*

a Gen. 3. 6. Conferãtur hæc cum 19 ſect. arti. 1. ſymboli, & cum ſect. 7. q. 1. Decal.

b Exo. 17. 7.

c Ezech. 8. 12. vide itẽ Pſ. 93. 7. 8. 9. & Pſ. 13. & 52. itegros, & Iob 22. 13 14. & Eccl. 5. 5.

d Iſa. 49. 14. 15. 16.

8 *Exẽplo primi parentis Dei in nos benignitas demonſtratur.*

QVIBVS locis, quanquam id liquidò confirmatur;

matur; tamen vt fideli populo penitùs persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ caritatis officia; Parochi clarissimo primorum hominum exẽplo comprobabũt: quos, post neglectum, uiolatumque Dei iussum, cùm acerbius accusatos, & horribili illa sententia condemnatos audis: [a] *Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ:* [b] cùm vides è Paradiso expulsos; & ut omnis reditus spes adimeretur, cùm in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flãmeum tenentem & uersatilem gladium: cùm ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestiis conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas non modò diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinæ irę, & ultionis iudiciis, oborta est lux quædã Dei in eos caritatis. [c] *Fecit enim,* inquit, *Dominus Deus Adæ & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos:* quod maximum fuit argumentum hominibus nullo unquam tempore defuturum Deum.

Primorũ parentũ lucul-lento exemplo declarat Deũ, nullo vnquã tempore hominibus deesse.

Exẽplum iustæ in peccatores indignationis.

a Gen. 3. 17. 18.

b Ibid. 23.

Exẽplũ diuinæ in homines etiã peccantes benignitatis.

c Gen. 3. 21.

9 *Nullis quantumuis magnis hominum sceleribus Dei benignitatem exhauriri posse probat.*

HVIVS etiam sententiæ uim, NON EXHAVRIRI DEI AMOREM VLLA HOMINVM INIVRIA, Dauid expressit illis uerbis: [d] Numquid continebit Deus in ira sua misericordias suas?

d Psal. 6. 10. uide itẽ versus pręcedẽtes, & Tob. 3 22

Hanc Abacuc, Deum affatus, exposuit, dum inquit; [a] *Cùm iratus fueris misericordiæ recordaberis.* Hanc sic Michæas aperuit, [b] *Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & † transfers peccatum reliquiarũ hæreditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est.* Omnino res ita se habet, cùm perditos nos maximè, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maximè, pro immensa sua bonitate nos quærit, & curat Deus, sustinet enim in ira gladium iustitiæ: nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros.

a Abac. 3.2.
b Mich. 7.18
† textus habet transfis sed Biblia, Reg habẽt transfers.

10 *Quæ sit tertia ratio, qua patriæ caritatis beneficium in genus humanum Deus cumulatè ostendit.*

MAGNAM igitur uim habent ad declarãdam præcipuam Dei rationem in amãdo, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem, ita eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parẽsque noster summam in nos benignitatem [c] tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filiis Parochus, & assiduè eorum auribus inculcabit hanc prẹstantissimam Dei erga nos caritatem, ut intelligant, se quia redempti sunt, mirabilem in modum Dei filios euasisse; [d] *Dedit enim,* inquit Ioannes, *eis potestatem filios Dei fieri; & ex Deo nati sunt.* Quamobrem Baptismus, quod primum redemptionis pignus & monumentum habemus, [e] sacramentum regenerationis dicitur, inde enim nascimur Dei filii: Nam inquit ipse Dominus: [f] *Quod natum*

Tertio ꝑ redẽptionem Deus est hominum parens.
c Vide Ioã. 3. 16. 17. & 10 14.15 & 15 13. Rom. 5.7.8. Gal. 4. 4. & 1. Ioã. 4.9.10.
d Ioã. 1. 12. 13.
Baptismus redemptionis nostræ est pignus.
e Tit. 3.5.
f Ioã. 3.6.7.

est

est ex spiritu, spiritus est, & Oportet uos nasci denuo. Itẽ Petr. Apost. [a] *Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbũ Dei uiui.* a 1. Pet. 1. 23.

11 *Singulari Dei beneficio per redemptionem filij Dei effecti sumus.*

Hvivs pondere redemptionis, & spiritũ sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filii Dei adoptamur, quemadmodum, ad Romanos scripsit Apost. Paulus, [b] *Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* Cuius uim, & efficaciam adoptionis explanat sanctus Ioan. ad hunc modum, [c] *Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus.*

Per gratiã Dei in numerũ filiorũ Dei adoptamur.

b Rom. 8. 15. Gal. 4. 5. 2. Tim. 1. 7.

c 1. Ioã. 3. 1.

12 *Quid Christiani filij Dei iam effecti, post tot accepta paternæ caritatis officia, uicissim patri præstare debeant.*

His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse vicissim debet amantissimo Patri Deo, ut intelligat, quem amorem, ac pietatem quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori pręstare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodò secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant. Deum cõseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cùm à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatę à nobis diuinæ voluntatis, demonstrandum erit, cùm [d] tangit

Non tãtum ex secundis rebus, uerũ etiã ex calamitatib. immissis metiẽdam esse Patris cœlestis benignitatem.

d Iob. 19. 21

a Deut. 33. 39.

Quo fine adhibeatur castigatio.

nos manus Domini, minimè id hostiliter facere Dominum, [a] uerùm percutiendo sanare, plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, & præsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam [b] visitat quidē in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non aufert à nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in huiusmodi castigatione patriam Dei caritatē agnoscant, & illud apud patientissimum Iob, in memoria, & in ore habeant: [c] *Ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt.* Vt illud usurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Hieremias, [d] *Castigasti me, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus, Conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus Deus meus.* Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cùm in illa plaga cęcitatis paternam Dei manum cędentem sensisset, clamauit: [e] *Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me.*

b Ps. 88. 34. 35.

c Iob. 5. 18. vide etiam ibidem versus præcedentes, & subsequentes.

d Hier. 31. 18.

e Tob. 11. 17 uide eundē cap. 13. 5. 6. 7. 8. 11. 12. & 1. Reg. 2. 6. & Iob. 13. 15. & Sap. 16. 13

13 Deum nunquam nostri oblitum esse fidelibus inculcandū.

Deus clarè omniū afflictiones intuetur.

IN quo maximè cauendum est, fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existimēt: ait enim ipse: [f] *Capillus de capite uestro non peribit.* Imo uerò se ipsi illo diuini oraculi solatio consolētur, quo in Apocalypsi dictum est, [g] *Ego, quos amo, arguo, & castigo.* Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos, [h] *Fili mi, noli*

f Luc. 21. 18

g Apo. 3. 19 Prou. 3. 11. 12.

h Heb. 12. 5. 6. 7. 8.

moli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat, Flagellat autem omnem filium, quem recipit. quod si extra disciplinam estis, † adulterini estis, & non filii. Patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos, num multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & uiuemus.

† Latina biblia nostra, & MS. vulgata habēt adulteri, sed græca legunt νόθοι quæ auctor sequi & interpretari hac voce adulterini maluit.

Noster.

14 *Cur Deum pluralitatis uocabulo* nostrum Patrem *hic appellare iubeamur.*

Cvm Patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessariò, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeāt: [a] *Omnes* enim, inquit, *vos fratres estis, Vnus est uim Pater vester, qui in cælis est.* Quare etiam in epistolis fideles omnes,[b] Apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei, non solùm inter se fideles uniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & sint. Nam in epistola ad Hebræos cùm de filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus, [c] *Non confunditur fratres eos uocare, dicens:*[d] *Nunciabo nomen tuum fratribus meis.* quod tantò antè Dauid de Christo Domino prædixerat. Ipse uerò etiam Christus sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres,[e] *Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt.* Quod tum

Christiani ppriè Deū suū Patrem appellāt nostrū. primū, ut donum adoptionis, q̄ beneficio Christi fidelibus contigit, ab omnibus agnoscatur.

a Mat. 23. 8.9.

b Rom. 1.13 & 7. 1. & 10. 1. & 12 1. & 1. Cor 1. & 10. & 2. 1.

Christum Christiani propter humanitatem fratrem habent.

c Heb. 2. 11

d Ps. 21. 23.

e Mat. 28 Sic Ioā. 20 17.

ab eo dictum esse constat, cùm iam excitatus à mortuis, immortalitatem consecutus esset, nequis existimet fraternam hãc cognationem, eius resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, vt hanc coniunctionem, & caritatem Christi resurrectio diremerit, [a] vt ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum, cùm de omnibus omnis memoriȩ hominibus iudicabit, [b] fidelium minimos ab eo, fratrum nomine appellandos acceperimus.

15 *Qua ratione inter Christi fratres fideles censeantur.*

QVI autem fieri potest, vt Christi fratres non simus, cuius [c] cohæredes dicimur? Est enim [d] primogenitus ipse, [e] constitutus hæres uniuersorum, nos uerò secundo loco geniti, cohæredes eius pro modo cælestium donorum, pro ratione caritatis, qua præbuerimus nos ministros, & [f] coadiutores Spiritus sancti, quo auctore ad uirtutem, salutarisq; actiones impellimur, & incendimur, vt eius freti gratia, in certamen salutis fortiter descendamus, quo sapienter, constanterque confecto, [g] decursoque huius uitæ spatio, iustũ coronæ præmium capimus à cælesti parente, omnibus, qui eundẽ cursum tenuerint, cõstitutum. [h] *Non enim*, vt ait Apostolus, *iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri, & dilectionis.*

16 *Quomodo alij pro alijs orare, & omnes inuicem fratres æstimare debeamus.*

Quam uerò hanc ex animo uocem NOSTER proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum au-

Fraterna cũ Christo cognatio eius resurrectione non est dissoluta.
a Mat. 25. 31
b Ibid. 40.
Qũo Christiani sunt Christi cohæredes.
c Rom. 8. 17
d Col. 1. 18.
e Heb. 1. 2.
f 1 Cor. 3. 9. Grȩc. habet συνεργοί, id est, cooperatores.
g 1. Cor. 9. 25. 6.
h Heb. 6. 10.
Chryso Homil. 14. op. imp. ĩ Matt. De⁹ libenter audit Christianũ ꝓ aliis ẽt orãtẽ.
Christiani non debent se alii aliis præferre. vide singulare modestiæ Christianæ exemplũ in Onesimo, quem Apostolus etiã seruũ & fugitiuũ, hero suo Philemoni ut sua uiscera commẽdat ibid. 12.

audire, non solùm pro se, sed pro altero deprecantem, quòd pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ, pro se necessitas cogit, pro altero fraterna caritas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo oratio quam fraterna caritas commendat, quam ea, quam necessitas rei pronuntiat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, vt communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & modestè se gerant, neque se aliis alii præseferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum, fraternæ coniunctionis necessitudinem minimè tollit, [a] quemadmodum in hominis corpore uarius usus, & functio diuersa mēbrorum nihil agit, quamobrem, hæc, vel illa corporis pars, membri munus, & nomen amittat.

16 Quibus de causis Christiani sint tanta necessitud... iunctione copulati.

PROPONE tibi eum, qui regia sit potestate: an igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communione cōtinentur? Maximè: quid ita? quia nō est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed unus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaque una spiritualis ortus omnium nobilitas, vna dignitas, vnus splendor generis, cùm omnes [b] ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramēto nati simus filii Dei, & eiusdem hęreditatis cohæredes.

a Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. 13. Ephes. 4. 7.

Mutuā fraternitatem Christiani verbis & factis diligāt.

Diuersi hominū in Ecclesia Dei gradus non tollunt fraternæ necessitudinis nexum.

Deus unus & idem est diuitum & inopum cōditor Sap. 6. 8. & 7. 6 & ex 4. 11. Mala. 2. 10.

Nobilitas spūalis omnium Christianorum una est.

b Ioan. 3. 5. & Roma. 6. 3. 4. Col. 2. 12.

Necuerò alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi, non aliis sacramentis sunt initiati, nec aliá hæreditatem regni cælestis expectant: Fratres sumus omnes, & ut, inquit Apostolus ad Ephe-

a Eph.5.30.

sios,[a] *membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius*. Quod item in Epistola

b Gal.3.26. uide item Ioan.17.21.22.23. Act.4.32. 1. Cor.10.17 Col.3.11.

ad Galatas significat Apostolus.[b] *Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Iesu: quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus neque Græcus, non est seruus, neque liber, non masculus, neque fœmina. Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu.* Hæc autem accuratè uersanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandú: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines [illegible]u coercendam, comprimendamque

[illegible]pra citatis & alibi passim.

arrogantiam locupletium, atque potētium. Cui hominum incommodo, uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc caritatem, & inculcabat fidelium auribus.

17 *Quid Christianus, ubi exordium precationis illud,* Pater noster, *pronuntiabit, meditari debeat.*

Cvm igitur has Deo preces facturus es Christiane, memineris te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cùm precationē ordiris, & illud Pater noster, pronuntias, cogita, quē in locū te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad dominum adire inuitū, ac timidum, sed ut ad patrem fillū uoluntarium, secu-

eurumque confugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo vicissim studio, & pietate tibi orandum sit, cōsidera: Danda.n.tibi est opera, te vt talem prębeas, qualem esse decet Dei filiū, id est, vt oratio, & actiones tuæ indignæ nō sint[a] diuino genere, quo te dignari voluit beneficētissimus Deus. Ad hanc officij rationē cohortatur nos Apostolus, cùm ait, [b] *Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi*: vt verè de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses, [c] *Omnes vos filij lucis estis, & filij diei.*

a Act. 17. 28.29.

b Ephes. 5. 1.

c 1. Thess. 5.

Qui es in cœlis.

18 *Cùm Deus sit vbique præsens, quomodo domicilium suum peculiariter in cælo habere dicatur.*

CONSTAT inter omnes, qui rectè de Deo sentiunt, vbique locorum, & gentium esse Deum. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, vna parte locum vnum, alia aliū occupet, ac tueatur. Nā Deus spiritus est, omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tanquā in vestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cùm ipse de se dicat, [d] *Nunquid nō cælū, & terrā ego impleo?* Quod rursum sic accipiendum est, Deum cęlū ac terrā, quæq; cælo, ac terra comprehensa sunt, vi sua, ac virtute complecti, nō autem ipsum vllo loco cōtineri. Adest enim omnibus rebus Deus, vel creans ipsas, vel cōseruās creatas, nulla regione, nullis finibus, vel circumscriptus, vel ita definitus, quo minus & naturam, & potestatem suam præsens vbiq; cōstituat.

Quomodo Deus sit vbique.

Deus est totus vbique & totus in singulis mūdi partibus. vide Th. in 2 p q 8. art. 2. Aug. li. 1. Confes. c 3.

d Hier. 23. 24.

Deus est in rebus omnibus Act. 17. 28. Greg. in Ezech. hō. 8. Tho. c. q. art. 3.

a Ps. 138. 8. Amos 9. 2.

Deus in diuinis Scripturis in cęlo sæpe esse dicitur, vt psal 2. 4. & 10. 4. & 113. 3. 122. 1. & alibi.

Deus in cęlo cur esse dicatur.

b Psal. 18. 2.

tuat. Quod B. Dauid expreßit illis verbis, *Si ascendero in cælum, tu illic es.* Verùm, etsi præsens adsit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis, vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis Scripturis sæpe dicitur habere domicilium suũ in cęlo: quod ideo factum videmus, quòd cœli, quos suspicimus, sunt nobilißima mundi pars iidemq́; manẽt incorrupti, præstantes vi, magnitudine, ac pulchritudine cęteris corporib. certisq́ue ac stabilibus motibus prędití. Ergo, vt excitaret hominũ animos Deus ad contemplandã infinitam suam potestatẽ, ac maiestatẽ, [b] quæ maximè elucet in opere cęlorũ, se in diuinis Scripturis habitare dicit in cęlis: sępe etiam, quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, ac potestate comprehensa sit.

19 *Quid fidelibus meditandum exhibeat illa particula.*

Qui es in cęlis.

QVAMQVAM in hac cogitatione cælestis domicilij diuinæ maiestatis, fideles non solũ communis omniũ parentis imaginem sibi proponẽt, sed etiam in cęlo regnantis Dei, vt oraturi meminerint, mentẽ, animumq́; referendum esse ad cælum, quantumq́; spei, ac fiduciæ affert eis Patris nomen, tantũ Christianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas Patris nostri, QVI ES IN CÆLIS. Quę verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendũ sit: Omnis. n. postulatio nostra, quę ad huius vitæ vsum ac necessitatem pertineat, nisi cũ cęlestibus sit cõiũcta bonis, & ad illum finẽ dirigatur, inanis est,

A parte cœlesti cœlestia dũtaxat bona, aut q̃ his coniuncta sũt exoptanda.

& in-

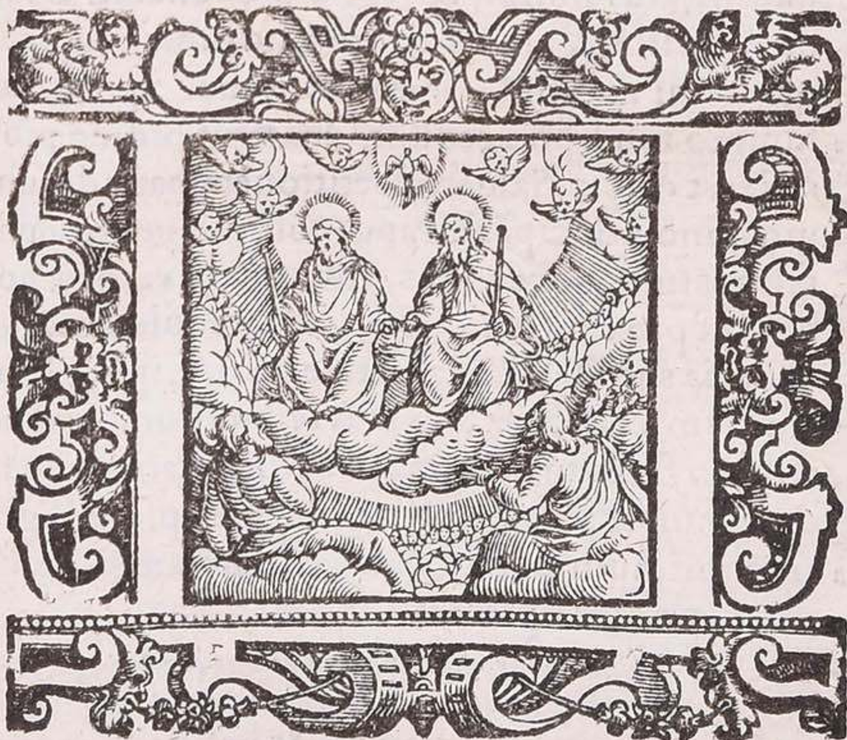
& indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionẽ illã Apostoli auctoritate cõprobabunt, [a] *Si consurrexistis † cũ Christo, quæ sursum sũt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.*

a Colos. 3. 2.
† in uno MS. Græco & Syr. exẽ. nõ est cum.

DE PRIMA PETITIONE ORATIONIS DOMINICAE.

CAP. X.

Sanctificetur nomen tuum.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur à nominis diuini sanctificatione nostra desideria exordiamur.*

QVID à Deo petendum, quove ordine id

agen-

agendum ſit, Magiſter ipſe, ac Dominus omniũ docuit, & imperauit. Nam cùm ſtudij, & deſiderij noſtri nuncia ſit, & interpres oratio, tum rectè, & ratione petimus, cũ poſtulationũ ordo ſequitur ordinem rerum expetẽdarum. Monet autem nos vera caritas, totum vt animum, ac ſtudiũ cõferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſeipſo ſummum bonum, iure eſt pręcipuo quodã, ac ſingulari amore diligendus. Nec verò ex animo, & vnicè põt amari Deus, niſi rebus omnibus, ac naturis, eius honor, & gloria pręponatur. Bona .n. & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcũque boni vocabulo nominãtur, ab illo profecta, ſummo ipſi bono cedunt. Quare vt ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principẽ, & caput cõſtituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuiq; opus ſint, poſtulemus, quę propria sũt Dei glorię, petere debere, ipſiq; Deo ſtudium, & deſiderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio caritatis, qua docemur, & plus Deum, quàm nos ipſos diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus.

Petitionum ordo ſequi debet ordinem rerum expetendarum.

Thomas in 2. 2. q. 83. ar. 9. Deus eſt in ſeipſo sũmũ bonum Aug. in 1. de Tri. cap. 2. & Tho. in 1. p. q. 6. ar. 2. itẽ lib. 1. conc. Gen. ca 41. & 74.

Dei honor interpretandũ ante omnia etiam quærendus.

Cur ante omnia petẽdũ eſt, quod propriè ad Dei gloriã pertinet.

Deſiderantur & petũtur ea, quibus quis caret.

2 *Cùm diuina natura nulla re augeri, aut carere poſſit, cur neceſſe fuerit ſanctificationem nominis Dei hic poſtulare.*

Et quoniam deſiderium, & petitio ſunt earũ rerũ, quibus caremus, (nec vero Deo, id eſt, eius naturę, fieri acceſsio poteſt, aut augeri vlla re diuina ſubſtãtia, quæ inexplicabilẽ in modum eſt omni perfectione cumulata) intelligendum eſt,

Deo nihil addi poteſt, quia eſt immutabilis. Mal. 3. 6. vide Th. in 1. p. q. 9 art. 1.

Nihil petimus Deo intrinſecus accedere qđ

extra

extra hæc esse, quæ à Deo ipsi Deo petimus, & ad æternã eius gloriam pertinere. cupimus.n.& petimus, vt Dei nomen notius sit gentibus, vt eius regnum amplificetur, vt plures quotidie obediant diuino numini. quę tria NOMEN, REGNVM, OBEDIENTIA; non in illo sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus.

antea nõ habuerit, sed exterius aliquid fieri quo ei' gloria innotescat ad hominum vtilitatem optamus.

3 *Quomodo intelligenda sit hæc prima petitio nota hac petitione, Christus nos Deo Patri offerre.*

VERVM vt hæ petitiones, quã vim habeãt, & quid valeãt, planius intelligatur, Pastoris erũt partes, monere fidelẽ populũ verba illa, SICVT IN CÆLO ET IN TERRA, ad singulas referri posse singularum primarum postulationum, vt, SANCTIFICETVR NOMEN TVVM, SICVT IN CAELO, ET IN TERRA, item: ADVENIAT REGNVM TVVM, SICVT IN CAELO ET IN TERRA: similiter, FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CAELO ET IN TERRA. Cum autẽ petimus, vt sanctificetur nomen Dei, id sentimus; vt augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores nõ id dicere Saluatorẽ, vt eodẽ modo sanctificetur in terra, quo in cęlo, id est, vt amplitudine terrestris sanctificatio cęlestẽ exęquet: hoc.n. fieri nullo pacto potest: sed vt ex caritate, ex intimo animi studio id agatur.

Verba illa, sicut in cœlo & in terra, ad tres primas petitiones referri posse docent Chrys. hom. 14. op. imper. in Matt.

Quid sibi velit prima petitio.

4 *Quomodo Dei nomẽ per se sanctũ, sãctificari à nobis possit.*

ETSI verissimum illud est, sicuti est, diuinũ nomen per se sanctificatione non egere, cũ [a] sanctum, & terribile sit, quemadmodum ipse Deus

[a] Ps. 110. 10. & 137. 2.

suapte

a Leuit. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7. & 1. Pet. 1. 16. Ios. 24. 19. & 1. Re. 2. 2.

suapte natura [a] sanctus est, neq; ei vlla sanctitas, quę ab omni æternitate prędictus nõ fuerit posſit accedere: tamen, quòd in terris longè minori honore afficitur, quàm par est, nonnunquam etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, vt laudibus, honore, gloria celebretur, ad exemplum laudũ, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuũtur, id est, vt sic honor, & cultus in mẽte, in animo, in ore uersetur, vt omni ueneratione, & intima, & externa prosequamur, omni celebritate excelsum, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, & cęlestium ciuium complectamur. Vt enim cęlites summa consensione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: sic precamur, vt idem contingat orbi terrarum, vt omnes gentes Deum cognoscant, colant, & uenerentur; vt nulli planè mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes, credant ex eo omnem sanctitatis fontẽ existere, neq; quicquam esse purum, aut sanctũ, quod non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Dei nomen cum per se sanctũ sit, quomodo illud sanctificari petamus.

Beati omnes Deum ppetuo laudant. Psal. 83. 5. & Apoc. 4. 8. August. in 22. de ciui. Dei, c. 30.

5 *Quomodo fieri posſit, vt Dei nomen in infidelibus sanctum esse posſit.*

b Eph. 5. 26
c Matt. 28. 19. vide plura in 2. p. de sacram. baptismi.

Secũdò speciatim petitur, vt infideles per fidẽ & fidei sacramenta Deo se adiungant.

TESTATVR enim Apostolus [b] mundatam esse Ecclesiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. Significat autem uerbum uitæ, [c] nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiusquã expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit inuocatum diuinum nomen;

cu-

cupimus, & petimus à Deo, vt omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratum, huius uim nominis agnoscat sic, vt in eo uerã quærat sanctitatem, & in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis baptismi sacramentũ suscipiens, ipsius Dei dextera, perfectam uim sanctitatis consequatur.

6 *Qua ratione Dei nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

PERTINET uerò optatum, & postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus contaminati, puram baptismi integritatem, & [a] innocentiæ stolam amiserunt: quare factum est, vt in illis miserrimis suam iterum sedẽ impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, vt in ipsis etiam sanctificetur nomen eius: [b] vt ad cor, & sanitatẽ redeuntes, sacramento pœnitentiæ redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant.

Tertiò, petitur, vt Christiani in uitia relapsi resipiscant.
a Matt. 22. 12.
b Isa. 46. 8.

7 *Quo omnes homines in se sanctificare Dei nomẽ poterunt.*

ORAMVS denique, lumen ut suum Deus preferat omniũ mentibus: quo uidere possint, [c] *omne datum optimum, & omne donum perfectum, descendens à Patre luminum*, ad nos diuinitùs esse delatum: quo temperantiam, iustitiam, vitã, salutem, omnia denique animi, corporis, externa, uitalia, ac salutaria bona illi accepta referãt: à quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedant: si quid luce sua sol, si quid reliqua sydera motu, & cursu prosunt hominũ generi, si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum,

Quartò, petitur, vt gratiæ suæ lumine corda tenebricosa perfundat.
c Iac. 1. 17.
Omnia bona cum animi, tum externa Deo referri debent accepta.
In oration. Domin. 5. post Pasch.

Secūdæ causæ sunt diuinæ potētiæ instrumēta. vide Th. in 1. p. q. 103. arti. 5. & 6. Vide sectio. 20. primi articuli symboli.

Quintò, optatur, vt catholica Ecclesia ab omnibus agnoscatur.

a Zachar. 13. 1. Ezech. 36. 25.

Ecclesiæ prærogatiuæ. Ad solā Ecclesiam pertinet diuini noīs implo ratio. vide August. ser. 181. de tēp. & Gregor. lib. 35. moral. c. 6.

b Act. 4. 12.

Quid prima petitione maximè meditandum.

De Christianis qui factis nomen Dei polluūt & uilius efficiunt.

Quod q. 6. seq. petitio. etiā pertractatur.

gum, & fructuum ubertate uitam sustinet omnium; si opera magistratuū quiete, ac tranquillitate fruimur: & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi secūdas causas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quasdam, & ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateque diffundit.

8 *Quomodo maximè per agnitionem, & uenerationem Ecclesiæ Catholicæ Dei nomen sanctificetur.*

QVOD autem maximè rem continet in hac petitione, illud est, vt omnes agnoscant, ac venerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua una est [a] fons ille amplissimus, atque perpetuus ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, vnde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctitatis sacramenta: quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quā solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio cōplexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, [b] quod unum sub cęlo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

9 *Qua ratione nomen Dei à Christianis hodie polluatur.*

VERVM Parochi maximè hunc locum urgere debebunt, boni esse filii, non solum Patrem Deum orare uerbis, sed re etiam, & actione conari, vt eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cùm orationē hanc Dei nominis sanctificationem asiduè postulēt,

factis,

factis, quantùm in ipsis est, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiã Deo maledicitur: in quos dictum est ab Apostolo: [a] *Nomen Dei per uos blasphematur inter gentes.* Et apud Ezechielem legimus: [b] *Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum; cùm diceretur de eis, populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt.* Qualis enim est uita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur: sic de religione ipsa, deq́ue eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui uiuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam, orationem & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent aliis, laudandi nomen cælestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, vt illustribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam: [c] *Sic luceat lux uestra coram hominibus, vt uideant opera uestra bona, & glorificent Patrem uestrum, qui in cælis est.* Et princeps Apostolorum: [d] *Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam, vt ex bonis operibus uos considerantes, glorificent Deum.*

a Roma. 2. 24.
b Ezec. 36. 20. vide itẽ Isa. 52 5. & Tit. 1. 16.

Quomodo ex fidelium sãctitate, populi ad laudandũ Deũ excitantur. vide Deute. 4. 5. 6. 7.

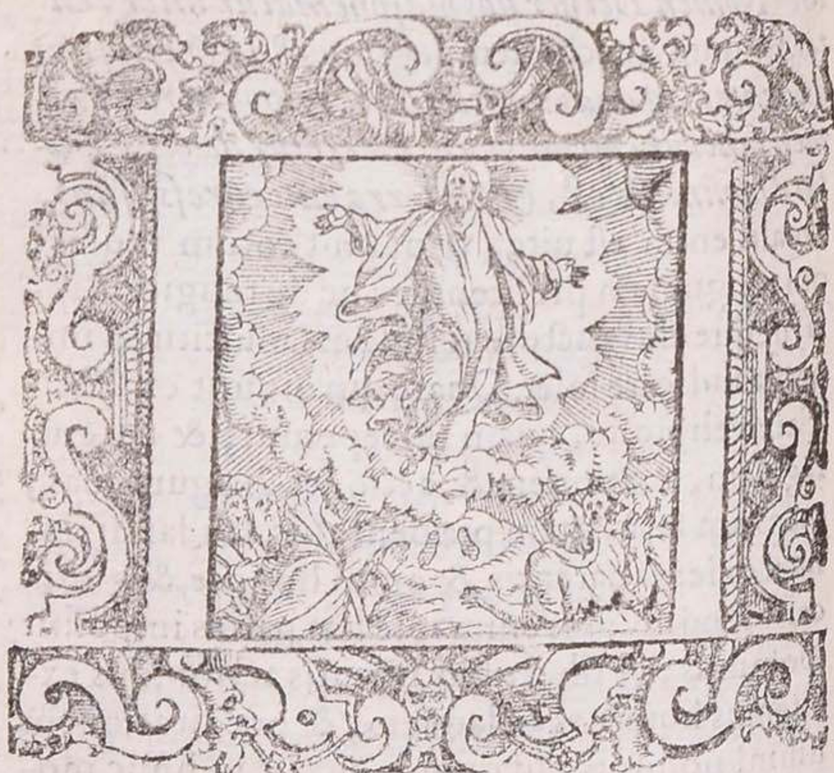
Virtutibus sunt excitãdi homines ad Dei nominis sãctificationem.

c Matth. 5. 17. Mar. 4. 21. Luc 8. 16.
d 1. Petr. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECVNDA PETITIONE,

Cap. XI.

Adueniat regnum tuum.

SECTIO PRIMA.

Coniũctum est huius petitionis argumentum cum vltimo symboli articulo.

1 *Regni Dei prædicatio in scripturis quàm sæpe cõmendata.*

Regnvm cæleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, vt eò referatur, ac terminetur omnis Euãgelii prædicatio: nam & inde exorsus est ad pœnitentiam hortari S. Ioannes Baptista, dum, [a] *Pœnitentiam*, inquit, *agite:* †*appropinquabit enim regnum cælorum.* Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis [b] Saluator humani generis: & in illo salutari sermone, [c] quo bea-

a Matt. 3. 2. Marc. 1. 4. Luc. 3. 2.

† MS. 4. Reg. & Gr. & Syr. exempl. legunt appropinquauit.

b Matt. 4. 17. Marc. 1. 15.

c Matth. 5. & 6 & 7. per totum.

beatitudinis uias discipulis in monte monstrauit, tanquã proposito orationis argumento principium duxit à regno cælorum: nam, [a] *Beati*, inquit, *pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Quin etiam eum retinere cupientibus; attulit illam causam necessariæ profectionis: [b] *Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum.* Hoc idẽ [c] postea regnum prædicare iussit Apostolos: & illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum uelle dixerat, respondit: *Tu* [d] *uade, annuncia regnum Dei.* Cùm uerò resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, [e] loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum, diligẽtissimè tractabunt, vt fideles auditores, quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas, intelligant.

a Matt. 5. 3. Luc. 6. 20.

b Luc. 4. 43.

c Matt. 10. 7.

d Luc. I. 9. 60.

e Act. I. 3.

2 *Quid hæc secunda petitio comprahendat.*

PRIMVM autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam, magnam facultatẽ dabit ea cogitatio, quòd, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit à cæteris, vt, quod petimus, summo studio quæramus: inquit enim; [f] *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adiicientur uobis.* Et quidem tanta uis, & copia cælestium munerũ hac postulatione cõtinetur, vt omnia cõplectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem uitã tuendam sint necessaria. quẽm autem regio nomine dignũ dicemus, cui ea curæ nõ sint, quæ regni salutẽ contineant?

f Matth. 6. 33.

Quomodo omnia quæ ad spiritualem & corporalem uitam pertinent, Deus suo regno prouideat, declarat sub parabola uineæ. Isa. 5. 1. 2. 3. & Hierem. 2. 21. & Matth. 21. 33.

a Mat 6 33

De' rex est ditissim' ualens omnia necessaria nobis præstare.

b Psal. 22. 1.

Quõ petendum Dei regnum.

quòd si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum est & uitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione, comprehensa sunt omnia, quibuscunque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus, quæ concessurum Deus benignè pollicetur: nam statim illa subiunxit: [a] *Et hæc omnia adyicientur uobis.* Quibus omnino declarauit se eum esse regem, qui generi hominum copiosè omnia, largeque suppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit, [b] *Dominus regit me, & nihil mihi deerit.*

3 *Quid his faciendum sit, qui huius petitionis fructum consequi cupiunt.*

VERUM minime satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia, tanquam instrumẽta, quib. illud quæritur, & inuenitur. nã & quinque fatuę uirgines studiosè illæ quidem petierunt ad hũc modũ: [c] *Domine, Domine aperi nobis:* veruntamen, quòd illius postulationis præsidia non haberẽt, exclusæ sunt, nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia: [d] *Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum.*

c Matt. 25. 11.

d Matth. 7. 21.

4 *Quibus rationibus regni Dei desiderium hominibus sit excitandum.*

Quàm calamitosa sit pręsẽtis vitæ cõditio.

QVAMOBREM haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium, studiumque commoueant regni cælorum, quæ calamito-

mitosam status nostri conditionem, illis ob oculos ponant, quæ sic eos afficiant, vt respicientes, & colligente se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna patentis Dei domus.[a] Exules. n. sumus, & planè eius loci incolæ, [b] in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi & implacabiles in genus humanũ. Quid domestica,[c] intestinaq; prælia, quæ inter se corpus & anima, caro & spiritus assiduè gerunt? quibus perpetuo timendũ est, ne concidamus: timendũ autẽ? imo statim concideremus, nisi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quã vim miseriarũ cùm sentiret Apostolus: [d] *Infelix*, inquit, *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?*

Quod pluribus etiã declarabitur duabus postremis petitionibus. Cæterũ de huius uitæ miseria potissimum agũt ex libris sacris Iob & Ecclesiastes, & Tobias: præter quos si lubet etiam hos peculiares sacræ Scripturę locos Paroch[us] adhibebit. Gen. 3. 19. & 6. 3. & 19. p totũ. & 47. 9. & 2. Reg. 14. & 1. Paral. 29. 15. Psal. 38. 6. & 89. 5. 9. & 101. 4. 12. & 102. 15. & 108. 23. & 143. 4. Sap. 2. 5. & 5. 9. Eccl. 14. 18. & 17. 21. & 18. 8. & 40. 6. & 41. Isa. 40. 6. & innumerabiles.

5 *Quanta sit hominis miseria per aliarum rerum cum homine collationem demonstrat.*

Hæc infelicitas nostri generis quamquã per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarũ naturarum, & creatarum rerum faciliùs intelligi potest. In illis, siue rationis, siue etiam sensus expertibus, raro fieri uidemus, vt aliqua natura à proprijs actionibus, à sensu, vel motu insito declinet sic, vt à proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus, natãtibus, uolucribus, vt res declaratione non egeat. Quòd si cælũ suspexeris, nonne uerissimũ id esse intel-

a Omnes Patres se exules, hospites & peregrini esse confessi sunt. Heb. 11. 13. b Dæmones sic in terris agere indicat Paulus Ephe. 6. 12. c Prælia carnis & spiritus. Matt. 26. 41. Rom. 7. 18. 19. 20. Gal. 5. 17. d Rom. 7. 24. Omnes res creatæ insitam sibi à Deo uim retinent. Psal. 143. 6. 7.

a Psal. 118. 89. ligis, quod à Dauide dictum est. [a] *In æternũ Domine, verbum tuum permanet in cælo?* Nempe illud continenti motu, & perpetua cõuersione fertur, vt ne minimum quidẽ à præfinita diuinitus lege discedat. Si terram & reliquã uniuersitatem consideres, facile uideas aut nulla, aut exigua ex parte deficere. Aut miserrimũ hominum genus sæpissimè labitur: rarò, quæ rectè sunt cogitata, persequitur: plerumq; susceptas bonas actiones abiicit, atq; contemnit: quæ modò placuerat optima sententia, subitò displicet, & illa reiecta, ad turpia consilia, sibiq́ue perniciosa dilabitur.

Terra.

Hominis quanta sit in reb. agẽdis inconstantia.

Inconstantiæ humanę & miseriarum quotidianarum causæ.

6 *Quæ sit omnium miseriarum causa potissima.*

QVÆNAM igitur est huius incõstantiæ, miseriæq; causa? Contemptio planè diuini afflatus. [b] claudimus. n. aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferũtur, nec cælestẽ Patrẽ salutariter præcipientẽ audimus. Quare huc incũbendũ erit Parochis, ut & miserias oculis subiiciant fidelis populi, & cõmemorẽt causas miseriarũ, & remediorũ uim ostẽdãt. quorũ omniũ illis facultas nõ deerit, cõparata ex sanctissimis viris Ioãne Chrysostomo, & Augustino, maximè uero ex iis, quæ ĩ symboli expositione posuimus. nã, illis cognitis, quis erit è facinorosorũ hominũ numero, quin adiumẽto Dei gratiæ præeuntis, Euãgelico illo [c] prodigi filii exemplo conetur exurgere & erigere se, atq; in cælestis regis, Patrisque conspectum uenire?

b Prou 24. Is. 65. 11. & 66. 4. Hier. 7. 13. & 35. 15. Chryso. in Psal. 118. & in 4 cap. Isa. & Homil. 61. ad pop. Antioch. & 69. & in serm. de uanitate & breuitate uitæ. & alibi Aug lib. 10. Cõfes. c. 28. & 31. & lib. 21. de ciuit. ca. 14 & lib. 22. c. 22.

c Luc. 15. 18. 19.

7 *Quid nam Dei regnum sacris in litteris designet.*

HIS explicatis, quæ sit fideliũ fructuosa petitio,

tio, aperient quid ſit, quod his uerbis à Deo poſtulemus, præſertim cùm uocabulum regni Dei multa ſignificet: quorũ declaratio, & ad reliquã ſcripturę intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius loci cognitionem neceſſaria.

Communis igitur quędam regni Dei ſignificatio, quę frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolùm eius poteſtatis, quã habet in omnẽ hominem, rerumq; uniuerſitatem, ſed etiam prouidẽtię, qua cuncta regit, & moderatur. [a] *In manu. n. eius,* inquit Propheta, *ſunt fines terræ.* Quibus finibus etiã intelliguntur, quę occulta ſunt, & abdita in intimis terrę ac rerum omniũ partibus. In hanc ſententiam Mardochęus loquebatur illis uerbis: [b] *Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita: & non eſt qui poſsit reſiſtere uoluntati. Dominus omnium tu es: nec eſt, qui reſiſtat maieſtati tuæ.*

Dei regnũ primò generalẽ in res uniuerſas poteſtatem & prouidentiæ curam ſignificat.
a Pſal. 94. 4.
b Eſt. 13. 9.

8 *Chriſti regnum in pios quale.*

Item Dei regno declaratur pręcipua illa ac ſingularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios & ſãctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadã Dei cura, dictũ eſt illud à Dauide: [c] *Dominus regit me, nihil mihi deerit.* tum ab Iſaia: [d] *Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos.* In qua Dei regia poteſtate, etſi pręcipua ratione ſunt in hac uita ii, quos diximus, pii ac ſancti homines: tamen [e] monuit Pilatũ ipſe Chriſtus Dominus, regnum ſuum nõ eſſe ex hoc mũdo, hoc eſt minimè ex hoc mundo, qui & cõditus eſt, & interiturus, ortum habere. nã eo, quẽ diximus,

Secũdo peculiarẽ illã beneficẽtiã qua pios gubernat & dirigit denotat.
c Pſal. 22. 1.
d Iſa. 33. 22
e Ioan. 18. 36.
Qũo regnũ Chriſti non ſit ex hoc mundo.

modo dominantur imperatores, reges, reſpublicæ, duces, omneſque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus, præſunt ciuitatibus, atque prouincijs, vel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem Dominus[a] conſtitutus eſt rex à Deo, vt ait Propheta: cuius regnum, ex Apoſtoli ſententia, iuſtitia eſt. inquit enim: [b] *Regnum Dei eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto.*

a Pſal. 2. 6.

b Rom. 14. 15.

9 *Qua ratione Christus in ſuis regnet fidelibus.*

Quomodo Chriſtus in fidelib. ſuis regnet.

REGNAT autem in nobis Chriſtus Dominus, per uirtutes intimas, fidem, ſpem, caritatē, quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione ſubiecti, ad eius cultum, ac uenerationem conſecramur, vt, quemadmodum dixit Apoſtolus, [c] *Viuo autem, iam non ego, viuit uerò in me Chriſtus*, ita nobis dicere liceat, Regno ego, iam non ego, regnat uerò in me Chriſtus. Id autem regnum iuſtitia dicitur, quia Chriſti Domini iuſtitia conſtitutū eſt. Ac de hoc regno ſic loquitur apud S. Lucam Dominus, [d] *Regnum Dei intra uos eſt:* Nam etſi Ieſus Chriſtus per fidē regnat in omnibus, qui gremio, ac ſinu ſanctiſsimæ matris Eccleſiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præſtanti fide, ſpe, & caritate præditi, ſe tanquam pura quædam, & uiua membra Deo præbuerunt: & in his regnum gratiæ eſſe dicitur.

c Gal. 2. 20.

Quomodo regnū Dei ſit iuſtitia.

d Luc. 17. 21.

In quibus præcipuè regnet Chriſtus.

Tertio gloriā & maieſtatem deſignat quam Deus in cęlo obtinet.

10 *De regno gloriæ Chriſti Domini noſtri.*

EST uerò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Chriſtum Dominū apud S. Matthæum loquen-

quentem audimus,[a] *Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi.* Quod idem ab eo regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat, in hunc modum, [b] *Domine memento mei cùm ueneris in regnum tuum.* Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni, [c] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, † non potest introire in Regnum Dei.* Meminit item Apostolus ad Ephesios: [d] *Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.* Eodem [e] pertinent aliquot similitudines Christi Domini loquentis de regno cælorum.

a Matt.25. 34.
b Luc.23.42
c Ioan. 3.5
† MS. & Aug. hic adcūt Sanctæ.
d Ephes.5.5 MS. & Græ. exempl. legūt qui est idolorum seruus.
e Matt. 13. 31.32.33.44. & 22.2.

11 *De regnis gratiæ & gloriæ Christi natura & diuersitate.*

NECESSE est autem prius ponere regnum gratiæ. neqne enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est uerò gratia, ipsius sententia Saluatoris, [f] *fons aquæ salientis in uitam æternam.* Gloriam autem quid esse dicemus, [g] nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam, quamdiu enim fragili hoc, [h] & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus à Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cùm autem regni glorię, i quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuò consistemus, omne enim, & uitium, & incōmodum exhaurietur

f Ioã. 4. 14.
Quid gratia
g Sic Apost. Rom.6. 23. uitã æternã gratiam uocat.
Regno gratiæ frequenter excidimus.
h 2.Cor.5.6
i 1. Cor.13. 10.
Regnũ gloriæ semel si ab homine possideatur nunquam amittitur.

haurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra, in anima, & in corpore regnabit Deus: quæ res uberius in symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur.

12 *Quid inprimis igitur hac petitione Deum oremus.*

Quomodo maximè hic in terris regnum Dei adueniat.

His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio propriè uelit, dicendum est. Petimus aũt à Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, ut se ad fidem Christi Domini, & ad accipiẽdam ueri Dei cognitionem cõuertant infideles, & Iudæi, & schismatici, hac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesię Dei communionem, à quã desciuerunt, reuertantur, ut compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: [a] *Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis:* [b] *quia dominabitur tui qui fecit te.* Et idem: [c] *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui:* [d] *leua iu circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti congregati sunt, uenerunt tibi, filii tui longè uenient, & filiæ tuæ de latere surgent.*

a Isa. 54. 2.
b Ibid. 5.
c Isa. 60. 3.
d Ibid. 4. & 49. 28.

13 *Secundo quidnam hic postuletur.*

In Christianis perperã uiuentibus dominatur, etiam diabolus.

VERVM quia sunt in Ecclesia, [e] qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tanquam in propriis domiciliis, petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei, quo illi, peccatorum discussa caligine

e Tit. 1. 16.

gine, & radiis diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem, ut omnibus è suo regno, cælestis parens, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, [a] aream purget Ecclesiæ, quæ Deo cultum piè, sanctéq; adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. a Mat. 3. 12.

14 *Quid tertio loco eadem petitione quæramus.*

PETIMVS denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus, ne sit posthac morti locus, sed, ut illa [b] absorbeatur in uictoria Christi Domini nostri, qui, [c] disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute, suo omnia subiiciat imperio. b 1. Cor. 15. 55. c 1. Cor. 15. 24. 25. Col. 2. 15.

15 *Quæ Christianis huius petitionis occasione præcipuè agenda, & contemplanda offerantur.*

ERIT autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceat, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus has piè Deo preces facere possit. Ac primum horrabuntur, ut uim, ac sententiam intueantur illius similitudinis à Saluatore introductæ: [d] *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem, qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrum illum*: nam qui nouerit Christi Domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potētia sordescēt: nihil enim est quod illi summo pretio comparari, imò uerò, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt

d Matt. 13. 44. Christi regnũ ac consequantur, omnia terrena sunt cõtemnenda.

Huc pertinere possũt quæ de Sapientia scripsit Iob.28. 15. Salomon Prou. 8. 10. 11. & Sap. 7. 8. 9. 10.
a Phil 3.8.
b Matt. 13. 45.

bunt, illi, ut Apostolus,[a] *Omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciã.* Hæc est illa insignis Euangelii[b] margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum uenditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

16 *Quàm sit desiderabile regnum Christi hic per gratiam et in futuro per gloriam.*

Quam pretiosa sit diuinæ gratiæ margarita.

O nos felices, si tantum luminis nobis pręferret Iesus Christus, vt illam uidere possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis non dubitanter dicere liberet: [c] *Qui nos separabit à charitate Christi?* Pręstantem uerò regni gloriæ excellentiam, si quę sit, scire uolumus, eandem de illa, & [d] Prophetæ, & [e] Apostoli uocem, atque sententiam audiamus? *Oculus non uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.*

c Rom. 8. 35
Quàm excellẽs sit diuinæ glorię thesaurus.
d Isa. 64. 4.
e 1. Cor. 2, 9.

17 *De humilitate, quam in hac petitione, & alijs præ nobis ferre debemus.*

Consideratio nostri, ipsorum ob oculos ponenda.
f Gen 3. 23. 24.
Humiliter regnũ Dei petendum.

PROFICIET autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, [f] iure è paradiso eiecti, & exules, quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omni-

no

no nobis ipsi diffidentes, [a] illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, [b] quo freti clamare audeamus, *Abba Pater.*

a Luc. 18.13

b Rom. 8. 15.

18 *Quanto studio nobis incumbendum sit, ut tandem cœlorum regno potiamur.*

SVSCIPIEMVS etiam illam curam, & cogitationem quid agendum, quid contra vitandũ sit, vt ad cæleste regnũ peruenire possimus. non. n. à Deo [c] ad otium, & ad inertiam uocati sumus: quin imo inquit: [d] *Regnum cælorũ uim patitur, & uiolenti rapiunt illud:* &, [e] *Si uis ad uitam ingredi, serua mandata.* Itaque non est satis petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines nam [f] adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cęlum. Nunquam nos deserit Deus, [g] qui nobiscum se futurũ perpetuo pollicitus est: unum ut nobis uidendum sit, ne Deũ, & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus & uitam tuetur hominum, & salutem perficit sempiternam, & quæ sub aspectum non cadunt, angelorum copiæ, & plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus Sacramentorum. In his tãtum nobis præsidii est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus.

Quid sequi uel fugere debeamus, ut simus beati sæpe cogitandum.

c Hoc docet parabola Euãgelica de uinea. Matth. 20.1.

d Matt. 11. 12.

e Matt. 19. 17.

Diligentia adhibenda.

f 1. Cor. 9. 3.

Quomodo simus diuinę gratię adiutores.

g Matt. 28. 20.

Quãtis præsidiis homines instruxerit Deus ad cœlestis regni consecutionem.

19 *Conclusio huius petitionis, & breuis illius alia expositio.*

QVARE vehementer ad extremum petemus à † Deo Spiritu, nos ut omnia iubeat è ſua voluntate facere. Satanæ ut tollat imperium, nullam vt in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat, ut uincat, & triumphet Chriſtus, ut uigeat eius leges toto orbe terrarum, vt decreta ſeruentur, nullus vt proditor, aut deſertor eius ſit, ſed tales ſe præbeant omnes, vt in regis Dei conſpectum non dubitanter veniant, & [a] conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſsionem adeant regni cæleſtis, vbi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruantur.

† à Dei Spiritu legũt alia exemplaria, nihil tamen mutauimus, eo quod Deus Spiritus & Dei Spirtus vna eſt Trinitatis perſona, quã inuocare omnes debent.

a Matth. 25. 34.

DE TERTIA PETITIONE,

CAP. XII.

Fiat voluntas tua.

1 *Quare postulato Dei regno, statim subijciatur, vt eiusdem voluntas fiat.*

Cvm à Christo Domino dictum sit: [a] *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum:* quicunq; in illud celeste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hæc hoc loco posita petitio est statim post regni cælestis postulationem.

a Mat. 7. 21

Multa quæ in huius petitionis explicatione pertractantur, his respondent, quæ duobus postremis præceptis de côcupiscêtiæ prauæ motibus sunt in medium producta.

Qua

2 *Qua methodo ad veram huius petitionis intelligentiam perueniendum ſit.*

Præuaricatio Adæ quanta mala inuexerit.

VT autē intelligant fideles, quā neceſſarium id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamq́ue uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſeriis, & erumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatū primi parētis.

Quomodo animantia ſuum expetant finem. vide Tho. in 1. q. 1. ar. 8.

3 *Qua mala, prauaricatio primi parentis, in humanum genus inuexerit.*

Homo in initio ſuæ creationis in Deū tanquam ſuæ beatitudinis auctorē recta ferebatur. Eccl. 7. 29. Augu. in 14. de ciui. ca. 10. Th. in 1. par. q. 95. ar. 1. & 2.

Peccato originali & amiſſa iuſtitia, & ad virtutem inclinatio corrupta eſt.

NAM à principio Deus proprii boni appetitionē creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterēt finem, à quo illæ nunquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declināt. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum ſuæ beatitudinis auctorem, parentemq́; eò præclarior, & præſtantior uis, quòd is compos eſſet rationis atque conſilii. Sed hunc amorem ſibi naturaliter ingenitum, cùm reliquæ naturæ rationis expertes cōſeruaſſent, quę, ut initio procreatæ fuerunt, natura bonæ, ſic in eo ſtatu, & conditione manſerūt, hodieq́; manent, miſerum hominum genus curſum non tenuit: non enim ſolùm bona iuſtitiæ originalis amiſit, quibus à Deo ſupra naturæ ſuę facultatem auctum, ornatumq́ue fuerat, ſed etiā inſitum in animo præcipuum uirtutis ſtudiū obſcurauit.[a] Omnes, inquit, declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt, qui faciat bonum, nō eſt uſque ad unum. Nam [b] ſenſus, & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia

a Pſ. 13. 4. & 52. 3.
b Gen. 8. 21. item 6. 5.

Omnes ab adoleſcētia ad malum ſunt procliues. Seſſ. 5. Conc. Trid. de peccato originali.

ſcentia

ſcentia ſua; vt inde facilè intelligi poſſit, nemi-nem per ſe ſalutariter ſapere, ſed omnes ad malū eſſe propēſos, innemirabileſq; eſſe hominū prauas cupiditates,[a] dū procliues ſunt, & flagrāti ſtudio feruntur ad iram, ad odium, ad ſuperbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.

Omnes ab adoleſcētia ad malum ſunt procliues. Seſſ. 5. conc. Trid. de peccato originali. a Ad Rom. 7.21.22.23.

4 *Homo & ſi multis miſerijs obrutus ſit, ſuum tamen ſtatum ignorat.*

Qvibvs in malis quamquam aſſiduè uerſemur: tamen, quæ ſumma eſt noſtri generis miſeria, permulta ex illis ſunt, quæ nobis minimè mala uideantur: quæ res inſignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus occœcati, non uideant, quæ ſalutaria opinātur, plerunque eſſe peſtifera, imo uerò ad illa perniciosa mala, tanquam ad optabile, & expetendū bonum, rapiantur præcipites: ab iis, quæ uerè bona ſunt, & honeſta, tanquam à contrariis rebus, abhorreant. Hanc opinionem corruptumque iudicium deteſtatur Deus, illis verbis: [b] *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

Homo cupiditatib. ſuis occœcatus ne uidet q̃dem ſuum malū: quin hoc ipſum bonum eſſe exiſtimat.

b Iſa. 5.20.

Guſtū ſpiritualem amiſit homo.

c Iſa. 24.9. Hier. 4. 28. & 31. 29. Ezech. 18. 2.

5 *Quomodo noſtram hanc miſeriam ſacræ litteræ nobis ob oculos ſubijciant.*

Itaqve, noſtris ut ſubiiciant oculis noſtras miſerias, comparant nos diuinæ litteræ iis, [c] qui uerum guſtandi ſenſum amiſerunt: quare fit, ut à ſalubri uictu alieni ſint: appetantque contrarium. [d] Cùm ægrotis præterea nos conferunt: ut .n. illi, niſi morbum depulerint, ſanorum, & in-

Homines omnes poſt peccatū ſūt ægrotis ſimiles.

d Pſ. 6. 3. & 26. 2. & 106. 12. Iſa. 24 4. & 53 4.

Tt te-

tegrorum hominum officia, ac munera obire nō possunt: sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sine diuinæ gratiæ adiumēto nequimus.

Virtutes cælo dignas homo sibi relictus perficere non potest.

6 *In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

Repetātur hic quæ prima sectione præfationis huius Catechismi sunt explicata, & quæ sub fi. q. 9. paulo post subiicientur. vide itē Cælest. 1. ep. 1. can 4. Aug. ep. 95. & li. 1. cont. duas epi Pelag. c. 2. Prosp. cōt. colla. c. 22. cōc. Triden. sess. 6. cap. 1.

QVOD si quędā sic affecti assequimur, leuia illa sunt, & quæ ad consequendā cælestem beatitudinem, parum, uel nihil momenti habent. At Deū, vt par est, amare & colere, quod maius quiddā, & altius est, quàm ut nos humi strati id humanis uiribus assequamur, nunquā poterimus, nisi adminiculo diuinæ gratiæ subleuemur.

7 *In rebus diuinis nos omnino pueris esse persimiles.*

Homines p Adę peccatū nūc sunt ipsis pueris insipientiores.

QVAMQVAM aptissima etiam est illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quòd similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temerè mouētur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si à diuino præsidio deseramur. Sic. n. nos obiurgat Sapientia: [a] *Vsquequò paruuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient?* Et in hunc modum hortatur Apostolus: [b] *Nolite pueri effici sensibus:* etsi in maiori inanitate, & errore uersamur, quàm illa puerilis ætas: cui tantū abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cùm ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adiutore adspirare nō possimus: nisi. n. pſto nobis sit Dei auxiliū, reiectis iis, quæ uerè sunt bona, ad interitum ruimus uoluntariū.

a Pro. 1. 22.
b 1. Cor. 14. 20

Prudētiam saluti necessariam nisi Deo adiutore consequi non possumus.

Quod-

8 *Quodnam hac petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

Ac, ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miſerias, & ſublato ſtupore, ſentiat[a] legem membrorum, ac ſenſus cupiditates ſpiritui repugnantes recognoſcat, omnemque diſpiciat naturæ noſtræ propenſionem ad malum; qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, ſalutaremq; illam regulam expetere, ad quam Chriſtiani hominis uita dirigenda, & confirmanda ſit. Hoc igitur illud eſt, quod imploramus, cùm ita precamur Deũ; FIAT VOLVNTAS TVA. Cùm enim, [b] abiecta obedientia, & Dei uoluntate neglecta, in has miſerias inciderimus, unum illud tantorum malorum remedium nobis diuinitus propoſitũ eſt, vt ex Dei voluntate, quam peccando contempſimus, aliquando uiuamus, omneſque cogitationes & actiones noſtras ea regula metiamur: quod ut aſſequi poſſimus, ſuppliciter illud à Deo petimus, FIAT VOLVNTAS TVA.

9 *Etiam à iuſtificatis, qui iam Deo parent, uſurpanda hæc precatio eſt.*

Id verò illis etiam uehementer petendum eſt, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam ſunt radiis diuini luminis illuſtrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtẽperent uoluntati. Quibus licèt ita comparatis, propriæ tamen cupiditates aduerſantur propter procliuitatem ad malum, inſitam in hominum ſenſibus: vt, ètiam ſi

a Ro. 7. 23.

Omnium actionum, & cogitationũ humanarum bonitas ex conſeſu, quem habẽt cũ diuina uoluntate eſt metienda.

Suã autem uolũtatem Deus manifeſtauit hominib. per decalogũ.

b Ro. 5. 19. Tri. Syn. de iuſtifi. ſeſ. 6. c. 11. Cõnci. Mile. can. 7. & 8.

Iuſtificati propter pronitatem ad malum uita hac durante sẽper periclitantur. Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 12. & 13. vide Ezec. g 26. Hier. 16. 2. aduer. Iou. & Aug. de hæreſ. hær. 82.

tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit à nobis ipsis, ne [a] abstracti, & illecti à concupiscentiis, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis uia deflectamus: de quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis uerbis: [b] *Vigilate, & orate un non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*

a Iac. 4. 1.

b Mat. 26. 41.

10 *In iustificatis adhuc uiget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Iustificatorum mentē sanat Dei gratia, non et carnem. Iustitia originalis fuit tanquā frænum, quo carnis cupiditates regebantur. eoq; semel amisso nūquam ita regi potuerunt, qn identidē noxia appeterent.

NON enim est in hominis potestate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut nunquam illi postea exciten tur. Quippe cùm eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: [c] *Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.* Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minimè eas postea ratio continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte [d] peccatum, id est, peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem diuersari apud nos, sed quamdiu uiuimus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum herere perpetuo. Ergo domesticis, & intestinis hostibus assiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius.

c Rom 7. 18

Fomes peccati, seu concupiscentia perpetuo in mēbris nostris latitat. vide etiam ppetuo adversus illā quærenda sunt auxilia.

d Ro. 7. 20.

eius. Iam uerò faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit petitionis huius uis.

11 *Quomodo uoluntas Dei in hac petitione accipiatur.*

QVO loco multis omissis, quę à doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiosè disputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus à nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant, omnia denique, quæcunque Christus Dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere, aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita scribit Apostolus: [a] *Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei.*

Vide magistrum in 1. dist. 45. lit. g. h. & i. & Tho. in 1. p. q. 19. & ipsum & alios in 1. dis. 45.

a Eph. 5. 17. 1. Thes. 4. 3. & Ro. 12. 2. 1. Pet. 2. 15.

12 *Quam includat tertia petitio sententiam.*

CVM igitur illud precamur, FIAT VOLVNTAS TVA, petimus in primis nobis, vt Pater cęlestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & [b] inseruiendi ei in sanctitate, & iustitia omnibus diebus nostris: vt ad nutum, & uoluntatem eius omnia faciamus: vt ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur: ut ipso duce, & auctore, reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, [c] *qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt*, exemplum Christi Domini secuti, [d] *qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, ut parati simus omnia perpeti potius, quàm uel mi-

b Luc. 1. 74. 75.

c Ioan. 1. 13

d Phil. 2. 8.

 nimum

nimum ab eius uoluntate diſcedere.

13 *Quibus potisſimum datum ſit eorum, quæ hic petuntur, ſtudio, & amore ardentisſimè flagrare.*

Parere Deo libertas eſt, inquit Seneca lib. de beata uita. c. 15. ex quo D. Bern. ſer. 3. de S. Andr. hæc ſumpſiſſe uidetur ſeruire Deo regnare eſt.
a Mat. 12. 50. Mar. 3. 35. Luc. 8. 21.
Omnes ſancti diuinam uoluntatem ſemper fieri optarunt, ut Chriſt' Matth. 26. 42. & Paulus Act. 21. 14. Heli. 1. Reg. 3. 18.
b Pſ. 118. 5.
c Ibid. 35.
d Ibid. 133.
e Ibid. 73.
† Et legunt 6. MS Græc. q. Hebr. & Chal.
f Ibid. 108.
g Ibid. 125.

NEC verò quiſquam eſt, qui huius ſtudio, & amore petitionis flagret ardentius, quàm is, cui conceſſum ſit, ut ſummam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerisſimè dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare eſſe.[a] *Quicunque*, inquit Dominus, *fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt*, hoc eſt, cum illo ſum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctisſimus. Nemo ferè eſt ex uiris ſanctis, quin præcipuum huius petitionis munus uehementer à Deo poſtularit: ac præclara quidem omnes, ſed uaria perſæpe oratione uſi ſunt: in quibus mirificum, & ſuauisſimum Dauidem uidemus illud uariè poſtulantem. Modo enim inquit:[b] *Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes ſuas*. Interdum:[c] *Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum*. Nonnunquam:[d] *Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, ut non dominetur omnis iniuſtitia*. Huc pertinent illa:[e] *Da mihi intellectum, † ut diſcam mandata tua.*[f] *Iudicia tua doce me:*[g] *Da mihi intellectum: ut ſciam teſtimonia tua.* Sæpè aliis uerbis eandem tractat uerſatq; ſententiã, qui loci diligenter animaduertendi ſunt, & fidelibus explicandi: ut, quanta ſit in prima huius petitionis parte uis, & copia ſalutariũ rerũ, omnes intelligant.

Quid

14 *Quid prӕterea hac petitione significemus.*

SECVNDO loco, cùm illud precamur, FIAT VOLVNTAS TVA, deteſtamur opera carnis: de quibus ſcribit Apoſtolus. [a] *Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia.* Et, ſi ſecundum carnem uixeritis, moriemini. Petimuſque ne ſinat Deus ea nos perficere, quę ſenſus, quæ cupiditas, quę imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed ut noſtram uoluntatem ſua uoluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac uoluntate uoluptuarii homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine prӕcipites ad potiundum, quod concupierũt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatẽ ponunt, ut beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumq; optarit, conſequatur. Nos contra petimus à Deo, vt ait Apoſtolus, [b] *ne carnis curam faciamus in deſideriis, ſed, ut fiat uoluntas eius.*

a Gal. 5. 19. 20 21.

Hic non totum petitur ut bonã Dei uoluntatem ſequamur, ſed etiam, ut ex animo opera carnis deteſtemur.

1. Rom. 8. 13

Voluptarij terrenisque affectib. implicati, niſi ſuã cupiditatẽ exuant, non uere iſtud precantur.

b Rom. 13. 14.

15 *Melius eſt, id optare fieri, quod Deus vult, quàm id, quod cupimus*

ETSI non facilè adducimur, ut precemur Deum, vt cupiditatibus noſtris non ſatisfaciat. Habet enim difficultatem hęc animi inductio, quod ipſi quodam modo, id petentes, nos uidemur odiſſe: quod etiam ſtultitiæ tribuunt ij qui toti hærent in corpore, ſed nos ſtultitię famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſen-

Difficile eſt aduerſus ꝓpriã cupiditatem precati, ſed tamẽ ſalutare & glorioſum.

a Mat. 6.24. Luc. 9.23. Mar. 8.34.

tentia: [a] *Si quis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum.* Præſertim cùm ſciamus multò præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumq́ue ſit, quàm id aſſequi, quod à ratione, à uirtute, à Dei legibus ſit alienum, & certè deteriore loco is eſt, quicunque ad id peruenit, quod temerè, ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optimè quod optauit, non aſſequitur.

16 *Etiam ea, quæ pietatis ſpeciem non habent, à Deo petenda non ſunt.*

Petitur hic etiam ne id Deus det, quod ſuaſore dæmone, ſimulato lucis Angelo, uelut bonũ eſſet poſtulamus, ſeu ne imaginarium bonũ ſi quando à nobis poſtuletur, impetremus.

b 2. Cor. 11. 14.

c Mat. 16.22

Imaginariũ bonũ poſtulauit Petrus.

Imaginariũ bonũ poſtularunt Iacobus & Ioannes.

d Luc. 9.54.

e Luc. 9.56. Ioan. 3.16.

QVAMQVAM non id modò petimus, ne cõcedatur nobis à Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus, cùm ſtudium noſtrum deprauatum eſſe conſtet, ſed ne id etiam detur, quod ſuaſore, & impulſore dęmone, [b] ſimulato lucis angelo, tanquam bonum interdum poſtulamus. rectiſſimũ illud principis [c] Apoſtolorum ſtudium uidebatur, pietatisq; pleniſſimum, cùm Dominũ à conſilio proficiſcendi ad mortẽ auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis ſenſibus, nõ diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantiùs in Dominum uidebatur eo poſtulari potuiſſe, quod ſancti uiri [d] Iacobus, & Ioãnes, illis irati Samaritanis, qui magiſtrum hoſpitio accipere noluiſſent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem è cælo deſcendere, qui duros illos, & inhumanos abſumeret. At à Chriſto Domino reprehenſi ſunt illis uerbis: *Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis:* [e] *Filius enim hominis non uenit animas perdere, ſed ſaluare.*

17 *Cùm quæ cupimus, ad naturæ conseruationem spectant, ea maxime, vt fiant si Deus uelit, petendum est.*

NEQVE uerò solùm, cùm, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, vt fiat uoluntas eius, sed etiam, cùm re uera malum nõ est, veluti cùm uoluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, vt appetat ea, quæ naturam conseruant, & reijciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cùm in eum locum uentum est, vt aliquid petere uelimus huius generis: tũ uerò dicamus, ex animo, FIAT VOLVNTAS TVA: imitemur illum ipsum, à quo salutem, & salutis disciplinam accipimus: [a] qui cùm naturaliter insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam, ad Dei Patris retulit uoluntatem: [b] *Non mea*, inquit, *voluntas, sed tua fiat*.

In his etiã quæ per se mala non sunt, naturamque cõseruant, rogandus est etiã Deus, ut eius fiat uoluntas.

a Matt. 26. 37. 38. Mar. 14. 33.

Qualis autẽ in Christo fuerit tristitia & timor uide S. Tho. in 3. p. q. 15. 6. c. 17.

b Luc. 22. 42.

18 *Cum citra Dei auxilium peccatum uitare non possimus, id etiam hac petitione postulamus.*

SED mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cùm uim suæ etiã attulerint cupiditati, eamq́ue diuinæ uoluntati subiecerint, tamẽ sine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonũ dirigimur, peccata uitare nõ possunt. Ergo confugiendũ est ad hanc precationẽ, & petendũ à Deo, vt in nobis ipse instituta perficiat, vt exultantes cupiditatis motus cõprimat, vt appetitus rationi obediẽtes efficiat, vt nos deniq; totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, vt [c] Dei uoluntatis cognitionem totus orbis ter-

rarum

Homines primi parentis peccato adeo imbecilles sunt effecti, vt quamuis refrænent suã cupiditatẽ, peccata euitare nõ possint, nisi diuinum accedat auxiliũ. Vide Augu. in lib. de nat. & gra. ca. 26. Tho. in 1. 2. q. 109. ar. 9. & 10.

c 1. Tim. 2. 4

a Col. 1. 26. ratum accipiat, quo [a] diuinum myſteriũ abſcon ditum à ſeculis, & generationibus, notum, ac peruulgatum ſit apud omnes.

Sicut in cælo, & in terra.

19 *Quid ſibi iſta clauſula uelit.*

Precamur etiã, vt promulgata apud omnes Dei voluntate eam totus mundus ſequatur. De hac particula quædã ſectione 3. primæ petitionis explicata sũt.

FORMAM præterea & præſcriptionem illius obedientiæ poſtulamus, vt uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo, & ſeruant beati Angeli, & colit reliquus cæleſtium animarum chorus; vt quemadmodum illi ſponte, & ſumma cum uoluptate obediunt diuino numini, ſic nos Dei uolũtati, quo modo ipſe maximè uult, libentiſsimè pareamus.

20 *Deo non pretij alicuius cauſa, ſed amore ipſius parendum eſt.*

Vide D. Bernar. in lib. de diligẽdo Deo ferè in medio.

ET uerò in opera, & ſtudio, quod Deo nauamus, ſummum à nobis amorem Deus, & eximiã caritatem requirit, vt, etiam ſi ſpe cæleſtium præmiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quòd, vt in eam ſpem ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedem amori noſtro propoſuit ęternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quò amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo caritate, & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectãt, niſi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quòd ei ſuum officium præſtare poſsint.

21 *Aliæ item eius clauſulæ expoſitiones.*

ET

Et hanc habet ſententiam illa appoſitio, Sicvt in cælo, et in terra. Maximè enim nobis enitendū eſt, vt Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus: quorum laudes in illo ſummæ obedientię munere obeundo, eo Pſalmo perſequitur Dauid: [a] *Benedicite Domino omnes uirtutes eius, miniſtri eius, qui facitis uoluntatem eius.* Quod ſi quis ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, vt dicat: In cælo, in bonis, & piis; In terra, in malis & impiis: Nos uerò etiam eius ſententiam comprobamus, vt pro cælo, ſpiritus; pro terra, caro intelligatur; vt & omnes, & omnia in omnibus, Dei uoluntati obediant.

a Pſ. 102.21

S. Cypr. in ſer. de orat. Domin.

Petitur etiā, vt mali ſicut & boni, caro ſicut & ſpiritus tandē Deo obtemperent.

22 *Quomodo etiam gratiarū actionem cōtineat hæc petitio.*

Gratiarvm item actionem continet hæc petitio: veneramur enim Dei ſanctiſsimā uoluntatem, & maximo perfuſi gaudio, ſummis laudibus & gratulationibus, omnia eius opera celebramus, qui certò ſciamus [b] eum omnia bene feciſſe. Cùm enim conſtet, eſſe omnipotentem Deum neceſſariò ſequitur, vt omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. Cùm uerò etiam ipſum, ſicut eſt, ſummum bonum eſſe affirmemus, nihil ex eius operibus non eſſe bonum, cùm omnibus ipſe ſuam impertiuerit bonitatem, confitemur. Quòd ſi in oībus diuinā rationē nō aſſequimur, in omnibus tamē, & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur, [c] *inueſtigabiles † eſſe uias eius.* Sed ob id maximè etiam Dei uoluntatem colimus, quòd

b Mat. 7. 37. Eccle. 39. 21.
c Rom. 11. 33.

† Omnes legunt inueſtigabiles, tamen hic codex tam ut homonymiam tolleret, quā ut vocem græcam ἀνεξιχνίαστοι Exprimere, in inueſtigabiles uoluit legere.

a Col. 1. 13. ab eo cælesti lumine dignati sumus. [a] *Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suæ.*

23 *Quid ex hac petitione ad contemplationem referendũ sit.*

SED, vt extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis, redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatũ uim diuinæ uoluntati repugnãtem, cogitantem se in eo officio uinci à naturis omnibus: de quibus ita scriptum est, [b] *Omnia seruiunt tibi:* maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum, non modo non perficere, [c] sed ne instituere quidem posit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uerò nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, vt diximus, Deo seruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere, quid & optabilius esse potest homini Christiano, quàm [d] ambulare in uiis Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à diuina uoluntate abhorreat, vt uerò eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentiùs, petat ex diuinis libris exempla eorũ, quibus, cùm illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei uoluntatem, omnia malè ceciderunt.

b Psal. 118. 91. Nullũ opus Deo gratũ potest homo citra illius auxiliũ instituere.

c Ioan. 16. 6. & 2. Cor. 3. 5.

d Psal. 118. 1. Nihil optabilius, quã iuxta uoluntatẽ Dei uiuere. Infelices, q sua consilia diuinæ uoluntati non accommodant, exemplum uide in Pharaone Exo. 4. 5. & 6. & seq. cap.

24 *Quantum commodi ad uitam tranquillè agendam ex huius petitionis meditatione consequi possimus.*

MONEANTVR postremò fideles, vt in simplici,

plici, & absoluta Dei uoluntate acquiescant, ferat æquo animo conditionem suam, qui sibi inferiori loco uidetur esse, quàm eius dignitas postulet, ne deserat ordinem suum, sed [a] in ea uocatione maneat, in qua uocatus est, & propriũ iudicium subiiciat Dei uolũtati, qui nobis melius consulit, quàm ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis ualetudine, si persecutionibus, si aliis molestiis, & angoribus premimur, certò statuendum est, nihil horum sine Dei uoluntate, quę summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, [b] *Domini uoluntas fiat*, & illud beati Iob, [c] *Sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum.*

Quisq; suæ uocationi acquiescat.

a 1. Cor. 7. 20. & Ephe. 4. 1.

Voluntas Dei est ratio summa omniũ, quæ sunt. vide Thom. in 1. p. q. 19. ar. 4.

b Actor. 21. 14

c Iob. 1. 21.

DE

DE QVARTA PETITIONE.

CAP. XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1 *Quænã in hac oratione Dominica ratio ordinis seruata sit.*

Quatuor posteriores petitiones ad tres priores referuntur. Quis ordo in precatione Dominica seruetur.

QVARTA petitio, & reliquę deinceps, quibus animę, & corporis subsidia propriè, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quę ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanę uitę bo-

na ad diuina eadem ratione diriguntur.

2 *Cur humana uita bona à Deo licitè optentur, & petātur.*

Qvæ quidem ideo optanda, ac petenda sūt, vel quòd ita diuinus ordo postulat, vel quod illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, vt iis adminiculis, propositum finem consequamur, qui regno, & gloria cęlestis Patris, atque iis pręceptis colendis seruandisque continetur, quam Dei uoluntatem esse, non ignoramus: quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus.

Quem in finem homo sit cōditus.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona sint postulanda.*

Praestabvnt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, vt intelligant in iis petendis, quę ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei pręscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus, [a] *Quid oremus, sicut oportet, nescimus:* maximè peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hęc, vt oportet, ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud à Deo feramus, [b] *Nescitis, quid petatis*. Erit autem certa iudicandi nota, quę praua sit, quęue recta petitio, consilium & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, vt illa omnino bona existimet, & in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil pręterea requirat, sine dubio non orat, sicut oportet. Nō enim,

Temporalia bona iuxta Dei præscrăptum sunt postulanda. vide Thom. in 2. 2. q. 83. art. 6.

a Roma. 8. 26.

b Matt. 20. 22.

In petitione rerum temporaliū qualitas orationis ex ꝓposito postulantis est metienda.

in-

S. Aug. lib. 2. de ſerm. do. in mon. c. 16. itē ep. 121. c. 6.

inquit S. Auguſtinus, petimus tēporalia hęc tanquam bona noſtra, ſed tanquam neceſſaria noſtra. Apoſt. etiam in Epiſt. ad Corinth. docet, omnia, quę ſpectant ad uſus uitę neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. [a] *Siue enim manducatis*, inquit, *ſiue bibitis, ſiue † aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

a 1. Cor. 10. 31. Coloſ. 3. 17.

† Vocem aliud duo MS. Ambr. Grę. & Syr. exemp. non habent.

4 *Quod quantiſque commoditatibus in ſtatu innocentiæ homo ſit potitus.*

Primi parētes ſi in ſtatu innocentiæ perſeueraſſent, neceſſario cibo uti debuiſſent. vide Tho. in 1. par. q. 97. artic. 3.

SED, vt uideant fideles, quantam habeat hæc petitio neceſsitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendā indigentia ſit externarum rerum: quod magis intelligēt ſi comparatio fiet eorum, quę primo illi parēti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuēdum neceſſaria. Nam etſi ille in ampliſsimo innocētię ſtatu, vnde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas vires: tamē inter illius, & noſtrę uitę neceſsitates multū intereſt. Non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionē, non remediis ad ualetudinem, nō aliis multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturę imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitā ille fructus, quem feliciſsima uitę arbor nullo eius, aut poſterorum labore prębuiſſet. Neque uerò futurus erat homo in tātis paradiſi deliciis otioſus, [b] quem ad agendum Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera moleſta,

Quam multis indigeamus, quibus in innocentię ſtatu non opus fuiſſet.

Homo in ſtatu innocentiæ uſufructu arboris uitæ immortalis pmanſiſſet. Augu. in li. de quæſtio. vet. & no. teſt. q. 19. & Thom. in 1. p. q. 97. ar. 4. ex Genc. 3. 22.

b Gen. 2. 15

sta, nullum officii munus nō iucundum fuisset: tulisset ille perpetuò suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum unquam opera, aut spes fefellisset.

Labor omnis corporis in Paradiso iucūdus homini fuisset te raq; semper fertilis. Tho. in 1. p. q. 102. art. 3.

5 *Quanta mala Adæ prauaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solùm fructu priuata uitalis arboris, verùm etiam horribili illa sententia condemnata est, [a] *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ, spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore uultus tui uesceris pane † tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Nobis igitur contrà euenerunt omnia atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam. Itaque uersa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauissimum est, quòd maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissimè nullus fructus consequitur: cùm fruges datæ in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, uento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; vt omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum: quod accidit immanitate nostrorum scelerum; à quibus auersus Deus nostris minimè benedicit operibus: sed horrenda manet sententia, [b] quam de nobis initio pronuntiauit.

Posterorum Adæ quanta miseria.

a Gen. 3. 17. 18.

† 8. MS. & Reg. & Hebr. & Chal. exemp. non habent uocem tuo.

Opera nostra & omnis labor sæpe inanis, propter scelerum nostrorum immanitate. vide Leu. 26. 16. 17. Deu. 28. 22. 23. Psal. 106. 34.

b Gen. 3. 17. 18.

6 *Homines, vt ſuccurrant ſuis neceſſitatibus, laborare tenentur, qui tamen, niſi Deus faueat, fruſtra laborant.*

ERGO Paſtores in huius loci tractationẽ incumbent, vt ſciat fidelis populus ſua culpa homines in has anguſtias, & miſerias incidere: & ut intelligat deſudandũ quidem, & elaborandũ eſſe in parandis iis, quæ ad uiuendum ſunt neceſſaria, verumtamen, niſi laboribus noſtris benedixerit, Deus, fallacem ſpem, & inanem fore omnem contentionem. Nam [a] neque qui plantat, eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus: &; [b] *Niſi Dominus ædificauerit domum, in uanum laborant, qui ædificant eam.*

Curandum eſt, vt laborib. noſtris Deus benedicat.

a 1.Cor.3.7

b Pſ.126.1.

7 *Deus rogandus, vt ea, quibus indigemus, ſuppeditet, quòd prolixè facit.*

DOCEBVNT igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, vel uitam amittimus, vel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſsitate, naturæq; imbecillitate, Chriſtianus populus cæleſtem patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur [c] prodigum illum filiũ, qui, cum in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet, cùm eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi à patre eſſe expetendũ remedium. Quo loco accedet etiam fidentiùs ad orandum fidelis populus, ſi in cogitatione diuinę benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuò patere filiorum uocibus: nam dum hortatur nos, vt panem petamus, eò ſe rectè petẽtibus abun-

Multa ad hanc uitam ſuſtẽtandã, ſunt neceſſaria, quæ Dei manu præſtantur.

c Luc.15.16.17.

Deus filios ſuos fidenter neceſſaria petentes exaudit vide Matth.7.9.10.11.

abundè largiturum pollicetur. Docendo.n.quo modo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo ſpōdet, ſpondendo nos in ſpem certiſſimæ impetrationis inducit.

8 *Quid panis nomine intelligatur, quaq; huius petitionis ſit ſententia.*

EXCITATIS igitur, & inflammatis animis fidelis populi, ſequitur, ut, quid hac petitione poſtuletur, declarandum ſit: primũ, quid ſit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur eſt, in diuinis litteris hoc [a] panis nomine multa quidem ſignificari, ſed illa duo præcipuè, primum quidquid in uictu, cæteriſque rebus ad corpus, uitamq́ue tuendam adhibemus; deinde, quicquid nobis ad ſpiritus, & animę uitã, ac ſalutem Dei munere tributum eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ ſubſidia, ſanctorum [b] Patrum ita ſententiam auctoritate.

9 *Temporalia à Deo beneficia peti poſſe demonſtrat.*

QVAMOBREM minimè ſunt audiendi, qui dicunt, non licere Chriſtianis hominibus à Deo petere terrena huius uitæ bona. Nam huic aduerſantur errori, præter conſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta, tũ ueteris, tum noui teſtamenti. Iacob enim uouens, ſic orabat: [c] *Si fuerit † Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & ueſtimentum ad induendum; reuerſuſque proſperè fuero ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, uocabitur domus*

Panis nomē in ſcripturis multa ſignificat.

a Gen. 18.3. & 24.33. & 31.54. & 37.25. & 43.25. & alibi omne ciborum genus ſignificat Eccleſ. 15.3. doctrinam ſalutarē. & Luc.14 15. ipſam fęlicitatem.

b Tertul. li. de orat. ca. 6. Cypr. lib. de orat. Dom. Baſil. in regu. breuior. inter. 252. Aug. li. 2. de ſer. Dom. in mōte. c. 14. & epiſt. 121. & alibi. Qđ terrena petere liceat Patres iidē qui ſupra, & alii ꝑmulti.

Votũ Iacob.

c Gen. 28.20

† Deus legunt M S. Reg. Rab. Hebr. cod. Dñs Deus Græ. Verb Dñi Chald exempl.

Dei: cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius uitæ ſubſidium, cùm illud precabatur;[a] *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantùm uictui meo neceſſaria*. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat, ad corporis uſū pertinere?[b] *Orate*, inquit, *ut non fiat fuga ueſtra † in hyeme, uel ſabbatho*. Quid dicemus de ſancto Iacobo? cuius illa ſunt: [c] *Triſtatur aliquis † ueſtrum? oret: æquo animo eſt? pſallat*. Quid de Apoſtolo? qui ſic cum Romanis agebat: [d] *Obſecro uos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per caritatem † ſancti Spiritus, ut adiuuetis me in orationibus † pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa*. Quare cùm & diuinitùs conceſſum ſit fidelibus, ut petant hæc ſubſidia rerum humanarū, & perfecta hæc à Chriſto Domino tradita ſit orandi formula; ne illud quidē dubium relinquitur, unam ex ſeptem hanc eſſe petitionem.

a Pro. 30. 8.

b Matt. 24. 20.

† 2. MS. & Græ. exē nō habent in.

c Iac. 5. 13.

† autem hic addunt MS. quædam.

d Ro. 15. 30.

† Vocē Sancti 3. MS. non habet, nec Græ. & Syr. exemp.

† Pro me non habent MS. quæd.

10 *Panis nomine quid hic ad corporis neceſſitatem pertinens intelligatur.*

PETIMVS prçterea PANEM QVOTIDIANVM, id eſt, uictui neceſſaria; ut panis nomine, quod ſatis ſit, & ueſtium ad tegendū, & cibi ad ueſcendum, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcunque aliud intelligamus. Videmus enim uſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeum, cùm regem moneret,[e] ut præberet panem militibus Aſſyriis, quibus magna ciborum copia data eſt.

Petitionis ſententia illuſtratur.

Panis nomē interdum uictū & amictum ſignificat.

d 4. Reg. 6. 22. 23.

Illud

Illud etiam de Christo Domino scriptũ scimus. [a] Ingressus est in domum cuiusdã principis Pharisæorum sabbatho manducare panem: qua uoce, quæ ad cibum, quæq; ad potum pertinent, significari uidemus. Ad huius petitionis absolutã significationem præterea animaduertendũ est, hoc panis uocabulo, non abundantem, & exquisitam ciborum, ac uestium copiam, sed necessariam, ac simplicem intelligi debere: quemadmodum Apostolus scripsit; [b] *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus:* & Salomon, ut diximus: [c] *Tribue tantũ uictui meo necessaria.*

a Luc 14.1.
Panis subinde cibum & potum significat.
Panis nomẽ nõ delicias, sed necessaria uitę includit.
Tertul. vbi suprà.
b 1.Tim.6.8
c Prou. 30.8

11 *Cur nõ simpliciter panem, sed panem nostrum hic petamus.*

HVIVS quoque frugalitatis hac uoce, quæ proximè sequitur, admonemur. Cùm enim NOSTRVM, dicimus, PANEM, illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non.n. nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: est enim apud Dauidem: [d] *Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate:* & alio loco; [e] *Oculi omnium in te sperant † Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.* sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, [f] qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus.

Quẽ primo panem nostrum hic dicamus.
d Ps. 103.27 28.29.
e Ps. 144.15.
† hæc uox, Domine, nõ est in textu. sed eam habent MS. q. Hil. Hier.
f Ps. 146.10.

12 *Labore nostro paratus est nobis panis, quem esse uoluimus, si nostrum panem postulamus.*

OB eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est à nobis acquirendus, nõ iniu-

Secundò panis noster dicitur iusto labore paratus.

ria, fraude, aut furto parandus: quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est uel adeptio, vel possessio, vel certè iactura. Contrà uerò honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetæ sententia, tranquillitas inest, & magna fœlicitas. [a] *Labores enim*, inquit, *manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit*. Iam uerò iis, qui iusto labore victum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; [b] *Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum; benedicetque tibi.*

a Ps. 127. 2.

b Deut. 28. 8.

Postulatur etiā hic, vt, rectè partis, rectè utamur.

Neque solùm petimus à Deo nobis, vt illo uti liceat, quod nostro sudore, ac uirtute peperimus, eius adiumento benignitatis, id enim uerè dicitur nostrum, sed etiam bonam mentem postulamus, vt rectè partis, rectè item, ac prudenter uti posśimus.

13 *Quare, & hæc particula,* Quotidianum, *adijciatur.*

Prima ratio ob quā panem quotidianū postulare iubeamur.

Delitiæ & habendi cupiditas reprehensa.

QVOTIDIANVM. Huic etiam uoci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quā proximè diximus. Nō enim multiplicem, aut delicatum cibū postulamus, sed eū, qui naturæ necessitati satisfaciat: vt eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi, & potionis, cōquisitissima escarum, ac uinorū genera persequuntur. Nec minus hac uoce QVOTIDIANI, improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Isaias, [c] *Væ, qui coniungitis domum ad domū, & agrum agro copulatis usque ad terminū loci: num*

c Isa. 5. 8.

quid habitabitis uos soli in medio terrę? Etenim est inexplicabilis horum hominũ cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone, a *Auarus non implebitur pecunia*. ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli, b *Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum † diaboli.* a Eccles. 5. 9.10. b 1. Tim. 6. 9. † Vox diaboli non habetur in MS. Ambro. & Græ. & Syr. exemp.

Quotidianũ præterea panẽ appellamus, ꝙ uescimur eo ad reficiendũ uitalẽ humorẽ, qui quotidiè cõsumitur ui naturalis caloris. Est deniq; illa huius ratio noĩs, ꝙ assiduè petendus est, vt in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur, nobisq; oĩno persuadeamus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

14 *Quid hæc duo uerba,* Da nobis, *sibi uelint.*

Da nobis. Quantã hæ duæ uoces materiam præbeant ad cohortandum fideles, vt infinitam Dei potentiam piè, sanctèque colant, ac uenerentur, in c cuius manu sunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ sententiam detestentur, d *Mihi tradita sunt omnia, & cui uolo do illa*, nemo non uidet. Nam unius nutu Dei distributa cuncta & conseruantur, & augentur. c Psal. 23. 1. & 49. 12. & 94. 4. Ester. 13. 9. d Luc. 4. 6. Dei nutu cuncta distribuũtur, & conseruantur.

15 *Cur diuites, etiamsi rebus omnibus abundent, his uerbis uti debeant.*

Sed quę diuitibus hęc est imposita necessitas, petendi quotidianum panem, cùm rebus omnibus abundent? Hęc illis necessitas est orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorũ Dei benignitate habent copiam, sed, ne, quę abundè illis adsũt, amittãt. Quamobrẽ, vt scribit Apost. e hinc discant diuites non sublime sapere, neque Chry. hom. 14. opere imper. in Mat. hæc habet. e 1. Tim. 6. 17.

ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo uiuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum.

Cur petim⁹, ut Deus det nobis panē. Chry. Hom. 14 ope. ĩper. in Matth.

Huius autem neceſſariç petitionis affert hãc cauſam S. Chryſoſtomus, non ſolùm ut nobis ſuppetat cibus, ſed ut eum ſuppeditet nobis Domini manus, quæ, ſalubrem, atque adeo ſalutarem uim inſerens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori proſit, & corpus animç ſeruiat.

16 *Cur* Da nobis, *non* Da mihi *dicamus*.

a 1. Cor. 13. 5. vide itẽ Cyp. in lib. de orat. & Tho. in 2. 2. q. 82. ar. 7. ad 1. Baſil. hom. 6 uariorum argum. quã deinde D. Ambro. latinã fecit eiſque inter eius ſer. 81. Quõ autem diuitum bona pauperũ ſint vid Th. in 2. 2. q. 32. ar 5.

SED, quid eſt, quamobrem DA NOBIS numero multitudinis dicimus, non autem mihi, quia proprium illud eſt Chriſtianæ caritatis, non [a] ut quiſq; de ſe uno ſollicitus ſit, ſed ut prçterea de proximo laboret, & in cura ſuæ utilitatis, meminerit etiam aliorum. Accedit eò, quòd, quæ aliqui munera diuinitùs tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut ſolus ea poſſideat, uel in illis luxuriosè uiuat, ſed ut cum aliis communicet, quæ neceſſitati ſuperfuerint: Nam, inquiunt ſancti Baſilius, & Ambroſius: Eſurientium panis eſt, quem tu detines, nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quam tu in terram defodis.

17 *Quid uocula*, Hodie, *hic appoſita inſinuet*.

Vocula hodie, duo inſinuat.

HODIE, admonet nos hçc vox communis infirmitatis. quis enim eſt, qui, ſi minus ſua unius opera prouidere ſe poſſe ſperat in longinquum tempus neceſſarios uitæ ſumptus, ſaltem in diẽ victus ſubſidia paraturum nõ confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis à Deo permittitur, qui nos ſingulorũ ẽt dierum cibum à ſe

petere

petere iussit. Quæ sententia habet necessariã illam rationẽ, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum & impiorum, admirabile Dei bonitate, [a] *qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur.*

Oratio Dominica quotidie dicenda.

a Matt. 5. 45 Luc. 6. 27.

18 *Quid nam spiritali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliqvvs est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus; quo significãtur omnia, quæcunque in hac uita ad spiritus, & animę salutẽ, & incolumitatem requiruntur. Vt enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ uitam cõtinet. nam & uerbum Dei cibus est animæ: Sapientia enim inquit, [b] *Venite comedite panem meum, & bibite uinum, quod miscui uobis.* Huius autẽ uerbi facultatem cùm adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cùm grauiùs nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim est apud Amos: [c] *Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi uerbum Domini.* Vt autẽ illud est certum propinquæ mortis signum, cùm non possint homines uel cibũ sumere, uel sumptum retinere: sic magnũ est desperatę salutis argumentum, cùm uel non quærũt uerbum Dei: uel si adsit, non sustinent, & eã impietatis

Cibus animæ, ut & corporis est multiplex.

Verbũ Dei panis.

b Prou. 9. 5.

Quãdo Deus fame uerbi sui homines pręmat.

c Amos 8. 11.

Desperata est reipublicæ salus, in qua verbum Dei reiicitur.

Iob 21.14. Qui relictis legitimis paſtoribus, aliis adhærent damnatur. uide ea A recta. & ca. cogamus. & cap. Aduocauit. 24.q.1. & c. ad abolendam. & ca. Cum ex iniuncto, de hæreticis

tatis uocem in Deum effundunt. *Recede à nobis, ſcientiam uiarum tuarum nolumus.* In hoc furore animi,& mentis cęcitate uerſantur illi, qui neglectis ijs, qui legitimè eis præſunt, Catholicis, & Epiſcopis, & ſacerdotibus, à ſancta Romana Eccleſia deſciſcentes, corruptoribus uerbi Dei hęreticis ſe in diſciplinam tradiderunt.

19 *De uero pane ſuperſtantiali, qui eſt Chriſtus Dominus,*

a Ioã.6.51.

IAM verò panis eſt Chriſtus Dominus, animę cibus: inquit enim ipſe de ſe, [a] *Ego ſum panis uiuus, qui de cælo deſcendi.* Incredibile eſt quã ta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum, cùm maximè terrenis moleſtiis, & incommodis conflictãtur. Exemplo nobis eſt, ſanctus ille chorus Apoſtolorum, de quibus extat, [b] *Illi quidem ibant gaudentes à conſpectu concilij,* quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Refert ſunt huiuſmodi exemplis libri de uita ſanctorum hominum, & de intimis his bonorũ gaudiis ita loquitur Deus, [c] *Vincenti dabo manna abſconditum.*

b Act 5.41.

c Apo.2.17. Sacramentũ corporis Christi panis eſt animæ. ſic hãc petitionem interpretatur Tertul. lib. de orat. Cypr. itẽ & Auguſt. & alii.

20 *Chriſtus in Euchariſtiæ ſacramento uerè continetur, atque ideo propriè panis noſter dicitur.*

PRAECIPVE autem panis noſter eſt ipſe Chriſtus Dominus, qui in ſacramẽto Euchariſtiæ ſubſtantialiter cõtinetur. Hoc inexplicabile pignus caritatis, dedit nobis rediturus ad Patrẽ, de quo dixit, [d] *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, et ego in illo.* [e] *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum.* Ea petent Parochi, quę ad fidelis populi utilitatẽ pertinebunt,

d Ioã.6.56.

e Mat.26.26 1 Cor.11.24 Mar.14.22. Luc.22.19

tinebunt, ex eo loco, quo separatim huius sacramenti, ac ratio continetur. Et uerò dicitur hic Panis noster, quia fidelium modo hominũ est, id est, eorum, qui caritatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum, qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum sacramentum sumũt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac ueneratione.

Qũo Eucharistia ꝓpprie sit panis noster.

21 *Cur Eucharistia quotidianus noster panis dicatur.*

Quotidianus verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quòd in sacris Christianæ Ecclesię mysteriis, quotidie & offertur Deo, & datur piè, sanctéque postulãtibus: altera quòd quotidie sumendus est, uel certè ita uiuendum, ut quotidie quoad eius fieri possit, dignè sumere queamus. Audiant, qui contrà sentiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ uesci non oportere, quid sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis.

Eucharistia etiam quomodo sit panis quotidianus.
Prima ratio
Secunda ratio.
Frequenter communicandum.
S. Ambrosius in lib. 5 de Sacramentis cap. 4. vide cap. peracta, & cap. si quotiescũque, & cap. Non iste panis, alia & multa de cons. dist. 2.

22 *Quomodo affecti esse debeamus, si petitum panem mox non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud præcipuè cohortandi sunt fideles, ut, cùm rectè, & cõsiliũ, & industriam suam posuerint in comparãdis rebus uitæ necessariis, rei exitũ Deo permittant, suũq; desiderium ad eius referant uoluntatẽ, *qui*[a] *non dabit in æternum fluctuationem iusto*. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur: uel non concedet, & id erit

Exitus petitionis Deo est relinquẽdus.
a Ps. 54. 23.

cer-

certisſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec utile, quod piis à Deo negatur, cui magis curę eſt de eorum ſalute, quàm illis ipſis. Quem locum inſtruere poterunt, explicandis iis rationibus Parochi, quæ à ſancto Auguſtino in epiſtola ad Probam præclarè colliguntur.

S. Auguſt. in Epi. 121. ad Probā c. 14.

23 *Cuius rei meditandæ occaſio ſe hic exhibeat.*

EXTREMVM illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates ſuas, & copias Deo acceptum referre, cogitentque ſe iccirco illis bonis eſſe cumulatos, ut illa diſtribuant indigentibus. In quam ſententiam conueniunt, quæ in [a] prima epiſtola ad Timotheum ab Apoſtolo diſſeruntur, unde magnam uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum, ad hunc locum utiliter, & ſalutariter illuſtrandum.

a 1. Tim. 6. 17. 18. 19.

DE

DE QVINTA PETITIONE,

Cap. XIIII.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

SECTIO PRIMA.

1 *Ex passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanauit.*

Cvm ita multa sint, quæ infinitam Dei potẽtiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniũctam significent, ut quocunque oculos cogitationeḿq; conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant, nihil profectò est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos caritatem magis declaret, quàm inexplicabi-

Nihil magis caritatẽ Dei erga hominẽ declarat, quã Dei passio. vide Io. c. 3. 15. Ro. 5. 6. 7. 8. Heb. 9. 15. 28. 1. Ioan. 4. 9. Apoc. 1. 5.

plicabile myſterium Ieſu Chriſti paſſionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum ſordes erupit, quo perfundi, & expiari, Deo duce ac largitore, exoptamus, cùm illud ab eo petimus, DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.

2 *Quid hæc quinta petitio contineat.*

CONTINET autem hæc petitio ſummã quandam eorum bonorum, quibus per Ieſum Chriſtũ cumulatum eſt humanũ genus. Id enim docuit Iſaias:[a] *Dimittetur*, ĩquit, *iniquitas domui Iacob, & iſte omnis fructus, ut auferatur peccatũ eius.* Quod Dauid etiã oſtendit beatos prædicãs eos, qui ſalutarem illum fructũ percipere potuerunt, his uerbis:[b] *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates.* Quare eſt accuratè, ac diligenter Paſtoribus huius poſtulationis animaduertenda, & exponẽda ſententia, quam ad cæleſtem uitã conſequendam tantùm ualere intelligimus.

[a] Iſa. 27. 9. vide eundẽ 53. 4. 5. 6. Rom 4. 26. & 1. Corint. 15. 5.
[b] Pſal. 32. 1. Rom. 4. 7.
Qño añ Chriſti aduẽtum paſſio ſit operata remiſſionẽ noſtrorũ pctõrum. vide Th. ĩ 3. p. q. 49. ar. 1. & 3. d. 19 ar. 1

3 *Quomodo hic non ſit eadem precandi ratio, quæ in ſuperioribus fuit.*

INGREDIMVR autem nouam precãdi rationem. Nam hactenus à Deo non ſolùm ęterna, & ſpiritualia bona, ſed caduca, & quæ ad hanc uitam pertinent, commoda petiuimus: nunc uerò mala deprecamur, & animæ, & corporis, & huius, & ſempiternæ uitæ.

Diuiſio orationis Dñicæ ex D. Th. in 2. 2. q. 83, artic. 9 uide aliam apud Aug. in ench. c. 115. & in 2. de ſer. Domin. in mont. c. 17.

4 *Quæ in eo, qui ueniam peccati impetrare uelit, requirantur.*

SED, quoniam ad impetrandum, quod poſtulamus, requiritur recta poſtulandi ratio, quo modo affectos eſſe oporteat eos, qui Deum hoc orare

Tria requiſita in eo, qui ueniã peccati poſtulat.
Agnitio peccati eſt pri-

re uelint, dicēdum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primum necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, suum ipse peccatum agnoscat: deinde, ut eius sensu, ac dolore commoueatur, tum, vt sibi omnino persuadeat, Deum in hac esse voluntate, vt iis, qui peccauerunt, ita vt diximus affectis, & comparatis, ignoscat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ desperatio consequatur, quę olim [a] Cain, & [b] Iudę animum occupauit, qui Deum modò uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & misericordem existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus; à quo, non vt ex iustitia nobiscum aget, sed ex misericordia, postulemus.

mus ad pœnitentiā gratia, Ber. ser. 3. de S. Andrea
Dolor de peccatis est ad peccati remissionē necessarius. Aug. episto. 48. ad Vinc. & hab. de pœnit dist. 1. c. neminem
Tertiū spes ueniæ.
Hæc etiam fuere tractata sect. 4. & sequentibus de Sacramēto pœnitentiæ.
a Gen. 4. 13.
b Mat. 27. 4. Act. 1. 18.

5 *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

FACILE autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum, non in sacris litteris huius rationis admonentē: est enim illud apud Dauidem: [c] *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* In eandem sententiam loquitur Salomon. [d] *Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.* Quò illud etiam pertinet, [e] *Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Quod idem à S. Ioanne ad deterrendos homines ab arrogantia scri-

Nemo est, q se peccatorē esse agnoscere nō debeat, & egere Dei gratia.
c Ps. 13. 3. & 50. Rom. 3. 12. 23.
d Ecc. 7. 21. & 3. Reg. 8. 46. & 2. Para. 6. 36.
e Prou. 20. 9.

a 1. Ioã. 1. 8. & Iob. 14. 4. maximè iux ta uersionẽ. 70. & Ia. 3 2. b Hier. 2. 35. sed legat Parochus totũ hoc caput, ex quo multa ad concionandum argumenta desumet. Mileuitanũ Conc. cap. 7. 8. & 9. Item Conci. Trid. Sess. 6. de iustificatione c. 11. Vide itẽ Augu. in Ench. ca. 71. relatũ de pęn. d. 3. c. de quotidianis. & in lib. de dec. chor. 1. 11. Isid. lib. 2. de summo bono cap. 18.

scriptum est: [a] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est.* Et à Hieremia, [b] *Dixisti: absque peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quòd dixeris, non peccaui.* Quorum sententias omnium idẽ, qui eas eorum ore protulerat Christus Dominus, hos petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. Id.n. secùs interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani concilii, in hunc modum: Placuit, ut, quicũq; uerba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus, DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, ita vult à sanctis dici, ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi dicit dimitti uelle, & corde dicit quę sibi dimittantur debita, non habere.

6 *Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & uera eiusdem de pænitentia in animo excitetur.*

Non simpliciter, sed cũ mœrore recognoscenda sũt peccata. Vnde prouocandi sunt hoĩes ad agnitionem turpitudinis & indignitatis peccati.

VERVM in necessaria recognitione peccatorũ non est satis, illa leuiter recordari. Nã ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat; animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligẽter Parochi, ut non solùm facinorum, ac flagitiorum suorũ meminerint fideles auditores, sed ut molestè dolenterq; meminerint, ut, cùm angantur intimis sensibus, conferãt se ad Patrem Deũ, à quo, ut inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec uerò solùm erratorum turpitudinẽ studebunt

debunt subijcere oculis fidelis populi, verũ etiã dignitatẽ, ac sordes hominum; qui, cùm nihil simus, nisi putida caro, nisi summa fęditas, incompręhẽsibilem illã Dei maiestatẽ, & inexplicabilem pręstantiã, incredibilem in modũ audeamus offendere, præsertim à quo procreati, liberati, innumerabilib' maximisq; beneficiis aucti sumus.

De hominũ vanitate lege Isa. 40. 6. 7. Eccl. 14. 18 Ia c. 1. 10. 1. P. 1. 24. & Iob. 7. 5. 6. 7 & 10 9. 10 De Dei incõprehẽsibili maiesta te vide Iob. 9. 4. 5. 6. & 12. 13. 4. 5. & sępe alibi, et Hier. 10. 6. 7.

7 *Quomodo per peccatum grauissimæ diaboli seruituti nos tradamus.*

Vt quid? Vt[a] abalienati à Patre Deo, qui sũmũ bonũ est, turpissima peccati mercede,[b] Diabolo nos addicamus in miserrimam seruitutem. neque enim dici potest, quàm crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui repulso suaui iugo Dei, ruptoque caritatis amabilissimo nodo; quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostẽ acerrimũ desciuerũt, qui eo nomine [c]princeps, & [d] rector mũdi, & princeps tenebrarũ, & [e] rex super uniuersos filios superbiæ, dicitur in diuinis litteris. In eos autem qui dęmonis tyrannide opprimũtur, uerè cõuenit illa uox Isaiæ, [f] *Domine Deus noster posśederũt nos domini absq; te.*

a Vide Hie. c. 3. p totũ, & 5. per totũ 2. 13. 14.
b Diabolo sese p peccatũ homines addicũt, Augu. in li. expos. ad Ro.
c Ioã. 12. 32 & 14. 30.
d Eph. 6. 12.
e Iob. 41. 25
f Isa. 26. 13.

8 *Quanta mala peccatum in animam inuehat.*

Hæc si nos minus mouent rupta fędera caritatis, moueant certè calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatũ incidimus. Violatur enim sanctitas animæ, quam [g] Christo despõsam esse scimus. profanũ fit illud idem [h] templum Domini, quod, qui contaminant, in eos dicit Apostolus, [i] *Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus.* Innumerabilia sunt mala, quæ pec-

g Anima est sponsa Christi Hier. 2. 2. Oseę 2. 19. 20. 2. Cor. 11. 2. 1 Cori. 3.
h Est tẽplũ Dñi i. Spiritus sancti. 1. Cor. 6. 19
i 1. Corin. 3. 17.

catum inuexit in hominem: quam penè infinitã peſtem Dauid his verbis expresſit,[a] *Non eſt ſanitas in carne mea, à facie iræ tuæ: non eſt pax in oſsibus meis, à facie peccatorum meorum.* Nimirum norat hanc plagæ vim, cùm nullam ſui partem peſtifero peccato intactam fateretur. Peruaſerat enim in oſſa peccati virus: ideſt, rationem, & voluntatem, quæ maximè ſolidæ ſunt animi partes, infecerat. Hanc latè patentem peſtem indicant ſacræ litteræ, cum peccatores [b] claudos, [c] ſurdos, [d] mutos, [e] cæcos, & omnibus membris captos, appellant. Sed, præter dolorem, quem ex peccatorum quaſi ſcelere ſentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in ſe propter peccatum commotam intelligebat. Bellũ enim eſt ſceleratis cum Deo, quorum ſceleribus incredibiliter offenditur, inquit enim Apoſtolus: [f] *Ira & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum.* Nam etſi trãſierit actio peccati, tamen peccatum, macula, & reatus permanet; cui ſemper imminens ira Dei illud perſequitur, tanquam vmbra corpus.

a Pſa. 37. 4.

b Prou. 26. 6 Iſaia. 33. 23. Hier. 31. 8. Luc. 14. 13. c Iſa. 42. 18 19. & 43. 8 a. d Pſal. 37. 5. & Iſa 56. 10 e Iſa. 42. 16. 18 19. & 43. 8. & 56. 10. & 59. 10. Bellum eſt ſceleratis cum Deo Iſ. 59. 2 f Rom. 2. 2. 8. 9.

Peccato cõmiſſo remanet macula & reatus.

9 *Quomodo perſpecta peccatorum calamitate ad pœnitentiam conuerti debeamus.*

CVM igitur Dauid his vulneraretur aculeis, ad petẽdam delictorum veniam excitabatur: cuius, & exemplum doloris, & doctrinę rationem, ex quinquageſimo eius Pſalmo depromptã, proponẽt Parochi fidelibus auditoribus, vt Prophetæ imitatione, & ad doloris ſenſum, id eſt, ad veram pęnitentiam, & ad veniæ ſpem erudiri poſſint.

Exẽplo Dauidis excitãdus eſt animus ad pœnitentiam.

sint. Quantam habeat vtilitatem hęc docendi ratio, vt ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad pœnitētiam hortaretur, admonebat eum, vt malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur: [a] *Vide enim*, inquit, *quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.* Qui carent necessario, hoc recognitionis, ac doloris sensu, ij apud Prophetas Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, [b] cor durum, [c] lapideum, & [d] adamantinum habere dicuntur. Sūt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

Vtilitas veræ pœnitentiæ & contritionis.

a Hier. 2. 19

b Isa. 46. 12 Ezech. 3. 7.
c Ezech. 36 26.
d Zach. 7. 12

10 *Quibus meditationibus post peccati agnitionem, & detestationem spes impetrandæ ueniæ concipienda sit.*

Sed ne peccatorū grauitate deterritus se populus ueniā impetrare posse desperet; ipsum ad spē vocare Parochi debebunt his rationibus, qđ & Ecclesiæ Christus Dominus [e] potestatē dedit remittēdi peccata, quemadmodū sacrosācti symboli articulo declaratur: & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanū: nisi .n. promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pęnitentibus nunquā nobis hanc precādi formulam præscripsisset; Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixū in animis nostris tenere debemus, fore, vt is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere.

Quomodo spes sit peccatorib. excitanda.
e Matt. 16. 19. & 18. 18 & Io. 20. 23.
Prōptus est De' ad ignoscendū si nobis ipsi non desimus vide Hier. 3. 1. Ezec. 18. 23. 30. 31. Ioel. 2. 13. 14 Ion. 3. 9. 10. & in nouo testamento passim.

11 *Quomodo si nos pœniteat, Deus facilè peccatis nostris indulgeat.*

Nam omnino sub hac petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, vt verè penitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientiæ perturbamus, quantùm est situm in nobis; quem offendimus; quē factis, dictisq; violamus. Verùm idem est ille beneficētissimus parens, qui cùm possit omnia condonare, non modò se id velle declarauit, sed etiam impulit homines, vt à se veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiā reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscēdum diuinæ voluntatis, fidem auget, spem alit, caritatem inflammat; operępretium est ornare hunc locum nōnullis diuinis testimonijs, & hominum exemplis: quibus maximorum scelerum pęnitētibus Deus veniam concesserit. Quam sententiā quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in procœmio huius precationis, & in ea symboli parte, quæ est de remittendis peccatis: inde assumēt Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

Peccatū propriè aduersus Deum pugnat.

Quàm sit ꝓpensus Deus ad ignoscendum, exemplis illustretur.

Pœnitentiæ vera exēpla sunt Iudic. 10. 15. 16. & 1. Reg. 7. 3. & 2. Reg. 12. 13. & 24. 10. 17. & 2. Paral. 12. 6. & 33. 12. Ionæ 3 per totum Iud. 7. 4. 8. noui testamēti exempla notiora sunt.

12 *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

Tum verò eodem vtantur instituto, quo in cæteris petitionibus vtendum duximus, vt intel-

ligant fideles, quid hic DEBITA significet; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum sit, postulent.

Deo debemus amorē ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Deu. 6. 5. Matt. 22. 37. Mar. 12. 9. quod debitum non potest remitti Rom. 13. 8.

Primum autem scire oportet minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria.

Deo itē debemus cultum & honorē: quod item remitti nō debet. Galat. 5. 3.

Neque verò, quia debiti nomine, etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, postulamus, vt non ampliùs ea debeamus.

Debitū peccatum significat. Luc. 7. 41. a Luc. 11. 4.

Sed precamur, vt liberet à peccatis: sic enim sanctus[a] Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pęnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pēdimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus Dominus loquutus est ore Prophetæ:[b] *Quæ non rapui, tunc exoluebam.* Qua Dei verbi sententia licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse soluendo,[c] cùm peccator per se satisfacere nullo modo posit.

b Psal. 68. 5.

c Luc. 7. 41.

13 *Cùm peccator per se non sit soluendo, vnde debito per peccatum contracto satisfieri possit.*

d Ps. 100. 1.
e 1. Ioan. 2. 1. 2.

Christi implorandū patrociniū, vt ex thesauro passionis eius pstetur, quō cōtracta per peccatū debita nobis dissoluantur.

QVARE confugiendū erit ad misericordiam: cui, quia [d] par iustitia respōdet, cuius est retinētissimus Deus, vtēdum erit [e] deprecatione, & patrocinio pasionis Domini nostri Iesu Christi; sine qua nemo vnquā veniam delictorū impetrauit, à qua omnis & satisfaciendi vis, & ratio,

Chriſti paſſio eſt fons omnis nſæ ſatisfactionis. vide Tho. in 3 p. q. 48. arti. 1. & 2.

tanquam ex fonte profluxit. Nam pretium illud in cruce à Christo Domino perſolutum, & nobiſcum per ſacramenta, re, vel ſtudio ac deſiderio adhibita communicatum, tanti eſt, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, vt peccata noſtra remittantur.

Pro remiſſione peccatorū venialium, & capitalium fit hæc oratio.

14 *Hic pro indulgentia, ac remiſſione culpæ venialis, & mortiferæ oratur.*

Peccatū mortiferū non remittitur ſine pœnitētię ſacramēto. vide quæ de sacro pęnitentię in 2. p. dicta ſunt.

Qvo loco nō id modò pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur, q̄ precatio in ſcelerum grauitate pondus nō habebit, niſi id à pęnitētiæ ſacramēto, re, vel certè deſiderio ſuſcepto, vt iam dictum eſt, aſſumpſerit.

15 *Non eadem eſt ratio cur* Debita noſtra *hic dicamus, quæ fuit, dum* Panem noſtrum *peteremus.*

Aliter panē noſtrum, aliter debita noſtra dicimus.

Dicimvs autem Debita nostra longè aliter, atque Panem nostrvm antea diximus. Noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: nam noſtra volūtate ſuſcipiuntur; quę peccati vim non haberent, niſi eſſent voluntaria. Nos igitur eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariā Dei clemētiam imploramus. In quo non vtimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quemquam transferimus, vt primi homines [a] Adā, & Eua fecerunt; ipſi nos iudicamus, illā, ſi ſapimus, Prophetæ precationē adhibētes, [b] *Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

Peccatū omne voluntariū. Aug. li. 1. retract. ca. 13. & 15. & li. de vera relig. ca. 14. & ſępe alias vide Mag. ī 2. d. 41. lit. c, & f. & Tho. in 1. 2. q. 74. ar. 1. Nō adferēdæ excuſationes in peccatis.

a Gene. 3. 12. 13.

b Pſ. 140. 4.

Cur

16 *Cur in numero multitudinis* Dimitte nobis debita *postulemus.*

NEC verò dicimus, DIMITTE MIHI, SED NOBIS: quòd fraterna necessitudo & caritas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, vt de communi proximorum salute solliciti, cũ pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptũ, perpetuoq; seruatum, [a] ipsi & maximè tenuerunt Apostoli, & vt ceteri adhiberẽt, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studij, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorũ, habemus in vtroque testamento sanctorum Mosis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum precabatur; [b] *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo:* alter in hunc modum; [c] *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.*

Alij pro alijs orare debemus.

a Rom. 1. 9. 2. Cor. 11. 28. 2. Pet. 1. 15.

b Exod. 32. 32.

c Rom. 9. 3.

17 *Quomodo hæc verba,* Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris *sint intelligenda.*

ILLVD, SICVT, dupliciter intelligi põt: nã & similitudinis vim habet, cũ videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. est præterea cõditionis nota: in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur: [d] *Si enim dimiseritis hominibus,* inquit, *peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet*

Duplex acceptio particulæ, sicut. Primo. Secundo.

d Mat. 6. 14. 15. & 18. 35. Mar. 11. 25. 26. Eccli. 28. 3. multa. q ad hunc locum facere possunt nos in expositione 5. præcepti, & alibi notauimus.

mittet vobis peccata veſtra. Verum habet vterq; ſenſus eandem ignoſcendi neceſsitatem: vt, ſi volumus nobis Deum veniam cõcedere delicto rum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, à quibus iniuriam accepimus. Sic enim Deus obliuionẽ iniuriarum, mutuum q; ſtudium, & amorem requirit à nobis, vt eorum, [a] qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia reijciat, & aſpernetur.

a Mat.5.24.25.

18 *Remiſſio omnium iniuriarum probatur eſſe & naturæ præceptis, & Christi mandatis conſentanea.*

Est etiã naturæ lege ſancitum, [b] vt tales nos alijs prebeamus, quales eos in nos eſſe cupimus: verè vt impudentiſsimus ille ſit, qui poſtulet à Deo, vt ſui ſceleris pęnã prętermittat, dum ipſe in proximum, animum retineat armatũ. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debẽt ij, quibus impoſitæ ſunt iniuriæ, cùm & vrgeantur hac precãdi formula: & apud S. Lucam id iubeat Deus, [c] *Si peccauerit † in te frater tuus, increpa illum; & ſi pænitẽtiam egerit, dimitte illi; & ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pænitet me, dimitte illi.* Et in Euãgelio S. Matthæi ſic: [d] *Diligite inimicos veſtros:* Et [e] Apoſtolus, & ante eũ [f] Salomon ſcripſerit, *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi:* & ſic apud S. Marcum Euangeliſtam, [g] *Cùm stabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.*

b Mat.7.12. Luc. 6. 31. Tob. 4 16. qđ eſſe iuris naturæ habes d. 1.c. 1. vide item Aug. in Enchir. & de ſer. Domin. in mon.li.1. ca. 41.& 42.
c Luc. 17.3.4.
† 19.M S. & Syr. exemp. non habent vocẽ in te.
d Mat.5.44.
e Ro.12.20.
f Prou. 25.21.
g Marc. 11.25.

Qui-

19 *Quibus rationibus flectendi sint hominum animi ad leni tatem, quam hic Deus exigit.*

Sed quoniam deprauatæ naturæ uitio, nihil ægrius fit ab homine, quàm ut inferenti condonet iniurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenii uim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hãc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in traditione [a] diuinorum oraculorum, in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prędicent id, quod uerissimũ est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facilè remittãt iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quòd inimicos diligimus, similitudo quædam cum parẽte Deo, [b] qui sibi inimicissimum, & infestissimũ genus hominum, filii sui morte ab æterno exitio redemptum, recõciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clausula illud imperiũ Christi Domini, quod recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie, [c] *Orate pro persequentibus, & calumniantibus uos, ut sitis filij Patris uestri qui in cælis est.*

Difficile est conceptù ulciscendi appetitú deponere

Clementia ĩ proximos Christianis est necessaria.

a Præter superiora hęc illis indicãda duxim⁹. Exo. 23. 45. Leu. 19, 17. 18. Deu. 32. 35. & 1. Reg. 24 5. 6. 10. 11. & 26. 10: 1. Iob 31. 29. 30. Ps. 7. 7. & 9. 13. Pro 20 22. & 24. 19. Ez. 25. 12. 13.

b Rom. 5. 8. 9. 10.

c Mat. 5. 44.

20 *Quomodo cum ijs agendum sit, qui ex animo omnem iniuriarum obliuionem delere n queunt.*

Verum hoc loco non vulgaris Pastorũ prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant contere iniurias obliuione uoluntaria, & eos diligere, qui læserunt, id cupiunt, & pro uiribus faciũt, sed

Quãta obliuio iniuriarũ requiratur à Christianis. vide Tho in 2. 2. q 25. art. 9. vide itẽ de iniuriis ul-

se uniuersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis; quamobrem magis agitantur conscientiæ fluctibus, uerentes, ne parum simpliciter, & candidè positis inimicitiis, Dei iusso non obediant. Hic igitur Pastores [a] cōtraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quòd illius sēsus sit ad uindicationem procliuis, huius ratio propensa ad ignoscēdum, hinc inter ipsos perpetuam turbam, ac rixam existere: quare saluti minimè diffidendum esse demonstrabunt, reclamantibus, & aduersantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modò spiritus perstet in officio, & uoluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

ciscendis q̄ habētur 23. q. 4. ca. si is qui. & cap. est iniusta. & ca. displicet & multis aliis.

a Matt. 26. 4. Rom. 8. 18. 19. Gal. 5. 17.

21 *Qui appetitum uindictæ adhuc retinent, possunt & debēt orationem Dominicam absque culpa recitare.*

Qui ex corde obliuisci iniuriarum nequit, non debet huius clausulę precationē intermittere.

QVOD autē aliqui fortasse fuerint, qui, cùm nondum animum inducere possint, ut obliti iniurias, amēt inimicos; propterea deterriti, ea quā diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non utantur, duas has rationes afferent Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis unus è fidelium numero preces has facit totius Ecclesiæ nomine, in qua pios aliquot esse necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiserunt.

Prima rō. Orāt Christiani nomine totius Ecclesiæ. Tho. in 2. 2. q 83. ar. 16.

Accedit eò, quòd, id à Deo petentes, vnà etiā petimus, quicquid ad illud impetrandū in eam petitionem à nobis necessariò conferendum est.

Cùm petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiēdi illud, quod homini alioqui esse uidetur īpossibile.

Pe-

Petimus enim, & veniã peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ: petimus facultatem intimi doloris; postulamus, vt à peccatis abhorrere, & illa sacerdoti verè, ac piè confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cùm, vt nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, vt largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani illo, & prauo timore cōmouentur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione, contraque etiam cohortãdi ad frequentem orationis usum, quo à parẽte Deo postulẽt, vt sibi det eam mentem, vt iis, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant.

22 *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

SED vt precatio omnino fructuosa sit. primũ hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti, itaque nos ea caritate, & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat, conuenire autem maximè iis, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lachrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerũ, in quibus fuit aliqua occasio peccãdi, quæq; nobis ansam dare posint ad offendendum parentem Deum. In his curis uersabatur Dauid, cùm diceret: [a] *Et peccatum meum contra me est semper.* Et alio loco, [b] *Lauabo per singulas noctes le-*

Pœnitere.

Lachrymari.

Occasiones peccatorum euitare.

a Ps. 50. 5.

b Ps. 6. 7.

lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Proponat ſibi præterea unuſquiſque ardentiſſimum orandi ſtudium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum,[a] vt publicani illius, qui longè conſiſtens præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantum pulſabat pectus, eam habens orationem, *Deus propitius eſto mihi peccatori;* tum[b] illius peccatricis mulieris, quæ Christo Domino, retro ſtans, rigatos à ſe eius pedes, capillis etiam abſterſos oſculabatur:[c] Petri denique principis Apoſtolorum, qui egreſſus foras, fleuit amarè.

Exẽpla eorũ proponẽda, qui precibus ueniã impetrarũt.
a Luc. 18.13
b Luc. 7.38
c Mat. 26.75

23 *Quæ ſint præcipua ad ſananda animæ uulnera remedia.*

DEINDE, cogitandũ eſt, quò infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quę ſunt peccata, propenſiores, eò pluribus, & frequẽtioribus medicamentis indigere. Sunt autem ęgrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hęc igitur ſæpiſſimè adhibeat fidelis populus: deinde Eleemoſyna, quemadmodum tradunt[d] diuinæ litterę, medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus. Quare qui piè, hac prece uti cupiũt, pro uiribus benignè faciant egentibus: quantam enim uim habeat ad delẽdas ſcelerum maculas, teſtis eſt in Tobia angelus Domini ſanctus Raphael, cuius eſt illa uox,[e] *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire † miſericordiam, & uitam æternam.* Teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor regem ſic admonebat:[f] *Peccata tua eleemoſynis redime, et iniquitates tuas miſericordijs pauperum.*

Remedia pcipua ægrotãtis animæ ſunt pœnitentia & Euchariſtia.
Eleemoſynę uirtus.
d Vide Deu. 15.7,8. Tob. 4.7. Pſ. 40. 2. Prou. 14 21. 22. & 19.17. & 9 Eccli. 3. 33. Luc. 11. 41. & 12.33 34. & 16. 9 & ſæpe alibi.
e Tob. 12. 8. 9.
† vocẽ miſericordiã, non habent 10 MS. Reg. & Græc. exemp.
f Dan. 4.24.

Opti-

Optima autem largitio, & impertiendę misericordię ratio, est obliuio iniuriarum, & bona uolūtas erga eos, qui rem, uel existimationem, uel corpus tuum, tuorumve violauerit. Quicunque igitur cupit in se esse maximè misericordē Deū, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remitratque omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasionem, de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cùm homicidii locū tractauimus, eò reiicimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quàm eum, qui cùm hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

Optima eleemosyna est iniuriarum obliuio.

Indignum est neniam à Deo postulare quā offensus aliis præstare nolis.

DE SEXTA PETITIONE,

CAP. XV.

Et ne nos inducas in tentationem.

SECTIO PRIMA.

1 *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

Qui recens suam uitam emēdarunt, maiorib. tētationib. sūt obnoxii. Bern. ser 4. de assump. † Cod. alius legit, hostis artib. ac machinis propositi sunt.

NON dubiū est quin filii Dei, cùm post impetratam delictorum ueniā, incensi studio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cęleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuētes pietatis officia, toti pēdent à paterna eius uoluntate, ac prouidētia: tum eò magis humani generis † hostis omnes aduersus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur

sic,

sic, ut uerendũ sit, ne, labefactata, & mutata sententia rursum in uitia delabantur, longeq; deteriores euadant, quàm antea fuerint, de quibus illud principis Apostolorum iure dici possit, [a] *Melius erat illis, non cognoscere uiam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.* Qũo dæmõ eos maxime impugnet, qui ab eo defecerunt. Vide Luc. 11. 24. 25. 26. a 2. Pet. 2. 21

2 *Quomodo Christus nos hac oratione aduersus uaferrimi hostis insidias munire uoluerit.*

QVARE nobis à Christo Domino datum est huius petitionis præceptũ, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusq; patriam curam, & præsidium imploremus, minimè dubitantes fore, vt si deseramur diuino patrocinio, uaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque uerò solũ in hac orãdi regula iussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed illa etiam oratione, quã ad sacros habuit Apostolos sub ipsum mortis tempus, cùm quidem [b] ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his uerbis admonuit: b Io. 13. 10. [c] *Orate, ut non intretis in tentationem.* Quæ iterũ à Christo Domino adhibita admonitio, magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitãdi fidelem populum ad frequentem huius usum precationis, ut, cùm tanta hominibus ab hoste diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assiduè, NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. c Matt. 26. 41. Mar. 14. 38. Luc. 22. 40. Quare christiani uehementius ad frequẽtem huius precationis vsum sint excitandi.

3 *Quibus præcipuè rationibus homines huius petitionis necessitatem intelligere possint.*

IN

INTELLIGET autem fidelis populus, quantoperè egeat diuini huius adiumenti, si suæ imbecillitatis, inscitięq; meminerit, si recordabitur illam Christi Domini sententiam, [a] *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, si ei uenerit in mentem, quàm graues sint, & exitiales hominum casus impellente dæmone, nisi sustineátur dexterę cælestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quàm sacer ille chorus Apostolorum, [b] qui magno antea animo cùm essent, primo quoque obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud Principis Apostolorum, qui in tánta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cùm paulò ante, sibi bene fidens, ita dixisset, [c] *si oportuerit me mori tecum, non te negabo*: statim unius uoce muliercu-
læ perterritus, se Dominum non nosse iureiurando affirmauit. nimirū illi in summa spiritus alacritate non respondebant uires. Quod si uiri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerūt: quid nō timēdū est cęteris, qui ab eorum sanctitate absunt lōgissimè?

a Matt. 20.4 Mar. 14.33.

Humanę imbecillitatis exemplum in Apostolis.

b Matt. 26. 35 56.

Petri imbecillitas.

c Matt. 26. 35. 70. 71. Mar. 14. 29. 68 69.

A maiori & minus.

4 *Quot quantisque tentationum periculis hominum uita sit exposita.*

QVARE proponat fideli populo Parochus prę lia, & pericula, in quibus assidue uersamur, [d] dū anima est in hoc mortali corpore, quos undiq; caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotus quisque est qui magno suo malo non experiri cogatur?

Pericula inter quæ fideles uersātur sæpius ad memoriā sunt reuocanda.

d Iob. 7. 1. iuxta 70.

Triplex est in hac uita tentatio.

Quis

Quis nō his lacessitur stimulis? quis hos nō sentit aculeos? quis subiectis nō vritur ardētibus facibus? & quidem tam varij sunt ictus, tam diuersę petitiones, vt difficillimum sit grauem aliquā plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, [a] qui habitant, & viuunt nobiscum, sunt præterea hostes illi acerrimi, de quibus scriptum est, [b] *Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cęlestibus.*

Matth. 4. 3. 5. 9. & 1. Ioā. 2. 16. Aug. li. de ver. relig. ca. 38. vnde isti tres hostes sunt infestissimi. Hostes externi. a Mat. 10. 36 b ad Ephes. 6. 12.

5 *Quàm graues sint Dæmonum in nos insultus, ex sententia D. Pauli exponitur.*

ACCEDVNT enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones dæmonum, qui & apertè nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, vix vt ab illis cauere possimus. Illos & principes Apostolus appellat propter naturæ excellentiam, (nam natura hominibus, & cæteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates vocat, q̄ nō solùm naturæ vi, sed potestate etiam superant, & rectores nominat mundi tenebrarum: non. n. clarum & illustrē mundum regunt, id est bonos, & pios, sed obscurū & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ & facinorosæ vitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiā Dęmones spiritualia nequitiæ: est enim carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia

Ibid. Dęmonū potestas reliquis rebus antecellit. Iob. 41. 24. vide Gre. li. 34. mor. ca. 17.
Rectores mūdi tenebrarū cur dicantur Dæmones. Aug. in Psal. 54.
Carnalis nequitia q̄ sit. Spiritalis nequitia q̄ sit.

nequitiæ, ſunt mala ſtudia, & praue cupiditates quæ ad ſuperiorem pertinēt animæ partem, quæ tanto peiores ſunt, quàm reliquæ, quantò mens ipſa, & ratio altior eſt, atque præſtantior. Quæ ſatanæ nequitia, quia maximè ſpectat illuc, ut cæ-
a Epheſ. 6. 12. leſti nos hereditate priuet, propterea dixit [a] Apoſtolus, *In cæleſtibus*. Ex quo licet intelligere magnas eſſe hoſtium uires, inuictum animum, immane in nos & infinitum odium. bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, ut nulla pax eſſe cum illis, nullæ indutiæ fieri poſsint.

6 *Quanta ſit Diaboli ad tentādum audacia & peruerſitas.*

Quanta dęmonum ſit audacia & inuidia.
b Iſa. 14. 13.
c Gen. 3. 12.
d Iob. 1. & 2. Dauid 1. Paral. 21. 1. Ieſum ſacerdotē magnum Zach. 3. 1. 2.
e Luc. 22. 31
f Matt. 4. 3.
g 1. Pet. 5. 8.
Dęmones nō ſinguli ſed plures infeſtant interdum homines.
h Matt. 8. 28 19. Mar. 5. 9. Luc. 8. 30.
i Mat. 12. 45 Luc. 11. 26.

QVANTVM uerò audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox: [b] *In cælum conſcendam*. [c] aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: [d] adortus eſt Prophetas, appetiuit Apoſtolos, ut, quēadmodum apud Euāgeliſtam loquitur Dominus, [e] cribraret eos ſicut triticum: [f] Ne ipſum quidem Chriſti Domini os erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam S. Petrus expreſsit, cùm dixit, [g] *Aduerſarius veſter Diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem deuoret.* Quanquam non unus modò tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt, quod ille confeſſus eſt dęmon, [h] qui rogatus a Chriſto Domino, quod ſibi nomen eſſet, reſpondit, *legio mihi nomen eſt*, nempè Dęmonū multitudo, quę miſerum illum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt, [i] *Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.*

Cur

Cur peruersi minus, pij aût magis à Dæmonibus infestêtur.

MVLTI sunt, qui quòd impulsus, atq; impetus Dæmonum in se minime sentiût, totam rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à dęmonibus nô impugnari mirum non est, quibus se spôte tradiderunt: nô est in illis pietas, non caritas, non uirtus ulla Christiano homine digna, quare fit, ut toti sint in potestate Diaboli, nec ullis têtationibus opus est ad eos euertêdos, in quorum iam animis ipsis libêtibus commoratur. At uerò, qui se Deo dicauerunt, in terris cælestem uitam agêtes, ij maximè omnium Satanæ incursibus petûtur hos acerbissimè odit, his in singula temporis momenta struit insidias: plena est historia diuinarum litterarum sanctorum hominum, quos præsenti etiam animo stantes, uel ui, uel fraude peruertit. [a] Adam, [b] Dauid, [c] Salomon, [d] aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dæmonum uiolentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non posit consilio, aut hominum uiribus. Quis i itur se suo pręsidio satis tutum existimet? Itaq; piè, casteq; petendum à Deo est, [e] ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut posimus sustinere.

Dęmones iprobis infesti nô sut Aug. serm. 85. & 93. de têpore. Dęmones intestât probos, hoc autê ex odio fit quo christianos oês, & maximè monachos infestantur. Athan. in vita S. Antonii. vide itê Cass. Coll. 7. ca. 23. Ab exemplo sâctorum.

a Gen. 3. 2.
b 2. Reg. 11. 2. 3.
c 3. Reg. 11. 1
d Sampson Iud. 16. 4. 5. Saul 1. Reg. 15. 8. 9. Ezechiâ 4. Reg. 20. 13.
e 1. Cor 10 13. 2. Pet. 2. 9

Dæmones quantum, aut quam diu volunt, homines tentare non possunt.

VERVM hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dęmonû uim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum côfugiant:

Dæmonum in nos potêtia limitata est. Apoc. 2. 10. & 20. 2. 3. vide Cass. col. 8. ca. 18. August. in Psal. 61.

non enim Satan in tāta & potētia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quātum, nec quandiu uult, tentare nos aut uexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur: notissimum est exemplū Iob: de quo nisi diabolo dixisset Deus:[a] *Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt*, nihil eius Satanas attigisset: cōtrà uerò nisi addidisset Dominus, [b] *Tantum in eum ne extendas manum tuam*, uno diaboli ictu cū filiis ipse, facultatibusque cōcidisset. Ita autē alligata est dęmonum uis, ut ne [c] in porcos quidem illos, de quibus scribunt Euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset.

a Iob. 1. 12.
b Ibid.
c Mat. 8. 31. Marc. 5. 11. Luc. 8. 32. vide itē Cass. coll. 7. c. 22. Aug. in Psa. 26. & in Ps. 31 & 32. Tētare q̃d sit. Tho in 1 p. q. 114. art. 2. & 2. 2. q. 97 ar. 1. & Aug. li. 2. de cōs. Euāg. c. 72.

9 *Quid tentandi vox nobis designet, quaque ratione à Deo tentemur.*

SED ad intelligendam huius petitionis uim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item induci in tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tentetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicentes, uerum exprimamus: qui tentādi modus in Deum minimè cadit: quid enim est quod nesciat Deus? [d] *Omnia enim*, inquit, *nuda & aperta sunt oculis eius.*

d Heb. 4. 13 Psal. 33. 16. Eccl. 15. 20. Quo Deus hominē tentet. vide itē Augu. epis. 146. & ī ex. q. 58. & 74.

Est alterum tentādi genus, cùm longius progrediēdo, aliud quæri solet uel in bonam, uel in malam partem: in bonā, cum ea re tentatur alicuius uirtus: ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplū cæteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipsum ad Dei laudes excitētur: quæ tentandi ratio sola cōuenit in Deum. Huius exemplum

plum tentationis est illud in Deuteron. *Tentat uos Dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non.* Quomodo etiam tentare suos dicitur Deus, cũ inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit, quod probandę eorũ patientiæ causa facit, & ut aliis documentum sint Christiani officii. In hanc partem [a] legimus Abraham esse tentatum, ut filium immolaret: quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandem sententiam dictum est de Tobia: [b] *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*

Deut. 13. 3. vide Augu. in Ps. 5. & 6

a Gen. 22. 1. vide Augu. li. 16. de ciu. Dei cap. 32.

b Tob. 12. 13

10 *Quomodo dæmon homines tentet.*

IN malam partem tentantur homines, cùm ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatq; pręcipites: quam obrem [c] tentator in diuinis litteris appellatur. In iis uerò tentatio modò intimos nobis admouens stimulos animæ affectiones, & commotiones adhibet administras: modò nos exagitans extrinsecùs, externis rebus utitur, uel prosperis ad efferendos, uel ad frangendos aduersis: nonnunquã habet emissarios, & excursores, perditos homines, in primisque hæreticos, qui [d] sedentes in cathedra pestilentię malarum doctrinarũ mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent uirtutis, & utiorum, homines per se procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant.

Tẽtatio deceptiõis cã diaboli est propria. Augu. epi. 146. & alibi.

c Mat. 4. 2.

Quibus dæmon in tẽtãdis hominibus utatur instrumentis.

Hæretici sunt ad homines decipiendos diaboli administri.

d Psal. 1. 1.

Quid ſit in duci in tẽta tionẽ, quod que multipliciter ſieri poſſit. vide Angu. in 1. de ſerm. Do in mõ. c. 14.

11 *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

DICIMVR autem induci in tentationẽ, cùm tentationibus ſuccumbimus. Inducimur uerò in tentationem dupliciter; primùm, cum de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini eſt peccati auctor Deus, imò uerò [a] odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic uero etiã eſt apud ſanctum Iacobum: [b] *Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum eſt.*

Deus peccati nõ eſt auctor, ſed illud odit.

a Exo. 23. 7. & 2 Paral. 19. 7. & Iudith 5. 21. & Iob 24. 10. & Pſ. 5. 5. 7 & 44. 8. Prou 15. 8. 9. Sap. 14. 9. Eccl. 15. 21. Oſeæ 13. 9. & alibi. Tertu. li. 2. in Marc. ca. 14. Iren. lib. 3. c. 12 Baſil. in ho. quod Deus nõ ſit auctor malorum & omnes ſãcti. b Iac. 1. 13.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etſi non tẽtat ipſe, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cùm poſſit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus ſuperemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, & bonos tentari quidem ſinit, uerumtamen ſua gratia ſuſtentatos nõ deſerit. Nec uerò nõ interdum iuſto, & occulto Dei iudicio, noſtris id ſcelerib. poſtulãtibus, nobis ipſi relicti, cõcidimus.

12 *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Quõ à Deo in tentationem inducimur.

PRÆTEREA nos in tentationem Deus inducere dicitur, cùm eius beneficiis, quæ nobis ad ſalutem dedit, abutimur ad perniciẽ, & [c] patris ſubſtantiam, ut prodigus ille filius, diſſipamus uiuendo luxurioſè, noſtris cupiditatibus obſequentes. Quamobrem id dicere poſſumus, quod de lege dixit Apoſt. [d] *Inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc eſſe ad mortem.* Opportunum rei exemplum eſt Hieroſolyma, teſte

De hac hominum nequitia uide Deut. 32. 15. & 1. Reg. 2. 22. & 2. Re. 12. 8, & 9. c Luc. 15. 12. 13 14. d Ro. 7. 10.

Eze-

Ezechiele: quam Deus omni ornamentorũ genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret Deus; [a] *Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te:* & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantùm abest, ut optimè de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cęlestibus beneficiis ad beatitudinem consequendã, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut ingratissima in parẽtem Deum, abiecta spe, cogitatione cælestiũ fructuum, tantùm præsenti abundantia luxuriosè, ac perditè frueretur: quod [b] Ezechiel eodem capite pluribus uerbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam sibi ab eo diuinitùs uberem materiã rectè factorum, ad uitia, illo permittente, conuertunt.

a Eze. 16. 14

b Ibid. 19. 20. & seq.

Ingrati in Deũ homines tepre hen duntur.

Mos loquẽdi scripturarum improprius quando uerbis actiuis Dei permissio significatur.

13 *Quomodo scripturæ uerba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per uerba operationem significantia loquuntur.*

SED oportet hunc diuinæ Scripturæ morẽ diligenter attẽdere, quæ Dei permissionem iis interdum uerbis significat, quę propriè si accipiantur, tanquam actionem in Deo significant: nam in Exo. sic est: [c] *Indurabo cor Pharaonis;* & apud Isaiam: [d] *Excæca cor populi huius:* & ad Rom. scribit Apost. [e] *Tradidit illos Deus in passionem ignominiæ, & in reprobum sensum.* Quibus in locis, aliisq; similibus, non id omnino esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est.

c Exo. 4. 21. & 7. 3.

d Isa 6. 10.

e Ro. 1. 26. 28 vide Ireneũ lib. 4. cont. hære. c. 48. Tert. li. 2. in Mar. c. 14. Cyrill. Hier. catec. & Aug. lib. de præd. & gratia. c 15. & de præd. sanct. c. 8. & li. de gratia & li. arb. ca. 21. 22. & 23. & Thom. in 1. 2. q. 87 ar. 2. & 2. 2. q. 15. ar. 1.

14 *In hac precationis parte non postulatur, ut prorsus ab omni tentatione immunes simus, sed ne in tentationibus à Deo deseramur.*

HIS uerò positis, non erit difficile, scire, quid

Tētationū utilitas. in hac precationis parte poſtulemus. Nec uerò petimus, ne omnino tentemur.[a] *Eſt enim hominum uita, tentatio ſuper terram.* Eſt autem ea res vtilis, & fructuoſa hominum generi: nam in tentationibus nos ipſos, id eſt, uires noſtras cognoſcimus: quáobrē ēt[b] humiliamur ſub potēti manu Dei, uiriliterq; decertantes, [c] *expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ. Nam, &* [d] *qui certat in agone, non † coronatur, niſi legitimè certauerit;* & ut inquit ſanctus Iacobus, [e] *Beatus vir, qui ſuffert tentationem; quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.* . Quod ſi urgemur nonnúquam hoſtium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorē pōtificē, [f] qui poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum ipſum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſidio deſerti, tētationibus vel decepti aſſentiamur, uel cedamus afflicti; ut præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cùm defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat.

a Iob.7.1. ſecundū 70.
b 1. Pe. 5.6.
c 1. Pe 5.4.
d 2. Tim. 2. 5
† Coronabitur habent, MS. quæd.
e Iac. 1.12.
f Heb. 4.15.
Quid in hac precationis parte poſtuletur.

15 *Quomodo à Deo in noſtris tentationibus opem implorare debeamus.*

QVARE & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus & nominatim, cùm ſingulis affligimur, ad precationem cōfugere oportet, quod à Dauide factū legimus pene in unoquoq; tentationum genere. nā in mendacio ſic precabatur: [g] *Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis uſquequaque.* In auaritia ad hunc modum, [h] *Inclina cor meum in teſtimonia tua, et non*

Non modò generatim, ſed ſpeciatim poſtulādū Dei auxiliū in ten tationibus.
g Pſ. 118.43
h Pſ. 118. 36

non in auaritiam. In rebus uerò inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, ac prece utebatur, [a] *Auerte oculos meos ne uideant uanitatem.* Ergo postulamus, ne morē geramus cupiditatib. neve [b] defatigemur in tētationib. sustinendis; ne [c] declinemus de uia Domini, ut tā in rebus incō modis, quā in prosperis, ęquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela uacuam relinquat. [d] *Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.*

a Ps. 118. 37.
b Heb. 12. 3.
c Deu. 31. 29.
d Ro. 16. 20.

16 *Quomodo de tentatione uictoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

Reliqvvm est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quę in hac precatione maximè cogitare & meditari oporteat. in qua erit illa optima oratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus nostris diffidamus, & omni spe nostrę incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnū animū habuerimus, pręsertim cogitantes, quàm multos hac spe, atque hoc animo pręditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus. An non [e] Ioseph undiq; circundatū ardentibus insanæ mulieris facibus, è summo ereptum periculo, [f] ad gloriam extulit? Nō [g] Susannā, a Satanæ ministris obsessam, tùm, cùm nihil propius esset, quàm ut nefariis sententiis interficeretur, seruauit incolumē? neque mirū: [h] *erat enim*, inquit, *cor eius fiduciam habens in Domino*. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima

Victoriā ex tentatione possum⁹ referre per fiduciam in Deum.

e Gen. 39. 7. 8. 9. Ps. 104. 18.
f Gen. 41. 38. 39.
g Dan. 13. 61. 62. 2
h Dan. 13. 35.

De mundo ob amicos à se sermonibus superatos, d car

ne ob uxorem fortiter repulsã: & de diabolo ob patiẽtiã in rebus aduersis seruatam.

sunt eius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciaq; cohortari debebit.

16 *Nostri certaminis antesignanus Christus est. socij, sancti omnes, ques qui non sequuntur uecordes sunt.*

Cogitent etiam fideles quem in hostiũ tentationibus ducem habeant, nempè Christũ Dominum, qui [a] uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Diabolũ. Est [b] is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum, quem & armis nudauit, & spoliis. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, est apud S. Ioannem, [c] *Confidite, ego uici mundum*. Et in Apocalypsi dicitur, [d] *ipse Leo uincens*. Et exisse uincens, ut uinceret: qua in uictoria suis etiam cultoribus facultatem uincẽdi dedit. Est Apostoli ad Hebræos epistola plena uictoriis sanctorum hominum, qui [e] per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonũ: & quæ sequũtur. Ex his uerò, quæ sic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidiè reportant ex intimis, & externis dęmonum præliis, homines fide, spe, & caritate præstantes: quę tam multæ sunt, tamque insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequẽtius accidere iudicaremus, nihil gloriosius: de quorum hostium clade his uerbis scripsit S. Ioannes. [f] † *Scribo uobis, iuuenes, quoniam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum.*

a Matt. 4. 4. 7. 10. Col. 2. 15.
b Luc. 11. 22
c Ioã. 16. 33.
d Apo. 5. 5.
e Apo. 6. 2. Quõ Christus nobis ꝓstrato diabolo uincẽdi facultatẽ dederit, & exẽplum ꝓbuerit uide Aug. l. 4. de Trin ca. 13. Greg. hom. 16. in euãg. Tho in 3. p q. 41. ar. 1. Heb. 11. per totum.
f 1. Io. 2. 14.
† 3. MS. & Grę. & Syr. exemp. leg. Scripsi uobis adolescentes.

17 *Quomodo diabolus à nobis superæri possit.*

Vincitur autẽ Satanas, non otio, somno, uino,

uino, comessatione, libidine; sed oratione, labore, uigilia, abstinentia, continentia castitate. [a] *Vigilate & orate*, inquit, ut iam diximus, *ut non intretis, in tentationem*, qui iis armis ad illā pugnam utuntur, in fugam cōuertunt aduersarios: [b] qui enim resistunt Diabolo, is fugiet ab eis. in his tamen sanctorum hominum uictoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentiùs, ut se suis uiribus hostiles dæmonum tētationes, impetusque sustinere posse confidat. non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis.

Labore uirtutibus, & uigilātia dęmones superantur.
a Mat. 26. 41
Mar. 14. 38.
Luc. 22. 46.
b Iacob. 4. 7.
Et si ꝓpriā infirmitatē in certamine agnoscamus.

18 *Quomodo omnes nobis ad uincendum uires à Deo dentur.*

HÆ uires, quibus prosternimus Satanę satellites, dantur à Deo, [c] qui ponit, ut arcum æreum brachia nostra, [d] cuius beneficio arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore, qui [e] dat nobis protectionem salutis, [f] cuius nos dextera suscipit, [g] qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum: ut uni Deo pro uictoria sint agendę, & habendæ gratię, quo uno & auctore, & adiutore uincere possumus, quod fecit Apostolus: inquit enim: [h] *Deo autē gratias, qui dedit nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Christum*. Eundem auctorem uictoriæ prædicat illa cælestis uox in Apocalypsi: [i] *Facta est salus, & uirtus, et regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni*. Testatur idem liber Christi Domini partam ex mundo, carneque uictoriam

Citra Dei auxiliū nihil possumus.
c Ps. 17. 35.
d 1. Reg. 2. 4
e Ps. 17. 36.
f Ps. 62. 9.
g Ps. 143. 1.
De uictoria Deo semper agendæ gratiæ.
h 1. Cor. 15. 57.
i Apoc. 12. 10. 11.

a Apoc. 17. 14. riam eo loco, [a] *Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos*. Hæc de causa, & de modo uincendi.

19 *Quæ sint in spiritali illo certamine uictorum præmia.*

His expositis proponent fideli populo Parochi à Deo paratas coronas, & constitutam uictoribus sempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent

b Apoc. 27. c Apoc. 3. 5. testimonia, [b] *Qui uicerit, non lædetur à morte secunda.* & alio loco, [c] *Qui uicerit sic uestietur uestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius.* & paulo pòst, Deus ipse, ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem:

d Apoc. 3. 12 [d] *Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius*. Tum

e Apoc. 3. 21 inquit: [e] *Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sedi cum Patre meo, in throno eius*. Denique cùm sanctorũ gloriam, & perpetuam illam bonorum uim, quibus

f Apoc. 21. 7 in cœlo fruentur, exposuisset, adiunxit: [f] *Qui uicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius.*

DE

DE SEPTIMA PETITIONE,

Cap. XVI.

Sed libera nos à malo.

SECTIO PRIMA.

1 *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod ista non includatur.*

Postrema hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationẽ cõclusit, cuius etiam vim, & pondus ostẽdens, ea usus est orandi clausula, cùm è vita migraturus, Deũ Patrem pro hominum salute deprecaretur: [a] *Rogo etiam*, inquit, *ut serues eos à malo*. Ergo hac precationis formula, quã & præceptor tradidit, & exemplo cõfirmauit, quasi quadã epitome summatim

a Ioan. 17. 16.

Postrema Petitio vim sex superiorũ sua amplitudine concludit.

matim complexus est vim, & rationem cæterarum petitionum. Cùm. n. id quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil auctore S. Cypriano, remanet, quod vltra adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malũ petamus: qua impetrata, contra omnia, quę Diabolus, & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cùm tanti sit hæc petitio, quãti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicãda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quòd illa uitationem culpę, ac pœnę liberationem postulamus.

Cyprianus serm. 6. de orat. Dominica.

Sextæ & septimæ petitionis discrimen.

2 *Quid nos urgeat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

Quãtis malis & incomodis hominum vita sit obnoxia

Videâtur q̃ in tertia sectione secũdæ petitionis & alibi sępe nos notauimus.

QVARE non iam monendus est fidelis populus, quantoperè, & laboret ex incommodis, & calamitatibus, & cælestis egeat adiumenti. Nam quot, & quantis miseriis proposita sit hominum uita, præterquam quòd sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissimè prosecuti, nemo ferè est, qui nõ intelligat, & suo, & alieno periculo. Persuasum enim est omnibus, quòd exemplum patientiæ Iob memoriæ prodidit, [a] *Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserÿs; qui quasi flos egreditur, & conteritur, & [b] fugit uelut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Nec uerò ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini uox, [c] *Sufficit diei malitia sua.* Etsi conditionem humanę uitæ de-

a Iob. 14. 1. 2

b Iob. 8. 9. & Ps. 143. 4.

c Matt. 6. 34

declarat ipsius Domini monitũ illud, [a] quo crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quàm laboriosa sit, & periculosa hæc uiuendi ratio, ita facilè persuadebitur fideli populo, malorum liberationem à Deo implorandam esse. præsertim cùm nulla re magis ad orandum adducantur homines, quàm cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendent. Est enim hęc insita ratio in animis hominũ, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiãt. Qua de re est illud scriptum: [b] *Imple facies eorũ ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

a Luc. 9. 23. In calamitatibus propè siores sunt homines ad Deum inuocandum.

Naturæ insitũ est in malis ad Deũ confugere.
b Psal. 82. 17.

3 *Quanam ratione periculorum, & calamitatum depulsio à Deo postulanda sit.*

SED, si illud ferè sua sponte faciunt, ut in periculis, & calamitatibus inuocent Deum: certè, quo modo id rectè facere possint, ab iis quorum fidei, & prudentiæ commissa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non .n. desunt, qui contra Christi Domini iussum, prępostero utantur ordine precationis. Nã, [c] qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinẽ nobis pręscripsit: uoluit .n. vt prius quàm precaremur, ut nos liberaret à malo, peteremus, uti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdam in hunc locum peruenitur. Sed quidam si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in pestilentia,

Quod non rectè præcetur, qui primis, & mediis Dominicæ orationis gradib. omissis calamitatũ depulsionẽ postulat.
c Psal. 49. 15.

sentia, omissis mediis Dominicæ precationis gra-
dibus, tantum petunt, vt ex illis eripiātur malis: at huic cōsuetudini repugnat Christi Domini iussum: [a] *Quærite primū regnū Dei.* Itaque, qui rectè preces faciunt, cùm deprecātur calamitates, incōmoda, malorum depulsionem, id referūt ad Dei gloriam. Sic Dauid illi precationi, [b] *Domine, ne in furore tuo arguas me*, subiecit rationē, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: [c] *Quoniam non est in morte, qui memor sit tui; in inferno autem, quis confitebitur tibi?* Et idē cùm oraret Deum, [d] sibi ut misericordiam impetiret, subiecit illud: [e] *Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.* Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exempulm Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendū, quantum intersit inter infidelium, & Christianorum hominum preces.

a Mat. 6. 33.
b Ps. 6. 2.
c Ibid. 6.
d Ps. 50. 2.
e Ibid. 15.

4 *Infideles se liberari à malo, ac Christiani non perinde petūt.*

Petvnt uehementer illi quidem à Deo, ut possint ex morbis, uulneribusq; conualescere, sibi ut ex vrgētibus, uel imminentibus malis euadere liceat: sed tamen illius pręcipuam spem liberationis ponunt in remediis, natura, uel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datū à quouis medicamenrum, etiam si cantionibus, si ueneficiis, si dęmonum opera confectum sit, sine ulla religione adhibent, modò aliqua ualetudinis spes ostendatur. Longè alia ratio est Christianorum, qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus, habent summum perfugium, & præsidium

Quod in morbis, & reb', aduersis pręcipua spes in externis remediis non sit ponenda, exēplo tibi sit Asa Rex Iuda, q ob id 2. Paral. 16. 12. reprehenditut. vide item ca. illud quod. 26. q. 2. ex li. 2. de doc.

dium ſalutis Deum, unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem ſuum agnoſcunt, ac uenerantur, remediis uerò, quę ineſt ad ſanãdũ uis, inſitam à Deo eſſe pro certo habent, tantumq́ue illa ægrotis prodeſſe exiſtimant, quantũ ipſe voluerit Deus. Eſt enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos ſanaret. Hinc eſt illa Eccleſiaſtici uox,[a] *Altisſimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam.* Itaque, qui Ieſu Chriſto nomen dederunt, nõ in illis remediis ſummam ſpem reponunt recuperãdæ ualetudinis, ſed ipſi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

5 *Quomodo in morbis ſoli Deo fidendum ſit, qui plurimos à præſentisſimis periculis liberauit.*

QVARE etiam in [b] diuinis litteris reprehenduntur ii, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: imò uerò, qui uitam agunt ex diuinis legibus, [c] abſtinent omnibus remediis, quæcunque ad curationem à Deo non adhibita eſſe conſtet. quòd ſi etiam eorum uſu medicamẽtorum illis explorata ſit ſpes ſanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus, & dæmonũ artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: Ea enim re iuſſit nos beneficentisſimus parens liberationem malorum poſtulare, ut in eo ipſo, quod iuſſit, ſpem etiam impetrationis haberemus. Multa ſunt in ſacris litteris huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene ſperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur: [d] Abraham,

Chriſt. c. 19. 20. & 21. cõ ſiatũ & ca. q. ſine, ead. q. uide itẽ c. nõ liceat 26. q. 5.

Deus sũmũ in calamitatibus debet hoĩbus eſſe perfugium.

a Eccl. 32. 4.

b Aſa ſicut dictum eſt. 2. Paral. 16. 12. & ſine Deo nulla opẽ afferre medicamina indicat Iere. c. 9. 22. & 46. 11.

c Non eſt vtendũ remediis à Deo non cõſtitutis ad ſanitatẽ recuperãdã Leu. 26. 6. vide 1. Regum 28. 7. 8. 9. & 4. Reg. 1. 2. 3. vide itẽ Cod. de maleficis & math. l. nullus aruſpex. & l. eorũ ẽ. & l. nemo aruſpicẽ, & 20. q. 5. c. Si qs ariolos. & c. q diuinationes, & multa alia.

d Gen. 12. 2. & ſeq. & 15. 2. & 17. 2

 Iacob,

a Gē.28.14 15. & 33.3. 4.5.& 35.5. b Gene.14. 12.16.& 19. 17 18. c Gene.38. 28.24.27.& 41.14. d 1.Reg.21 14.15.& 23. 26.27.& 24. 4.5.6. e Ps. 33.18.

[a] *Iacob*, [b] *Loth*, [c] *Ioseph*, [d] Dauid, sunt in oculis locupletissimi testes diuinæ benignitatis. Sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res exemplorum cõmemoratione non egeat. Vna igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ vel infirmissimũ quemq; confirmare potest. [e] *Clamauerunt enim*, inquit, *iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.*

Mala quædam sunt, à quibus nos non liberari præstat.

6 *Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ huius petitionis sit sententia.*

SEQVITVR huius uis, & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco ut à malis omnibus liberemur. Sunt enim quędam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur, [f] ut ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuante, uirtus in infirmitate perficeretur: hæc, si cognita sit eorum uis, summa uoluptate pios afficiunt: tantùm abest, ut à Deo petant, ut auferantur. Quare tantùm ea mala deprecamur, quæ nullam animę utilitatem afferre possunt, reliqua minimè, modò aliquis inde salutaris fructus existat.

f 2.Cor.12. 7.8.9.

7 *Quot & quanta sint malorum genera, à quibus liberari cupimus.*

Mala, à quibus liberari cupimus, quę & qualia sint.

OMNINO igitur huic uoci ea subiecta uis est, ut à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur, ut tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure, ne grando no-

noceat frugibus, ne annonę caritate, seditionibus, bello, laboremus: petimus à Deo, ut morbos pestem, uastitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cęteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri, ac premi solet hominum uita; omnes denique flagitiorum, & facinorum causas auertat, neque hęc solùm, quę omnium consentione mala sunt, deprecamur; sed illa etiam, quę penè omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipsam uitam, petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ nostrę exitium hęc conuertantur. Oramus etiam Deum ne morte opprimamur repentina: ne in nos iram Dei concitemus: ne, quę impios manent, supplicia subleamus: ne igne purgatorii torqueamur, à quo, ut alii liberētur, piè, & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos uidelicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.

Purgatoriū ignē astruit de quo etiā actum est sectio. 3. quinti arti. symbolo Apostolorum. In can. Missæ post oratio. Domin.

8 *Deus & impendentia mala arcet, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

NON uno autē modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates, quomodo legimus magnū illum Iacob esse liberatū ab inimicis, quos in illū concitarat Sichimitarū cædes: extat enim illud, [a] *Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & nō sunt ausi persequi recedentes.* Et quidē beati omnes, qui cum Christo Domino in cęlis regnant, [b] omnibus malis, Dei ope liberati sunt. nos autē, qui

a Gen. 35. 5

b Isa. 25. 8. Apoc. 7. 17. & 21. 4.

in hac peregrinatione verſamur, ab omnibus incommodis ſolutos eſſe minimè vult, ſed eripit à quibuſdam. etſi ſunt inſtar liberationis malorum omnium ea ſolatia, quæ dat Deus interdum ijs, qui rebus premuntur aduerſis. His ſe conſolabatur Propheta, cùm illa dicebat,[a] *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Præterea à malis homines liberat Deus, cũ illos in ſummum diſcrimen adductos integros ſeruat, & incolumes: quod & [b] pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & [c] Danieli contigiſſe legimus, quem leones nihil læſerunt, quemadmodum neque pueros flamma violauit.

9 *Diabolus hic malus dicitur, quòd mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor ſit.*

MALVS verò etiam ex ſententia ſanctorum [d] Baſilij magni, [e] Chryſoſtomi, & [f] Auguſtini, pcipuè dicitur dęmon, quòd hominũ culpæ, id eſt ſceleris, & peccati auctor fuit: quo etiá miniſtro vtitur Deus in repetẽdis pęnis à ſceleratis, & facinoroſis. [g] *Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati cauſa patiuntur.* In quam ſententiam loquuntur diuinę litterę illis verbis; [h] *Si erit malũ in ciuitate, quod Dominus non fecerit:* item, [i] *Ego Dominus, & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.*

Malus quoque dicitur dęmon ob eá cauſam, quòd etſi eum nihil læſerimus, tamen perpetuũ

a Pſ. 93. 1. 9.
b Dan. 3. 9. 50.
c Dan. 6. 22. & 14. 39.
d Diabolus auctor eſt, mali culpę, Baſil. in homilia quòd Deus nõ ſit auctor malorum, non procul à fi.
e Diabolus malus dicitur per excellentiam. Chry. hom. 20 in Matt. & eſt auctor mali. idem ho. 5. ĩ Iob.
f Diabolus eſt malitiæ inuentor & auctor. Aug. de Eccleſ. dogm. capit. 57. & Mag. in 2. d. 35 litt. B. ex quo oẽs ſententiarii.
g Deus eſt auctor mali pœnæ.
h Amos 3. 6
i Iſa. 45. 7. vide itẽ Deut. 32 23. & 3. Reg 9. 9 & 21. 29. & Hier. 11. 11. & 32. 42.

Dæmon nocere nobis non poteſt

bel-

bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio: quod si nobis & fide armatis, & innocẽtia tectis nocere nõ potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunq; potest ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

nisi permittente Deo. August. in Psal. 96. Omnia mala, quę nobis inferũt proximi, à dęmone ꝓficiscuntur. vide Augu. serm. 85. de tempore.

10 *Cur singulari, non autem multitudinis voce*, à malo *liberari petamus.*

DICIMVS autem A MALO, non à malis, ob id, quòd mala, quę in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tanquam auctori, & impulsori: quo minus etiam proximis irasci debemus; quoniam odium, & iracundiam in ipsum Satanam conuertere oportet, à quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque, si te aliqua re læserit proximus, cùm preces facis parenti Deo, pete, vt non modò te liberet à malo, .i. ab ijs, quas tibi, proximus imponit iniuriis; sed illũ ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

11 *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiamsi continuò non liberemur.*

ILLVD deniq; sciendum est, si in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quę premãt, ferre patienter, intelligẽtes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari, aut dolere par est, quòd preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet existimantes id vtile, id esse salutare, quod Deo placet, vt ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur.

Cùm à malis non liberamur, ea nobis patiẽter ferenda sunt.

12 *Quot et quãta cõmoda ex tribulationib⁹ ad nos proueniãt.*

DOCENDI etiam ſunt pij auditores, dum in hoc vitæ curriculo verſamur, eos ad omne incõmodorum, & calamitatum genus, non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. [a] *Omnes enim*, inquit, *qui piè volunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patiẽtur* Item; [b] *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Rurſum, [c] *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuã?* Non enim æquum eſt, [d] ſeruum eſſe maiorem domino ſuo; ſicuti turpe eſt, è ſentẽtia ſancti Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Vriæ propoſitũ ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut ſe contineret, inquit: [e] *Arca † Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam?* His inſtructi rationibus, ac meditationibus, ſi ad orandum veniemus illud aſſequemur, vt, ſi † minis vndiq; cincti, malisq; circundati, [f] quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inuiolati ſeruemur: certè, vt [g] Machabæi, caſus aduerſos conſtanter, ac fortiter feramus. In cõtumeliis, & cruciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos, [h] qui cæſi uerberibus, vehemẽter lætabantur, quòd digni habiti eſſent, qui pro Chriſto Ieſu contumelias paterentur: ſic nos ita cõparati canemus illa ſumma cũ animi voluptate: [i] *Principes perſecuti ſunt me gratis, & à ver verbis tuis formidauit cor meũ: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.*

DE

a 2. Timot. 3. 12.
b Act. 14. 21
c Luc. 24. 26.
d Matt. 10. 24. Luc. 6. 40. Ioan. 13. 16. & 15. 20. Berna. ſer. 8. de omnibus Sãctis.
e 2. Reg. 11 11.
† 6. MS. & Heb. & Gr. exẽplar. nõ habent vocem Dei. Chald. vero legit Domini.
† alia exemplaria habẽt minus.
f Dan. 3. 49 50.
g 1. Mach. 2 per totũ, & per totum librum.
h Act. 5. 41.
i Pſal 118. 161. 162.

DE EXTREMA ORATIONIS Dominicæ Particula, quæ eſt, AMEN.

CAP. XVII.

SECTIO PRIMA.

1 *Quis vſus & fructus ſit huius particulæ.*

HANC vocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Dominicæ appellat Sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. Quare, ut admonuimus antea fideles de præparatione, quę adhibenda ſit prius quàm aggrediantur ad diuinam precationem: ſic nunc faciendum duximus, ut clauſulæ, ac finis ipſius precationis cauſam, rationemque cognoſcant. Non enim [a] pluris eſt diuinas preces diligēter ordiri, quàm religioſè abſoluere. Sciat igitur fidelis populus multos eſſe, & eos uberes fructus, quos ex orationis Dominicę fine percipimus: ſed omnium uberrimus ac potiſsimus fructus eſt, eorū impetratio, quę poſtulauimus: de quo ſupra ſatis dictū eſt. Nō ſolū aūt conſequimur poſtrema hac parte precationis, ut noſtræ preces audiantur, ſed quędā etiā maiora, ac præclariora, quàm ut uerbis explicari poſsint.

S. Hiero. in c. 6. Matth. Curandum eſt, vt preces, & recte inchoentur & rectè abſoluantur.

a Imò melior eſt orationis finis, quàm principium. Eccle. 7. 9.

Vocula, Amen, certā ſpem facit, nos ea, quæ oratione Dñica poſtulauimus, impetraſſe: orationiſq; virtutem, ac fructum inſinuat.

8 *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

NAM cùm orando homines cum Deo colloquantur, ut ſanctus Cyprianus ait, fit quodā inexplicabili modo orāti diuina maieſtas propior, quàm cęteris: quem præterea ſingularibus ornat muneribus: ut qui piè Deum orant, quodammo

Orationis virtus & vtilitas Cypri. circa fi. ſer. de orat. Domi. & Chryſoſt. oratio. 1. de orādo Deo.

do cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari poſſint: qui ſi algent, caleſcunt, ſic alent, æſtuant, ſic illi aſsiſtentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorũ animus ad Dei gloriã, mens illuſtratur admirabilem in modũ, omnino cumulantur diuinis muneribus: eſt enim illud proditum ſan-
a Pſal. 20. 4. ctis litteris; [a] *Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis*. Exemplo eſt omnibus magnus ille
b Exo. 34. 34. 35. Moſes, [b] qui à Dei congreſſu, & colloquio digre-
c 1. Cor. 3. 13. diẽs, diuino quodam fulgore collucebat, ſic vt [c] Iſraelitæ eius oculos, & os intueri non poſſent. Omnino qui vehementi illo ſtudio preces faciũt, Dei benignitate, ac maieſtate admirabili-
d Pſal. 5. 5. ter perfruũtur. [d] *Mane aſtabo*, inquit Proheta, *et videbo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es*. Hæc, quò magis noſcunt homines, eò Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur; eo
e Pſal. 33. 9. etiam ſentiunt iucundiùs, [e] *quàm ſuauis ſit Dominus, & quàm uerè beati ſint omnes, qui ſperant in eo*; tum verò clariſsima illa luce circumfuſi, quanta ſit eorum humilitas, quanta ſit Dei maieſtas, conſiderant. Eſt enim illa ſancti Augu-ſtini regula: Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, vt ſuis viribus diffidẽtes, totos ſe committãt Dei bengnitati, minimè dubitãtes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili caritate cõplexus, abundanter ijs omnia ſuppeditet, quæ ſint ad uitã, & ſalutem neceſſaria: hinc ſe ad agendas Deo gratias cõuertant, quãtas animo maximas capere poſsũt, quãtas oratione complecti; quod magnum

In initio li. 4 de Trini. habet ſenſum horum verborũ Augꝰt. ſed nõ ipſa verba.

gnum Dauidem fecisse legimus: qui cũ ita precationem instituisset: [a] *Saluum me fac ex omnibus persequentibus me.* sic eam absoluit, [b] *Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.* a Ps. 7.2. b Ibid. 18.

3 *Qua ratione fiat, ut sanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

SVNT eiusmodi sanctorũ preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenũ, clausula spei bonę, lætitięq; referta, sed mirabile est, q̃ eo in genere eniteant Dauidis ipsius precationes. Nã cùm metu perturbatus sic orare esset exorsus, [c] *Multi insurgunt aduersum me; Multi dicũt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius:* confirmatus aliquãdo, gaudioq; perfusus, subiunxit paulo pòst, [d] *Nõ timebo millia populi circũdãtis me.* alio ẽt [e] Psalmo, suã cùm deplorasset miseriã, ad extremũ Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: [f] *In pace, in idipsum,* inquit, *dormiã & requiescã.* Quid illa? [g] *Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me,* quanto cum tremore, & pallore Prophetã dixisse credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, q̃ fidenti, ac lætãti animo: [h] *Discedite à me,* inquit, *omnes, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei.* Cùm uerò Saulis irã, furoremque pertimesceret, q̃ humiliter ac demissè Dei opẽ implorabat: [i] *Deus in nomine tuo saluũ me fac, & in uirtute tua iudica me.* & tamen hilarè ac fidenter in eodem Psalmo subiecit, [k] *Ecce enim Deus adiuuat*

Fiduciæ, & spei uirtute efficitur, ut sanctorum preces à timore ichoatæ, lætitia concludantur.

c Psal. 3.3. d Ibid. 7. e Psal. 4.2. f Psal. 4.9. g Psal. 6.1. h Ibid. 9. i Ps. 53.3 k Ibid. 5.

uat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Quare qui ſe confert ad ſacras preces, fide, ſpeq; munitus, parentem adeat Deum, vt ſe id cõſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat.

4 *Quo ſenſu illa uocula* Amen, *in fine hic uſurpatur, & in Miſſa ſacerdoti pronuntianda reſeruatur.*

Quanta ſit uirtus & dignitas uocis, Amen.

SVNT autem, in extremo hoc diuinę precationis uerbo AMEN, multa quaſi ſemina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa uox in ore Saluatoris, vt Spiritui ſancto placuerit, ut in Eccleſia Dei retineretur. cui uoci illa quodam modo ſubiecta ſententia eſt, Scito tuas auditas eſſe preces. habet enim uim reſpondentis, & illũ, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiam perpetua Eccleſię Dei conſuetudo cõprobauit, quæ in ſacrificio miſſæ, cùm pronuntiatur oratio Dominica, non rei ſacrę miniſtris, quorũ partes ſunt illa dicere. SED LIBERA NOS A MALO, attribuit hanc uocem, AMEN: ſed ipſi ſacerdoti accommodatam reſeruauit, qui cùm Dei, & hominum ſit interpres, Deum exoratum eſſe populo reſpondet.

Amen in ore Xp̃i ſeruatoris vox, fuit frequẽtisſima.

Cur in Miſſa peculiariter prõnuntiatio particulæ, Amẽ, ſacerdoti, non autem miniſtro, ut fit in aliis orationibus reſeruetur.

5 *Cur in alijs precationibus miniſter, in hac uerò ſacerdos* Amen, *reſpondeat.*

NEC tamen hic ritus communis eſt omnium precationum, quippe cùm in cæteris miniſtrorũ ſit munus reſpondẽdi, AMEN, ſed proprius Dominicæ orationis. Nam in aliis precibus conſenſum modò, deſideriũq; ſignificat, in hac reſponſio

ſio eſt, Deum orantis poſtulationi conſenſiſſe.

6 *Quomodo dictio* Amen, *variè exponatur.*

Ac variè quidem à multis eſt interpretatum hoc uerbũ, AMEN. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, verè: Aquila, fideliter, conuertit. ſed parui refert, hoc, an illo modo ſit redditum, modo habere intelligamus eã uim, quam diximus, confirmantis ſacerdotis conceſsũ id eſſe quod petebatur. cuius ſententiæ teſtis eſt Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios.[a] *Quotquot enim,* inquit, *promiſsiones Dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum,* AMEN *Deo ad gloriam noſtram.* Eſt etiam hæc nobis accommodata vox, in qua ineſt confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiã eos reddit attentus, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſæpe, ut in precatione diſtracti homines variis cogitationibus aliò traducantur. Imo uerò ſummo ſtudio petimus hac ipſa uoce, ut omnia fiant, id eſt, concedantur, quę antea petijmus: vel potius intelligentes nos iam impetraſſe omnia, ac ſentientes pręſentem uim diuini auxilii, illud vnà cum propheta canimus, [b] *Ecce enim Deus adiuuat me, et Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.* Nec eſt, quod quiſquam dubitet, quin & nomine filij ſui, & uerbo, quo ſæpiſſimè is uſus eſt, moueatur Deus, qui ſemper, ut ait Apoſtolus, [c] *exauditus eſt pro ſua reuerentia.*

Non una eſt interpretatio nominis Amen.

Septuagĩta reddidarũt γένοιτο, id eſt, fiat, vt Pſal. 40. 14. Aquila verò πεπιςομένως, id eſt fideliter. Iſa. uerò 65. 16. vbi nos habemus. Iurabit in Deo Amen. 70. legunt. ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν. vide Hieron. ep. 174. ad Marcellam & in Iſa.

a 2. Cor. 1. 20.

Amen, attẽtionẽ etiam excitat.

b Pſ. 53. 7.

c Heb. 5. 7.

Deo Ieſu Chriſto, æterni Dei æterno filio laus, & gloria.

BVLLA S. D. N. D. PII,

DIVINA PROVIDENTIA PAPAE QVARTI,

Super forma iuramenti professionis fidei.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

NIVNCTVM *nobis Apostolicæ seruitutis officiũ requirit, ut ea quæ Dominus omnipotens, ad prouidã Ecclesiæ suæ directionẽ, sanctis Patribus, in nomine suo congregatis, diuinitus inspirare dignatus est, ad eius laudem, & gloriam incũctanter exequi properemus. Cũ itaq; iuxta Concilÿ Tridentini dispositionẽ omnes, quos deinceps cathedralibus, et superioribus ecclesiis præfici, uel qui de illarũ dignitatibus, canonicatibus, & alÿs quibuscunq; beneficÿs ecclesiasticis curã animarũ habentibus, prouideri cõtinget, publicã orthodoxæ fidei professionẽ facere, seq; in Romanæ Ecclesiæ obedientia permansuros spondere, et iurare, teneantur: Nos volentes, etiã per quoscunq; quibusde monasterÿs, cõuentibus, domibus, & alÿs quibuscũque locis Regulariũ quorũcunque Ordinũ, etiã Militiarũ, quocunque nomine uel titulo prouidebitur, idẽ seruari, & adhoc, vt vnius eiusdẽ fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, vnicaq; & certa illius forma cunctis innotescat, nostræ sollicitudinis partes, in hoc alicui minime*

desi-

desiderari, formā ipsam præsentibus annotatā, publicari, & ubiq; gētiū per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilij & alios prædictos spectat, recipi & obseruari, ac sub pœnis per Conciliū ipsum in contrauenientes latis, iuxta hanc & non aliā formā, professionē prædictā sollemniter fieri auctoritate Apostolica tenore præsentium districtè præcipiendo mādamus, huiusmodi sub tenore, Ego N. firma fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet, Credo in vnū Deū patrem Omnipotentē, factorē cæli & terræ, visibiliū omniū, & inuisibiliū, & in unū Dominū Iesum Christū, Filiū Dei vnigenitū, & ex patre natum ante omnia secula. Deū de Deo, lumen de lumine, Deū verū de Deo uero, genitū, non factū, consubstantialē patri, per quē omnia facta sunt: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, et homo factus est: crucifixus etiā pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est, resurrexit tertia die secundū Scripturas, & ascēdit in cælum, sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare uiuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & in Spiritum sanctum Dominum, et uiuificantem, qui ex Patre, Filioq; procedit: qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & unam sanctam Catholicam, & Apostolicā Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionē peccatorum, & expecto resurrectionem mortuo-

tuorum, & vitam venturi sæculi, Amen. Apostolicas et Ecclesiasticas traditiones, reliquasq; eiusdē Ecclesiæ obseruationes & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cuius est iudicare de uero sensu, & interpretatione sacrarum scripturarū, admitto, nec eam vnquam nisi iuxta vnanimē consensum patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse uerè & proprie sacramenta nouæ legis à Iesu Christo, Domino nostro, instituta, atque ad salutem humani generis, licèt non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Cō firmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Cō firmationem, & Ordinem, sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus, in supradictorum omnium sacramentorum sollemni administratione recipio, & admitto: Omnia & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector, & recipio: Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium sacrificium, pro uiuis, & defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse, uerè, realiter, et substantialiter corpus, & sanguinem, vna cum anima, & diuinitate Domini nostri, Iesu Christi, fieriq; conuersionem totius substantiæ panis, in corpus, et totius substantiæ vini, in sanguinem, quam

con-

conuersionē Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat: Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, uerumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, Animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari. Similiter & Sanctos unà cum Christo regnantes, uenerandos atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse uenerandas: Firmissimè asero imagines Christi, ac Deiparæ semper uirginis, necnō aliorum sanctorum habendas & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac uenerationem impertiendam: Indulgentiarum etiam potestatem, à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maximè salutarem esse, affirmo: Sanctam Catholicam, & Apostolicā Romanā Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrē, & magistram agnosco, Romanoq; Pontifici, beati Petri Apostolorū principis successori, ac Iesu Christi Vicario ueram obedientiam spondeo, ac iuro: Cætera item omnia à sacris Canonibus, & œcumenicis Concilijs, ac præcipuè à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reijcio, & anathematizo: Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam, usq; ad extremū uitæ spiritum,

tum,

tum, constantissimè (Deo adiuuante) retinere, & confiteri, atq; à meis subditis uel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, uoueo, ac iuro: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Volumus autem quod præsentes litteræ, in Cancellaria nostra Apostolica, de more, legantur: Et ut omnibus facilius pateant, in eius Quinterno describantur, ac etiam imprimantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ uoluntatis & mandati infringere, uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum, Petri, & Pauli, Apostolorum eius, se nouerit incursurum.

Dat. Romæ, apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ, M. D. LXIIII. Id. Nouemb. Pontificatus nostri anno V.

Fed. Card. Cæsius.

Cæ. Glorierius.

Lectæ, & publicatæ fuerunt suprascriptæ litteræ Romæ, in Cancell. Apost. anno incarnationis Dominicæ, M. D. LXIIII. Die verò Sabbati, ix. mensis Decemb. Pontificatus Sanctiss. in Christo patris, & D. N. D. Pij Papæ IIII. anno V.

A. Lomellinus Custos.

do sodisfatto la d.ta partita co-
hauer pagato carlini cinque
di più, hoggi in Scagno pret-
de farli pagare l'interesse
à scendere alla soma di car-
uenti pretesto habbi pagato alcu-
ne partite dopo d.to tempo preß-
so à tempo, che di d.o interesse non
è stato fatto motiuo alcuno da pa-
garlo perciò supp.ca V.S. Ill.ma resti-
seruita ordinare à d.to Scagno,
hauendo sodisfatto la sorte princi-
pali, sij cassata l'obligatione, e che
molestino esso supp.te per d.o inter-
et il tutto riceuerà a gra da
V.S. Ill.ma, ut Deus

49 — 19
[illegible] · [illegible] · 16
29 · 3 · 12
1 · 2 ·)

1385

tutem in Sacramentis inesse, qua id efficiát, quod sua vi res ipsæ naturales præstare non possunt.

28 *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesia sint mirabiliter designati.*

Sacramentorũ uis miraculis declarata nascentis Ecclesiæ.
Aug. lib. q. vete. & noui test. q. 93

QVOCIRCA, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cùm ministrari Sacramenta cęptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum significationibus declarare: vt eadem perpetuò interius fieri constantissimè crederemus, quãuis longè a nostris sensibus remota essent. Itaque ut omittamus Saluatore nostro in Iordane baptizato,[a] cęlos apertos esse, & Spiritum sanctum columbæ specie apparuisse: ut admoneremur eius gratiã, cùm salutari fonte abluimur, in animam nostram infundi: ut hoc inquam omittamus (magis.n. ad baptismi significationem, q̃ Sacramenti administrationem pertinet) nonne[b] legimus cùm Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prędicandum fidei ueritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cęlo sonitu, tanquam aduenientis Spiritus uehementis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est, sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque uires addi, quibus possimus Carni, Mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atq;[c] hęc miracula quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarét, initio nascentis Ecclesiæ aliquãdiu visa sunt, do-

a Mat. 3. 16 Mar. 1. 10. Luc. 3. 21. 22

b Act. 2. 3. 4

c Act. 8. 17. 17. & 45. & 19. 6.

nec

